Universidad de Chile

Universidad de Deusto
Biblioteca

SVMMVLA CAIETANI

REVERENDISS. DN. THOMAE DE VIO CAIETAno, Cardinalis Sancti XYSTI, perquàm docta, resoluta ac compendiosa de peccatis Summula.

Additis (vt vocant) Summarijs, & copioso rerum præcipuarum INDICE.

Omnia multò quàm antehac castigatiora.

LVGD. SVB SCVTO COLONIENSI. 1545

INDEX EORVM quæ in hac Summula tractantur, iuxta ordinem literarum.

BORSVS quando sit peccatum, & quando inducat irregularitatem.
Absolutio à peccatis à parte formæ.
Absolutio à parte absoluentis.
Absolutionis impedimenta.
Absolutio ab excommunicatione.
Absolutio ab excommunicatione ex parte potestatis absolutoriæ.
Absolutio ab excommunicatione minore.
Acceptio personarum.
Acedia.
Adulatio.
Adulterium.
Aduocati & procuratoris octo iniquitates.
Alchimia quando sit peccatum.
Ambitio.
Apostasia.
Arrogantia.
Assassinus.
Astrorum obseruatio.
Astutia.
Auaritia.
Audacia.
Auspicium.

Augurium.
Auspicium.

B

Bellum.
Beneficium Ecclesiasticum.
Bestialitas.
Blasphemia.

C

Calumnia.
Casus reseruati.
Chorearum peccatum.
Clericorum peccata.
Cogitationis peccata.
Collusio.
Columbarij habere quomodo & quando liceat.
Communio sacramentalis.
Concubinatus.
Concussionis crimen.
Confessionis sacramentalis XVI. conditiones.
Confessio quando sit iteranda.
Confessoris quinque conditiones.
Confirmationis sacramentum, quod chrisma dicitur.
Conturatio.
Conscientia.
Contemptus peccatum.
Contemptus causa peccati.
Contritionis quinque considerandæ.
Contumacia.
Contumelia.
Conuitium.
Correctionis qua subditi à superioribus corrigi debent, omissio.
Correctionis fraternæ omissio.
Crudelitas.
Curio

Curiositas.

D

Decimarum solutionis omissio.
Defensio manualis dupliciter redditur illicita.
Delectatio morosa.
Derisio seu irrisio.
Desperatio.
Detractio.
Detrahere sibijpsi.
Disputationis de fide, dubitando de veritate fidei, peccatum.
Discordia.
Dispensationis in lege siue voto & similibus peccatum.
Diuinatio.
Doctorem fieri, aut facere notabiliter insufficientem.
Dolus.
Duellum.

B

Ebrietas.
Electio Ecclesiastici pastoris.
Electio secularis officialis.
Eleemosynam non facere in duobus casibus est peccatum.
Emere rem minoris iusto pretio.
Emere iura aliena bonorum temporalium.
Emptio quot modis sit illicita.
Emulatio.
Episcopi peccata peculiaria.
Erubescentia.
Exagatio mentis.
Excommunicationis notitia in quibus sit cõfessori necessaria.

Casus excõmunicationis. Et primò contra hæreticos.

In hæreticos & fautores eorum &c. cap. j.
In dominos tẽporales circa negotium inquisitionis contra hæreticos deficientes. cap. ij.
In inquisitores contra hæreticos non procedentes, vel falso hæresim imponentes. cap. iij.
In inquisitores & vicarios ipsorum, vel Episcoporum, seu capitulorũ sede vacãte pecuniam illicitè extorquentes &c. cap. iiij.
In fratricellos seu bisochos, seu beghinos. cap. v.
In mulieres statum beghinatus assumptũ sectantes &c. cap. vj.

Contra schismaticos.

In pertinaciter se ab obedientia Rom. Pontif. subtrahentes. cap. vij.
In præsumptuosè tenentes quòd ordinationes ab Octaviano & Guidone factæ sint ratę &c. cap. viij.
In eum qui de tertiæ partis Cardinalium nominatione confisus, Papæ sibi nomen vsurpat &c. cap. ix.

Contra manum violentam.

In eos qui in clericum vel monachũ manus violentas injiciunt. cap. x.
In eum qui Cardinales hostiliter fuerit insecutus vel percusserit, aut ceperit &c. cap. xj.
In injuriosè Pontificem percutientes &c. cap. xij.
In offendentes Romipetas. cap. xiij.
In eos qui ad Apostolicam sedem venientes vel recedentes ab eadem, capiunt, spoliant, & detinent

tinent &c. cap. xiiij.
In eos qui ad Roma. cur. super suis causis recurrentes &c. offendunt. cap. xv.
In eum qui aliquẽ Christianũ per assassinos interfecerit, vel interfici mandauerit &c. c. xvj.
In eos qui terras Rom. Eccl. offendũt. cap. xvij.
In latrones maritimos. cap. xviij.
In eos qui sedem Apostolicã in suis vectualibus offendunt. cap. xix.
In eos qui contra Christianũ ptincipatũ opem ferunt inimicis Crucis CHRISTI. cap. xx.
In effractores & spoliatores locorum sacrorum. cap. xxj.
In incendiarios. cap. xxij.
In eos qui naufragorum Christianorum bona rapiunt. cap. xxiij.

Contra offendentes Apostolicam sedem.

In Cardinales in electione Papæ simoniam committentes. cap. xxiiij.
In appellantes ad futurum concilium. cap. xxv.
In literarũ Apostolicarũ falsarios &c. c. xxvj.
In offendentes Apostolicam sedem tam in suis suorũq; literis, processibus, & executionibus, quàm in iurisdictionũ, fructuum, redditum, & prouentuũ vacantiũ vsurpatione. cap. xxvij.
In impugnantes literas electi in Papam antequàm coronetur. cap. xxviij.
In inhibentes ne sine ipsorum aut principum beneplacito mandentur executioni literæ Apostolicæ. cap. xxix.
In offendentes Apostolicam sedem in cognitione causarum. cap. xxx.

Contra offendentes Ecclesiasticam libertatem.

In eos qui Ecclesiasticam libertatem post statuta seu consuetudines offendunt. cap. xxxj.
In eos qui repræsaltis aduersus personas Ecclesiasticas concedunt. cap. xxxij.
In eos qui compellũt personas Ecclesiasticas ad submittendum Ecclesias bona immobilia, seu iura ipsarum laicis &c. cap. xxxiij.
In offendentes personas Ecclesiasticas, pro eo quòd eum pro quo rogabantur, eligere noluerunt. cap. xxxiiij.
In eos qui litigantes in foro Ecclesiastico impediunt. cap. xxxv.
In grauantes illos qui in ipsos aut alios sententiam excommunicationis, suspẽsionis, vel interdicti protulerunt. cap. xxxvj.
In dominos temporales subditis inhibentes ne personis Ecclesiasticis vendant, emant, coquant, molant &c. cap. xxxvij.
In offendentes Ecclesiasticam libertatem in Ecclesiarum vacantium bonis. cap. xxxviij.
In offendẽtes eandem quãtum ad exemptionem à pedagijs & guidagijs. cap. xxxix.
In offendentes eandem quantum ad immunitatem à collectis ac exactionibus, & vsurpantes iurisdictionem Prælatorum. cap. xl.
In offendentes eandem, quantum ad actum absoluendi seu reuocandi pœnas excõmunicationis, suspensionis, vel interdicti. cap. xlj.
In offendentes eandem in clauium officio, claudentium diuinum cultum excommunicatis & interdictis. cap. xlij.
In offen

In offendentes eandem in certo casu sequestris. cap. xliij.
In eos qui monialium &c. visitatores in suo officio impediunt. cap. xliiij.
In sepelientes in loco sacro hæreticos &c. c. xlv.
In eos qui in cœmeterijs tẽpore interdicti quoscunque in casibus nõ cõcessis, aut excõmunicatos publicè &c. sepelire præsumunt. c. xlvj.
In eos qui in gradibus prohibitis aut cum monialibus, aut in religione, vel sacris cõstituti, matrimonium contrahunt &c. cap. xlvij.
In simplices religiosos, qui decimas Ecclesijs debitas vsurpare præsumunt &c. cap. xlviij.
In religiosos & clericos seculares sepulturæ libertatem tollere conantes. cap. xlix.
In religiosos & presbyteros, ac alios clericos personatus habentes, qui leges & medicinam modo prohibito audiunt. cap. l.
In communitatum officiales, quibusdam suis statutis vsuram fouentes. cap. lj.
In clericos minores Episcopis vsurariam prauitatem in terris suis fouentes. cap. lij.
In eos qui vrbis Romæ dignitates seu officia vsurpant. cap. liij.
In dominum alios, rectores & officiales ciuitatis in qua Ro. Pon. electio celebranda est, sibi iniũcta diligẽter nõ adimplẽtes &c. cap. liiij.
In mittentes scripturam vel nuntium Cardinalibus in conclaui existentibus, vel alicui ipsorum secretè loquentes. cap. lv.
In religiosos mendicantes, immoderatè habitacula acquirentes vel dimittentes. cap. lvj.
In ferentes cõmunicantes in crimine criminoso cum nominatim excommunicato, ei cõsilium impendẽdo, auxilium, vel fauorem. cap. lvij.

Universidad de Deusto
Biblioteca

In clericos qui excommunicatos à Papa recipiunt ad diuina. cap.lviij.
In eos qui ad hoc vt iudex personaliter vadat ad mulierem pro testimonio fictionē seu fraudem committunt. cap.lix.
In eos qui per cōseruatores iudicialem vexationem procurant. cap.lx.
In religiosos retinerè habitū suū dimittentes, vel ad quoslibet studia sine debita licētia accedētes, & in doctores qui religiosos habitu suo dimissos leges vel medicinā audiētes, faciēt docere, aut in scholis suis retinere præsumūt. cap.lxj.
In simplices monachos & canonicos regulares, ad curias principū vt damnum aliquod inferant suis Prælatis aut monasterio, se conferentes. cap.lxij.
In monachos infra septa monasterij sine licentia Abbatum suorum arma tenentes. cap.lxiij.
In religiosos parochiale officiū circa extremam vnctionem &c. vsurpantes. cap.lxiiij.
In religiosos q ad retrahēdū debitores à solutione decimarū aliqua pferre præsumūt. c.lxv.
In religiosos negligentes primo circa debitas Ecclesijs decimas, & præsumptuosè postea prædicantes. cap.lxvj.
In religiosos interdictum quod seruat matrix Ecclesia non seruantes. cap.lxvij.
In eū qui in ciuitate seu diœcesi vbi sunt populi diuersarum linguarum habentes sub vna fide varios ritus, vsurpat præsulatum. cap.lxviij.
In contemnentem se præsentare quamprimùm cōmodè potest ei à quo cessante periculo vel impedimento absolui debebat &c. cap.lxix.
In eos qui corpora defunctorum ad alia loca transferenda exenterare, incidere &c. præsumunt. cap.lxx.
In eos qui in terris suis nouas pedagia imponūt, vel prohibita exigunt. cap.lxxj.
In dantes & recipientes in simonia ordinis vel beneficij &c. cap.lxxij.
In singulares personas aliquid ex pacto dantes aut recipiētes, p ingressu religionis. ca. lxxiij.
In religiosos mediantes ad aliquem monasticum ordinē (Carthusiē excepto) absq; sedis apostolicæ licentia speciali consolantes. cap.lxxiiij.
In eos qui bona Ecclesiastica alienant, & illos qui ipsa alienata recipiunt. cap.lxxv.
In sacerdotem officium vicecomitis aut præpositi secularis habentem &c. cap.lxxvj.
In confessores qui in duodecim casibus à Xysto quarto reservatis, & generaliter in casibus Cœnæ Domini aliquē absoluere, aut quatuor excepta vota cōmutare attentant. ca.lxxvij.
In eos qui asserunt tenentes beatam Virginem ab originali peccato fuisse præseruatam, hæresim, aut peccatum mortale incurrere, & e conuerso, &c. cap.lxxviij.
In impedientes legatos vel nuntios Apostolicos ne recipiantur & faciāt ea ad quæ missi sunt. cap.lxxix.
In vocatos ad dirigendum moniales non abstinentes ab his vnde oriri vel nutriri possit discordia in electionibus faciendis. cap.lxxx.
In eos qui ordini Prædicatorum, aut Minorum, iniuriam in septem casibus faciunt. ca.lxxxj.
In Cardinales reuelātes aliquid in cōsistorio gestū, aut dictū à Papa vetitū reuelari. c.lxxxij.
In impressores librorum sine debita licentia imprimentes. cap.lxxxiij.
In eos qui falsa miracula, aut incerta, vel prophetias

phetias incertas prædicant : seu Episcopis aut suis superioribus detrahere præsumunt. can. lxxxiij.
Clerici sint vetiti excommunicato.
De peccatis participantium cũ excõmunicatis.
Excommunicatio minor.

F

FAlsarius tam monetæ, mensurarum & ponderum, quàm scripturarum &c.
Famam propriam falso creptam negligere.
Festos dies violare.
Filij peccata.
Fornicatio.
Fraus.
Furtum.

G

GLoriæ humanæ appetitus.
Gula.

H

HAbitus debiti omissio vel occultatio.
Hastiludium.
Hæresis.
Histrionatus.
Homicidium.
Horarum canonicarum omissio.
Hypocrisis.

I

IActantia.
Idololatria.
Ieiunij Ecclesiastici omissio.
Ignorantiæ peccatum.
Imaginum purè astronomicarum vsus.
Immunditia.
Immunitas Ecclesiastica.
Impedimenta matrimonij.

Impietas.
Impudicitia.
Incantatio.
Incendiarius.
Incestus.
Inconsideratio agibilium humanorum.
Inconstantia.
Incontinentia.
Indignatio.
Infidelitas Christianæ fidei oppositæ.
Infidelium conuersationem habere.
Infidelitas vt est violatio promissionis.
Ingratitudo.
Inhumanitas.
Iniustitia.
Inobedientia.
Inquietudo mentis.
Insensibilitas.
Insipientia.
Interdicti Ecclesiastici violatio.
Interrogationes pœnitentium à confessoribus secundum ordinem decem præceptorum.
Intimiditas qua homo non timet pericula vitæ &c. quando, vbi, cur, & sicut oportet.
Intrusio.
Inuidia.
Ira.
Ironia.
Irregularitas.
Iudaizare.
Iudæorum conuersatio.
Iudices peccata.
Iudicium temerarium de animo seu intentione proximi.
Iurare.

L

Aruarum vsus.
Latrocinium.
Lenocinium.
Lex iniusta.
Libellus famosus.
Literarum alienarum sigillatarum apertio inuito domino.
Litigium.
Litigare in iudicio pro temporalibus rebus sibi iuste debitis peccatum est quadrupliciter.
Ludere ex duplici capite est peccatum.
Luxuria.

M

Agistrorum peccata.
Maledictio qua quis imprecatur alicui malum.
Maleficium.
Maleficium alio maleficio soluere.
Malitia.
Matrimonium quantum ad peccata quę in illius contractu & vsu occurrunt.
Medici peccata.
Mendacium.
Mercatura.
Meretricium.
Militum peccata.
Minari.
Missæ celebratio.
Mollities.
Monachorum & monialium peccata.
Mulieris peccata.
Murmuratio.
Mutilatio.

N

Ecromantia.
Nemesis.
Notariorum peccata.
Nuptiarum peccata.

O

Obstinatio.
Otium seu otiosum.
Odium boni.
Odij effectus seu signa prohibita.
Officiorum secularium venalitas.
Opinio tripliciter inuenitur illicita.
Opinione vti vt regula operum interiorum & exteriorum.
Oratio ex intentione siue attentione.
Ordinantium & ordinandorum peccata.
Organorum vsus.
Ornatus exterioris peccatum.
Osculum benevolentiæ & libidinis.

P

Peccatum mortale & veniale.
Pedagium illicitum.
Pœnam subire statutam quando quis teneatur absque alia declaratione iudicis.
Percussio qua proximus verberatur.
Perfidia.
Periculo peccandi se exponere qũ sit peccatum.
Periurium triplex.
Permissio.
Permutatio.
Pertinacia.
Pignus accipere tripliciter redditur illicitum.
Pigritia.
Pirata.
Placere hominibus.

Pollutio qua semen humanum funditur quando sit peccatum.
Præcepti transgressio quale & quantum peccatum sit.
Præceptiarij.
Prædicatorum peccata.
Prælatorum peccata.
Præscriptio.
Præsumptio.
Prævaricatio.
Procuratorum crimina.
Prodigalitas.
Promissionis violatio.
Proxeneta.
Pusillanimitas.

R

Rapina.
Raptus.
Religiosorum peccata.
Repræsaliarum iniquitas.
Restitutionis octo capitum consideratio, scilicet quis, quid, quantum, cui, vbi, quando, quomodo, & quo ordine.
Rixa.

S

Sacrilegium.
Sagittarij ars seu officium.
Satisfactio sacramentalis.
Scandalum.
Schisma.
Scrupulosorum medicinæ.
Scurrilitas.
Seditio.
Simonia.
Simulatio.

Socie

Societas mercaturæ seu artificij dupliciter redditur illicita.
Sodomia.
Somniorum observatio.
Sors triplex.
Sortilegium.
Spectacula impudica, crudelia aut irreligiosa.
Sponsorũ per verba de futuro triplicia peccata.
Stuprum.
Superbia.
Superstitio qua circa diuinum cultum erratur.
Superstitio obseruationum quadruplex.
Suspensio qua homo excluditur ab executione ordinis vel officij Ecclesiastici.
Suspicio qua ex leuibus indicijs malum de proximo opinamur.
Sufurratio.

T

Temeritas.
Tentatio Dei.
Testimonium falsum.
Timor peccatum.
Tyrannis.
Torneamentum.

V

Vẽatigalia quot modis sint iniqua.
Venatio quando sit peccatum.
Venditio quibus modis sit peccatum.
Vindicatio.
Virginũ cõsecratio, quomodo reddatur illicita.
Visitatio qua Episcopi seu Prælati visitant gregem suum.
Vnctionis extremæ contemptus.
Voti violatio. Et agitur primò de voto ex parte materiæ. Secũdò ex parte voucntis. Tertiò

ex parte impedimentorū occurrentium. Quæ tò ex parte irritationis, dispensationis, & commutationis.
Vsura hoc est lucrum ex mutuo. Et agitur de duplici vsura scilicet exteriori, & mentali.
Ad vsuram accipere.
De mediatoribus in peccato vsuræ.
De participantibus cum vsurarijs in vsu rerum vsurarij.
De dominis temporalibus componentibus cum vsurarijs vt vsuras impune facere possint.
De monte Genuensi.

EXPLICIT TABVLA.

CLEMENTI VII.

PONT. MAX. THOMAS DE VIO CAIETANVS, CARDINALIS SANCTI XYSTI S.

INDVLTO corporis imbecillitati, Clemens VII. Pont. Maxime, posti tot commentationum laborem, anni vnius otio: adieci animum vt humilibus iuxta Apostolicum præceptum consentiendo, opem minus doctis confessoribus ferrem. Aegrè ferunt siquidem nonnulli editas Summas: quòd dum externa innumera immiscent, opiniones multiplicant, disputationes producunt, propria tuentur, alios oppugnant: vexatus tot doctoribus lector, confusus, perplexus, aut certè inanis relinquitur. Quo-

circa rogatus à multis, Summulam colligere decreui de peccatis, Alphabetico ordine, posthabitis non solum disputationibus ac opinionibus proprijs & alienis, sed etiam doctoribus omnibus tacitis: vt nullus æmulatione aliqua à veritatis sequela retrahatur. Et quãuis hic, sicut & vbique, nullam mihi authoritatem tribui velim, sed rationi vel authoritati quæ affertur: (& propterea nihil absque apposita ratione, nisi forte omnino manifestum aliàs esset, afferam, vt docti librare possint quæ dicuntur: minus autem capaces à doctoribus discendi occasionem habeant, & vel sic rationum vires percipiant) beatitudinis tamẽ tuæ iudicio, vt par est, omnia subijcio. Suscipe itaque humanissime Pater exiguum serui tui opusculum, vt qui, vnica inter Christianos principes pacis & reformationis Ecclesiæ es spes, laborantibus quoq; inter obscura peccatorum, splendor censura fias.

Felix Vale.

REPERTORIVM Alphabeticum, quo sententiæ in hoc tractatu sparsæ faciliter allegantur.

A

ABLATIO rei cuiuscunque inuito domino peccatum est. 318

Aborsus diuersimodè committi dicitur, & quam pœnam inducat. 1

Absolutio à peccato incendiarij Papæ reseruatur. 174

Absolutio peccatorum sacramentum pœnitentiæ cõcernens debet esse formalis: & hoc tam ex parte absoluentis, quàm absoluendi. 1

Absolutio pœnitentialis plura ex parte absoluentis præsupponit. 4

Absolutio nonnullis circunstantijs indebitis impeditur tam ex parte absoluentis quàm absoluendi. 9

Absolutio excommunicationis tria præsupponit. 13

Accipere ad vsuram an & quando sit prohibitum. 597

Actus vindicationis quandoque virtuosus, quandoque vitiosus esse potest. 570

Actus exterior præcipuè ornatus an & quando vertatur in peccatum. 454

Actus permutationis potest tribus concurrenti-

bus esse vitiosas. 470
Actus aliquis quare dicatur mortalis, vel peccatum mortale. 457
Actus incõstantiæ vitiosi sunt & damnabiles. 369
Aduocatus potest octo modis in officio peccare. 23
Adulationis peccatum tripliciter committitur: estque humanæ fragilitati valde nociuum. 21
Adulterium semper est peccatum, & multa inducere potest incommoda. 22
Alchimia quando sit vitiosa, & quando nõ. 25
Ambitio quandoque in mortale, quandoque in veniale peccatum imputatur. ibidem.
Animi mollities vitiosa est & pusillanimitati attribuitur. 434
Aperiens literas alienas inuito domino peccat. 405
Apostasia tripliciter consideratur, & an semper excommunicationem inducat. 26
Apostolicæ sedis nuntios quò minus suum exequantur officium impedientes excommunicationi subijciuntur. 288
Appellantes à sententia, ordinatione vel mandato summi Pontificis excommunicantur. 188
Arrogantia quandoque venialis, quandoq; mortalis est. 27
Ars sagittarij an & quando sit illicita. 517
Assassinus nomen quid significet. 28
Astutia quo casu vertatur in peccatum vel mortale vel veniale. 30
Auaritia diuersimodè consideranda. ibid.
Audaces an & quare dicantur vitiosi. 31
Authoritatem, iurisditionem vel qualitercũque sedis Apostolicæ dominium offendentes anathema incurrunt. 103

Beghi

B

Beghinarũ status suspectus tribus medijs excommunicationi subiacet. 154
Bellum quando dicatur iustum vel iniustum, licitum vel illicitum. 32
Beneficium Ecclesiasticum indebitè procuranss indebitè intrudatur, sibi damnationem incurrit. 303
Beneficia Ecclesiastica appetere & procurare quando sit licitum vel illicitum. 39
Beneficia Ecclesiastica semper sunt dignioribus & sufficientioribus conferenda. 46
Beneficij sequestrationem post sententiam contra possessorem promulgatã impedientes excommunicantur. 226
Bestialitas in moribus agnoscitur: bestialis enim homo non percipit quæ Dei sunt. 48
Blasphemia Deum habens pro obiecto semper est peccatum mortale. ibid.
Bona Ecclesiastica alienans & alienata recipiẽs excommunicatur. 281
Bonorum Ecclesiasticorum dilapidatores, & fede vacante priuilegijs Ecclesiasticis abutentes excommunicantur. 151

C

Capita octo in materia restitutionis consideranda. 487
Capita tria circa simoniam examinanda. 528
Cambium quadrupliciter considerandum. 50
Cardinalibus in conclaui existẽtibus literas vel nuntium mittentes excommunicantur. 248
Casus multi speciales sunt à confessoribus in materia restitutionis non negligendi. 511
Casuum reseruatio suos gradus obtinet. 51
Causas ab Apostolica sede cognoscẽdas in aliã

ontiam transferens: vel ne de eis dicta sedes cognoscat impediens, excõmunicationem incurrit. 198
Ceremoniarum superstitiosa obseruatio peccatum est. 397
Censuræ Ecclesiasticæ executorem damnificantes excommunicantur. 213
Christiani naufragantes non debẽt spoliari, sub pœna excommunicationis. 185
Christianum per assassinium interficere aut interficiendum curare, peccatum est excommunicationis puniendum sententia. 176
Christianorum cum Iudæis conuersatio prohibita est. 397
Chorea quibus casibus licita sit aut illicita. 51
Circunstantiæ quinque in canonicarũ horarum celebrationis omissione considerandæ. 333
Clausum beneficium vel officium Ecclesiasticis concessum turbantes vel impedientes excommunicantur. 224
Clerici excommunicatum scienter in suis negotijs vel officijs recipientes excõmunicantur. 252
Clerici Episcopis minores vsuras in suis locis sustinentes excommunicati sunt. 241
Clerici in multis differre debent à Laicis, quibus deficientibus peccatum committunt. 53
Coitus carnalis inter consanguineos commissus damnabilis est quia naturalem destruit honorem. 566
Columbarium quo casu licitè teneatur. 57
Compellens Ecclesiasticũ se cum suis bonis temporali domino submittere excommunicatur. 209
Communicans scienter cum nominatim excommunicato excommunicationis pœnas sibi acquirit. 250
Communicatio cum excommunicatis quibus ex rebus sit omnino illicita. 299
Concubitus soluti cum soluta semper est peccatum. 518
Confessor qualiter interrogare debeat confitentem circa vitia capitalia. 391
Confessores qualiter se habere debẽt circa præuentialem interrogationem. 380
Conditiones quatuor ex parte vouentis in actu confessionis examinandæ. 577
Coniuratio seu conspiratio vitiosa est. 93
Conscientia licet erronea semper obligat. ibid.
Consecratio virginum quandoque est illicita. 571
Considerandæ tria circa literarum sigillatarum furtiuam apertionem. 426
Consuetudo in festorum obseruatione seruanda est. 317
Contemptus extremæ vnctionis peccatum est. 503
Contemptus in moralibus dupliciter est considerandus. 98
Contemnens auditum verbi Dei infidelis dicitur, & peccator mortalis. 569
Contentio verbalis quando sit vitiosa. 102
Contentio contra proximum qua quis nequiter proximum inuadit peccatum est mortale. 516
Contractus matrimonij potest ex septem capitibus dici vitiosus. 416
Contritio peccatorum quæ præsupponat. 102
Contumax potest excommunicari. 185
Contumelia quãdo sit peccatum mortale. ibid.
Committum duplicem importat iniuriam. 206

Corporalis indecentia respectu status potest in peccatum verti. 354
Correctio fraterna est de necessitate. 108
Correctionem debitam omittens graviter peccat. 106
Crimen incendiarij voluntariè commissum mortale est, & civili pœna mulctandum. 366
Crimen cõcussionis respectu officiarij semper est mortale. 65
Criminis falsa impositio semper est peccatum mortale. 49
Crudelitas excessiua peccatum causat. 109
Crudelitatem in humana corpora exercẽs præcipuè Christiana excommunicatur. 272
Cultus diuinus debet omni superstitione carere. 549
Curiositas diuersorum obiectorum respectu dici potest vitiosa. 110

D

DEbitores decimarum ab earum solutione retrahentes excommunicantur. 264
Decimas vsurpantes aut detinentes excommunicati censentur. 234
Decimarum non solutio perniciosa sacrilegium reputatur. 110
Defensio manualis immoderata vitiosa est, moderata permissa. 111
Delectatio debet esse discreta: & si modum excedat, vitiosa est & damnabilis. ibid.
Dæmonis inuocatio manifesta quæ propriè incantatio dicitur, peccatum est grauissimum. 363
Deriſio in proximum versa, quemadmodum diuersimodè fieri potest; ita diuersimodè damnanda est. 119

Despe

Desperatio vt obiectum fidei dãnabilis est. 120
Detractionis vitium in quo differat à murmuratione. 443
Deum tentans graviter peccat. 555
Discordia diuersimodè sumi potest. 123
Discordiam in actu electionis seminantes vel nutrientes excommunicantur. 289
Dispensatio non debet esse leuis, nec absq; causa rationabili. 124
Disputans de fide tanquàm in ea dubius & hæsitans mortaliter peccat. 122
Diuinatio superstitiosa est & Christianę religioni aduersa. 51
Diuinum officium deuotè & attentè & integrè celebrandum est. 335
Diuinum officium quocunque in loco priuatim celebrari permittitur: publicè autem iura iubent in Ecclesia tantum. 333
Diuinatio inquantum diabolico innitens auxilio, peccatum mortale est. 128
Doctorari non potest quis insufficiens absque peccato. 126
Doli executio proximo nocua, vitiosa est & damnabilis. 128
Domini temporales vel prouinciarum rectores qua de causa sunt excommunicandi. 147
Duellum non potest licitè vel iustè induci. 123

E

EBrietas quando sit peccatum mortale. 129
Ecclesiarum vacantium bona vsurpãtes excommunicantur. 216
Ecclesiastici qua ratione possint licitè organis in suis Ecclesijs vti. 453
Ecclesiastici an & quando ad pedagia soluenda teneantur, vel non. 218

Elee

Eleemosyna duobus casibus est necessario non omittenda. 134
Electi in summum Pontificem literas impugnãs excommunicatur. 196
Eligendus in Prælatum Ecclesiasticum duobus debet pollere virtutibus. 131
Emptio debet esse discreta & modo debito exercenda. 135
Emptio multis ex causis dicitur illicita. 137
Episcopum iniuriosè tractantes, aut iniuriantibus opem præstantes, tanquam sacrilegi in vinculum incidunt excommunicationis. 169
Episcoporum peccata peculiaria quæ sint. 179
Exaltans seipsum supra id quod est, superbiæ peccatum incurrit. 506
Excommunicatio minor diuersimodè consideratur. 300
Excommunicatio minor quæ incommoda inducat. 301
Excommunicatio in materia absolutionis qualiter sit considerãda. 17
Excommunicatio diuiditur in maiorem & minorem, & multipliciter est tam respecta excommunicatis quàm excommunicati & absolutionis considerãda. 142
Excõmunicato plura sunt illicita, à quibus non abstinens peccatum excommunicationis aggrauatur. 294
Exponere se periculo corporis vel animæ an sit licitum. 461

F

FAlsæ vocis significatio cum intentione fallendi, peccatum est. 436
Falsum in iudicio testimonium proferens grauissimè delinquit. 556

Famam proximi qualitercunq; deturpans, mortaliter peccat. 120
Festa populo Christiano indita quæ sint. 316
Festis diebus bellum exercere an sit peccatũ. 319
Filius potest tripliciter in parentes peccare. 317
Fraus an semper inducat in peccatum. 318
Fraudem committens quatenus iudex pro testimonio mulierem adeat personaliter excommunicationem incurrit. 253

G

GRatia Dei curantur scrupulosi. 526
Gratias pro acceptis beneficijs non referẽs aut referre contemnens peccatũ incurrit ingratitudinis. 372
Grauissimum peccatum committitur in libelli famosi emissione. 404
Gula quid dicatur, & an semper sit peccatũ. 322

H

HAereticí diuersimodè à canonistis considerantur. 146
Hæreticos in loco sacro sepeliens ipso facto excommunicatur. 227
Histrionatus exercitium an & quando sit peccatum. 326
Homo piger & pusillanimis potest in varia delicta cadere. 472
Hominis occisio accidentalis dupliciter considerari potest ad hoc vt in peccatum occidẽtem inducat. 330
Hominibus placere niti an sit vitiosum. 472
Horæ canonicæ sunt iuxta Ecclesiæ propriæ ritum celebrandæ. 334

I

IDololatriæ crimen plusquàm mortale dicitur. 342

Ieiuniũ quibus personis inexcusabiliter sit obligatorium. 346
Ieiunij necessitas tria includit necessaria. 343
Ignorantia quo casu vertatur in peccatum. 353
Immunitas Ecclesiastica multis modis offenditur. 355
Impœnitens in actu absolutionis excommunicationis, denuò excommunicationi vinculo re-grauatur. 270
Impius in parentes vel alios quoscunque, vitiosus est & peccator. 361
Imprudentiæ peccatum ex inconsideratione inducũm negligentiæ potest attribui, quapropter damnabile est. 367
Inanis gloriæ appetitus an semper in peccatum inducat. 321
Inducentes aliquem ad eligendum apud se sepulturam, vel ad hoc vouendum vel promittendum, sententiam incurrunt excommunicationis. 235
Infamiam propriæ personæ non impedicns peccat in seipsum, & crudelis dicitur. 303
Ingressum religionis mentes, aut pro ea aliquid recipientes excommunicationis incurrũt exitium. 277
Inhumanus dicitur qui seipsum nimis cõtemnit, & in hoc peccare potest. 303
Iniuriam ordini Prædicatorum vel Minorũ inferentes quibusdam casibus excommunicantur. 290
Iniustitia semper est peccatum mortale. 374
Inquisitores hæreticæ pravitatis duplici de causa excommunicationem ratione officij sui possunt incurrere. 150
Insipientia inquantum oppositum est sapientiæ, causat

bus impunè permittatur. 297
Peccatum stupri quod dicatur, & quòd semper est mortale. 546
Peccatum sodomiticum grauissimum est. 541
Peccatum quare dicatur veniale, & in quo differat à mortali. 458
Peccatum sortilegij grauissimum est & hæresis simile. 544
Peccatum indignationis filia est superbiæ, & ideò mortale dici potest. 369
Peccatum mollitiei diuersimodè considerãdum. 440
Peccatũ insensibilitatis qualiter cõmittat. 377
Peccatum præsumptionis grauissimum est. 492
Peccatũ inobedientiæ dupliciter incurritur. 375
Peccatum inuidiæ tàm à Deo quàm ab hominibus damnatur. 358
Peccatũ hypocrisis dupliciter incurritur. 358
Peccatum iactantiæ sex circunstantijs quale sit agnosci potest. 340
Peccatum impudicitiæ diuersis actibus committi potest. 341
Peccatum infidelitatis quibus modis commmittatur. 362
Peccatũ homicidij dupliciter potest incurri. 325
Peccatum an possit in habitudine cõmitti. 327
Peccatum accidiæ dupliciter consideratur. 324
Peccatum collusionis qualiter committatur. 19
Peccatum falsi multipliciter cõmitti potest. 57
Peccato pertinaciter inhærens tanquàm obstinatus damnationis iter ambulat. 446
Peccata mulieris peculiaria multa sunt & diuersa. 441
Peccata multa possunt in Missarũ celebratione committi. 449

Peccata mentalia quinq; modis cõmittuntur. 56
Pedagia prohibita vel insolita ab incolis suis exigentes, excommunicationis mucrone vetuunt feriendi. 274
Periculum vitæ propriæ non timens peccatũ potest incurrere oppositum rationi. 392
Perimium promissorium duobus potest committi temporibus. 463
Persequens eum qui rogatus aliquã in aliquam dignitatem Ecclesiasticam eligere & non eligit excommunicationem incurrit. 210
Personarum acceptio quando sit vitiosa. 13
Piratæ & cursores aut prædones maritimi anathematizantur. 178
Pollutio dupliciter consideranda. 473
Præceps in suis actibus periculo ruinæ se exponit. 478
Prædicatores in quibus cõiter delinquant. ibid.
Prædicatores ab officio prædicationis ob negligentiam in confessionibus respectu decimarum solu. commissam suspenti excommunicantur, si negligentia non purgata prædictum officium reassumpserint. 265
Prædo matutinus grauissimo peccatorum vinculo tenetur. 472
Prælati possunt peccare suum gregem visitãdo. 573
Prælationis nomen indebitè sibi assumens vel vsurpans: & sub illius prætextu falsum seminans excommunicatus est. 158
Prælatos Eccles. hostiliter insequentes, anathematis vinculo innodantur. 168
Præscriptio quandoq; licita, quãdoq; illicita. 481
Præsulatus officium vsurpans excommunicatur. 269

Processus foro Ecclesiastico competens non potest absq; excommunicationis cẽsura impediri. 212
Promissum non obseruans an semper peccatum committat. 459

Q.

QVantitas est in materia restitutionis considerãda. 496

R

RApina differt à raptu: in eo quòd raptus respicit personam, rapina verò rem. 485
Religiosus temerè suæ religionis habitum dimittens vel mutans excõmunicatus habetur. 256
Religiosi communiter solent in tribus offendere & peccare. 485
Religiosi Principum curias ob sui status vel religionis persecutionem insequẽtes excommunicationis catena tenentur. 260
Religiosi vel religiosæ matrimonium contrahentes excõmunicationis vinculo innodantur, similiter qui in gradibus prohibitis. 250
Religiosi sumptuosa loca acquirere vel eis cõstituta deserere sub anathematis pœna prohibentur. 243
Religiosi claustrum exeuntes vt physicam vel leges audiant, excommunicantur. 237
Repræsalia species est belli particularis, & in ea potest frequẽter iniquitas committi. 486
Repræsalias cõcedentes vel extẽdentes in præiudicium Ecclesiæ, excõmunicationis baculo feriuntur. 208
Res proprias superflue dissipans & prodigaliter consumens viam sequitur perditionis. 483
Rei alienæ iniusta detẽtio rapina est, & peccatum iniustitiæ. 485

Rempublicam tyrannicè occupãs peccato tenetur grauissimo. 557
Romani Põtificis electiones præter simoniacam impedientes, ipso facto excommunicationem incurrunt. 187
Romanæ curiæ inobedientes vinculum excommunicationis indubitanter incurrunt. 155
Romanam curiam petentes, aut ab ea recedẽtes sub pœna excommunicationis impediri, vel qualitercunque molestari prohibentur. 173
Romipetas qualitercunq; mutilantes vel persequentes excommunicantur. 171
Restitutio cui sit facienda. 497
Restitutio vbi fieri debeat. 500
Restitutio non debet differri, sed citius quò fieri possit incipienda. ibid.
Restitutionis casus quasi infiniti sunt. 509
Restitutionis faciendæ duplex est ratio. 487
Restitutionis effectus est circa quidditatem considerandus. 496

S

SAcerdos secutare exequens officium excommunicatus habetur. 282
Sacerdos à cathibus per sedem Apostolicã specialiter reseruatis absoluẽs excõmunicatur. 284
Sacramentum confirmationis contemnens peccat. 97
Sacramentalis communio quatuor præsupponit ex parte sumentis. 58
Sacramentalis confessio multas ex parte constitutis præsupponit conditiones. 65
Sacramẽtalis cõfessio multis de causis tã ex parte cõfessoris quàm cõfessi venit iteranda. 81
Sacramentalis confessio quare ex parte confessoris sit iteranda. 88

Sacra

Sacramentalis cõfessio quas debeat habere conditiones. 90
Sacrilegij crimen tripliciter consideratur. 516
Sarracenis arma vel alia Christianitati nocitura deferentes excommunicantur. 181
Satisfactio sacramentalis an possit per alium adimpleri. 521
Satisfactio vt pars pœnitentiæ diuersimodè est considerãda. 518
Schismatis crimen dupliciter incurritur. 523
Scurræ infames dicuntur & vitiosi. 527
Sectarum æmulatores vel opinionum sæpe reprehensibiles habentur. 449
Secularia officia vendere vel emere turpe est, & perniciosum. 449
Seditiosi vnitatem bonam dissoluentes peccato mortali se obligant. 523
Sententiæ vel opinioni propriæ pertinaciter inhærens peccare potest. 471
Sermo indiscretus potest in peccatum inducere proferentem. 354
Seruitia vel obsequia cõmunia personis Ecclesiasticis exhiberi impedientes, anathemate mulctantur. 215
Simoniaci in beneficiorum collatione vel adoptione indubitanter sunt excõmunicati. 276
Solicitudinem salutis contemnens peccatum incurrit grauissimum. 444
Sors dæmonum societati innixa semper damnabilis est. 543
Spectaculum diuersis modis, & causis prohibetur. 545
Sponsalia tripliciter possunt esse vitiosa. ibid.
Statuta obseruare sub pœna an sit obligatorium. 453

Statuta vel cõsuetudines contra Ecclesiæ libertatem condentes excommunicantur. 201
Superstitiosa imaginum obseruatio damnabilis est. 353
Suspectus de hæresi tribus cõcurrentibus excommunicationem incurrit. 153
Suspensio à diuinis officijs non semper est peccatum, sed pœna peccati. 552

T

TEmeritas dupliciter considerari potest. 555
Temeritas in iudicijs euitanda est, & potest verti in peccatum. 400
Tempus qualiter sit in horarum canonicarum celebratione considerandum. 338
Terras & possessiones Ecclesiæ Romanę impugnantes excommunicantur. 177
Timor potest multipliciter peccatum efficere. 557
Transgressio cuiuslibet præcepti liciti, & honesti, peccatum est. 474
Tristitia de alterius bono vel prosperitate damnabilis est, & propriè vocatur nemesis. 444

V

VEstigal potest diuersis respectibus dici iniquum. 559
Venationis vsus an & quando peccatũ inducat. 566
Venditio potest multis respectibus esse vitiosa. 567
Verberatio proximi dupliciter cõsideratur. 459
Verecundia potest in bonam, & in malam partem interpretari. 141
Vitium ironiæ quod dicatur, & an semper veretur in peccatum. 395
Vitium concubinatus detestandũ, & quare. 65
Vitium scandali dupliciter committitur. 521

Victus

Victualia vel alia Romanæ curiæ necessaria solicitantes nõ sunt sub anathematis pœna impediendi. 179
Vinculum ad ieiunium astringens quale sit. 362
Vindicatio semper est peccatum, & quid de mina. 438
Violatio interdicti Ecclesiastici semper est prohibita. 377
Violatio votorum semper damnabilis est. 573
Violatio festorum in honorem Dei sanctificatorum vitiosa est, & punibilis. 304
Virginem Mariam asserentes originali macula fuisse contaminatam excommunicationis one re premuntur. 286
Visitatores monialium aut canonicarum, non sunt sub excõmunicationis pœna impediti. 227
Voti dispensatio seu irritatio cui cõpetat. 584
Votorum omissio quando, & vitiosa, quandoque non. 582
Vsura mentalis dupliciter considerada. 595
Vsura implicitè commissa diuersimodè considerada. 593
Vsurpatio iudicialis vexationis per conseruatores mulctam meretur excõmunicationis. 255
Vsus necromantiæ quo dæmonis inuocatur auxilium omnino prohibitus est. 444
Vsus laruarum quibus medijs reddatur illicitus. 402
Vsus matrimonialis coniugij multipliciter viciari potest. 427

FINIS REPERTORII ALPHABETICI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PECCATORVM SVMMVLA THOMAE DE VIO CAIETANI, CARDINALIS S. XYSTI.

Aborsus diuersimodè committi dicitur, & quam pœnam inducat.

ABORSVS volũtarius, est peccatum homicidij perfecti quidem, si fœtus erat animatus anima rationali. Et incurritur propterea irregularitas: quia occiditur tunc qui verè est homo. Imperfecti verò, si fœtus adhuc non erat animatus anima rationali: quia tunc occiditur homo: non qui est, sed qui generabatur, qui non est adhuc actualiter homo. Et est peccatum mortale: quia quantũ in se est, ad hoc tendit vt tollat vitam hominis tam inchoatam. Non tamen incurritur irregularitas homicidij, quia non est adhuc actualiter homo qui occiditur.

Absolutio peccatorum sacramentum pœnitentiæ concernentium debet esse formalis, & hoc ex parte tam absolutionis quàm absoluendi.

ABSOLVTIO à peccatis quæ in sacramento pœnitentiæ fit, est forma sacramenti pœnitentiæ. Et consistit (vt in Cõcilio Florentĩ. sub Eugenio quarto legitur) in his verbis, EGO TE

ABSOLVO. Ait enim, Forma huius sacramenti, sunt verba absolutionis, quæ sacerdos profert quum dicit, Ego te absoluo.

Vbi circa necessitatē, scito non esse de necessitate formæ illud pronomen, ego: sicut etiā non est de necessitate in forma baptismi: quoniam subintelligitur in ly absoluo.

Et licet ad formam absolutionis sufficiat dicere, Absoluo te: decet tamen quædam antecedentia & consequentia apponere dicēdo, Dominus noster IESVS CHRISTVS te absoluat: & ego authoritate ipsius te absoluo à peccatis tuis, in nomine patris & Filij, & Spiritussancti. Amē. Passio Domini nostri IESV CHRISTI, & merita beatæ MARIAE semper virginis, & omnium sanctorum, & quicquid boni feceris, & mali sustineris, sint tibi in remissionem peccatorum tuorum in augmentū gratiæ, & præmium vitæ æternæ. Amen.

CIRCA mutationem scito, quòd si mutatio fieret, ita quòd loco pronominis te, poneret pronomen vos, causa honoris (puta si audiens cōfessionem Episcopi vel Regis, dicat, Ego absoluo vos: & similiter si Episcopus audiens loqui in numero plurali in prima persona, audiens cōfessionē alicuius diceret, Nos absolumus te) in vtroque casu & similibus non sit sine peccato huiusmodi mutatio: qa recedit à verbis per Ecclesiā determinatis in forma huius sacramenti. Absolutio tamen facta tenet, quoniā ex accōmodatione vsus idē significatur per huiusmodi verba, quod significatur per formam sacramēti, Absoluo te.

Circa appositionē conditionalem, aduerte tripliciter posse conditionaliter proferri formā absolutionis. Primò, respectu conditionis præteri-

tæ: vt si confessor dubitat se prolatisse verba absolutionis, & dicat, Si non es absolutus, ego absoluo te. Et huiusmodi cōditionalis absolutio in casu dubij ex suo genere nō est illicita: sicut nec baptismus in dubio sic datus illicitus est. Secūdo, referendo ad conditionem futuram: puta si diceret confessor, Si restitueris, aut si feceris talem pœnitentiam, aut aliquid huiusmodi, absoluo te. Et huiusmodi conditionalis absolutio cum intentione præcisa nil aliud faciendi nisi quod dicit, nil valet: quia non est in potestate cōfessoris ministrantis sacramentū, conferre nunc sacramentum, & suspēdere illius effectum in aliud tempus implēdæ cōditionis. Sacrilegus ergo est abusus iste formæ sacramentalis: fit enim iniuria sacramento, dum perficitur modo excludente fructum sacramenti ex indebita intentione ministrantis. Et eadem ratione non potest sacramētalis absolutio impendi sub ratihabitione: quoniam quod sub ratihabitionis spe fit, quamuis voce tūc fiat, re tamē vt pendens fit, ita vt possit & ratificari & irritari. Constat autē non esse in potestate absoluentis conferre nunc sacramentum, & suspendere effectum illius in tempus futuræ ratificationis, & exponere discrimini vt nullum sit si irritetur. Tertiò, si referatur ad conditionem præsentem, puta si verè promittis restituere, aut præsentare te superiori, absoluo te. Et huiusmodi condītionalis absolutio cum præcisa similiter intentione si fiat, facta tenet, stante tunc cōditione. Errat tamē sacerdos sic faciens, quia præsumit sub forma dubia tradere quod CHRISTVS mandauit sub forma certa ministrari. De nullo enim magis debet curare absoluens, quām de cōtritione & satisfactione pœnitētis; & tamen Ecclesia

absq; conditione aliqua credit pœnitenti dicēti se contritum, & habere propositū satisfaciendi, & absolutionis beneficium impartitur absq; cōditionali nota. Vnde exterminanda est huiusmodi superstitio ab Ecclesia Dei, intantū quòd si alicui commissa sit à superiori potestas absoluēdi à culibus reseruatis sub aliqua cōditione (puta cōcedo tibi facultatem absoluendi ab homicidio, si absolueandos fecerit talem pœnitentiā, puta peregrinationis, aut tantæ eleemosynæ &c.) debet confessor non conditionaliter, sed simpliciter & absolutè absoluere pœnitentem præceptantem talem pœnitentiam: quia nulla cōmissio potest alterare formam sacramenti.

Circa reiterationē absolutionis nota, quòd potest iterari super omnino eadem peccata, sed nō potest iterari super omnino eandē confessionē: quia super eandē materiā proximā nullius sacramēti forma iterabilis est sine iniuria sacramēti: quia ipsa iteratio attestatur insufficientiæ prioris formæ: si enim prima vt sufficiens haberetur, non iteraretur. Ac per hoc quū confessio teneat locū proximæ materiæ in sacramēto pœnitētiæ (vt in eodē Concilio Florēti. habetur) nisi multiplicetur cōfessio, nō potest multiplicari absolutio. Et quia potest homo pluries cōfiteri eadem peccata, potest quoq; pluries ab eisdē absolui.

Absolutio pœnitētialis plura ex parte absoluētis p̄supponit, quibus deficientib. inanis efficitur.

ABSOLVTIO à peccatis ex parte absoluētis, exigit vt absoluens minister sit sacramenti pœnitentiæ, ac per hoc sit sacerdos habens authoritatem absoluendi, vel ordinariam, vel ex cōmissione superioris: vt in eodem Florēti. Concilio sub Eugenio quarto habetur.

Vbi

Vbi circa necessitatem aduerte, non sufficere ad ministrandum sacramentum pœnitentiæ esse sacerdotem, sed vltra sacerdotalem potestatē requiri authoritatem alium. Et hoc est quod cōmuniter dici solet, quòd sufficer requiritē duplex potestas, videlicet & ordinis & iurisdictionis. Potestas enim ordinis habetur ex sacerdotio: potestas autem iurisdictionis habetur vel ex officio pastorali, vel ex commissione eius qui est pastor pœnitentis. Intantum autem vtraque ista potestas requiritur, vt si altera desit, absolutio sacramentalis sit nulla propter defectum ministri, ita quòd si non sacerdos absoluit à peccatis, nihil fit: & similiter si sacerdos absoluit eum qui sibi subditus nullo modo est, nihil fit.

CIRCA modos, quibus sacerdos habet potestatē iurisdictionis in foro pœnitentiali, aduerte quòd vltra duos manifestos modos ex parte authoritatis prælocutæ in ipso absoluente (scilicet vel ex officio ordinario, vt est Episcopatus & parochia, vel ex commissione, vt alij à Papa vel Episcopis, vel Curatis, vel eorum Officialibus aut vicarijs solitis committere audientiam confessionum habentes authoritatem audiendi confessiones) inueniuntur quanque alij modi seu casus quibus sacerdos sortitur subditū: ita quòd potest pœnitentem sacramentaliter absolmere à peccatis: & sunt necessitas, libertas, facultas, licentia, & consuetudo. Declaro singula.

Necessitas duplex est, scilicet vel ratiōe mortis, vel ratione cōmunionis. Quando in articulo mortis deficit confessor, potest quilibet sacerdos illū absoluere ab omnibus suis peccatis (vbi confessis, vt habetur in cap. Pastoralis, de offic. ord. Quando verò imminet alicui necessitas cōmunicandi

candi, & deficit ei confessor, nō potest propterea absolui à quolibet sacerdote: quia necessitas celebrandi missam, quæ maius quid importat quàm necessitas cōmunicādi, nō habet hoc priuilegiū, sed dimittit constitutum in tali necessitate intra terminos non habentiam copiam confessoris.

Libertas in proposito significat non subiectionem alicui particulari, vt proprio sacerdoti. Et tripliciter inuenitur. Vel quia persona nulli subditur, vt persona Papæ: & propterea cui se subijcit, ille potest ipsum absoluere à peccatis. Vel ratione status, quia scilicet nunquam in eodē loco permanent: ac per hoc nulli particulari ministro sacramenti pœnitētiæ subdūtur, quum non sit maior ratio quòd subijciant vni magis quàm alteri: vt sunt vagabundi, qui scilicet vel nullibi habitant, sed vagantur: vel licet alicubi domicilium cum vxore & filijs habeant, cōmuniter tamen sunt in continuo motu ita quòd etiā in Paschate extrà inueniri consueuerunt: hi enim perinde ac vagabundi quo ad sacramenta pœnitentiæ & eucharistiæ censentur, & absolui à quolibet cōfessore possunt. Vel ratione materiæ, quia scilicet in tali materia nulli est subiectus cōfessori: vt contingit in peccatis venialibus, quia nullus tenetur illa cōfiteri, ac per hoc nulli propter illa cōfessori subditur à iure: & ideo quilibet potest à quolibet sacerdote de peccatis venialibus sacramentaliter absolui.

Facultas eligendi confessorem à iure concessa est Episcopis, & tam inferioribus quàm superioribus, prælatis exemptis. vt in cap. Ne pro dilatione, de pœniten. & remiss. & conceditur multis ex speciali gratia à summo Pontifice, in confessionalibus propterea non est dubium hos posse absol

absolui à quo maluerint sacerdote.

Licētia dupliciter datur. Vel explicitè: quum curatus in cōmuni dicit populo. Quilibet vadat ad confitendum cui vult: aut specialiter alicui dicit. Confitearis cui vis. & hoc nihil aliud est, cōcedere licentiam eligēdi sibi confessorem. Vel implicitè. Et hoc contingit primo licentiando subditos ad peregrinādum. In hac enim peregrinationis licentia, implicitè claudi creditur licentia confitendi: quia confessio comes esse debet viatorum. Et hoc intelligo cum duabus limitationibus. Altera est, quòd ad confessiones, & cōmuniones necessarias, vt Paschales, aut solitas, quòd ad eos qui sæpe consueuerunt confiteri & cōmunicare aut celebrare. Et hæc limitatio intelligitur amplectendo tutiorem partem. Quia enim illa licentia à doctoribus potius quàm à iure profluxisse videtur, timeo illam extendere vltra solita tanquàm præcogitata. Altera, quò ad confessores, qui scilicet in locis illis confessores sunt aliorū. huiusmodi enim implicita licētia nō videtur ampliāda, vt faciat viatores melioris conditionis quàm incolas, vt scilicet possint sibi eligere in confessorem quem velint: sed sufficit quòd prouideat viatoribus quum extrà sunt, vt possint tanquàm incolæ confiteri & cōmunicare. Vnde & in iure prouidetur de ministro eucharistiæ pro peregrinis procul dubio licētiatis à suis curatis: vt patet in cap. Presbyter. de celeb. miss. Secundo, faciendo & tacendo: vt quum Episcopus scit confuetū esse, vt canonici seu curati sui inuicem se absoluant, & tacet. Quamuis enim nulla consuetudine introduci possit, vt quis possit sibi eligere cōfessorem (vt dicitur in cap. Si episcopus, de pœnit. & remiss. in vj.) ex hoc tamē quòd Epi

scopus scit & tacet, tenet prouidere illis de confessore: & tacita episcopalis licentia robur dat absolutionibus, & cõsuetudo nõ cõcurrit nisi vt talis licentiæ implicitæ. Et ob huiusmodi implicitam licentiam, viatores sine licẽtia curati possunt in Paschate cõfiteri & communicare vbi se inuenerint, sicut licentiati: si & vbi curatus consuenit scrutari quis parochianus defuerit pœnitẽtiæ & cõmunioni, & viatorum diceatium se vbi se inuenerunt, confessos fuisse & cõmunicasse, facilius probare: attestatur siquidem huiusmodi consuetudo implicitæ licentiæ, & piæ menti curati, qua voluit implicitè suos confiteri & cõmunicari extrà in casu quo festa Paschalia contingeret extrà peragere. Memini aliàs me legisse, Eugenium quartũ concessisse seu declarasse vtiæ vocis oraculo, viatores vbi se inuenerint in Paschate, censendos tanquàm adeptos incolatũ quo ad sacramenta pœnitentiæ & eucharistiæ: & secundum hoc nõ est opus in Paschate huiusmodi interpretativa licentia, sed possunt tũc ab illis confessoribus à quibus incolæ absoluuntur, absolui etiam à casibus Episcopalibus, prout Episcopus loci disponit. In reliquis autem omnibus supradictis licẽtijs explicitè vel implicitè ab Episcopis seu curatis, non approbo posse licentiatos absolui à casibus reseruatis Episcopo: quia hoc est contra iuris dispositionem, in vj. de pœnit. & remiss. cap. Si Episcopus, vbi dicitur, quòd Episcopo dante licentiam alicui quòd confiteatur, non propterea cõcedit casus reseruatos. Si ergo licẽtia explicita non cõprehendit casus reseruatos, multò minus licentia implicita ad illos se extendit. Consuetudo non eligendi cõfessorem, sed habendi curam animarum præscripta, operatur, vt tam

tam Cardinales curam habeant familiæ suæ, & de eorum licentia sui familiares confiteri possint cui voluit, quàm quicunq; alij huiusmodi curam habentes possint similiter absolutionis beneficium per se vel alium suis impartiri: potest enim huiusmodi iurisdictio nõ minus quàm aliæ haberi ex præscripta consuetudine.

Absolutio nõnullis circũstãtijs indebitis impedit, tam ex parte absoluentis q̃ absoluẽdi.

ABSOLVTIONIS impediméta multa sũt. Et ideo aduertendum est posse illam impediri vel ex parte absoluentis, vel ex parte absoluendi. Impedit autem ex parte absolutẽtis Ecclesiastica censura, non quæcunq;, sed irritans iudicis sententiã, ita vt quãdiu reliqua gesta per confessorem tenent, absolutio valeat. Et propterea licet excommunicatio aut suspẽsio, si cõfessor sit excõmunicatus aut suspẽsus, annullet absolutionem absolutè loquẽdo: quia tamẽ aliqui sunt casus, in quibus gesta per confessorem lic immodatũ tenent, ideo scito quòd ex iure cõmuni secundũ cõmunem sententiã (ex l. Barbarius. ff. de offic. prætor.) tenẽt gesta per huiusmodi iudicẽ, vbi duo simul cõcurrũt, scilicet cõmunis error facti, & titulus. verbi gratia: si sacerdos excommunicatus datus est ab Episcopo in curatum, & cõmuniter non habetur ille pro excõmunicato, propter hoc quia nescitur illum esse excõmunicatũ, gesta omnia per ipsum tenent. Concurrũt enim ibi ambo simul, scilicet titulus publici officij, quia institutus est ab Episcopo: & cõmunis error facti, quia nescitur ipsum esse excõmunicatum. Et hinc habes, quòd absolutus à legitimo aliàs confessore habente impedimentum occultum, quod si sciretur, impediret absolutionem, est verè absolutus

& coram Deo & coram Ecclesia.

Ex Extravaganti verò Concilij Constantiens. consensu vtentiũ cõprobata in foro pœnitẽtiali tenent gesta per cõfessores irretitos quibuscũq; Ecclesiasticis censuris etiam non occultis, nisi in duobus casibus, scilicet propter notoriũ percussionem clerici, vel propter publicã nominatim denũtiationẽ. Nam ibi cõceditur receptio sacramentorũ ab excõmunicatis ministris, nisi altero dictorum modorũ fuerint excõmunicati, & hoc in fauorem animarũ & innocentũ, non in releuamen ipsorũ excõmunicatorũ. Licèt enim ipsi ministri excõmunicati absoluentes damnationem incurrãt: pœnitentes tamen absolutionis beneficium cõsequuntur. Et hoc quantũ ad fructũ absolutionis spectat, intelligẽ, si & quando pœnitens excusatur à peccato inducẽdi confessorẽ excommunicatũ ad sacramenti ministrationẽ. nam non licet sibi inducere illum ad peccandum. Impeditur autem ex parte absoluendi absolutio ex duplici capite, scilicet ab intrinseco ex sacrilegio simulatæ vel diminutæ vel impœnitentis confessionis, hoc est si quis simulat se confiteri, quia tunc deest confessio: simulata enim cõfessio non est confessio. Et similiter si quis ex verecundia, aut aliàs irrationabili causa aduertenter diminuat confessionẽ, quia tũc non proponitur peccatum vt remissibile. nam impiũ est à Deo & eius sacramento diminutũ sperare veniam. Et eadẽ ratione si quis impœnitentẽ ex intẽtione proponit seipsum, quia vt nõ absolubilem ministro Christi se præsentat. absolui enim nequit quem non pœnitet. Et propterea irrita est in his casibus absolutio ex parte pœnitẽtis. Ab extrinseco verò impeditur absolutio ex parte absoluẽdi, si pœnitens

tens sit excõmunicatus maiori, vel minori excõmunicatione. nam cõmune est vtrũq; excõmunicationi excludere à passiua participatiõe sacramentorũ. Nec hoc est verendum in dubiũ. Vnde graniter errãt cõfessores absoluentes prius à peccatis, & remittentes absoluendos postea ab excõmunicatione. est enim hoc cõtra dispositionem iuris communis, expressè dicente textu. de sent. excõ. cap. à nobis est sæpe. quòd licet reputetur aliquis per signa pœnitentiæ absolutus à Deo, quia tamẽ apud Ecclesiã adhuc absolutus non est, cõmunicandũ ei nõ est in diuinis: & multò minus impendenda sunt ei sacramenta à quibus principaliter est excluſur. Nec excusari potest hoc factum propter dictam Extrauagantem Cõcilij Cõstantiẽs. quoniã ibi expressè dicitur, excõmunicatos in nullo subleuari ob dictã gratiam: multũ antè subleuarentur, si participes esse possent sacramentorũ ante absolutionẽ. Non ergo potest absolui aliquis à peccatis, antequã absoluatur ab excõsecratione tam maiori q̃ minori.

Vtrum autem si de facto fiat contrarium, absolutio facta teneat, alia quæstio est. multa enim fieri prohibentur, quæ tamen facta tenent.

Et dicenda sunt ad hanc quæstionem tria. Primum, quòd absolutio à peccatis, de facto ab excõmunicato suscepta, non tenet quantũ ad præsentem fructũ: quia ipso actu suscipiendi absolutionẽ, obicẽ absolutioni ponit excõmunicatus. nam per actum illum ingerit se passiuè sacramẽto à quo exclusus perseverat, quãdiu est excõmunicatus: & sacrilegium committit, cõtaminando quantum in se est sacramentũ pœnitentiæ. Licèt enim excõmunicatus possit intrare sacramentũ pœnitentiæ, exercendo actus qui sunt sacramẽti

mate

materia, cõrerendo, cõsitendo, & satisfaciendo, non potest tamen perfectioni sacramenti (quæ in forma absolutionis cõsistit) se immiscere: quoniã à sacramento est exclusus, non autẽ à sacramenti materia. Quia igitur excõmunicatus ipso actu suscipiendi absolutionem cõtra absolutionem pugnat, consequens est, vt non absoluatur à peccatis suis. Secundum est, quòd per accidẽs in aliquo casu huiusmodi absolutio facta tenet quantum ad præsentem fructũ, quãdo scilicet excommunicatus verè pœnitens, ob ignorantiam iuris vel facti, non qualemcũq; sed excusantem eum, absolutionẽ à peccatis suscipit: quia sacramentũ gratiã confert omni adulto offerẽti se nõ ponendo obicem: cõstat autem huiusmodi pœnitentem non ponere obicem, ex hoc quòd ponitur ipsum laborare ignorãtia excusante à sacrilegio, quod excõmunicatus sacramentũ suscipiens incurrit. Et propterea quãuis teneatur ille quærere & obtinere absolutionem ab excommunicatione, nec possit interim immiscere se diuinis, non tenetur tamen ad hoc vt iterũ absoluatur à peccatis: & hoc propter efficaciã suscepti sacramẽti, vt dictũ est. Iterato enim sacramenti non nisi propter effectũ sacramenti fieri debet. Et hinc habes, vn de multorũ timoratas cõscientias cõsolari possis in multis singularibus casibus, qui prudentiæ cõfessoris relinquũtur examinandi, & iudicandi secũdum prædicta duo, scilicet quòd furrit verè pœnitens, & laborans ignorantia aut oblivione excusante ipsum. Tertiũ est, quòd absolutè loquẽdo, absolutio sacramẽtalis impensa excõmunicato valet: quia licet huiusmodi absolutio sit iure prohibita & illicita, nullo tamen iure sancitum inuenitur, quòd sit nulla. excõicatus enim est

est exclusus à sacramentis, quantũ ad hoc quòd nõ potest licitè suscipere sacramentum: non autem quantũ ad hoc, quòd si suscipiat, susceptũ sit nullum. Si enim excõicatus susciperet sacramentũ ordinis, cõfirmationis, matrimonij, aut extremæ vnctionis, non propterea irritũ esset sacramentũ susceptum. Pari ergo ratione nõ est irritũ sacramentũ pœnitentiæ ab excõmunicato susceptũ. Et similiter quia excõmunicati participatio in diuinis, dicendo horas canonicas in choro cum alijs, non est irrita (satisfecit enim præcepto de persoluendo horas) cõsequens est, vt sacramenti participatio nõ sit irrita. Et licet huiusmodi absolutio in aliquo non habeat effectum tunc propter indispositionem recipientis perseuerãtis in peccato mortali, habebit tamen effectũ recedente peccato: & hoc propter vim sacramenti iuxta doctrinam Augustini.

❧ Excõicationis absolutio tria præsupponit, quibus nõ existẽtibus nec sequitur absolutio.

ABSOLVTIO ab excõmunicatione, quantum ad confessores spectat, ex parte formæ, tria habet consideranda. primò, substantiam. secundò, annexa. tertiò, modũ cõnexionis. Et quò ad primum scito, quòd nulla habet determinata verba. potest enim dicere absoluẽs, & Absoluo te, &, Benedico te, & similia: debet tamen secundum Ecclesiæ cõsuetudinem dicere, Absoluo te &c. Quò ad secundũ scito, quòd solemnis absolutionis forma multa requirit, quorum aliqua requirũtur semper: vt aliquis psalmus pœnitentialis cũ precibus, & versiculis, & oratione. Aliqua verò requirũtur quãdoq;, & quãdoq; non: vt verberatio, dum hæc dicũtur. omittitur enim in mulieribus & in locis publicis. Nõ enim decet

cet molieres verberari quum confitentur: similiter nec quoscunq; alios in publico secretè confitentes. Similiter iuramentum de parendo mãdatis Ecclesiæ vel absoluentis, in quibusdam tantum casibus requritur. Et simile est de emenda iudicium. iuramentum enim illud in magnis tantùm criminibus locũ habet: emendã autem (hoc est sufficientem satisfactionem) quãdo pro notoria offensa in aliquem excõmunicatus quis est, præstare ante absolutionem tenetur: & similiter vbi expensarum aut damni ratio habetur. Et si satisfacere nequit, tenetur dare idoneam cautionem, hoc est pignoratitiam vel fideiussoriam. At si nec horum aliquod potest, det occasionem iuratoriam satisfaciendi, quum poterit.

Et hæc oportet confessorem scire, non solùm propter cõmunes qui possunt accidere casus, sed propter euitandas censuras Xysti quarti, quum contingit in mortis articulo absoluere à casibus reseruatis, in cœna Domini &c. vt intelligat terminos, & sciat secundum hæc se regulare. Igitur solenniter absoluturus excõmunicatũ, præmisso aliquo horum si opus est, aut præmissis omnibus, si omnia requirit cõtingit, dicat cõfessor vnũ psalmũ pœnitentialem cum Gloria patri. Kyrie ter, & Pater noster, & quatuor versiculis: scilicet Saluum fac, Nihil proficiat, Esto ei: &, Domine exaudi: & orationem, Deus cui proprium, mutãdo ly delictorum, in ly excõmunicationis, & postea absoluat, dicens, Ego absoluo te à vinculo excõmunicationis, & restituo communioni fidelium, & postea mandet ei, quod mandatum est.

Quò ad tertium distinguẽdum est de annexis. Nam annexorũ quædam sunt ceremonialia, vt orationes: quæ dã iudicialia, vt cautiones. Et de cere

ceremonialibus quidem constat, quòd sunt annexa vt debita seruari, nõ tamen vt substantialia. Et propterea si is cui cõmissum est vt absoluat in forma Ecclesiæ, aliquem excõmunicatũ sine ceremonialibus absoluat, peccat quidem absoluens sine rationabili causa ceremonialia omittens, absolutio tamen valet: quia ceremonialia intelliguntur, tam institui quàm committi vt ceremonialia, hoc est vt debita seruari: non autem vt necessaria ad substantiam absolutionis.

De iudicialibus verò tria dicimus. Primum, quod regulariter sunt annexa vt necessaria necessitate iustitiæ, ita quòd nõ possunt omitti sine iniuria: quia in præiudicium Ecclesiæ seu partis huiusmodi omissio vergit. Secundum, quòd in dictis tria dupliciter inueniũtur annexa absolutioni. Primo, ex solo debito iuris cõmunis, vt quia agitur de interesse tertij cui est satisfaciendum, vel aliquid simile. Et sic per abusum fuæ potestatis ordinarius potens absoluere absoluat, tenet absolutio facta, quãuis malè & iniustè facta: quia absolutio tunc fit cõtra ius tertij, & non contra ius constitutionis: vt habes in cap. Venerabilibus, de sent. excom. in vj. Secundo, ex debito illius canonis, vt canon ille dat certũ modum seu exceptum: ita quòd nisi cõcurrente tali conditione seu obseruatione impendatur absolutio. Et hoc multipliciter contingit. Vel per verba negatiua potentiæ actiuæ: vt si dicatur, quòd non possit absoluere ante satisfactionem. Vel per verba negatiua potentiæ impersonaliter: vt si dicatur, quòd non potest impendi absolutio ante satisfactionem. Et in his duobus modis etiã verba ipsa canonis restantur limitatam esse potentiam ordinarij, ac per hoc irritã esse absolutionem si ali

ter

ter fiat. Vel per verba negatiua potẽtiæ passiuæ tantùm: vt si dicatur quòd qui inciderit in tale quid, non possit absolui, nisi satisfaciat. Vel per verba negatiua non potentiæ, sed actionis, vt dicatur: nullatenus absoluatur ante satisfactionẽ, seu nisi satisfecerit. Et in his duobus & similibus modis ambigua videtur quæstio. Ex verbis quidem, quia nõ limitatur per illa potestas ordinaria: ac per hoc videtur retineri locus abusui potestatis ad illicitã absolutionem. Ex ratione verò, quia potestas ordinaria videtur posse regulari, statuẽdo sibi regulam secundũ quam absoluere debeat, quàm limitari, ne facilè ordinariæ potestati derogetur. Oppositũ autem suadet textus allegatus ex vj. decret. Absolutio tenet, licet forsitã sit iniusta: quoniã & si cõtra ius litigatoria, non tamen cõtra ius cõstitutionis absoluit. Vnde videtur vniuersalis regula haberi duplex. Prima est, quòd absolutio contra ius tertij & non cõstitutionis, tenet. Secũda est, quòd absolutio cõtra ius cõstitutionis non tenet. Et quia hæc est tutior, & textui cõformior via, ideo hãc sequendam puto. Et propterea in singulis canonibus excõmunicationum considerem absolutor conditionẽ ibi statutã, vt seruetur circa iudicialia, & seruet illam ne erret, aut discrimini se cõmittat. Tertium, quòd in duobus casibus obseruatio iudicialium est adeò manifestè annexa absolutioni, vt absolutio sine illis irrita sit & inanis. Primus est, quando ius seu decretũ explicitè irritat absolutionẽ sine his, vt fecit Sixtus IIII. in Extrauag? & si Dominici gregis. dicẽs. Et alter impensã absolutio non valeat. Secundus est, quãdo ab homine alicui cõmittitur potestas absoluendi, cum verbis conditionalibus vel æquipollẽtibus

pollentibus de huiusmodi cautionibus habendis: talis enim commissarius si excundo fines mandati absoluat, nihil facit.

Excõmunicatio in materia absolutionis qua liter sit considerãda.

ABSOLVTIO ab excõmunicatione quantum ad confessores spectat ex parte potestatis absolutoriæ, distinctione eget. Discernẽdum est enim in primis, an illa excommunicatio sit lata à iure, vel ab homine. Vocatur autẽ à iure, quæcunq; à perpetuo statuto lata est, à quocũq; statutum illud sit, & sine cõtineatur in iure communi, siue in extrauagãti, siue in legibus synodalibus vel specialibus. Quæ verò ab homine est, non est perpetua, sed spirat cum authore. Et si est à iure, discernendũ est, an sit reseruata eius absoluto, & cuius: nam non potest confessor ab illa absoluere, nisi de gratia speciali fuerit concessum. Si verò non est reseruata, certũ est posse confessorem authoritate Episcopi ab illa absoluere. si Episcopus cõcesserit omnes casus sibi reseruatos. Si autem est ab homine (siue sit generalis, vt quum excommunicatur quicunq; scienter vel fecerit tale quid: siue singularis, vt quum excõmunicatur Sortes) reseruata regulariter est illius absolutio latoris, durante illius iurisdictione: vnde, siue eius vel ipsius superioris gratia non potest absolui. Et scito hic religiosum præsumentẽ de facto absoluere ab excommunicatione lata à iure, incurrere excommunicationem: vt habetur infrà in censuris.

Ab excõmunicatione verò minore quilibet confessor, non autem quilibet sacerdos, potest absoluere. Primum horũ patet ex cap. Nuper, de sentẽ. excõmu. Secũdum verò manifestatur,

quia excõmunicatio minor est vinculum Ecclesiasticum. & propterea exigit in absoluente facultatẽ Ecclesiasticæ iurisdictionis: purus autem sacerdos habet solam potestatẽ ordinis: & ideo nõ potest absoluere à vinculo Ecclesiasticæ excommunicationis minoris. Vnde licèt quilibet possit se subdere cuicunq; sacerdoti pro absolutione venialiũ, non tamè potest subdere se cuiq; sacerdoti pro absolutione ab excõmunicatione minore: quia ad venialia remittenda sufficit ex parte absoluentis potestas ordinis, quæ est in quolibet sacerdote: quia ipsa subiectio operatur iurisdictionẽ taliũ quantum ad potestatem ordinis. Ad absoluendũ autem excommunicationis vinculũ requiritur potestas iurisdictionis Ecclesiasticæ, quæ non conuenit sacerdoti, ex hoc quòd vnus subdit se illi, sed ab Ecclesiastica pendet authoritate.

Absoluere demum à vinculo suspensionis vel interdicti, si quando confessori committitur, potest vti huiusmodi verbis, Ego absoluo te à vinculo suspensionis &c. Nulla enim sunt determinata verba pro huiusmodi forma.

❧ Personarum acceptio quando sit vitiosa. Et quòd in tribus potest esse perniciosa.

ACCEPTIO personarũ est peccatum, quia tollit æqualitatẽ iustitiæ. Est autẽ peccatum mortale, quãdo est pernicios. Frequẽterverò est pernicios in tribus, hoc est in distributione cõmunium honorũ, & beneficiorũ Ecclesiasticorũ, & in iudicijs. Quum enim cõmunia regni vel ciuitatis officia, dignitates, seu honores distribuũtur ita quòd amicitiæ, vel cõsanguinitatis, vel factionis, aut alterius impertinentis ratio præfert minus dignos, ruit cõmune bonũ. Nec mirũ ruina Eccle

Ecclesiæ manifesta est, quum in beneficijs ac dignitatibus Ecclesiasticis minus digni præferuntur: quia amici seu familiares vel cõiuncti aut seruitores &c. sunt. vniuersum quoq; humanũ genus grauissimè offendit, ex eo quòd actor aut reus in iudicijs in iure præferri, quia potẽs, aut diues, aut amicus, &c. Peccatũ hoc non solũ aut mæ mors est, sed ad restitutionem obligat mixtæ restitutionũ regulas: peo quãto impedit dignũ seu digniorẽ: & præter hoc tenetur acceptor personæ de damnis consequentibus huiusmodi promotionem seu iniurias.

❧ Peccatum acediæ dupliciter consideratur. Et quòd bona spiritalia sint bifariã distinguẽda.

ACEDIA dupliciter sumitur: vel communiter, vt est nomẽ cõmune ad multas peccatorum species: vel propriè, vt est speciale peccatum. Et cõmuniter quidẽ sumpta, significat tristitiam de spiritali bono: propriè autẽ sumpta, significat tristitiam de spiritali bono diuino, hoc est ad charitatem pertinente.

Ad quorũ clarificationẽ distingue bona spiritualia. Et vide primo spirituale bonũ diuinũ consistere in amicitia inter Deũ & hominẽ: ac per hoc in idem velle, & idẽ nolle cum Deo, in conuersari cum deo, in conuiuere & colloqui cum Deo, & huiusmodi. Et propterea quum quis est intimũ elõgat ab amore cœlestis patris & patriæ, vt quũ audit aut cogitat statutũ sibi esse, vt sit ciuis sanctorũ & domesticus Dei &c. de hoc tristatur, tunc peccat propriè peccato acediæ. Et si cum consensu rationis est huiusmodi tristitia, peccatũ est mortale grauissimũ, propinquum odio Dei. Si verò de hoc non tristatur secundum affectum, sed secundum effectum,

quia parum de huiusmodi amicitiæ bono curat, negligens adipisci illam, quia vacat delectabilibus humanis, peccatum acediæ non incurrit: sicut nec plus amans carnalia quàm Deum, incurrit peccatum odij Dei.

Vide deinde bonum spiritale cuiuscq; virtutis consistere in actibus & exercitatione illius. verbi gratia: bonum spiritale iustitiæ in voluntate reddente ius vnicuique: temperantiæ in voluntate moderatè vtente delectabilibus secundū sensum, & sic de alijs. Et propterea quum quis cogitat reddēdum esse ius, aut abstinendum ab immoderatis delectabilibus, aut aliquo huiusmodi, & de hoc tristatur, peccat quidem, quia tristatur de bono virtutis. Et est peccatum hoc acediæ communiter dictæ: quia huiusmodi tristitia spectat ad vitium contrarium illi virtuti de cuius bono tristitia est: puta ad iniustitiā, vel ad intemperantiam, & sic de alijs. Et est huiusmodi tristitia peccatum mortale, si est de bono virtutis necessario ad salutem, & cum cōsensu rationis. Si autem sine consensu rationis est, de quocunq; bono sit, peccatum veniale constat esse: & similiter si est de bono nō necessario ad salutem, puta de liberalitate ad quam non tenetur, de veritate iocosa vel officiosa tantùm: quia sicut deliberatè refutare hæc, non est peccatū mortale: ita nec deliberatè tristari de his. Nam delectationes & tristitiæ sunt bonæ, vel malæ moraliter, sicut electiones: & propterea si deliberatæ refutationes non sunt peccata mortalia, nec tristitiæ sunt mortalia peccata.

Ex his habes, quòd quū quis tristatur de ieiunio, oratione, festorū obseruatione, & huiusmodi, & propter huiusmodi tristitiā negligit ieiunare,

re, orare, aut festa seruare, peccat peccato acediæ: non vt est speciale peccatum, sed acediæ communiter dictæ, quæ non trahit peccatum in aliam speciem.

Adulationis peccatum tripliciter committitur: est q; humanæ fragilitati valde nocuum.

ADVLATIO est peccatū, quia est excessiua laus seu cōplacētia verbis vel factis in cōmuni cōuersatione. Et tripliciter potest esse peccatū mortale. Primo ratione materiæ laudatæ: vt si quis laudet aliquē de aîm qui est peccatum mortale. Vel ratione finis, vt si quis laudet aliquē ad hoc vt noceat illi corporaliter, vel spiritualiter. Vel ratione occasionis, vt quū quis laudando sit alteri præter intentionem suam occasio peccandi mortaliter.

Et primi duo modi, quia sunt manifestè contra charitatē, sunt inexcusabiles. Tertius autem cum grano salis intelligēdus est, mensurādo occasionē peccādi an sit data vel accepta, & an sit cognitū & cogitatū à laudāte, quòd is qui laudatur, ex huiusmodi laude ruere solitus sit in mortale peccatū. & rursus an ex debitō, an sponte laudāti laudet. In ijs enim quæ sunt ex suo genere recta & præter intentionem operantis alius fiunt, non modicā hæc facit differentiā, vt in materia de scādalo declarabitur. Quū enim aliquis debet ex officio aliquem de bono aliquo opere laudare, etiā si sciat laudatū in superbiā mortalem se elaturū, nō tenet propterea desistere à debito officio; potest tamē & debet deponere huiusmodi scientiā de futura ruina illius, quia xij. horæ sunt diei, & potest in instanti homo illuminari & mutari à diuina misericordia.

Est autē adulatio peccatū valde graue, & pro-

pter nocumẽta maxima quæ affert humano generi: hunc enim facilè, vt Hiero. ait, mẽtes hominũ corrũpuntur: & ad ea quæ laudãtur, quãuis criminosa accenditur & assuescũt tantum vt mala nõ solùm desinãt haberi vt turpia, sed habentur vt bona, & laude, honore, ac præmio digna: quo quid peius? & propter excessũ diuinæ offensæ: iuxta illud, Quoniã laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & iniquus benedicãt, exacerbant dominũ peccator. Est autẽ peccatũ veniale, quãdo vel laudãt aliquis de malis venialibus, vel de bonis, sola cõplacendi intẽtione, absq; ruina, vel etiã ob aliquã vtilitatẽ consequendam vel non impediendã: vt de se patet.

Adulterium semper est peccatum: & multa inducere potest incommoda.

ADVLTERIVM quantùm ad crimen, est manifestè peccatũ mortale: quãtum verò ad dãnificationẽ cõsideratione eget. Duplex enim habet, quãuis non semper, annexũ dannũ alienũ, vel successoris, vel hospitalis. Nam si proles ex adulterio suscepta marito matris, succedit, vel ab eo dotatur, dãnificantur hæredes legitimi. Et propterea vterq; adulter, quia dãni huius causa exitit, tenetur secundũ vires ad satisfactionẽ: aut manifestẽ, si negotiũ id patit: aut sub aliquo velamine, dondo læsis per interpositã personã, aut per se quod potest. Verùm circa huiusmodi manifestationis negotiũ duo pensanda sunt: scilicet periculum & spes. Si enim periculum ex manifestãdo adulterio immineat, occultè satisfiat vt melius potest: & reliquũ diuinæ misericordiæ reseruetur: iuxta cap. Officijs. de pœnitẽn. & remiss. quia sicut cessante iudiciaria coactione nõ tenetur homo perdere vitã aut libertatem, vt satisfaciat debito pecuniario: ita nec tenetur perdere famam aut vitã in proposito, vbi de sola pecuniaria re agitur. Cessante autẽ periculo & vitæ, & famæ, & huiusmodi, si nõ potest aliter satisfieri, spes fructus futuri ex manifestatione adulterij pensanda est: puta si speratur, quòd maritus posquam sciet prolem non esse suam, dotabit illam, aut hæredem instituet: aut si speraretur, quòd proles audiens, propterea ingrederetur monasterium, aut aliquod aliud remedium proueniet. Nam si fructus nullus speratur, quia de iure nec maritus nec proles tenetur matri adulteræ credere in huiusmodi, vana esset manifestatio adulterij.

Quo ad hospitalium verò damnificationem, duo consideranda sunt. Primum, quòd nullum peccatũ est prolem exponere vt in hospitali alatur, ad occidendum huiusmodi adulteria: hæc enim est vna ex rationibus, quare loca hæc pia instituuntur. Secundum, quòd si pater aut mater prolis non est indigens, debet & satisfacere hospitali: quia bona huiusmodi hospitalium non in diuitũ, sed pauperũ administrantiũ sunt: & quãtum consumitur à nõ pauperibus, tantũ indigẽtibus adimitur) & prouidere prolis: vt bene instituatur: tenẽtur enim parentes nõ solum alere & vestire: sed instruere per se, vel alios prolem propriam.

Aduocatus potest octo modis in officio peccare.

ADVOCATI & procuratoris iniquitates sunt octo. Prima est, assumere causam iniustam defendẽdam, ita quòd nouit esse iniustam. Nec excusatur si non ad vincendum, sed aut ad differendum, aut ad concordandum, seu pacta aliqua incunda hoc facit: quoniam hæc omnia

constat esse iniqua. Et similiter non excusatur, si iniquam causam in principali habens, vexat aduersarium assumendo aliquod caput iustum: et sub hac iustitia gradiendo, principale iustum impediat, aut differat, aut etiam peruertat: oportet enim non solum medium, sed finem esse non iniquum. Sed heu apud mundanos bonus aduocatus est, qui de mala causa facit bonam. Secunda est, nolle, aut negligere scrutari merita causæ assumendæ, sed qualiscunque sit, assumere illam tuendam: quia hoc est non curare an id quod facit, sit iustum vel iniustum: quod est manifestè contra charitatem.

Tertia est, prosequi causam iniustam, quam à principio putauit iustam: quia huiusmodi prosequutio iniqua est, vtpote iniuriam inferēs aduersario, debet enim deserere causam, & monere partem vt cedat sibi prouideat sibi.

Quarta est, negligere studere, sine scrutari merita causæ, & adhibere debita remedia: ignorantia enim tunc tantum ipsum excusat quando & quod debuit, non omisit. Quinta est, tacere iniquitatem propositæ causæ suo clientulo, qui putat se rationem fouere. Semper autem credendum est putare clientulum se fouere iustam causam, nisi constet oppositum: quia quilibet præsumitur bonus &c. Huiusmodi enim tacitumitas, dolosa est & iniuriosa clientulo & aduersario. Sexta est, docere clientem proponere aut dicere falsum, aut dolosè & huiusmodi. Septima est, exigere à clientulo plus quàm debet. Et in his omnibus casibus interuenit peccatū mortale manifestè, quia cōtra iustitiā charitatemq; sit, nisi imperfectio actus seu nocumēti excuset à mortali: licet in mortalibus cæteris imperfectio excusa

causare à mortali non dubitatur. Octaua est, nolle, aut negligere aduocare in causa iusta pauperis: quum ipse aduocatus possit, nec apparet alius qui aduocet, & sine eius adiutorio, pauper opprimi creditur. In huiusmodi enim casu tenetur ipse aduocare seu procurare, sicut medicus medicare, si in simili periculo esset pauperis sanitas.

Alchimia quando sit vitiosa, & quando nō.

ALCHIMISTARVM ars, non est illicita sine fraude, quia nihil repugnans rectæ rationi habet secundum se. Licet multi abutantur ea aut imprudenter nouis compositionibus se occupent, aut fatuè faculatez in fumum conuertant. Nec peccatum est, vendere rem per Alchimiam factam pro re quæ est: sicut cæteras res quocunque artificio factas, licitum est vendere pro his quæ in veritate sunt. Iniquum autem esset vendere illam pro re quæ apparet & non est, quoniam hoc est decipere proximum.

Ambitio quandoque in mortale, quandoque in veniale peccatum imputatur.

AMBITIO, hoc est inordinatus appetitus honoris, est manifestè peccatum. Non est autem mortale peccatum, nisi vel ex parte rei in qua appetitur honor: puta si quis vult honorari ob crimen aliquod. Vel ex parte finis: vt si constituatur in honore vltimus finis, puta si ob consequendum honorem non curat quis offendere Deum mortaliter, puta quia vult haberi vt Deus, vel præferri aliis quibus non est præferendus in distributione communiū dignitatum: vel vult ob honorem quodcunque aliud mortale: vel econtra honor desideratur ad scelus aliquod perpetrandum, puta ad tyrannidem.

Apostasia tripliciter consideratur: & an semper excommunicationem inducat.

APOSTASIA est triplex: à fide, à religione, ab ordine. Et prima quidem manifestè peior est hæresi, vtpote excedens ipsam, totaliter tollendo fidem. Et ideò subduntur proculdubio apostatæ à fide, excommunicationi & reliquis pœnis hæreticorum. Apostatæ autem à religione, & excommunicati sunt ob habitus dimissionem, & in damnationis statu perseverant, etiam si ab excommunicatione absolvantur, donec ad religionem regrediantur: quoniam talis status directè contrariatur religionis statui, ad quem constat de necessitate salutis teneri religiosum ex suo solenni voto. Tertia vero Apostasia tunc propriè incurritur, quum ab ordine sacro quis retrocedit, ad secularem rediens statum: quod constat sine mortali peccato non fieri, ob contemptũ iuris canonici & voti, & ipsius ordinis sacri, ex suo nomine manifestè mancipati hominẽ ad sacri ministerij statũ. Quum autem aliquis nõ ex contẽptu, à minoribus ordinibus seu prima tonsura recedit, abijciens vtram & habitum clericalem, non propriè apostata dicitur, quia non est apostata: quia non retrocedit à statu firmiter mancipante diuinis, sed quasi ambulatorio, ex indulgentia canonum. Et si ex rationabili causa id facit (puta quia cogitur ducere vxorem, vel aliquid repugnans clericatui perficere) non peccat: quia nullus errat dum rectam rationem sequitur. Si vero ex humana fragilitate id facit, veniale peccatum incurrit propter suam inconstantiam. Nec huiusmodi peccatũ efficitur mortale, ex eo quòd deseritur Ecclesiasticum beneficium simul cum minori

noribus ordinibus: quia nec ex canonici iuris, nec ex voti alicuius vinculo, nec ex natura operis habet huiusmodi retrocessio vnde sit pernicio sa. Iura siquidẽ hoc permittũt, secundũ indulgentiam, votũ nullũ est. Et si ex natura operis actus esset contra charitatẽ, nũquam posset quis licitè à clericatu & beneficio recedere, sicut nunquã licet mẽtiri. Imò plus sequitur, quòd nõ posset hoc absq; offensa Dei mortali fieri, vt de se patet.

Arrogãtia quandoque venialis, quandoque mortalis est.

ARROGANTIA, quia sibi quis quod supra se est, tribuit (siue illud pertineat ad scientiam, siue ad potentiã, siue ad bonam voluntatem, siue ad authoritatẽ) peccatũ est, quia contra rectã rationem est. Sed mortale nõ est, nisi vel id quod sibi vsurpat, sit contra diuinã reuerentiã: vt, rex Tyri, Deus ego sum. Aut cõtra proximum: vt tyrannis, vel finis vltimus in huiusmodi illatione ponatur: quod ex eo apparet, quod paratus est ob illam nõ curare de diuinis aut Ecclesiæ præceptis. Vel in despectione consistat aliorũ: sicut Pharisæus, Non sum sicut cæteri hominũ: velut etiã hic Publicanus. Licet hoc ad secundum modũ possit reduci: quia ex affectu arrogantiæ, quãuis non ex parte rei, vsurpatur superioritas despectiua proximi. Est ergo arrogãtia mortalis, vel ex parte arrogatæ rei cõtra Deũ, aut proximum: vel ex parte finis in huiusmodi elatione cõstituti: vel ex parte affectus intorquẽtis arrogantiã contra alios. Est autẽ frequenter venialis arrogãtia, dum absq; præiudicio proximi æstimat quis se plus scientiæ, aut bonitatis, aut authoritatis habere, quàm habeat &c. Nec inter leuia peccata cõputandum est, quũ quis se

xiii

æstimat meliorem quàm sit: quoniam & species est superbiæ (de qua scriptum est. Et mundabor a delicto maximo) & obiect ponit studio ad grã diendum iuxta mensuram suam in via Dei: sicut quum quis æstimat se doctum, non curat discere.

Assassinus nomen quid significet.

ASSASSINVS nomen est æquiuocum, est enim nomen proprium quorundam infidelium, qui facilè inducebantur ad occidendos Christianos. Et contra nõ ipsos, vtpote infideles, sed cõtra mandantes per ipsos aliquem Christianum occidi. Innocen. iiij. in Concil. Lugd. excommunicationem promulgauit: vt habes in vj. de homicidio. Pro humani. Est etiam nomen vitij, pro quanto apud quosdam iuristas, seu vulgariter dicuntur assassini, qui pro pecunia occidunt hominem, ad alicuius instantiam. Et hi non comprehenduntur sub censura dicta, quamuis digni sint morte & temporali & æterna: quia conditor canonis de primis tantùm loquitur, vt facilè deduci potest, & ex eo quòd sine additione aliqua illos nominat (vtpote tũc temporis notos) & meminit eorum domini, & ex eo quòd meminit opprobrij Christianæ dignitatis, & nullius præmij seu mercedis.

Obseruatio astrorũ an & quando sit vitiosa.

ASTRORVM obseruatio ad nativitates hominum & occurrẽtia humana, tripliciter peccato subijci potest. Primò, si ea quæ fidei Christianæ mysteria sunt, tanquam subsint cœlestibus causis habeantur. Secundò, si futura contingentia quærantur, seu habeantur vt certa ex cœlestibus causis. Tertiò, si electiones suas quis subijciat cœlestibus causis vt legi illarum: ita quòd vitam suam actionesq; suas regulet secundum

dum cœlos. Et quodlibet horũ trium est ex suo genere peccatum mortale: quia primum est contra spiritalitatem Christianæ religionis, quæ super cœlos est, immutare potens etiam ipsos cœlorum cursus: iuxta id quod scriptũ est. Cõfessio eius super cœlũ & terram. & experiẽtia testatur. Secundũ verò est contra veritatem doctrinæ Christianæ, & libeti arbitrij, quo dñi sumus nostrorũ operum. Tertiũ est cõtra dignitatẽ gratiæ diuinæ legis, ac humanæ mẽtis, qua super omnia corporalia sumus constituti. Et sicut erraremus subijciendo nos passionibus iræ, odij, spei, timoris, ita quòd haberemus impetus passionum pro lege: ita vilificamus nos, si inclinationes cœlorũ habemus pro lege: corpora enim sunt, & per modum passionũ inclinãt nos. Si quis autẽ cœlestiũ influxuum causas vt inclinationes ad ea quæ ex corporibus pẽdent humana, suscipiat: nec errat, nec peccat: ita quòd ex consideratione astrorum timere, cauere, audere &c. aliquid quatenus ex corporibus pendet, nullũ peccatum est, seruato moderamine conteẽturæ: vt scilicet homo, non pro certo, sed cõiectura habeat quicquid ex eo dicitur circa humanas actiones: non ea ratione quia earemus scientia astrorum: sed quia non subijciũtur actiones humanæ cœlo, nisi per indirectã inclinationẽ, hoc est nisi pro quãto pendẽt à corporibus. Secundũ hęc igitur iudicare potes eos, qui astrologorũ iudicia sequuntur circa humana. De astrorũ autẽ iudicijs circa corporales effectus (puta sanitatis, vel infirmitatis, fertilitatis vel sterilitatis, pluuiæ, vel siccitatis) nulla est quæstio, quia hæc absq; peccato fiunt: quoniam effectus quæruntur, & reducuntur in suas causas naturales.

Astutia

Astutia quo casu vertatur in peccatum vel mortale vel veniale.

ASTVTIA (hoc est progressus per simulatas, dolosas, ac fraudulentas vias ad effectum seu finem aliquem) est manifestè peccatum. Et iuxta subiectam materiam inuenitur vel mortale, vel veniale peccatum. si enim nociua est proximo, inter mortalia computatur, sicut & mendacium perniciosum. si autem contra charitatem non militat, sed officiosa tantum est, inter venialia computatur.

Auaritia diuersimodè consideranda.

AVARITIA dupliciter sumitur. Vel vt opponitur iustitiæ, & sic significat iniustam voluntatem accipiendi seu retinendi alienum: & est manifestè peccatum mortale. Et iuxta hunc sensum, vsurarios, fures, latrones, negotiatores fraudulentos &c. auaros dicimus. Vel vt contrariatur liberalitati: & sic significat inordinatum appetitum pecuniæ: & sic communiter est peccatum veniale. Iuxta hunc siquidem sensum auari vocantur tenaces, & parci in dando, de quibus dicitur, quòd auaro deest tã quod habet, quàm quod non habet. Et similiter qui tota die ac nocte in angustijs aut laboribus sunt, vt acquirant quibus nõ egent. Dico autem communiter, quia tãtus posset esse affectus ad acquirendum aut retinendum, quòd esset peccatum mortale: puta si aliter præponeret acquisitionem aut retentionem saluti animæ suæ, non curando propterea transgredi Dei aut Ecclesiæ præcepta. Simpliciter autem & absolutè non est peccatum mortale ex suo genere, quia nõ est contra, sed præter charitatem.

Auda

Audaces an & quare dicantur vitiosi.

AVDACIA nomen est passionis animalis, sicut & ira & timor. Et iuxta hunc sensum dicitur, q̃ fortitudo est circa timores & audacias. Sed translatũ est audaciæ nomen ad vitiũ oppositũ fortitudinis virtuti per excessum. Iuxta quẽ sensum audaces reprehẽdimus, qui scilicet immoderatè audent. Et si pura est, communiter est peccatũ veniale: sicut immoderata iracundia & immoderatus timor: quia non contrariantur charitati, sed à recta exorbitant rationis regula.

Diuinatio superstitiosa est, & Christianæ religioni aduersa.

ARVSPICIVM, Augurium, Auspiciũ, Tria hæc, pro diuinationibus superstitiosis sumpta Christianæ religioni aduersantur, vtpote ad sacrilegas artes diuinatorias, quibus idololatriæ vtebãtur, spectantia: & propterea cõstat esse nõ solùm contra charitatẽ, sed quodãmodo contra fidem. Differentia tamen inter hæc est, quòd Aruspicium iniquitatem suam sonat, pro quanto à sacrificio seu ara non recedit. Augurium autem & Auspicium si sine damnatis artibus fiant, capiendo coniecturam futuri euentus ab audito garritu, aut inspecto motu auiũ &c. quãdoq; tolerari possunt: vel vt nõ mala, si debitę adsint circunstantiæ: puta quòd ex his non fumatur nisi suspicio seu cõiectura, & de his tantùm ad quæ cœlestia corpora possunt se extẽdere: & quòd sicut in cæteris suspicionibus prudẽter se habet homo ita & in istis. Vel vt venialia: si aliqua circũstãtia delit: puta quia nimis credit aut timet propter huiusmodi signa. Qui autem his signis adeo deditus est, vt pro lege suorum operum habeat huiusmodi signa, sine causa Christianus est.

Bellum

Bellum quando dicatur iustum, vel iniustum, licitum vel illicitum.

BELLVM iniustũ, ex propria ratione constat esse peccatũ mortale. Circa quod primò videndæ sunt conditiones ex quibus bellum est iniustum. Et quia ad iustum bellum tria exiguntur (scilicet primò iusta causa bellandi: secundò authoritas indicendi bellum: tertiò recta intentio) ideo bellum tripliciter contingit inueniri iniustum: vel ex defectu iustitiæ in causa, vel ex defectu authoritatis in capite, vel ex defectu rectitudinis in intentione: quicũq; siquidem horum defectuum acciderit, bellũ redditur iniquũ. Et quidẽ de iusta causa Augustinus dicit xxiij. q. ij. Dominus noster. Iusta bella solent definiri quibus vlciscuntur iniurias: si gens vel ciuitas plectenda est, quæ vel vindicare neglexerit quod à suis improbè factũ est, vel reddere quod per iniuriam ablatum est. De authoritate verò principum, xxiij. q. j. quid culpatur, idem dicit: Ordo naturalis mortalium paci accommodatus hoc poscit, vt suscipiendi belli authoritas atq; consilium penes principes sit. De rectitudine autem intentionis idem dicit ibidem: Nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, implacabilis animus, feritas bellandi, libido dominandi, & si qua sunt similia, hæc sunt quæ in bellis iure culpantur.

Tu autem confessor, qui iustam causam belli certa ratione inuenire nequis, fidedignis credere potes. Principis autem nomine in proposito intelligè rempublicam perfectam: hoc est Papam, Imperatorem, Regem, dominiũ liberum, hoc est quod superiorẽ nõ habet, sed est velut princeps.

Inten

Intentionem quoq; malã, vitiosum reddere bellum secundum alias cõditiones iustum intelligo: sicut latronis quoq; iusti punitio vitiosa redditur, si ex odio iustitiæ exerceatur, peccatur etiam ex prima intentione in opere iusto. Et ideo sola pœnitentia aboletur, nec est opus restitutione: quoniam læsus latro vel debellatus, est iustè læsus, in nullo iniustè damnificatus, quamuis ex parte animi iustitiã exercẽtis malitia affuerit, in suæ animæ dãnationẽ nolens iustũ iustè efficere.

Causa verò iusta aut authoritas si defuerit ut bello, non bellum, sed inuasio de facto, cædes, rapina q̃ est. Secundo de militantibus in bello dubio cõsiderandum est, dicendo quòd bello iusto opem ferre, nullum peccatum esse constat: si certum est esse iustum. Si verò certũ nõ est, subditi principis indicentis bellum excusantur, obedientes domino suo dicenti: Aug. xxiij. q. j. quid culpatur. Vir iustus si fortè etiã sub Rege & homine sacrilego militet, recte potest illo iubente bellare, si quod sibi iubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est, vel vtrum sit, certum non est: ita vt fortasse reũ faciat Regem iniquitas imperandi: innocentem autem militem ostendit ordo seruiendi. Excusatur ergo subditus in bello, de quo nescit an sit iustum, ratione obedientiæ: sicut etiam excusatur minister iudicis occidens damnatum per sententiam, si non continet errorem manifestum. Et vniuersalis vtique obedientia in dubijs excusat. est: quia nõ est subditorum discutere consilia definitionesq; dominorum suorum: sed præsumenda sunt iusta, nisi manifestam contineant iniquitatem. Non subditi autem non excusantur. Nec excludo à nobis milites illos mercenarios, qui sub con-

tinuũ stipendijs Regis alicuius degunt, tam pacis quam belli tempore: hi siquidẽ tãquam subditi habendi sunt. Sicut ministri conducti ad executionem iustitiæ, non oportet esse subditos, hic quòd sint inde oriundi: sed sat est, quòd inueniantur conducti ad officium iustitiæ, ad hoc vt excusentur, si contingat ignoranter exequi iniustam sententiam.

Fac ergo cõfessũ differentiã inter extraneos, qui tempore dubij belli inuentũtur prius stipendiati ad bellica exercitia talis Regis absolutè, & illos qui tũc conducũtur. Nam primi reputãtur tanquam cõducti ad iusti belli ministerium: & ordo seruiendi quo subesse Regi noscuntur, facit vt non sit eorũ discutere adamussim iustitiam belli. Secundi autẽ similes sunt illis, qui sub dubio iudice conduci vellent: quos constat non tutè exponere se periculo iustitię exercẽdæ. Qui autẽ siue subditi siue nõ subditi, audito belli nomine nõ curantes de belli iustitia, ad pecuniæ somitũ currunt: extra conscientiæ scrupulos sunt: manifestè enim sunt in statu damnationis æternæ donec resipiscant: sicut qui currũt ad clades & prædas, nõ solliciti de iusto vel iniusto. Tertiõ de reuocatione belli soluẽda est quæstio illa: an post inchoatum bellum hoste iniquo offerente satisfacere, teneatur habẽs iustum bellum desistere à bello. Dicimus siquidẽ distinguendo tres status belli (scilicet principiũ, medium, & quasi finem) quòd in principio belli (hoc est postquàm bellum est indictum, congregatum &c. ante tamen conflictum) ex quo vindictæ negotium adhuc est integrum, tenetur princeps admittere satisfactionem, & reuocare bellũ. Et ratio est, quia bellare non est voluntatis, sed necessitatis, vt

Auguſt.

Auguſt. dicit xxiij. quæſt. j. noli. In proposito autẽ cessãt necessitas belli ex eo quòd offertur satisfactio, re adhuc existente integra. Sed esto sanus lector, & intellige hæc de satisfactione plena: hoc est nõ solum iniuriæ seu rerum, sed sumptuum & damnorum &c. Postquàm autem semipręciatum est, & mortes hominũ hinc inde interceſſerunt, non tenetur habens iustum bellum reuocare bellum, propterea quia hostis nunc offert satisfacere. Et ratio est, quia habens iustum bellum, gerit personam iudicis criminaliter procedentis. Et quòd gerat personam iudicis, patet ex eo quòd prælium iustum est actus vindicatiuæ iustitiæ: quæ propriè est virtus principis seu iudicis, non enim est priuatæ personæ opus vindicare, scriptum est enim. Mihi vindictã. Quòd verò criminaliter procedẽs; patet ex eo quòd procedit ad cædem, ad seruitutemq; personarum, & damnum rerum: hæc enim omnia iustum bellum infert, quamuis hodie à seruitute inter Christianos abstineatur. Manifestatur quoque idem, quòd habens iustum bellum, non est pars, sed ex ipsa ratione necessitãte ad bellũ efficitur iudex hostiũ suorũ, ex eo quòd eadẽ ratione potest princeps in perturbatores suæ reipublicæ intraneos & extraneos vti gladio, ꝓpria authoritate: scilicet ex ratione perfectæ reipublicæ. Nõ enim est perfecta respublica, cui deest potestas vindicatiua iustitia mediãte, siue cõtra perturbatores reipublicę intrinsecos, siue cõtra perturbatores extrinsecos. Et nisi sic sit, quis par in parem non haberet imperium, bella omnia iniusta essent nisi defensiua. Quia igitur habens iustum bellum, gerit personam iudicis procedentis secundum vindicatiuam iustitiã aduersus ex-

tranceos perturbatores reipub. & in medio belli iam effectus est dominus causæ, nõ existente amplius integro negotio vindictæ, potest (nisi misericordia vti velit) prosequi bellum, & vindicatiuam exercere iustitiam gladio bellico. Sibi autem hostis imputet, quòd reduxit se ad eum statum, in quo iustitia vindicatiua potest ab alienis contra se exerceri. fuit enim in potestate sua offerre prius satisfactionem Et si contra hoc instetur, quòd cõtinuatio belli in hoc casu non esset necessitatis, sed voluntatis: quoniam interrupta est necessitas bellandi ex nouæ oblatione satisfactionis: respondetur quòd huiusmodi nouæ oblatio satisfactionis non habet vim interrumpendi necessitatem belli iam semiacti: quia non amplius spectat ad habentes iniustum bellum, satisfacere: sed spectat ad eos satispati secundum iudicium habentis iustum contra eos bellum. Ex eo namque quòd ipsimet habentes iniusti belli causam, noluerunt quum possent & deberent satisfacere, sed bellum committere, translati sunt à iure rationis rectæ de ordine satisfaciendi in ordinem satispatiendi à iusto bello: & propterea ex rectæ rationis dictamine, non ex parte reorum, sed ex parte iustitiam vindicatiuam exercentium pendet, an vindicta continuanda sit gladio bellico, subijciendo sibi hostes & terram eorum (quod est facere hostes satispati) an via restitutionis seu satisfactionis. Eadem ergo necessitate qua cœptum est bellũ, continuari potest, si principi videtur expedire: quia necessitas illa non est interrupta respectu cœpti belli cõtra nolẽtes satisfacere in statu satisfactorio. Licèt enim mutata sit volũtas reorũ, & velint postea satisfacere, quia tamen nõ sunt amplius

amplius in statu satisfactorio, sed volũtatẽ subiecerit se statui satispassorio (vt sic loqui liceat) ideo perseverat prima necessitas & authoritas debellandi: sicut apud dominum perseverat post habitum seruum pro debita pecunia authoritas retinendi seruum, quantumcunque ille vellet soluere quod debebat. Et hinc patet, quòd multò magis ex arbitrio principis iustè bellantis pendet continuatio belli, quum bellum est quasi in fine, licèt offerant hostes satisfacere.

Quarto, de damnis ex bello iustis facto quatuor. Primo quòd dãna omnia ex iusto bello illata non solum pugnãtibus, sed cuilibet mẽbro reipublicæ cõtra quam est iustũ bellũ, absq; peccato sunt: nec ad restitutionẽ tenentur qui intulerunt, etiam si innocentes cõtingat per accidens damnificari. verbi gratia: si ciuitas aliqua ex iusto bello in prædã daretur, licèret cuiuscq; cuius bona diripere, licèt aliquis eorum fortè esset innocens: quia sententia iustitiæ belliceæ nõ tenetur discutere, an aliqua pars reipublicæ sibi iniustè hostis, sit innocẽs: quia præsumitur tota hostis, & totam habet pro hoste: & propterea totã dãnat ac diripit. Et per se loquendo, ille iustè accipit, qui à iuste aliquis innocens per accidens iniustè patiatur: quæ enim sunt per accidẽs, extra regulas sunt: secus autem esset, si ex intentione ageretur contra innocentem. Notanter autem nominauimẽbra illius reipublicæ: quoniã personæ Ecclesiasticæ, quæ non sunt partes populi, non iustè diriperentur. Vbi secundum prætereundum non est, quasdã personas esse à iure canonico exemptas à damnis belliceis: quas habes extrà de pace & treuga. cap. Innouamus. vbi dicitur, Innouamus vt presbyteri, monachi, conuersi, pere-

grini, mercatores, rustici euntes vel redeuntes, & animalia quibus arant & semina portant ad agrum, securitate congrua lætentur. Et xxiiij. q. iij. cap. Paternarum, explicantur etiam oratores. Quos canones rationabiles ac sanctos quantùm ad id quod positiui iuris cõtinent, an abusus deseruerit, nescio. Verùm per mercatores intelligo nõ negotiatores qui ibi residẽt, sed illos qui hospitantur aut transeunt: quoniã mercatores incolas nõ video melioris esse conditionis, quàm artifices. Tertium est, quòd bello existẽte iniusto tenentur omnes de damnis illatis: nisi ex ignorantia legitima excusentur: quæ tamen non excusat à restitutione ablatarum rerum apud se manentium, postquàm compertum est fuisse bellum iniustũ. Quartum est, quòd siue iustum siue iniustum sit bellum, debent seruare bellatores regulam Ioãnis Baptistæ illis datam: scilicet. Neminem concutiatis, neq; calumniam faciatis, & estote contenti stipendijs vestris. Peccant siquidem mortaliter, opprimendo rusticos, & hostilitates ad discretionem, imò ad destructionem, & alia huiusmodi latrocinia committendo. Nec excusantur, quia non datur eis stipendium: quoniam ex hoc rusticorum & ciuium res non obligantur illis. Nec dissimulatio aut authoritas expressa principis excusat, nisi in pœnam rusticis aut ciuibus iustè inflictam hoc fieret: quoniam princeps debet ex prouentibus quos totus status proportionaliter tribuit, militibus stipendia sufficienter tribuere: & non debent isti particulares vexari. Lex enim iniusta est ex forma, quæ non secundũ proportionẽ grauat populum. Si tamen probata consuetudo obtinuit, vt ligna & paleas militibus hospites gratis tribuant, non damnos

damnoq; quasi enim forte quadã contingit ob hoc quasdam terras seu villas præ alijs grauari.

Diebus festis bellũ exercere an sit peccatũ.

BELLVM exercere in diebus festis absq; necessitate peccatũ est, propter inquietudinem diuertentem à sanctificatione festorum. Non tamen est mortale peccatum, si diuina non omittantur, puta Missa: quia non est opus seruile. Et simile est iudicium de alijs diebus, quibus prohibitum est à sacris canonibus præliari: scilicet in aduentu & quadragesima &c. vt in c. Treugas. extrà de treuga & pace. si tamẽ iura hæc subsisterent: nam abrogata per non vsum dicuntur.

Ecclesiastica beneficia appetere & procurare quando licitum sit vel non.

DENIQVE circa Ecclesiasticum cõsiderandum est primò quò ad ingressum, tam de appetitu quàm de procuratione. Appetere siquidã Ecclesiasticum beneficium, siue curatũ siue absq; cura, nullum ex suo genere peccatum est: quoniam huiusmodi obiectum est intra ordinem appetibilium recta ratione. & propterea Apostolus absolutè dixit: Qui Episcoparum desiderat, bonum opus desiderat. Peccatum autem contingit ex defectu alicuius circumstantiæ requisitæ: puta quis, cur, quomodo &c. Et quoniam frequẽtissime secundum primam circumstantiam, in huiusmodi appetitu peccatur: ideo Apostolus statim subdit de circumstantia quis, apponendo cõditiones requisitas ex parte personæ ad recũ appetitum Episcopatus, dicens: Oportet autem Episcopum esse irreprehensibilem &c. Et quoniam peccata ex parte circumstantiarum faciliè patere possunt applicanti ad subiectam materiam: nos ad specialia descendendo dicimus,

quòd beneficium plenè curatum (quale est Epi-
scopatus) tunc tantum ex parte personæ licitè
appetitur, quãdo appetens novit se habere cõdi-
tiones requisitas ad Episcopum: & similiter non
plenè curatum (quale parochia est) quum quis
habet cõditiones requisitas ad presbyterũ paro-
chialem: & sic de alijs. Et hoc concurrentibus
etiam ex parte personæ alijs circunstantijs com
paratis debitis. Vbi scito, quòd persona appe-
tens debet seipsam mensurare per respectum ad
triaː scilicet ad regimen animarum, sic præsum-
pvose ad artem artium relatum se inveniat: &
ad onera quibus pascendis vacaturus est, vt tan-
tùm distet vita sua ab illis, quantùm vita pasto-
ris à grege: & ad alios quibus tribui potest aut
debet tale beneficiũ, ne se dignioribus aut æquè
dignis anteponat. Et hic tertius respectus habet
locum etiam in appetitu beneficiorum sine cura,
debet enim secundum rectam rationem appeti-
tũ sic moderari, vt absq; vitio acceptionis perso
narum appetat sibi prouideri de beneficio in cõ
muni vel hoc. De circũstantia quoq; finis, aduer
tendũ est, ne beneficiũ appetatur propter finem
malũ: puta delicatã & opulentã aut splendidam
vitã ex Christi patrimonio &c. & sic de alijs cir
cunstãtijs. Discernere autẽ inter peccatũ morta-
le & veniale in deordinato appetitu beneficij,
nõ est difficile, præsertim si beneficium est cura-
tum, & maximè si est perfectè curatũ: nam si ap-
petens paruifacit commensurare seipsum ad ar-
tem artium (hoc est curam animarum) & alias
commensurationes postponit ob appetitum be-
neficij, proculdubio mortale peccatum incur-
ritur: quia contra charitatem unius Christi ap-
petitur si beneficium est curatum, & cõtra iusti-
tiam

tiam distributiuam saltẽ appetitur, si beneficium
non est curatum. Intellige lector quæ dico: nam
si quis appetit simplici intentione beneficium
communiter aut sine cura, non cogitans de di-
gnioribus se, non peccat: quia subintelligitur,
quòd appetat habere licitè. in hoc autẽ quòd est
habere licitè, includitur quòd detur sibi sine Dei
offensa. Et similiter si quis cogitat de digniori-
bus se, & nõ intẽdit illos impedire, sed pro seipso
procurare vt habeat licitè, non peccat eadem ra
tione, potest enim contingere vt superior sanctè
det illi qui minus dignus videtur, & est absolu-
tè propter aliquas circunstantias singulares
tunc occurrentes, efficientes vt dignior pro nũc
postponendus sit.

Beneficium autem quodcunque pro se petere
aut procurare, eiusdẽ moris est, cuius est appete
re illud. Et propterea quando appetere est dãna
bile, petere quoque damnabile est. Eget tamen
aliqua circunstantia petere, qua nõ eget appete
re: quia est actus exterior qui potest scandaliza-
re, & propterea eget maiori rectitudine. Et scias,
quòd à doctoribus petere regimen animarũ ideo
dãnatur: quia vix possibile est vt homo integri
sensus & rectæ mẽtis, reputet seipsum habere si
dictos tres respectus personales: sine quibus
petere simpliciter & absolutè, est præsumptuo-
sum, ac per hoc indignum reddit petẽtem. Dico
autem simpliciter & absolutè: quia tam appete-
re quàm petere secũdũ quid (hoc est si superiori
videtur expediens, cognoscendo se indignum,
cum tremore cõmittendo negotium Deo, pro ho
nore Dei, & salute Ecclesiæ) non est pernicio-
sum, quamuis sit veniale, nisi charitas moueat:
quoniã hoc non est petere, sed offerre se sic opus

est. Et si charitas verè monet, meritoriũ est: sicut Esaias, Ecce ego: mitte me. & Martinus, Domine si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem. Memento quoq; non versari in magno periculo, qui indigens & idoneus cum tremore &c. se offert: petendo secundum quid beneficium vacans cum cura animarum imperfectè, puta parochiam: quia cura animarum propriè & plenè solius Episcopi est. In cuius signũ & solus sponsus est Ecclesiæ, & non potest Ecclesiam deserere eundo ad religionem. Reliqui enim sunt adiutores Episcopi ad curam animarum. Contingit autem (& vtinam non sæpe) appetentibus & petentibus beneficia, procurato simoniaca per munus à lingua vel ab obsequio: de quibus inferius patebit, quum de simonia dicetur. Beneficium Ecclesiasticum secundò considerandum quò ad progressum est, & quantum ad seruitium personale, & quantum ad prouentus. In beneficio siquidem de iure requirente residentiam, peccatum est sine rationabili causa non residere. Et si beneficium est curatum, non residere absq; rationabili causa, peccatum communiter mortale est: pro quanto damnum infert animarum: nisi propter imperfectionẽ actus excusetur à mortali: infert enim cõtrariũ naturali iustitiæ qua tenetur ipsemet ex suscepto officio gerere omũ Christi curam: quæ regulariter sine residẽtia nõ potest haberi vt debet, quum etiam præsentes & solicitè studentes circa animas, vix regnant vt tenentur. Iniustitia enim ex suo genere mortale peccatũ est: quamuis propter imperfectionem actus sit quandoq; venialis. Est etiam contra debitam charitatem Christo. Nam amor eius nõ est apud eũ, qui parumpẽdit quę maxima

sunt

sunt Christi: salutem scilicet animarũ sibi commissarum. Etenim experientia testatur, quàm male se habeãt in spiritalibus & in tẽporalibus Ecclesiæ Christianæ propter absentiam pastorum. Antiquum prouerbium est, tam quòd oculus domini impinguat equum, quàm optimum simum vestigia domini. Excusare tamen potest absentiam sine rationabili causa à mortali imperfectio actus, vel propter paruitatem temporis, vel propter paruitatem damni: & si quid est huiusmodi. Peccatum quoq; est beneficij Ecclesiastici prouẽtus male expendere, vt patet. Mortale autem est, si eò quòd superfluit necessitati naturæ & personæ, mala dispensatoris fide abutitur: vt si inde ditat propinquos, aut in pompis & luxibus exponit, & alia huiusmodi exorbitantia, & enormia facit: quia non dominus, sed dispensator est Ecclesiasticorum prouentuum: & debet primò sei. deinde Ecclesiæ, & propinquorum, & in aliorum indigentium curam gerere: non vt diuites alij fiant, sed ne indigeant.

Beneficium Ecclesiasticum tertiò, quo ad multiplicationem considerandum est, quando est peccatum, & quantum. Ad quod discernendum nosse oportet, quòd multiplicare in vno beneficia, non est ex suo genere peccatum: quia si esset ex se peccatum, nulla vnquàm ratione liceret habere plura beneficia. Neque est ex suo genere bonum aut indifferens mortaliter: quia sonat quandam dissonantiam, scilicet plura stipendia dari vni. Regulare quippe est, vt vnum vni detur. Sed est de genere nocivorum, quæ ex adiuncta ratione possunt honestari, sicut peroptere hominem, quod nec ex se peccatum, nec bonum, nec indifferens mortaliter

est,

est,sed sonat malũ hominis quod potest ex ad-
iuncta iniustitia propter bonum publicum &c. ho
nestati. Accipere siquidem plura beneficia, so-
nat quid nocivum Ecclesiæ,& diminuendo mi-
nistros cultus divini,& occupãdo quod multo-
rum deberet esse,& animarũ quandoq; curam
debitam impediendo.hæc enim nocumenta con
stat ex pluralitate beneficiorũ inferri sanctæ Ec
clesiæ.Posset tamen talis necessitas aut ratio su
peruenire,quæ aut tolleret huiusmodi nocumẽ-
ta,aut efficeret nõ esse inconuenientia:& sic redde
ret pluralitatẽ beneficiorũ licitam.Et hæc ratio
maximè ex parte Ecclesiarum pẽsanda est.non enim
propter bonũ personæ,sed ppter bonũ Ec
clesiarum tolluntur huiusmodi inconuenientia.

Mortale autem peccatum in huiusmodi plu-
ralitate interuenit,quando non propter ratio-
nabilem causam obtinet quis multa beneficia
incompatibilia: & vnus quidem occupat loca
multorum:alij autem esuriunt, &c. quia huius-
modi pluralitas est iniusta contra æqualitatem
iustitiæ distributiuæ. Nec excusatur peccatum
mortale propter dispensationem Papæ sine ra-
tionabili causa: quoniam dispensatio Papæ ca
dit super ius positiuum, & non super ius diui-
num aut mortale. pluralitas autem beneficio-
rum sine rationabili causa, est contra ius diui-
num & mortale,quo communia Ecclesiæ bona
distribui iussè debent partibus Ecclesiæ. Nec
obstat,quòd beneficiola plura dicuntur licitè da
ri vni:quoniam in omni genere propter imper-
fectionem actus minima excusantur. Beneficium
siquidem adeò tenue quod non sufficit ad susten
tandum ministrum, non est beneficium nisi im-
perfectè: quoniam non potest sana ratione insti
tui,

tui,vt vnũ sit in vnius stipendium. Et propterea
de his minimis sit vt melius fieri potest,quo-
usq; minister habeat sufficienter vnde viuat:
quoniam propter ministros sunt beneficia &
non econtra.

Iste tamen hîc confessor pecãt,circa iudicium
illius qui tam cum dispensatione sine rationabi-
li tamen causa habuit & possedit plura incompa
tibilia,ante præceps neges absolutionem:oportet
enim discernere,an iste teneatur de necessitate
salutis renunciare reliqua reseruato sibi vno.
quod non facile est quando beneficijs bene pro-
uidetur per vicarios.

Vbi scito,duo esse in hoc potissimùm pensan
da.Primũ est damnum Ecclesiarum. Secundum
est inæqualitas distributorum beneficiorum. Et
quidem damnum Ecclesiarum quantum ad tem-
poralia,& reparationẽ opportunam, siue tẽpli,
siue paramentorũ &c. & numerum ministrorum
diuini cultus,& ipsum diuinum cultum,& mini-
strationem sacramentorum,facilè cognosci po-
test:quoniã hæc subiacent sensibus. Sed quantũ
ad curam animarũ,si beneficia sunt curata,oper
tet hominẽ non seipsum fallere: quia quum iste
dei operã rei illicitæ, scilicet cõseruationi plu
rium incõpatibilitũ absq; rationabili causa,non
excusatur ex illa causa illicita à residẽdo,ad va
cantũ curæ animarũ:ac per hoc sibi imputatur
coram Deo etiã tenuis culpa in dãno animarũ. Et
ppterea & si possibile est, difficile tamẽ ac rarũ
videtur,quòd absq; notabili dãno Ecclesiarum
huiusmodi pluralitas cõtinuetur. Et quando sic
accidit,negãda esset absolutio:quoniã notabilis
dãni Ecclesiæ cõseruatio voluntaria,absq; ratio-
nabili causa,non est absq; peccato mortali. Ex

parte

parte autem iniquæ distributionis aduertẽdum est,quod non est idem iudicium de distributione quãdo fit & post factum.nam quãdo fit,clarũ est iniuriam fieri dignioribus qui postponuntur, & peccatum iniustitiæ distributiuæ cõmitti. Postquam autem distributio licet mala facta est, & Episcopatus datus est minus digno,non periclitatur amplius distributio,sed res distributa,puta Episcopatus.In cuius signum constat non teneri ilium minus dignum ad renuntiandum Episcopatum:sed ad bene regendum &c.

Ex hoc autem quòd non ad distributionem, sed ad beneficia distributa spectandum est post factum,pensanda veniunt tria. Primò,dãnũ Ecclesiarum quas habet:de quo damno iam diximus. Secundò,damnũ clericorum bene meritorum in illis partibus vbi sunt hæc beneficia:qui deberent ex his beneficijs & honorari & pasci. Tertiò,scandalũ bonorum virorum,qui vident huiusmodi exorbitantes distributiones cõseruari ab his qui in formam gregis Christiani dati sunt,inde enim alij similia audent:& sic in præceps ruit Ecclesia Christi. Et propterea qui hæc paruipendit,quia sic cõmuniter à tot fit,& quia fortè Papa dissipãdo dispensauit,non esset absoluendus:vt absq; alia probatione clarè patet. Qui verò hæc æstimat,prouideat opere & veritate,vt hæc mala non sint:alioquin tepidus est & euomendus.

Beneficia Ecclesiastica semper sunt dignioribus & magis sufficientibus conferenda.

PENEFICIVM demum Ecclesiasticum, non solùm idoneo & digno,sed etiam ita vt dignior non postponat,cõferri debet secundum Deum & conscientiã,quãuis secundũ iura sufficiat

ciat eligere dignũ.Et ratio est,quia vitiũ acceptionis est personarũ postponere dignioresnũc, hic,& secundũ cæteras circũstantias.Et hoc intellige,quãdo collator liberè habet in sua potestate prouisionẽ.nam vbi sola cõfirmatio electi aut præsentati à patrono spectat ad eum, sufficit quòd [illegible] digno:quoniã ex hoc ipso quòd electus aut præsentatus est,tẽquã dignior habet. Et similiter quum renũtiatur beneficium in fauorẽ alicuius,sufficit collatori quòd ille sit dignus:quoniam æquitas præfert alijs illũ tunc pro sic vacãte beneficio.In cuius signũ nullus cõqueritur, quãdo per viã renũtiationis digno cõfertur beneficiũ,quantũcunq; digniori conferendũ fuisset,si alia via vacasset.Et hæc omnia intellige de beneficio formaliter:hoc est,quatenus est beneficiũ,honoris,& prouẽtus bonorũ tẽporaliũ: nam sic ad regulas distributionis cõmunium bonorũ reducitur. Dico autẽ hoc,quia si ad principale secundum veritatẽ in beneficio inuentum (hoc est officiũ pascẽdi,ministrãdi diuina, psoluẽdi &c.spectet)nõ esset distributio bonorũ,sed malorũ,hoc est onerum.Et sufficeret eligere dignum:quoniam cessat ibi ratio acceptionis personarum,qua in bonis dignior postponitur.

Conferre autem pueris Ecclesiastica beneficia,existentibus alijs adultis idoneis,non solùm inexcusabile,sed intolerabile videtur:tum quia pueri sunt solùm idonei in spe,adulti autem in re:tum quia officium diuinum deuotè &; studiosè persoluere nequeunt: quum nec humana officia valeant exercere,nisi vt pueri:& tamen beneficiatorum nullus excusatur ab officio diuino. Nec est verum,quòd secundum iura canonica concedantur beneficia pueris,imò expressè

hoc

hoc reprehenditur, extrà de præben. cap. super inordinata. Et si aliquibi sunt ordinatæ aliquæ prædæ pro pueris, vide illorum statuta: & vt puto invenies quòd nõ sunt beneficia Ecclesiastica, sed quædam prouisiones ad sustentandos & alendos pueros in seruitio Ecclesiastico. Vnde non tenentur tales ad officium diuinum: sed ad id ad quod sunt quasi conducti.

Bestialitas in moribus cognoscitur. bestialis enim homo non percipit quæ Dei sunt.

BESTIALITAS in mortalibus, est genus Deitij plusquam humani. Et multis materijs cõmunis est, in quibus efficit homo sicut bestia, vel in cõcubitando, vel in comedendo, vel in coitu, vel in persequendo seu occidendo. Et cõstat propterea semper esse peccatũ, si tamẽ mẽs cõpos sit. Et cõmuniter est mortalissimũ, nisi propter imperfectionẽ actus: vt si quis ambulet manibus & pedibus. Bestialitas enim hæc venialis est, turpissima tamen, nisi ioci gratia fiat.

Blasphemia Deũ habens pro obiecto semper est peccatum mortale.

BLASPHEMIA peccatum mortale grauissimum est: quia est contra Deum. Et consistit in dicendo aliquid, quod Deo non conueniat: puta Deum esse iniustũ. Vel negãdo aliquid quod Deo conuenit: puta Deum non curare de nostris. Vel attribuendo quod Deo soli conuenit creaturæ: puta quòd diabolus est omnipotens: aut quòd fatũ regit omnia. Vel Deo aut sanctis iniuriã irrogãdo: puta maledictus sit &c. Et ad hũc modũ reducitur blasphemia irrogãtis iniuriam Deo aut sanctis, dum indignati resonant membra eorũ pudẽda: siue quæ habent, siue quæ non habent. Et scias, quòd licet blasphemia multos

multos habeat gradus (dum grauior est contra Deum, quàm contra beatam Virginem: & hæc grauior quàm cõtra sanctos: & rursus grauior est quæ ex affectu detestatiuo Dei aut sanctorum, quàm quæ ex passione extranea aut mala consuetudine: quasi non sit virtus animi, qui loquitur sine blasphemia, vt videtur apud multos inoleuisse) omnes tamen sunt eiusdem speciei. Nec vnquàm excusatur quis à mortali, si sit mentis compos, nisi inaduertentia esset in causa: hoc est si ex lapsu linguæ prolulit verbũ blasphemum, non aduertendo sensum verborum: ita quòd si aduertisset, certus est quòd non dixisset, tunc enim fuit blasphemia non formaliter, sed materialiter dictum. Scito quoq; quòd dicere ad sanguinem Dei vel ad corpus Dei: siue inuocando per modum iniuriantis: siue resonando in rixa aut turbatione contra aliquem, non est blasphemia: quoniam postquam verbũ caro factum est, Deus habet & corpus & sanguinem. & non dicitur per modum in iuriantis, quamuis irreuerenter, quum secundo modo dicitur. Et propterea peccatum est graue, non tamen mortale: quia non contra, sed præter Deum est, & tanto grauius, quanto frequentius.

Criminis falsa impositio semper est peccatum mortale.

CALVMNIA (hoc est falsa & malitiosa impositio criminis) peccatũ est in proximũ, quod nõ sola pœnitẽtia absoluit, sed oportet satisfacere offenso proximo. Si autem ex errore imponit quis falsò alicui crimẽ: cassũmæ quidem vitium formaliter non incurrit, sed mate-

rialiter: & tenetur tam ad pœnitentiã peccati, quàm ad satisfaciendum offenso & læso: quoniam in culpa fuit errando. Non enim debebat assertiuè proferre id, in quo errasse se postea cõperit: & incautus præcepśq; fuit affirẽdo illud quod non constat esse verum, in præiudicium præsertim proximi.

Cambium quadrupliciter considerandum.

CAMBIORVM genera sunt quatuor. Quædam vera & realia, quibus moneta in vno loco ac tempore recipitur, & alio loco ac tempore redditur, prout in loco redditionis tempore restitutionis marca auri valet. Et in his nullum est peccatum, cessante omni dolo & fraude. Veruntamen quum hæc ad prolixius tempus fiunt aut protrahuntur, vt ex distantiori tempore plus lucri habeatur, ad vsuram declinant: quia cum temporis quo pecunia occupata tenetur, ratio habetur ad eum vsuræ modum digreditur quo tempus vendi dicitur. Quædam verò sunt non vera, sed palliata, & solo nomine cambia: quibus indigens Romæ pecunia, accipit pecuniam restituendam non Lugduni, sed Romæ iuxta valorẽ cambiorũ Lugduni in sequẽti feria: seu quouis alio modo ficto cambij fiat. Et hæc sunt manifestè iniqua: quum verè sit ibi contractus mutui cum tali interesse.

Quædam verò sunt quibus pecunia Romæ data per literas cambij soluitur alibi. Et hæc sunt licita, si seruato solito, moderato tamen lucro nummulariorum fiunt. Quædam demũ sunt cambia ad minimum: puta quum pro ducato dantur decem argẽtei aut econtra. Et in his moderatum quoque lucrum non damnatur: iuxta diuersarum patriarum consuetudinem.

Casuum

Casuum reseruatio suos gradus obtinet.

CASVS reseruati sedi apostolicæ clari sunt. Nam sunt soli, quos Ecclesiastica censura (hoc est excõmunicatio) reseruat apostolicæ sedi, quos infrà habes in verbo, Excõmunicatio.

Casus verò reseruati Episcopo ambigui sunt. Et propterea sequendo regulam, dimitte incertum, & tene certum. Et nisi priuilegiatus in hoc fis, cõforma te in qualibet diœcesi consuetudini, seu statuto illius Ecclesiæ, quoniam consuetudo dat & tollit iurisdictionem in huiusmodi.

Et fatò quòd si excommunicatus ob simoniã, verbi gratia, obtinuit à Papa absolutionem ab excommunicatione, potest cõfessor simplex ipsum absoluere à peccato simoniæ: quia ex quo ratio reseruationis cessat, consequens est vt ipsa reseruatio annexi peccati cesset. Et similiter si quis semel absolutus est à reseruatis, quamuis ineficaciter quò ad salutem animæ suæ (puta quia incontritè) potest postea iterum confitendo à simplici confessore absolui etiam ab illis reseruatis: quia ex quo semel beneficiũ absolutionis concessum & executioni mandatum est legitimè in foro Ecclesiæ, rationabile est vt non habeatur amplius pro reseruato: vtpote semel cognitum & iudicatum ante tribunal, cui erat reseruatum.

Chorea quibus casibus licita aut illicita sit.

CHOREARVM peccatum cautè considerandum est: quoniam choreas ducere ex suo genere non est peccatum. Nam si ex suo genere esset peccatum, semper formaliter loquendo esset peccatum, quod constat esse falsum. nam in nuptijs & publicis lætitijs licitæ sunt choreæ.

Quia igitur choreis peccatum non ineſt per ſe, ſed per accidēs, non ſunt damnādæ choreæ: ſed accidentia mala quæ à malis abutentibus bono immiſcētur. Et quoniam infinita poſſunt vni accidere, extra rationem ſcientificæ doctrinæ eſt de accidentibus docere.

Propter inſtructionem tamen puſillorū ſcito, quòd ex tempore (puta die feſto) choréa non ſit mortalis: quia non eſt opus ſeruile: imò imprudēter arcētur à choréis ruſtici feſtis diebus chorizare aſſueti: qui niſi occuparētur choréis, vacarēt otio & malis machinationibus perturbationis reipublicæ. Et ſimile eſt de ſimilibus iudicium.

Ex frequētia quoq; choréa non ſit mortalis, vt patet: ſicut nec frequentia conuiuij facit illud mortale.

Ex periculo verò prouocationis ad libidinē, vnuſquiſq; ſeipſum mēſuret, & videat ſi exponit ſe periculo. Ego ex genere actus periculum non cognoſco: quoniā actus choréæ nō eſt ibidinis, ſed lætitiæ. Et ꝓpterea ſi ex qualitate perſonæ periculum alicui immineat, prouideat ſibi ſicut debet cauere ſibi ab aſpectu mulieris, ſi ex aſpectu ſibi cognoſcit imminere periculū. Ex actibus deinde lenitatis, qui quādoq; ibi immiſcentur (dū aliquis intorquet digitos mulieris cum qua choréam duxit) nō plus quàm veniale peccatū incurritur. Et ſimile eſt iudicium de multis vanæ lætitiæ actibus & verbis, ſi contigit choréis immiſceri. Ex prauo autē intentione (puta ad inceſtū aut adulterium prouocandi) & ſimiliter ex impudicitijs, non ſolùm choréas: ſed eleēmoſynas & Eccleſiaſtica officia conſtat eſſe peccata mortalia. Concludo ergo choréas non eſſe ex ſe malas: licet ſæpe aſſerant peccata venialia

venialia vanitatis.

Clerici in multis differre debēt à laicis, quibus deficientibus peccatur.

CLERICORVM peccata ſpecialia ex tranſgreſsione iuris poſitiui, ſunt tot, vt vix numerari queant. Tenentur ſiquidem quòd ad habitum, deferre raſuram, hoc eſt clericā: & tonſuram, hoc eſt non nutrire comam, & non nutrire barbam: & deferre habitum clericalem clauſum deſuper, non nimia breuitate aut longitudine notabilem, abſq; pallio diſſibulato: abſtinere à viridis & rubri coloris veſtibus & caligis. Caligæ quoque ſcaccatæ, & veſtis virgata ſeu partita, manicæ, ſotularesque conſutitia, epithogium, infula linea, ſtolæ, corrigiæ aureæ vel argenteæ, annuli, niſi quibus ex dignitate conuenit, frenā, ſellæ, pectoralia calcaria ve aurata eis inhibentur.

Quò ad artes. Artes macellariorum ſeu carnificum, tabernariorum, ioculatorum, ſeu lutrionum, goliardorum & buffonum, & chirurgicorum, ab eis tolluntur.

Quò ad officia. Officia ſecularia, & ſpecialiter iudicis in cauſa ſanguinis, præpoſiti baliſtarijs, ꝓpoſiti officialis ſeu miniſtri ſub dño temporali tabellionis ſeu notarij, & aduocati ſeu procuratoris in placitis ſecularib⁹, niſi ī qbuſdā caſib⁹.

Quò ad actiões. Arma portare, ad tabernū ire niſi in itinere, aues, canesq; ſequi ad venādum, accipitres, canesq; pro venatiõe habere, cõducere à ſecularib⁹ agros, adaleas vel taxillos ludere, ludis huiuſmodi intereſſe, negotiationes, hoc eſt mercantias commerciaq; ſecularia exercere, habitare demū cum mulieribus (niſi matre, ſoror e & amita) clericis eſt prohibitum. Mandatur

quoq; esse, vt benedictionē mēsæ præponāt, & gratiarū Deo actionibus terminēt, lectione sem per interiecta cōuiuio, & vt vinū sibi tēperent. Verūm horum & huiusmodi transgressio: si temeritas, si contumacia, si contēptus desit, non est peccatum mortale iudicio meo, quantum ex præcepto positiui iuris pendet. Quòd ideo adiunxi, quia non loquor de peccato, quo res Ecclesiasticæ malè consumuntur, nec de peccato scandali & mali exempli, nec de auaritia, inani gloria, aut luxuria, & similibus immixtis, nec de peccatis quibus se irregulares reddunt constituti in sacris ex actu prohibito, aut excōmunicationem quicunq; clerici incurrerent. Reddo rationem eorum quæ dixi, & primò de specialibus ad habitū clericalem. nam clerici non plus arcentur à iure ad habitū clericalem, quàm religiosi ad habitum suæ religionis: sed religiosus non arcetur, nisi temerè dimittat suum habitum, vt patet: ergo clericus nisi temerè ex quæ sui sunt habitus transgrediatur, non est pœnæ mortis animæ subiectus. Et scito, quòd in habitu clericali tanquàm substantiale est clerica: reliqua sunt concomitantia.

Nec obstat dictis, quòd excōmunicandus sit, si quis ex clericis comam relaxauerit: quoniam non incurrit pœnam excōmunicationis, non dico latæ sed ferendæ sententiæ, nisi monitus cōtumax fuerit: quoniā quicquid sit de rigore iuris, æquitatis tamen ratio habet, vt nō sit excōmunicandus nisi præmonitus à iudice suo. Tum ne quasi ex improuiso tanta talisq; pœna inferatur pro ijs quæ non sunt ex suo genere criminosa: tum propter tantā multitudinē impunè solitam hæc transgredi; ita vt non pro magno peccato transgressio reputetur, quæ ex suo genere mala non est, sed ex politiuo iure. excommunicatio enim nō nisi pro magno crimine inferenda est. Et propterea non incurrit, iudicio meo, mortale peccatū ante contemptum seu contumaciam. Et propter hanc rationē (quia scilicet pœnæ graues, graviores ac grauissimæ in iure appositæ, exceptis excōmunicationibus latæ sententiæ, aut sunt tales vt sine peccato mortali incurri possint, aut si sine peccato mortali incurri non possint, exigere videntur monitionē, vt non nisi in contumacem ferantur) extendi iudiciū meum ad omnia clericis prohibita, & dixi quòd si desit temeritas, cōtemptus, & cōtumacia, nō video ex vi præcepti peccatum mortale. Non dubito tamen multa interuenire grauia peccata venialia in huiusmodi transgressionibus ex leuibus causis aut passionibus humanis, nō curantibus prælatis obuiare & opponere se murū pro iure seruādo. Non putes tamen inter grauia cōputandum, si clericus beneficiatus, aut in sacris, comam paululum infra aures attingentē portat, quia aliter quasi derideretur, aut quia sic consuetum est ibi: aut quia habet collum longū, & minus quàm decet, appareret: aut propter aliquam aliam à ratione non alienā, quamuis insufficientem causam. nullum enim, aut leue in huiusmodi peccatū est, vbi mōstrat ille facto, etli nō ad verbum, reuereri tamen ac seruare iura. Qui autē putat omnia præcepta obligare ad mortale, eget lumine, quo videat nec naturalis, nec diuini, nec humani iuris præcepta omnia ad mortale obligare: sed ea sola quorum transgressio contra charitatem est. Et hæc sint pro timoratis conscientijs dicta.

Peccata mentalia quinque modis committuntur.

COGITATIONIS peccata quinque modis inueniuntur. Primò, dum mens vana aliqua cogitatione occupatur. Et est peccatum veniale, vt patet. Secundò, quum consentitur absolutè in peccatum aliquod perpetrandum, aut placet perpetratum. Et tunc cõstat esse mortale, si peccatum patratum aut patrandum est mortale: & similiter esse veniale, si peccatũ faciendum aut factum est veniale. Tertiò, quãdo conditionaliter cõsentitur in peccatũ: puta si absq; infamia, periculo &c. possem, furarer, aut raperem mille aureos: aut si possem volare, occiderem talẽ &c. & sic de alijs conditionalibus. Et interuenit peccatũ in istis cõsensibus conditionatis tam mortale quàm veniale, sicut in cõsensu absolutè: hoc est quòd si operatio in consequente significata, in quam cõditionaliter consentitur, est peccatũ mortale: cõsensus ille conditionalis est quoq; peccatũ mortale: & si est peccatũ veniale, consensus quoq; erit venialis. Et ratio est: quia licet conditionalis nihil ponat in esse, ponit tamẽ in appetitu rationali (qualis est voluntas) affectũ colendi peccatũ illud. Nec impedimentum peccato affert voluntas nõ peccandi, sed conditio nõ existens. Nec refert, an conditio interposita sit possibilis vel impossibilis: non minus enim peccat mortaliter qui vellet destruere Paradisum si posset, quàm qui absolutè capit Paradisi destructionem. Excusaretur autem à mortali huiusmodi cõditionales consensus si cõditio interposita tolleret ab actione voluntatis rationẽ peccati: puta si quis diceret, Ego, si non esset peccatũ, occiderem, raperem &c. vel si

si Deus præciperet, occiderẽ &c. quia tunc voluntatis consensus freno rationis à peccato retrahitur.

Quartò, quando consentitur conditionaliter in opus non malũ, sed tibi illicitũ propter suum statum aut votũ: puta si religiosus appetat ducere vxorẽ si esset liber: & similiter quũ quis post votũ teiunij vellet non teiunare si esset liber, & sic de alijs. In huiusmodi enim peccatũ veniale communiter interuenit propter remissum voluntatem ab inchoato bono. Et ad hunc peccandi modum spectat, quũ quis cõsentit quòd si ingressus esset religionem, nõ ingrederetur: ex quo tamen professus est intendit seruare eam: manifestè siquidẽ apparet remissio voluntatis à feruore prius habito: quia tamen cõsensus infra limites liberi tẽporis consistit, mortale peccatũ non interuenit. Et scito omnes conditionales secundum hunc modũ, & multò magis secundũ præcedentẽ modum, esse opera & tentationes fatuas & diabolicas. nam diabolicũ est, quenquam in tentationem se, aut alium præcipitare, si esset, si fuisset, facerem, dicerem &c. ad nihil enim hæc ducunt, nisi ad peccatum.

Quintò, quãdo in cogitãdo intercenit delectatio morosa. De quavide infra in ẏ bo. delectatio.

Peccatum collusionis qualiter committatur.

COLLVSIO (hoc est inter actorẽ & reum latens & fraudulenta conuentio) est in manifestè peccatũ in vtroq; : quia vterq; colludẽs fraudi consentit. Et est peccatum mortale pro quanto iniquè contra debitam tendit iustitiam.

Columbarium qui licitè teneant.

COLVMBARIVM habere, vel cõtra municipalia statuta disponentia certam terræ

mensurā oportere ibi habere eum qui columbārium tenet, vel vbi statutum nullum est contra eorum qui dimittitur querelas, peccatum est, nisi ex consuetudine aut præscriptione legitima ius hoc habeat. Et à mortali peccato non excusatur, si notabile infert damnū alteri, quod prudentiæ quæ circa singularia versatur, relinquitur iudicandum, attento loco, pastu, multitudine &c.

Sacramentalis communio quatuor præsupponit, ex parte sumentis.

COMMVNIO qua sacramentum Eucharistiæ sumitur, ex parte sumentis exigit quatuor, sine quibus peccat communicans. Primum est, vt sit mundus à peccato mortali: hoc est vt secundum suam conscientiam, præmissa diligenti cōtritione & confessione, credat se mundū à peccato mortali. Et sine contritione quidē mortalis peccati cogniti communicans peccat mortaliter: quia indignè sumit, ac per hoc reus est corporis Domini, inquit enim Apostolus, Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, qui enim mānducat indignè, reus erit corporis Domini.

Sine confessione autem, si rationabilis subest causa non confitendi, excusatur communicans: quia præceptum de confessione præmittenda communioni non est de iure diuino, nec de iure positiuo: quum nullibi inueniatur, nisi semel in anno. Si autem cōmodius adesit confitendi, & habens cōtritionem peccati mortalis differre vult confessionem, & nihilominus cōmunicare, quia oportet ipsum cum alijs cōmunicare, aut oportet ipsum celebrare, peccare videtur valde grauiter, quia minus dignè voluntarius accedit, vt

pote ad Ecclesiasticæ vnionis sacramentū sine Ecclesiastica reconciliatione absq; rationabili excusatione accedens. Non dāno tamen ipsum peccati mortalis propter rationem dictam. Secundum est, vt sit ieiunus ieiunio naturæ: hoc est quòd à media nocte nihil sumpserit per modum cibi vel potus: ita quòd non solum debet esse ieiunus à cibo & potu cōmuni, sed ab omnibus etiam medicinalibus quæ per os sumuntur.

Si autem sciens & aduertens aliquis non ieiunus communicauerit, mortis articulo duntaxat excepto mortaliter peccat, vt communiter tenetur. Dixi autem sciens, nō propter ignorantiam iuris de ieiunio cōmunicandi, quum hoc ab omnibus sciatur, sed propter ignorantiam qua fallitur aliquis putans se esse ieiunum, quum verè non sit ieiunus. Contingit enim aliquos bonos viros credere, quòd sumpta aliqua re aromatica (puta cinamomo, vel nuce muscata, vel aliquo eiusmodi) nō sit fractum ieiunium, propterea fortè quia non frangitur ex his ieiunium Ecclesiæ. Imò à fide dignis accepi quendam bonum sacerdotem multo tempore pro reuerentia sacramenti præaccepisse nucem muscatam, vt bonum odorem stomachi Eucharistiæ præpararet. Sciebat ille quòd oportebat ieiunū communicare, sed nesciebat se non esse ieiunum post sumptam nucem muscatam pro reuerentia sacramenti, nesciens distinguere inter ieiunium Ecclesiæ, & ieiunium naturæ. Excusatur ille à peccato mortali contra ius positiuum, quia plus nesciebat, in sua simplicitate gradiens, & arbitrans se scire quod omnes sciunt, scilicet quòd ieiuni tantùm debent communicare, & propterea non erat so-

hici

licitus de fuganda ignorantia illa. Dixi aduertens: quia si contingat aliquem scientem omnia, post sytupum sumptum cõmunicare, non recolendo de sumpta potione excusatur à mortali violatione iuris positiui, non enim voluntariè cõmunicauit non ieiunus, qui ex oblitione huiusmodi cõmunicauit. Nec sunt tam arctè positiui iuris vincula interpretanda, vt involuntarias, & quas nullo pacto scient & prudẽs vir bonæ cõscientiæ ageret operationes, imputemus ad mortẽ æternam ex oblitione aut simplicitate trãsgredienti materialiter tantũ ius positiuũ, vt in vtroque casu & similibus contingit. Dixi quoque per modum cibi aut potus, aut differentiam eorũ quæ trahuntur seu descendũt ad stomachum per modũ saliuæ, vt sunt reliquiæ cibi inter dẽtes remanentes, & alia huiusmodi. Hæc enim nõ violãt ieiunũ naturæ, sicut nec saliua.

Tertium est, tempus. De quo tria dicenda occurrunt: scilicet quantũ ad ætatẽ, quantum ad paschã, quantũ ad mortis articulum. Ætas peccantis si non cõmunicet, est quum ad annos discretionis peruenerit, vt patet in capitul. omnis vtriusq; sexus, de pœnit. & re. Et habetur communiter pro peccato mortali huiusmodi omissio. Aduerte tamen hîc, quòd cõsuetudo optima legum interpres, distinguit inter annũ discretionis ad confitendũ, & annũ discretionis ad communicandũ: quasi ad confitendũ quælibet discretio sufficiat, ad cõmunicandum autem exigatur discretio deuota & reuerentialis. Nam parentes curam puerorũ & puellarum gerẽtes, ad confitendũ paruulos decem annorum cogũt, ad communionem autem communiter nõ mittunt nisi post plures annos. Et licet præceptũ Ecclesiæ

siæ ad ipsos pueros dirigatur: quia tamen ætas illa medijs parentibus iuris præceptа suscipit, ideo pueri qui ex parentũ iudicio annũ discretionis determinandũ expectant quòd ad communionem, non sunt rei præceptũ violati, si non communicant etiã in quartodecimo aut quintodecimo anno. inferiorã enim per media, diuina prouidentia gubernat, & gubernanda disposuit. Deberet tamen puer, si tantæ prudentiæ est, deberent & parentes eius quum dubitant, cõsellorem pueri consulere, si videtur ei quòd ad communionem sit discretus. Excusantur quoq; parentes à violatione Ecclesiastici præcepti, si ob reuerentiã sacramenti seruant consuetudinẽ patriæ, vbi consueuerunt tardius pueri ad cõmunionem admitti, quia videntur non debitã reuerentiam deuotionemq; habere. Et ratio excusans est: quia lex ista quòd ad hoc, nõ est ibi consensu vtentium cõprobata, & Prælati sciunt, & non reprehendũt. Tenetur igitur omnis vtriusque sexus quum ad annos discretionis peruenerit, communicare semel in anno, hoc est in paschа. Et quantum ad hoc præceptũ spectat, intelligitur paschа durare duobus hebdomadis, vt Eugenius quartus declarauit: ita quòd cõmunicans in hebdomada sancta, vel in hebdomada paschæ, aut in dominica immediatè sequente, satisfacit præcepto Ecclesiæ. Potest tamen de consilio proprij sacerdotis, ex rationabili causa differre ad tempus aliquod huiusmodi cõmunionem, vt in Decretali patet. Omissio antè communionis paschalis, peccatũ mortale est propter Ecclesiæ præceptum contemptum.

Vtrum autem in mortis articulo teneatur fidelis quisq; cõmunicare, in dubium non est ver-

ten

tendum : quoniã consuetudo Ecclesiæ hoc mandat. & proculdubio peccat, quia sine rationabili causa absq; viatico recedit. Si tamen contẽptus desit, non video rationẽ peccati mortalis in huiusmodi omissione, ex quo paschalem cõmunionem implenit. Nec video etiã rationem dubitandi de peccato mortali: quoniam viaticum vt sic non est necessitatis sacramentum ex Ecclesiæ præcepto, quia nõ inuenitur, aut ex natura viatici, quũ sine illo pœnitentia sufficiat, sicut sine extrema vnctione. est enim necessarium viaticum sicut equus ad iter, & nõ sicut nauis ad transeundum mare. Quantum est, reuerentia & deuotio. Et reuerentiã quidẽ considerãda ac seruãda est, vt nec post pollutionẽ nocturnam, nec post coitum coniugalem cõmunicet quis illo die. Nam nisi ex rationabili causa eodẽ die aliquis cõmunicaret, peccaret, venialiter tamen: quia nõ debitam exhiberet sacramento reuerentiam. Et multò magis peccãt, qui post continuata peccata mortalia hodie cõteruntur & confitentur, & cras cõmunicant. Parum siquidẽ curare se monstrant de dispositione mentis ad tantũ sacramentum, qui quasi repente de assueta cibatione animi ex mundo & carne, in vnionẽ CHRISTI per modũ cibi præsumunt accedere, quasi spiritalis gustus statim sit acquisitus ab eis : non tamen peccant mortaliter. Simili quoq; peccato inuolũtur, qui omittũt contritionẽ venialium, ex quibus actualis feruor seu deuotio impeditur: quia nõ se parant vt debẽt ad hoc sacramentũ. Reuerentia quoq; corporalis adesse debet: vt licet genu flexus cõmunicet qui non celebrat, & postea nõ statim expuat, nec statim comedat. Deuotio verò actualis exigitur quò ad aliquid de

de necessitate, scilicet quò ad appetitũ huiusmodi sacramenti. oportet enim vel tunc appetere, vel prius appetiuisse suscipiẽtem hoc sacramentum. Dico autem prius appetiuisse, propter superuenientem ægritudinem : puta dementiam, aut phrenesim, aut insensibilitatẽ, cum periculo mortis nam mentis compotes debent actualiter appetere. Et hæc dicimus quò ad Ecclesiam. Coram Deo autem tenentur mentis cõpotes ad deuotionem actualem, non per solam voluntatẽ communicãdi, sed per meditationem & voluntatem pascendi animam suam de Christo : hoc est de morte Christi, de vita Christi, de imitatione Christi, de humilitate, patientia, constantia, charitate &c. Christi : quia si deuotio actualis non procuratur, non se parat homo quantũ in se est, ad hoc sacramentum vt debet : quia non se parat ad actualiter mastificandum spirituali mastificatione cibum animæ, qui corpus Christi est.

Minister communionis sacramentalis multis potest inuolui peccatis.

COMMVNIO ex parte ministri multis potest peccatis inuolui. Et primò, si ipse qui dat sacramentum, non sit sacerdos curatus, aut ab eo vel superiore licentiam habens. Oportet enim nisi necessitatis articulo vrgente (in quo diaconus de licentia Episcopi vel presbyteri supplere potest : vt habetur distin. xcij in cap. præsente. & sine licentia, illis absentibus: vt in cap. diacones. eadem xcij. dist.) ministrantem esse sacerdotẽ: vt in c. peruenit. de consec. distin. ij. & curã illius habentem, vel de illius licentia: vt in clem. religiosi. de priuileg. Communicans autem alienum parochianũ, peccat, ius violans, nisi

nisi sub ratihabitionis spe hoc faciat. Et si religiosus est, excōmunicatus esset: de quo tamen, vt infrà inter excōmunicationes habes, sentias. An autem à seipso extra sacrificiū Missæ liceat sacerdoti sumere Eucharistiam, licet sancitum legisse non meminerim, puto in necessitatis articulo licere, vt si sacerdos sit peste laborās, vbi alij timent ei appropinquare, qui tamen ei deferrent corpus CHRISTI ad locum propinquum. Secundò, si vbi nō est cōsuetum præsumit dare Eucharistiam sub vtraq; specie: peccaret siquidem & mortaliter, ratione cōtemptiuæ præsumptionis. Tertiò, si pueris ante discretionis annos, aut à natiuitate amentibus, aut indignis, vt sunt excōmunicati, interdicti, in publico peccato existentes (quales sunt meretrices, lenones in concubinatu morantes, publici vsurarij, pugnantes in duello, & alij huiusmodi) Eucharistiam tribuat sciens. Infantes enim, & nati amentes non sunt digni, quia nunquam fuit in eis deuotio: & propterea peccatū interueniret. & nisi sic fieret quòd à contemptu tam explicitè quàm implicitè excusaretur, mortale esset. In reliquis verò dictis peccatum mortale manifestè interuenit, consentiendo & cooperando vt Eucharistia ab indignis sumatur, imo sanctum dando canibus. Quartò, si Eucharistiam det in loco interdicto: quia contra prohibitionem Ecclesiæ. Aduerte tamen, quòd quandocunq; & vbicūq; & quibuscūq; potest dari sacrāmētum pœnitentiæ, potest etiam dari si in articulo mortis est, viaticum: quia pro eodē computari decernit ius. de pœnit. & remiss. cap. quod in te. Debet tamen ptius prouideri scandalo, vt scilicet publicetur cum opere dimissum concubi

cubinatum, aut vsurā &c. alioquin scandali peccato offendit populum sacerdos dans Eucharistiam. Quintò, si det irreuerentiam exhibentibus sacramento, vt sunt plurenenci, expuentes &c. esset enim sacrilegij peccatum, & sibi, non illi extra se constituto imputandum.

Sextò, si infirmus viaticū, & ijs quibus debet sacramentum hoc ministrare omisit: raro enim hæc absq; peccato eueniunt negligentiæ.

Vitium concubinatus detestandū. & quare.

CONCVBINATVS non solùm includit peccatū mortale fornicationis, sed addit statum peccati mortalis. Et propterea ad sui veram pœnitentiam exigit non solùm omissionē actus carnalis, sed recessum à tali statu.

Crimen concussionis respectu officiarij semper est mortale.

CONCVSSIONIS crimē (quo quis habēs potestatem vel officiū, pecuniam accipit ad iudicandum aut decernēdum, quo magis vel minus faciat quod debet, vel per minas cogit aliquem ad faciendum vel non faciendum) est manifestè mortale peccatum contra iustitiam.

Sacramentalis confessio multas ex parte cōfitentis præsupponit conditiones.

CONFESSIO sacramentalis, ex parte confitentis multis potest defectibus subiacere: quoniam multas exigit conditiones, quæ his verbis continentur:

Sit simplex humilis confessio, pura, fide fis,
Atq; frequens, nuda, discreta, libens, verecūda,
Integra, secreta, lachrymabilis, accelerata,
Fortis & acensus, & sit parere parata. Quas, quoniam libellus iste propter confessionem sit, declarare intendimus.

Prima ergo conditio est, vt confessio sit simplex, hoc est non compolita. Esset autem compolita, quando artificiosè narrantur commissa: ita vt vera quidem dicantur, sed ea arte vt vel non ponderentur à confessore, vel dejectent suauitate vanæ eloquentiæ: hoc enim manifestum peccatum contineret.

Secunda, humilis: quantum ad intellectum, recognoscendo se miserum peccatorem, & indignum venia quantum ad affectus, affectando per subiectionem quia confitendo se subijcit confessori, subijcere seipsum intus diuino iudicio, non in timore, sed in iustitia IESV Christi crucifixi propter nos, quantum ad linguã in modo etiam loquendi, vt exponat sua peccata, vt reus cum reuerẽtia & tremore quasi coram Christo, quantum ad actus exteriores, vt genuflexus omnis vtriusq; sexus, & capite (si sanitas patitur) discooperto vir confiteatur ob reuerentiam Christi & sacramenti. Omissio siquidem cuiuscunq; horum sine peccato non est: nisi causa rationabilis ab exterioribus excuset reuerentijs.

Tertia, pura: hoc est non mista in pertinentibus ad peccata propria: peccat enim saltem peccato vaniloquij, qui alia immiscet, vltra irreuerentiam quam ex huiusmodi admistione exhibet tanto mysterio. Et magis debet esse pura ab admistione alienorum peccatorum, si propria possunt sine alienis sufficienter exprimi. Quod si aliter fieri nequit, & confessor vir est bonus (ita quòd nulla sit suspicio futuræ infamiæ aut cuiuscunq; periculi) explicari potest. Vbi autem periculum famæ alienæ vel alterius mali timeretur, confessor alter adeundus est, qui confitentem non nouerat: aut ipse confitens obmutus

lutus seu transformatus vadat ad confessorem, qui ex voce eum non discernat: & tacito suo nomine dicat, Ego peccator potens confiteri, tibi dico meam culpam &c. Non enim tenetur poenitens manifestare seipsum quis est, nisi quatenus ad ea quæ sunt necessaria ad sacramentum hoc: ad quod non oportet scire quo nomine vocatur, nec vbi habitat, nec si est coniugatus, si contra matrimonium non offendit, nec de qua patria aut parochia est, nisi vt sciatur si potest hic confessor illum audire & absoluere. Et ad hoc sufficit vt pœnitens dicat, vel quòd ipse potest sibi eligere confessorem, vel quòd habet licentiam à suo superiore, vel quòd scit quòd potest ipsum absoluere sicut illos de illa diœcesi seu parochia, si curatus est confessor. Quòd si nihil horum fieri posset, vtendum esset regula de non habente copiam confessoris quo ad illam circunstantiam: quia confessio cum aliena iactura non debet esse; & potest confitendo omnia peccata & illud absq; illa circunstantia absolui. Et hoc dico, si differri non potest confessio: puta quia oportet communicare aut celebrare, iuxta dicenda inferius in decima conditione.

Quarta, fidelis: hoc est verax. Mentiri siquidem in confessione per se (hoc est de pertinentibus ad confessionem) est peccatum mortale: quia est mendacium perniciosum: quia est mendacium in iudicio, non qualitercunq; sed sacramentali. Et licèt peius sit mentiri de aliquo mortali, tamen mentiri quoq; de veniali, perniciosum est. Et hoc intelligo cum grano salis: scilicet supposito quòd pœnitens subijciat se confessioni quo ad illa venialia: quoniam ex hoc ipso quòd pœnitens assumit veniale illud vt mate-

riam confessionis, facit illius confessionem materiam sacramenti & iudicij, ac per hoc tenetur facere illum confitendi actum veracem, aliquin iniuriam infert sacramento & iudicio, tollens quantum in se est, vtriusque veracitatem: quod constat esse mortale. Sicut si prædicator assumat vt materiã prædicationis aliquod miraculũ, vel aliquod gestũ alicuius viri sancti, mortaliter peccat si mentiatur: quamuis gestũ illud seu miraculũ non spectet secundum se ad prædicationis necessitatem. Ex hoc enim ipso quòd assumitur vt materia prædicationis, nascitur, vt mendaciũ de illo in actu prædicãdi sit perniciosum: quia quantùm in se est, enervat veracitatẽ prædicationis. Vnde si pœnitẽs cõfitendo mentitur se commisisse aliquod venniale, peccat mortaliter: quia mentitur in iudicio: & propterea iniuriam facit iudici, & in proposito, Christi vices gerenti. Si autem pœnitens nõ intendat cõfiteri nisi de peccatis mortalibus, & interrogatus à cõfessore de aliquo veniali, negando mentitur ea ratione quia non vult de illo peccato confiteri: peccat quidem, sed non mortaliter, quia nõ mentitur de pertinentibus ad iudicũ, ac per hoc non mentitur in iudicio. Et similiter si intenderet cõfiteri de illo, & præ verecundia negaret mutans voluntatem confitendi de illo: vtpote quia non tenetur de illo confiteri, non mentiretur in iudicio. Memento tamen confessionis iudicio non subdi quæcunq; impertinentia sunt ad peccata: & propterea de impertinentibus mentiri in confessione, non est perniciosum. Ad veracitatem quoq; confessionis spectat, vt peccata quorum quis plenam memoriam non habet, sed pro dubijs habet, vt dubia confiteatur, non vt certa asserat,

serat, nec quasi nulla omittat: sed talem se narret ore, qualis est in corde: puta, videtur mihi quòd in tale quid consenserim, non tamen sum certus. Aduerte hic, quòd quum mentiri requirat non solùm falsam vocis significationem, sed etiam intentionem fallendi: si persona confitens putat se bene facere, falsò accuset se commisisse aliquod veniale, vel assumet aliquam circũstantiam, vel aliquod peccatum dubium pro certo, non ea ratione vt mentiatur aut vt fallat confessorem, sed tanquam putans se eligere tutiorem partem volẽdo se facere reum etiam si non esset reus, errat quidem & peccat: quia à recta discedit ratione: quia tamen non dicit mendacium sed falsum, non peccat mortaliter, sed venialiter: vtpote indiscretè se accusans.

Quinta, frequens: hoc est vt qui frequẽter cadit, frequenter confiteatur. Et est medicina haec valde cõseruatiua hominis in timore Dei. Non inuenio tamen præceptum de maiore frequentia quàm semel in anno: si tamen potest dici frequentia. Et licet præceptum per se non inueniatur: interroget tamen seipsum quilibet Christianus, quantum detrimenti in anima patitur ex tam rara confessione, quod euitaret si frequenter confiteretur: & inde percipiet si per accidẽs (hoc est propter tollendas occasiones obliuionum peccatorum, & infirmitatum, seu consuetudinum in peccando) debeat frequentius cõfiteri. Confiteri autem frequenter eadem peccata, & laudabile & vituperabile quandoq; est. Nam ex scrupulosa & inquieta phantasia cadere in conscientiã iterandæ & reiterandæ pluries confessionis, vituperabile est: quoniam procuranda est pax animæ & conscientiæ, quæ cum huius-

modi iterationibus non stat. Et quando hoc accidit in veritate, deberet talis postquàm semel ita confessus est & absolutus, vt tam ipse quàm confessor doctus sufficientem iudicet confessionem, quiescere: & si postea scrupulus aliquis occurrit de aliquo tanquàm non confesso, si sibi videtur quòd fuerit confessus, quiescat, & non amplius confiteatur. Nec propterea exponit se iste periculo, quia non est certus se esse confessum: quoniam hoc reputandum est huic bono viro infirmo vt certum, quod apud alium esset opinio. Est enim passio hæc, infirmitas corporalis tollens seu impediens pro tunc firmitatem iudicij: & timor & motus phantasiæ intantum operantur, vt nisi quiescat, confurgent tot ambigua, vt nunquàm videatur confessus. Cuius signum est, & quòd idem centies confitentur, & quòd isti semper in dubium redeunt confessionis: quum fortè diligentius cæteris confessi fuerint. Nec est in potestate talis, retinere motum phantasiæ, nisi in principio comprimatur: vnde sequuntur pericula corporis & animæ ad tollendum vel impediendum vtriusq; bonum. Dixi autem in veritate, propter personas iterantes confessiones, non quòd in veritate scrupulosæ sint, sed quia nunquàm in veritate confitentur: ita quòd semper confitentur, & nunquàm sunt confessæ: tanquam dæmones semper pœnitentes, & nunquam se corrigentes. Confiteri autem ex deuotione pluries eadem peccata cum conscientia quieta, sine molestia confessorum, non conterendo in hoc tempus in alijs magis pijs aut vtilibus expendendum, & breuiter seruatis prudentiæ conditionibus, laudabile est. Sexta, nuda:

nuda: hoc est non vestita coloribus aut locis cooperientibus grauitatem peccati: & multò minus obscurantibus peccatum: vt vel non percipiatur (hoc enim esset non confiteri) vel minus consideretur grauitas aut turpitudo peccati. Ad cuius oppositum recta tendit confessio, expectando iustum iudicium à Christi vicem gerente, propterea manifestè peccatur. Septima, discreta: hoc est prudens. Et quantùm ad verba: vt honestis vocabulis explicet sua peccata. Et quantùm ad circunstantias: vt non nisi necessarias in peccatis carnis explicet, si scit discernere necessarias à nõ necessarijs. Et quantum ad modum narrandi: vt quæ simul exprimi possunt, non diuisim dicantur, aut econtrà. verbi gratia, potest dici. Commisi furtum decies: non dicatur: Semel furatus sum, & deinde iterum furatus sum, & pòst commisi vnum aliud furtum &c. Hoc est enim indiscretè confiteri, & tædio afficere confessorem. & propterea vt discreta sit confessio, debet confessurus præmeditari & præordinare quomodo dicet, & quæ simul, & quæ diuisim &c. Et quantùm ad quærendum idoneum confessorem: non enim tutè quisq; se potest credere cuilibet confessori occurrenti: quoniam multa apparet multitudo confessorum ignorantium &c. sed debet quærere idoneum scientia & authoritate: & bonum: hoc est qui credatur esse in Dei gratia. De quibus confessoris conditionibus infrà erit sermo. Nisi enim discreta fuerit confessio, constat peccatum saltem imprudentiæ incurri. Octaua, tibens: hoc est nõ ex metu pœnæ, sed ex amore sanitatis animæ: sic enim propriè voluntaria est confessio. Et quia timor introducat charitatè, sicut secta

filium: ad minorem spectat devotionem, præparationem seu dispositionem, quòd aliquis malè libenter cõfitetur: ex quo tamen vincit seipsum & confitetur, sufficit ad salutem imperfectorum. Nona, verecunda: hoc est erubescens apud semetipsum pœnitentem, dum non solùm ad memoriam, sed verba, revocatur turpitudo foeditasq; propriæ animæ. Erubescens quoque apud confessorem, hoc est non quasi iactando, nõ quasi narrando historiam, sed æstimando turpitudinem peccatorum suorum cõfiteatur per modum erubescentis propriam turpitudinem. Verecundia autem propriè dicta (hoc est timor opprobrij, id est defectuosum inde haberi à cõfessore) falsio cõcomitans est: quæ ex Dei gratia imputatur ad partem satisfactionis, si pro Dei amore amplectendo superatur.

Decima, integra: quantùm ad peccata mortalia, aliàs non confessa tam certa quàm dubia, & eorum circumstantias necessarias. Confessio enim non integra non est confessio, quæ est materia sacramenti pœnitentiæ, sed confessionis simulatio: quia ex propria ratione repugnat sacramenti formæ, hoc est absolutioni. Impium est enim à Deo dimidiam sperare veniam. Dupliciter autem contingit confessionem non esse integram: vel per se, vel per accidens. Tunc est confessio per se non integra, quando ex intentione seu voluntariè dimidiatur, & sic truncata confessio non valet: imò est novum peccatum mortale sacrilegij contra sacramentum pœnitentiæ. Tunc autem confessio est non integra per accidens, quando non voluntariè dimidiatur, puta quia per oblivionem relinquitur aliquid quod necessariò fuisset confitendum: & confessio

confessio sic non integra, valet: quoniam est per se & formaliter integra, & per accidens ac materialiter dimidiata: actus autem iudicandi sunt formaliter & per se, & non per accidens & materialiter. Opus est autem hic non paruo sensu, ad discernendum in singularibus si per se aut per accidens confessio ab integritate recedat: quia multipliciter vtrunque euenire potest. Dimidiatur siquidem confessio per se & formaliter vel directè, vt quum intendit confitens facere aliquod necessarium: siue hoc occasionem habeat ex verecundia, siue ex pusillanimitate, siue ex quacunq; alia illicita causa. Vel indirectè: vt quum confitens negligit discutere conscientiam suam, paruifaciens in suo affectu aut valde notabiliter in affectu, si aliquid necessarium confessioni omittatur. Tunc enim redit actus in naturam suæ formæ, & perinde est ac si formaliter fuisset intentus: quia sicut actus virtuosus est non solùm qui centrum attingit, sed etiam qui prope centrum: ita non solùm vitiosus est qui directè intendit formam vitij: sed qui prope illam ex obliquo tendit. Clarè siquidem liquet, quòd qui tam parum curat de integritate confessionis, vt vel in affectu paruifaciat si non sit integra, vel in effectu, hoc est in actu discutiendi ita se habeat, ac si paruifaceret integritatem (hoc enim est valde notabiliter in effectu) tendit ad dimidiandam confessionem, tanquam per se & formaliter dimidians. & propterea vtroq; modo dimidiatio est perniciosa, & facit confessionem non valere. Dimidiatur quoq; per accidens & materialiter tantùm confessio, vel ex oblivione, vel ex insufficiente discussione, quamuis diligenter (siue hoc contingat ex igno

rantia iuris, siue facti: & breuiter quomodocunque contingat præter intentionem confitentis, facta iuxta conditionem suam diligentia ita vt verè credat se diligenter confiteri. Nam tunc constat confessionem non esse per se dimidiatam, nec ex propinquo affectu ad formam dimidiatè reduci) vel quia ordinarius confessor superior non audit nisi confessionem casuum reseruatorum. Confessio siquidem illa quæ quis habens multa mortalia, committitur Episcopo vel eius vicario vnum mortale reseruatum: est confessio non integra, ac per accidens & materialiter: quia non ex voluntate pœnitentis prouenit non integritas, sed ex parte talis confessoris reseruantis &c. Et propterea huiusmodi confessio quamuis non integra, sancta est, sic namque sanctæ matris Ecclesiæ vsus habet, nec oportet sapere plus quàm oportet, sed sapere ad sobrietatem. Cane autem ne erres, dicendo absolutionem illam quam intendit Episcopus huiusmodi peccatis non esse sacramentalem. Ex hoc namq; quod confessio illa partialis est sacramentalis (quod patet, & ex eo quòd sigillum confessionis illius est sacramentale, potest enim Episcopus sicut quilibet confessor iurare se nihil scire, & ex eo quòd aliter pœnitentes essent delusi: quia non intendunt nisi confiteri, nec tenentur nisi cõfessione sacramentali ire ad Episcopum) consequens necessario est, vt absolutio quoq; sit sacramentalis: nec est hoc verendũ in dubium.

Nota diligenter hic ex hoc vsu Ecclesiæ haberi miranda, scilicet quòd aliqua confessio non integra aduerterenter, est salutaris: & quòd aliquod peccatum est quandoq; his confitendum, quia pœnitens debet proprio sacerdoti, non

sacerdotibus, omnia sua peccata integrè confiteri, de pœniten. & remissis omnis vtriusq; sexus. & nihilominus tenetur confiteri reseruatum peccatum Episcopo, si non conferri authoritatem proprio sacerdoti, vtrumq; autem horum desinit esse mirabile, consideratis vtrumq; euenire per accidens. Confessio namque sua pte natura debet esse integra, ac per hoc vni sacerdoti: alioquin non esset confessio, sed confessiones. sed quoniam per accidens est, quòd sacerdos iste cui hic confitetur, non habet potestatem absoluendi ipsum ab omnibus quæ commisit, ideo per accidens & peccatum reseruatum huic confessum, reconfitendum est Episcopo: & confessio partialis euenit salutifera. Vltra prædictos autem tres modos quibus confessio per accidens non integra inuenitur, quartus quoque est, quo etiam per accidens non integra admittitur confessio: quum quis non potest explicitè confiteri peccatum suum absque reuelatione confessionis, vel absq; periculo famæ, vel vitæ alienæ. Tunc enim aut differat confessionem vsquequo confessor habeatur absq; huiusmodi sequelis (quoniam perinde se habet ac si non haberet copiam confessoris: quia non reputatur confessor, qui non potest omnia audire) aut si opus fuerit, confiteatur cum reliquis explicitè, illud seu illius circumstantiã implicitè, cum animo confitendi explicitè de hoc, quum copia confessoris ad hoc idonei erit. Et tunc confessio ista esset non integra per accidens: quia non ex intentione pœnitentis, sed ex carentia cõfessoris integri. Hanc doctrinã ego nõ approbarem, nisi viderẽ in supradicto Ecclesiæ vsu confessionem nõ integram per accidens quandoque ad-

mitti,& rationem suffragari:quia est per accidens non integra:melius{que} videtur prouideri conscientijs communicantiũ si sic confiteantur, quàm si cõmunicent dilata tota confessione.

Memento hic ponere in practicam ea quæ diximus in tertia cõditione cõfessionis de occultato habitu,si fieri potest,antequàm præcipites sententiam quòd deficit confessor integrè potens omnia audire.

Vndecima,secreta:exclusione interruntij,epistolæ,& testis.Ex eo enim quòd confessio fit sacerdoti in persona Dei, excluduntur testes. ex eo verò quòd sacramẽtalis tam actio quàm passio personalis est,excluduntur tã epistolæ quàm interruntij. Monstrat autem hoc veritas formæ sacramentalis quam dicitur,Absoluo te:nam ly te,demonstrat presentem personam:sicut in consecratione Eucharistiæ ly hoc demonstrat cõtentum sub præsenti hostia.& propterea non potest quis sacramentum pœnitentiæ per procuratorem suscipere,nec per scripturam:sicut non potest baptizari quis per procuratorem,nec per scripturam. Verùm aduerte hic perspicaciter duo.Primò,quò ad confessionem per interpretem,quòd licet in casu quo non propria lingua intelligitur,possit fieri confessio per interpretem:non tamen tenetur aliquis ad hunc modum confitendi : quia non tenetur nisi sacerdoti confiteri per scipsum:& tanto minus,quanto interpres quum non se teneat ex parte sacerdotis cui vt Deo peccata renelantur,sed ex parte pœnitentis,ex cuius ore loquitur,non tenetur sigillo confessionis propriè dicto,sed sigillo fidelitatis tenere secreta confitentis peccata. Secundò quò ad scripturam,quòd licet mutus non valens

valens signis confiteri,possit per scripturam pœnitentialiter manifestare sua peccata,non tamen tenetur ad hunc modum confitendi:quia scriptura ex sui natura est publica : confessio autem ex sui natura est secreta.Et si fiat pœnitentialiter, debet pœnitens tenere scripturam in manibus suis,& non tradere in libertatem confessoris, vt sic minus habeat de publico. Habere autem peccata scripta ad succurrendum memoriæ confitentis,& ex scripturæ lectione confiteri, laudabile est adminiculum humanæ memoriæ ad integrè confitendũ. Absolutio autẽ nullo pacto potest fieri in scripturis tãtùm.& si fiat,sine in præsentia,sine in absentia,nulla est : sicut si verba formæ Eucharistiæ aut baptismi in scriptis proposita fiant,nihil operantur ad sacramẽtũ.

Expedit autem aduertere,quòd mutus à nativitate cõfiteri tenetur per nutus & signa,vt melius potest.Is autem qui postea factus est mutus, si scit legere,tenetur confiteri modo quo potest. Potest autẽ sine periculo vllo publici signi confiteri hoc modo,vt habeat vnum folium,in quo sint à quocunq{ue} scripta nomina omnium specierum peccatorum mortalium,& circũstantiarum necessariarũ,& vnum aliud in quo sint numeri: & rursus habeat aliquas schedulas : in vna contineatur,commisi.in alia,æstimo seu credo: in alia,dubito : in alia, non recordor. Et sic posset completè confiteri,monstrando digito in folio peccatum de quo remordet ipsum conscientia, & similiter eius circunstantiam,& similiter numerum.& si est numerus non certus, sed æstimatus,potest simul monstrando numerum monstrare schedulam , æstimo. Et iuxta hunc modum etiam si inter loquendum subitò morere-

tur

tur, nulla potest sequi manifestatio cuiusque peccati, vt clarè patet. Et propterea non excusaretur à præcepto confitendi mutus negligens fieri vel alio modo confiteri, si per nutus impotens est confessionem perficere integram. Duodecima, lachrymabilis: hoc est, contrita: hoc est cum displicentia omnium peccatorum mortalium commissorum supra omne odibile, & cum proposito vitandi omne peccatum mortale supra omne vitabile. Has enim duas conditiones exigit contritio humana: alioquin contritio non est. Verum quia de contritione in ordine ad confessionem præsens est doctrina, scito multipliciter admitti confessionem pro lachrymabili. In primo gradu lachrymarum sunt confitentes cum vera contritione: hoc est humana, formata charitate: imitantes illum qui ait, Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. & illam de qua dictum est: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. In secundo gradu sunt confitentes verè contriti contritione humana qui sicut nihil sibi conscij sunt, ita nec olei in proprijs vasis sunt conscij, exeuntes obuiam sponso & sponsæ. Et hos credimus fieri de attritis contritos contritione formata virtute clauium: ita quòd si contingit hos confiteri informes, absoluti tamen formati regulariter sunt. In tertio gradu sunt confitentes cum attritione quidem laudabili, contritione autem ambigua. Et hi sunt tam illi qui dicunt displicere sibi offensas patratas in Deum, & intendere in futurum cauere à peccatis mortalibus secundum posse suum, quam illi qui ita se habent ad Deum confitendo, sicut se habent ad homines

maio

maiores offensos quum petunt veniam, dicētes, Displicet mihi quòd te offendi, amplius te non offendam, parce mihi. Vtique enim dolent de præterito, & intendunt vitare in futurum. Sed quoniam potest animus eorum dupliciter esse affectus (vel ita vt virtualiter intēdant peccata vitare supra omne vitabile, & similiter quòd virtualiter displiceat eis mortale commissum supra omne odibile: vel ita vt virtualiter nō se extendat ad hæc, quia nec dilectio Dei acquisita seu humana tantum dominatur in corde, vt præponat verè Dei amorem & obedientiam omnibus delectabilibus, honorabilibus, & vtilibus) ideo dubia est horū contritio. Nam si primo modo sunt affecti, essent cōtritione saltem humana: si vero secundo modo, non essent etiam humana contritione conanti. Vtrouisq; tamen cōfessio ab Ecclesia et lachrymabilis admittitur non ausdeo tamen dicere, quòd vltimo modo dispositi regulariter fiāt virtute clauiū de attritis cōtriti. Non sunt ante pœnitentes in tērationē præcipitandi à cōfessore nimis zelante, & imprudenter inuestigante, an displiceāt sibi cōmissa supra omne odibile in particulari, puta mortē, paupertatem &c. aut si intendit vitare mortalia supra omne vitabile: puta direptionem, occisionem &c. multos enim huiusmodi interrogatio induceret in tentationem. Sed si dubitat rationabiliter de tenui displicētia vel proposito vitandi, declaret sibi quid importat peccatum mortale: scilicet resultare Deum pro vltimo fine: quod quantum ad factū, licet non quantum ad affectum, perinde est vt resultare Deum pro Deo. ac proinde videat quòd si dixisset Regi, Nolo in te Regem, quantum esset dolendum & ca-

uen

uendum, si semel impetraret veniam, & quàm fortiter & firmiter proponeret se omnem suam diligentiam adhibiturũ, vt in futurũ non incideret in tantum excessum, ita in proposito compararet coram Deo petendo veniam, dolẽdo quòd toties Deum reliquit pro vltimo fine, ac pro Deo (quia ex sua deitate est vltimus finis omnium & ciuium cœlestium) & proponat non se facturum similem iniuriã Deo. Et hortetur eum ad amorem Dei super omnia, & quòd ex amore huiusmodi debeat dolere de præterito, & proponere vitationem de futuro. scriptum est enim, quòd charitas operit multitudinem peccatorum. Et sic accendet cor pœnitentis, & non ponet in periculum tentationis. In quarto gradu sunt confitentes cum attritione sola, quia eorum contritio incerta est: quibus scilicet displicent peccata præterita, & vellent vitare futura peccata, sed in veritate hoc non volunt, habent siquidem velleitatem vitandi futura, sed non habent voluntatem deliberatam ad vitandum futura peccata. Tales sunt vsurarij, aut aliàs tenentes alienum, quæ nolunt restituere, & similiter omnes in concubinam existentes: & piratæ qui nolunt statum illum deserere, & vniuersaliter qui non sunt parati in actione & proposito verè deliberato deserere peccare mortaliter. Horum confessio admittitur ab Ecclesia, sed non ad absolutionẽ. tales enim non sunt absoluendi: vt patet extra de pœ. & re. c. quòd quidam. sed sunt crebris & salubribus monitis ad pœnitentiam veram inducendi. Decimadecima, accelerata: hoc est post commissum mortale non dilata, si commoditas confitendi adest. Et sic intellecta hæc conditio, quantum ad exequatio

quationem confessionis, consistit est, non præcepti. quantum autem ad propositum confitendi, periculi est, ne subitò præoccupatus morte non habeat spatium pœnitendi. Et quantum ad vitationem huius periculi, seu quantùm ad recessum à statu peccati mortalis, tenetur homo statim habere propositum confitendi: non autem quantùm ad vitandum nouum peccatum mortale: hoc est, si homo vult assequi recessum à peccato mortali, & à periculo moriendi sine pœnitentia, tenetur necessario ad statim habendum propositum confitendi &c. si tamen post commissum mortale hoc non proponit, non propterea peccat de nouo mortaliter. Et ratio dictorũ est: quia præceptum tam de cõfessione quàm de illius proposito, est præceptum affirmatiuũ. præcepta autem affirmatiua obligant quidem semper, sed non ad semper, sed pro loco & tẽpore: hoc est tempore necessitatis. Et propterea si articulus necessitatis non occurrit, sufficit ad salutem semel in anno confiteri, iuxta Ecclesiæ determinationem: ita quòd nunquam contemnat confiteri, proponat autẽ quando necessitas exiget, hoc est quando tenetur, confiteri. De quo vide infrà de contritionis tempore.

Tempus autem necessitatis respectu actualis confessionis nescio aliud quàm tempus periculi mortis ex diuino iure, & semel in anno ex determinatione Ecclesiæ. Ad ministrandum autem sacramenta sine nouo peccato mortali, eademque suscipienda, & alia eiusmodi quæ mundam exigunt conscientiam, contritionem sufficere constat, dicente Apostolo de supremo sacramento, Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat. & multo diuini aut humani iuris

vinculo ad confessionem cogente sub præcepto peccati mortalis apparente. Quartadecima, fortis: hoc est superans timorem retrahentem à confitendo & explicando peccata. Et licet timor debeat ita superari, vt pœnitens audeat per semetipsum peccata sua dicere: si tamen fortitudo tanta est, vt vel per semetipsum dicendo, vel interroganti confessori respondendo, omnia confiteri deliberet, & opere compleat, sufficiens fortitudo est: quia timor non dominatur in animo ad dimidiandam confessionem. Et licet persona aliqua nunquam auderet dicere aliqua peccata, nisi interrogata: ex quo tamen intendit, non complere confessionem nisi explicatis omnibus, & tantum facere vt interrogetur ita & taliter quòd dicet omnia, sufficienter fortis est vt mulier. Si autem potius sacrilegium dimidiæ confessionis mauult incurrere quàm explicare peccata quia confessor absque interrogatione de illis concludit confessionem & absolutionem impendit, æternæ damnationis mortem incurrit ex sua timiditate. Quintadecima, accusans: hoc est sibipsi imputans peccata, non cælo, non diabolo, non mundo, non carni, non sociis, non complexioni &c. Similiter accusans se, non excusans. nam circunstantias aggrauantes debet explicare: excusantes autem debet tacere. imperfectionis siquidem est has deferre: criminis autem non parui est reijcere iniquitatem suam in alias causas. Sextadecima ac vltima est, parere paratus: hoc est quòd pœnitès sit paratus ad satisfactionem pro peccatis suis debitam iuxta arbitrium confessoris, alioquin sacramentum pœnitentiæ imperfectum esset, carens tertia sua parte, quæ est satisfactio. Intellige autem hanc conditio

ditionem appositam secundam communem pœnitentium cursum. communiter enim confitentes de mortalibus, veniunt non vt qui satisfecerint, sed satisfacturi de suis peccatis. Si cõstaret enim aliquem satisfecisse, sufficeret ei quòd secundum præparationem animi esset sic dispositus, quòd est parere paratus si debet satisfacere. & hoc includitur in hoc quòd dicitur parere paratus ad satisfactionem debitam. Si quis autem tam parum dispositus est ad pœnitentiam, vt nullam velit acceptare à se agendam in hac vita satisfactionem, sed absolui petit remittendus ad pœnam purgatorij: absolui potest, tanquam parere paratus per satisfactionem purgatorij, ne despectus in infernum se præcipitet à quo non multum distare videtur, qui in huiusmodi pertinacia persistit. Et tunc confessor absolueret à peccatis, & non ligaret ad pœnam, sed ligatum ad pœnam relinqueret foro æterno diuinæ iustitiæ puniendum temporaliter. Nec sacramentum pœnitentiæ esset omnino perfectum secundum suæ materiæ partes integrales: quia sacramenta omnia ad præsentem vitam spectant, in qua satisfactio, valde manca esset. Hic tamen defectus non annullaret sacramentum: quia essentialia saluarentur.

Confessio sacramentalis multis de causis tam ex parte confessoris quàm ex parte confessi venit iteranda.

CONFESSIO iteranda considerare debet, vel ex parte pœnitentis, vel ex parte confessoris. Et quia in confitente quatuor inueniuntur (scilicet contritio, confessio, satisfactio, & habitus ad sacramentum) ideo singillatim pertransire hæc oportet, vt clarior sit doctrina.

Contritio igitur ex duobus integratur: scilicet ex displicentia præteritorum, & proposito vitandi futura. Si totaliter deficeret contritio, esset sine dubio iteranda confessio: quia nec confessio esset, sed confessionis simulatio, vbi totaliter contritio deficeret. Impossibile siquidem est, vt confiteatur quis sine aliqua displicentia peccati. nam qui confitetur, proponit suũ peccatum vt malum proprium quo deliderat carere: & quantum appetit exonerari, tantum sibi displicet peccati onus. Qui autem solùm narrandi gratia confiteretur, non nisi æquivocè confiteretur. Confessio enim sacramentalis, detestatiua est peccatorum confitentis. Quòd si attritio pro parte inuenitur (puta quia displicet offendisse Deum, sed non habet propositum vitandi futura, quamuis habeat velleitatẽ, puta non habet animum restituendi allena, non habet animum relinquẽdi concubinã, quamuis vellet non offendere Deum) ex tali defectu contritionis pœnitentia redditur non vera: vt patet de pœ. & re. cap. quod quidam. & absolutio neganda est. Et proculdubio sacrilegium committit tam confessor talem absoluens, quàm pœnitens absolutionem suscipiens: quia iniuriam inferunt sacramento pœnitentiæ. Et quoniam talis sic confitens, sicut in suæ attritionis defectu proponit se Deo vt impœnitentem (quia vt perseverantem in peccati mortalis statu scienter & aduertenter) ita Ecclesiæ clauibus proponit se similiter vt impœnitentem, explicando sanum animum non deserendi statum peccati mortalis: ideo confessio huiusmodi est iudicio meo iteranda de necessitate quantumcunque integra fuerit: non quia fuit informis, sed quia per se fuit con

contra formam sacramenti. nam sciens & prudens proposuit se vt inabsolubilem. Si demum contritio ambas partes habet: scilicet displicentiam præteritorum, & propositum vitandi futura. sed imperfectè (puta sic se habet ac si hominem offensum placaret: puta, parce præteritis, decætero non te offendam) ex huiusmodi imperfectionibus contritionis non est iteranda confessio: quia perfecta contritio etsi exigitur ad deletionem peccati apud Deum, non tamen exigitur ad deletionem peccati apud forum pœnitentiale Ecclesiæ. potest enim nostra vera confessio esse informis. Et nisi posset esse informis, nullus esset certus se esse verè confessum: & oporteret hominem semper de iteranda confessione solicitari, & nunquàm confessioni finem imponere: quòd Ecclesiæ aures pias offendit. Rursus nisi confessio posset esse informis, oporteret probare hanc exceptionem sacramenti pœnitentiæ: quod solùm inter sacramenta non potest esse informe: nam reliqua omnia sacramenta possunt esse vera & informia simul, vt patet discurrendo per singula. Potest igitur sacramentum pœnitentiæ verum esse & informe simul. Ex confessionis autem vnico tantùm defectu redditur confessio necessario iteranda: scilicet si non est integra. Et hoc etiam intelligitur si per se & formaliter (hoc est si voluntariè) non est integra ex parte confitentis: vt superius declaratum est. Contingit autem hoc (vt etiam prædictum est) dupliciter: vel quum confitens ex verecundia, &c. tacet aliquid necessario dicendum: vel quum tam crassè cogitat de confitendis, omittat ex quæ communiter omnes confitentur: puta si non habet

animum abstinendi à mortalibus, quod essent minimæ mulierculæ explicare solent. hæc enim & similia reducunt confessionem dimidiam materialiter, ad dimidiam formaliter, propter propinquitatem animi ad incuriam de integritate confessionis. Ex satisfactionis autem defectu, nullum scio casum quo rite confessus & absolutus teneatur necessario confessionem iterare. Nam si satisfactionem à confessore impositam, in peccato mortali perficiat, non propterea iterare tenetur confessionem: quoniam sine pœnitentia sunt dona Dei: vt dicitur ad Romanos xj. Et si satisfactio informis non valet vt satisfaciat Deo, sufficit tamen Ecclesiæ, non minus quàm confessio informis. Si quoque satisfactionis iniunctæ penitus est oblitus, non propterea tenetur iterare confessionem: Tum quia sine pœnitentia sunt dona Dei. Tum quia potest communari, æstimando quòd satisfactio oblita non excedebat tria psalteria, aut annũ ieiunij, aut eleemosynam cĩtum ducatorum, & huiusmodi. Tum qui pœnitens non tenetur ad peragendam iniunctã satisfactionem nisi vt satisfaciat soluendo temporalem pœnam à se debitam, iam taxatam, & acceptatam: & propterea si omittat illam absque contemptu, nihil aliud nisi peccatum omissionis incurrit, & in reatu temporalis pœnæ non soluæ perseverat. Ex nullo autem horum constat sequi quòd debeat iterare confessionem, sed quod debeat pœnitentiam delicti agere, & satisfacere illam vel æquivalentem soluendo pœnam. Ex inhabilitate demum consentis ad susceptionem sacramẽti, propter Ecclesiasticas censuras (quia scilicet est excommunicatus siue maiore siue minore excommunicatione, vtraque siquidem excludit à passiua participatione sacramentorum) impediri sacramentum potest dupliciter intelligi. Primo, vt sacramentum nullum sit. Et iuxta hunc sensum non verificatur: quoniam sicut cætera sacramenta ab excommunicatis sumpta, sunt vera sacramenta: ita & sacramentum pœnitentiæ. Secundò, vt sacramentum in iudicium sibi sumatur. Et hic est sensus verus: quia excommunicatus ab omnibus excluditur sacramentis, & nullum sacramentum ab excommunicato suscipitur absq; sacrilegij crimine. Et quoniam alia est quæstio, an excommunicatus illicite & indignè immisceat se sacramentis: & alia quæstio, an excommunicatus suscipiat verum sacramentum, quodcunque sit illud: & veritas nostri propositi ex secunda pendet quæstione: ideò si verum sacramentum pœnitentiæ suscipitur ab excommunicato, non habet excommunicatio vnde cogat ad sacramenti pœnitentiæ iterationem. Si autem sacramentum ab excommunicatione annullaretur, oporteret sacramentum iterari. Ex iure autem excommunicationem annullare suscepta sacramenta, nõ habetur: quum tamen multa excommunicatis sint sic inhabita, quòd facta sunt irrita: vt acquirere beneficia, eligi &c. Vnde consequens est vt excommunicati confessio integra, si subsequura est de facto absolutio sacramentalis, nõ sit necessario iteranda: sicut non est iteranda per solutio horarũ canonicarum, quas excommunicatus exoluit cum aliis solenniter in Ecclesia, & tamen à participatione aliorum qui medietatem dixerunt, erat per excommunicationem exclusus: & sicut non est iterandum sacramentum matrimonij quod

excommunicatus contraxit, & sicut non est iterandum sacramentum extremæ vnctionis quod excommunicatus sumpsit.

Confessio sacramentalis quare ex parte confessoris iteranda.

EX parte autem confessoris iteranda confessio propter defectum potestatis, vt scientiæ, vel voluntatis est: quoniam hæc omnia ad perfectionem sacramenti exiguntur. Et de potestate quidem constat secundum iura, quòd si deficit confessori potestas ordinis, quia non est sacerdos: aut potestas iurisdictionis, quia nec ordinariam nec delegatam iurisdictionem quomodo habet: aut vsus potestatis, quia est excommunicatus maiore excommunicatione, aut suspensus ab huiusmodi vsu, confessio iteranda est: quia absolutio nulla fuit. Et ideò sacramentum nullum fuit: quia defuit ipsius forma, quæ est absolutio. Memento tamen hic supradictorum de absolutione: scilicet quando gesta tenent ratione publici officij propter communem errorem facti cum titulo: quia tunc tenet etiam absolutio sacramentalis, nisi deficeret potestas ordinis: quia potestas ista non potest suppleri à iure positiuo: hodie quoque propter constitutionem Concilij Constantiensis sub Martino v. non est iteranda confessio absolutorum ab excommunicato &c. nisi fuisset denuntiatus, aut propter notoriam percussionem clerici excommunicatus: quia Canon ille concedit receptionem sacramentorum ab excommunicato, non relaxando excommunicatum. Constat autem quòd absolutio nõ est in fauorẽ absoluentis, sed absoluti. Si verò confessori potestas defuit absoluendi à solis casibus aliquibus reseruatis, de quibus

quibus pœnitens ei est confessus, & de facto absolutus ab eodem, quando sibi constabit hic confessoris error, non tenetur iterare cõfessionem totam, sed confiteri de illis reseruatis tantum, sicut si tunc fuisset missus ad Episcopũ pro absolutione illorum.

Ex defectu verò scientiæ, quando cõfessio est iteranda vel non iteranda, relinquo prudentis arbitrio, vt singularibus conditionibus pœnitentis & confessoris pensatis, iudicet si confessio sit iteranda. Hoc autem dico, quia ad sacramẽtum hoc sufficit, vt sacerdos intelligat quæ confitetur pœnitens, esse peccata & mortalia quo ad communia, & iudicet ipsum esse absoluẽdum: & sciat absoluere &c. Sed respectu ipsius vel illius pœnitentis, potest tanta esse ignorantia, vt ipsemet pœnitens cognoscat se non confessum. Et potest esse sine scientia, tanta practica, vt fuerit sufficientior multis doctis confessoribus. Ex parte demum voluntatis, si finxit absoluere, & non absoluit: aut si non erat tunc mentis compos (quia deficiente ei vsu liberi arbitrij) aut quia noluit absoluere, confessionem iterare oportet: quia sine vera absolutione sacramentum nullum est. Memento inter omnia hæc, quòd quando oportet iterare confessionem, si eidem confessori persona confitetur, non oportet iterare particulariter replicando, sed sufficit dicere. Dico meam culpam de illis omnibus quæ aliàs dixi Pa. v. & pœnitentiam taxatam ab eodem in memoriam reuocare saltem modo superius explicato: vt sic confessio olim facta perficiatur, & continuetur cum noua contritione, satisfactione, & forma sacramenti.

Confessor sacramentalis quas debet habe-

re conditiones.

CONFESSOR debet habere quinq; conditiones, potestatem, scientiã, prudentiã, bonitatem, sigillum. Et de potestate quidem tam ordinis quàm iurisdictionis dictum est & paulò antè & in verbo, Absolutio. De scientia autem in cap. omnis vtriusque sexus, de pœniten. & re. dicitur. Sit discretus & cautus, vt more periti medici superinfundat vinum & oleum vulneribus sauciati: diligenter inquirens & peccatoris & peccati circumstantias, quibus prudenter intelligat quale debeat ei præbere consilium, & cuiusmodi remedium adhibere, diuersis experimentis vtendo ad saluandum ægrotum.

Vnde euidenter apparet, confessorem oportere habere scientiã inquisitiuam de circumstantijs peccatoris & peccati, & scientiam medicatiuam animæ ægrotæ. Et prima quidem scientia necessaria est simpliciter confessori ad cognoscendum & iudicandum: quòd constat esse officium confessoris, quum verè & propriè sit iudex in foro pœnitentiali. Secunda autem scientia requiritur ad confessorem, quatenus se habet vt medicus animæ. Et quia hoc non competit confessori nisi metaphoricè, nec totaliter nisi sit pastor: ideo ista secunda scientia minus requiritur quàm prima. Oportet ergo secundum sacros Canones confessorem habere tantã scientiam, vt sciat circumstantias peccatoris & peccati: siue hæc sciat Latinè, siue vulgariter. Et quoniam inter circumstantias peccatoris & peccati constat computari, si excommunicatus est peccator, & si tenetur ad restitutionem, & si est in statu perseuerandi in peccato mortali, & si quid aliud est simile, & si peccatum est reseruatum supe

superiori, & si confitens est sibi subditus quò ad hoc: ideo scire prima tria horum tenetur quilibet confessor: quartum verò (scilicet casus reseruatos) quilibet impotens absoluere à reseruatis: quintum autem quilibet qui non vniuersalis totius mundi confessor est. Et si confessor hæc nescit, & alius est idoneus: antequam audiat pœnitentem, prædicat ei vt liquidet se cum doctis, si incidit in aliquam excommunicationem, & quòd der sibi notitiam casuum sibi reseruatorum &c. Sine autem hac prima scientia nescio excusare à peccato mortali audientem confessiones, nisi per accidens: puta quis pœnitès suppleat scientia, aut practica, aut conscientia: quia scitur esse personam sine huiusmodi inquis. Hanc autem scientiam non ita intelligo exigi, vt omnia peccata, & excommunicationes, & circumstantias in promptu habeat, sed quòd sciat sic, vt audiendo confessionem sciat dubitare de excommunicatione, de reseruatione, de statu, de restitutione &c. vt habito consilio vel recursu ad librum sciat iudicare. Ratio autem necessitatis huius scientiæ est: quia sine illa officium iudicis exercet, cæcus cæco ducatum præbens: & non nisi à casu recte iudicabit. Secunda autem scientia debet se extendere ad minus, ad hoc, vt sciat oleo diuinæ misericordiæ, vel vino diuinæ iustitiæ imponitentem emollire, desperatè exigere, pusillanimem confortare, aut remittere ad meliorem confessorem: & breuiter in remedijs necessarijs ad salutẽ, aut per seipsum sciat prouidere, aut remittere ad aliam meliorem seu doctiorem, vel saltem sciat seipsum exonerare, dicens, Fili quære alium confessorem pro salute tua: quia ego non possum meæ conscientiæ satisfa

ntiacere de casibus suis. Tertium necessarium confessori, est prudentia: qua post admissum pœnitentem pro subdito, hortetur vt dicat, vt scit peccata de quibus ipsum conscientia remordet, & præcipuè grauiora: permittatq; dicere etiã crassissimo modo: vt vel sic ipse cõfessor sciat, quibus est inuolutus peccatis ille pœnitens, & de quibus interrogaturus est. Deinde interroget prudenter circa proposita, & si quæ alia verisimiliter putat aut dubitat omissa: de reliquis nõ interroget. Interrogando autem non sit molestus, nimis exactè quærens numerum æstimatis: non sit scãdalosus sibi aut pœnitẽti nimis quærens circunstantias venereorum. Hoc namque vltra peccatum superfluitatis, est præcipitare se aut pœnitentem in tentationem. Nimis autem quæritur, quando habita peccati specie adhuc quæritur. verbi gratia: si mulier confitetur se cognitam extra vas naturale, sufficit, & non quæratur in qua parte corporis: imò instruatur vt omnes vices quibus extra naturale vas est cognita, simul adunet: & non aliter explicando dicat. Peccaui extrà tones. nec ad plus tenetur. Et si peccatum est mollitiei voluntariæ, non quæratur quomodo, & sic de alijs. Nec excusent se confessores super ignorantia aut desolatione pœnitentis: quoniam sic declaretur pœnitenti, quòd sufficit dicere speciem, & quòd non expedit dicere, nec ad memoriam reuocare huiusmodi obscœnos modos, sed doleat de offensa Dei, fugatur ignorantia, & aduenit consolatio. Et quod de his dixi, intellige de reliquis superfluis. Debet quoque esse prudens in vocabulis, vt non nominet turpiter quæ turpe est audire: vt si de modo naturalis vsus coniugij instruendus est pœnitens, potest dicere quòd est, vt mulier faciem habeat versus cœlum, & vir versus terram: & sic intelliget si opposito modo fuerit, aut si spatulas habuit mulier ad virum. Et sic honestis vocabulis, quando oportet, instruat pœnitentem confiteri, & seipsum interrogare. Et hæc sint dicta causa exempli. Multa opus est confessori prudentia circa media, quibus pœnitentem inducere debet ad duo potissimè: scilicet ad displicentiam maximam offensarũ Dei, & ad propositum firmum mutandi vitam: ita quòd amplius non offendat Deum mortaliter. Et ad primum quidem ex parte ipsius Dei summi, optimi, creatoris, redemptoris, benefactoris, gubernatoris &c. expedit procedere. Ad secundum verò, excidendo causas quare cecidit: puta malam societatem, frequentationem talis loci &c. proponendo quoque periculum mortis repentinæ, grauitatẽ ingratitudinis in recidiuo, exempla de terra sæpe cõpluta & infructuosa, ad Hebr. vj. & similia. His enim duobus debet præcipuè cõfessor studere: quoniam omnis fructus est, vt auferatur peccatum: & melius est audire duos bene, quàm viginti perfunctoriè. Sic demum prudens circa satisfactionem imponendam: vt cõmensurata sit pœnitẽti magis quàm peccatis. Declaret quidem quanta peccatis suis debetur, imponatur fructuosa, exhortetur ad reliquam per seipsum exoluendam. Nec laudo imponentes brevissimam satisfactionem, tunc explendam, quasi solam sacramentalem. testis siquidem est huiusmodi actio animi minimè pœnitentis, minimæ reuersionis ad Deum, cuius oppositum supponere debet confessor: imò talibus est differenda communio, vt interim in operibus

bus misericordiæ exerceatur. Non cognoscat hanc prudentiam esse, sed cautelam non secundum virtutem. Non est forum pœnitentiæ foro mercium adsimilandum. Non sunt confessores vt mercatores, vt dispendium patiantur si ad forū non cōcurritur. Non eget CHRISTVS nostris imprudentijs. Quartum ad cōfessorem requisitum est bonitas: vt scilicet sit sine peccato mortali: hoc est, vt nullum habeat mortale peccatum, de quo non sit contritus formaliter vel virtualiter. Nam si quis in peccato mortali existens, ministraret sacramentum pœnitentiæ, iniuriaret crimen sacrilegij: quoniam indignè tractat sacramentum: & quantum in se est, pollut sacramentum sua iniquitate. Et ideo qui accedit ad audiendas confessiones, debet prius probare seipsum, saltem in generali: dicendo verè suam culpam de omnibus commissis, cum vero proposito amplius non peccandi mortaliter, & satisfaciendi Deo &c. & sic contritus ministret sacramentum. Quintum confessori necessarium est sigillum confessionis: hoc est debitum efficax sacramentandi confessionem audiendi. Revelans enim confessionem, mortaliter peccat: quia sacrilegij iniuriam infert sacramento: ex cuius natura est, vt confessor nihil sciat vt homo. Vbi fato sigillum confessionis obligare ita ad secretum, vt nullo præcepto, nullo metu, nulla vi excitari possit: imò potest iurare se nihil scire, si de aliquibus peccato quod in confessione tantum scit, interrogetur. Et si interrogatus fuerit, an in confessione sciat talem furtum fecisse, potest liberè iurare. Ego nihil scio: sed non addit, in confessio[illegible] nec tenetur respondendo addere, nec respon-

dere

dere secundum mentem interrogantis. Et nota quòd si ego sciam cum toto populo Magdalenam concubinam: & Magdalena mihi confessa sit de peccatis suis, & specialiter de concubinatu suo, si ego postea dixero, Magdalena confessa est mihi peccata sua, non revelo confessionem: quia confessio non sit nisi de peccatis. Sed si dixero, Magdalena confessa est mihi de concubinatu suo, iam revelo confessionem: quia concubinatus vt cognitus per confessionem, manifestatur. & simile est de vsurarijs, & de alijs peccatis. Et propterea confessor, cùm audire eum contingit cōfessiones publicorum peccatorum, licentiam petat à pœnitente loquēdi de istis publicis, ad dicendum quòd iste cōfessus est de tali peccato, & reliquit illud, & petit veniam de scandalo, & mandat restitui &c. Potest tamen sine omni licentia dicere, Ego audivi confessionem istius: ritè confessus est: absolutionis beneficium impendi. hæc enim bona generalia potest dicere. Sed si non absolvit, & oporteat respondere interrogantibus, debet dicere, Ego feci offitium meum, vel aliquid huiusmodi. Si tamen diceret, Ego illum nō absolui, non esset de iuris rigore revelator cōfessionis: quia ista negatio nullum manifestat peccatū confitentis: quia potest ex pluribus causis provenire. Ex parte quidem confessionis: puta quia cōfessio nō est cōpleta: vt contingit in productibus vnā cōfessionem per multos dies, & ex alijs causis. Ex parte verò cōfessoris: quia noluit absolvere: vt cōtingit ijs q̄ proprij capitis sunt. Ex parte quoq; pœnitentis: quia pœnitēti nō satisfacit cōfessor, & ex pluribus alijs causis. Quia tamē suspicio nō irrationabilis, imo pœnitētis cōtentus ex his verbis

quam

quandoq; generatur: nõ est dicendũ, Ego illum nõ absolui: sed, Ego feci officiũ meũ. Nullo autem modo excusari posset, si diceret causam: putta, non absolui, quia non vult restituere: quia est impœnitens seu obstinatus: quia non vult relinquere concubinam. Hoc enim manifestè confessionem revelat. Curatus autem quum ad communicandum cõcubinarios, vsuratios, & hujusmodi vocatur, non petat à confessore si est absolutus: sed etiam si ipsemet illius confessionem audisset, & non absoluisset, habeat se tanquàm si nihil in confessione sciret: & dicat, Quia iste hactenus fuit & est, quantum apparet in tali peccato publico: & peccatum publicum debet publica pœnitẽtia apud homines purgari propter scandalum: ideò nisi publicè constet te vel illum reliquisse peccatum, nolo communionem dare, nec ad Ecclesiasticam sepulturam admittere. Et sic absque hoc quòd ipse revelet confessionem, negabit communionem. &c. iustè & sanctè. Si quoq; diceret, Ego nõ possum, aut potui ipsum absoluere, quia non video pœnitentiam publicam de peccato publici cõcubinatus, aposiasiæ, vsuræ &c. non revelat confessionem: quia nihil dicit quod sciat per confessionem, sed quòd tam ipse quàm alij vident, scilicet non pœnitere publicè de peccato publico: quum debeat publica pœnitentia præcedere absolutionem si peccatum est publicum: ita quòd saltem debet pœnitens publicè satisfacere publico Ecclesiæ scandalo, docendo publicè quòd reliquit concubinam, quòd restituit, quòd, &c. Aliud quippe est dicere, Iste non facit aut fecit pœnitentiam publicè. & aliud est dicere, Iste non vult pœnitere. Iste est obduratus in peccato suo. Hoc enim confes-

confessor per confessionem scit: quia ille dixit confitendo. Ego nolo relinquere statum meum malum. Illud verò confessor videt sicut cæteri: & ideo hoc tacendum, & illud dicendum est. Extenditur autem confessionis sigillum non solùm ad occultandum peccata in confessione audita, quatenus sunt peccata illius qui confessus est: sed etiam ad occultandum omnia in confessione audita, quatenus per illorum aliquid posset percipi, vel in suspicionem duci peccatum aliquod illius qui confessus est.

Et obligatur confessor sigillo confessionis, siue absoluerit, siue non: quoniam peccata sunt ei dicta, non vt homini, sed vt Deo: siue subsequuta fuerit absolutio, siue non.

Sed si non in sacramentali confessione, sed secretum committendo dicatur alicui. Hoc tibi dico in pœnitentia seu sub sigillo confessionis: non propterea obligat ibi sigillum confessionis: quoniam sigillum confessionis non potest inuentri sine sacramentali confessione: quoniam non est humanæ authoritatis, sed solius diuinæ institutionis vinculum sacramentale. Et scito quòd huiusmodi secreta extra sacramentalem confessionem dicta sub sigillo &c. si audiens non acceptat se recipere sub sigillo, non tenetur: si verò acceptat, tenetur ex promissione sua iuxta aliorum iura secretos ũ, minus quàm si iurasset tenere secretũ: quia iuramentum est maius vinculum quàm promissio assimilandi sigillum confessionis.

Sacramentum confirmationis contemnens peccat.

CONFIRMATIONIS sacramentũ (quod Chrisma vocatur) negligens accipere, pec-

cat: quia debet esse sibi solicitus de sacramento communi omnibus Christianis ad robur fidei à Christo instituto. Non peccat tamen mortaliter, si debit contemptus: quia sacramentum hoc nec est necessitatis absolutè, nec ex exactione Ecclesiæ.

Coniuratio seu conspiratio vitiosa.

CONIVRATIO, quæ & conspiratio dicitur (qua plures fide sibi invicem præstita conveniunt ad malum aliquod patrandum, vel ad se tuendum contra publicam potestatem, vel ad non parendum in aliquo) communiter est peccatum mortale & scandalosum: quia communiter est contra bonum publicũ vel alicuius privati: licèt rarius hoc videatur accidere.

Conscientia licèt erronea semper obligat.

CONSCIENTIA etiam erronea obligat, tantum quòd si conscientia alicuius haberet, quòd spuere in Ecclesiâ, esset peccatum mortale, & tamen contra perseverantem talem conscientiam spueret in Ecclesia, peccaret mortaliter: quia quantum in se est, consentiret in peccatum mortale formaliter. Et similiter si conscientia dictat, quòd est venniale, & tamen facit, peccat venialiter: quia quantum est ex parte sui, consentit in peccatum veniale formaliter. Deponat autem huiusmodi erroneam conscientiam, ex se vel aliorum cõsilio: & sic liberè operetur vt alij operantur.

Contemptus in moralibus dupliciter considerandus.

CONTEMPTVS dupliciter in moralibus sumitur. Primò vt est peccatum, quo scilicet aliquis spernit proximum. Et vt est causa peccati, prout dicitur vnus peccare ex contemptu.

ptu, alius ex infirmitate, alius ex ignorantia. Et primo quidem modo si propriè & formaliter intelligatur, est peccatum mortale ex suo genere: quia est actus iniuriosus proximo, ledens quantum in se est, notabiliter proximum. Contemnere enim proximum, importat affectum deprimentem proximum à sua æstimabilitate: opponitur siquidem contemptus proximi, æstimationi illius. Et quantum bonum est homini æstimari, tantum malum ei infert contemni. Constat autem hominem à multorum consequutione bonorum impediri ex hoc quòd despicitur, & multùm se sentire offensum quicunq; sentit se despici, testantur hoc iræ, rixæ, pugnæ, schismata, bella, & innumera mala quæ homo committit ex hoc quòd despici non suffert. Quia igitur notabilis proximo irrogatur iniuria, ex hoc quòd despicitur, patet quòd contemptus proximi est peccatum mortale, formaliter loquendo, hoc est ex intentione contemnendi. nullus enim formaliter cõtemnit proximum, nisi qui spernit proximum vt spernat proximum: sicut nullus detrahit formaliter, nisi qui detrahit vt detrahat: & nullus contumeliam formaliter dicit, nisi qui dicit vt contumelietur, & sic de alijs. Qui verò despicit proximum non vt spernat, materialiter tantùm contemnit. Nec peccat mortaliter, nisi notabiliter offendatur proximus. tunc enim redit actus in naturam suæ formæ: sicut in detractione & similibus accidit. Est quoque proximi contemptus peccatum veniale propter imperfectionem actus, vel ex parte imperfecti actus spernendi, vt contingit in primis motibus, vel ex parte rei in qua spernitur, quia minima est: quia parum pro

nihilo reputatur. Et si paululum subsistes, videbis peccatum hoc materialiter sumptum valde commune esse humano generi: vtpote à superbia procedens, à qua nisi speciali priuilegio nullus expers videtur.

Contemptus autem secundo modo hoc est vt connumeratur specialis causa peccati, distincta cõtra infirmitatẽ &c.) est nolle subijci cui oportet subijci. Et hoc quoq; formaliter intellectũ, ex suo genere peccatũ mortale est: peccatũ quidem, quia contra rectam rationem est: mortale verò, quia contra dilectionem Dei vel proximi est, nolle subijci cui oportet subijci. Nam contra dilectionẽ Dei est nolle subijci Deo seu præceptis, & mãdatis, & consilijs eius quibus oportet subijci: & contra dilectionem proximi est, si oportet illi subijci, nolle ei hoc debitum exhibere, quod est subijci illi. Et propterea ex contemptu peccare, formaliter loquendo, est peccare mortaliter. Vnde dicere verbũ otiosum ex contempto, est mortale peccatũ. Imò nolle sequi cõsilia Christi (puta nolle ingredi religionem ex contemptu consilij Christi) est peccatũ mortale, hoc enim nihil aliud est, quàm nolle subijci Christi cõsilijs vt consilijs: quod tamẽ est de necessitate salutis: quãuis adimolere consilia Christi, sit nõ necessitatis, sed perfectionis. Et dicere verbum otiosum ex contemptu, est dicere verbum otiosum, vt faciat contra legem Dei, quæ inhibet verbum otiosum. Hæc autem maxima peccata raro accidunt, nisi pessimè dispositis seu habituatis, intantum vt ex odio legum & legislatorum operentur, contemptus enim formaliter contra superioritatem legis vel legislatoris directè tendit.

Aduer

Aduerte hic duas distinctiones. Prima est inter consolationem & subiectionem. Propter quam puella indignata parata ex se vestire puerũ, quẽ dicẽte matre, Induc puerũ, non vult vestire illũ, ne mater habeat consolationem de bene induto puero: nõ peccat ex cõtemptu, sed ex indignatione. nec indignatio ducit illam ad contemptũ: quia illa non eligit nõ subijci, sed nõ consolari. Nec præterit mandatum vt nõ obediat, sed vt non cõsoletur. Et simile est de similibus iudicijs. Secunda est inter contemptũ simpliciter, vel secundum quid. Propter quam subditus qui dicente Prælato, claude hostiũ, vt non faciat verbum Prælati, in hoc tamen minimo, paratus absolutè obedire, omittit claudere ostiũ, non peccat mortaliter: quia non cõtemnit simpliciter, sed secundum quid mandatum Prælati: hoc est quia non præterit illius mandatum vt faciat contra illius mandatum absolutè, sed cum hac additione in minimo: ita quòd ly minimum, minuit rationem mandati, ac per hoc minuit rationem contemptus: vt tanquam imperfectus actus non sit contemptus simpliciter, ac per hoc nec peccatum mortale. Et ex hoc capite verificatur, quòd peccare venialiter ex contemptu infra limites venialis, non est peccatum mortale. hoc enim est ex contemptu secundum quid peccare venialiter. Quum enim simpliciter & absolutè quis contemnit mandatum, non modificat illud ex minimo opere. Et econtra, quum quis ex hoc quod de minimo agitur, in contemptum tendit, non ruit in contemptum, sed sustentatur affectus à minimo tanquam non cõtemnat: sicut in minimo furto sustentatur accipiens occultè minimum tanquam non furetur.

Contentio verbalis quando vitiosa.

CONTENTIO vt est nomen peccati, significat pugnam loquutionis non secundum rationem, vel quantum ad modum, vel quantum ad rem de qua est contentio. Vnde quandoq; est peccatum mortale, & quãdoque veniale. Nam si contentio pugnat cõtra veritatem cognitam, erit iuxta veritatis naturam iudicanda: hoc est, si veritas impugnata, est veritas fidei, aut necessaria ad salutem alicuius siue quantùm ad animam, siue quantùm ad corpus, siue quantùm ad res seu famam: & breuiter si veritas est talis, quòd eius mendacium esset perniciosum, contentio pugnans contra talem veritatem est perniciosa, ac per hoc mortale peccatum. Si verò huiusmodi veritas non est talis vt oppositum mendacium sit perniciosum, contentio contra illam peccatum veniale est. Et hæc intellige formaliter, scilicet in pugnante contra veritatem ex intentione contra veritatem. Nam si ex alia intentione fit (puta propter exercitium aut disputationem) contentio non nisi materialiter est, quæ potest esse, & est sæpe laudabilis. Si verò contentio à ratione discedat, quia immoderata est (puta clamando &c.) sic communiter videtur peccatum veniale nisi forte scandalum haberet annexum trahens ad mortale. De quo dic vt infrà de scandalo.

Contritio peccatorum quæ præsupponat.

CONTRITIONIS quinq; sunt consideranda: scilicet differentia ab attritione, materia, modus, necessitas, & tempus. Contritio tria exigit: displicentiam de cõmissis peccatis supra omne

omne odibile, propositum vitãdi peccata supra omne vitabile, & propositũ confitendi seu satisfaciendi. Hoc tertium requiritur, si homo non est cõfessus: duo autẽ prima simpliciter & absolutè exiguntur. Ita quòd hinc habes differentiam ab attritione. Nam si aliquis displicet peccatũ quod fecit, sed non supra omne displicabile, nõ est contritio, sed attritio. Et similiter si intendit vitare peccatum, sed non supra omne vitabile, non est contritio, sed attritio. Et facto quod huiusmodi vera contritio dupliciter inueniri potest, scilicet formata, vel informis: hoc est cũ gratia & charitate IESV Christi, & sine illa. Et homo quidẽ potest esse certus se habere contritionem veram dubitando an sit formata vel informis: quoniã potest esse certus de affectu suæ voluntatis, quòd plus displicet sibi offendisse Deum mortaliter, quàm quodcunq; aliud malũ: & similiter quòd plus intendit vitare mortalẽ offensam Dei, quàm quodcũq; aliud: nõ tamen est certus propter hoc se esse in charitate & gratia Dei. Vnde debet quilibet esse certus de contritione humana, hoc est quantùm ex nobis pendet: non autẽ de contritione formata diuina gratia. Hæc de primo.

Materia verò contritionis (hoc est de quo debet homo conteri) constat principaliter esse peccatum mortale, & secũdario veniale. Et quia impium est dimidiũ à Deo sperare veniã, oportet conteri non de vno peccato sic, & de alio non, sed de omni peccato mortali proprio.

Modus autem contritionis sufficiens ad salutem est, vt homo qui multa habet mortalia in generali detestetur omnem suam mortalem in Deum offensam, cum animo vitandi de cætero, vt dictum est. hoc est, vt displicẽtia hæc

odio habeat cõmissa supra omne odibile, & propositum vitandi intendat supra omne vitabile. Sic nanq; contritio generalis, est cõtritio virtualiter attingẽs omnia & singula cõmissa etiã obliuiosa. Nec exigitur ad salutẽ habere singulas contritiones iuxta singula peccata, nec secũdum numerum, nec secundũ species peccatorũ, testante hoc domino dicẽte de Magdalena, Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum, & non dixit, quoniam dilexit multotics.

Necessaria autẽ est cõtritio peccatori ad salutem, quoniam sine pœnitentia peccatum non remittitur: pœnitentia autem principaliter consistit in contritione, quæ necessaria fuit ante legem, sub lege, & tempore gratiæ.

Tempus autẽ quo tenetur post cõmissum mortale quis conteri, quantũ ad surgendum à morte peccati, & vitandũ periculũ repetitiuæ mortis ac dãnationis, determinatũ est ad statim: quia nec per momentũ tutum est, licitumq; stare in statu offensæ & iræ Dei. Quantum autẽ ad vitandum nouum peccatũ trãsgressionis præcepti de contritione, tẽpus est determinatum ad articulũ necessitatis: sicut in aliis affirmatiuis præceptis cõtingit. Duplex autẽ necessitas ex se cogit ad cõtritionẽ. Prima est periculũ mortis: quia tenetur homo in hac vita conteri. Secunda est susceptio vel administratio sacramenti, & vniuersaliter exercitatio cuiuscũq; actus exigentis necessariò hominem sine peccato mortali: quia nisi conteratur tunc homo, mortale peccatum incurreret. Tertia verò necessitas, scilicet ex præcepto Ecclesiæ semel in anno, scilicet tempore confessionis, non tutè affirmatur: quia si attritus (vt prædictum est) suscipit sacramentum pœnitentiæ & Eucha

Eucharistiæ, satisfacit præcepto Ecclesiæ. Ex hoc autẽ quòd peccata memoriæ occurrũt, sicut non tenetur ad tunc confitendum, ita nec ad tũc conterendum. Vtrunq; enim est præceptũ affirmatiuum, obligãs rẽpore necessitatis: quod non constituit memoria. Sed tenetur semper ad non approbandum, ad non complacendum: quia ista sunt præcepta negatiua, quæ obligãt semper & ad semper. Dies quoq; festos sanctificare noua contritione peccatorum, sanctum consilium ac omni obseruatione dignum est, non tamen præceptum: quia nec ex parte contritionis præceptum de contritione determinatur ad diem festum, nec ex parte diei festi præceptum de sanctificatione festorum, determinat sibi contritionem peccatorum.

Contumax potest excommunicari.

CONTVMACIA, pro quanto cõtra obedientiam iudici debitam tendit, peccatum est mortale. In cuius signum potest contumax excommunicari.

Contumelia quando sit peccatum mortale.

CONTVMELIA (qua quis malum culpæ iniuriosè in proximum coram profert: puta, Tu es fur) peccatum mortale est formaliter sumpta: quia quãtum in se est, lædit proximum in bono honoris. Dixi formaliter, hoc est ex intentione dehonorandi: quia materialiter (hoc est non ex intentione dehonorandi) possunt verba contumeliosa etiam absq; vllo peccato dici, reprehensionis gratia, vel cum peccato veniali ex leuitate. Memento quoq; hic & vbiq; quòd huiusmodi peccata mortalia ex suo genere sunt venialia propter imperfectionem actus, vel quia primi motus, vel quia contumelia in

minimo, vel quia materialiter tãtùm cõtumelia est, nisi fortè notabilis læsio proximi inde sit.

Conuitium duplicem importat iniuriam.

CONVITIVM duplicis iniuriæ nomẽ est. Quandoq; enim generalem sonat iniuriam in proximum, coràm illatam verbis: siue significetur malum culpæ, vt esse sacrilegum, sicarium &c. siue malum pœnæ, vt esse cæcum, vel claudum: ita quòd contumelia est species conuitij. Quandoq; autem sonat iniuriam plurimos simul vociferantium iniuriosè cõtra proximum, vt dicatur conuitium quasi conuocium à multitudine vocum: vt contingit sæpe transeunti pauperi à leuibus personis iocosè tamen fieri, sit vtroq; modo ex suo genere formaliter (hoc est ex intentione dehonorandi factum) constat esse peccatum mortale: quia quantum est ex intentione actus & loquentis, læditur proximus in honore. Veruntamen propter imperfectionem actus (puta quia materialiter tantùm conuitium dicitur sine notabili detrimento honoris, aut quia non verè consensit vt dehonorandi gratia conuitiaretur, sed quasi primus motus fuit quò ad hoc, aut quia in minimo non curauit dehonorare) veniale tantùm peccatum incurritur. De exemplo autem dicto conuitiantium iocosè diximus: vt intelligatur conuitij significatio non quod iocosè factum, sit mortale, communiter enim veniale est conuitium iocosum, sed quod seriò & formaliter sit, mortale est ratione dicta.

Debitum omittens correctionem graviter peccat.

CORRECTIONIS, qua subditi à superioribus corrigi debent (siue puniendo factis,

ctis, siue increpando verbis, siue superiores sint Prælati Ecclesiastici, siue domini secularis (omissio, quando, sicut, vbi &c. oportet, proculdubio peccatum est mortale: nisi propter imperfectionem actus sit veniale: quia præceptum de huiusmodi correctione, est præceptum de actu iustitiæ necessariæ, ad publicam præcipuè bonũ. Sed perspicere in singularibus casibus occurrentibus, si nunc huius hæc correctio est de necessitate iustitiæ, non est facile: sta quòd in generali constat correctione de qua loquimur, non posse sine peccato mortali omitti, quãdo est necessaria ad remp. si correctio incumbit propter bonum publicũ, vel ad personam priuatã, si correctio exigitur propter bonum alicuius priuati. tenetur enim superior ad exercendam iustitiam propter vtrunq; bonum. Sed quoniam contingit quandoq; punitionẽ, quæ propter bonũ publicum esset absolutè necessaria, propter incidentia non expedire tunc, sed esse differendam (vt Dauid distulit punitionẽ Ioab, qui occiderat duos principes) aut remittendã (vt Dauid pepercit Absalon qui interfecerat fratrẽ, & pepercit Nabal) aut aliter commutandam &c. ideo prudentia quæ circa singularia versatur maximum locũ habet circa huiusmodi correctionis præceptum exequendũ. Nec facilè dãnandi sunt, qui non omnia corrigũt rationabiliter aliquas correctiones omittẽtes (Ioboseth, quia minus cautè increpauit Abner quod ad cõcubinã patris introisset, regnũ perdidit. Dauid quia nũquã increpauit Amon suũ primogenitũ de stupro sororis, reprehenditur à scriptura) nec facilè excusandi sunt omittentes corrigere. Ex parte siquidem correctoris, si conatur secundum prudentiam

imple

implere correctionis præceptum, in tuto à mortali peccato cõscientia est, etiam si quandoq; erraret, esset enim tunc materialiter tãtùm transgressor, scilicet non ex intentione omittẽdi correctionem: & venialiter peccaret, sicut & leuium correctionem omittendo, propter imperfectionem actus ex parte materiæ.

Correctio fraterna est de necessitate.

CORRECTIONIS fraternæ (qua quisque tenetur proximũ suũ corrigere verbo, quando oportet &c.) omissio, potest esse peccatũ mortale, & veniale. Est enim præceptũ huius correctionis de præceptis charitatis & eleemosynæ spiritalis. & ideo nõ quilibet venit corrigẽdus, sed indigẽs correctione. eleemosyna enim nõ nisi indigenti dãda est. Et quia est præceptũ affirmatiuũ, obligat pro loco & tempore necessitatis: quando scilicet aliquis morte peccati detentus, probabiliter creditur mea correctione liberandus: ita quòd si credo, quòd sine mea correctione resurget (puta quia est homo suæ conscientiæ scrutator) aut nullam habeo probabilitatem, quòd ex mea correctione resurget (puta quia nullam habeo illius notitiam) aut dubito, quòd ægrè ferat correctionem, & blasphemabit, vel nihil prodero, non teneor ad correctionem fraternam: quoniam tunc non sumus in casu necessitatis, quãdo scilicet aliquis morte peccati detentus, probabiliter creditur mea correctione liberandus: quia deest vel probabilis credulitas liberationis, vel deest necessitas meæ correctionis. Imò stante isto casu necessitatis, si non ex intentione, sed ex quadam tepiditate omitteretur correctio, non esset peccatum mortale, sed venale: quia in affectu non præponitur

tur bono fratris omissio correctionis, ex quo non intendit omittere illã, sed materialiter tantùm omitteret, nisi tanta esset necessitas peccatoris ob ignorantiam fortè, quod ratione notabilis damni imputanda esset omissio ista, & rediret in naturam suæ formæ ac si fuisset ex intentione, vt in alijs peccatis cõtingit. Est ergo omissio fraternæ correctionis circa peccata mortalia tunc tantùm mortale peccatum, quãdo ex intentione fit. in casu quo creditur opus esse illius correctione ad liberandum à peccato mortali, & probabiliter creditur liberatio inde futura: quia tunc tantùm fit formaliter contra præceptum correctionis fraternæ. veniale autem, quũ vel materialiter omittitur, nisi emergẽs dãnum in mortali naturam reduceret, vt dictum est (materialiter autẽ omittit quicũq; in animo fraternæ charitatis bonũ præponens, quibuscunq; bonis & malis mundi, omittit: quoniã talis non intendit subtrahere bonũ necessariũ ad salutem proximi:) vel in alijs nõ mortalibus omittitur.

Nec mireris, quòd in hoc præcepto diximus requiri probabilem opinionem de fructu correctionis: quoniã corrector tenet locum agentis, & corrigẽdus patientis: actus aũt actuorũ, nisi in patiẽte bene dispositio. Et propterea sicut oportet correctorem non ex voluntate, sed ratione accipere tempus, & locũ, & alias occupationes, & dispositiones corrigendi: ita non ex voluntate, sed ratione debet habere si est fructuosè susceptiuus suæ correctionis: quod est habere probabilem opinionem de futuro fructu.

Crudelitas excessiua peccatum est.

CRVDELITAS (hoc est atrocitas animi in pœnis exigendis) peccatum est mortale, pro

pro quanto excessum in puniendo ponit. crudelitas enim causam puniendi habet: sed modū non habet, peccatq; manifestè contra proximū, plus puniendo quàm mereatur: vltra malam dispositionem proprij animi, qua seipsum fœdat crudelitate.

Curiositas secundum diuersa obiecta dici potest vitiosa.

CVRIOSITAS, cum immoderatum ponat appetitum cognoscendi siue per intellectum siue per sensum, peccatum est: quia plus quàm recta ratio dictat, appetitum cognoscendi protrahit. Non est autē mortale peccatum si nuda sit, hoc est nisi ex adiūcto fiat mortalis: vt si curiositas intantum exorbitet, vt dæmonibus vti velit magistris, vel ad periurium seu perfidiam inducere velit habentem aliquid in secreto. & sic de alijs, quæ possunt adiungi criminibus trahentibus curiositatem ad peccatum mortale.

Decimarum non solutio pernitiosa sacrilegium reputatur.

DECIMAS soluere omittens vbi consuetum est solui, peccat mortaliter peccato sacrilegij: quia nō reddit debitas res Ecclesiæ, cui tenetur reddere de necessitate salutis. constat enim hoc ex suo genere esse peccatum mortale, & sacrilegium, nisi propter imperfectionem actus, vt in alijs contingit. Vbi autē non est consuetum solui decimas, non peccat omittens solvere. salua tamen cura pastoris sui, vt habeat vnde viuat honestè, si non habet reditus vnde viuere secundum quod sibi congruit, possit: quia ad hoc pro sua rata quilibet ei subditus tenetur, nul

nulla ipsi consuetudine suffragante.

Defensio manualis immoderata, vitiosa est: moderata verò permittitur.

DEFENSIO manu facta, illicita dupliciter redditur. Primò, ex intentione, si scilicet animo lædendi offensorem fit. Nam defensio debet esse suo fine contenta, scilicet vt defendat: & præter intentionem defendentis, si aliter non potest defensio fieri: nisi lædatur inuasor, debet illum lædere ita quòd læsio sequatur ex necessaria defensione. Et hinc peccant mortaliter, qui non curāt seruare illæsos inuasores, quum possint aliter defensionē exercere. Secūdo, ex immoderamine tutelæ, vim enim vi repellere licet, sed cum moderamine inculpatæ tutelæ. Et intelligitur de immoderamine ex proposito, qui enim putat moderatè defendere, & præter propositum non aduertendo aliqualiter excedit, aut non peccat, aut leuiter: quum humana actio in exercitatione exteriori accensa, non omnimodæ subdatur mensuræ.

Delectatio debet esse discreta: quòd si modum excedat, vitiosa est & damnabilis.

DELECTATIO morosa, (hoc est voluntaria delectatio de actu malo cogitato sine voluntate exequēdi cogitatū actum illū malum) exigit ex duplici capite discretionem: scilicet ex parte consensus, & ex parte actus de quo est delectatio: qui actus dicitur, & est obiectum delectationis. Ex parte siquidem actus obiecti, iuxta naturam actus de quo est, delectatio iudicanda est: ita quòd si actus de quo quis cogitando delectatur, est peccatum mortale (puta adulterium, furtum, homicidium &c.) ipsa quoque morosa delectatio est peccatum mortale.

&

& si actus de quo quis cogitando delectatur, est peccatum veniale (puta iocari verbis laxis, comedere laute &c. ipsa quoq; morosa delectatio est peccatum veniale. Ex parte verò personæ, iuxta veritatem deliberati consensus iudicanda est. Nam si persona cogitando de actu quantumcunq; malo delectetur, non aduertendo ad id de quo delectatur (ita quod si aduerteret, non approbaret) non est ibi peccatū mortale, etiam si per vnum diem sic inaduertenter cogitaret & delectaretur: quia non potest esse mortale peccatum sine rationabili consensu, qui in proposito deest. Si verò aduertere incepit, & prævalente impetu concitatæ passionis non plenè aduertit: sed antequàm plenè aduertat, delectatio facit cursum suum: peccatum non mortale, sed veniale intercurrit: quia sicut inaduertentia excusat à mortali, quia excusat à deliberatione: ita non plena aduertentia excusat à mortali propter eandem rationem, scilicet quia excusat à deliberatione. sine plena enim aduertentia non habet humana mens vt deliberet. In cuius testimonium excusantur à somno pollutionis surgentes si quid mali eis cõpiacet, donec plenè aduertant quid eis incumbit. quod enim illi patiuntur propter somnum, isti patiuntur propter passionem inuoluntariam. Si autem plenè aduertit, & positiuè consentit in illam, peccatum iam patet. & similiter si positiuè dissentit, virt? iam patet. Sed si positiuè nec consentit, nec dissentit, & tamen in illa cogitatione delectabili perseuerat, comincitur consentire ex ipsa continuatione delectationis non prohibitæ à voluntatis imperio quando potuit, & debuit: quia tunc mens hominis operã dabat actui peccati mortalis, quantùm

tùm est ex parte actus, sed excusabatur à mortali, ex eo quòd non erat voluntarius. Accedente autem tempore quo voluntas potest prohibere mentem à continuatione huius mali actus, tenetur voluntas prohibere: sicut teneretur manum cohibere à prosequutione alicuius actus mali inchoati in somno, alioquin sibi imputaretur tanquam voluntarius. Et verè esset voluntarius negatiuè & ex negligẽtia: quia potuit & debuit prohibere, & non prohibuit.

Magna tamen hic opus est discretione, quum de timoratis conscientijs agitur. Discernere siquidem oportet causam, quare continuatur illa cogitatio delectabilis. Nam si ex complacentia delectationis illius prouenit, quod negligit prohibere continuationem illam, voluntaria fit delectatio, & verè morosa, vt dictum est. Si autem non ex complacentia, sed ex non æstimatione commotæ cogitationis & delectationis negligentia prouenit (puta quia scit voluntatem suam constantem, & confidit quòd propter huiusmodi commotiones phantasiæ & concupiscentiæ non ruet in consensum malum (peccat quidem: quia potest & debet conari ad repellendũ huiusmodi intima bella & pericula maxima, & quãtũ in se est, impiere illud, Persequar inimicos meos, & non conuertar, donec deficiãt. Non peccat tamẽ mortaliter: quia in veritate ista dissentit, virtualiter saltẽ: imo putat se non actiuè cõtinuare cogitationẽ illã delectabilem, sed se pati illam: & tanquã tentationẽ, nõ tanquã propriã operationem apprehendit illã: ac per hoc cõfidens de non consensu suo, patitur scit illã cogitationem delectabilẽ tanquã debilẽ hostẽ ad sui impugnationem. Vnde negligentia ista non cadit super

actu intrinseco voluntatis, scilicet consensu vel dissensu ad velle cõtinuationẽ talis delectationis: sed cadit super conatu ad repellẽdum illam tanquã hostẽ. Et propterea ille non perseverat in cogitãdo delectabiliter de illo actu: sed phantasia delectabilis molestãdo ipsum perseverat in illo formaliter loquendo. Et hæc ex parte consensus sufficiant.

Rursus ex parte rei de qua est delectatio, discernere oportet quatuor. Primum, an delectatio sit de opere cogitato, vel de ipsa cogitatione. Verbi gratia: si cogitatur bellũ aliquod cum delectatione, utroqi modo cõtingit delectari. aliqui enim delectantur de operibus cogitatis: puta de homicidijs, vulneribus, præliꝫ, incẽdijs &c. Et hi sunt qui sunt affecti ad huiusmodi facinora. Aliqui autẽ delectantur de ipsa cogitatione. delectatur enim naturaliter anima nostra in cõferendo, & præcipuè noua aut mira, vt testãtur comœdiæ. Testãtur & multorũ ora, dum ingrediũtur hortos fullonũ. Et sicut dixim⁹ de bello cogitato: ita contingit in materia veneria & alijs. quidã enim cogitãtes de turpibus, non delectãtur de actu cogitato, sed de cogitatione: dum occurrit aliquis subtilis mod⁹ malè operãdi: ita quòd cogitatio illa tanquã subtilis aut mira seu noua inhærẽs animæ, parit delectationẽ. Et hoc videtur accidere præcipuè curiosis & affectis ad subtiles inuentiones. Aliqui autẽ delectantur de utroqi: scilicet de cogitatione & actu cogitato. Et licet difficile alicui videbitur discernere vnde delectatio insurgat: non debet tamen difficile videri, vt discernat quid mouet ipsum ad complacentiam illius delectationis. Nam si sentit se moueri ab opere cogitato, iam habet morosæ dele

delectationis naturam. si verò à cogitatione noua aut mira, aut subtili &c. iam habet quòd non est delectatio morosa: quoniã morosa delectatio est de opere malo cogitato.

Secundum an delectatio sit de ipso opere malo cogitato, an de modo operandi concogitato. Verbi gratia: occurrit cogitatio de furto vel rapina. & concurrunt cogitati multi miri modi rapiendi vel furãdi. Nam si delectatio sit de furto vel rapina: est morosa. Si verò de miris & similibus modis, non est delectatio morosa: quũ modi isti sint admirabiles, & naturaliter delectabiles cogitãti animæ. Tertium est inter cogitatum malũ opus simpliciter & absolutè, vel relatũ ad cogitantẽ. Sciat enim quòd opus esset peccatum alicui, & alteri non. Et hinc discerne tria. Primo quòd vidua quæ delectatur de præteritis actibus cõiugij, non peccat mortaliter: quia delectatur de operibus sibi licitis pro tempore quo fuerunt licita. Plus est enim explicitè approbare, quàm delectari: sed constat quòd vidua licitè approbat præteritas delectationes: ergo. Peccat tamen venialiter in huiusmodi memoria: quia carret tam necessitate quàm pietate huiusmodi delectatio. Secundo, quòd quãuis licitè cupiat quis delectari cum aliqua muliere conditionaliter, scilicet si esset vxor sua (quia tale opus tali conditione relatum ad sic cupientem est licitũ) delectatio tamen voluntaria, quam ille in præsenti acciperet de tali opere cogitato cum tali conditione, esset delectatio morosa: quia præsens delectatio non fertur cum conditione, sed de facto habetur sine conditione: desiderium autẽ est, quod cum conditionali fertur super opus. Vnde religiosus, & si non peccat mortaliter cupiendo

do delectari cum muliere si esset sua vxor, peccat tamen mortaliter voluntariè se delectando in actu carnali cogitato cum illa si esset vxor sua, propter dictam rationem: quia conditio excusat de fide rejum futuri, sed non delectationem præsentem. Tertiò, quòd vir cogitans de vxore absente, & actu cõiugij, & volũtariè delectatur de illo, non incidit in morosæ delectationis crimen: quia de actu sibi licito tunc delectatur absolutè: quamuis peccet venialiter: quia nec necessarius nec pietas fundet sibi talem mentis occupationem. Quarum est (quod à principio diximus) inter obiectum, & obiectum. Nam si opus cogitatum delectans est veniale: delectatio erit venialis: & si mortale, mortalis. Et hinc fit, vt voluntaria delectatio de muliere pulchra visa vel videnda, non nisi veniale peccatum sit: quia videre mulierem pulchram, non plus quàm veniale peccatum est, quando peccatum est. Voluntaria autem delectatio de muliere pulchra libidinosè amplexata, seu osculata, vel amplexanda, seu osculanda, peccatum mortale est: quia huiusmodi amplexus & oscula, peccata mortalia constat esse.

Aduerte demum diligenter pie lector, vt hæc quæ diximus, formaliter intelligas. non decet enim loqui docendo nisi formaliter. Excusamus siquidem multa stando infra terminos, de quibus est sermo, quæ tamen aliunde possent damnari. Verbi gratia: dicimus quòd memoria delectabilis in vidua excusatur: verum est, si nihil aliud adiungatur: sed si adiunxeris, quod hinc in vidua insurgunt in concupiscibili appetitus, aut in carne cõmotiones, oportet ad regulas de annexis malis aut periculis recurrere. Et sunt le est de

de alijs iudicium.

Circa morosas delectationes notato adhuc tria: scilicet occasionẽ, libertatẽ, & intẽtionem. Potest siquidẽ occasio delectationis esse voluntaria & licita: vt quũ quis gratia componendi, prædicãdi, disputãdi, cõsulendi, vel ex audiẽtia cõfessionũ cogitat aliqua vnde delectatio surgit. Vel volũtaria & non licita: vt quũ quis ex vanis & sensualibꝰ verbis dictis aut auditis, vel ex vano visu aut tactu incidit in huiusmodi delectationes. Vel inuoluntaria: vt quum sese offerunt præter intentionem huiusmodi phantasiæ delectabiles. Hinc enim fit, vt quum homo aduertit se huiusmodi delectabilibus inuolui, & negligens est: magis imputetur negligentia illi qui ex occasione voluntaria & illicita, quàm illi qui ex inuolũtaria. & minimè imputetur illi qui ex occasione necessaria aut pia in delectationes huiusmodi incidit.

Intersubiectionẽ quoque corporis vel partis sensualis ad rationẽ differẽtia est: quòd corporis partes (puta manus & pedes) obediũt seruiliter, hoc est absq; libertate. Moueo enim manũ quãdo volo, & versus partẽ quam volo, nulla existente in manu libera existẽtia. Appetitus autem sensualis obedit quidẽ rationi, sed politicè, hoc est cum libertate resistendi. Habet enim proprium motũ ac impetũ quo cõcupiscit aduersus spiritũ. Et hinc fit vt non ita imputetur motus delectationis homini, sicut imputatur motus manus: & non sit signũ sufficiens ad probandum consensum tacitum sola perseuerantia delectationis post aduertentiã: sicut perseuerantia motus manus sufficit ad cõuincendũ cõsensum aduertentis. nam pars sensualis potest perseuerare

ex proprio impetu: quod non habet locũ in motu, vnde similitudo quæ data est superius inter continuationẽ motus magni, & continuationem motus delectabilis postquàm homo plenè aduertit. intelligitur quatenus ille motus pẽdet ex ratione ita quòd postquàm homo plenè aduertit, & adhuc perseverat in cogitatione delectabili & opere malo vt sic, committitur consentire in delectationem, pro quanto delectationis motus pendet ex ratione, & non absolutè. Intentio denique hominis contenda est quò tendit. Nam postquàm plenè aduertit, si negligit vt delectetur de illo malo opere, committit formaliter peccatum delectationis morosæ. Si autem negligit quidem, sed non vt delectetur de illo malo opere cogitato, sed ex quadam tepiditate, seu aliquo huiusmodi, non incurrit formaliter delectationem morosam; ac per hoc non peccat mortaliter, nisi exorbitatio fuerit tanta, vt quasi ideo neglexerit vt delectetur. Nam sicut detrahens non intentione detrahendi, non peccat mortaliter, nisi læsio famæ fuerit tanta vt quasi intendere it ille detrahere, dum non curauit tantam læsionem famæ inferre: ita qui negligenter ac per hoc materialiter delectatur de malo opere cogitato non vt delectetur de illo, non peccat mortaliter, nisi involutio fuerit tanta vt redeat in naturam suæ formæ: vt quasi ideo neglexerit vt delectetur, dum non æstimauit tam notabiliter se tali delectabili involui. Et hinc habes, vnde post plenam aduertentiam multæ negligentiæ excusẽ à peccato mortali, quia paruæ sunt, in his præcipuè qui habitualiter in animo gerunt se potiùs velle mori quàm peccare mortaliter. Si enim contingit hos esse negligentes in huiusmodi

modi cogitationibus delectabilibus, non est eorum negligentia ex affectu ad delectationem de illo malo opere quod cogitatur. Nec detinẽtur à tali delectabili vt sic, sed magis ab aliqua passione concupiscentiæ, quæ sine tali delectabili detineret. Et, vt puto, nunquam aut rarissimè sic habituati, in antedictam negligentiam mortalem incidunt. Et hæc ita accipiantur ad excusandum, vt non foueant ad negligendum.

Derisio in proximum versa quemadmodum diuersimodè fieri potest: ita diuersimodè damnanda est.

DERISIO seu irrisio quæ verbis aut cachinnis, subsannatio quæ risu rugato, illusio quæ factis fit, pro quanto quandam despectionem proximi importat, peccatum est: quia rationi rectè aduersatur, vt ad hoc parui pendatur proximus vt erubescat. Fit autem quandoq; vt ioco peccatũ: vt quum iocosè quis parum aut de paruo deridetur. parua enim erubescentia quasi pro nulla reputatur. Et quandoq; mortaliter vt quum in iocum deducitur quis, quasi nõ sit tanti vt deberet æstimari. Intercedit siquidem hanc maximus illius cõtemptus, & maior quàm in contumelia & detractione: quia licet cõtumeliosus deprimat honorem, & detractor famam, neuter tamen ad tantum personæ contemptum peruenit ad quantũ venit irrisor, pro fatuo aut nihilo habens & haberi volens eum quem irridet, vt erubescat comparere inter homines. Et hoc etiam peccatũ grauis valde intellige etiam formaliter, hoc est quando fit ex intentione irridendi, quod est tanto grauius, quanto de virtute maiore, aut persona maior deridetur: vt

quum deridetur iusti simplicitas, aut persona in exemplum Ecclesiæ posita &c. Quod si in Deū & sanctos fiat, non est simplex irrisio, sed blasphemia, vt patet ex supradictis.

Desperatio est obiectum fidei: & per consequens damnabilis.

DESPERATIO, qua quis desperat, seu nō sperat cōsequi futurā beatitudinē, peccatū mortale est: quia est omissio actus necessarij ad salutem æternam, impossibile est enim sine spe operari ad tam excellens præmium consequendum, sicut sine fide.

Famam proximi qualitercunque denigrans mortaliter peccat.

DETRACTIO, qua quis famam absentis denigrat, peccatum mortale est: quia contra magnū proximi bonum, famā scilicet, tēdit formaliter sumpta: hoc est ex intentione lædendi famam: siue fiat dicendo verum, siue falsum, siue asserēdo, siue referendo, siue addēdo, siue minuendo, siue interpretando, siue tacēdo, & quouis alio modo. Si verò non formaliter quis detrahat (hoc est non ex intentione lædēdi famam proximi, sed ex loquacitate, aut &c.) nō est peccatum mortale, quia non nisi materialiter detrahit: nisi adeò notabiliter inde lædatur fama proximi, vt actus tedeat in naturā iuxtā formæ, dum non curauit cauere à tanta proximi læsione. Similiter peccatum veniale est, si detractio sit formalis, sed in minimo: quia minimum quasi pro nihilo accipitur à ratione. Simile autem est iudicium de auditione detractoris, scilicet quòd si ex complacentia infamiæ proximi audit, peccatum est mortale. Et si non malo animo audit, vel peccatum non est: vt si necessitate aut

aut pietate audit, vel est peccatum veniale: vt si ex leuitate audit: nisi ipsius auditio famā proximi notabiliter læderet: quòd tunc posset contingere, quando auditio eius causa esset auditionis aliorum, vnde notabiliter lædertur fama proximi. In hoc autem & similibus casibus valde per accidens (quoniam & ipse materialiter tantùm audit, & materialiter tantùm causat audientiam aliorum) ille pedem & noli præcipitare sententiam, etiam si proximi fama notabiliter fuerit læsa: quoniam si ipsius audientis animus purus fuit, nō apparet huiusmodi negligentia mortalis, cuius malū si aduertisset, effugasset.

Ponitur quoque triplex casus, in quo materialiter (hoc est non malo animo) audire detractionem, potest per accidens esse peccatum mortale. Primus est, si audiens potest & debet ex officio vel corrigere detractorem, vel obuiare detractioni. Secundus est, si audiens potest & debet obuiare, sed ex timore humano omittit. Tertius est, si articulus necessitatis alicuius magni mali ex huiusmodi detractione subsequēdi obligat ad obuiandum, quicquid sit illud magnum malum, siue infamiæ, siue damni in rebus temporalibus, siue vulnerum &c. Tunc enim audiens, tenetur obuiare si potest, ex communi ratione qua quis tenetur pascere fame morientem, & eos qui actualiter opprimuntur subleuare: præcipuè quum solo verbo relisatur detractionis gladio. Et in his casibus rectæ rationis iudicio relinquitur determinandum quando, vbi, cui, & quomodo resistendum est: quoniam de præcepti affirmatiui executione agitur. Et Prælati prudentia opus est in primo casu. In secundo verò timor humanus oportet quòd sit mortalis, si mor-

tale peccatum erit tacere. In tertio quoq; & necessitas pensanda est qualis sit, & resistendi facultas, & fructus: & si constat detractionem esse falsamue si vera sit, dum arguitur in petius emergat, dum vel nō falsa vel vera comprobabitur.

Detrahere sibiipsi (hoc est infamare seipsum) peccatum est mortale ex suo genere grauius, quàm detrahere proximo, quanto magis tenetur diligere famam suam propter Deum & commune bonum, quàm proximi. Nec excusatur à peccato mortali propter metum aut tormenta: quoniam sicut nullus metus nullumque tormentum excusat à vulneratione aut occisione sui, ita nec ab infamatione sui. Quamuis enim pati detrimentum famæ proprię, sit in proprio arbitrio constitutum, si in alterius malum nō redundat, sicut pati vulnera & mortem: inferre tamen sibiipsi damnum famæ, criminosum est, sicut vel nerare aut occidere se. Et si in iudicio propter tormenta hoc fit, duplicatur iniquitas: quia adiungitur mendacium in iudicio perniciosum.

Disputans de fide tanquam in ea dubitans & hæsitans, mortaliter peccat.

DISPVTARE de fide, dubitando de veritate fidei, peccatum est mortale: quia dubius in fide, infidelis est. Ad confutandos verò errores, nisi rationabilis causa subsit, vel gratia exercitij, coram simplicibus peccatum est imprudentiæ: quia periculosum est ne in vacillationem inducantur, ex hoc ipso quod audiunt aliquid apparens contra ea quæ sunt fidei. Et laicis nihilominus peccatum est disputare de fide publicè vel occultè: capit. quicunque, de hæret. lib. vj. Et quia contrafaciens excommunicari man

mandatur, peccatum mortale est, si laicus sciēs sibi sub tali tantaque censura illicitam redditam disputationem huiusmodi, nihilominus præsumeret de fide disputare.

Discordia diuersimodè sumi potest.

DISCORDIA, qua quis voluntati alterius de bono diuino aut humano cui debet consentire, scienter & ex intentione contrariatur, peccatum est mortale ex suo genere: quia contra charitatis concordiam directè est. Noranter autem dicitur cui debet consentire: quia discordiæ completum peccatum tollit concordiam, non quamcunque, sed debitam, quæ scilicet ex debito est aut esse debet inter proximum & se, aut alium. Si enim nolit concordare cum proximo ad bonum supererogationis (puta ad ingrediendum simul religionem) non pertinet ad discordiæ vitium: quia non tenetur consentire ad tale bonum. Inuenitur tamen discordiæ peccatum veniale propter imperfectionem actus: vel ex parte volentis: vt in primo motu discordiæ: vel ex parte materiæ, vt si tollat concordiam in minimis. Minima autem in proposito sunt, quæcunque non sunt necessaria ad salutem: vt si discordet aliquis à voluntate dicendi veritatem iurè efficiosam, hoc est cuius mendacium esset peccatum veniale, & sic de alijs.

Inuenitur rursus discordia per accidens, hoc est non ex intentione: hoc est quum quis discordat quidem ab altero, sed non vt discordet, sed vt non minus rectè aut vt rectius velit seu operetur. Interuenit siquidem tunc solummodo discordia materialiter: quia formaliter vterque tendit ad bonum. Et tunc aut non est peccatum, si

si vterque prudenter se habet. Aut cõtingit peccatum, vel ex parte volentis quantùm ad modum, si nimis inhæret propriæ sententiæ. Vel ex parte materiæ, si erraretur in ijs quæ sunt de necessitate salutis. Et in vtroque casu tantum culpæ vel excusationis iudica, quantũ culpæ vel excusationis habet induratio in primo, aut error in secundo. si enim pertinacia illa est venialis, non nisi peccatum incurritur veniale. Et similiter si error ille excusabilis est propter ignorantiam excusatam (pura quia non tenebatur illud scire) excusata erit discordia huiusmodi. Considerandum demum est in ijs quæ sunt per accidens, damnum seu nocumentum consequens (sicut de detractione materialiter dictũ est) antequã iudicij feratur de mortali peccato.

✠ Dispensatio non debet esse leuis & absque causa rationabili.

DISPENSARE in lege siue voto & similibus, absque rationabili causa, peccatũ est: quia actus est voluntarius, dissonus rationi rectæ. Est autem veniale huiusmodi peccatum in paruis.

In ijs autẽ quæ notabilia sunt, cõsiderandum est si aliquid interuenit cõtra diuina præcepta, seu bonos mores, vel nõ: & sic iudicandũ est de mortali, vel nõ mortali. Verbi gratia: si absque rationabili causa dispẽsetur quis, vt habeat multas Ecclesias, & patet aut creditur vel probabiliter dubitatur inde prouenire, quòd Ecclesiæ priuatur debitis curis animarum, peccatum mortale procul dubio incurritur: quia contra diuinum ius est, vt priuetur Ecclesia debita cura animarum. Et similiter si absque rationabili causa dispẽsetur, vt multa Ecclesiastica beneficia cũ

exce

excessiuis prouentibus vnus haberet, peccatum mortale est: quia contra naturale ius est, vt cõmunia bona (qualia sunt beneficia Ecclesiastica) ita iniquè distribuantur, vt vnus ebrius sit, & infiniti esuriant.

Idem autem est iudicium de dispensatione in voto seu iuramento: quia ex diuino iure obligant. Nec est tutus in cõscientia quòd ad Deũ, qui dispensatur in illis sine rationabili causa etiam à Papa motu proprio & certa scientia, & de plenitudine potestatis: quia Papa non habet potestatem in destructionem, sed ædificationem corporis CHRISTI.

✠ Diuinatio inquantum diabolico innititur auxilio, peccatum mortale est.

DIVINATIO, pro quanto significat indebitam vsurpationem cognitionis futurorum euentuum, vel præteritorum, aut præsentiũ occultorum, peccatum est: quia contra rectam rationem est. Et est ex suo genere mortale inquantum dæmoniaco innititur auxilio. Contingit tamen frequenter esse veniale propter imperfectionem actus. Vel quia actus dæmoniacus nõ est secundum se, nec ex intẽtione tacita vel expressa exercentis illum: vt contingit in multis vanis, puta libro fortunæ, omnibus &c. Vel quia non putatur actus dæmoniacus: vt contingit multis, in quibus sola vanitatis deformitas apparet: puta in apertione librorum, & similibus, quæ ex fortuna, seu casu creduntur. Pro generali siquidẽ regula habendũ est, quòd vbi nulla interuenit dæmonis inuocatio, nec explicita, nec tacita, & nõ est mala intentio, nõ incurritur mortale peccatum. Excluditur autem tacita dæmonis inuocatio, quãdo nulla re aut verbo quis

vti

vtitur, vt instituta ab aliqua secreta causa: quod tunc fieret, quando quis vteretur aliqua re aut verbo, quasi habente virtutē ad effectū aliquem, ad quem constat nec naturalem nec diuinam habere virtutem. Tunc enim tacitè consentit in dæmoniacum auxiliū: quia ad virtutem illius tacitè recurrit, dum sic vtitur re aut verbo illo. Vbi quoq; tacita intercenit dæmonis inuocatio, si cognita aut credita, aut dubia est, peccat si est mortale: vt patet. Si verò ignota est, & cum hoc si crederetur esse, non fieret, non est mortale peccatum: quia propriè loquendo non inuocat iste dæmonem tacitè, nisi materialiter & involuntariè: quòd non facit hominem socium dæmoniorum. Et iuxta has regulas iudica etiam sortes.

Doctorari non potest quis insufficiēs absq; peccato.

DOCTOREM fieri aut facere insufficientem, notabiliter peccatum est: quia actus voluntarius caret debita sibi materia: & quia iniuria per hoc fit omnibus quibus ille propter doctoratum præponitur, & quò ad honorē, & quò ad locum. Esse his tamen quia nō notabiliter alij inde leduntur (non multum enim videntur homines æstimare hoc) non video peccatum mortale. Sed gratia materiæ videtur peccatū mortale: si de Medicinæ vel Theologiæ doctoratu sit sermo: quia est factum perniciosum quantum est ex se, quantum ipso quod aliquis constituit aliquem doctorem in Medicina, approbat & proponit illum vniuerso mundo in medicum: doctorare enim, est approbare publicè scientiam in illa facultate. Et propterea quantum est in se, publicat, testatur, & approbat coram omnibus,

bus, quòd ad illum vt medicum omnes pro sanitate confugere possunt, ac per hoc mendacium perniciosum facto cōmittit, exponendo periculo vitæ corporalis &c. omnes recurrētes ad illū ignorantem. Et simile est de doctore in Theologia, qui est velut medicus animarū, approbatur nanq; quòd omnes ad illū vt ad doctorē Theologiæ recurrere possunt. Et sic non solum populares, sed presbyteri habētes curam animarum confidunt de scientia illius magistri (& inde decipiuntur erroneè cuius cōscientiæ, inde docētur falsa &c.) & dicunt pro authoritate, Magister in Theologia dixit &c. Quia ergo quantum in se est, in periculum corporū vel animarum agitur, & datur opera rei illicitæ constituendo insufficientem doctorē, ideo perniciosum factū hic inuenitur: sicut esset perniciosum mendacium testificari populo, quòd hic est sufficiens ad medendum, & ille ad instruendum animam.

De doctoratu verò in alijs materijs non apparet simile periculum. Nam de doctoratu in artibus, nulli videtur imminere periculum. De doctoratu verò in Iure, raro videtur periculum: quia nisi aliter sciatur esse doctus, non facilè credit quis illi suam causam: medicum autem quum infirmus audit, propter ingentem sanitatis spem & miseriam infirmitatis statim rogat. Et rursus in causis ciuilibus potest adhiberi remedium si aduocatus erranit: sed in causa ægritudinis agitur de vita aut sanitate irreparabili &c. Graue tamen peccatum incurritur in Iuris doctoratu huiusmodi. Et quamuis mortale non dixerim, non tamen omnino excuso à mortali: quia quantum in se est, periculo exponit clientulos.

Doli

Doli exequutio proximo nociua, vitiosa est & damnabilis.

DOLVS (hoc est astutiæ exequutio, siue per verba, siue per facta ad decipiendum ordinata) peccatum est, veræ prudentiæ cõtrarium. Et iuxta subiectam materiam potest esse mortale vel veniale, sicut deceptio ad quam astutia machinatur. Si enim intenditur deceptio perniciosa, est peccatum mortale: si verò officiosa aut iocosa, est peccatum veniale.

Duellum non potest licitè vel iustè indici.

DVELLVM (hoc est singulare bellum ex conducto) indicere, peccatum mortale est: quia eligitur percussio proximi, & expositio propriæ & alienæ vitæ periculo mortis, absque sufficiente talis belli causa.

Suscipere autem seu acceptare duellum, vel pro manifestatione veritatis, peccatum mortale est: quia contra rationem rectam eligitur percussio proximi cum periculo vitæ, vt patet. Et per eandẽ rationem peccant mortaliter bellantes decem hinc & decem inde: vt quandoque spectaculi gratia tempore belli fit. Non enim excusantur propter tempus belli, quasi sit partialis conflictus cum hostibus: quia non habet locum finis belli in huiusmodi partiali certamine. Nõ enim ordinatur conflictus iste ad debellandum vel minuendum hostis virtutem, sed ad ostentationem hominum. Vel ad euitationẽ ignominiæ (qua si vilis

vilis & degeneris animi reputetur nisi acceptet duellum) peccatum quoq; mortale est eadem ratione: quia contra rectam rationem non vulgarium sed sapientum, eligitur percussio, periculum &c. vel ad terminandam litem ciuilem vel criminalem, peccatum quoq; mortale est: quia non est proportionatum medium ad terminandum litem armata pugna percussiua &c. Licitum tamen est suscipere duellũ authoritate principis, quando accusator materiali gladio iudicis iniustè me petit mutilando vel occidendo: quoniam inuasus gladio, possum me gladio tueri. Et similiter licitum est resoluere bellum iustum in duellum, quando pars habẽs iustum bellum videt se aliter succumbere: vtitur enim viribus suis vt melius potest. Et si hæc sic breuiter dicta non penetras, vide diffusè à nobis scripta in commentarijs secundæ secundæ diui Thomæ in fine. xcv. q. Vnde principes cõcedentes duellum (vt communiter accidere videtur) patet peccare mortaliter. Secus autem esset, si ex rationabili causa permitterent, sicut permittunt meretrices, quoniam non peccarent.

Ebrietas quando sit peccatum mortale.

EBRIETAS præcognita & volita propter delectationem in potu vini immoderato, peccatum mortale videtur: quia contra rectam rationem violentè imponit quis sibi ipsi necessitatem vinculi tollentis vsum rationis. Ebrius enim non solum est absque actuali vsu rationis, vt otiosus: & absque soluta ratione, vt dormiens: sed necessitatem habet permanẽdi in vinculo rationis propter quam differt à dormiente,

à quo etiam differt: quia somnus est priuatio naturalis, ebrietas verò violenta, vtpote ægritudinalis perturbatio existens. Notanter autem dicitur præcognita & volita: quia ebrietas nisi intenta sit, non est ebrietas formaliter, sed materialiter tantùm. Dicitur quoq; propter delectabilem potũ vim: quia si quis ex intentione inebriaretur ex dispositione artis medicinæ, propter sanitatẽ, nõ esset ebrietas peccatũ, etiã veniale: quia nõ esset ebrietas formaliter: nec esset ibi immoderatus potus: quia homini sic disposito potus inebrians esset moderatus. Et rursus recta ratio habet, vt homo imponat sibi necessitatẽ permanendi ad Iæue tempus (puta diem &c.) sub vinculo violento rationis vsus, vt possea possit ratione in corpore sano diutius vti, quam habet corpus infirmum: sicut liceret vti opio, & alijs stupefacientibus, impedientibus rationis vsum.

Ebrietas inculpabilis excusat à peccatis ex ebrietate cõmissis: quia tũc inuoluntaria sunt. Si autem est culpabilis, alleuiat quidẽ peccata ex ipsa sequentia, quia sunt minus volũtaria, sed diuersimodè. nam peccata præuisa, quia solitus est ebrius talia peccata cõmittere, excusantur à tãto, sed nõ à suis speciebus: quia volũtaria sunt in sua causa, scilicet ebrietate. Nõ præuisa autem, excusantur à suis speciebus, sed aggrauãt ebrietatis peccatum: vtpote illius mali effectus.

Ebrietas nõ plena (quando aliquis potu vini redditur nimis lætus, aut turbatur in phantasia: dũ videtur ei quòd domus gyretur, aut huiusmodi aliquid incurrit: non tamen perdit vsum rationis) peccatum proculdubio graue est, nisi causa medicinæ fiat: quia immoderatus est potus secundum quantitatem vel qualitatem, & hoc

hoc si aduertenter aut negligenter accidit. Peius tamen si ex intentione: est enim tunc prope mortale: non tamen est mortale: quia nec attingit ad completam ebrietatis rationem: nec notabile damnum rationis eligitur.

Eligendus in Prælatum Ecclesiasticum duabus debet pollere virtutibus.

ELECTIO Ecclesiastici pastoris debet in foro conscientiæ fieri de homine habente duas conditiones. Prima est, quòd sit bonus, hoc est sine peccato mortali, propter hoc enim dominus ter Petrum interrogauit si haberet charitatem. Secunda est, quòd sit melior cæteris cognitus, qui possit eligi & haberi. Melior autem, non quantum ad bonitatem vitæ, sed quantum ad regimen illud nunc & hic respectu talium omnium, & reliquas particularibus occurrentijs pensatis. Exiguntur autem intantum ambæ conditiones, vt neutra earum possit scienter omitti sine peccato mortali. Scienter autem dico, hoc est secundum conscientiam eligentis. tenetur enim eligens, si absque peccato mortalis incursu vult eligere, tenere secundum suam conscientiam, quòd ille quem eligit, sit in gratia Dei, & quòd sit ad tale officium in hoc loco, hoc tempore &c. melior omnibus, quos nouit, posse haberi pro tali cura. Et ratio primi est, quia existens in peccato mortali est indignus prælatione Ecclesiastica, vtpote non diligens Christum super omnia, ac per hoc impotẽs pascere Christi oues ex sua vita, quod præcipuè exigitur in pastore. Ratio secundi est: quia postponere melioren minus bono in huiusmodi, non est sine crimine acceptionis personarum, dum persona præponitur causæ.

Et scito hic idem esse iudicium de proviſoret hoc est de illo qui per viam prouisionis absq; electione facit pastorem. Secus autem est de confirmatore: quoniam confirmator non eligit pastorem, sed electionem supponit. Et si dignus electus est, sufficit ei. Et melior cæteris ille haberi potest ex hoc ipso, quòd electoribus solus iste præ cæteris gratus nunc est: est siquidem conditio ista multum faciens ad causam. Prælatus enim minus idoneus, gratus tamen omnibus, melior est illis Prælato magis idoneo, & minus illis accepto: quoniam ibi charitas coalescit, hîc periculum operandi ex metu &c. Si verò plures sunt nominati, & liberum est confirmatori eligere inter illos in quem consentiat, tenetur inter illos meliorem ad hoc præferre: vt de electore dictum est eadem ratione. Et hæc quò ad secundam conditionem intellige, considerato affectu & respectu ad bona temporalia (gradum scilicet, celsitudinem, honorem, diuitias &c.) quatenus sunt communia Ecclesiæ bona distribuenda inter Ecclesiæ membra. sic enim habet in huiusmodi electionibus locum acceptio personarum, qua iniuria irrogatur digniori si posthabetur. Et hæc dico propterea, quia si in electionibus spectaretur ad spiritale tantùm officium ad quod eligitur, quum eligatur ad onus, cessat ratio iniuriæ respectu dignioris: & sufficeret eligere dignum, sicut in cæteris onerosis officijs credimus sufficienter prouidisse, si eligimus dignum. Et ratio quare posponeret digniorem, esset: quia non tenetur eligere digniorem, quamuis melius faceret, si digniorem ad hoc eligeret. Vnde Paulus Apostolus quales debeant pastores eligi, describẽs ad Titum & Timoth. nunquã meminit conditionis

ditionis comparatiuæ, scilicet quòd sit cæteris magis dignus: sed tantùm cõditionum positiuarum quæ requiruntur ad hoc quòd sit idoneus Episcopus: quia tunc Episcopi non beneficium, sed officiũ habebant: & quia ad id quod est per se, respiciebat Apostolus. Ex quibus patet non esse ex suo genere peccatum mortale, postposito digniore eligere verè dignũ in Ecclesiasticum pastorem: quia ex ijs quæ sunt per se iudicando, sufficit eligere sufficienter ad onus tale spiritale & ad dispensandũ temporalia: quoniam secundum veritatem etiam ad onerosum officium respectu temporalium eligitur consequenter.

Electio secularis officialis (vt prætoris &c.) debet de persona ad officiũ illud idonea fieri: ita quòd oppositũ sciẽter aut negligẽter faciẽs, peccat mortaliter, propter nocumentũ reipub. quod ex iniepto rectore incurrere oportet. Ad eligendum autem meliorem ad hoc, quamuis forte teneatur qui potest, non tamen video vinculũ peccati mortalis si placet sibi sufficere idoneum: quoniam non video hîc acceptionem personarum: quia nec video habere hîc locum iustitiam distributiuam, quum officium hoc nõ detur cuiuis parti communitatis. Et similiter non exigitur, quòd credatur absq; peccato mortali: quum non fiat pastor ouium Christi, sed custos pacis humanæ in republica.

Electiones quæ in communitatibus secularibus fiunt de suis officijs distribuendis suis ciuibus (siue sit prætura, siue quodcunq; aliud notabile) regulari debent secundum regulas iustitiæ distributiuæ.

Et si non vult errare qui nescit huiusmodi regulas, det votum suum illi qui magis idoneus

est ad hoc inter eos, qui digni sunt & possunt præponi. Quod ideo dico: quia si is qui verè est dignior, non potest præponi qui à alijs non placet, eligendus est dignior inter illos dignos qui possunt haberi. Qui autem contra iustitiam distributiuam votum dat, peccat mortaliter, nisi propter imperfectionem actus excusetur: sicut in alijs vitijs contingit.

Eleemosyna duobus casibus est necessariò non omittenda.

ELEEMOSYNAM non facere, est peccatum mortale in duobus tantùmodo casibus. Primus est, si quis habet de superfluo naturæ & personæ. Et tunc quia præceptum hoc (scilicet, quod superest, eleemosynam dare) est affirmativum, & obligat pro loco & tempore &c. propterea fidei ac prudentiæ illius qui superfluum habet, committitur intelligitur: quando & quibus actualiter dispenset illud superfluum, simul vel succedentiue, vt melius sibi videbitur.

Secundus est, quum apparet pauper in extrema necessitate cõstitutus, iuxta illud Ambrosij, Pasce fame morientem: si non pauisti, occidisti.

Et in primo casu intellige duo. Primo, superfluum non consistere in puncto: quoniam licet multis ablatis ab aliquo, non censetur quis indigens: ita multis adimentis non propterea superfluit. Secundò, quòd superfluum in tali latitudine consistens, iudicandum est consideratis sumptibus honorabilibus etiam filiorum, familiæ, status munificentia, magnificentia, communibus eueniibus, hæreditibus, & alijs eiusmodi: ita vt rarò videatur contingere, vt homo secundum statum gloriosè viuens, superfluum habeat. In secundo quoq; casu intelligo extremam necessitatem, non quando emissurus est spiritum: sed quando ob defectum necessariorũ apparet, quòd ille moritur, nisi ei succurratur de necessarijs modo, quando possunt ipsi prodesse subuentiones antequam desperetur de vita illius.

Emptio debet esse discreta, & modo debito exercenda.

EMERE rem minoris iusto pretio ex intentione emendi seu soluendi minus iusto pretio, sic hoc &c. peccatum mortale est: quia contra iustitiam læditur proximus, minus habendo quàm habere debeat. Circa iustum autem pretium quid sit, oportet non falli: quoniam iustum pretium non solùm est illud quod communiter in illa patria currit, sed illud quod nunc hic, sub hoc vendendi seu emendi modo potest communiter inueniri: ita quòd licèt res aliqua Romæ à mercatoribus venditur centum, si eadem res Romæ vtrò exposita venditioni, sine subhastando siue per proxenetas, non inuenit emptorem nisi pro septuaginta (tum quia vitroneæ merces vilescunt: tum quia emptores pauci inueniuntur pro tunc: aut quia non indigent re illa: aut quia non habent pecuniam promptam pro re illa: aut quia non curant habere illam) iustum tunc ibi huius rei pretium constituitur septuaginta: ita quòd non peccent illi qui ex eo quòd vident, quòd res illa vænalitati exposita potest haberi tali pretio, puta septuaginta, inducantur ad emẽdum. Nec redditur iniustum pretium ex causa, puta quia necessitate ductus ac per hoc non voluntariè vendit: quia inopia qua cogitur quis ad vendendum, non reddit venditionem inuoluntariam: alioquin etiam si

rigido pretio venderet, inuoluntaria tradderetur venditio: quod constat esse falsum. Eadem siquidem ratione iustũ pretium est, quod nunc hic sub hoc modo vendendi vel emendi inuenitur cõmuniter, qua ratione iustũ quoq; est pretium, quum poũ bella, aut pestes, domus, agri, horti &c. emuntur vilissimè, quia non inueniuntur emptores. Et eadem ratione gemmæ quæ emptę fuerant mille, modò emuntur centum, quia non inueniuntur emptores. Et similiter transeũte nauiqua videmus emi res vilius quàm ibi valeant, quia non inueniuntur emptores tunc pro alio pretio. Et sic de similibus. Et si hæc latius discussa cupis videre cũ suis fundamentis, vide commentaria nostra in primo articulo, quæst. lxxvij. secunda secũdæ. Et pro nunc vide differentiam pretij, inter rem expectante emptorem, & seipsam non expectantem emptorẽ: & clarũ habitur intellectus tuus. Domus enim expectans emptorem, venditur quantum valet absolutè: domus autem non expectans, venditur quantũ inuenitur. Et tunc verè venditur quantum valet nunc hic exposita: quãuis non vendatur quantum valeret expectans emptorem. Iustũ autem pretium est, non quantum valeret si expectaretur: sed quantum valet nunc, hic, & reliquis singularibus quæ tunc occurrunt pensatis: vt patet in pignoribus quæ authoritate curiæ à pauperibus propter debita ablata, exponuntur sub hasta plus offerenti. Et scito quòd emens minoris iusto pretio, circa tamen medietatem: licèt excusetur à iure ciuili, non tamen excusatur à iure diuino. Permittitur siquidem iure humano dicitur licitum decipere citra dimidium iusti pretij: sed lex Domini immaculata est, secundum quam

quam peccatum mortale est lædere proximum in quacunq; re notabili. Emere iura aliena temporalium bonorum licèt in se nullum peccatum sit, si tamen litigiosa sint, aut futura credantur, turpe videtur: quum non deceat hominem lites quærere. Et si minoris iusto pretio emat, peccat: & non tenetur ei secundum ciuilia iura debitor plus dare, quàm emerit. Et sicut alia iura, ita iura quoq; creditorum (quibus scilicet debẽtur pecuniæ mutuatæ aut cẽsuales: & breuiter ex quocunq; contractu licito, siue debeantur in præsenti, siue in futuro certo tẽpore) possunt licitè emi, dummodo iusto pretio emantur. Iustum autem talium iurium pretium est, quod communiter inuenitur absq; dolo, fraude &c. sicut in cæteris vænalibus tantum valet res, quanti vendi potest. Contingit autem huiusmodi iura parùm vẽdi, & tamen iusto pretio: quia paucos inuenit̃ emptores. vilescunt enim res quæ à paucis emuntur: & propter penuriam pecuniæ: sicut cæteræ res vilescunt, quando & vbirara currit pecunia.

Emptio multis causis dicitur illicita.

EMPTIO est illicita multipliciter. Primò ex fraude iusti pretij: vt si quis cognoscens pretiosam gemmam, de manu rustici non cognoscentis quid habet, emat vno carlino. Nam voluntaria commutatio ex notitia prouenit. Stulticia est enim ac si aurum pro auricalco ab ignoranter vendente quis emeret. Et tenetur huiusmodi emptor ad restitutionem damni, vltra peccatum. Secus autem esset, si tam emente quàm vendente ignorantibus, committunt se fortunæ, valeat quantum valeat. tunc enim bona fides vtriusq;, & voluntas commutandi cum incuria discussionis, transfert dominium licitè.

Si quis quoq; emptor cognoscit pretium gemmæ: & monet rusticum, quod ipse vult cum bona conscientia habere absque scrupulo etiam si valeret mille aureos. & clare explicat quòd pro donato habeatur quicquid amplius est, non videtur iniustè emere: ex quo dominus rei monitus cum protestatione, nō erat discutere rem suam, propterea quia non emit, sed inuenit eum. Et emptor non tenetur ei explicitè affirmare quantum valet: quum habeat alios vnde possit inquirere & scire.

Secundò, ex fraude in substantia, qualitate, aut qualitate: vt si quis ab ignorante emeret quasi auri chalcum aurum: aut in magno pondere pro paruo: aut quasi vitiosum rem, quum esset absq; vitio. Tertiò, ex anticipata solutione: vt si quis minoris emit quia prius soluit: vt faciunt ij qui emendo fruges assignandas primo tempore præsoluunt minus. Aduerte tamen quòd in huiusmodi emptione spectatur ad æstimatum pretium tēpore assignationis frumēti. Et propterea si verisimiliter creditur frumentum valiturum mense Iunij decem vel circa, licèt nunc valeat quindecim, licitè ego ex nunc emo pro mense Iunij decem: vt patet ex cap. nauiganti. de vsu. Nec obstat quòd in Augusto creditur valiturū duodecim aut quindecim: quoniam emptor non emit pro Augusto: sed pro Iunio. Sed si emeret pro Augusto decem, & creditur valiturum quindecim, iniqua est emptio ex anticipata solutione iustitiam violans. Nota tamen quòd quia pretia rerum non consistunt in puncto, sed distinguuntur in pium, moderatum, & rigorosum: si ex hoc quòd homo prius aut tunc soluit, ad pretium pium deducit emptionem, nullum peccatum

catum est. Et hinc fit, vt absque peccato eandem rem vnus emat decem modò soluens, & alius postea soluturus emat duodecim: quia ille pretio mitiori, iste rigoroso emit. Quæritur ex pacto de retrouendendo, & quandoq; etiā cum pacto de locando venditori sub annuo censu moderato, si pretium quo emitur minus est, quàm res valeat. Habet enim tunc speciem mutui palliati sub nomine emptionis, & vsuræ palliatæ sub nomine census. Vnde si pretium est iustum, contractus licitus reputatur, & frequenter fit.

ÆMVLATIO (hoc est tristitia de alieno bono, non quia ille alius bene habet, sed qa ipse non habet) peccatū quandoq; est. Vel ex modo, quādo scilicet immoderatus est dolor ex nimio amore sui temporalis boni, & cōmuniter est veniale. Vel ex bono affectato, quando scilicet inproportionatum sibi bonum concupiscit: vt si plebeius altero facto principe tristatur qui ipse non est princeps. Et communiter aut stulti sunt tales aut ambitiosi, & tunc iuxta qualitatem ambitionis iudicabis hanc æmulationem. Et si in Ecclesiasticis dignitatibus aut beneficijs æmulatio inueniatur, iudica illam secōdum appetitum æmulantis: ita quòd si appetitus illius ad beneficium, aut dignitatem est bonus, æmulatio est bona: & si appetitus est malus venialiter, æmulatio est venialis: & si appetitus est malus mortaliter, æmulatio est mortalis. Cæterum in spiritualibus æmulatio tamè est laudabilior, quanto appetitus est melioris boni iuxta illud, Æmulamini charismata meliora.

Episcoporum peccata peculiaria quæ sunt.

EPISCOPI peccata peculiaria sunt, cōferre ordines indignis, cōfessare non virginem vir

virgines, conferre beneficia Ecclesiastica indignis, non residere in Ecclesia & cathedra sua absq; rationabili causa, nō interesse diuinis officijs diebus dominicis saltē, non visitare singulis annis suam dioecesin, & in visitatione non seruare iura, tam de inquirēdis & prouidendis, quàm de prædicando, quàm de procurationibus &c. non instituere prædicatores seu potētes in opere & sermone in Ecclesia cathedrali & conuentualibus, non celebrare synodum singulis annis, non prouidere de idoneis ministris, vicario, assessore, notario, œconomo nō propinquo nec familiare conjuncto, sed clerico de gremio Ecclesiæ idoneo &c. negligere executionem legatorum propter negligentiam aliorū ad se deuolutorum quo ad executionem: non corrigere verbo & facto vt opus est subditos, nō conficere chrisma annis singulis: nō dispensare redditus suos pauperibus & Ecclesiæ vt debet: negligere vt magistri instituātur ad docendum opportunè & artes liberales subditos: & vniuersaliter negligere ea quæ ad pascendum Christi oues sibi creditas opportuna sunt.

Inter hæc autem & similia differentia considerāda est duplex. Prima est, quòd quædā sunt secundū se mala, vt cōsecrare non virgines, vt virgines: cōferre ordines seu beneficia indignis, quia actus cadit super materia repugnāte, negligere curā animarū, quia pernicioſæ infidelitatis est manifestē: Ecclesiasticos prouētus dissipare, quia ciuſdā est vitij: non curare de idoneis ministris, quia ad hoc tenetur omni iure, & tenet de dānis omnibus, & similia. Quædā verò sunt mala propter aliud, hoc est propter mala quæ inde nata sunt sequi; vt nō residere, non visitare, non cele

celebrare synodos, & huiusmodi: hæc enim omnia mala pro tanto sunt, pro quanto ex eis omnium passus aut tollitur, aut minuitur, aut impeditur &c. Secunda est, quòd quædā statuta sunt perpetuæ durationis, vt de residendo, visitādo, prædicando &c. Quædam verò cum præterito tempore fluxa videntur: vt de instituendo œconomo, de prædicando in visitatione. Et multa fortè sunt alia quæ aut per non vsum, aut alias abolita videtur in locis multis. Sicut etiā institutio hominū potentum in opere & sermone pro prædicationis officio, aut neglecta, aut non recepta in multis locis videtur, vbi nulla inuenitur præbenda pro huiusmodi viris instituta: & fortè hoc accidit in Ecclesijs, vbi tenues sunt præbendæ. Et propterea errantes in primis (quæ scilicet sunt ex se mala) peccāt mortaliter: nisi propter imperfectionē actus (puta quia paruulus error circa fidelitatem aut diligentiam intervenit) excusentur. Errantes autem in secundis, quantum peccēt, ex causa & ex malo quod sequitur, & ex bono quo priuantur oues, pensandum est. Circa illa verò quæ non est in memoria hominum, quòd seruata fuerint in aliqua Ecclesia (vt de œconomis & similibus) non video peccatum aliquod, modò ad finem aut fructū propter quem statuta illa erant, studeat Episcopus quantū in se est dirigere: puta quòd redditus Ecclesiæ bene ac fideliter tractentur, quòd promoueantur in canonicos meliores seu magis digni &c. Hoc enim est ad idem tendere, sed alia via hodie conueniente.

✠ Verecūdia potest ī bonā & malā partē sumi.

ERVBESCENTIA pro quanto verecundiam de bono importat, peccatum est: quia actus

actus timoris cadit super materia repugnante: non enim timidum est bonum

Et est quandoq; veniale: vt quum quis erubescit voluntarie æ orationi vacare propter societatem. Quandoq; autem mortale: vt quum erubescit confiteri peccatum suum mortale, aut confiteri Christum &c. iuxta illud, Qui me erubuerit coram hominibus, hunc & filius hominis erubescet coram Angelis Dei. Discerne ergo erubescentiã mortalẽ à veniali ex materia. Nã si quis erubescit de necessarijs ad salutem, peccat mortaliter: si autem de alijs, veniãliter est.

Mentis distractio vel euagatio secundum apprehensionum naturam est iudicanda.

EVAGATIO mentis ex suo nomine à recta ratione declinat, & propterea peccatum est. Sed si nuda est, venialis est. Si autem ad illicitas materias extenditur, iuxta illarum naturas iudicanda est: ita quòd si ad Venereas delectationes declinat, ex Venereorũ regulis iudicatur, & sic de alijs. Et hæc intellige de mentis euagatione secundum se. Nam de ipsamet vt connexa Missæ, orationi, & alijs quæ attentam mentem tenetur homo persoluere, aliud est iudicium propter iniuriam annexam, vt infrà patebit

Excommunicatio diuiditur in maiorẽ & minorẽ: & multipliciter est tam respectu excommunicantis quàm excõmunicati, & absoluentis considerãda.

EXCOMMVNICATIONIS tam maioris quàm minoris notitia necessaria ac sufficiẽs cõfessori, in quatuor cõsistit. Primò, in casibus quibus est quis excõmunicatus: vt sciat discernere, an pœnitẽs sit excõmmunicatus. Secũdo, in casibus quibus excommunicatus peccat pro

propterea quia excommunicatus dicit, facit, aut suscipit aliquid, vt sciat peccata quibus inuoluitur quis, postquam est excommunicatus. Tertio, in quibus casibus alios peccare contingit occasionaliter ex altero excommunicato. hæc enim peccata confessor discernere non potest, nisi noverit excõmunicationis efficaciã in eos qui excõmunicati non sunt. Quarto in qualitate vinculi, an sit affectum reseruatione: vt hinc discernatur, qui ab hoc, & qui ab illo sint absoluendi.

Et propterea de vtraq; excommunicatione hæc quatuor dicẽtur: prius de maiore, deinde de minore: ita tamẽ vt primũ & quartũ simul locẽtur, & in singulis verba in sententia posita referantur, appolita vbi opus videbitur, declaratione. Hæc enim cum supradictis de absolutione, & infrà dicendis de præcepto, sufficere credimus confessori.

Ante omnia autẽ circa intellectũ excõmunicationũ, siue à iure, siue à iudice sint, prænotãda sunt duo. Primũ, in excõmunicatione qualibet duo inueniri, scilicet personam quæ excommunicatur, & actionem pro qua excommunicatur.

Et personas quidem ad quas se extendit excommunicatio, facilè est discernere, perspiciendo an comprehendat omnes, an aliquos vel aliquem. Discernere autem actiones non tam facile est. Oportet siquidem actionem considerare & ex parte termini, & ex parte agentis, & scire quòd ex parte termini actio excõmunicationi subiecta, intelligit cõsummata, ita quòd regulariter loquẽdo nisi actio illa sit cõsummata, non est locus excõmunicationi. Verbi gratia: si excommunicat quicunq; occidentẽ Christianũ quãtumcũq; aliquis animo occidẽdi mille vulnera letha

lia

lia Christiano inflixerit: nisi mors sequatur, non erit excommunicatus: quia non est Christiani occasio consummata. vnde quantumcunq; conetur aliquis percutere clericum lancea, sagittis, lapidibus: nisi lancea, aut sagittæ, aut lapidis ictus pertingat ad clerici personã, non incurrit excõmunicationem latam contra percutientes clericos: quia manus violentæ iniectio non est consummata. consummatur enim tactione ipsius clerici. & non aliter: & sic de alijs. Ex parte autem agentis, à quo egreditur actio, exigitur quòd sit agens, eliciens seu exercens illam actionem: ita quòd si excommunicatur occidẽs Christianum, excommunicatus est qui occidit, non autem ille qui mandauit occidere. Et ratio est: quia in iure non dicuntur verè agere, nisi illi qui faciunt, hoc est exercent seu exequuntur actionem illã, quæ excommunicationi subijcitur. Consulens autem aut mandans solum dicitur interpretatiuè facere. In cuius signum quando canonum conditor vult comprehendere non solum facientes sed cooperantes, extendit apponendo quandoq; & quicunq; dederit consilium, auxilium, vel fauorẽ: quandoq;, & quicunq; mãdauerit: quãdoq; & qui fuerit mediator. Ex his enim & similibus appositionibus significatur, quòd nisi appositiones huiusmodi fierent, soli facientes essent excommunicati. Et propterea oportet lectorem & confessorem esse cautum, ne sit præceps ad iudicandum cooperatores excommunicatos. Legat diligenter igitur verba textus seu sententiæ, & videat quas actiones excommunicat: & solos facientes illas actiones iudicet excommunicatos: nisi sint etiam excommunicati dantes consilium, auxilium, fauorem &c.

Nec

Nec obstat dictis excommunicatio iuris communis contra participantes in crimine criminoso cum excommunicatis: quia illa loquitur de participio cum iam excommunicato: ita quòd præsupponit iam excommunicatum: vt infrà in loco suo declarabitur. Secundum, quòd actiones cooperatoriæ dupliciter excommunicationi subijciuntur. Primò, per modum extensionis seu cooperationis: vt quum excommunicantur inijcientes manus violentas in clericum, & omnes qui ad hoc dederint mandatum, consilium, auxilium, fauorem &c. Et sic quantumcunq; aliquis mandet, consulat, auxilietur, faueat: si non sequitur effectus, scilicet violentæ manus in clericũ, non incurritur excõmunicatio: quia actiones istæ non excõmunicantur, nisi quatenus cooperatoriæ sunt. Non sunt autem quatenus cooperatoriæ cõsummatæ, nisi terminentur ad opus principale excõmunicatum: scilicet iniectionem manus in clericum. Et sic de similibus intelligo. Alio modo per modum propriæ actionis: vt quum excommunicatur religiosus dicẽs aliquid, vt retrahat audientes à solutione debitarum Ecclesijs decimarum, non enim exigitur, vt illud dicere consummetur ad effectum retractionis à solutione decimarum: vt scilicet ex illo dicere audiens retrahatur à solutione: sed consummatum est in hoc ipso, quòd dicere illud sit cum tali intentione: quia tale dicere excommunicationi subijcitur per modum cuiusdam actionis secundum se, & non per modum extensionis seu cooperationis. Foissent autem per modum extensionis, si canon excommunicaret principaliter non soluentes decimas, & accessoriè dicentes ad retrahendum. Et sic de similibus intelligo.

His igitur præmissis, secunda sunt quatuor promissa incipiendo ab excommunicationibus latis contra repugnantia fidei Christi.

Contra hæreticos.

In hæreticos & fautores, receptatores, ac defensores eorum. CAP. I.

Hæretici diuersimodè à canone considerantur.

EXCOMMVNICAMVS omnes hæreticos vtriusq; sexus, quocunque nomine censeantur, & fautores, & receptatores, & defensores eorum. Hono. tij. de sen. excom munic. nouerit.

CAnonis istius materia est hæresis. Et est quò ad personas vniuersalis. Quò ad actiones verò comprehēdit quatuor: vnam principalem, & tres accessorias. Vna principalis est ipsa hæresis, hoc est pertinax adhæsio ad aliquid contrariū fidei. Secunda est fauor. Tertia receptio. Quarta defensio, ita quòd omnes sunt ipso facto excōmunicati. Vbi aduerte, quòd ad istum canonem cuius absolutio non reseruatur Papæ, superuenit iuris canon in cœna Domini excōmunicans omnes hæreticos, & fautores, & receptatores, & defensores eorūdem: & reseruatur absolutio Papæ. Et propterea hodie solus Papa prædictos absoluere potest. Sunt autem verba canonis in cœna Domini, hæc: Excōmunicamus & anathematizamus omnes hæreticos, Gazaros, Patarenos, Pauperes de Lugduno, Arnaldistas, Speronistas, Passagerios, Vnieteffilas seu Husitas, Fratricellos de opinione nūcupatos: necnō Martini Lutheri hæresim sequētes, ipsiusq; Marti

Martino quò minus puniri possit, quomodolibet fauentes: & quoslibet alios hæreticos quocunque nomine censeantur: ac omnes fautores, receptatores, & defensores eorundem.

Aduerte quoq; inuenire aliam antiquam canonem Gelasij Papæ contra hæreticos, dicentem: Quicunq; in hæresim semel damnatam labitur, eius damnatione seipsum inuoluit. xxiiij. quæstione prima. Achatius. el primo. Et est canō iste cum duobus capitulis sequentibus directè signis firmitatem & authoritatē sententiæ semel promulgatæ de aliqua hæresi. est enim tantæ efficaciæ, vt inuoluat omnes imitatores in secula seculorum. Siue igitur antiqua sive noua sit hæresis, cuius verè hæreticus est, excommunicatus est cum fautoribus &c. Et scito quòd propriè loquendo, fautor hæretici solus est, qui fauet hæretico vt hæretico. Et similiter defensor hæretici solus est, qui defendit hæreticum quatenus hæreticū. Et similiter receptator hæretici solus est, qui recipit hæreticū quatenus hæreticū: quoniam ex tractione & proposito malefitia distinguuntur apud iura, & formaliter sunt terminat intelligendi apud sapientes in qualibet facultate.

In dominos seu rectores temporales, & eorum officiales circa negotiū inquisitionis contra hæreticos deficientes: & omnes qui in hoc dederint cōsilium, auxilium, vel fauorem. CAP. II.

Domini temporales, vel prouinciarum rectores, qua de causa sint excommunicandi.

VT inquisitionis negotium contra hæreticam pranitatem ad Dei gloriam & sequentium

fidei, nostris temporibus prosperemur &c. In qua constitutione octo fuerunt excommunicationes. Primò enim omnes potestates, domini temporales & rectores (quibuscunque dignitatibus vel officijs & nominibus censeantur) & eorum officiales & baiuli, qui diœcesanis, vel Episcopis, vel inquisitoribus hæreticæ prauitatis non obediunt: in hæreticorum, vel ipsorum credentium, vel defensorũ, receptatorum, fautorum inuestigatione, captione & custodia diligenti cum ab eis fuerint requisiti, excommunicantur.

Secundò, Omnes prædicti rectores, si prædictas personas pestiferas non duxerint vel duci fecerint sine mora postquàm fuerint requisiti, in potestatem seu carcerem Episcoporum seu inquisitorum, vel ad aliquem alium locum de quo ipsi vel aliquid ex ipsis mãdauerint infra eorum dominorum vel rectorum districtum: vbi per viros catholicos à præfatis Episcopis vel inquisitoribus vel eorundem aliquo deputatos, sub arcta & diligẽti custodia teneãtur, donec eorum negotium per iudicium Ecclesiæ terminetur, sunt excommunicati.

Tertiò, Omnes supradicti rectores & eorum officiales & nuntij, si de hæresi ab Episcopis vel inquisitoribus condemnatos & eorum brachio derelictos, non statim cœperint indilatè animaduersione debita puniendos, non obstantibus appellationibus prædictorum, sunt excommunicati.

Quartò, Omnes supradicti rectores & officiales si captos pro crimine hæresis, absque dictorum Episcoporum seu inquisitorum aut saltem alterius eorum licentia vel mandato, à captione

ne vel carcere liberauerint, sunt excommunicati.

Quintò, Omnes prædicti rectores ipsorum officiales, si de crimine hæresis (quum merè sit Ecclesiasticum) cognouerint quoquo modo vel iudicauerint, sunt excommunicati.

Sextò, Omnes supradicti si executionem pro huiusmodi crimine à diœcesanis vel inquisitore iniunctam, promptè (prout ad suum spectat officium) facere detractent, vel diœcesani seu inquisitoris iudicium, sententiam seu processum directè vel indirectè impedire præsumant, sunt excommunicati.

Septimò, Omnes supradicti qui præfato fidei negotio, Episcopo vel inquisitori incumbenti se opponere præsumpserint, vel ipsum aliqualiter impedire, sunt excommunicati.

Octauò, Omnes qui scienter in prædictis vel aliquo prædictorum dederint auxilium, consilium, vel fauorem, sunt excommunicati, extrà de hæreti. vt inquisitionis.

CANONES isti vsque ad octauum non contra omnes sed officiales in materia hæresis, vt clari iudicibus relinquuntur. Octauus autem contra omnes est.

Et est absolutio omnium horum Episcopalis quantum est ex isto canone. Quod ideo appono: quia pro quanto isti, in numerum fautorum aut defensorum hæreticorum transirent: faciendo aliquid horum vt fauerent aut defenderent hæreticos, incurrerent sententiam latam in cœna Domini, & absolueudi essent à solo Papa.

In inquisitores & alios officij inquisitionis executores, contra hæreticos cõtra conscientiã suam procedere omittentes, vel falsõ hæresim imponentes. CAP. III.

Inquisitores hæretic ex prauitatis duplici de causa excommunicationem ratione officij sui possunt incurrere.

INQVISITORES, & alij ad inquisitionis officij executionem substituti ab Episcopo vel inquisitore, si odij, gratiæ vel amoris, lucri aut cõmodi temporalis obtentu, contra iustitiã & conscientiam suam omiserint contra quenquam procedere, vbi fuerit super prauitate hæretica procedendũ, aut obtentu eodem prauitatẽ ipsam aut impedimentũ officij sui alicui imponendo, cum super hoc præsumpserint quoquo modo vexare: præter alias pœnas, excommunicationis sententiã eoipso incurrant. A qua nisi per Rom. Pont. nequeant (præterquàm in mortis articulo, & tunc satisfactione præmissa) absolui: nullo in hac parte priuilegio fulfragante. Clemen. de hæret. cap. multorũ. in clem.

C Anonis istius materia est iustitia, cum mala conscientia inquisitorũ hæreticę prauitatis. Quò ad personas, ligantur duo genera personarum: scilicet inquisitores & alij ad dicti officij executionẽ deputati. Quò ad actiones, ponuntur duæ: scilicet omissio procedendi vbi fuerit procedendũ: & vexatio innocẽtis, imponendo illi vel hæresim, vel quod impediret inquisitionis officiũ. Et debet vtraq; actio vestiri obiectu odij, gratiæ vel amoris, lucri aut commodi. Et præter hoc prima actio debet esse cõtra iustitiã &

& conscientiam: ita quòd huiusmodi omissio ad hoc vt hinc pœnæ subiaceat, requirit, vt sit non solum cõtra iustitiam, sed etiã contra conscientiam. Noluit enim cõditor Canonis ligare omittentem cõtra iustitiam ignoranter, sed voluit vt esset omissio contra conscientiam suam: hoc est contra scientiã suam applicatã ad talem omissionem, ita quòd etiam cõscientia sua dictet non esse omittendũ, quamuis amor vel odiũ &c. trahat ad omittendum. Cæterùm in loco isto videre facilè potes, sub Ecclesiastico iudicio cadere actus interiores odij vel amoris nõ absolutè vt occulti sunt, sed vt ad exteriorem procedunt: vt scilicet sunt rationes exterioris commissionis vel omissionis. Excõmunicantur siquidem hic inquisitores, qui ex odio vel amore omittunt procedere &c. Et est Papalis absolutio, nisi cum satisfactione præmissa in mortis articulo.

In inquisitores & ipsorum vel Episcoporum seu capitulorum sede vacante commissarios, pecuniam illicitè extorquentes, aut scienter Ecclesiarum bona ob clericorum delictum fisco etiam Ecclesiæ applicare attentantes. CAP. IIII.

Bonorum Ecclesiasticorum dilapidatores & sede vacante priuilegijs Ecclesiasticis abutentes, excommunicantur.

INQVISITORIBVS & tam ipsorum quàm Episcoporum, quàm capitulorum sede vacãte super hoc deputatis cõmissarijs districtius iniũgimus, ne prætextu officij inquisitionis quibuslibet modis illicitis ab aliquibus pecuniã extorqueãt, nec sciẽter attentent Ecclesiarũ

bona ob clericorum delictum, prædicti occasione officij fisco etiam Ecclesiæ applicare. Quòd si secus in his vel eorum altero fecerint, excommunicationis sententiæ eos subiacere decernimus ipso facto. A qua non possint absolui (præterquam in mortis articulo) donec illis à quibus extorserint, plenè satisfecerint de pecunia sic extorta: nullis priuilegijs, pactis aut remissionibus super hoc valituris. Clemen. de hæret. cap. nolentes. in clemen.

CAnonis istius materia partim quasi rapina, & partim sacrilegium est. Et quòd ad personas duo genera personarum ligantur. Primum est inquisitorū. Secundum commissariorū quorumcunq; : siue sint commissarij inquisitoris, siue Episcopi, siue capituli sede vacante. Quò ad actiones explicantur duæ. Prima est extorsio pecuniæ à quocunque modis illicitis prætextu officij inquisitionis. Secūda est applicatio scienter bonorum Ecclesiæ ad fiscum etiam Ecclesiæ ob delictum clerici, prætextu similiter dicti officij. Vbi discernere potes, quòd prima actio tribus contenta est conditionibus. Secunda autem exigit quinque conditiones: vt patet computando illas. Nota hic, quòd appellatione cōmissariorum in proposito veniunt etiam vicarij: quoniam vicarij commissarios agunt. Appellatione quoq; pecuniæ venit omne quod pecuniæ vicem supplet: vt frumentum, vinum, & huiusmodi quæ pecunia mensurantur. Et est excommunicatio ista Episcopalis post plenam satisfactionem, & non aliter nisi in mortis articulo.

In suspectos de hæresi Fratricellos, Bisochos siue Beghinos &c. CAP. V.

Suspe

Suspectus de hæresi tribus concurrentibus excommunicationem incurrit.

FRATICELLIS, seu fratribus de paupere vita, aut Bisochis siue Beghinis, & alijs quibuscunq; sub pœna excommunicationis (quam eos, si secus fecerint, incurrere volumus ipso facto) iniungimus expressè, ne statum siue sectam huiusmodi ab ipsis assumptam sectentur vlterius, vel ipsum de nouo assumere quoquo modo præsumant.

Episcopos quoque & eorum superiores & etiam alios prælatos quoscunque, qui prædictis personis vel alijs ritum viuendi & habitum suprædictos præter specialem Apostolicæ sedis authoritatem deinceps concesserint, prædictæ excōmunicationis pœnæ ipso iure decernimus subiacere. Ioan. xxij. in Extra. cap. sancta Romana.

CAnonis istius materia, est suspecta de hæresi secta Fratricellorum &c. Quò ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones tres explicantur. Prima est, perseuerare in illa secta. Secunda est, assumere dictæ sectæ ritum. Tertia est, concedere ritum & habitum huiusmodi. Et hæc tertia actio limitatur ad Episcopos & eorum superiores & alios prælatos quoscunq; ita quòd tam perseuerantes, quàm de nouo assumentes, quàm prælati concedentes, sunt ipso facto excommunicati. Et est Episcopalis absolutio.

Et nota quòd ex hac extrauaganti non habetur, quæ dicitur excommunicatio contra inuenientes nouum ordinem, habitum &c. quoniam (vt patet intuenti) ista excommunicatio non excedit sectam, ritum, habitumque particulare, scilicet Fratricellorum.

In mulieres statũ Beghinarum assumptum sectantes, vel ipsum de nouo assumentes: ac religiosos quoquomodo eas admittentes, dantes in hoc auxiliũ, consiliũ, vel fauorem.

CAP. VI.

Beghinarum status suspectus tribus mediis excommunicationi subiacet.

SACRO approbante Concilio statum Beghinarum perpetuò prohibẽdum ducimus, & à Dei Ecclesia penitus abolendum, eisdem & aliis mulieribus quibuscunque sub pœna excommunicationis (quam contrarium facientes incurrere volumus ipso facto) iniungentes expressè, ne statum huiusmodi dudum forte ab ipsis assumptum sectentur vlterius, vel ipsum aliquatenus de nouo assumant. Religiosis verò per quos eædem mulieres in huiusmodi statu Beghinali foueri, & ad ipsum suscipiendum duci dicuntur, sub simili excommunicationis pœna (quam eoipso si secus egerint, se nouerint incurrere) districtius inhibemus, ne mulieres aliquas prædictum statum assumptum sectantes, vel de nouo assumentes, quoquomodo admittant, præbentes super hoc auxilium, consilium, vel fauorem. de relig. do cap. j.

CAnonis istius materia est suspectus status Beghinarum. Quantum ad personas, duo genera comprehenduntur: scilicet mulieres & religiosi. Quantum ad actiones verò tria genera. Primum est, sectari vlterius huiusmodi statũ assumptum. Secundum est, de nouo dictum statum assumere. Et hæc duo respiciunt mulieres. Tertium autẽ quod respicit religiosos, est præbere vllo modo auxilium, consilium, vel fauorem

rem super dicto statu sectando vel assumendo. Aduerte deinde appellatione Beghinarum non venire mulieres deuotas, quæ alicubi Bisochæ vocantur: quæ in domibus paternis demissæ, à nuptijs abstinent, nullamq; regulam profitẽtur, nullo modo viuendi se adstringunt, sed Deo famulari in sua puritate malunt, prout Spiritus sanctus illas inspiramerit. Sed Beghinæ quæ hic excommunicantur, sunt aut infideles, de quibus loquitur clem. ad nostrum. de hæretic. aut sunt suspectæ de fide: vt in hac Decretali insinuatur. Et est Episcopalis.

Contra schismaticos.

In pertinaciter se ab obedientia Roma. Pont. subtrahentes, seu quomodolibet recedere præsumentes &c. CAP. VII.

Romanæ curiæ inobedientes vinculum excommunicationis indubitanter incurrunt.

EXCOMMVNICAMVS & anathematizamus omnes illos, qui in animarum suarum periculum se à nostra, & Ro. Pontificis pro tempore obedientia pertinaciter subtrahere, seu quomodolibet recedere præsumunt: & qui per se, vel alium, seu alios directè vel indirectè prædicta exequi vel procurare, aut in eisdem consilium, auxilium, vel fauorem præstare non verentur. In processu cœnæ Domini.

CAnonis istius materia est schisma. Quò ad personas, est vniuersalis. Quò ad actiones explicantur duo genera actionum: scilicet principa

cipalium & accessoriarum. Et principales quidem sunt duæ. Prima est, subtrahere se pertinaciter ab obedientia Rom. Pont. Secunda est, quomodolibet præsumere recedere ab eadem obedientia. Accessoriæ autē valde disperguntur & dilatantur, dum multiplicatur per tot modos, per se vel per alium directè vel indirectè &c.

Vbi nota, quòd aliud est recedere ab obedientia Rom. Pont. & aliud est transgredi præcepta eiusdem etiam ex contemptu. Nam recedere ab obedientia, est nolle recognoscere ipsum vt superiorem, vt patrē spiritualem, vt CHRISTI vicarium &c. transgredi autem præcepta ipsius etiam in despectum eius, stat cum recognitione ipsius vt pontificis, superioris &c. Et propterea in hunc Canonem non incidunt contemptores præceptorum, nisi Rom. Pont. nolint recognoscere vt caput totius Ecclesiæ vice CHRISTI. Et est Canon iste reseruatus Papæ.

In præsumptuosè volentes, quòd ordinationes ab Octauiano & Guidone factæ, vel ab ordinatis ab eis, sint ratæ &c.

CAP. VIII.

Ordinationes ab hæresiarchis inditas approbantes vel recipiētes, excōmunicationis vinculo innodantur.

ORDINATIONES ab Octauiano & Guidone hæresiarchis factas, & ab ordinatis ab eis irritas esse censemus: adijcientes vt qui dignitates Ecclesiasticas seu beneficia per dictos schismaticos acceperint, careāt impetratis. Alienationes quoq; quæ per eosdem schismaticos seu per laicos factæ sunt

sunt de rebus Ecclesiasticis, omni careant firmitate, & ad Ecclesias sine omni onere reuertātur. Si quis autem contraire præsumpserit, excommunicationi se nouerit subiacere. extrà de schismaticis, cap. f.

CAnonis istius materia partim est schisma, partim sacrilegium circa alienationē rerum Ecclesiæ. Et quò ad personas, vniuersalis est. Quò ad actiones ponitur vna: quæ tamen multiplicatur iuxta materias. Actio est præsumere contraire contra hoc: scilicet quòd ordinationes sint irritæ, & quòd beneficia accepta non retineantur, & quòd alienatio facta à schismatico vel laico careat firmitate, & quòd sine onere reuertatur ad Ecclesiā. qui enim voluerit, quòd ordinationes sint ratæ, aut quòd beneficia retineantur, aut quòd alienatio sit firma, aut quòd redeat ad Ecclesiam cum onere, excommunicationem incurrit. Episcopalis tamen est secluso schismate.

Nota tamen hic, quòd alienatio de qua hic est sermo, iuxta literæ sonum intelligenda est vt exposuimus, hoc est de sacrilega alienatione: quoniam alienatio facta à laico, sacrilega est: & litera distinguit à schismaticis laicos. Non dam no tamen exponentes laicos non qualitercunque, sed fultos authoritate schismaticorum. Rationabilis videtur hæc expositio: quia de schismaticis est Canon iste: vt per ipsos schismaticos, Ecclesiasticos: per laicos verò, fautores illorum authoritati laicos significet.

In eum qui de tertiæ partis Cardinalium nominatione cōfisus, Papæ sibi nomen vsurpat, & eos qui ipsum recipiunt: item in eum

qui

qui à paucioribus quàm duabus partibus Cardinalium electus, nisi maior concordia intercesserit, gerit se pro Papa. CAP. IX.

Prælationis nomen indebitè sibi assumens vel vsurpans, & sub illius prætextu falsum seminans, excommunicatus est.

STATVIMVS, vt si forte inimico homine superseminante zizaniam inter Cardinales de subsituendo summo Pont. non poterit esse plena concordia, & duabus partibus concordantibus, tertia pars concordare noluerit, aut sibi alium præsumpserit nominare, ille absque vlla exceptione ab vniuersali Ecclesia Romana Pontifice habeatur, qui à duabus partibus fuerit electus & receptus. Si quis autem de tertiæ partis nominatione cõsus, sibi nomen Episcopi vsurpauerit: tam ipse quàm qui eum receperint, excommunicationi subiaceant. Et infrà. Si à paucioribus quàm duabus partibus aliquis fuerit electus ad Apostolatus officium nisi maior concordia intercesserit, nullatenus assumatur: & prædictæ pœnæ subiaceat, si humiliter noluerit abstinere. extrà de elect. cap. licet.

CAnonũ istorũ materia est schisma aut schismatis fautum. Quò ad personas, sunt vniuersales. Quò ad actiones, nota duos casus. Primus est, si quis de tertiæ partis Cardinalium nominatione cõsus, Papæ sibi nomẽ vsurpauerit: & tunc tam ipse quàm ij qui eũ receperint, sunt excõmunicati. Secũdus est vniuersalis casus, hoc est si à paucioribus q̃m à duabus partibus Cardinalũ electꝰ, nisi maior cõcordia intercesserit, gerat se pro papa, tũc ei prædictæ pœnæ subiacet. Et est absolutio secluso schismate Episcopalis.

Con

Contra manus violentas.

In eos qui suadente diabolo in clericum vel monachum manus violentas injiciunt.

CAPVT X.

Manus violentas in clericum injiciens excommunicatur.

QVIS suadente diabolo huius sacrilegij vitium vel crimen incurrerit, quòd in clericum vel monachum manus violentas iniecerit, anathematis vinculo subjaceat. Et nullus Episcoporum præsumat illum absolvere (nisi mortis vrgente periculo) donec Apostolico conspectui præsentetur, & eius mãdatum susceperit. In Decret. xvij. quæst. iiij. cap. si quis. & est Innocen. ij.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo manus violenta in clericũ injicitur. Et quò ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones verò vna est principalis: scilicet manus violentas in clericum suadente diabolo injicere. Et est papalis. Actiones verò accessoriæ (scilicet mandare, dare consilium, auxilium vel fauorem ad huiusmodi manum violentam) ex alijs Canonibus habentur: quos breuitatis causa omitto.

Circa hanc excommunicationem punientem sacrilegium manus violẽtæ in clericum vel monachum, nota septem.

Primo, quòd quia manus est organum organorum, appellatione manus violentæ venit non solum quæcunq; percussio, sed etiam pulueris aut aquæ iniectio: imò & conspuitio, ac violenta acceptio cuiuscunque rei de manu seu persona clerici: insuper captio, detentio, & carcer.

Non

Non autem præcipere existimo aut consilia intra quæ se contineat : quia in illis violenta manus (hoc est exterior violentia) in illis sola præcepti vis intercenit. Per inferiorem quoq; violentiam clerico intellige non solum executorem, sed mandantem & dantem ad hoc consilium, auxilium, fauorem, consensum : imò etiam ratum habentem post factum, si nomine suo factum est. Appellatur etiam à iure in proposito consentiens ac faciens, qui quum debeat & manifestè possit, desinit obuiare. Et propterea pari pœna punitur : quia (iuxta Apostoli sententiam) digni sunt morte non solum qui faciunt, sed & qui consentiunt facientibus. Et quia duplex est genus debentium : scilicet vel ex officio, vt officiales : (& isti procul dubio ligantur, si manifestè possunt obuiare, & non curant) vel ex casu necessitatis : quo tenemur succumbentem oneri subleuare, quum non sit alter subleuans. Et isti si manifestè possunt, ex interpretatione iuris ligantur, vt patet in cap. quantæ. de senten. excommunic. Crediderim ego istos tunc tantum ligari, quum ex intentione nolunt obuiare, cognoscentes se absque periculo ac damno posse obstare. tales enim inexcusabiles sunt à cõsensu, ex quo necessitatis articulus obligat eos ad obstandum, sicut officiales obligant debitum sui officij. Nota secundò, quòd quia violentia distinguitur ab actibus subdolis, fraudulentis & huiusmodi, & rapina distinguitur à furto : ideo licet manus violenta esset, si quis vi acciperet aliquid quod tenet clericus in manu seu in persona, nõ tamen esset manus violenta, si quis furto tolleret nummos ex loculo gestato à clerico. Et similiter si quis cingulum quò actualiter cingeretur,

geretur, furtiuè tolleret, etiam si præcisio intercueniat : quoniã præcisio illa nõ violenta sed furtiua est. Nota tertio, quòd violentia hoc in loco plus denotat quàm significet. Nã licèt significet quod fit in inuitũ (quia hoc proprie est violentum) intelligimus tamen per hoc etiã iniuriosam manũ : ita quòd licèt clericus consentiat vt verberetur : si iniuriosa est verberatio, excõmunicatus est verberãs. Et hac eadem ratione clericus percutiẽs seu verberãs seipsum iniuriosè, per se vel alium excõmunicatus esset nõ minus, quàm si alium clericũ sic percussisset aut percuti procurasset. Et huic respõdetur quæsito, an monialis procurans abortũ potione vel phlebotomia, incidat in hunc canonẽ? Dicitur enim quòd non incidit : quia manus hæc licèt sit violenta naturæ, non tamen est violenta personæ consentientis, nec est iniuriosa illatio Ecclesiastico.

Nota quarto, quòd manus violẽta potest esse sacrilega duplici ratione : vel absolutè, vel ex iuris positione. Appellatur autem & est sacrilegiũ absolutè, iniqua percussio clerici. Vocatur vero & est sacrilegiũ ex iuris positione, clericũ merẽtis mille mortes occisio per sententiã iudicis laici. hoc enim & similia quæ secundũ se sunt iusta, & sunt solum mala quia prohibita ex iure positiuo, sacrilega quidem sunt, sed ex positiuo iure originem trahentia. Et hoc modo sacrilegium est, si monachus causa correctionis verberatur per laicum, aut necessitate non vrgente per alium clericum vel monachum ab Abbate : vt in cap. vniuersitatis. de senten. excommunic.

In præsenti igitur censura sacrilegium sumitur vtroq; modo : ita quòd excommunicationi subiacet manus violẽta sacrilega, siue absolutè,

sue ex iuris positione. Et propterea quicunque nello iniustitiæ laicus homo vel dominus moueatur contra clericum pessimè meritum, nõ excusatur à sacrilegio manus violẽtæ: nisi in casu sibi à iure permisso. Permitti autem creditur à iure officialibus laicis capere ac detinere clericum (præsentandum quàm citius suo Prælato) inventum in crimine patrato vel patrando. Et nihilominus cuilibet cuius interest, permittitur recuperare violenter a clerico res furto ablatas vel raptas, antè quàm fur vel latro ad alia diuertat, hoc est ante quàm adipiscatur possessionẽ quasi quietam rerum ablatarum: sicut etiam licitũ creditur debitorem clericum fugientem vel fugam parantem detinere præsentandum suo Prælato. In his enim & similibus quum constet sacrilegium non intervenire ex natura facti (quia non ad iniuriam clerici, sed ad iustitiam tenditur) & ex positiuo iure non sit prohibitum, non est locus sacrilegio. Nota quinto casum, in quo manus violenta in clericum verè sacrilega non punitur hac excommunicatione. Et est si clericus turpiter operans cum vxore, matre, filia, vel sorore inuentus percutitur: vt patet in cap. si verò. de sentẽ. excommunic. Percutiens enim ex vindicta dicẽt peccet mortaliter, & sacrilegus fortasse iure tamen humano compatiente iusto dolori, impunis euadit. Si tamen dolus interueniat (puta quia vir consentit vt vxor clericum admittat ad hoc, vt percutere eum possit) excommunicatus est percutiendo: quia dolus interueniens compassionem legis tollit.

Nota sexto, manũ violentã in clericũ nõ sacrilegũ quinq; modis inuenni. Primus est, quũ est sacra: vtpata quum correctionis causa ab habente

bente legitimã potestatẽ legitimè exercetur. Sic enim Episcopus per clericũ, inferiores verò Prælati per seipsos clericũ verberant, detinẽt autem & capiũt per quoscunq. Et ad hunc modũ spectant verberatio, qua naturalis pater corripit filios clericos, & magister discipulos, & maiores seu seniores Ecclesiæ pueros: & clerici afficiãtes eos qui perturbãt diuinũ officiũ cultũ. Et sicut sacra est horum correctio, ita sacrilega esset eorundem actio, si ex odio & iniquitate clericos eosdẽ verberarẽt: ac per hoc essent excõmunicati. Secũdus est, quũ est licitum vt quũ quis defendẽdo se aut sua, aut alios, vim vi repellit cũ moderamine inculpatæ tutelæ. Nec arctatur licita hæc defensio ad casum, quo inuasus nõ potest aliter se, aut sua, aut alios saluare, sed rationabiliter extẽditur etiã ad casum, in quo tamẽ vituperabiliter fugiẽdo posset se saluare: quia non tenetur ignominiosum fugã pati laicus a clerico inuasore, sed potest suũ saluando honorẽ licut & cæteras res, vim vi repellere. Non intelligas tamen licere ei propter hoc acceptare duellũ à clerico prouocãte illũ: quia aliud est velle pugnare, & aliud se & sua tuẽdo, contra clericum nõ minus, sed facto inuadentẽ pugnare. Et ad hanc licitam defensionẽ reducũtur superius dicta in tertio notabili de captione licita, quoniã in defensionem iustitiæ fiunt. Et quum nõ minus castitatẽ quàm reliqua bona tueri debeamus, si mulier aut puer impetatur de turpitudine à clerico, & pro enadendo molestiam, non verbo, sed facto inuadentis, percutit aut mordet (quia nec fugere licet, nec clamare potest, aut infamiam putat) nullam incurrit censurã: quia defensio cũ moderamine inculpatæ tutelæ, tali sexui seu ætati videtur.

Et si excessus interueniret, exẽptus est à canone, qui excusat patrẽ, maritum, fratrem & filium, vt prædictum est. Et multò magis excusat agẽtem pro persona propria in materia turpitudinis iniuriosæ. Si enim licet mihi impunè percutere iniuriantẽ mihi in turpitudine meorum, multò magis impunis sum percutiens iniuriantem mihi in turpitudine propriæ personæ. Et sicut sufficit ibi inchoatio actus, ita hic. qui enim attentat violare, iam turpem actum inchoat. Tertius est, quum manus violenta est imperfecta ex defectu deliberationis: vt contingit in primis motibus. Si quis enim absq; deliberatione ex subita passione manum in clericũ iniecit, ita quod aduertens quid facit, retrahit manum, non est excommunicatus: quia manus violenta, nõ est perfectè actus humanus: ac per hoc non est sacrilega nisi imperfectè: sicut primus motus adulterij est adulterium. Excommunicatio autem hæc præsupponit sacrilegium simpliciter, & non secundũ quid tantùm, quale est hoc. Et ad hunc modum reducuntur percussiones tam defensiuæ quàm correctiuæ, quãdo modicum excessum sunt: quia non ex deliberatione fit excessus ille, sed quasi ex impercepta passione impellente. Quartus est, quum violenta manus est imperfecta ex defectu exterioris actus: puta quia tam leuis ac leuiter iniecta est, vt pro nulla habenda sit, & vt vnico verbo dicatur, quando manus violenta est ita leuis, vt si esset in laicum, non constitueret peccatum mortale: propter hoc quod est in clericũ, non subiacet huic excommunicationi. Et ratio est, quia non est sacrilegiũ: canon autem iste expressè supponit sacrilegium secundum completam sacrilegij rationẽ, & nõ secũdũ quid: quale est

est veniale sacrilegiũ, vt sic liceat loqui. Quintus est: quũ manus violẽta est imperfecta ex defectu formæ, hoc est intentionis: quia scilicet non per se intenditur, siue quia violentia nõ intenditur: vt quum quis castigando clericum, modum excedit ex imprudentia, putans se nõ excedere: siue quia nõ intenditur quòd sit in clericũ: vt quum ex ignorantia clericus percutitur aut capitur: quoniam per se loquendo nõ incurritur sacrilegium nisi sub intentione cadat. Et hoc intelligo, nisi ignorantia culpabilis reducat actum in naturam suæ formæ: vt quia debuit & potuit scire, nec curauit scire. Et ad hunc modum reducuntur casus omnes in quibus nõ formaliter, sed materialiter tantùm manus violẽta in clericum iniicitur: vt contingit officiali Principis arcenti turbam, in qua sunt clerici. Ad hunc etiam modum reducuntur casus, quibus absq; animo iniuriandi violentia rationabiliter infertur clerico: vt si quis fugiens persequentes, clericum ex caballo necessariò fugienti tollat vt velociter se saluet: sicut enim nõ est reus rapinæ equi, ita nec violentiæ sacrilegæ: quia nõ animo iniuriandi, sed necessitate seipsum saluandi totũ fit in casu, in quo si lex viua adesset, cessare se diceret. Et simile est, si in casu defensionis, occurrentem gladium de latere clerici tolleret vt posset se tueri. Et sic de similibus.

Nota septimò, appellatione clerici seu monachi venire non solùm omnes habentes primam tonsuram, & omnes vtriusq; sexus professos aliquam approbatã religionẽ, sed etiam eorundem religionum nouitios & conuersos, hoc est qui se & sua, mutato habitu, alicui religioni dedicauerunt perpetuò. Et hoc intellige, nisi sint priui-

legio clericali priuati: vt sunt degradati, & secū dum quosdā hæretici & bigami: & cōiugati sine habitu & tōsura: & apostatæ seu enormitatibus vanis vacantes &c. Tertianorum autem genos (qui scilicet vocantur de tertio habitu alicuius religionis) ex hoc solo quod sunt tertiani, non gaudent hoc priuilegio: quia nec sunt religiosi (quum non habeant solennem professionē, qua religiosi à non religiosis distinguantur) nec conuersi religionis, nec nouitij religionum, nec clerici. In iure autem quatuor hæc genera tantùm ponuntur, vt patet intuenti.

Demum circa calcē huius canonis, vbi reseruatur Papæ absolutio ab hac censura, scito tria exceptionum genera habere hic locū. Primum, ex qualitate facti. Secundum, ex qualitate personarum. Tertium, ex accidente impedimento. Ex qualitate quidem facti. nam tripliciter inuenitur manus hæc violenta. Quandoque enim est injuria leuis, quandoq; grauis, quandoq; enormis. Et si est leuis, potest Episcopus absoluere: si grauis vel enormis, Papæ vel Legato de latere reseruatur regulariter absolutio. Discernere autem & iudicare leuem, vel grauē aut enormem, ad iudicem (hoc est Episcopum) pertinet. Et de enormi iniuria, ex iure canonico manifestum est multipliciter inueniri. Primò, ex magnitudine facti: vt si perueniat ad mutilationem membri, aut sanguinis effusionem (quæ abundantiam significare videtur) aut grauē vulnus. Secundò, ex persona lædentis: vt si in Episcopum aut Abbatem. Tertiò, ex persona lædente: vt si laicus otii ciuilis authoritatiue percutiat clericum. Quarto, ex scandalo: vt si monachus percutiat clericum secularem: quod ponderabis. Ex iure verò ciuili

& doctoribus superadditis, ex persona læsa, si sacerdos indutus sacris vestibus percutiatur. Et ex inuerecunda: vt si in conspectu Prælati percussio fiat. Ex loco: vt si in Ecclesia vel in platea. Ex loco vulneris: puta si vulneratus in oculo. Et ex notorio, & specialiter temporis: puta magnæ festiuitatis. Ex qualitate verò personarum, nam puerorum intra pubertatis annos excessus quicunq; committus, & mulierum, potest ab Episcopo semper absolui, etiam si pueri post pubertatem absolutionem petant. Similiter religiosi in claustro se inuicem percutientes, & ad religionem transeuntes, nisi difficilis & enormis fuerit excessus: vt mutilatio, aut effusio sanguinis: aut in Episcopum vel Abbatem fuerit. cap. quum illorum. de sentē. excom. Qui etiam sui iuris non sunt (quales sunt serui, & alij huiusmodi) absolui possunt ab Episcopis in duobus casibus. Primus est, si deliquerint in fraudē: hoc est vt subtrahāt se ab obsequio debito dominis, veniendo ad sedē Apostolicā. Secundus est, si ipsi domini sine culpa sua grauē damnū propter hoc incurrant: nisi excessus sit tam grauis & enormis, vt propter vitandū scandalū & tollendum exemplum aliorum, debeāt ad sedem Apostolicam destinari. Ex interueniente demum impedimento absolui in primis possunt à quocūq; excessu omnes in mortis articulo constituti. Infirmi quoq; seu valetudinarij quacūq; corporis imbecillitate impediti, & senes impotentes accedere, & similiter qui ob inimicitias quas habent, aut ob inopiam quam patiuntur, non possunt accedere, & demum quocunque canonico impedimento retrahantur, vt nec ad sedem Apostolicā, nec eius Legatū ire possint, absolui

possunt ab Episcopis, seruata duplici moderatione. Prima est, vt satisfiat clericis iniuriã passis. Secunda est, vt inrent quòd cessante tẽporali impedimento, præsentabũt se Apostolicæ sedi, parituri illius mãdato. De nobilitatis autẽ magna potentia, disponit ius, quòd ratium dominorũ ac delictorũ excessus, significandus est, antè quàm absoluatur, sedi Apostolicæ: & secundum illius consilium postea fiat absolutio: nisi periculum sit in mora, tunc enim iuxta impedimẽtorum canonicorum rationem agendum esset.

In insequentes Cardinales, vel manus violentas in eos injicientes. Item in dominos temporales constitutionem cap. felicis. lib. vj. contra præsumptores præfatos seruari non facientes. CAP. XI.

Prælatos Eccle. hostiliter insequentes Anathematis vinculo innodantur.

SI QVIS in hoc sacrilegij genus arrepserit, quòd sanctæ Rom. Ecclesiæ Cardinales hostiliter fuerit insequutus, vel percusserit aut ceperit, vel socius inerit facientis, aut fieri mandauerit, aut factum habuerit ratum, aut consilium dederit vel fauorem, aut postea receptauerit vel defensauerit scienter eundem, sicut criminis læsæ maiestatis reus, perpetuò sit infamis. Et infrà: Ex insequutione prædicta, sicut ex iniectione manuum violenta, ipso facto sententiam excommunicationis quis incurrat, tam ipse insequutor, quàm alij supradicti tanti mali participes. Nec ab alio quàm à Rom. Pontifice. possit beneficium absolutionis obtinere, nisi in articulo mortis. Et infrà: Si Princeps, Senator,

tor, Consul, potestas, vel alius dominus, siue rector, contra præsumptores prædictos præsentis constitutionis tenorem non fecerit obseruari: tam ipse quàm officialis eius intra mẽsem postquàm res ad eorum notitiam venerit, eo ipso sententiam excommunicationis incurrant. Bonifa. extrà de pœn. cap. felicis. lib. vj.

MAteria istius canonis est sacrilegium insequutionis & manus violentæ in Cardinales sanctæ Rom. Ecclesiæ. Quò ad personas, canon est vniuersalis. Quò ad actiones, comprehendit decem actiones: scilicet insequi, percutere, capere, sociare facientem, mandare, ratum habere, consulere, fauere, receptare, defensare scienter. Ita quòd quicquid horum aliquis commiserit, est excommunicatus. Et reseruatur absolutio Papæ. In secũdo autem canone si Princeps &c. materia est omissio seruandi dictam constitutionem, tanquàm quasi probãs sacrilegium factum. Personæ verò excommunicatæ sunt septem: scilicet Princeps, Senator, Consul, potestas, alius dominus, rector, & eius officiales. Actio quæ excommunicationi subijcitur, est vna: scilicet non facere seruari dictam constitutionem intra mensem à die notitiæ computandum. Et est excommunicationis huius absolutio Episcopalis.

In iniuriosè Pontificem percutientes, capientes vel bannientes. CAP. XII.

Episcopum iniuriosè tractantes, aut iniurianti bus opem præstantes, tanquã sacrilegi vinculum excommunicationis incidunt.

SI quis suadente diabolo in hoc sacrilegij genus prorũperit, quòd quamuis iniuriosè vel

temerè Pontificem percusserit, aut ceperit, bannierit, vel hoc fieri mandauerit, aut facta ab aliis rata habuerit, vel socius in his fuerit facientibus, aut consilium in his dederit vel fauorem, seu scienter defensauerit eundem: in illis casibus de prædictis, in quibus excommunicationem per tam edictos canones nō subiacet, sit huius nostræ constitutionis authoritate anathematis mucrone percussus: ac non queat nisi per summū Pont. (præterquàm in mortis articulo) absolui, &c.

Potestas verò, consiliarij, baillini, scabini, aduocati, rectores, consules & officiales ciuitatis, quæ in Episcopum suum cōmiserit aliquid prædictorum, in præmissis culpabiles existentes, similiter excommunicationis sententiæ (à qua non nisi vt præmittitur, valeant beneficium absolutionis obtinere) sint subiecti. Cle. extrà de poen. cap. si quis in Clemen.

CAnones duo simul hic ponuntur: & vtriusq; materia est sacrilegium in Episcopum. Et primus quidem quò ad personas, vniuersalis est. Quò ad actiones verò, comprehendit duo genera actionum, scilicet principalium & accessoriarum. Et principales quidem sunt tres, scilicet percutere, capere, vel bannire Episcopum quemcunq;. Actiones verò accessoriæ sunt sex: scilicet mandare, ratificare, sociare, consulere, fauere, vel scienter defendere.

Secūdus autē canon specialiter loquēs de hoc sacrilegio perpetrato à ciuitate (quæ nō excommunicatur: quia vniuersitas nō excōmunicatur) particularis est quò ad personas: pro quāto septē genera officialiū: & octauo generali nomine omnes illius officiales excōmunicat. Sed quò ad actiones extēditur: pro quāto culpā omnē circa

circa hoc sacrilegium comprehendit. Et est vtriusq; absolutio Papalis. Aduerte hic, quòd appellatione Pontificis seu Episcopi non venit nisi consecratus. Episcopus quia electus & non consecratus, non est Episcopus, licet sit administrator & Episcopus electus. Et scito quòd præter hos canones, ad idem extat alius in cœna Domini, dicens: Excommunicamus & anathematizamus omnes temerè mutilantes, vulnerantes, interficientes, capientes, incarcerantes, & detinentes Patriarchas, Archiepiscopos, & Episcopos, eorumq; mandatores. Vbi videre potes canonem vniuersalem quo ad personas & comprehendentē actiones sex principales, & vnam accessoriam, scilicet mandare. Et est Papalis, sicut cæteræ in cœna Domini.

In sacrilegos ad vrbem Romam pergentes, inuadentes. CAP XIII.

Romipetas qualitercunque mutilantes vel persequentes, excommunicantur.

EXCOMMVNICAMVS & anathematizamus omnes mutilantes, vulnerātes & interficientes, seu capientes & detinentes, seu deprædantes & Romipetas & peregrinos ad vrbem causa deuotionis seu peregrinationis accedentes, & in ea morantes, vel recedentes ab ipsa: & in his dantes auxilium, consilium, vel fauorem. In proces. cœnæ Domini.

CAnonis illius materia est sacrilegium, quo inuadūntur ad dictā vrbē pergētes. Et quò ad personas, est vniuersalis. Quo ad actiones, cōprehēdit sex prīcipales, & tres accessorias. Et principales sunt, mutilare, vulnerare, interficere, capere, detinere, deprædari. Accessoriæ autē sunt,

sunt,consulere, auxiliari,fauere. Et nota,quòd oportet personas ad quas principales actiones terminantur,habere multas conditiones. Prima est in qualitate,quòd sint Romipetæ seu peregrini. Secunda est in causa,quòd causa deuotionis vel peregrinationis. Tertia est in positione, quòd ad vrbem accedant,vel in ea morentur, vel inde recedant. Et ex defectu tertiæ cõditionis,si quis tales percusserit antequam sint in accessu,aut postquam redierint,non incurrit hunc canonem. Ex defectu verò secundæ cõditionis, si quis habitatorem Romæ euntem ex Hispania Romam vt in domum suam vadat,percusserit, non incurrit hunc canonem: quia nec causa deuotionis, nec causa peregrinationis ad vrbem accedit. Ex defectu autem primæ conditionis,si quis percusserit habitantem Romæ causa deuotionis,non incidit in hunc canonem: quia habitator non est Romipeta,aut peregrinus morans in vrbe. Inter causam autem deuotionis & peregrinationis nihil intereſſe video in proposito, nisi quantùm ad exteriorem manifestationem. deuotio enim interior est:peregrinatio verò exteriora solita est habere signa. Et vulgariter vocantur peregrini,qui deuotionis causa pergunt. Verùm inter Romipetas & peregrinos ad vrbem,differentia est,inquantum communius est Romipetæ nomen,nam comprehendit etiam Romanum ciuem ad vrbem causa deuotionis accedentem.

Et nota,quòd canon iste respicit non Papam, non curiam,sed vrbem Romanam:ita quòd si Papa cum curia alibi esset,nihilominus canon iste ligaret offendentes euntes ad vrbẽ causa deuotionis. Aduerte quoq;,quòd iste canon mutatus est:quia in processu cœnæ Domini tempore Martini comprehẽdebantur etiam peregrini ad Hierusalem. Et est Papalis.

In eos qui ad sedem Apostolicã venientes, & recedentes ab eadem, temeritate propria capiũt,spoliãt & detinẽt,&c. CAP. XLIII.

Romanam curiam petentes,aut ab ea recedẽtes sub pœna excommunicationis impedire vel qualitercunq; molestare prohibetur.

EXCOMMVNICAMVS & anathematizamus omnes illos qui ad sedem Apostolicam venientes,& recedentes ab eadem,necnõ omnes illos qui iurisdictionem ordinariam vel delegatam aliquam non habentes,in eadem curia morãtes temeritate propria capiunt,spoliant, & detinent,aut ex proposito deliberato verberare, mutilare,vel interficere præsumunt: & qui talia fieri faciunt seu mandant. In procef. cenæ Domini.

CAnonis istius materia est sacrilegiũ,quo offenditur sedes Apostolica in ijs quæ sub protectione sua sunt. Et quò ad personas,est vniuersalis. Quò ad actiones verò comprehendit actiones principales sex,& duas accessorias. Et quoniam in canone isto aliter modificantur primæ tres actiones principales,quando terminantur ad venientes vel recedentes,& aliter quando terminantur ad morantes in curia Romana: ideo aduerte ex litera differentiam. Et multiplicando primas tres actiones,dicito quòd capere, spoliare vel detinere tam venientes ad Apostolicam sedem,quàm recedentes ab ea,primò excõmunicantur. deinde quòd capere,spoliare vel detinere propria temeritate (hoc est authoritatiuè)

tiuè) morantes in curia Apostolica, excommunicantur. Tertiò, quòd verberare, mutilare vel interficere ex proposito deliberato tam venientes quàm recedentes quàm morantes, excommunicantur. Et est Papalis. Sed sunt hîc aduertenda multa. Primũ, quòd non est hîc sermo de Roma, sed de sede & curia Apostolica, ac per hoc oportet personas sic offensas ad sedè Apostolicam venire, aut ab illa recedere, aut in illius curia morari: ita quòd non sufficit morari Romæ vbi est curia, sed oportet in curia morari. Secundum est, quòd si morantem in curia quis spoliat aut detinet, aut capit furtiuè & per medium raptoris, & non authoritatiuè, non incurrit hunc canonem, factus est enim hic canon contra eos qui in curia authoritatè sibi de facto vsurpant. Propterea enim dicitur, qui iurisdictionẽ ordinariam vel delegatã non habentes propria temeritate &c. Tertium est, quòd si quis exorta tunc ira, rixa, cõtrouersia, & breuiter non animo quieto præmeditatus prorumpit in verberãdum aut occidendũ curialem in curia, non incurrit hunc canonẽ: quia non vocatur in proposito ex proposito deliberato facere, qui ex non præmeditatione queri animi facit: alioquin superfluè apponeretur ex proposito deliberato, si deliberatio sufficiens ad peccatũ mortale sufficeret ad hunc canonẽ incurrendũ; commune siquidem est omni excõmunicationi subesse peccatum mortale. Et semper hoc subintelligitur: nisi quis adeò desipiat, vt putet aliquem ex actu non deliberato excommunicatum, aut in hoc solo canone explicatum quod in cæteris subintelligitur: quod irrationabile est.

Quartum est, quòd vltimus casus (scilicet de

per

percutientibus morãtes in curia) scriptus quidem est, & in per cẽtũ annos quotãnis, pmulgat, & tamẽ à nullo aduerti aut practicari videtur tã in foro iudiciali quàm pœnitentiq. nullus siquidẽ (nisi fallor) ex hoc se aut alium reputat excõmunicatum. Canonis autẽ accessoriæ duæ sunt: mãdare scilicet, & facere fieri aliquid dicitur iuxta quòd nõ solũ qui mãdato, sed q alia via quàm mãdato facit aliquid horũ fieri, excõicatus est. Et est Papalis.

In sacrilegos, litigãtes in Ro. curia quomodolibet offendentes. CAP. XV.

Litigantes in curia Romana non sunt spoliandi, nec aliqualiter impediendi: & hoc sub pœna excommunicationis.

EXCOMMVNICAMVS & anathematizamus omnes illos qui per se vel alium seu alios, qualescũq; personas Ecclesiasticas vel seculares ad Rom. curiã super suis causis & negotijs recurrẽtes, illaq; in eadẽ curia, vbi quẽtes aut, procurãtes, negotiorũq; gestores, aduocatos vel procuratores ipsorũ, vel eiũ auditores seu iudices super dictis causis seu negotijs deputatos, occasione causarũ vel negotiorũ huiusmodi verberãt, mutilant vel occidũt, seu bonis spoliãt. Vel qui per se, vel aliũ seu alios directè vel indirectè prædictũ exequi vel procurare, aut in eisdẽ consilium, auxilium, vel fauorem præstare non verentur: cuiuscunq; præeminentiæ, dignitatis &c. fuerint, In proces. cœnæ Domini.

Canonis istius materia est sacrilegiũ, quo ex certa speciali causa (scilicet litis vel negotij) offendentem qui sub protectione Apostolicæ sedis sunt. Et quo ad personas offendẽtes est vniuersalis. Quo ad personas vero offensas, cõtinet

octo

ctio genera personarum: scilicet ad Ro. cu. super suis causis recurrentes, prosequẽtes, procuratores, negotiorũ gestores, aduocatos, procuratores, auditores, iudices. Quò ad actiones autẽ principales explicat quatuor: verberare, mutilare, occidere, bonis spoliare. Oportet tamẽ actiones istas non ex quacunq; causa, sed occasione causarum vel negotiorũ huiusmodi fieri si incurrẽda est canonis huius cẽsura. Quò ad actiones verò accessorias, multiplicatur valde, vt patet intuenti. Et est Papalis.

In eum qui quempiã Christianorum per assassinos interfecerit, vel interfici mãdauerit, aut eos receptauerit, defenderit, vel occultauerit. CAP. XVI.

Christianum per assassinũ interficere, aut interficiendũ curare, peccatum est excommunicationis puniendum sententia.

STATVIMVS, vt quicũq; Princeps, Prælatus, seu quæuis alia Ecclesiastica secularisve persona quẽpiam Christianorum per assassinos interfecerit vel interfici mandauerit (quamuis mors forsitan ex hoc non sequatur) aut eos non receptauerit, defenderit, vel occultauerit, excommunicationis sententiã, & depositionis à dignitate, ordine, honore, officio & beneficio incurrat ipso facto. Inno. iiij. de homicidio. cap. pro humani. lib. vj.

CAnonis istius materia est homicidium, non qualecunq;, sed sacrilegum: cõditus est enim contra quandam sacrilegam viam occidendi Christianos. Et quò ad personas, est vniuersalis. Quò ad actiones verò comprehendit quinque actiones. Prima est, Christianum per assassinos inter

interficere: secunda est, mãdare, etiam si non sequatur effectus: tertia est, eos assassinos receptare: quarta est, eos defendere: quinta est, eos occultare.

Vbi primò nota, quòd assassini non dicuntur hic qui vulgariter vocantur assassini: sed quædam specialis gens infidelis (vt litera innuit) habens suum dominum, quæ hodie ignota videtur. Deinde aduerte quod in hoc canone mãdati actio non punitur vt accessoria, sed vt principalis: & propterea punitur etiam si effectus non sequatur. & simile est de alijs tribus actionibus sequentibus: ita quòd receptatores, defensores, occultatores assassinorum etiam si non occiderint aut occisuri sint Christianum, sunt excõmunicati: quia sic ius disponit. Et est Episcopalis.

In sacrilegos Ecclesiæ Romanæ terras offendentes. CAP. XVII.

Terras & possessiones Ecclesiæ Romanæ impugnantes excommunicantur.

EXCOMMVNICAMVS & anathematizamus omnes illos qui per se vel alium seu alios directè vel indirectè sub quocunq; titulo vel colore occupant, detinent, vel hostiliter destruunt seu inuadunt, aut occupare, detinere vel destruere, aut inuadere hostiliter præsumunt in totũ vel in partem, alicuius vrbẽ, regna Siciliæ seu Trinacriæ, insulas Sardiniæ & Corsicæ, terram citra Pharum, patrimonium Beati Petri in Tuscia, ducatum Spoletanum, comitatum Venayssinum, Sabinẽsem, Marchiæ Anchonitanæ, Massæ, Trebutiæ, Romandiolæ, Campaniæ, & maritimæ prouincias, ac terras specialis commissionis Arnulforum, ciui-

tates que nostras, Bononiam, Ferrariam, Benenentum, Perusiam, Auinionem, ciuitatem castellū, Tudertū, & alias ciuitates, terras & loca vel iura ad ipsam Ro. Ecclesiam spectātia & adhærentia, ac fautores & defensores eorum: seu in his dantes auxilium, consilium, vel fauorem. In processu cœnæ Domini.

CAnonis istius materia est sacrilegiū, quo offenduntur terræ Ecclesiæ Romanæ. Et quo ad personas, est vniuersalis. Quo ad actiones verò principales, numerat quatuor: scilicet occupare, detinere, hostiliter destruere, seu inuadere, tum in præsenti quàm in futuro. Et modificantur dictæ actiones multipliciter: scilicet per se vel aliū, & directè vel indirectè: & excludūtur colores &c. Accessoriæ autem sunt, fauere, defendere, consulere. Quæ autem sint terræ & loca Ecclesiæ Ro. in litera explicat. Et est Papalis.

Aduerte hic, quod quum in terris Ecclesiæ contingit, quod pars existens extrà armata manu volens intrare, inuadit ciuitatem non vt subtrahat eam Ecclesiæ, sed vt ipsa pars ibi regnet eo modo quo partes illæ regnare consueuerunt, canonem illum incurrit, quia terram Ecclesiæ in parte talem hostiliter inuadit sub colore manendi in domo sua. Imo (vt à communiter accidentibus patet) huiusmodi inuasio tendit ad subtrahendum Ecclesiæ Roma. terram quo ad liberum regimen. Romana siquidem Ecclesia in terris vbi facto regnat, titulare dominium potius habet quàm cum effectu.

In latrones maritimos. CAP. XVIII.

Piratæ & cursores aut prædones maritimi anathematizantur.

Excom

EXCOMMVNICAMVS & anathematizamus omnes piratas, cursarios, latrūculos maritimos: & illos præcipuè qui mare nostrum à monte Argentario vsque ad Tarracinam discurrere, & nauigantes in illos deprædari, mutilare, interficere, ac rebus & bonis suis spoliare præsumpserunt hactenus & præsumunt: ac omnes receptatores eorundem: & eis auxilium dantes, consilium vel fauorem. In processu cœnæ Domini.

CAnonis istius materia est latrocinium maritimū. Et quo ad personas, vnū genus personarū nominatur diuersis nominibus. Nam piratæ ijdē sunt, qui vulgariter corsarij appellātur: latrunculi quoq; marini, parui piratæ sunt. Totum ergo genus piratarum excommunicatur, & præcipuè intra mare Ecclesiæ Romanæ discurrentium. Actiones principales sunt quinq;: deprædari, mutilare, interficere, bonis suis spoliare, & receptare eosdem. Accessoriæ autē sunt tres, consulere, auxiliari, fauere. Et est Papalis.

In sacrilegos sedem Apostolicam in suis victualibus offendentes. CAP. XIX.

Victualia vel alia Romanæ curiæ necessaria foltcitantes, non sunt sub anathematis pœna impediendi.

EXCOMMVNICAMVS & anathematizamus omnes impedientes seu inuadentes victualia, seu alia ad vsum Ro. curiæ necessaria adducentes: vel qui ne ad Rom. curiam ipsa adducātur vel deferantur impediunt seu perturbant: & qui talia fieri faciunt vel defendunt: cuiuscunq; fuerint ordinis, præeminentiæ &c. In proces. cœnæ Domini.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur sedes Apostolica in suis victualibus. Et quò ad personas est vniversalis. Quò ad actiones principales sunt quatuor: sed distinctæ in duas combinationes propter diuersitatē terminorum. Nam prima combinatio est impedire vel inuadere homines ad ducentes victualia vel alia necessaria ad vsum Romanæ curiæ. Secūda verò cōbinatio est, impedire vel perturbare, ne prædicta adducantur ad curiam: ita quòd primò prouideatur hominibus adducētibus: secundò rebus adducendis. Quò ad actiones verò accessorias, ponitur duæ actiones: scilicet defendere, vel facere fieri talia: quamuis errore scriptorum ly fieri, omissum sit in textu etiam plumbato. Et est Papalis. Aduerte hīc, quòd quum ex voluntate & proposito maleficia distinguātur: si quis nō gratia impediendi vel perturbandi ea quæ sunt ad curiam, sed consulendi propriæ patriæ commoditati, inhibeat ne quis extrahat de patria fruges &c. quamuis inde sequatur, quòd nō possunt deferri ad curiam Ro. non propterea incidit in hunc canonem. Similiter si quis tempore pestis in curia inhibet suis ne quis vadat Romam reuersurus &c. non incidit in hunc canonem: & sic de similibus: quia non per se agitur contra curiam, sed pro necessitate, pro sanitate patriæ, & huiusmodi per se agitur: licet per accidens redundat in damnū curiæ, sed pœnæ ac censuræ intelligendæ sunt penes id quod est per se, & non penes id quod est per accidens.

In sacrilegos Christianum principatum offendentes, opem ferendo inimicis crucis Christi. CAP. XX.

Sarra

Sarracenis arma vel alia Christianitati nocitura deferentes excommunicantur.

EXCOMMVNICAMVS & anathematizamus illos, qui contra Christum & populum Christianum, Sarracenis arma, ferrum, & lignamina deferunt galearum: eos etiā qui galeas eis vendunt vel naues: quique in piraticis Sarracenorum nauibus curam vel gubernationem exercent, aut machinis, aut quibuslibet alijs aliquod eis impendunt consilium vel auxilium in dispendiū terræ sanctæ, ipsosq; rerum suarum priuatione mulctari, & capitium seruos fore censemus: præcipientes, vt per omnes vrbes maritimas in diebus dominicis & festiuis huiusmodi sententia publicè innouetur. Et talibus gremiū non aperiatur Ecclesiæ, nisi totum quod ex commercio rum damnato percepertint, & tantundem de suo, in subsidium terræ sanctæ transmiserint. Et infrà: Quòd si forte soluendo non fuerint, sic alijs reatus talium castigetur, quòd in pœna ipsorum alijs interdicatur audacia similia præsumendi. Inno. in conci. generali. extrà de Iudæis. cap. ad liberandum.

CAnonis istius materia est sacrilegium cōtra Christianum principatum commissum, opem ferendo inimicis crucis Christi. Et multis in locis repertus diuersimodè inuenitur: & in iure, & in Extrauagantibus, & in processu qui fit in cena Domini.

Vt autem clarè percipiatur quid, quando, & vbi prohibitum sit, distingue tempora & loca. Et scito, quòd secundum omne tempus, & secundum omnem locum infidelium, excommunicati sunt deferentes equos, arma, ferrum, lignamina, & alia prohibita, quibus Christianos impugnāt:

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt patet in cœna Domini. vbi sic dicitur: Excõmunicam? & anathematizamus omnes illos, qui equos, arma, ferrum, lignamina, & alia prohibita deferunt Sarracenis, Turcis, & alijs Christi nominis inimicis, quibus Christianos impugnãt. Tempore verò guerræ excommunicati sunt deferentes etiam quodcunq; mercimonium: vt patet in cap. quod olim. de Iudæis & Sarracenis. Et omni rursus tempore deferentes etiam victualia & quæcunq; mercimonia in Alexandriam, vel alia loca Sarracenorum terræ Ægypti, excommunicati sunt: vt patet in Extravag. cle. v. multa mentis posita inter communes Extravagantes in tit. de Iudæis & Sarracenis. Et tam hæc tertia quàm prima excommunicatio reseruatur Papæ. Secunda autem quatenus ab vtraq; harum separatur, ab Episcopo absolui potest. Aduerte deinde, quòd appellatione armorum veniunt non solum offensiua, sed defensiua, ex quacunq; materia fiat. Per ferrum autem & lignamina, præcipuam materiam intelligo armorum, & galearum, ac nauium. Et per alia prohibita, accipe non solum naues & galeas ipsas, sed quascunq; secundarias proprias materias armorum, galearum, nauium: vt sunt sartiæ, vela galearum: & breuiter quæcunque ad hoc sunt vt ex eis Christiani impugnentur. sic enim processus cœnæ Domini explicat. Victualia autem & cõmunis vsus mercis (vt panni lini vel lanei, & alia huiusmodi) non veniunt appellatione prohibitorum: vt latissimè patet ex eo quòd in dicta Extrauagante postquam dictũ est, ferrum, equos, arma, & alia vetita, subiungitur, necnon victualia & mercimonia. Vnde sequitur, quod talis excõmunicatio in canone Cœnæ Domini, non

non extenditur ad deferentes victualia & communes merces ad infideles. Et hæc bene nota. Vnde has omnes merces deferẽtes non sunt excommunicati, nisi tempore guerræ, aut nisi in Alexandriam, vel partes Aegypti deferant: quam excommunicatio contra illos non innouatur, nisi vt dictum est. Et quilibet Canon est vniuersalis quò ad personas, Sed quò ad actiones distãt. quia in hoc canone explicatur quinque actiones. Prima est deferre: secunda vendere: tertia curam exercere: quarta consulere: quinta auxiliari: vt patet in textu. In Canone verò cœnæ Domini sola vna actio ponitur: scilicet deferre. Et est non solum papalis, sed pœnalis absolutio: vt in iure recitato videt.

In effractores locorum sacrorum.

CAP. XXI.

Loci sacri fractor seu spoliator pœnam excommunicationis incurrit.

MEMORATOS sacrilegos (qui scilicet confregerant violenter quasdam Ecclesias, & expoliauerant) excommunicatos nuntietis: & faciatis sicut excommunicatos arctius euitari, donec pacis iniuriam congruè satisfaciant, & damna data refarciant, & cum literis vestris rei veritatem contingentibus Apostolico se conspectui repræsentent. extra de sent. excommunic. conqueriti.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo frangitur Ecclesia & expoliatur. Et quo ad personas vniuersalis est. Quo ad actiones verò comprehendit duas simul: scilicet frangere & expoliare. Vbi nota primò, duo requiri simul vt sit locus Canonis: scilicet effractionem, & spolia-

tionem. Et effractio quidem ad templum (siue frangatur paries, siue ianua, siue sera, siue tectum &c.) spoliatio autem ad res quæ tolluntur, refertur. Et propterea si quis aperiret Ecclesiam & spoliaret, aut fraugeret, sed non spoliaret, non subijceretur huic Canoni. Nota secundò, quòd hic Canon nullam infert excommunicationem, sed latam supponit, & denuntiationem mandat, ac denuntiati absolutionem Apostolicæ sedi reseruat. Sed vbi lata sit ista sententia quæ hic supponitur, non facilè patet: nisi dicendo quòd canon iste per hæc sua verba interpretatur, quòd ad hunc casum fuisse anathema latæ sententiæ canonem Lucij Papæ in Decretis. xvij. q. iij. cap. omnes Ecclesiæ. Indubiè siquidem tenetur huiusmodi Ecclesiarum effractores cum spolio, esse ipso iure excõmunicatos ex hoc textu: quia mandantur denuntiari excommunicati, non potest enim denuntiari excommunicatus, nisi qui iam est excommunicatus. Et est papalis post denuntiationem.

In incendiarios. CAP. XXII.

Absolutio à peccato incendiarij Papæ reseruatur.

INCENDIARII ex quo sunt per Ecclesiæ sententiam publicati, pro absolutionis beneficio ad sedem Apostolicam sunt mittendi. Clement. 2. extrà de sentent. excõmunic. cap. tua.

CAnonis istius materia est iniuriosum incendium. Et quò ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones vnam solam ponit actionem: scilicet iniuriosè incendere, non qualitercunq; sed post sententiam.

Vbi

Vbi nota nullam in hoc Canone excommunicationis sententiam ferri: sed si per Ecclesiæ (hoc est prælatorum) sententiam sunt nõ solum excommunicati, sed publicati: tunc absolutio reseruatur sedi Apostolicæ. Et quia non arctat se Canon ad incendiarios Ecclesiarum, ideo de quibuscunq; incendiarijs intelligo. Et intelligitur in proposito incendiarius non ab actu incendendi, sed à vitio. qui enim malo studio incendit domum, segetem, oliuetum &c. incendiarij crimen incurrit.

Et licito excommunicationem contra incendiarios Ecclesiarum latam, nullibi inuentam à me esse, quamuis quæsierim quæ allegantur loca: & propterea non habeo eos pro excommunicatis. Et si qui fortè fundent excõmunicationem hanc super canone qui habetur xj. q. iij. cap. canonica, aduertant primò canonem illum communem esse omnibus violatoribus Ecclesiarum, deinde quòd nõ videtur ligare omnes Christi fideles: quia videtur canon nec consilij vniuersalis, nec Papæ, sed particularis Synodi, scilicet Aurisiacen. Constat autem huiusmodi canones, præsertim pœnales, nec ex se nec ex Gratiani compilatoris authoritate vim suã extendere ad vniuersas CHRISTI Ecclesias.

In eos qui Christianos naufragantes rebus suis spoliant. CAP. XXIII.

Christiani naufragantes non debẽt spoliari. & hoc sub pœna excommunicationis.

ILLI qui Christianos naufragiũ patientes spoliãt rebus suis: nisi ablata reddiderint, excõmunicationi se nouerint subiacere. Ex Cõcil. Latera. de raptoribus. cap. excõmunicationi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAnonis istius materia est furtum seu rapina bonorum naufragorum. Et quò ad personas vniuersalis est. Quò ad actiones vnam punit, scilicet spoliare bonis patientes naufragiũ.

Vbi aduerte Canonem hunc contra iniquam detentionem rerum Christianorum naufragorũ, considerasse duo concurrere in hac iniquitate. Primò acceptionem rerum ex naufragio: deinde vsurpationẽ earundem rerum vt propriarum. Et quia primus actus (hoc est accipere huiusmodi res) potest bene & malè fieri, & habet speciẽ boni (quoniam est saluatio rerum periclitantiũ) & potest fieri ex pia charitate, ad opem scilicet ferendam dominis rerum illarum: & potest fieri ex auara iniquitate ad appropriandũ sibi res illas: ideo nõ est punitus actus iste acceptionis ab hoc Canone. Secundus autem actus (qui est detentio rei alienæ inuito domino) quoniam manifestam & inexcusabilem continet iniquitatem, punitus est ab hoc Canone excommunicationis sententia. Et quia actus iste (scilicet detinere res naufragorum ipsis inuitis) consummatur in omissione restitutionis, propterea canon iste non percutit huiusmodi quasi raptores seu fures, nisi quum venerint ad omissionem restitutionis debitæ. Et quia tempus restituendi determinatum est ad statim (quia obligat semper & ad semper) ideo statim incurritur hæc excõmunicatio quum quis est in mora: hoc est quũ quis potest restituere, & non restituit. Nec est opus monitione: tum quia tempus restitutionis determinatum est ipso iure, vt dictum est: tum quia statum est censuras contra omittentes, exigere monitionem: vt patet ex eo quòd inquisitores odio vel amore &c. omittentes, absq; alia moni

monitione sunt excommunicati: iuxta cap. multorum. de hæretic. in Clem. Et est Episcopalis.

Aduerte cõfessor leges aut consuetudines alicuius de confiscatione bonorum naufragorum, esse corruptiones legum & bonorũ morum, addentes afflictiones afflicto.

Contra offendentes Apostolicam sedem.

In Cardinales sede vacante constitutioni de Romani Ponti. præter simoniam faciendo electione, quonis modo contrauenientes. CAP. XXIIII.

Romani Pontificis electionem præter simoniacam impedientes ipso facto pœnam excõmunicationis incurrunt.

INHIBEMVS omnibus & singulis sanctæ Rom. Ecclesiæ Cardinalibus qui pro tempore erunt, & eorum sacro collegio: ne Apostolica sede vacante prædictis (scilicet de Rom. Pontifice, præter simoniam faciendo electione) contrauenire, vel contra præmissa vel aliquod præmissorum statuere, disponere, ordinare, vel aliquo modo facere seu attentare præsumant, quocunque exquisito colore vel causa, sub excommunicationis Latæ sententiæ pœna: quam ipso facto incurrant. Et à qua nõ nisi per Rom. Pontific. canonice electum absolui possint, nisi in mortis articulo. Iulius II. in Extrauaganti, quum tam diuino. & fuit per Lateranense Concilium approbata.

Cano

CAnonis istius materia est simonia, non quæcunque, sed circa electionem Papæ. Et quòd ad personas est particularis: vtpote solos Cardinales comprehendens. Quòd ad actiones verò numerat sex actiones: prima est, conuenire: secunda, statuere: tertia, disponere: quarta, ordinare: quinta, aliquo modo facere: sexta, aliquo modo attentare. Et hæc omnia intelliguntur sede vacante: ita quòd si Cardinales contrà ordinata de Papa præter simoniam electione, contraueniant aut statuant &c. sunt excommunicati. Et est Papalis. Vbi nota, quòd licet secundum antiquam iuris non potuisset excipi contra Papam simoniacè electum (quia quantumcunq; simoniacus, erat verus Papa) post hanc tamen constitutionem Papa simoniacè electus non est Papa in veritate. Et Cardinales sede vacante iurant se seruaturos hanc constitutionem.

In eos qui ab ordinationibus, sententijs seu mandatis Rom. Pon. ad futurum Concilium appellant: aut fauorem, cõsilium, auxiliumve ad hoc præstãt &c. CAP. XXV.

Appellantes à sententia, ordinatione vel mandato summi Pontificis excommunicantur.

SANE olim fel. re. Pius Papa II. prædecessor noster de fratrum suorum sanctæ Rom. Eccles. Cardinalium cunctorumq; prælatorum, ac diuini & humani iuris interpretum curiam Rom. sequentium in dicta seu congregatione Mantuana existentium approbatione, matura prius & graui præmissa discussione, & de eorundem congregatorum vnanimi consilio & assensu ac ex certa scientia prouocationes ad futurum

tunc cõcilium efficacissimis & palpabilibus rationibus tã quàm erroneas & detestabiles damnauit: ac sub excommunicationis latæ sententiæ & interdicti pœnis præcepit, ne qua persona cuiuscunq; dignitatis, siue etiam vniuersitas aut collegium quouis quæsito colore ab ordinationibus, sententijs, seu mandatis quibuscunq; suis & successorum suorum, appellationem huiusmodi interponere audeat: & contrà facientes vnà cum fautoribus suis, & consilium, auxiliumve præstantibus (siue tabelliones sint, siue testes, siue aduocati, siue alij quicunque) non solum pœnis & censuris prædictis, sed etiam ijs quæ læsæ maiestatis & hæreticæ prauitatis reis imponuntur, obnoxios esse statuit. Et infra: Dictasq; pœnas & earum quamlibet omnes illos ipso facto incurrere volumus (cuiuscunq; conditionis existant, & gradus prærogatiua præfulgeant) qui in senatu, concilijs, parlamentis, congregationibus etiã synodalibus & prouincialibus vel alibi quomodolibet tacitè vel expressè, voce vel scripto, per se vel alium, cuiuscunq; timoris vel reuerentiæ velamine, vel prætensa excusatione, & superioris mandato non obstante decreuerint, consuluerint seu deliberauerint, vel aliorum dictum approbauerint, consilium aut vocem dederint, vt ad futurum vniuersale Concilium à nobis vel successoribus nostris Rom. Pontific. contra prædictam constitutionem appellare liceat, possit, vel debeat, dictas pœnas ad ipsos & eorum quemlibet contrauenientem in præmissis, tenore præsentium dantes & extendentes & locum habere declarantes omni ambiguitate cessante. Iulius ij. in Extrauagan. fuscepti regiminis.

Ca

CAnonis istius materia est sacrilegium cõtra sedis Apostolicæ primatum. Et quò ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones verò principales, constitutio Pij ponit vnam tantùm: scilicet appellationem ad futurum concilium: ab ordinationibus, sententijs seu mandatis Roman. Pont. sed accessorias ponit tres: fauere, consulere, auxiliari. Extensio autem Iulij addit sex actiones principales: scilicet decernere, consulere, deliberare, approbare aliorum dicta, consilium dare, vocem dare vt ad futurum concilium contra dictã constitutionẽ Pij appellari liceat, possit, vel debeat. Et quælibet actio multiplicatur per modos, tacitè vel expressè, voce vel scripto, per se vel alios. Vbi nota primò, quòd licet omnes istæ actiones tanquam accessoriæ fuerint excõmunicationi subiectæ per constitutionẽ Pij, non erant tamen per constitutionem illam excommunicationi subiectæ tanquam principales actiones: & propterea nõ erant illi dantes cõsilium aut vocem, verbo vel scripto, excommunicati, nisi subsequuto effectu (hoc est nisi subsequuta principali actione, quæ est appellare ad futurum concilium) sed per additam extensionem Iulij, quilibet horum est excommunicatus statim vt dat vocem seu consilium vt possit, liceat, seu debeat appellari, etiam si effectus non subsequatur, quia sic disponit Decretalis ista. Alioquin frustra esset extensio ista ad easdem actiones vt accessorias & concomitantes: quoniam iam per Pium comprehensæ sic erant sub nomine dantium consilium, auxilium, vel fauorem. Nota secundò differentiã inter consulentes quòd fiat hæc appellatio, & cõsulentes quòd fieri possit, aut liceat, aut debeat hæc appella-

tio. nam primi non sunt excommunicationi nisi sequatur appellatio: quia per Pij constitutionem excommunicantur vt cooperatores. Secundi autem sunt excõmunicati ipso facto: vt pater per extensionem Iulij. Nec istius differentiæ quærenda est alia causa, nisi quia Decretalis sic disponit: & pœnæ non sunt extendendæ vltra proprios casus.

In literarum Apostolicarum falsarios & ipsorum fautores. CAP. XXVI.

Literas Apostolicas falsificantes, vel aliter quàm sint exponentes, vinculo tenentur excommunicationis.

NOS omnes falsarios literarum Apostolicarum, qui per se vel alios vitium falsitatis exercent, cum defensoribus & fautoribus suis anathematis vinculo decernimus innodatos &c. Innocen. iij. Extrauagan. de crim. fal. ad falsariorum.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur Apostolica sedes in falsitate suarum literarum. Et quò ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones principales cõtinet duas. Prima est, exercere vitium falsitatis in Apostolicis literis per scipsos. Secũda est, exercere hoc idem per alios. & duas accessorias: scilicet fauere & defendere. Aduerte primò, quòd Canon excommunicationis non extendit se ad omnes quomodolibet falsarios, hoc est qui quouis modo possunt dici falsarij Apostolicarum literarum. Vnde non comprehendit subreptrias seu obreptitias literas Apostolicas impetrantes & edentes: quoniã literæ tales non sunt falsæ, sed verę literę Apostolicæ. Nec cõprehendit vltes

scienter literis Apostolicis falsis: quia Canon ipse distinguit vtentes contra exercentes per se vitium falsitatis huiusmodi, ac per hoc aperit vtentes non venire appellatione exercentium per se vitium falsitatis huiusmodi. Et quum constet quòd non oporret vtentes comprehendi sub appellatione exercentium per alium (quum per seipsos vtantur literis falsis) consequens est vt non comprehendantur vtentes sub hac censura. Nota secundò in eodem capitulo subiungi excommunicationem contra laicos vtentes literis Apostolicis falsis: ita quòd prima excommunicatio est omnium laicis & clericis: secunda autem est propria laicis: quia rexus disponit aliâ pœnam clericis. Prima quoque excommunicatio comprehendit Apostolicarum literarum falsarios omnes, qui vitium falsitatis exercent per se vel alios, secunda autẽ solos vtentes. Aduerte tertiò, quòd licet neutra harum excõmunicationũ sit Papæ reseruata ex hoc textu: ex processu tamen cœnæ Domini reseruatur prima: & extenditur excõmunicatio prima absq; limitatione aliqua ad omnes falsarios literarum Apostolicarum, & supplicationum gratiam vel iustitiam concernentium. Et dicitur sic: Excommunicamus & anathematizamus omnes falsarios bullarum seu literarum Apostolicarum, & supplicationum gratiam vel iustitiam concernentium per Rom. Pont. vel vicecancellarium seu gerentes vices eorum aut officium vicecancellarij sanctæ Rom. Ecclesiæ de mandato eiusdem Rom. Pontificis signatarum: aut sub nomine eiusdem Rom. Pont. vicecancellarij aut gerentium vicem prædictorum, signantes supplicationes eosdem. Vbi videre potes quòd Canonis istius

istius materia est latior quòd ad actiones & quòd ad actionum materias. Quòd ad actiones quidem: quia ibi sola falsatio, hîc falsatio & signatio. Quòd ad materias verò: quia ibi solùm de literis Apostolicis, hîc de literis & supplicationibus agitur. Aduerte quartò quòd in capdura. de cri. fal. reseruatur Papæ absolutio tenentis literas Apostolicas falsas post viginti dies, si Episcopus tulit contra tales in communi excommunicationem. Recolito quoq; quòd tam vtens falsis quàm tenens falsa, per se loquendo non est nisi qui ex intentione vtitur falsis aut tenet falsa, hi enim soli directè crimen hoc incurrunt. Vnde vtentes aut tenentes ignoranter non ligantur: nisi fortè ignorantia tam culpabilis fuerit, vt redeat actus in naturam suiipsius, quod regulariter non est, quando si sciisset, nullo pacto vsus fuisset aut tenuisset: & hoc in foro cõscientiæ. Aduerte quintò, quòd (vt refert sanctus Antoninus archi. Flor. in tertia parte ex Hostien.) literis domini Papæ nec in magno nec in modico quis manum apponere potest, etiam literam vel punctum corrigendo: ita quòd ipso facto excommunicationis sententiam incurrit, reseruatam sedi Apostolicæ, exceptis officialibus quibus hoc competit.

In offendentes Apostolicæ sedis authoritatem tam in suis suorũq; literis, processibus & exequutionibus, quàm in iurisdictionum, fructuum, reddituum & prouentuum non vacantium vsurpatione &c.

CAP. XXVII.

Authoritatem, iurisdictionem vel qualiter-

cunq; sedis Apostolicæ dominium offendẽtes anathematis pœnam incurrunt.

EXCOMMVNICAMVS & anathematizamus illos qui ne literis & mãdatis Apostolicæ sedis & legatorum ac nunciorum & iudicum delegatorum ciusdem gratiam vel iussitiam concernentibus, decretisque super illis & cæteris iudicatis, processibus & executorialibus, non habito primùm eorum beneplacito & assensu pareatur: néve tabelliones & notarij super huiusmodi literarum & processuum executione instrumenta vel acta conficere, aut confecta parti cuius interest tradere, sub grauissimis pœnis prohibere, statuere, seu mandare præsumunt, qui vt iurisdictiones seu fructus, redditus & prouentus ad Ecclesiasticas personas ratione Ecclesiarum, monasteriorum & aliorum beneficiorum Ecclesiasticorum per eas obtentorum pertinentes vsurpant vel arripiunt, seu quouis occasione vel causa siue Rom. Pont. expressa licentia sequestrant: vel qui per se vel alium seu alios directè vel indirectè prædicta exequi vel procurare, aut in eisdem consilium, auxilium, vel fauorem præstare non verentur: cuiuscunq; præeminentiæ, dignitatis &c. fuerint. In proces. coenæ domini.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur authoritas Apostolicæ sedis tam in suis suorumq; literis, processibus & executionibus, quàm in iurisdictionum, fructuum, reddituum & prouentuum non vacantium vsurpatione. Et quo ad personas est vniuersalis. Quo ad actiones verò principales, secundum diuersitatem materiarum diuersificatur. nam respectu primæ materiæ tres actiones principales ponuntur:

nuntur: scilicet sub grauissimis pœnis prohibere, statuere, mandare ita quòd primò excommunicantur omnes prohibentes vel statuentes vel mandantes ne obediatur literis & mãdatis &c. non habito primo ipsorum mandatium beneplacito & assensu. Et est hæc excommunicatio contra illos qui statuunt aut mandant subditis suis ne obediant curiæ Romanæ mandatis siue consensu ipsorum mãdantium. Et in eodem contextu circa eandem primam materiam simul excommunicantur omnes qui prohibent vel statuunt aut mandant, ne tabelliones & notarij instrumenta seu acta conficiant, vel confecta tradant parti.

Deinde circa secundam materiam tres actiones ponuntur. Prima est, vsurpare: secunda, arripere: tertia, sequestrare. Vbi quinq; conditiones apponuntur. Prima, ex parte rei acceptæ: scilicet quòd sit res Ecclesiæ: puta quòd sit iurisdictio, fructus, prouentus, redditus Ecclesiæ. Et per hanc conditionem excludantur prouentus prophani quos aliunde Ecclesiasticæ haberent personæ. Secunda, quòd res Ecclesiæ vsurpentur, arripiantur aut sequestrentur, non qualitercunq;, sed vt prouetus, vt redditus, vt fructus Ecclesiæ: quoniam formaliter verba intelligenda sunt. Et per hanc conditionem excluduntur fures seu latrones qui res Ecclesiæ furantur aut rapiunt vt quasdam res, & non ea ratione quia sunt fructus aut redditus Ecclesiæ. Factus est enim cãõ iste, non contra fures & latrones, sed contra dominos qui beneficiorum Ecclesiasticorum prouentus vsurpant aut sequestrant. Et quia non tenuntur ad dominos, ligat omnes qui ea ratione arripiunt: quia sunt prouentus talis Eccle-

sit. Tertia, quòd pertineat ad personam Ecclesiasticam obtinentem illud beneficium. Et per hanc cõditionem excluduntur res exdem si sint Ecclesiarum vacantium. Quarta est, quòd ista fiant sine expressa licentia Papæ. Ex qua sorte sequitur quinta, scilicet quòd ista fiant quasi authoritatiuè: vt nobiles domini & ministri qui vsurpãt aut arripiũt, aut sequestrant quasi potestatem habentes, incurrant hunc canonem: qui directè factus est ad protegendum beneficiates ab huiusmodi vsurpatoribus. Sed parum prodesse videtur: quia domini faciunt quod volunt. Et si sunt magni domini, oportet habere patientiam, & canones silere. Quò ad actiones verò accessorias, multiplicatio magna est propter tot modos: & extenditur ad omnia & singula præmissa. Et est Papalis.

In impugnantes literas electi in Papam antequàm coronetur. CAP. XXVIII.

Electi in summum Pontificem literas impugnans excommunicatur.

ADVERTE hoc in loco, quòd impugnantes literas electi in Papam antequàm coronetur, sunt ipso facto excommunicati per quandam Extravagantem Benedicti xj. vt refert sanctus Antoninus Archi. Floren in tertia parte. titu. xxiiij. cap. lxviij.

In eos qui sub quibusuis pœnis, ne sine ipsorum inhibentium aut Principum beneplacito mandentur exequutioni literæ Apostolicæ, inhibent &c. CAP. XXIX.

Lite

Literarum Apostolicarum exequutionem impedientes excommunicatur.

EXCOMMVNICAMVS & anathematizamus omnes illos qui sub quibusuis pœnis, quibuscunq; personis in genere & in specie, ne aliquas literas Apostolicas etiã in forma brevis tam gratiam quàm iustitiam cõcernentes, & citationes & exequutoriales quæ à sede prædicta emanarunt & pro tempore emanabunt, sine eorum vel Principum beneplacito & examine exequutioni mandent, inhibent: ac notarios, exequutores vel subexequutores literarum, monitoriorum, citationum & inhibitionum huiusmodi capiunt, incarcerant & detinent, vel capi & incarcerari & detineri faciunt. Et qui ex eorum officio vel ad instantiam quorumcunq; personas Ecclesiasticas, & capitula, cõuentus & collegia Ecclesiarum quarumcũq; coram se ad suum tribunal, audientiam, cancellariam, consilium vel parlamentum trahunt, ac præter iuris cõmunis dispositionem trahi faciunt vel procurãt, directè vel indirectè, quouis quæsito ingenio vel colore. In proces. cœnæ Domini.

CANONIS istius materia est sacrilegium, quo offenditur authoritas sedis Apostolicæ: primò in suis literis, citationibus & exequutionibus: secundò, in suis notarijs, exequutoribus & subexequutoribus: tertiò, in Ecclesiasticis personis, capitulis, conuentibus & collegijs. Et quò ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones diuersificatur secundum materias: nam in prima materia ponit vnam actionẽ, scilicet sub quibusuis pœnis inhibere, ne sine ipsorum inhibentium aut Principum beneplacito exequutioni mandentur literæ Apostolicæ, & alia præmissa. In se-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cunda verò materia ponit tres actiones publicatas. prima est, capere: secunda, incarcerare: tertia, detinere. Fit duplicantur per facere capi, incarcerari vel detineri. In tertia demum materia ponit actiones tres, prima est, trahere ad suũ tribunal audientiam &c. præter iuris communis dispositionem: secunda est, trahi facere: tertia est, trahi procurare.

Vbi nota in tertia materia, quòd licèt appareat quod iste canon sit editus contra dominos seculares, qui seipsos constituũt iudices Ecclesiasticarũ personarum &c. secũdũ tamẽ veritatem ligat etiã Ecclesiasticos, qui præter iuris cõmunis dispositionẽ hæc eadẽ præsumũt authoritate alia quàm Ecclesiastica: quia in hoc canone non fit discretio inter laicos & clericos quũ excõmunicatur. nõ enim dicitur, excõicamus illos laicos, sed absolutè illos. Et fortè fuit ratio, quia in multis locis prælati Ecclesiastici instituuntur à principibus ad causas huiusmodi: & propterea omnes cõiter sunt hic excõicati. Et est Papalis.

In offendẽtes sedis Apostolicæ authoritatem in cognitione causarũ. CAP. XXX.

Causas ab Apostolica sede cognoscendas in aliã curiã transferẽs, vel ne de eis dicta sedes cognoscat impediens excõicationẽ incurrit.

EXCOMMVNICAMVS & anathematizamus omnes & singulos vicecancellarios & consiliarios ordinarios & extraordinarios quorumcunq; Regum & Principum ac cancellariorum, consiliorum & parlamentorum: necnon procuratores generales eorundem vel aliorum principum secularium, etiam si imperiali, regali, ducali, vel alia quacũq; præfulge

fulgeant dignitate: necnon Archiepiscopos & Episcopos, abbates & commendatarios, eorumq; vicarios & officiales, qui per se vel aliũ seu alios quarumcunq; exemptionum vel aliarum gratiarum & literarum Apostolicarũ, necnon decimarum, & beneficiales ac alias spirituales & spiritalibus annexas causas ab auditoribus & commissarijs nostris advocant: ac executiones monitoriorum, citationum, inhibitionum, sequestrorum, executoriarum & aliarum literarum Apostolicarum tam gratiam quàm in iustitiam concernentium, à nobis necnon camerario & præsidentibus cameræ Apostolicæ, ac auditoribus & commissarijs Apostolicis in eisdem causis pro tempore emanatarum, illarumq; cursum & audientiam, ac personas, capitula, cõventus & collegia causas ipsas prosequi volentes, authoritate illicitè impediunt, & de illarum cognitione tanquam iudices intromittere, ac partes actrices quæ illas committi fecerunt & faciunt, ad revocandum seu revocari faciendum citationes vel inhibitiones aut alias literas in eis decretas, & ad faciendum eos contra quos tales inhibitiones emanarunt, à censuris & pœnis in illis contẽntis absolui ordinant, vel compellunt. In proces. cœnæ domini.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur authoritas sanctæ sedis Apostolicæ in causarũ cognitione. Et quò ad personas comprehendit nouem genera personarum. primò, Vicecancellarios: secundo, Consiliarios quorumcunque Regum vel Principum, cancellariorum, consiliorum, parlamentorum: tertiò generales procuratores eorundem &c. quartò, Archiepiscopos: quintò, Episcopos: sexto,

Abbates: septimò, commendatarios: octauò, eorum vicarios: nonò, eorum officiales. Quo ad actiones autem ponit quinq; actiones: ita tamen vt quælibet intelligatur tam si per se quàm si per alium quis illam exerceat. Et referuntur ad diuersa istæ diuersæ actiones: nisi duæ vltimæ, quæ referuntur ad idem. Prima actio est, aduocare causas ab auditoribus vel cõmissarijs Apostolicis. Secunda est, authoritate laicali impedire executiones aut causarum cursum seu audientiam, aut personas capitula, conuentus seu collegia causas ipsas prosequi volentes. Tertia est, se de illarum cognitione tanquam iudices intromittere. Quarta simul cum quinta est, ordinare vel cõpellere partes aduersas ad reuocandũ &c. vel ad faciẽdum absolui à censuris & pœnis eos contra quos tales inhibitiones emanarunt: ita quòd quicunq; ex supradictis nouem generibus personarum aliquam harum quinq; actionũ per se vel per aliũ fecerit, excõmunicatus est. Et est Papalis. Et aduerte diligentissimè docte cõfessor, quòd in processu sæpe dicto comæ Domini sub Adriano V. excludũtur excusationes principum vel consiliatorũ & huiusmodi, excusantium se super tolerantia Rom. Pont. & huiusmodi. nam ibi post omnes censuras habentur hæc verba: Declarantes nihilominus ac protestantes (prout tenore præsentiũ declaramus ac expressè protestamur) absolutionem hodie vel alias etiam solenniter per nos faciendam præfatos vicecancellarios, consiliarios & procuratores, ac alios excõmunicatos prædictos, nisi prius à præmissis cõ vero proposito vlterius similia nõ cõmittendi desiterint, non cõprehendere, nec illis aliter suffragaturã esse. Ac insuper in præmissis omnibus

omnibus & singulis ac aliis quibuscũq; iuribus sedi Apostolicæ ac ipsius Roma. Eccle. vndecunq; & quomodolibet quæsitis seu quæredis, per quoscunq; actus contrarios aut quomodolibet præiudicates: tacitos vel expressos, à nobis vel sede Apostolica quomodolibet factos aut faciendos, aut quemcunq; temporis fluxum seu patientiam vel tolerãtiam nostrã, nullatenus quomodolibet præiudicari debere, aut quomodolibet posse: & sic nostræ incommutabilis intentionis semper fuisse, fore & esse.

Contra offendentes Ecclesiæ libertatem.

In eos qui Ecclesiasticam libertatem per statuta seu consuetudines offendunt.

CAP. XXXI.

Statuta vel consuetudines contra Ecclesiæ libertatem condentes excommunicantur.

EXCOMMVNICAMVS omnes qui de cætero seruari fecerint statuta edita, & consuetudines vel potius abusiones introductas contra Ecclesiasticam libertatem, nisi ea de capitularibus suis intra duos menses post huiusmodi publicationem sententiæ fecerint amoueri. Excommunicamus quoq; statutarios & scriptores statutorum ipsorum, necnon & potestates & consules, rectores & consiliarios locorũ, vbi decætero huiusmodi statuta & consuetudines edita fuerint vel obseruata: necnon & illos qui secundũ ea præsumpserint iudicare, vel in publica forma scribere iudicata. Hono. iij. de senten. excommunic. nouerit.

CAnonum istorum materia est sacrilegiũ, quo Ecclesiastica libertas per statuta seu cõsuetudines offenditur. Et quo ad personas, primus canon vniuersalis est. Quo ad actiones vero duas punit actiones. Prima est facere seruari statuta & consuetudines contra Ecclesiasticam libertatem. Secunda est, non facere amoueri huiusmodi statuta de capitularibus suis.

Secundus autem canon specificat sex genera personarũ: scilicet, statutarios, scriptores statutorum, potestates, cõsules, rectores & cõsiliarios locorum vbi fuerint edita vel seruata. Deinde vniuersaliter extendit se ad omnes quantũm ad duas actiones, prima est, iudicare secundum huiusmodi statuta: secunda est, scribere in publica forma huiusmodi iudicata.

Vbi sunt multa notanda. Primò, notanda est differentia inter absolutè violantes Ecclesiæ libertatem, & inter illam violantes respectiuè ad statuta vel consuetudines: quoniam neuter istorum canonũ excommunicat primos, sed solos secundos, qui cum relationibus seu dependentijs ad statuta seu consuetudines, violatores reputantur: vt patet discurrenti per omnes casus in his canonibus comprehensos.

Secundo, notanda est constructio primi canonis: quia aliud significat, & aliud intelligitur. Nam significat requiri ad incurrendum illum canonem duo simul. primum est, facere seruari huiusmodi statuta vel consuetudines: secundum est, non facere amoueri illa intra duos menses de capitularibus, quia manifestè excommunicat facientes primum cum conuentione exceptiua, nisi fecerint amoueri &c. Intelligitur autem diuisim, ita quòd sint duo casus: & tam facientes

cientes seruari quàm non facientes amoueri, sunt excommunicati. Mihi videtur non esse recedendum à plano sensu literæ: adiungẽdo quòd canon iste specialis est, & respicit statuta & consuetudines tunc temporis editas & introductas: & propterea dedit illis tempus duorum mensium à publicatione illius sententiæ ita quòd disposuit Honor. iij. quò ad tunc edita statuta quòd vtrunque requireretur ad incurrendum illam sententiam: & quòd si non fecissent illa seruari, sufficiebat nec ligabantur: quia non debebant. Propterea quoque subiunxit alium canonem ad futura statuta & consuetudines. Et si quis affirmandum omnino censet primum canonem respicere statuta cuiusque temporis (quia non dicit hactenus edita) ampliẽtur quoque literam cum sensu suo: vt scilicet vtrunque requirat simul, & non sensum appositum: ita quòd non sufficit non facere amoueri statuta de capitularibus ad incurrendum hunc canonem: sed simul oportet quòd sit de numero facientium illa seruari: quia sic clarè dicit textus: Faciens ergo seruari, si non facit deleri, est excommunicatus: & si non facit deleri, & tamen non facit seruari, non est excommunicatus ex hoc solo quòd non facit deleri. Tertiò nota in secundo canone, quòd illa sex personarum genera quæ excommunicantur absque actionum propriarum explicatione (quoniam non dicitur qui consenserint aut fecerint, sed impersonaliter dicitur, vbi consuetudines vel statuta fuerint edita vel seruata) non sunt sic dicè interpretanda: quia excõmunicatio est maxima pœna Ecclesiæ, quæ nõ nisi pro mortali peccato infertur. Sed quoniã duę actiones in textu explicant (scilicet

licet edi & seruari) hinc intelligendum est quòd sex illa genera personarum pro quanto concurrunt ad alteram harum actionum (hoc est vel ad edendum vel ad seruandū) sunt ipso facto excōmunicata. Et propterea statutarij (qui scilicet faciunt statuta hæc) & similiter scriptores aliorū, vt cancellarij, & similes, sunt ipso facto excommunicati: vtpote concurrentes ad editionem statutorum. Potestates verò, consules, rectores & consiliarij si nihil operentur ad editionem aut obseruationem, non sunt excommunicati.

Quartò nota, quòd tam statutarij quàm alij excusantur ab excommunicationis censura, si pura mente & recto animo nolentes aliquid contra Ecclesiæ libertatem statuere aut sustinere, consulunt doctores reputatos, &c. seu committunt examē eorū doctoribus huiusmodi: & certificati ab illis quòd nihil esi contra Ecclesiæ libertatem, statuunt, scribunt &c. aliquid quod in veritate esset contra libertatem Ecclesiæ: quia agunt ex ignorantia plus quàm probabili. Et nec apud Deum nec apud Ecclesiam agunt contra Ecclesiæ libertatem: quia fecerunt quantum in se est quod viros probos decet. Et excusantur non solum à tanto, sed à toto. Quintò nota quid importat libertas Ecclesiastica. Et scito quòd comprehendere videtur omne id in quo Ecclesia non subijcitur aut arctatur: siue illud spectet ad esse naturale vel spiritale, siue ad operari aut recipere, siue ad quodcunque aliud, & rursus siue illud conueniat Ecclesiæ ex dono naturali siue gratuito, siue ex iure communi, siue ex priuilegio: ita quòd vnde habeat, non est ea re. Et hoc ex libertatis nomine haberes, nisi libertas limitaretur per Ecclesiæ nomen formaliter

liter sumptum: hoc est quatenus Ecclesiæ rationem habet. Ex hoc enim habes, quòd propriè loquendo, libertas Ecclesiæ non comprehendit nisi illa in quibus Ecclesia quatenus Ecclesia est libera vndecunq; illa habeat, siue à Deo, siue à Papa, siue ab imperatore &c. Et quòd ita canones intelligant Ecclesiæ libertatem, patet ex eo quod in sexto de immu. Eccle. ca. libertatis. dicitur quòd inhibere ne clericis molāt, coquāt, vendant &c. præsumitur contra libertatem Ecclesiæ. Præsumi dixit, non esse: quia secundum veritatem sunt hæc contra libertatem politici coniuctus, & non contra Ecclesiam quatenus Ecclesia. Ex Ecclesiæ rursus nomine accipe quòd est sermo de libertate communi vniuersæ Ecclesiæ, & non de libertate propria tali Ecclesiæ vel tali religioni: ita quòd si quis statuit contra priuilegium proprium alicuius collegij (puta protonotariorum) aut alicuius religionis (puta monachorum) aut alicuius Ecclesiæ (puta Mediolanensis) non incurrit hunc canonem: sed oportet quòd statuat contra illud quod commune est omnibus Ecclesijs. Et bene intellige nouitie: quia non dicimus quòd oportet statui contra omnes Ecclesias mundi: sed dicimus quòd oportet statui contra illud quod est libertatis communis omnibus Ecclesijs mundi. Vnde si quis statuat quòd non possit quis donare tali Ecclesiæ (puta sancti Donati) quamuis contra vnam tendat Ecclesiam particularem, incurrit tamen excommunicationem hanc: quia statuit contra libertatem communem omnibus Ecclesijs. Commune siquidem est omni Ecclesiæ Christi, quòd possit cuilibet donari: libertas enim communis offenditur in illa vna, & sic de alijs.

Sex

Sextò nota quòd statuere contra Ecclesiæ libertatem, est per se (hoc est ex intentione) tendere contra Ecclesiasticam libertatem: quoniam quod est per accidens, alienum est ab arte & iure. Et hoc tam secundum doctrinam demonstrationis, quàm secundum iura, quoniam ipsa quoq; supponunt, & assumunt quòd voluntate & proposito maleficia distinguuntur. Per se autē seu ex intentione contra Ecclesiasticā libertatem, intelligo penes intentionem operis statutivi: ita quòd si opus quod statuitur, per se (hoc est suapte natura) tendit contra Ecclesiasticam libertatem, statutum est contra illā. Si autem per se non tendit contra illam, statutū ex se non est contra illam: quamvis contingere possit quòd ex intentione statuentis fuerit contra illam, ex odio & malignitate in Ecclesiæ libertatē facta. Discernere autem actum ex sua natura tendentem cōtra Ecclesiæ libertatē, non est difficile scientibus quòd idem est per se, seu ex propria natura ex intentione. Et sicut detractio contra fumam, contumelia contra honorē, adulterium cōtra alienum thorum, homicidium contra humanā vitam: ita statuere quòd clerici non dentur decimæ, eleemosynæ, quòd non possint iudicare in causis Ecclesiasticis, quòd teneantur solvere vectigalia de rebus suis non negotiandi gratia, & similia, contra Ecclesiasticam tendit per se libertatem. Et iuxta hanc rationabilem theoricam dicendum est, quòd statutum civitatis disponens de honore mortuarierum, modum imponendo ne excessus fiat, & pauperes ambitio in funeribus non gravet, si non disponit nisi de filiis quæ per se ordinantur ad honore, dictatum & sanctum est, etiam si inde non per se, sed per accidens proueni

ueniat effectus aliquis, qui videtur contra Ecclesiæ libertatem: quoniam secundum id quod est per se iudicandum est etiam in moralibus, & non secundum id quod per accidens. Et propter ea quum constet sumptuosa sepulchra, multitudinem luminarium, indumenta equorum ac pedisequorum, multitudinem crucum, varietatem religionum, & similia, ad temporalem honorem defuncti aut vivorum per se ordinari, non solum ex intentione facientium hæc sed ex natura ipsorum operum: consequens est vt moderari hæc ad potestatem politicam spectet, ad quam spectat cura civium circa honores temporales. Nec obstat quòd tanguntur clerici, quia non tanguntur nisi vt materia temporalis honoris, non ipsorum clericorum, sed civium. Regulare autem est quòd cognoscens, iudicans, curamque habens de forma, cognoscit, iudicat ac disponit de materia quatenus respicit illam formam: vt patet in omnibus artibus. Nec rursus obstat quòd ista moderatio sit nociua clericis, & subtractiua eleemosynarum, & diminutiua cultus diuini, & ademptiua suffragiorum quæ obuenirent ex reliquijs horum remanentium apud Ecclesias vel Ecclesiasticas personas: quoniam hæc omnia & similia per accidens eueniunt: per se autem de honore temporali agitur.

Nec obstat quòd extra de reb. ec. non alie. cap. fi. decernitur esse contra libertatem Ecclesiæ statuere de mortuarijs, tanquàm de annexis Ecclesiasticæ iurisdictioni: quoniam hoc intelligendum est de mortuarijs ordinatis per se ad Ecclesiam, salutem defuncti, seu cultum diuinū: secus autem de per se ordinatis ad temporalem honorem.

In

In eos qui repræfalias aduersus personas Ecclesiasticas seu bona ipsarum concedũt vel extendunt. CAP. XXXII.

Repræfalias concedentes vel extendentes in præiudicium Ecclesiasticum excommunicationis iaculo feriuntur.

ILLI qui repræfalias aduersus personas Ecclesiasticas, seu bona ipsarum concedunt vel extendunt ad eas, nisi præsumptionem huiusmodi reuocauerint à concessionis vel extensionis tempore intra mẽsem, si persona singularis fuerit, sententiam excommunicationis incurrãt: si vniuersitas, Ecclesiastico subiaceat interdicto. Greg. x. de iniurijs. cap. etsi pignorationes. lib. vj.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur libertas Ecclesiastica quantũ ad exemptionem à repræfalijs. Quò ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones comprehendit duas actiones. Prima est, concedere: secunda est, extendere. Vbi nota tria. Primo, quòd habẽt locum siue repræfaliæ sint iniustæ siue aliàs iustæ contra ciues &c. quoniam clerici exempti debent esse ab huiusmodi repræfalijs. Secundo, quòd requiritur mensis post concessionem vel extensionem: quia lex sic disponit. Et propterea si intra mensem executio aliqua contra clericorum bona interueniret, non incurreretur hæc excommunicationis sententia: debent tamen reuocando intra mensem restitui in integrũ bona clericorum. Tertio, quòd si repræfaliæ concedantur solum cõtra bona clerici debitoris, præmissis ac seruatis ijs quæ de iure præmittenda ac

ac seruanda sunt: non est locus huic canoni: quia nõ propriè sunt repræfaliæ illæ in quibus vnus pro alio grauari non potest, vt ex hoc textu habere potes. pœnæ autem non sunt extendendæ, sed restringendæ. Et est Episcopalis.

In offendentes libertatem Ecclesiasticam compulsione ad submittendum bona laicis. &c. CAP. XXXIII.

Compellens Ecclesiasticum cum suis bonis tẽporali domino se submittere, excõmunicat.

ILLI qui prælatos vel personas Ecclesiasticas ad submittendũ Ecclesias bona immobilia seu iura ipsarum laicis, non concedendo bona ipsa vel iura in emphyteosim, seu aliàs alienando in forma & casibus à iure permissis, sed consuetudo vel recognoscendo seu profitendo à laicis ex tanquam à superioribus se tenere, seu ab ipsis aduocando, vel ipsos patronos vel aduocatos Ecclesiarum seu bonorum ipsarum perpetuò aut ad tempus non modicum statuendo compulerint: cuiuscunq; sint conditionis aut status, excommunicationis sententia sint innodati. Et infrà. Laici ex contractibus super præmissis, consensu capituli & licentia Apostolica intercedentibus initis, seu occasione illorum vltra id quod ex natura contractuum ipsorum vel adhibita in illis lege permittitur, aliquid vsurpantes, nisi legitime moniti ab huiusmodi vsurpatione desiterint restituendo etiam quæ taliter vsurparunt, eoipso sententiam excommunicationis incurrant. Greg. x. de reb. Ec. non alie. cap. hoc consultissimo.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur libertas Ecclesiastica compulsio

O

ne ad submittendum bona laicis &c. Et quòd ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones, duas punit actiones. Prima est compellere: secúda est, vsurpare. Séd prima actio (scilicet compellere) ad multa extenditur: compellit siquidem vel Prælatos vel personas Ecclesiasticas ad submittendum aliquod trium, vel Ecclesias vel bona immobilia, vel iura laicis in casu non permisso à iure. Et ista submissio fit aliquo trium modorum. Primo, profitendo se tenere prædicta à laicis tanquàm à superioribus. Secundo eadem à laicis aduocando, & est hoc vocabulũ Vltramontanum quo solent vti in istis. Tertio, laicos statuendo patronos vel aduocatos. Compellentes igitur ad aliquid horum, sunt excommunicati. Secunda verò actio (quæ est vsurpatio) refertus ad plus quàm illis conueniat ex talibus contractibus licitè factis. Sed ista secunda censura non incurritur ipso facto, sed si post legitimam monitionem recusauerint desistere & restituere. Et vtraque est Episcopalis.

In grauantes quaslibet personas ecclesiasticas, pro eo quòd rogatæ, eum pro quo rogabantur eligere noluerunt.

CAP. XXXIIII.

Persequentes eum qui rogatus aliquã in aliquam dignitatem Ecclesiasticam eligere, & non eligit. excommunicationem incurrit.

SCIANT cuncti qui clericos vel quaslibet personas Ecclesiasticas ad quos in aliquibus monasterijs aut alijs pijs locis spectat electio, pro eo quòd rogati seu aliàs inducti eum pro quo rogabantur seu inducebantur eligere, noluerunt, vel consanguineos eorum aut ipsas Ecclesias, monasteria seu loca cætera beneficijs seu alijs bonis suis per se vel per alios spoliando, seu aliàs iniustè persequendo grauare præsumpserint, se ipso facto excommunicationis sententia innodatos. Greg. de elec. cap. fecit cuncti. lib. vj.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur libertas Ecclesiastica quàtum ad liberum electionis opus. Et quò ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones, punit vnam quidem actionem cõmunissimam: scilicet grauare, explicando duas vias grauandi: vel spoliando, vel aliàs iniustè persequendo. Sed & actionem ipsam subijcit excommunicationi non vndecũque, sed ex certa causa procedentem: scilicet si fiat pro eo quòd electores seu electrices rogati seu aliàs inducti eligere noluerunt illum vel illam pro quo vel qua rogabantur. Vbi aduerte quòd ad incurrendum hunc canonem requiritur primò quòd fiat actus grauaminis per spolium vt persequutionem iniustam. Secundò, quòd istud grauamen inferatur ex dicta causa, partim affirmatiua (scilicet quòd fuerint rogati seu impulsi) & partim negatiua scilicet quòd non elegerunt illum. Tertio, quòd inferatur contra aliquem ex quinque, scilicet vel personas electrices Ecclesiasticas, vel consanguineos eorum, vel ipsas Ecclesias vel monasteria, vel cætera pia loca. Et est semper sermo de electione quæ fit à personis Ecclesiasticis: quoniam ad electionem quæ fit à laicis in suis fraternitatibus, & similiter à mulieribus quæ non sunt Ecclesiasticæ personæ (vt tertiariæ, & huiusmodi) nõ extenditur iste canõ: qui ad clericos vel

Ecclesiasticas personas dicit spectare electionē. Et est Episcopalis.

In impedientes litigantes in foro Ecclesiastico in causis quæ de iure vel consuetudine ad dictum forum pertinent.

CAP. XXXV.

Processus foro Ecclesiastico competens non potest absq; excommunicationis censura impediri.

STATVIMVS ne quis impetratores literarum nostrarum, ad nos vel ad forum Ecclesiasticum recurrentes super causis quæ ad idem forum de iure vel de antiqua consuetudine pertinere noscuntur, per se vel per alium ad desistēdum, vel in foro seculari de quæstionibus huiusmodi litigandum, per eorundem iudicum Ecclesiasticorum, vel impetrantium aut litigantium seu volentium litigare, aut propinquorum ipsorum, seu rerum illorum seu Ecclesiarum suarum etiam captionem, modis vel alijs quibuscunq; compellat seu compelli faciat, vel procuret: nec per se aliósve impediat quo minus coram iudicibus Ecclesiasticis delegatis seu ordinarijs querelantes de causis quæ (vt præmissum est) ad cognitionem pertinent corundē, possint liberè iustitiā obtinere: nec ad præmissa facienda dat auxilium, consilium vel fauorem. Si quis verò contrà præsumpserit, se ipso facto excommunicationi nouerit subiacere. A qua nisi tam iudici cuius cognitio fuerit impedita, vel iurisdictio vsurpata, quàm parti quæ in prosequutione sui iuris turbata fuerit, de iniuria, damnis, expēsis & interesse, prius per eundē fuerit integrè satisfactum, nullatenus absoluatur. Bonifa. ex trā

extrā de immu. Eccles. quoniam. lib. vj.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur libertas Ecclesiastica quò ad opus iudiciale. Et quò ad personas vniuersalis est. Quò ad actiones verò continet actiones principales quatuor. Prima est, compellere: secunda, compelli facere: tertia, compelli procurare: quarta, per se vel alios impedire. Accessorias verò tres: scilicet ad prædicta facienda consulere, auxiliari, fauere. Et bene nota quòd canon iste non arctatur ad curiam Romanam, sed fouet libertatem Ecclesiastici fori in quacunque diœcesi. Et est Episcopalis præmissa satisfactione. pro quanto tamen quis Apostolicas literas impediret cōtra processum cœnæ Domini, esset Papalis: vt patet superius in censuris contra sacrilegia in sedem Apostolicam.

In grauantes illos qui in ipsos aut alios sententiam excommunicationis, suspensionis vel interdicti protulerint &c.

CAP. XXXVj.

Censuræ Ecclesiasticæ exequutorem dānificantes excommunicantur.

QVICVNQVE pro eo quòd in Reges, Principes & barones, nobiles & baliuos, vel quoslibet ministros eorum aut quoscunq; alios excōmunicationis, suspensionis siue interdicti sententia fuerit promulgata, licentiā alicui dederint occidendi, capiēdi, seu aliàs in personis aut in bonis suis vel suorum grauandi eos qui tales sententias protulerunt, siue quorum sunt occasione prolatæ, vel easdem sententias obseruātes, seu taliter excommunicatis cōmunicare nolentes: nisi licentiam

ipsam re integra reuocauerint, vel si ad bonorū captionē occasione ipsius licētiæ sit processum, nihil bona ipsa fuerint intra septem dierum spatium restituta aut satisfactio pro ipsis impensa: eoipso sententiam excommunicationis incurrant. Eadem quoque sint sententia innodati omnes qui ausi fuerint prædicta licētia data vti, vel aliquid præmissorum ad quæ committenda dari licentiā prohibuimus, aliàs committere suo motu. Qui autem in eadem sententia permanserint duorum mensium spatio, ex tunc ab ea non possint, nisi per eosdem Apostolicam, absolutionis beneficium obtinere. Greg. x. de sen. excom. quicumque, lib. vj.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur Ecclesiastica libertas quātum ad opus promulgandi & exequendi censuras Ecclesiasticas. Et quò ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones, punit tres actiones generales. Prima est, dare licentiam trium actionum: scilicet occidendi, capiēdi, seu aliàs grauandi, tam in personis quàm in bonis suis vel suorū. Secunda est, vti dicta licentia data ad aliquid dictorum. Tertia est, committere aliquid trium dictorum: scilicet occidere, capere, vel aliàs grauare &c. motu suo, hoc est non propter licentiam datam ab alio. Vbi pro clariori perceptione nota primò quòd canon iste primò punit dantes alicui licentiam occidendi, vel capiendi, vel grauandi quatuor genera personarum (scilicet vel iudices, vel partē, vel obsequentes, vel vitātes) nisi alterū duorū faciant: hoc est, vel quòd re integra licentiā reuocēt, vel si res non est integra quo ad captionē bonorū, quòd restitutio aut satisfactio bonorū intra septē dierū spatiū subsequatur. Vnde sequitur quòd quamdiu res est integra, nunquàm qui licentiam hanc dedit est excommunicatus: quia adhuc pendet tempus reuocandi, & potest reuocando re integra, præseruare se ab excōmunicatione immunē. Oportet ergo licentiam habere effectum, vt sit locus canoni. & quò ad vnū effectum (scilicet captionem bonorum) benignitas huius canonis prorogat adhuc tempus septem dierum post dictum effectum, in quo possit restituendo vel satisfaciendo præseruare se ab excommunicatione. In cæteris verò effectibus ipso facto est excommunicatus qui dedit licentiam quando effectus est subsequutus: puta quando capta vel occisa est persona propter licentiam datam.

Nota secundo, quòd nullus propriè in persona vel bonis suis vel suorum grauatur qui iuste patitur: ac per hoc grauamen iniustum oportet esse si grauamen est. Nota tertiò, quod quia canon iste fauorabilis est, ideo appellatione suorū omnes qui quomodolibet vt sui grauati sunt veniunt, quacunque relatione remotissima sint sui. Neq; enim debet minor esse protectio huius canonis quàm extendatur impietas offendentium. Et est intra duos menses Episcopalis, postea Papalis: vt in litera dicitur.

In dominos temporales, suis subditis ne personis Ecclesiasticis vendant, emant, coquant, molant, aut alia obsequia exhibeant interdicentes. CAP. XXXVII.

Seruitia vel obsequia communia personis Ecclesiasticis exuberi prohibentes anathemate multantur.

EOS qui temporale dominiū obtinentes, suis subditis nec Prælatis aut clericis seu personis Ecclesiasticis quicquam vendāt, aut emāt aliquid ab eisdē, nec ipsis bladū molant, coquant panem, aut alia obsequia exhibere præsumant, aliquando interdicunt: cum talia in derogationē Ecclesiasticæ libertatis, præsumantur, eoipso excommunicationis sententiæ decernimus subiacere. Bonifac. viij. de immu. Eccles. cap. libertatis. lib. vj.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo Ecclesiastica libertas offenditur in libera venditione, emptione, obsequijs &c. Et quòd ad personas particularis est: nam ligat solos illos qui tēporale dominium obtinent. Quòd ad actiones verò vnam punit: scilicet interdicere subditis suis ne Ecclesiasticis personis vendant, emant, molant, coquant, obsequia exhibeant.

Et nota quòd non requiritur quòd de hoc faciant statutū, aut sub pœnis inhibeant: sed sufficit quòd inhibeant subditis suis. Et nota quòd ista nō sunt propriè contra libertatē Ecclesiasticam, sed contra humanam societatem: verùm quia in odiū Ecclesiæ fiūt, præsumūtur (vt in litera dicitur) fieri cōtra libertatē Ecclesiasticam.

In offendentes libertatē Ecclesiasticam in Ecclesiarum vacantium bonis.

CAP. XXXVIII.

Ecclesiarum vacantiū bona vsurpantes excommunicantur.

VNIVERSOS & singulos qui regalia, custodiam siue guardiam, aduocationis seu defensionis titulū in Ecclesijs, monasterijs, siue quibuslibet alijs pijs locis vacanti

cantibus, de nouo vsurpare conantes, bona Ecclesiarū, monasteriorum aut locorū ipsorum vacantium occupare præsumunt: clericosque Ecclesiarum, monachos monasteriorū, & personas exteras locorū eorundem quæ hoc fieri procurant, eoipso excōmunicationis sententiæ decernimus subiacere. Bonifa. de ele. generali. lib. vj.

CAnonis istius materia est sacrilegiū, quo offenditur libertas Ecclesiastica in Ecclesiarū vacantiū bonis. Et quòd ad personas est in parte vniuersalis, quia ligat vniuersos & singulos. In secunda autem parte est particularis, quia ligat solas personas illorum locorū vacantium. Quòd ad actiones verò in prima parte punit duas actiones simul. Prima est, de nouo conari vsurpare aliquod horum quinquē, vel regalia, vel custodiam, vel guardiam, vel titulum aduocationis, vel titulum defensionis in vacantibus Ecclesijs, monasterijs, aut alijs pijs locis. Secunda est, occupare bona dictorum locorū: ita quòd ad incurrendum huius canonis censuram, nec sufficit vsurpare aliquem dictorū titulorum sine occupatione bonorum, nec sufficit occupare bona sine conatu ad vsurpandū aliquē dictorum titulorum: sed oportet vtrunq; concurrere ad hoc vt incurratur huius canonis sententia. In secunda autē parte vna actio punitur: scilicet procurare hoc fieri. Et intellige cū effectu subsequuto: quoniā vt accessoria actio ad tale fieri punitur. Et est Episcopalis. Et aduerte, quòd gl. exponit de nouo, id est à quadraginta annis citra: quia in hoc eodem canone quasi distinguendo contra nouos, subditur: Qui autem ex fundatione vel ex antiqua consuetudine iura sibi huiusmodi vendicant.

In offendentes Ecclesiasticam libertatem quantum ad exemptionem à pedagijs & guidagijs. CAP. XXXIX.

Ecclesiastici an & quando ad pedagia soluenda teneantur, vel non.

CONSTITVTIONEM felic. record. Alexandri Papæ iij. prædecessoris nostri, qui statuit Ecclesias & personas Ecclesiasticas ad pedagia & guidagia penitus non teneri, nec ad exhibendū vel soluēdum talia pro rebus suis propriis quas non causa negotiandi deferūt vel deferri faciunt seu trāsmittunt: volentes propter multorum insolentiam & abusum pœnæ adminiculo adiuuare, edijcimus districtius inhibendo (contraria consuetudine quorumcunq; non obstante) vt nec collegiū, nec vniuersitas, nec aliqua etiā singularis persona à præfatis personis seu Ecclesijs pro personis ipsis aut rebus prædictis talia exigat vel extorqueat per se vel per aliū suo nomine vel etiā alieno, aut eas ad huiusmodi persoluenda cōpellat. Qui verò contrafecerint, ū personæ fuerint singulares, excōmunicationis: si autem collegium vel vniuersitas, ciuitatis, castri, seu loci alterius cuiuscunq; ipsa ciuitas, castrū vel locus, interdicti sententiam ipso facto incurrant. Nec ab excommunicatione huiusmodi absolutionem vel interdicti relaxationē obtineant, donec exacta plenariè restituerint, & de transgressione satisfecerint competenter. extrà de censib. cap. quanquam. lib. vj.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur Ecclesiastica libertas quantū ad exemptionem à pedagijs & guidagijs. Et quò ad

ad personas, est vniuersalis. Quò ad actiones, vnam videtur comprehendere tripliciter nominatam, scilicet exigere, extorquere, compellere per se vel per alium, proprio vel alieno nomine, siue Ecclesias, siue personas Ecclesiasticas ad soluendum vel pro personis suis, aut rebus suis, quas non causa negotiationis deferunt vel deferri faciunt vel transmittunt. Vbi nota quod pedagia propriè vocātur vestigalia pro trāsitu seu passu. Guidagia verò pro guida, non quæ à volente conducitur, sed quam velis nolis oportet te soluere, siue velis habere ducentem te, siue non. Et quia exigere importat coactionem: ideo si nullo modo cogit, non incurrit: sed satis cogit, qui clericum requirit non rogando, sed vt à debitore petendo vt soluat, iubendo vt sistatur res &c. sicut petit à laicis, ratus est enim aut nullus qui sponte soluat. Et est Episcopalis, præmissa recitatione ac satisfactione: vt in litera dicitur.

In offendētes Ecclesiasticam libertatem quantum ad immunitatē à collectis ac exactionibus, & vsurpantes iurisdictionē Prælatorum. CAP. XL.

Iurisdictionem Prælatorū Ecclesiasticorum injustè vsurpantes, vel eos collectis vel tributis onerantes, excommunicationis nexu premuntur.

IN DIVERSIS mundi partibus consules ciuitatum & rectores, necnon & alij qui potestatem habere videntur, tot onera frequenter imponūt Ecclesijs, vt deterioris cōditionis factū sub eis sacerdotiū videatur quàm sub

Pharaone fuerit, qui Legis Diuinæ notitiã non habebat. Ille quidem omnibus alijs seruituti subactis, sacerdotes & possessiones eorum in pristina libertate dimisit, & eis alimoniã de publico administrauit. Isti verò onera sua ferè vniuersa imponũt Ecclesijs: & tot angarijs eas affligunt, vt eis quod Hierem. deplorat, cõpetere videatur: Princeps prouinciarũ facta est sub tributo. Sine quidem fossata, siue expeditiones, seu alia quælibet sibi arbitrentur agenda, de bonis Ecclesiarũ & clericorũ & pauperum CHRISTI vsibus deputatis, volunt ferè cuncta cõpleri. Iurisdictionem etiam & authoritatem prælatorum ita euacuant, vt nihil potestatis eis in suis videatur remansisse hominibus.

Si autem consules aut alij decætero ista commiserint, & commoniti desistere noluerint: tam ipsi quàm fautores eorũ excommunicationi se nouerint subiacere: nec cõmunioni reddantur, donec satisfactionẽ fecerint cõpetentem. extrà de immu. Eccl. cap. non minus. Cæterùm quia fraus & dolus alicui patrocinari non debẽt, nullus vano decipiatur errore, vt intra tempus regi minus sustineat anathema, quatenus postillud non sit ad satisfactionis debitum cõpellendus. Nam & ipsum qui satisfacere recusauerit, & successorem ipsius nisi satisfecerit intra mẽsem, remanere decernimus Ecclesiastica censura cõclusum, donec satisfecerit competenter: quum succedat in onere qui in honore substituitur. extrà de immu. Eccles. cap. aduersus.

CAnonum horum materia est sacrilegiũ, quo offenditur Ecclesiastica libertas quãtum ad immunitatem à collectis, exactionibus & vsurpationibus iurisdictionis Prælatorum. Et quò ad

ad personas sunt particulares: arctantur enim ad cõsules, rectores, & alios qui potestatem habere videtur, cum fautoribus suis, & eorum successores in officijs. Quò ad actiones verò puniuntur in primo canone in generali quidẽ tres actiones. Prima est, onera imponere: secũda est, angarijs affligere: tertia est, euacuare iurisdictionem & authoritatẽ prælatorum, ita vt nihil potestatis videatur remansisse in suos. In secundo verò canone ponitur vna actio: scilicet non satisfacere. Vbi nota primò quòd secundus canon præsupponit primum, imò recitat ipsum: & præsupponit officialem cui succeditur esse excommunicatũ ob primi transgressionem canonis. Ad incurrendũ autem primũ canonem requiritur monitio: ita quòd nõ ipso facto, sed nisi moniti desistãt, incurrunt excõmunicationem, non ab ipso monitore, sed à iure hoc latam. Ad incurrendum autẽ secundum requiritur lapsus mensis: ita quòd nisi intra mẽsem à successione computandũ satisfecerit, excommunicatus est. Nota secundò canonem primũ protegere bona non solùm Ecclesiarũ & clericorum, sed etiam deputata vsibus pauperũ CHRISTI. Et aduerte cõferendo hunc canonẽ cum superius immediatè præmisso de pedagijs & guidagijs, differentiam inter onera sub forma pedagiorũ seu gabellarũ, & onera quæ sub forma talliarũ seu taxarum imponuntur seu exiguntur à clericis: quoniam in primo casu est excõmunicatio ipso facto: vt habes in præcedenti capitulo. In secundo autẽ casu non incurritur excõmunicatio, nisi præcedat legitima monitio: vt hic habes. Et est Episcopalis præmissa satisfactione: vt hic dicitur.

Ad

Aduerte quoq; constitutionē Bonifac. in vſ. cap. clericis. de immu. Eccl. cum tot censuris in hac materia esse totaliter reuocatam in Clem. cap. quoniam. de immu. Eccl. & propterea redit ur ad ius antiquū, quod nunc tractatū est. Scito demū quòd appellatione iurisdictionis quæ euacuari dicitur, venit iurisdictio tēporalis prælatorum, quam scilicet Ecclesiastici prælati habent in temporalibus: quam domini purè temporales frequenter euacuare videntur, adeò vt prælati restēt tēporales domini ferè solo titulo.

In offendētes Ecclesiasticam libertatem quantùm ad opus absoluendi seu reuocandi pœnas excommunicationis, suspēsionis, vel interdicti. CAP. XLI.

Libertatem absoluendi vel pœnas excommunicationis vel interdicti reuocandi à prælatis Ecclesiasticis vi vel metu extorquentes excommunicationis morbo feriuntur.

ABSOLVTIONIS beneficium ab excommunicationis sententia, vel quamcunque reuocationem ipsius aut suspensionis seu etiam interdicti, per vim vel metum extortam, præsentis constitutionis authoritate omnino viribus euacuamus. Ne autē sine vindicta, violentiæ crescat audacia: eos qui reuocationem seu absolutionem huiusmodi vi vel metu extorquent, excommunicationis sententiæ decernimus subiacere. Greg. x. extrà de his quæ vi met. cap. vnico. lib. vj.

CANonis istius materia est sacrilegiū, quo offenditur Ecclesiastica libertas quantum ad opus absoluendi seu reuocandi pœnas excōmunicationis, suspensionis vel interdicti. Et quò ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones verò duas punit. Prima est, extorquere vi. Secunda, extorquere metu absolutionē seu reuocationem excommunicationis, suspēsionis vel interdicti. Vbi nota primò quòd vis seu metus stlatus non distinguitur inter magnum & paruū: qualemcunq; enim vim aut qualemcunq; metum intulerit, sufficit si inde sub sequitus est effectus absolutionis seu reuocationis: quia canon nō distinguit (vt dictum est) inter magnum & paruum. Quòd si ex timore innato & nō illato prælatus absoluat aut reuocat, non est locus huic pœnæ: quia in casu tali nullus extorquet vi aut metu: sed ipsemet iudex seu prælatus meticulosus seipsum torquet. Nota secundò quòd non refert ad præsentē canonem, an sententia excōmunicationis &c. fuerit iusta vel iniusta qualiscunq; enim fuerit, prohibet lex modū talem reuocādi, scilicet per vim & metum. Nota tertiò quòd quia verba cum effectu intelliguntur, ideò licet vis aut metus ingeratur: nisi absolutio aut reuocatio ex vi aut metu extorta sit, non incurritur excommunicatio ista. Nota quartò quòd quia canon restringit se ad extorquentes absolutionem vel reuocationē censuræ contra seipsos. & similiter non restrinxit se ad sententiam latā ab homine vel à iure, ideò ligat extorquētes vi vel metu absolutionem vel reuocationē, tam si contra alium, quàm si contra se, & tam si ab homine, quàm quomodolibet aliter censuræ sententia lata sit. Et est Episcopalis.

In offendentes Ecclesiasticam libertatem in clauium officio, claudentium diui-

num cultum excõmunicatis & interdictis.

CAP. XLII.

Clausum beneficium vel officium Ecclesiasticis Prælatis concessum turbantes vel impedientes excommunicantur.

PRAESVMPTORES prefatos qui in locis interdicto suppositis quęquam decætero diuina celebrare officia quomodolibet cogere aut qui modo prædicto ad officia eadē audienda aliquos excõmunicationis præsertim vel interdicti ligatos sententia, remocare, seu qui ne excommunicati publicè aut interdicti, de Ecclesijs, dum in ipsis Missarũ agun tur solennia à celebrantibus moniti vt exeant, prohibere, necnon excommunicatos publicè & interdictos qui in ipsis Ecclesijs nominatim à celebrantibus vt exeant moniti, remanere præsumpserint: excõmunicationis sententia (à qua per sedem duntaxat Apostolicam possint absolui) sacro approbante Concilio innodamus. de sentent. excommu. grauis. in Clem.

CAnonis istius materia est sacrilegiũ, quo offenditur Ecclesiastica libertas in clausi officio, claudentium diuinũ cultum excõmunicatis & interdictis. Et quo ad personas partim est particularis, ligãs solos nobiles & dominos temporales: & partim est vniuersalis. Quo ad actiones punit quatuor actiones: cogere, euocare, prohibere & remanere: ita quòd excõmunicantur primò cogētes celebrare in locis interdictis: secundò, euocātes ad eadē officia aliquos præsertim excommunicatos vel interdictos: tertiò, prohibentes ne exeant inde excõmunicati aut interdicti moniti: quartò, remanentes in ipsis Eccle

Ecclesijs, si publicè sint excõmunicati aut interdicti, & nominatim moniti à celebrantibus vt exeant. Vbi nota primò differentiam inter tres primos casus & quartum, in hoc quòd tres primi restringuntur ad nobiles & dominos temporales: quia pronomen relatiuum, qui, refert præsumptores præfatos, quos dixerat esse nobiles & dominos temporales. Quintus autem communis est omnibus vtriusq; sexus excommunicatis publicè &c. quia ad hoc distinguendum continuatur litera, copulando ad præsumptores præfatos, omnes excommunicatos publicè &c. dum dicit, necnon excommunicatos publicè &c.

Nota secundò differentiam inter tertium casum & reliquos, in hoc quòd tertius restringitur ad Missarum solemnia: alij autem communes sunt Missæ & alijs diuinis officijs.

Nota tertiò, quod licet Decretalis narrando restringat se ad terras quæ sunt nobilium seu dominorum, puniendo tamen latius iudicat, & ligat nobiles ac dominos, qui in locis interdictis, siue sint illorum loca, siue non, præsumunt &c. si secundum verba exponenda sit. Secus autem si punitionis sententia iuxta narrata intelligenda sit. Quod ita verius videtur, vt sic tenendum putem: quia conclusio præmissis consonare debet.

Nota quartò quòd quia Decretalis quadrepliceꝫ modum exponendi narrauerat, & narrando dicit prædicto modo, omnem prædictum modum quadruplicem comprehendit: scilicet nunc hos, nunc illos vocando, nunc compellendo, nunc campanis, nunc voce præconia. Et est Papalis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

In impedientes sequestrationem beneficij, vna diffinitiua sententia contra possessorem promulgata, per loci ordinarium factam, vel fructus sequestratos quoquomodo occupare præsumentes. CAP. XLIII.

Beneficij sequestrationem post sententiam cõtra possessorem promulgatam impedientes excommunicationis sententiam incurrunt.

DE PRIMVS vt vna contra possessorem diffinitiua sententia super beneficio apud sedem Apostolicam dumtaxat in petitorio vel possessorio promulgata, beneficiũ ipsum à possessore huiusmodi (dum tamẽ triennio pacificè anteà possessum ab eo non fuerit) per loci ordinarium apud aliquam idoneam personam sequestretur &c. Si quis autem sequestrationẽ huiusmodi impedire, vel fructus sequestratos quoquomodo præsumpserit occupare: excommunicationis sententiam incurrat ipso facto. A qua nisi impedimento prius amoto, & occupatis per eum fructibus restitutis, nullatenus absoluatur. extrà de seque. cap. j. in clemen.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo Ecclesiastica libertas in sedis Apostolicæ authoritate offenditur in certo casu sequestri. Et quòd ad personas est vniuersalis. Quòd ad actiones punit duas actiones. Prima est, impedire huiusmodi sequestrationẽ: secunda est, occupare sequestratos fructus. Et quia hic casus videtur de raro cõtingentibus; vide in litera cõditiones requisitas ad hoc: quòd sit iste casus in quo habet locum ista excommunicatio. Et est Episcopalis, amoto impedimento, & restitutis occupatis.

In

In impedientes monialium aut mulierum canonicarum secularium visitatores in suo officio. CAP. XLIIII.

Visitatores monialium aut canonicarũ non sunt sub excõmunicationis pœna impediẽdi.

SI QVIS visitatores monialium, aut mulierum quæ vulgò dicuntur canonicæ seculares, in præmissis seu aliquo præmissorum impedire præsumpserit, nisi monitus resipiscat ipso facto excommunicationis sententiam se nouerit incursurum: priuilegijs, statutis & consuetudinibus quibuscunq; in contrarium nõ valituris. extrà de stat. mona. attendentes. in cle.

CAnonis istius materia est sacrilegiũ, quo offenditur libertas Ecclesiastica in officio Ecclesiasticæ visitationis. Et quòd ad personas est vniuersalis. Quo ad actiones punitur vna generalis actio: scilicet præsumere impedire visitatores monialiũ &c. in aliquo præmissorũ. quæ videre potes in fonte: quia nõ incurritur ipso facto, sed nisi monitus resipiscat. Et est Episcopalis.

In sepelientes in loco sacro hæreticos, credentes, receptatores, vel fautores eorum. CAP. XLV.

Hæreticos in loco sacro sepeliens ipso facto excommunicatur.

QVICVNQVE hæreticos, credentes, receptatores vel fautores eorum scienter præsumpserint Ecclesiasticæ tradere sepulturæ, vsque ad satisfactionem idoneã excõmunicationis sententiæ se nouerint fuisse facere. Nec absolutionis beneficiũ mereantur, nisi propriis manibus extumulẽt publicè, &

profciant huiufmodi corpora damnatorũ: & locus ille perpetuo careat fepultura. de hæ. lib. vj.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegiũ, quo ſacris locis iniuria fit ſepeliẽdo ibi hæreticos. Et quo ad perſonas eſt vniuerſalis. Quo ad actiones, punit vnam ſcilicet ſcienter tradere Eccleſiaſticæ ſepulturæ quatuor hominum genera, ſcilicet vel hæreticos, vel eorum credentes, vel receptatores, vel fautores. Circa hunc canonem aduerte quod credentes hæreticorum vocantur, qui illis hæreticis ita adhærent, vt quamuis neſciant quid illi hæretici credant, deliberato tamen conſenſu credunt quod illi hæretici credũt ſeu docent, quantũcunq; cõtrarium teneat & doceat Eccleſia: ita quod non inhærent illis ſaluo Eccleſiæ doctrinam: ſed plus credunt illis, quàm Apoſtolicæ ſedis definitionibus circa ea quæ ſunt fidei. Et eſt Epiſcopalis: ſaluis tamen conditionibus in litera expreſsis.

In eos qui in cœmeteriis tempore interdicti, quoſcunq; in caſibus nõ conceſsis, aut excõmunicatos publicè, vel nominatim interdictos, vel manifeſtos vſurarios, ſcienter ſepelire præſumunt. CAP. XLVI.

Interdicti tempore terram ſanctam indignis aperientes excommunicantur.

EOS qui proprię temeritatis audacia, defunctorũ corpora nõ ſine contẽptu clauſi Eccleſiæ in cœmeteriis tẽpore interdicti in caſibus non conceſsis à iure, vel excommunicatos publicè, vel nominatim interdictos, vel manifeſtos vſurarios ſcienter ſepelire præſumunt: ipſo facto excommunicationis ſententiæ decer

decernimus ſubiacere. A qua nullatenus abſoluantur, niſi prius ad arbitrium diœceſani Epiſcopi, eis quibus per præmiſſa fuerit iniuria irrogata, ſatisfactionem exhibuerint competentem. Extrà de ſepul. cap. j. in clemen.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegiũ locale. Et eſt quo ad perſonas vniuerſalis. Et vnã tantum punit actionẽ (ſcilicet ſcienter ſepelire) ad quamor tamen terminatã ita quod punitur hoc Canone ſacrilegiũ quadruplex: ſcilicet ſepelientium quoſcunq; tẽpore interdicti: niſi quatenus eſt à iure cõceſſum, ſepelientiũ publicè excõmunicatos, ſepelientiũ nominatim interdictos, & ſepelientiũ manifeſtos vſurarios: ſi tamẽ in loco ſacro ſepeliatur: alioquin ſacrilegiũ nõ eſſet. Nota hic primo, quod per publicè excõmunicatos intelligimus eos quos nõ ſolũ ex iniuſtis aut indiciis, ſed ſecũdũ vel manifeſtationẽ & notitiã publicã patet eſſe excõmunicatos: ſiue à iure, ſiue à iudice. Et nõ ſufficit quod aliqui ſciant pro certo illum eſſe excommunicatum, ſed oportet manifeſtationem illius excommunicati eſſe publicã, vt locus ſit huic pœnæ. Nota ſecundo, manifeſtos vſurarios eos appellari, qui non occultè vſuras exercent, nec de quibus verſatur in dubium propter palliatos contractus: ſed eos qui ſic manifeſtè exercent vſuras, vt ſint & habeantur manifeſtè pro vſurarijs. Nota tertiò, quòd appellatione præſumentium ſepelire, ſoli ſepelientes de quibus verè dicitur, illi ſepeliũt, comprehenduntur. Et licet communiter illi qui ſepeliunt (hoc eſt humo vel tumulo immittunt cadauer) ſint perſonæ minores in Eccleſia, non tamen propterea Canon iſte iudiciò exponitur: quoniam conditor canonis noluit extendere

ipsum ad facientes aut mandantes sepeliri, nec ad dantes ad hoc consilium seu fauorem: sicut in multis canonibus sit. Quia igitur pœne non sunt extendendæ, sua infra proprietatem significationis Canonis huius sicut in cæteris: & solos sepelientes ligari dicito. Imò nec sepelientes ligantur, nisi scienter & præsumptuosè sepelisit: quia sic disponit Canon. Vnde si manifestum vicerarium parochianus vt pœnitentem ad sepulturam Ecclesiasticam portandū iuuari iubet vel facio: & propterea Ecclesiasticæ personæ apud quas sepeliendus est sepeliunt, putantes ipsum pœnitentem, iuxta cap. quanquàm, de vsuris. in vj. non incidunt in canonem: quia non præsumunt scienter sepelire. Et est Episcopalis, præmissa satisfactione ad arbitrium diœcesani: vt in litera dicitur.

In eos qui scienter in gradibus prohibitis, aut cum monialibus, vel in religione aut sacris constituti matrimonium contrahunt: aut inter ipsos scienter huiusmodi matrimonia celebrant.

CAP. XLVII.

Religiosi vel religiosæ matrimonium contrahentes excōmunicationis vinculo innodantur similiter qui in gradibus prohibitis.

EOS qui diuino timore postposito, scienter in gradu consanguinitatis vel affinitatis cōstitutione Canonica interdictis, aut cum monialibus cōtrahere matrimonialiter nō verentur, necnon religiosos, moniales, ac clericos in sactis ordinibus cōstitutos matrimonium contrahentes, & inter eos scienter eadem celebrantes

brantes: ipsos excommunicationis sententiæ ipso facto decernimus subiacere. Clemens v. de consang. & affini. cap. j. in clemen.

CAnonis istius materia est sacrilegium pro maiori parte, & incestus pro aliqua parte: vtrumque autem in contractu matrimoniali. Et quo ad personas pro quanto punit incestuosum contractum, est vniuersalis: quia ad omnes se extendit. Pro quanto vero sacrilegum punit matrimonium, est particularis quatuor genera personarum comprehendens. Primò, viros: secundò, religiosos: tertiò, moniales: quartò, clericos in sacris constitutos ordinibus. Et demum iterum est vniuersalis, quatenus punit sacrilegam celebrationem. Quo ad actiones punit duas principales actiones. Prima est, contrahere matrimonialiter. Sed propter diuersas conditiones appositas & diuersos terminos, multiplicatur hæc actio in sex. Prima est, scienter contrahere in grada prohibito: id est quarto & infra consanguinitatis: secunda est, scienter contrahere in simili gradu affinitatis: tertia, contrahere scienter cum moniali: quarta est, religiosum contrahere: quinta est, monialem contrahere: sexta est, constitutum in sacris contrahere. Secunda vero principalis actio est celebrare prohibita hæc matrimonia inter dictos contrahentes. Vbi sex occurrunt declaranda. Primum est, quòd quum dicitur scienter, intelligitur de scientia facti: ita quòd sola ignorantia facti intelligitur excusare: puta quia nesciebat illam esse consanguineam seu monialem. Secundum est, quòd punitur contractus matrimonij: ita quòd si sponsalia solum intercesserint, aut coitus tantùm, non est locus huic pœnæ, sed oportet inter-

venire contractum per verba de præsenti implicite vel explicitè. Intervenit autem implicitè duobus modis. Primo si post sponsalia sequitur cœtus affectu coniugali. Secundo, si aliqui ignorantes se esse consanguineos contrahant matrimonium & consumment, & postea scientes impedimentū nihilominus affectu coniugali incumbunt. In vtroq; enim casu intervenit matrimonij contractus non solum præsumptus, sed verus, explicatus non per verba de præsenti, sed per corporum commixtionem: commixtio enim corporum affectu coniugali facta post sponsalia seu contractum de facto, explicativa est sufficienter mutui consensus in coniugium. Vnde non minus sunt excommunicati qui licèt ignoranter contraxerint, scienter perseverant, non in solo concubitu, sed in coniugio (hoc est in concubitu affectu coniugali) quàm si à principio contraxissent scienter: concubitus enim affectu coniugali claudit in se contractum matrimonij plus quàm cōtractus claudat in se sponsalia. Et ideo quum excommunicantur contrahentes, multomagis excommunicantur consummantes scienter. Tertium est, quòd dantes auxilium, consilium vel fauorem ad huiusmodi sacrilega seu incestuosa matrimonia licèt peccent mortaliter, non tamen sunt excommunicati: quia non veniunt appellatione contrahentium: quia non verè enuntiatur de aliquo eorum quòd contrahit: soli autem contrahentes sunt excommunicati. Quartum est, notare differentiam in litera positam, in hoc quod & monialis contrahens est excommunicata, & cum moniali contrahens est excommunicatus. Aliter autem est de religiosis & constitutis in sacris.

sacris, nam licet isti religiosi & constituti in sacris, contrahentes incurrant excommunicationem, mulier ex tamen cum quibus contrahunt, non incurrunt excommunicationem: vt litera insinuat ex hoc ipso quòd excommunicat seorsum contrahentes cum monialibus, & seorsum ipsas moniales. Religiosos autem & clericos in sacris ordinibus constitutos ita excommunicat, vt non excommunicet mulieres contrahentes cum ipsis. Quintum est, quòd vltra sex casus numeratos in litera, quibus contrahendo coniugium incurritur excommunicatio, apponitur in litera septimus, quo celebrans scienter eadem damnata coniugia inter eosdem, incurrit excommunicationem. Et intelligo per celebrantem, Ecclesiasticam celebritatem adhibentem huiusmodi damnatis cōtrahibus. Nec huiusmodi celebritas exigit solemnitatem aliquam, sed ad eam sufficit sacerdotem celebrare matrimonium dicendo verba solita: puta, Placet tibi iste coniunx? placet tibi ista vxor? Ita quòd celebritas ista constat, aut si celebritas Ecclesiastica fiat, aut si sacerdos ex sacerdotali officio celebret contractum dicendo verba vel quasi authorizando interfer, contra cap. fin. de spon. clande. ad quod se refert Canon iste in calce. Sextum est, quòd multis existentibus impedimentis matrimonij impedientibus cōtrahendum, & dirimentibus contractum, solus impedimentis hic enumeratis excommunicatio hæc adhibita est: scilicet carnalis cognationis (hoc est consanguinitatis & affinitatis) & voti solennis, siue per professionem, siue per sacrum ordinem. Reliqua ergo impedimenta ab excommunicatione restant exempta.

In simplices religiosos, qui decimas Ecclesijs debitas vsurpare præsumunt &c. nisi post requisitionem desistant à præmissis intra mensem, & damnificatis Ecclesijs emendam intra duos menses faciant.

CAP. XLVIII.

Decimas vsurpantes aut detinentes excommunicati censentur.

RELIGIOSI quicunq; qui noualiũ aut aliàs decimas Ecclesijs debitas ad se non spectantes appropriare sibi præsumpserint, aut exquisitis fraudibus sue coloribus vsurpare: seu qui de animalibus familiarium & pastorũ sacrum vel altorum etiam animalia ipsa eorũ gregibus immiscẽtium, seu qui de animalibus quæ in fraudem Ecclesiarum in pluribus locis emunt, empta q; tradunt venditoribus vel alijs ab ipsis tenenda, seu qui de terris quas tradunt alijs excolẽdas, decimas solui Ecclesijs nõ permiserint aut prohibuerint, nisi post requisitionem eorũ per eos quorũ interest super hoc eis factã à præmissis desisterint intra mẽsem: aut si de ijs quæ cõtra præmissa vsurpare vel retinere præsumpserint intra duos menses dãnificatis Ecclesijs emẽdam nõ fecerint competentem, sint & tandiu maneãt ab officijs, administrationibus & beneficijs suspẽsi, donec destiterint & satisfecerint: vt superius est expressum. Quòd si religiosi huiusmodi administrationes vel beneficia non habeant, eo casu quo alij supradicti suspensionis, ipsi sententiã excõmunicationis incurrãt, ante satisfactionẽ cõdignã nullatenus absoluendi, priuilegijs nõ obstantibus quibuscunq;. Cæterùm

terùm præmissa extendi nolumus ad animalia quæ per religiosorũ ipsorum donatos seu oblatos tenentur: dum tamen illi religiosis eisdem cum effectu donauerint aut obtulerint se & sua. de deci. cap. religiosi. in cle.

CAnonis istius materia est sacrilegium circa Ecclesiarum decimas. Et quo ad personas est particularis: quia personæ quæ excommunicationi subijciuntur, sunt religiosi non habentes administrationes vel beneficia. Quò ad actiones verò aduerte, quòd ante monitionem sunt quatuor: scilicet appropriare, vsurpare, non permittere, & prohibere. Post requisitionem verò sunt duæ. Prima est, non desistere à præmissis intra mensem. Secunda est, non facere emendam damnificatis Ecclesijs intra duos menses: ita quòd religiosus carens beneficio &c. si aliquam dictarum actionum circa Ecclesiarum decimas fecerit, & requisitus aliquam duarum incurrerit, excommunicatus est: & non aliter. Et est Episcopalis, satisfactione præmissa.

In religiosos & clericos seculares, alios vt sepulturas apud suas Ecclesias eligant, vel iam electam vlterius non immutent, ad vouendum, iurandum, vel promittendum inducentes. CAP. XLIX.

Inducentes aliquem ad eligendum apud se sepulturam, vel ad hoc vouendũ vel promittendũ, sententiã incurrũt excõmunicationis.

SANE temeratios violatores constitutionis istius, quæ religiosis & clericis secularibus prohibet, ne aliquos ad vouendum, iurandum, vel fide interposita seu aliàs promittendum inducant, vt sepulturas apud eorum

eorum Ecclesias eligant, vel iam electum vlterius non instituent, similem sententiam (pœna in dicta constitutione contenta in suo perdurante robore) incurrere volumus ipso facto ab alio quàm à sede Apostolica (præterquàm in mortis articulo) nullatenus absoluendos: nullis privilegijs aut statutis cuiuscunq; tenoris existant, in contrarium super his valituris. extrà de pœniten. cupientes. in clemen.

CAnonis istius materia est auaritia tollens libertatem sepulturæ. Et quò ad personas, est particularis: vtpote ligans solos religiosos & clericos seculares. Quò ad actiones, punit vnam actionem habentem tres terminos; scilicet inducere ad vouendum, iurandum, vel promittendum.

Vbi colligo aduerte tres casus in quibus ligat hic Canon. Primus est, si inducunt ad vouendum: secundus, si ad iurandū: tertius, si ad promittendū. Et hoc siue promissio sit nuda, siue fide interposita. Duo autem sunt quæ voueri, iurari, vel promitti prohibentur: scilicet vel electio sepulturæ, vel electæ nō mutatio apud inducentiū religiosorum seu clericorum Ecclesias: ita quòd ad incurrendum hunc canonem requiritur primò quòd agatur de sepultura apud inductis Ecclesiam. Secundo, requiritur inductio ad harum alterum promittendum, vouendum vel iurandum. Tertiò, requiritur quòd ista inductio sit cum opere subsequuto (hoc est quòd inductus hoc vouerit, iuret vel promiserit) quia huiusmodi pœna fictiè iuris est, & effectum requirit. Quartò quòd inducens sit religiosus vel clericus. Quintò, quòd intercesserit temeritas, propter verbū, sanè temerarios violatores: propter quod

quod si ex ignorantia petans sc. bene facere religiosus seu clericus transgrederetur dictam constitutionem, non esset excommunicatus. Et similiter si exhortatur ad eligendam sepulturam in sua Ecclesia, non tamen inducit ad vouendum, nec ad iurandum, nec ad promittendum, non est excommunicatus. Et est Panalis.

In religiosos de clausuris ad audiendum leges vel physicam exeuntes, & intra duos menses ad clausuram non redeuntes: & in presbyteros ac alios clericos personatus habentes intra prædictum spatium ab huiusmodi audientia legum vel medicinæ non desistentes. CAP. L.

Religiosi e clausuris exeuntes, vt physicā vel leges addiscant excommunicantur.

CONTRA religiosas personas de clausuris exeuntes ad audiendum leges vel physicam, Alexander prædecessor noster olim statuit in concilio Turonen. vt nisi intra duorum mensium spatium redierint ad clausuram, sint excommunicati, & ab omnibus euitentur. & in nullis causa (si patrocinium præstare voluerint) audiatur. Reuersi autem, in choro, mensa, capitulo, & cæteris locis vltimi fratres existant (& nisi fortè ex misericordia sedis Apostolicæ) totius spem promotionis amittant. Verùm quia nonnulli ex talibus, propter quorundā opiniones diuersas, exercitationis aliquid assumebant, nos volentes vt decetero excōmunicationis sententiam ipso facto incurrant, districtè præcipiendo mandamus, quatenus tam à choro cessans & capitulis ipsorū, quàm à cæteris Episco-

scopis in quorum diœcesibus huiusmodi studēt, tales excommunicati & prædictis pœnis obnoxij publicè nuntientur. Quia verò Theologiæ studium cupimus ampliari &c. ad Archidiaconos, plebanos, decanos, præpositos, cantores & alios clericos personatus habētes, necnon presbyteros, nisi ab his infra spatium præscriptum desiterint, hoc extendi volumus, & appellatione posposita firmiter obseruari. Hono. iij. extrà ne cle. vel mon. super Specula.

CAnonis istius materia est curiositas legū ciuilium & medicinæ. Et quòd ad personas est particularis: vtpote ligans solos religiosos & quosdam clericos seculares. Quòd ad actiones verò respectu religiosorum punit duas subordinatas: scilicet exire claustrum, & audire perseueranter: respectu verò clericorum secundam tantum. Vbi pro clariori intelligentia aduerte in hoc canone curiositatem Ecclesiasticorum circa leges ciuiles & medicinam puniente, tria genera personarum comprehendi. Primò religiosos. Secundò, clericos personatus habētes: quorū quinque species in litera explicantur. Tertiò, presbyteros. Actio autem propter quam isti incurrunt excommunicationē, est exire de claustro ad audiendum leges vel physicam, id est medicinam, & hoc per duos menses: ita quòd si aliquid horum trium in actione defuerit, non sunt religiosi excommunicati. Oportet siquidem exitum ex claustro ad hoc ordinari, vel saltem durare, hoc est habitare extra claustrum, & auditionem inseruire, & perseuerare sic vt intra duos menses non redeatur ad claustrum. Ex quibus aperte patet nullam esse quæstionem de religiosis euntibus ad honorandum medicum vel legistā principi

cipium facientem. Et similiter de audientibus hæc in claustro: imò de audientibus hæc extra claustrum, sic quòd lectio quidem auditur extra claustrum, ipsi tamen habitant in suo claustro: quoniam isti quotidie redeunt ad claustrum à lectione, & nunquam exeunt claustrum vt habitent extra claustrum: in qua significatione textus accipit exire de claustro: vt patet ex hoc quod duorum mensium dat spatium redeundi ad claustrum. Hæc de religiosis.

Quo ad presbyteros verò & alios clericos personatus habētes, omnia suprædicta locum habent, nisi exitus de claustro, loco cuius non ponitur in litera exitus de domo, sicut loco reditus ad claustrū, ponitur desistere ab his, id est auditione legū vel physicæ intra prædictū spatium. Et propterea ad hoc vt clerici huiusmodi & presbyteri incurrant, non requiritur exitus de domo (vt scilicet ex propriis domibus vadāt ad habitandum alibi propter hoc studium) sicut in religiosis requirebatur dimissio claustri: sed sufficit quòd audiant leges vel physicam: ita quòd intra duos menses non desistant ab huiusmodi audientia. Aduerte quoq; appellatione plebanorum non comprehendi hoc in loco curatos qui parochiales obtinēt Ecclesias, nisi Ecclesiæ illæ fuerint plebaniæ habentes sub se capellas, in quibus instituantur clerici perpetui vt declarauit Bonifacius VIII. in vj. cap. statutum, ne cler. vel monachi. Et scito quòd per alios clericos personatus habentes, intelligimus etiam illos qui ex quadam prærogatiua in Ecclesia honorificum statum habent etiam sine iurisdictione. In cuius signum specificati sunt cantores. Et est Episcopalis.

In

In quoscunque cõmunitatum potestates aut officiales, vsuras quibusdam statutis fouentes. CAP. LI.

Officiales statuta in fomentum vsuræ condentes excommunicationis nodo vinciũtur.

QVICVNQVE communitatum potestates, capitanei, rectores, consules, iudices, consiliarij, aut alij quicunque officiales, statuta huiusmodi decretero facere, scribere, vel dictare, aut quod soluantur vsuræ, vel quod quum soluere reperiuntur non restituantur plenè ac libere, scienter inducere præsumpserint sententiam excommunicationis incurrãt. Eandem etiam sententiam incursuri, nisi statuta huiusmodi hactenus edita, de libris cõmunitatum ipsarum (si super hoc potestatem habuerint) intra tres menses deleuerint: aut si ipsa statuta vel consuetudines, officium eorum habentes quoquomodo præsumpserint obseruare. Clemens v. de vsur. in clement. j.

Canonis istius materia est vsurarum conseruatio. Et quo ad personas est particularis, ligans solos communitatum officiales, quorum sex species exprimit. Quo ad actiones verò punit sex actiones. Primæ tres sunt facere, scribere vel dictare statuta huiusmodi, hoc est quę vsuras exigi & solui non solum concedunt, sed ad soluendum eas debitores scienter compellunt, ac repetitionẽ vsurarũ impediunt vtendo variis coloribus & fraudibus &c. Quarta est, iudicare sciẽter alterũ Iuoꝝ. vel quòd soluantur vsuræ, aut quòd repetitæ non restituantur. Quinta est, non delere hactenus (hoc est tunc tẽporis) edita statuta si possunt &c. Sexta est obseruare quoquo

quomodo statuta ipsa vel consuetudines vim statuti habentes. Et est Episcopalis.

In clericos minores Episcopis vsurariam prauitatem in terris suis fouentes. CAP. LII.

Clerici Episcopis minores vsuras in suis locis sustinentes excommunicati censentur.

HAC perpetua constitutione sanximus, vt nec collegium, nec alia vniuersitas vel singularis persona, cuiuscunq; sit dignitatis, conditionis aut status, alterigenas & alios non oriundos de terris ipsorum publicè fœnebrem pecuniã exercentes aut exercere volentes, ad hoc domos in terris suis condiscere vel conductas habere, aut alias habitare permittãt: sed huiusmodi vsurarios manifestos, omnes infra tres mẽses de terris suis expellant, nullosque alios tales decetero admittant, nemo illis ad fœnus exercẽdum domos locet, vel sub alio titulo quocunq; concedat. Qui verò contrà fecerint, si personæ fuerint Ecclesiasticæ, Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, suspensionis: minores verò personæ singulares, excõmunicationis: si autem collegium seu alia vniuersitas, interdicti sententiam ipso facto se nouerint incursuros. Quam si per mensem animo sustinuerint indurato, terræ ipsorum quamdiu in eis ipsdem vsurarij commorantur, ex nunc Ecclesiastico subiacent interdicto. Cæterùm si laici fuerint, per suos ordinarios, omni cessante priuilegio, per censurã Ecclesiasticã cõpellãtur de vsuris, & vsurarũ. lib. vj.

Canonis istius materia est vsurariæ prauitatis fomentũ. Et quo ad personas est particularis, ligans solos clericos minores Episcopis.

Quò ad actiones verò punit actiones quatuor. Prima est, permittere: secunda est, non expellere: tertia est, locare domos: quarta est, quocunque alio titulo concedere domos ad exercendum fœnus. Vbi pro clariori intelligentia nota quatuor casus, quibus incurritur hæc excommunicatio à clericis minoribus (vt dictum est) Episcopis. Primus est, si alienigenas & alios non oriundos de terra ipsorum, publicè fœnebrem pecuniam exercentes, aut exercere volentes, permittant in terris suis vel domos conducere, vel conductas habere, aut aliàs habitare ad hoc, id est ad vsuram exercendum. Secundus est, si huiusmodi vsurarios manifestos intra tres menses de terris suis non expellãt decretio non admissuri. Tertius est, quòd non locent eisdem ad fœnus exercendum domos. Quartus est, quòd non concedant quocunque alio titulo eisdem domum ad exercendum fœnus.

Vbi nota, quòd ad saluandam proprietatem vocabulorum & literæ, per alienigenas intelligimus alibi genitos: & per alios non oriundos de terris ipsorum, illos qui nec ipsi nec patres eorum orti sunt ibi. Et si hæc clausula non esset superflua repetitio, videtur litera corrupta: & vbi dicitur alios, legendum est aliàs. Et sic est clausula restrictiua alienigenarũ: ita quòd non comprehendantur omnes alibi geniti: sed illi tantum alibi geniti qui non sunt oriundi ex terra illa: ita quòd Ioannes natus Romæ, filius Petri Florentini, quia est oriũdus ex Florentia, non comprehenditur inter alienigenas respectu Florentiæ. Et hic sensus consonat menti constitutionis, non ligantis indigenas: quoniã isti oriundi, sunt sicut indigenæ: & eadem est ratio de vtrisque.

Nota

Nota tertiò, quòd tam primus quàm secũdus casus habet locum in clericis dumtaxat qui sunt domini terræ, vnde in vtroque casu explicatur in litera expressè ly in terris suis. In tertio verò & quarto quilibet clericus minor Episcopo incurrit excommunicationem. Et hæc distinctio rationabilis monstratur ex eo quòd tam permittere, quàm expellere, eius est qui potestatẽ habet. & non singularis personæ: locare autem, vel alio titulo concedere, singularis potest esse personæ.

Aduerte quarto, quòd appellatione alterius tituli à titulo locationis, venit manifestè pignoratio, commodatio, depositũ, & huiusmodi, in quibus non transfertur dominium. Et rationabiliter etiam venit donatio seu venditio, si fiat ad hoc, hoc est ad exercendum fœnus. Et est Episcopalis.

In eos qui vrbis Romæ dignitates seu officia vsurpant. CAP. LIII.

Officia seu dignitates vrbis Romæ vsurpantes excommunicatione premuntur.

NVLLVS imperator seu rex Romanorum vel alius imperator, Rex, princeps, marchio dux, comes, aut baro, vel quicunque alterius notabilis potentiæ, præeminentiæ, potestatis & excellentiæ seu dignitatis existat, frater, filius vel nepos eorũ ad tempus vel in perpetuũ seu quouis alius vtcunque spatiũ quouis modo colore vel cautela, per se vel aliã personã quomodolibet subintrandam, in senatorẽ, capitaneum, patritium aut rectorẽ vel ad vrbis Romæ regimen seu officium nominetur, eligatur, seu aliàs etiam assumatur

absque licentia sedis Apostolicæ speciali, per ipsius sedis literas concessionē licentiæ huiusmodi specialiter exprimētes. Quod si secus factum fuerit, nominationem, electionem & assumptionem huiusmodi decernimus esse nullas. Et non solū nominatores, electores & assumptores, verumetiam nominati, electi & assumpti si huiusmodi nominationi, electioni & assumptioni consenserint, aut se de ipsis quomodolibet intromiserint, intendentes & obedientes eisdem, & in hoc dantes ipsis nominatoribus, electoribus & assumptoribus, aut nominatis, electis vel assumptis auxilium, consilium, vel favorem, publicè vel occultè, cuiuscunq; conditionis existant ipso facto sententiam excommunicationis incurrant. Et infrà: Contemptores quoque seu violatores aliorum præmissorum, ab huiusmodi excommunicationis sententia (præterquàm in mortis articulo) absolui non possint, nisi per Roma. Pont. vel de ipsius petita licentia & obtenta speciali, non obstantibus priuilegijs &c. De elec. cap. fundamenta. lib. vj.

CAnonis istius materia est vsurpatio dignitatum seu officiorum vrbis Romæ. Et quò ad personas est vniuersalis. Quo ad actiones principales, punit sex actiones. Prima est nominare: secunda, eligere: tertia, assumere: quarta, consentire nominationi, electioni seu assumptioni de se factæ: quinta se de ipsis quomodolibet intromittere: sexta est, intendere & obedire eisdē. Quo ad actiones verò accessorias, punit treas auxiliari, consulere, fauere suis nominatis suis nominatoribus &c. In omnes istas actiones intelliguntur suæ licentia Papæ in scripto. Vbi pro clariori notitia aduerte quatuor genera personarum excommunicari. Primò, nominatores, electores seu assumptores: secūdo, nominatos, electos seu assumptos: tertio, intendentes & obedientes: et quarto, dantes consilium, auxilium vel fauorem. Et considera nominatos, electos seu assumptos distingui, & diuersimodè coerceri: nam Reges, principes, barones, comites, eorum fratres & nepotes &c. excluduntur totaliter: quia tam ad tempus quàm in perpetuum nominari non possunt, alij verò quicunq; excluduntur ab huiusmodi officijs non totaliter, sed vltra spatium vnius anni: ita quòd illi (hoc est primitores, comites, & fratres ac nepotes eorum &c.) sunt excommunicati, si huiusmodi officijs se intromittunt: illi verò (hoc est quicunq; alij) non sunt excommunicati: nisi vltra annum se intromittant ad huiusmodi officia. Veriam Romani duo priuilegia ex hac eiusdem decretalis habent. Vnum est, quòd excipiuntur à numero fratrum nepotumq; primi: punitis quòd Romani etiam si non nepotes, seu fratres vel filij principum fuerint, possunt huiusmodi officia habere sicut alij quicunque, hoc est, non vltra vnum annum. Secundum est, quòd excipiuntur à numero comitum seu baronum, si tamen comitatus, seu baronia non sit vtis excellens, vt timeatur libertati: ita quòd Romani etiam si fuerint comites parui comitatu, possunt huiusmodi officia habere sicut quicunque alij: scilicet non vltra annum. Et est Episcopalis.

In dominum aliosq; rectores & officiales ciuitatis in qua Rom. Pont. electio celebranda est, sibi iniuncta diligenter non ad

implentes, aut fraudem in eis committentes.

CAP. LIIII.

Mandata Papalia contemnentes, vel in eis fraudem committentes excommunicantur.

SANCIMVS vt dominus, aliíq; rectores & officiales ciuitatis illius in qua Rom. Pont. electio fuerit celebranda, authoritate nostra & eiusdem approbatione Concilij (scilicet Lugd.) potestate sibi tradita prædicta omnia & singula plenè ac inuiolabiliter & sine fraude & dolo aliquo faciant obseruari: nec Cardinales vltra quam præmittitur arctare præsumãt. Super his autem taliter obseruandis, statim audito summi Pont. obitu coram clero & populo vniuersæ ciuitatis ipsius ad hoc specialiter conuocandis, præstent corporaliter iuramẽtum. Quòd si præmissa diligenter nõ obseruauerint, aut fraudem in eis vel circa ea cõmiserint, cuiuscunque sint præeminentiæ, conditionis aut status, omni cessante priuilegio, eoipso sententiam excõmunicationis incurrant, & perpetuò sint infames &c. de elect. cap. vbi periculum. lib. vj.

CAnonis istius materia est negligẽtia ac fraus circa seruanda in negotio electionis Papæ. Et quò ad personas est particularis, ligans tria personarum genera: scilicet dominũ, rectores, & officiales ciuitatis illius in qua Rom. Pont. electio est celebranda. Quò ad actiones verò punit duas. Prima est, nõ seruare præmissa diligenter: secunda est, cõmittere fraudẽ in eis aut circa ea.

Aduerte hic quòd Clemẽs sextus modificauit aliter tria præmissorũ in constitutione hac facta scilicet de velis intermedijs inter cubicula cardinalium, de cibo post octo dies, & de numero seruitorũ.

forum. Concessit siquidẽ simplex velamen intermediũ, & vnum seculum semper, & duos seruitores: vt in bulla recitata in ceremoniali habetur. Sed cum his omnibus considerandũ esse puto, an omnia præmissa in cõstitutione hac Greg. x. sic moderata, veniant tam arctè seruanda, vt cuiuscunq; omissio excommunicatos reddat dominum seu officiales. Quod ideo dixerim, quia de facto nõ sic seruatur quandoque quo ad velamina vnitatem propter frigus: neq; quo ad numerum seruitorum, quia cardinales volunt tres. Et fortè excusantur ex vsu, si communis est memoriæ hominum, & à pluribus pontificibus sic electis non reprehensus. Et de seruando quidẽ ea quæ ad clausuram pertinẽt, & ea quæ post clausuram conclauis seruanda sunt, nescio nisi ex alterio dictorum capitũ excusare, si non plenè seruant. De pluralitate autem seruitorũ, & de tempore quo post elapsos dies decem conuenire debent, excusandos eos crediderim: quia totũ collegium cardinalium decernit ex vsu vel abusu quot conclauistas quilibet habiturus sit. Et simiiter tempus quandoq; procrastinat tali modo, vt modo, vt difficile aut impossibile foret hodierno tempore eos compellere ad statim post dies decẽ ingrediendũ conclaue: ad quod tamen canon non ligat dominos & officiales, sed ad diligentiam suam adhibendam. Excusari præterea videtur minor cura officialiũ in terris Ecclesiæ subiectis antequam præstent iuramentum in manibus cardinalium de seruandis præmissis, si ad hoc præstandũ non nisi immediatè ante conclaue vocantur. Et est ratio excusationis, quia sunt subditi collegio Cardinalium. Et est Episcopalis.

In mittentes scripturã vel nuntium Cardinalibus in cõclaui existentibus, vel alicui ipsorum secretè loquentes. CAP. LV.

Cardinalibus in conclaui existentibus literas vel nuntium mittentes excommunicantur.

NVLLI sit licitum ipsis Cardinalibus vel ipsorum alicui (scilicet dum sunt in conclaui) nuntium mittere vel scripturam. Qui verò contrà fecerit scripturam mittendo vel nuntiũ aut cum aliquo ipsorũ secretè loquẽdo ipso facto excõmunicationis sententiã incurrat. extrà de elec. cap. vbi periculũ. lib. vj.

CAnonis istius materia est occasio differendi vel turbandi electionem Rom. Pont. Et quò ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones verò punit tres actiones. Prima est, mittere scripturam: secunda est, mittere nuntiũ: tertia est, secretè loqui. Vbi duo nota. Primò, quòd canon iste est vniuersalis ad omnes existentes extra conclaue dumtaxat. qui enim sunt in conclaui, loquuntur secretè vt volunt. Secundò, quòd intelligendo ipsum vt sonat, nõ requiritur ad missionem scripturæ vel alterius quòd sit secreta, sed ad loquutionem tantùm. Multi tamẽ doctores intelligũt oportere missionẽ etiam esse secretã ad hoc vt sit locus huic pœnæ. Et est Episcopalis.

In religiosos mendicantes, immoderatè habitacula acquirentes vel dimittentes.

CAP. LVI.

Religiosi sumptuosa loca acquirere, vel eis constituta deferere sub anathematis vinculo prohibentur.

TRA

TRANSGRESSORES cõstitutionis quæ religiosis mendicantibus prohibet ad habitandũ domos vel loca quæcunque de nouo recipere, seu hactenus recepta mutare, vel ea trãsferre in alios vsus cuiusuis alienationis titulo quocunque, excommunicationis sententiæ decernimus subiacere. Bonifac. de excess. cap. j. lib. vj.

CAnonis istius materia est immoderata habitaculi acquisitio vel dimissio. Et quò ad personas, ligat solos religiosos mẽdicantes. Quò ad actiones verò punit tres. Prima est, de nouo recipere: secunda, recepta mutare: tertia, illa transferre in alios vsus alienãdo. Et referuntur omnes hæ actiones ad domos seu loca ad inhabitandũ per ipsos religiosos mẽdicantes. Vbi nota excõmunicationem hanc in Clem. positã cadere super trãsgressores constitutionis in sexto posita. cap. quum ex eo. de excess. prælat. Vbi tres supradictæ actiones, non nudæ sed affectæ præsumptione inhibentur; ac per hoc trãsgressor constitutionis non est, nisi præsumat aliquid horũ facere, & cõsequẽter nõ est excõmunicatus.

Aduerte quoque excipi in eodẽ vj. eos qui de licentia superiorum suorum habitacula in eremo acquirunt aut mutant.

Notandum etiam est verbum ad inhabitandum: quoniam ponitur ad differentiam domorum quæ acquiruntur ad alios vsus: vtputa ad locandum, ad hospitandum &c.

Per nouas quoque domos seu loca intelligo domos seu loca in sua integritate. Et hoc ad differentiã domorũ quæ acquiruntur de nouo ad augmentanda præhabita loca: hoc enim nõ prohibetur ita quod etiam si vnum palatiũ magnum

acquirerentur de nouo ad augendū conuentū, nō est locus huic pœnæ: quia nō dicuntur acquirere ad inhabitandum noua loca integra seu tota, sed augere antiqua loca. Et quia nihil superfluū lex continet, ideo quō ad mutāda loca comprehenduntur tantū loca olim accepta ante factam constitutionē, propter verbū hactenus seu huc usquenta quōd si mutarētur loca post legem factam accepta, nō esset locus pœnæ irrogatæ cōtra actum mutandi. Et est Episcopalis.

In scienter communicantes in crimine criminoso cum nominatim excommunicato, ei consilium impendendo, auxilium vel fauorem. CAP. LVII.

Communicans scienter cum nominatim excommunicato excommunicationis pondus sibi inducit.

SI QVIS nominatim excōmunicato scienter cōmunicat in crimine criminoso, ei consilium impendendo, auxilium, vel fauorem, quum ratione dānati criminis videatur in eum delinquere, qui damnauit: ab eo vel eius superiore merito delicti erit absolutio requirēda. Et infrà, Veram si difficile sit ex aliqua iusta causa quōd ad ipsum excōmunicatorem absoluendus accedat, cōcedimus indulgentiā, vt præfixa iuxta formam Ecclesiæ canone quōd excommunicatoris mādato parebit, à suo absoluatur Episcopo vel proprio sacerdote. Inno. III. de sententia excommunicationis, super.

CAnonis istius materia est sacrilegiū quo Ecclesiæ crimes in excommunicato ostenduntur. Et quō ad personas est vniuersalis. Quō ad actio

actiones, punit vnā: scilicet scienter cōmunicare in crimine criminoso alīquo eriū modorū (scilicet cōsiliando) vel auxiliando, vel fauendo cum excommunicato. Circa materiam huius canonis aduerte dupliciter cōtingere participare in crimine excōmunicationi subiecto. Primō, cooperante ad illum criminis actū per quem incurrit primō alter excōmunicationis sententiā: vt si aliquis cooperetur ad hoc quōd religiosus temerè habitū dimittat, aut quōd contrahat matrimonium, aut aliquid aliud propter quod religiosus ille incurret excōmunicationem. Et hoc modo nō incurritur excōmunicatio maior communicando in crimine, regulariter loquēdo, ratione participij seu cōmunionis, quia non communicatur excōmunicato: quoniā nō est adhuc excommunicatus quando interuenit huiusmodi cooperatio. Dixi ante regulariter, propter tres casus exceptos. Primus est, si excommunicatio esset lata in aliquem qui cum participibus suis vinculo excommunicationis subijceretur, tunc etiam partipātes, sententiā maioris excōmunicationis incurrerēt: vt patet in cap. quōd indubijde sent. excom. Secunda est, quādo excōmunicatio fertur nō solum in facentem, sed & in eos qui dant auxiliū, consilium vel fauorē: vt in multis casibus inuenitur expressum. Tertius est, in casu manus violentæ in clericū: quoniā casus ille extenditur ad omnes cooperantes: vt suprà patet. Alio modo participatur in crimine excommunicationi subiecto, postquām aliter incurrit iam propter crimen illud excommunicationem, impendendo ei ad illud auxiliū, consilium vel fauorē. Et sic cōmunicando in crimine criminoso excommunicato, incurritur excōmunicatio

catio maior. Et hoc tam si ille cui sic cõmunicatur, est ab homine nominatim excõmunicatus (vt in hoc canone habes) quàm si à iure vel à iudice est generaliter excommunicatus: vt habes cap. si concubinæ, de sentent. excommunic.

Aduerte quoq; quod iste canon recitatus supponit participantẽ excommunicatum, & circa absolutorẽ priacipaliter versatur: volens quod ad iudicem excõmunicatorem recurrat participans quantumcunq; non subditus. Et hoc ratione delicti vt in litera dicitur. Et dixit hoc: quia regulariter ab excommunicatione iuris (qualis supponitur excommunicatio contra participantem) potest Episcopus absoluere, si conditor canonis non reseruauit absolutionem.

In clericos qui scienter & sponte participant cum nominatim excõmunicatis à Papa, & ipsos in officio recipiunt.

CAP. LVIII.

Clerici excõmunicatum scienter in suis negotijs vel officijs recipientes excõmunicãtur.

CLERICOS qui scienter & sponte participauerunt cum excommunicatis à nobis, & ipsos in officio receperunt, eadem excommunicationis sententia cum ipsis non dubitamus innodari: quos etiã pro absolutionis beneficio habẽdo ad nos volumus remitti. Clem. iij. de senten. excom. cap. significasti.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo excõmunicatus à Papa recipitur ad diuina. Et quò ad personas est particularis, quia ligat solos clericos. Quò ad actiones verò, punit vnicã actionẽ: scilicet recipere ad diuina. Vbi aduer-

te sex cõditiones requiri: quarũ quinq; habentur ex textu: sextam autẽ vsus apponit. Prima est, quòd respicit solos clericos. Secunda, quòd sit participatio in diuinis: quia copulatiuè ponitur in litera, participauerint & in officio receperunt. Imo si verba propriè interpretãda sint, non sufficit qualiscunq; in diuinis participatio, sed requiritur participatio receptatiua: ita quòd soli clerici q recipiũt ad diuina, nõ autẽ clericus ille qui interesset ibi tanquàm vnus de populo, excõmunicantur. Tertia & quarta, quòd scienter & sponte: hoc est quòd sciat se participare in diuinis cum excõmunicatis à Papa, & nec vi nec metu hoc faciat, alioquin non sponte fieret. Nec exigitur metus cadens in constantẽ virũ, sed quicunq; metus cõtrariatur ad sponte, sufficit vt verba operẽtur quod significant. Quinta conditio est, quòd sit excõmunicatio à Papa. Et hæ omnes patẽt in litera. Sexta autẽ ex rationabili vsu accepta, est quòd sit excõmunicatus nominatim, vel æquipolenter ad nominatim: alioquin quia omnes excõmunicationes in iure positæ sint à Papa: & similiter omnes excõmunicationes quæ in cœna Domini generaliter promulgãtur, sint à Papa, requireretur quòd clerici recipientes ad diuina scienter & sponte tam à iure communi quàm in cœna domini generaliter excommunicatos, incurrerent excõmunicationem maiorem Papæ reseruatã: quod à nullo admittitur. Et est Papalis.

In fictionem seu fraudem committentes, ad hoc vt iudex personaliter vadat ad mulierem pro testimonio. CAP. LIX.

Fraudem committens quatenus iudex pro testi

testimonio mulierem adeat personaliter, excommunicationem meretur.

CASVS huiusmodi (videlicet vt iudex vadat personaliter ad mulierē pro testimonio) non fingitur, nec fraus intervenit in hac parte: alioquin fictor huiusmodi vel fraudator ipso facto sententiā excōmunicationis incurrat. De iudi. cap. mulieres. in vj.

CAnonis istius materia est insidiari pudicitiæ mulierum. Et quò ad personas est vniversalis. Quò ad actiones verò, punit duas actiones. Prima est, fingere casum: secunda est, fraudē committere. Vbi nota quòd duo ad hanc censuram incurrendā requiruntur. Primò, quòd fictio seu fraus fiat ad hoc vt iudex personaliter vadat ad mulierē pro testimonio. Secundò, quòd sequatur effectus: vt talis pœna referatur ad opus subsequutum, quod canon vitare intendit. Et quia opus subsequutū ponitur duplex (primū, quod subsequitur, si nullū adsit impedimentū: & hoc est iudicem ire personaliter ad mulierē pro testimonio: alterū, quod intervenīente impedimēto sequitur, & est mittere ad eas pro testimonio) quantum ex litera apparet, nisi sequatur effectus primus, scilicet quòd iudex vadat personaliter, nō videtur habere locum excōmunicatio ista: quia mittere ad mulieres pro testimonio, superius in hoc eodem canone concessum est: & ire personaliter, repetitur quum fertur sententia hæc. Et est Episcopalis.

In partem procurantem, vel quòd de alijs quàm de manifestis iniurijs seu violētijs conseruatores se intromittant, vel quòd ad ea quæ

quæ iudicialem indaginem exigunt suam extendant potestatem. CAP. LX.

Vsurpatio iudicialis vexationis per conseruatores, mulctā meretur excōmunicationis.

DECERNIMVS, vt si conseruatores de alijs quàm de manifestis iniurijs & violentijs scienter se intromiserint, seu ad alia quę iudicialem indaginē exigūt, suam extenderint potestatem, eoipso per vnum annū ab officio sint suspensi: pars verò quæ hoc fieri procurabit, sententiā excōmunicationis incurrat. A qua nō possit absolvi, niſi ei quē sic fatigauit indebitè, primò satisfaciat integraliter de expensis, extrà de offic. deleg. hac constitutione. lib. vj.

CAnonis istius materia est vsurpata iudicialis vexatio per cōseruatores. Et quò ad personas est particularis, nam ligat solum partē: hoc est illum qui est pars in huiusmodi vexatione. Quò ad actiones, punit vnam actionem: scilicet procurare alterū duorū, vel quòd de alijs quàm de manifestis iniurijs seu violentijs se conseruatores intromittāt: vel quòd ad ea quæ iudicialē indaginem exigunt, suā extendant potestatem. Vbi nota quòd hæc pœna habet locū dūtaxat in purè conseruatoribus, qui à sede Apostolica concedūntur vt à manifestis iniurijs & violentijs tueantur: vt in principio huius canonis textus dicit. Vnde si dētur conseruatores ad tutelā ab omnibus siue manifestis siue immanifestis iniurijs, nō habet locū hæc pœna. Et quia sola pars ligatur, si alij qui non sunt partes hæc procurarent, non inciderēt. Et quia procuratio ista debet esse cōsummata ad effectum subsequtū (vt

patet

patet ex eo quòd absolui prohibetur, nisi satisfecerit læsæ parti in expensis) ideo si quis procuraret, & cõservator nõ exaudiret procurantẽ vel quando alteri parti, non incurreretur excõmunicatio. Et est Episcopalis satisfactiõe præmissa.

In religiosos temerè habitum suum dimittentes, vel ad quæuis studia sine debita licentia accedentes: & in doctores, qui religiosos, habitu suo dimisso, leges vel physicam audientes scienter docere, aut in scholis suis retinere præsumunt. CAP. LXI.

Religiosus temerè suæ religionis habitum dimittens vel mutãs excõmunicatus habetur.

VT PERICVLOSA religiosis euagãdi materia subtrahatur, districtius inhibemus, ne deinceps aliquis quamcunq; religionem tacitè vel expressè professus, in scholis vel alibi temerè habitũ suæ religionis dimittat: nec accedat ad quæuis studia literarum, nisi à suo Prælato cum cõsilio sui conuentus, vel maioris partis eiusdẽ, sibi eundi ad studiũ licentia primitus fuerit concessa. Si quis autẽ horum temerarius violator extiterit, excõmunicationis sententiam incurrat ipso facto. Doctores quoque siue magistri qui religiosos, habitu suo dimisso, leges vel physicam audientes scienter docere, aut in scholis suis præsumpserint retinere, simili eoipso sint sententia innodati, nè clerici vel monachi, vt periculosa. lib. vj.

C. Anomis istius materia est multiplex. Primò, immoderatio habitus: secundò, curiositas gymnasiorũ: tertiò, fomentum vtriusq;. Et quo ad personas est particularis, ligãs solos religiosos

ligiosos & doctores. Quò ad actiones verò punit actiones tres in prima materia dimissionem habitus: in secunda accedere ad quæuis studia: in tertia, retinere in scholis suis.

Et pro primo quidem casu nota primò quod dimittere habitum suæ religionis contingit dupliciter. Primò, totaliter: & sic nunquam voluntariè dimittitur, nisi vel apostatando. Et sic manifestè incurrit hunc canonem: quia temerè dimittit. Vel transeundo ad aliam religionem: & sic etiam si irrationabiliter transeat, non temerè tamen dimittit suæ religionis habitum: quia non est amplius habitus suæ religionis. Secundò ad tempus. Et sic ad incurrendum hunc canonem duæ conditiones requiruntur. Primò, quòd dimittatur habitus religionis suæ: secundò, quòd dimissio fiat temerè. Et videtur posse addi tertium, quòd dimissio sit materia vagandi: quia hoc pro ratione Canonis in textu assignatur. Et dimissio quidem dupliciter inuentri potest: vel totaliter non habendo habitum, vel non habendo in superioribus. Et si totaliter non habetur, nulla est ambiguitas. Si verò absconditus portetur habitus, varia est doctorum opinio. Mihi autem videtur consideranda qualitas occultationis, & distinguendum inter habitum sic occultatum, vt reputetur communiter à conuersantibus cum eo qui eum aliter non nouerunt, non religiosus. Et sic incurret hunc canonem: quia licet non dimittat materialiter vestem quæ est habitus, dimittit tamen formaliter habitum suæ religionis: quia dimittit ipsum vt habitum quo discerni potest & cognosci vt religiosus talis religionis. Et cõfirmatur hoc ex textu: tum quia occultatus omnino habitus non subtrahit

materiam vagandi, ex quo sic incedit superius vt non religiosus: tum quia nullus doctor videtur religiosum sine habitu in superioribus, esse certus quòd religiosus dimisisset habitum: quoniam relinqueretur ambiguum an dimisisset subtus: quum tamen textus excommunicet doctorem admittentem religiosum sine habitu &c. Vel habitum sic occultatum, vt tamen à conversantibus, quamuis non ab omnibus prætereuntibus, videatur quòd religiosus est talis religionis. Et sic non incurret hunc canonem: quia nec materialiter nec formaliter suæ religionis habitum dimittit ex toto, quamuis secundum quid aliquatiter dimittere dici possit. Et ex his sequitur primò quòd dimittens temerè suæ religionis habitum ad tempus excommunicatus est: quia verè ac temerè dimittit. Et hoc significat litera per illud verbum in scholis vel alibi. ex hoc enim significatur quòd non requiritur Apostolica dimissio, nam scholæ non sunt perpetuæ, sed ad tempus. Sequitur secundo quòd si religiosus non transeundo ad aliam religionem habitum alterius religionis assumat, suum temerè dimittendo, excommunicatus est: alioquin frustrà poneretur illud pronomen suæ. Sequitur tertio quòd dimittens habitum ad horam ex levitate, vel etiam per totum diem domesticè manendo, non est excommunicatus: tum quia propriè loquendo non est temeraria dimissio: tum quia cessat legis ratio expressa de materia evagationis. Pro secundo autem casu nota duo. Primum est, plus exigi ad licentiam eundi ad studium, quàm eundi ad aliam quamuis diuturniora negotia: quoniam sic iure disponente non sufficit licentia Prælati, sed requiritur consilium capituli ad licentiam eundi

eundi ad studium quodcunq; etiam Theologiæ, ad alia autem. Prælati licentia sufficere videtur: & saltem hoc est verum, quòd etiam si sine licentia fiant, non habet locum huius canonis sententia. Et monit fortè conditorem canonis, frequentes ac promptos religiosorum animos ex hac honesta occasione excundi ad manendum extra claustrum. Secundum est, quòd canon iste non habet locum in religiosis accedentibus ad alia loca religionis suæ vbi est studium: quia non accedunt propriè ad studia ipsa (hoc est ad manendum in studijs quæ extra claustra esse supponuntur) sed de claustro migrant ad claustrum vbi commoditatem habent studendi. Similiter non habet locum in religiosis quorum licentia morandi extra claustrum non pendet à Prælato sui conventus, sed à superiori Prælato: vt in religionibus mendicantium contingere videtur: in quibus si sola licentia supremi Prælati aut provincialis consueuit sufficere ad manendum extra claustrum tam in studijs quàm alibi, locum non habet sententia ista. Et potest hoc accipi ex textu, dum loquitur de religiosis quorum introitus & exitus solitus est pendere à Prælato sui conuictus, per hoc enim discernuntur ab eis religiosis, quorum introitus & exitus à superioribus consueuit disponi ita vt nulla videtur in Prælato sui conventus & illius capitulo authoritas remansisse circa religiosum illum, nisi quam est in conventu illo. At si contendat quis circa rigorem iuris, aduertat saltem ex consuetudine tales excusari: quum simplici corde iuxta morem suæ religionis actus suos disponant.

Quo ad tertium demum casum, hoc solum aduertendum censeo, quòd quatuor requiruntur con-

ditiones ad hoc quòd incurratur. Duæ ex parte religiosorum (scilicet quòd audiant leges, vel physicam,id est medicinam: & quòd dimisso habitu) & duæ ex parte doctoris: scilicet quòd scienter & præsumptuosè doceat seu retineat tales religiosos, id est Episcopalis.

In simplices monachos & canonicos regulares ad curias principum se conferentes, vt damnum aliquod inferant suis Prælatis aut monasterio. CAP. LXII.

Religiosi principum curias ob sui status vel religionis persequutionem insequêtes excommunicationis catena tenentur.

HOC edicto perpetuò prohibemus, ne monachi aut regulares canonici administrationem aliquam non habentes ad curias principum absq; speciali Prælatorũ suorum licentia se conferant. Quòd si vt dictum aliquod inferant suis Prælatis aut monasterio, se conferre præsumpserint: excõmunicationis sententiam eos incurrere volumus ipso facto. Prælatis eorum districtè nihilominus injungentes, vt ipsos à curiarum prædictarũ accessu, & aliis quibuslibet vagationibus & discursu diligenter compescere, ac super hoc non parentes eisdem, seuerè corrigere non omittant. extrà de statu mo. cap. ne in agro. in clemen.

CAnonis istius materia est sacrilegium, contra monasterium aut Prælatum. Et quò ad personas est particularis, ligans solos monachos & canonicos regulares, non omnes, sed administrationem non habentes. Quò ad actiones verò punit vnum actum exteriorem assessũ vnica intentione interiori. Actus exterior est conferre se ad curias principum: intentio interior est animus damnificandi monasterium vel Prælatum. An autem actus ille exterior requirat aliam conditionem, scilicet quòd fuerit absque speciali licentia sui Prælati, glossa putat quòd non, quia non repetitur. Et certè si textus bene distinguatur, duæ sunt inhibitiones. Vna, in qua prohibetur ire ad curias principum sine speciali de hoc licentia absque excommunicatione. Secunda verò est ipsa excommunicationis sententia absq; repetitione licentiæ habitæ vel non habitæ. Et propterea videtur solum subintelligi repetitum: scilicet monachi aut regulares canonici, non habentes administrationem. Et si pro quia hoc est verum, non requiritur ad incurrendum hanc excõmunicationem, quòd sine licentia speciali Prælatorũ ad principum curias se conferant. Et est Episcopalis.

In monachos intra septa monasterij sine licentia Abbatum suorum arma tenentes. CAP. LXIII.

Monachi in suis claustris absq; Abbatis licentia arma tenentes excommunicantur.

PRAEPATAE quoque sententiæ monachos intra septa monasterij sine licentia Abbatum suorum arma tenentes, decernimus subiacere. extrà de statu mona. cap. ne in agro. in clemen.

CAnonis istius materia est habere instrumẽta rixarũ. Et quò ad personas est particularis, ligans solos monachos. Quò ad actiones verò vnicã punit: scilicet tenere arma duabus adiunctis circũstantijs. Altera loci: scilicet intra septa

monasterij. Altera licentiæ: scilicet sine licentia Abbatis. Et intelligitur tam de armis defensiuis quàm offensiuis. Nec vocatur tenere arma sine licētia Abbatis, qui ex oblitione aut ex ignorātia iuris nullo malo animo arma aliqua etiā in cella haberet: quia formaliter loquēdo, talis nō tenet sine licētia: quia nō ex intētione tenet sine licentia id ad quod si sciret requiri licētiā, nullo pacto teneret: sed tātum materialiter tenet sine licentia. Pœnæ autem huiusmodi non sunt extendendæ, sed restringendæ. Et est Episcopalis.

In religiosos parochiale officium circa extremam vnctionem, Eucharistiam, matrimonium, & absolutionem vsurpantes.

CAP. LXIIII.

Officij parochialis vsurpatio excommunicationis pœnam meretur.

RELIGIOSI qui clericis aut laicis sacramentū vnctionis extremæ vel Eucharistiæ ministrare, vel matrimonium solennizare, non habita super his parochialis presbyteri licentia, aut quenquam excōmunicatum à canone (præterquàm in casibus à iure expressis, vel per priuilegia sedis Apostolicæ concessis eisdē) vel à sententijs per statuta prouincialia aut synodalia promulgatis, seu si à colpa & pœna absoluere quenquā præsumpserint: excommunicationis sententiam incurrant ipso facto, à sede Apostolica dumtaxat absoluendi. extrà de priuilegijs. cap. religiosi. in Cle.

CAnonis huius materia est vsurpatio parochialis officij. Et quò ad personas est particularis: ligat eūm solos religiosos. Quò ad actiones

nes verò punit sex actiones, tres circa sacramenta tria: scilicet extremam vnctionem, Eucharistiam, & matrimonium. Et tres circa absolutionem: scilicet excommunicatorum à canone, excommunicatorum à statutis prouincialibus vel synodalibus, & absoluere à pœna & culpa. Nota primò, quòd hi actus excommunicationi subijciūtur quatenus affecti sunt præsumptione: alioquin frustrà appositum esset verbū, præsumpserint. Et hinc habes quòd si quis religiosus ex ignorantia vel subrathabitionis spe aliquid horum faceret, non incurreret excōmunicationem: quia in veritate non præsumeret. Nota secundo, ꝙ si quis religiosus communicet alium religiosum exemptum, non est locus huic pœnæ. Quod ex duobus patet: tum quia hæc constitutio directè in fauorem parochialem presbyterorum facta est, quibus nihil in hoc casu derogatur: tum quia etiam in verbis stando, nullus est parochialis presbyter à quo licētia sit petenda, quoniā religiosi exempti nō subsunt parochialibus presbyteris, sed suis prioribus, Abbatibus &c. quos constat nō venire appellatione parochialiū presbyterorum. Nota rursus quòd licet appellatione parochialis presbyteri non veniat communiter Episcopus: consuetudo tamen (quæ est optima legum interpres) in hoc casu admittit tam Episcopum quàm etiam Vicarium eius, & Vicarium parochialis presbyteri posse dare licentiam hanc: sicut etiam admittit parochialem qui non esset presbyter, posse dare hanc licentiam. Nec est opus quod licentia hæc ita sit specialis, vt oporteat scrupulum habere ex omissa aliqua dearticulatione: ed sufficit quòd ita sit specialis, ꝙ æquipaleat

speciali. Et hoc semper est quādocunq; ex verbis licētiæ cōmuniter intelligitur cōcedentē dare hāc licentiā, etiā si nō nominaretur hæc sacra iūcta in specie. Nota demū quod absoluere à pœna & à culpa hīc excōmunicatum nihil aliud est quàm id quod vulgo dicitur. Quod in veritate importat plus quàm indulgētiā plenariā. Importat enim q; reddat hominē mundū ab omni culpa & sine debito alicuius pœnæ: quod est longè plus quàm indulgēria plenaria. Et propterea meritò tales præsumptuosi excōmunicantur, si aliquē quemcūque sit absoluerint. Cū his tamen stat, quod ex simplici absolutione cōfessoris, excellēter cōtritus ac confessus cōsequatur à Deo absolutionem à pœna & à culpa. Et est Papalis.

In religiosos qui in suis sermonibus vel alibi aliqua proferunt, vt audientes à solutione decimarum Ecclesijs debitarum retrahant. CAP. LXV.

Debitores decimarum ab earum solutione retrahentes excommunicantur.

RELIGIOSOS, qui aliqua vt audientes à decimarum Ecclesijs debitarum solutione retrahāt, in suis sermonibus vel alibi proferre præsumunt, excōmunicationis sententiæ subiacere decernimus ipso facto, extrà de pœnis, cupientes. lib. vj.

CAnonis huius materia est nequitia sacrilega retrahens debitores à solutione decimarum. Et quò ad personas est particularis: vtpote ligās solos religiosos. Quò ad actiones punit vnā actionē: scilicet proferre aliqua, vt audiētes retrahant à solutione decimarū Ecclesijs debitarum.

tarum. vbi aduerte tres cōditiones oportere concurrere ad hoc vt quis per sua verba incurrat hanc sententiā. Prima, ex parte rei: vt scilicet agatur de decimis Ecclesijs debitis. Secūda, ex parte intentionis: vt scilicet intētio dicētis sit ad hoc vt retrahat audientes ab huiusmodi solutione. Tertia, vt sit religiosus. Et est Episcopalis.

In religiosos qui ab officio prædicationis, quia confitentibus de soluendis decimis scienter conscientiam facere neglexerunt suspensi, dicta negligentia nō purgata prædicare præsumunt. CAP. LXVI.

Prædicatores ab officio prædicationis ob negligentiam in cōfessionibus respectu decimarum solutionū commissum suspensi excommunicantur, si negligentia non purgata prædicium officium reassumpserint.

RELIGIOSI, qui scienter postposuerint cōfitentibus conscientiam facere de soluendis decimis Ecclesijs debitis, ab officio prædicationis tādiu maneāt ipso facto suspensi, donec confitentibus ipsis (si hoc ipsum eis dicēdi cōmodè facultatem habuerint) cōscientiā fecerint: excōmunicationis incursuri sententiam ipso facto, si prædicare præsumpserint, prædicta negligentia, vt præmittitur, non purgata. Ad religiosos tamen monasteriorū vel Ecclesiarum decimas percipientes nolumus hoc extendi: extrà de pœ. cupientes. in cle.

CAnonis istius materia est sacrilegiū negligentiæ primò circa debitas Ecclesijs decimas, & præsumptæ postea prædicationis. Et quò ad personas est particularis, ligans solos religiosos.

Quò ad actiones punit simul tres succedentes actiones. Vbi pro clariori intelligētia nota diligēter verba totius Decretalis, cuius hęc excōica tio pars est, & prospicere oportere ad hoc q excōmunicatio hæc incurrat, vltra hoc quòd persona sit religiosa, concurrere tres actus. Primus est, negligere facere cōsciētiā cōmētibus sibi de soluēdis Ecclesijs decimis. Et hæc sciētia modificatur in litera, q oportet q intercueniat scienter. Secūdus est, negligere post prædictā negligētiā eisdem facere cōsciētiā de dicto debito. Et iste modificatur in litera, si hoc ipsum scilicet eis dicendi cōmodè facultatē habuerint. Tertius est, si durante hac secūda negligētia (quam comitatur ex litera suspēsio ab officio prædicationis) præsumeret prædicare. Et hæc manifestè ex plano sensu literæ habentur. De quarto autē actu, q scilicet oporteat huiusmodi religiosos esse prę requisitos, fateor me nō videre quò ad hanc negligentiam de qua loquitur circa audientiā confessionum: quōniam actus requisitionis in litera circa actum prædicationis in certis festiuitatibus apponitur, secundum planū literæ contextum. Et propterea si religiosus confessor non prædicet, nunquām incurret illam sententiam: quia pœnæ non sunt extendendæ vltra casus suos. Memento demum exceptionis in calce Decre. positæ: scilicet quòd excipiuntur religiosi monasteriorum & rectores Ecclesiarum quibus debentur decimæ. Et est Episcopalis.

In religiosos interdictū quod seruat matrix Ecclesia nō seruantes. CAP. LXVII.

Interdictum matricis Ecclesiæ non seruātes excommunicationis vinculo obligantur.

Circa

CIRCA interdictorum obseruantiam generalium authoritate sedis Apostolicæ vel à locorum ordinarijs positorum, de fratrum nostrorum consilio districtè præcipiendo mandamus, quatenus religiosi quicunq; tam exempti, quām non exempti, cuiuscunq; ordinis & conditionis existant, quum cathedralem vel matricem seu parochialem loci Ecclesiam illa viderint aut scierint obseruare (non obstantibus quibuscunq; appellationibus antea etiam ad eandem sedem vel aliū seu alios interiectis, & alijs obiectionibus quibuscunq;) absq; dolo & fraude, cum moderatione tamen Decretalis almæ, inuiolabiliter ea obseruent. Alioquin non seruantes, excommunicationis sententiæ hoc ipso volumus subiacere. Quod etiam in interdictis & in cessationibus à diuinis indictis per prouincialium conciliorum statuta vel ipsorum authoritate, volumus obseruari. In cessationibus verò generalibus à diuinis ciuitatum, terrarum, & aliorum locorum quas aliquando ex consuetudine vel aliàs capitula, collegia vel conuentus secularium aut regularium Ecclesiarum sibi vendicant, idem intelligimus obseruandum. Ipsi verò sint attenti, vt statuta Romanorum Pontific. prædecessorum nostrorum super his edita diligenter obseruent. Porrò sanctionem hanc ad pendentia trahimus: non obstantibus priuilegijs &c. de senten. excommunicatio. cap. Ex frequentibus. in clemen.

CAnonis huius materia est sacrilegium in non seruando interdictum. Et quò ad personas est particularis, ligans solos religiosos. Quò ad actiones verò punit vnam: scilicet non seruare

seruare interdictum seu cessationem à diuinis, quod seruat matrix Ecclesia &c. Vbi nota cõditiones in litera positas. Et primò ex parte interdicti seu cessationis à diuinis, quòd sit localis ac generalis: hoc est quòd tota illa ciuitas seu terra aut villa sit interdicta, seu cessare debeat à diuinis. Secundò, ex parte authoritatis: & ponitur quadruplex. Primò, si authoritate sedis Apostolicæ. Vbi nota quòd nõ dicit, si à Papa, sed si authoritate sedis Apostolicæ, comprehendit enim interdictum impositum à iudicibus delegatis Apostolicis: quia authoritate Apostolica imponunt interdicta tales iudices. Secundò, si ab ordinarijs locorum. Tertiò, si per prouincialium conciliorum statuta, vel ipsorum authoritate. Quartò, si per conuentus, capitula vel collegia regularia vel secularia ex consuetudine vel aliàs habentia hanc potestatem.

Tertiò ex parte effectus, quòd huiusmodi interdictum seu cessatio à diuinis, seruetur à cathedrali seu matrice parochiali Ecclesia. Quam distinctiuam intellige respectiuè: hoc est à cathedrali, vbi est cathedralis: vt in ciuitatibus, à matrice, vbi deest cathedralis: sed est matrix Ecclesia: vt in castellis, à parochiali, vbi nec cathedralis, nec matrix Ecclesia est, sed parochialis: vt in villis. Quartò, ex parte modi seruãdi, scilicet sine dolo & fraude: hoc est quòd religiosi non tentent perforare ianuas vel fenestras vnde laici possint videre aut audire diuina: & breuiter ſyncerè seruent. Et est Episcopalis.

In eſi qui in ciuitate seu diœcesi vbi sunt populi diuersarum linguarum habẽtes sub vna

vna fide varios ritus, vsurpat præsulatum.

CAP. LXVIII.

Præsulatus officiũ vsurpãs excõmunicatur.

QVONIAM in plerisque partibus intra eandem ciuitatẽ atq; diœcesim permixti sunt populi diuersarum linguarum, habẽtes sub vna fide varios ritus & mores, districtè præcipimus, vt pontifices huiusmodi ciuitatum siue diœcesum prouideant viros idoneos, qui secundum diuersitatem rituum & linguarum diuina illius officia celebrent. Ecclesiastica sacramenta ministrent, instruendo eos verbo pariter & exemplo. Prohibemus autem omnino, ne vna eademq; ciuitas siue diœcesis diuersos Pontifices habeat tanquam vnum corpus diuersa capita, quali nostrum. Sed si propter prædictas causas vrgens necessitas postulauerit, Pontifex loci catholicum Præsulem nationibus illis conformẽ prouida deliberatione constituat sibi vicarium in prædictis, qui ei per omnia sit obediens & subiectus. Vnde si quis aliter se ingesserit, excõmunicationis mucrone se nouerit percussum: & si nec sic resipuerit, ab omni ministerio Ecclesiastico deponendum: adhibito, si necesse fuerit, brachio seculari ad tantam insolentiam repellendam. Extrà de offi. ordin. cap. quoniam in plerisq;.

CAnonis istius materia est vsurpatio præsulatus. Et quo ad personas est vniuersalis. Quo ad actiones verò parit vnam, scilicet aliter se ingerere quàm ex ordinatione Episcopi. Vbi aduerte quòd canon iste directè excommunicat illos qui vbi sunt, verbi gratia Latini & Græci, & Episcopus est Latinus, vsurpant sibi præsulatum

tum super Græcos,& sic de similibus. Horret enim canõ iste duo capita in eadem ciuitate seu diœcesi.& propterea vult si necessitas vrgens postulauerit,quòd Episcopus substituat sibi Episcopum super illos alterius ritus vt suum vicarium. Hodie tamen canon iste parum aut nihil videtur seruari,quoniam Apostolica sedes prouidet quandoq; in eadem etiam ciuitate habente Latinos & Græcos,de duobus Episcopis seu archiepiscopis. Et est Episcopalis.

In eos qui propter legitimũ impedimentum à sententia canonis vel hominis ab eo qui regulariter absoluere non poterat absoluti,contemnunt quamprimum commode possunt ei à quo regulariter erant absoluendi se præsentare &c. CAP. LXIX.

Impœnitens in actu absolutionis ab incursa excommunicatione denuò excommunicationis vinculo regrauatur.

EOS qui à sententia canonis vel hominis quum ad illum à quo alias de iure fuerant absoluendi,nequeũt propter imminentem mortis articulum,aut aliud impedimẽtum legitimum pro absolutionis beneficio habere recursum,ab alio absoluuntur,si cessante postea periculo vel impedimento huiusmodi,se illi à quo his cessantibus absolui debebant,quàm cito commodè poterunt contẽpserint præsentare,mandatum ipsius super illis pro quibus excommunicati erant humiliter recepturi,prout iustitia suadebit,decernimus in eandem sententiam recidere ipso iure. Idem statuimus de ijs quibus quum

quum à sede Apostolica vel legatis ipsius,absolutionis beneficiũ à quibuslibet sententijs consequuntur,iniungitur vt ordinariorum suorum vel aliorum quorumlibet suscepturi pœnitẽtiam ab eisdem,se conspectibus repræsentent,& passis iniuriam,seu ijs quibus propter hoc ligati existunt,satisfactionem exhibeant competentem: si hæc quum primùm poterũt,non curauerint adimplere,De senten.ex com.cap.eos.lib.vj.

CAnonis istius materia est impœnitentia absolutorũ à censuris in certis casibus. Et quòd ad personas licet sit absolutè vniuersalis,restringitur tamen ad eas quæ in talibus casibus tenẽtur se præsentare Prælatis seu ordinarijs &c. Quo ad actiones verò duas punit:prima est,cõtemnere præsentare quãprimùm commodè quis poterit illi à quo cessante periculo vel impedimento absolui debebat.secunda est,non curare adimplere iniunctionẽ de præsentando & satisfaciendo quum primum commodè potest.

Vbi nota tres casus. Primus est eorũ qui absoluti ex periculo mortis vel legitimo impedimento ab excommunicatione lata à iure vel ab homine,ab eo qui non potest regulariter absoluere,si post hæc non se præsentant illi à quo regulariter fuerant absoluendi &c. Secundus est, eorum qui absoluti à Papa vel ipsius legato,si missi ad ordinarios vel aliquem alium pro pœnitentia,non implent iussionem. Tertius est,si istismet iniunctum fuerit vt satisfaciant iniuriam passis,seu illis quibus propter hoc ligati existunt,& similiter non curauerint adimplere.

Et pro secũdo quidẽ & tertio casu habis cum verbis canonis:vt scilicet locũ habeat dũtaxat quãdo absolutio & iniunctio sunt ab aplica sede

seu

seu legato ipsius: ita quòd si sunt à iudice delegato aut ab Episcopo, non ligat iste canon. Pro omni autem casu aduertendum est, quòd tempus quamprimùm commodè poterunt in foro iudiciali arbitrio iudicis decernitur: in foro autem conscientiæ, absolutus ipse testis est suæ conscientiæ si fuerit negligès aut contemptor. Et quia lex ista non ærat ad præsentandum se persona literadeirco si quis per procuratorem ad hoc instituum cum veritate satisfactionis compareret coram illis quamprimùm posset, satisfacere videtur canoni: quum nihil horum quæ agenda sunt exigat præsentiam personalem: vt patet discurrendo per singula. Et ista excommunicatio est Episcopalis, si illa à qua fuerat absolutus, erat Episcopalis. & similiter est Papalis, si prima erat Papalis, reincidit enim in eandem sententiam qua prius ligabatur.

In eos qui in locis Christianorum corpora defunctorũ ad alia loca transferenda exenterare, in frusta incidere, elixare, excutere carnes ab ossibus &c. præsumunt.

CAP. LXX.

Crudelitatem in humana corpora exercens præcipuè Christiana excommunicatur.

Si defuncti exequutor vel exequutores, aut familiares eius, seu quiuis alij cuiuscunque gradus fuerint, aliquid contra nostri statuti & ordinationis tenorem præsumpserint attentare, defunctorum corpora sic inhumaniter & crudeliter pertractando vel faciendo pertractari, excommunicationis sententiam (quam extunc

nunc in ipsos proferimus) ipso facto se nouerint incursuros: à qua non nisi per Apostolicã sedem (præterquàm in mortis articulo) possint absolutionis beneficium obtinere. Et nihilominus ille cuius corpus sic inhumanè tractatum fuerit, Ecclesiastica careat sepultura. Bonifacius VIII. in Extrauag. detestandæ, de sepul.

Canonis istius materia est crudelis immanitas in cadauera humana. Et quòd ad personas est vniuersalis. Quo ad actiones verò comprehendit actiones duas. Prima est, sic inhumaniter & crudeliter pertractare. Secunda est, facere sic pertractari. Apponuntur tamen quasi quatuor limitationes. Vna est circa loca defunctorum: quia non ligat, nisi mortuus sit in loco ybi fidei cultus viget. Alia est circa ipsarum actionũ qualitatem, scilicet exenterare, incidere in frusta, elixare, excutere carnes ab ossibus, & similes crudelitates. Alia est circa qualitatem animi: scilicet quòd præsumpserint contra huiusmodi statutum & ordinationem. Quarta demum est, circa finem: quòd scilicet huiusmodi immanitas fiat vt transferantur corpora defunctorum ad alia loca. Et hæc quarta conditio eliciturè ex textu à doctoribus sumitur: ex hoc quòd casus quem tollere intendit lex, est huiusmodi abusus propter transferenda corpora ad alia loca: pœnæ autem non sunt extendendæ extra casus suos. Et scito quòd huiusmodi concisiones & exenterationes cadauerum humanorum multipliciter considerari possunt. Primo absolutè: & sic habent quandam speciem mali, scilicet crudelitatis & feritatis. & propterea Bonifacius hoc considerans, fecit hanc legem contra quorundam consuetudines. Secundò possunt considerari

in ordine ad aliquem finem: & sic iuxta qualitatem illius finis iudicandæ sunt. Nam si fiant ad iniuriam irrogandam, sub crimine bestialitatis comprehenduntur. Si verò fiant ad felicitatem acquirendam, sub medicinalibus actionibus comprehenduntur: vt in anatomijs patet. Vnde qui vsq; hodie corpora regalia exenterant & excerebrant, vt multis diebus venerari sine fœtore à populo possint, nec feritatis rei sunt, nec contra canonem istum agunt: quia non exenterant vt transferant ad alia loca, sed ne fœteant. Et sic de similibus. Et est Papalis.

In omnes qui in terris suis noua pedagia imponunt, vel prohibita exigunt.

CAP. LXXI.

Pedagia prohibita vel insolita ab incolis suis exigentes excommunicationis mucrone veniunt feriendi.

EXCOMMVNICAMVS & anathematizamus omnes qui in terris suis noua pedagia imponunt, vel prohibita exigunt. In processu cœnæ domini. Canonis istius materia est libertas humana ab oppressione illicitarum gabellarum. Et quò ad personas est vniuersalis. Quò ad actiones, duas actiones ligat. prima est, imponere noua pedagia: secunda est, exigere prohibita. Vbi aduerte canonē istū non facere mentionē de clericis plusquàm laicis, & loqui solum de pedagijs: quoniam nullum aliud substātiuū in hac locutione reperit. Et vbi tempore Mart. v. excōmunicabant dūtaxat qui imponunt noua pedagia, postea adiunctū est vel exigūt prohibita, peculdubio pedagia, de quib⁹ erat sermo inchoatus: alioquin exigentes quæcunq; pro

prohibita essent ab hoc canone excōmunicati: quod est ridiculū. Ex quibus sequūtur duo. Primum est, quòd imponentes nouas collectas seu taxas non incurrunt hunc canonē puniētem imponentē nouas gabellas. Secundū est, quòd exigentes prohibita pedagia, à quibuscunq; exigūt (siue laicis siue clericis) incurrunt hunc canonē, dummodo exigant, quod importat coactionem quandam: siue coactio ista fiat imperio, siue arrestatione rerum vel personæ, siue minis, & breuiter quomodolibet fiat quòd inuitus soluat.

Et quia verba propriè intelligenda sunt, nec sunt in materia pœnali extēdenda: aduerte dilexerimus inter exigere pedagia prohibita, & exigere pedagia non prohibita, sed à personis prohibitis: qui enim exigit pedagia licita, sed à personis prohibitis (puta à priuilegiatis: siue illi priuilegiati sint laici, puta milites, siue clerici) non incurrit hunc canonem: quia non exigit pedagia prohibita, sed licita, quamuis ab ijs qui non tenentur: alioquin exigentes licita in se pedagia à quibuscūq; priuilegiatis, siue laicis, siue clericis, incurrerent hanc censurā: quod non esse verum videt manifestissimū. Sed ad hoc vt exigētes incurrāt hūc canonē, requiritur quòd exigāt pedagia in seipsis prohibita: qualia sunt omnia noua sine debita licentia imposita, & similiter ea quæ sunt imposita pro ijs quæ deferuntur pro vsu proprio, vel ad fiscū, vel exercēdi iuris gratia: quum hæc sint ex iure ciuili prohibita sub pœna capitis. Cum his tamen memento, quòd exigentes à clericis etiam licita pedagia, incurrunt excommunicationem ex alio canone: vt suprà patet. Et quia canon præsens est in cœna Domini, est Papalis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

In dantes & recipientes in simonia ordinis vel beneficij: item in eos qui quòd illa fiat mediatores extiterint seu procuranerint. CAP. LXXII.

Simoniaci in beneficiorũ collatione vel adeptione indubitanter sunt excommunicati.

MVLTAE contra simoniacam pravitatem iam olim factæ sunt constitutiones quibus morbus ille non potuit extirpari. volentes igitur decætero vt possumus artentius prouidere, sacro approbante concilio declaramus, quòd ordinati simoniacè, ab executione suorum ordinum sint eoipso suspensi. Electiones autem, postulationes, confirmationes, & quæuis prouisiones simoniacæ Ecclesiarum, monasteriorum, dignitatum, personatuum, officiorum, & beneficiorum quorumcunq; deinceps factæ, nullæ sint ipso iure, nullumq; per illas ius cuiquam acquiratur, nec promoti, confirmati, ac prouisi faciant fructus suos: sed ad illorum restitutionem tanquàm iniquè ablatorum teneantur percipiẽtes. Statuentes insuper quòd dantes & recipientes, ipso facto sententiam excommunicationis incurrant, etiam si pontificali aut cardinalatus præfulgeant dignitate. Martinus v. in conc. Constantien.

CAnonis istius materia est simonia. Et est quò ad personas vniuersalis. Quantum ad actiones vero duas excommunicat: scilicet dare & recipere: ita quòd tam dantes quàm recipientes in simonia ordinis vel beneficij, sunt excommunicati. Et tertiam addidit Paulus secundus in Extrauagant quam detestabile: scilicet contra illos qui vt huiusmodi simonia fiat, mediatores ex

extiterint vel procuraverint. Vbi nota quòd licèt huiusmodi Extrauagantes videantur primafacie ad omnes simoniacos se extendere propter quædã verba lata ibi cõtenta: quia tamen materia de qua agitur, est sola simonia in ordine aut beneficio (vt patet in tractatu & contextu earundem) ideo cõmuniter dicitur & rationabiliter quòd soli & omnes simoniaci in ordine aut beneficio sunt excommunicati. Excommunicati autem simoniaci pro ingressu monasterij, sub his non comprehendũtur, sed suo loco relinquũtur. Appellatione autem beneficij intellige non solum illud quo aliquis dicitur habere beneficiũ, sed etiam prioratum, guardianatum, & similia quouis nomine vocentur, quæ sunt prælationes & officia pastoralia apud mendicãtes: quoniam monasteriorum seu conuentuum sunt electiones, confirmationes, seu prouisiones huiusmodi, quæ nis non computentur inter Ecclesiastica beneficia. Et est Papalis.

In singulares personas aliquid ex pacto dantes aut recipientes pro ingressu religionis. CAP. LXXIII.

Ingressum religionis ementes, aut pro ea aliquid recipientes excommunicationis incurrunt exitium.

VNIVERSIS & singulis Abbatibus, Prioribus, decanis, præpositis & magistris, necnon Abbatissis, & prioristis, aliisq; Prælatis quouis nomine nuncupatis & eorum officialibus (quarũcunq; etiam Ecclesiarum, monasteriorum, prioratuũ, domorum, & locorum quarumlibet religionum, ordinum etiam militarium tam exemptorum quàm non

exemptorum, quocunq; nomine censeantur) ac capitulis & conuentibus & singularibus personis eorum tenore præsentium authoritate Apostolica, quamuis sit eis à iure inhibitum, districtius inhibemus, ne tam à maribus, quàm à mulieribus religionem eorũ ingredi volentibus, Ecclesias, monasteria, prioratus, domos seu loca, in eorundem personarum receptione aut ante vel post illam, quoscunq; pactus, prædia seu cœnas, pecunias, iocalia, aut res alias, etiã ad Ecclesiasticum seu quemuis pium vsum aliqui deputata vel deputanda, decetero directè vel indirectè petere vel exigere quouis modo præsumant: sed eas potius cum omnimoda pietate recipiant, ac in victu & vestitu sicut alias personas Ecclesiarum suarum, monasteriorum, prioratuum, domorum, aliorumq; locorum syncera charitate pertractent: illa duntaxat quæ ipsæ personæ ingredientes purè ac sponte & plena liberalitate omnimq; pactione cessante dare vel offerre Ecclesijs, monasterijs, prioratibus, domibus & locis huiusmodi voluerint, cum gratiarum actione licitè recepturi. Nos enim qui secus exegerint, si singulares personæ sint tam dantes quàm recipientes huiusmodi, excommunicationis: si verò capitulum seu conuentus fuerit, suspensionis sententijs eo facto decernimus subiacere. A quibus (præterquàm in mortis articulo) absolui nequeant absque sedis Apostolicæ licentia speciali. Vrbanus v. in Extranagan. sanè ne in vinea.

CAnonis istius materia est simonia pro ingressu monasteriorum. Et quò ad personas, comprehẽdit omnes. Quò ad actiones verò, duas: scilicet dare vel accipere. Vbi nota quòd sicut in

in cæteris simonijs ab Ecclesia punitis requiritur pactio, ita & in ista: ita quòd ex pacto dantes vel accipientes sunt excõmunicati. Si autem sine pacto darẽt vel acciperẽt, nõ essent excommunicati, quantũcunq; intentio dantiũ & accipientium esset peruersa: sicut in cæteris simonijs contingit. Aduerte quoq; Decretalẽ hanc pluries repetere edita iura cõtra huiusmodi petitiones, consuetudines & exactiones: quoniã hinc elici potest quòd si aliqua petuntur vel exiguntur non contra alia iura edita, exempta sunt ab hac excõmunicatione quæ adiuncta est prioribus iuribus: vt ipse conditor canonis testatur.

Et ex hoc capite excusantur omnes putantes se piè agere pro consuetudinibus antiquis seruandis, non vendentes ingressum religionis, sed exigentes seruari laudabiles consuetudines. excusantur autem tantum ab ista censura, quantum excusantur à transgressione communis iuris: quamuis ex alio capite videantur excusari, scilicet ex communi vt videtur consuetudine: ex qua Decretalis hæc aut nunquam videtur recepta, aut sic interpretanda. Non desunt quoque verba Decretalis huius ex alio capite excusantia, scilicet ex præsumptione: quoniam præsumptione affectas supponit huiusmodi petitiones. Et propterea qui non præsumũt, sed imitantur prædecessorum vestigia, bona intentione, non incurrunt huiusmodi censuras. Quocirca moniales petentes solitas ibidem dari dotes, & lectisternia, vestes & huiusmodi, & instantes ad hoc vt parentes puellæ faciant sicut alij (siue monasterium egeat, siue non) non sunt excõmunicatæ: quum nulla hic intercedat pactio, sed instantia vt faciant sicut alij.

Si verò monasterium egeat sita vt non possit sustentare recipiendam absq; penuria, possunt licitè pacisci vt portet secum quod necesse est ad sui sustentationem: quoniam hoc naturæ tuæ exigit. Et est Papalis.

In religiosos qui ex ordinibus mendicantium quorũcunq; ad aliquem monasticum ordinem, Carthusiensium excepto, absque sedis Apostolicæ licentia speciali cõuolantes & eos qui ipsos recipiũt. CAP. LXXIIII.

Mendicans non potest absq; censura excõmunicationis ad aliud ordinem sine speciali sedis Apostolicæ dispositione transmutari.

IN FVTVRVM nullus ex professoribus alicuius ex ordinibus mendicantiũ quorumcunque in aliquẽ monasticum ordinem (tam sancti Benedicti, quàm Cisterciẽs. Camaldulẽs. Vallis vmbrosæ. Canonicorum regularium sancti Augustini, vel aliorum monasticorum ordinum) Carthusiensium duntaxat excepto, possit aut debeat per quemcunque recipi vel admitti virtute alicuius licentiæ vel indulti absq; sedis Apostolicæ licẽtia speciali sub dictis pœnis (sci licet excommunicationis latæ sententiæ reservatæ Papæ) quas tam recipientes quàm recepti ipso facto incurrant. Et nihilominus secus facta non teneat ipso iure. Martinus V. in Extravag. viam ambitiosæ.

CAnonis istius materia est ambitiosus seu mollis transitus de religione ad religionem. Et quo ad personas est particularis, quia ligat solos mendicantes & monachos, exceptis Carthusiensibus. Quo ad actiones ligat duas, recipi &

& recipere: hoc est transitũ mendicantium ad religionem monachalem, excepta Carthusiensi, & receptionem eorũdem: ita quòd recipientes & recepti sint excommunicati. Et est Papalis.

In eos qui bona Ecclesiastica alienant, & illos qui ipsa alienata recipiunt.

CAP. LXXV.

Bona Ecclesiastica alienans & alienata recipiens excommunicatur.

OMNIVM rerum & bonorum Ecclesiasticorum alienationẽ, omneq; pactum per quod ipsorum dominiũ transferitur, concessionem, hypothecã, locationẽ & conductionẽ vltra triennium, necnõ infeudationem vel cõtractum emphyteoticũ (præterquàm in casibus à iure permissis, aut de rebus & bonis in emphyteosim ab antiquo cõcedi solitis, & tunc Ecclesiæ vtilitate euidente vtilitate, ac de fructibus & bonis quæ seruando seruari nõ possunt pro instantis temporis exigentia) hac perpetuò valitura cõstitutione præsenti fieri prohibemus. Si quis autẽ contra huius nostræ prohibitionis seriem de bonis eisdẽ quicquam alienare præsumpserit, alienatio, hypotheca, concessio, locatio, conductio, & infeudatio huiusmodi, nullius sint momẽti: & tam qui alienat, quàm is qui alienata res & bona prædicta receperit, sententiam excõmunicationis incurrat. Paulus II. in Extravag. ambitiosæ.

CAnonis istius materia est sacrilegium circa alienationem rerũ Ecclesiæ. Et quo ad personas excommunicatio est vniuersalis. Quo ad actiones, duæ in genere ponuntur. Prima est, alienare. Secunda est, alienata recipere contra

constitutionem hanc. Vbi nota duo. Primò, tres casus explicitè in hac cõstitutione concedi, seu non prohiberi. Primus est locationis & conductionis intra triennũ. Secundus est, emphyteosis habens tres cõditiones: scilicet in casibus à iure permissis, & de bonis solitis ab antiquo dari in emphyteosim, & cum cadenti Ecclesiæ vtilitate. Tertius est, alienationis fructuũ qui seruando seruari non possunt: vt frumẽtum, vinũ, & huiusmodi. In his enim tribus casibus nulla incurritur excõmunicatio secundũ tutiorem sensum huius Decretalis. Nota secũdò quòd quia hæc Decretalis non est recepta vbiq; & alicubi videtur recepta nõ totaliter, sed quò ad aliquid, ideo vbi non est recepta, & similiter quatum ad illud in quo alicubi non est recepta, neminem damnes: eo quòd nisi consensu vrentiũ lex facta firmata, pro non lege habetur. Esto ergo cautus confessor, vt scias consuetudinẽ patriæ quo ad hoc: scies autem illam à curia Episcopali.

Nota quoq; quòd in rebus immobilibus minimis non reputatur Paulinam hanc habere locum. Et est Episcopalis.

In sacerdotem officium vicecomitis aut præpositi secularis habentem, & postmonitionẽ emendare nolentem. CAP. LXXVI.

Sacerdos seculare exequens officium excõmunicatus habetur.

INHIBEMVS sub interminatione anathematis, ne quis sacerdos officium habeat vicecomitis, aut præpositi secularis. Si quis autem contra hæc venire præsumpserit, & cõmonitus emendare noluerit, excommunicationi sub-

subiaceat, extrà ne clerici vel monac. c. clericis.

CAnonis istius materia est quoddã sacrilegium quo per indecens officium, sacerdotio iniuriam facit ipse sacerdos. Et quò ad personas, soli sacerdotes excõmunicantur. Quantum ad actiones, duæ simul junctæ excommunicationi subijciuntur. Prima est habere officium vicecomitis aut præpositi secularis. Secunda est, post monitionẽ nolle emẽdare. Hæ enim duæ actiones si simul concurrant in sacerdote, excõmunicationi ipsum subijciunt. Aduertant hic Prælati qui sunt regnorum gubernatores seu vicereges, quoniam appellatione præpositi secularis omnis huiusmodi præsidentia iurisdictionem habens secularem venire videtur. Et hoc intellige quando huiusmodi præpositura est aduentitia personæ: nam si est annexa, vel etiam de nouo annecteretur Ecclesiasticæ dignitati (vt contingit in Episcopis habentibus vtranq; iurisdictionem) non habet locum hic canon. Et similiter si quis dominus temporalis efficeretur sacerdos, non propterea perdit dominium suum seculare, sed potest illud exercere, quemadmodũ Episcopus habens vtranq; iurisdictionem. Secus autẽ esset, si quis habens officium vicecomitis aut secularis præpositi (puta potestatis aut huiusmodi) fieret presbyter: quia nõ potest retinere officium illud: quoniam inhibetur sacerdoti habere huiusmodi officium. Et est Episcopalis.

In confessores qui in xij. casibus hîc enumeratis, & generaliter in casibus bullæ cœnæ Domini quenquam absoluere, aut quatuor excepta vota commutare attentant.

CAP.

CAP. LXXVII.

Sacerdos à casibus per sedem Apostolicam specialiter reseruatis absoluens excommunicatur.

AVTHORITATE Apostolica tenore præsentiū statuimus & ordinamus, quòd decætero prætextu facultatum quarumcunq; concessarum à nobis vel authoritate nostra, & quas concedi quomodolibet cōtingeret in futurū, etiā cum clausula quòd sola signatura sufficiat etiam in simoniē fidei & cruciatæ: nullus cōfessor quemuis qui offensæ Ecclesiasticæ liberatis, violationis interdicti à sede Apostolica impositi, seu hæresis poliquàm quis fuerit de ex sententialiter cōdemnatus, delatus seu publicè diffamatus, conspirationis in personam aut statum Rom. Pont. seu cuiusuis offensæ inobedientiæ aut rebellionis eiusdē Pontific. vel alicuius sedis, mutilationis membrorū, vel occisionis cuiuscunq; in sacris ordinibus cōstituti, offensæ personalis in Episcopum seu alium prælatū, invasionis, depredationis, occupationis, ac devastationis terrarum Romanæ Ecclesiæ mediatè vel immediatè subiectarum, ac etiam invasionis Romipetarum, seu quorumcunq; aliorū ad Romanam curiā venientium, prohibitionis devotionis causarum ad dictā curiam, delationis armorum & aliorū prohibitorum ad partes infidelium, impositionis novorū onerum realium vel personalū Ecclesijs vel Ecclesiasticis personis, simoniæ super ordinibus vel beneficijs consequendis in dicta curia vel extra eam contractæ quomodolibet reus foret, & generaliter in casibus contentis in literis quæ cōsueuerunt in die cœnæ Domini publicari, prætextu huiusmodi facultatum absoluere, & per quosuis emissa peregrinationis vltramarinæ, visitationis liminū Apostolorū Petri & Pauli, in Cōpostella, & castitatis ac religionis vota, nisi ex speciali gratia & certa scientia nostra (de qua demū cōstare contingat, quum in signatura nostra desuper manu nostra scriptum aut in literis nostris expressum fuerit nos ex certa scientia & de speciali gratia id cōcedere cū derogatiōe præsentis cōstitutionis, illius de verbo ad verbū inserto tenore, non aute per clausulas id importantes) vel in articulo mortis constitutū (& tunc in casibus vbi satisfactio fuerit impendenda, facta satisfactione, vel idonea præstita cautione) commutare præsumant. Et si aliqui cōfessorum contra præsentem constitutionem quēquam absoluere, aut excepta vota prædicta cōmutare attētauerint, absolutio & cōmutatio huiusmodi nullius sint robons vel momenti: & contrafacientes eoipso excōmunicationis sententiam incurrant. A qua (nisi in mortis articulo constituti) ab alio quàm à Rom. Pont. absoluī non possint. Sixtus iiij. in extrauag. Et si dominici.

CAnonis istius materia est sacrilegium circa vsurpatam spiritualem iurisdictionē in absoluendo à casibus reseruatis &c. Et quantum ad personas, cōfessores cōprehendūtur. Quantum ad actiones verò, duæ sunt in genere: scilicet absoluere à reseruatis, quæ hīc enumerātur: & commutare vota hīc reseruata. Et declaratur quomodo in articulo mortis agendum sit. Vbi nota casus huiusmodi dupliciter inueniri. Primò, vt nō remanserit pœnitens obligatus ad satisfaciendum. Et tunc potest in articulo mortis quili

quilibet absolui cum promissione vel juramento quòd præsentabit se si evaserit, potenti legitimè absolvere: non pro absolutione, sed ad standum mandatis Ecclesiæ. Si autem pœnitens remanserit obligatus ad satisfaciendum, si potest, præmitti debet satisfactio. quòd si non potest, tunc præstare debet idoneam cautionem antequàm absolvatur. Et vocatur idonea cautio, pignoratitia, quòd si hanc non potest, det fideiussoriam. & si hanc etiam nõ potest, det juratoriam. Et hoc adverterant bene cõfessores, ne illaqueentur. Et est Papalis, non solum hinc, sed etiam ex processu in cœna Domini, quantũ ad absolventes à contentis in bulla cœnæ Domini.

In eos qui asserunt tenentes beatam Virginem ab originali peccato fuisse præservatam, hæresim aut peccatum mortale incurrere &c. & eos qui affirmant contrariã opinionẽ tenentes in hæresim vel peccatũ mortale incidere. CAP. LXXVIII.

Virginem Mariam asserentes originali macula fuisse contaminatam, aut oppositum tanquàm hæreticum impugnantes, excommunicationis onere premuntur.

MOTV proprio assertiones quorumlibet prædicatorum qui affirmare præsumerent eos qui crederent aut tenerẽt Dei genitricem ab originalis peccati macula in sua conceptione præservatam fuisse, propterea alicuius hæresis labe pollutos fore, vel mortaliter peccare, aut conceptionis officiũ celebrantes, seu sermones illorũ qui eam sine huiusmodi macula cõceptam esse affirmãt audientes

tes alicuius peccati reatum incurrere; vtpote falsas & erroneas, editosq; desuper libros id continentes, quò ad hoc authoritate Apostolica tenore præsentium reprobamus & damnamus: ac motu, scientia & authoritate prædictis, statuimus & ordinamus quòd prædicatores verbi Dei & quicunq; alij qui decætero ausu temerario præsumpserint in suis sermonibus ad populum seu aliàs quomodolibet affirmare huiusmodi sic per nos improbatas & damnatas assertiones veras esse, aut dictos libros pro veris legere, tenere vel habere postquàm de præsentibus scientiã habuerint, excõmunicationis sententiã eoipso incurrant. A qua ab alio quàm à Rom. Pont. nisi in mortis articulo, nequeãt absolutionis beneficiũ obtinere. Item motu, scientia & authoritate similibus, simili pœnæ ac censurę subjicientes eos, qui ausi fuerint asserere contrariam opinionem tenentes (videlicet gloriosam virginem Mariam cum originali peccato fuisse cõceptam) hæresis crimen vel peccatum incurrere mortale: quum hoc nondum sit à Romana Ecclesia & Apostolica sede decisum. Sixtus IIII. in Extravagãt. cap. graue nimis.

CAnonis istius materia est sacrilega seu præceps assertio seu affirmatio cuiusdam ambigui in doctrina Christiana circa conceptionem beatæ Virginis. Et quò ad personas in vtroque casu excommunicatio est vniuersalis. Quò ad actiones verò, in vtroq; casu actio est audere asserere seu affirmare hæc vel illa, prout in litera. Et adiungitur in primo casu habere quosdam libros pro veris quò ad hoc.

Nota confessor, quòd vbi de simplici corde aliquis errasset, non incurrit hanc canonem, pro

quam

quanto debuit ibi audacia seu præsumptio, quæ non frustra in litera apposita est. Et est Papalis.

In impedientes legatos vel nuntios Apostolicos ne recipiantur & faciant ea ad quæ missi sunt. CAP. LXXIX.

Apostolicæ sedis nuntios, quò minus suum exequantur officium impedientes, excommunicationi subjiciuntur.

ALIQVI officium & potestatem Rom. Pont. quam nō ab homine, sed à Deo recepit, sub suo arbitrio redire molientes, legatos ipsius nisi ab eis petiti fuerint, vel de beneplacito eorum transmissi, sibi terras subiectas (dicentes hoc sibi de cōsuetudine competere) ingredi non permittunt. Nos huiusmodi cōsuetudinē authoritate Apostolica penitus reprobantes, legatos ipsos ab omnibus cuiuscunque præeminētiæ, cōditionis, aut status fuerint, debere admitti decernimus: nec eos prætextu cuiuslibet cōsuetudinis impediri posse à quoquā Christiano nomine gloriante, quò minus regna, provincias, terras quaslibet ad quæ ipsos destinari contigerit, ingrediātur liberè, ac commissæ sibi legationis officium exerceant in eisdem.

Qui verò decretco super præmissis dictos legatos aut etiam nūntios quos ad quascunque partes pro causis quibuslibet sedes ipsa transmiserit, præsumpserint impedire, eo ipso sententiam excōmunicationis incurrant. Ioan. xxij. in Extravagant. cap. super gentes.

CAnonis istius materia est sacrilegiū in Apostolicam authoritatem. Quò ad personas est vniuersalis, Quò ad actiones, vna prohibetur: scilicet impedire legatos seu nuntios Apostolicos

cos ne recipiantur & faciāt ea ad quæ missi sunt. Et est Episcopalis, quantum est ex hoc canone.

In vocatos ad dirigendum moniales in electionibus, non abstinentes ab his vnde oriri vel nutriri possit discordia in ipsis electionibus faciendis CAP. LXXX.

Discordiam in actu electionis seminātes vel nutrientes excommunicantur.

HI QVOS ad dirigendas in electionibus moniales deinceps contigerit euocari: ab his prorsus abstineant, per quæ inter eas super factendis ipsis electionibus oriri possit discordia, vel exorta nutriri: alias eo ipso excommunicationis sententiæ se nouerint subiacere. de elec. cap. indemnitatibus. lib. vj.

CAnonis istius materia est discordiæ occasio in electione. Et quantum ad personas comprehendit omnes & solos vocatos ad dirigendū moniales in electionibus faciendis. Quantum ad actiones, duas comprehendit. Prima est, non abstinere ab his vnde possit oriri discordia in faciendis dictis electionibus. Secunda est, non abstinere ab his vnde possit nutriri discordia exorta super dictis electionibus faciendis.

Ex quibus bene cōsideratis, clarè liquet quòd non vocati ad dirigendas &c. quantumcūq; seminent discordias & diabolicè agant, exempti sunt ab hoc canone. Et similiter illi qui discordias seminant super electionibus factis, etiam si sunt de numero vocatorum: quoniam pœnæ non extenduntur vltra casus suos. Et est Epi cop alis.

In eos qui ordini Prædicatorum aut Minorum contumeliam seu iniuriam in septem casibus inferunt. CAP. LXXXI.

Iniuriam ordini Prædicatorum vel Minorum inferentes quibusdã casibus excõicantur.

INTRANTES monasteria monialium prædicatorum, siue seculares siue Ecclesiasticæ personæ sint, in casu non concesso à constitutionibus earum, vel sine licentia magistri ordinis, aut alterius ab ipso magistro habentis super hoc potestatem, sunt ipso facto excommunicati. A qua excommunicatione non possunt absolui (præterquàm in mortis articulo) nisi à Papa vel magistro ordinis, vel ab alio habente super hoc specialem authoritatem ab aliquo prædictorum. Et ista sententia est lata etiam per Papam in bulla ordinis.

Intrantes monasteria sanctæ Claræ seu monialium ordinis minorum, in casibus non concessis in regula ipsarum, vel sine licentia eorum qui dare possunt, sunt ipso facto excommunicati. Et Papæ reseruatur absolutio, vel generali ipsius ordinis.

Quicunque libellos famosos in vulgari vel literali sermone, necnon cantilenas vel rithmos edere, vel detinere vel publicare præsumunt in infamiam status ordinis Prædicatorum vel Minorum, sunt excommunicati. A qua excõmunicatione nõ possunt absolui, nisi personaliter sedi Apostolicæ se præsentent. Alexander in priuilegio ex alto, & in alio non sine multa.

Quicunq; prædicare, docere vel defensare præsumunt quòd prædicatores vel minores nõ sint in statu perfectionis, & q̃ non liceat eis de elee

emosynis viuere, & quòd non liceat eis prædicare, vel confessiones audire de licentia summi Pontif. aliorum prælatorum inferiorum & rectorum Ecclesiarum aut sacerdotum parochialium consensu minimè requisito, sunt excommunicati. A qua sententia non possunt absolui, nisi personaliter sedi Apostolicæ se præsentent. Alexander vbi suprà.

Idem Bonifac. x i. in priuilegio sacræ religionis: vbi etiam excõmunicantur omnes qui impediunt eosdẽ fratres ne possint in suis Ecclesijs celebrare, recipere eleemosynas, vel prædicare.

Quicunq; præsumunt in loco fratrũ prædicatorum violentiam damnabilem exercere, eo ipso sententiam excommunicationis incurrũt. A qua absolui nequeunt, nisi per sedem Apostolicã, vel per conseruatores ordini prædicatorum deputatos. Clemens in quibusdam locis, & in alto.

Quicunq; in monasterio vel Ecclesijs suis detinent apostatas ordi. prædicatorum, nisi eos ejecerint postquam eis per fratres dicti ordinis ne eos detineant fuerit denuntiatum: sunt excommunicati. Bonifac. in priuilegio, virtute.

Item fratres minores, qui præsumunt recipere fratres ordi. prædicatorũ professos, sine licentia summi Pont. faciente expressam de indulto huiusmodi mẽtionem: vel nisi prius suorũ priorum licentia fuerit petita & obtenta, sunt excõmunicati. Clemens ad minores, quos nos. Idem de eremitanis. Alexander ad eremitas, vestram.

Magistri, rectores artistarum, & scholares studij Parisien. qui publicè vel occultè fratres prædicatores vel minores à consortio vniuersitatis Parisien. excludere moliũtur, sunt ipso facto excommunicati. A qua excommunicatione absol-

ni nequeunt: nisi personaliter sedi Apostolicæ se præsentent. Alexander. ex alto.

Circa hos septē canones relatos à sancto Antonino in tertia parte suæ summæ, aduerte quòd primus (scilicet de ingressu monasteriorum) dolum seu præsumptionem requirit: ita ꝙ non solùm excusantur ingredientes ex ignorantia quasi inuincibili (puta quia consueuerunt monasteria alicubi liberum habere ingressum, & nihil scitur de excommunicatione) sed etiam scientes excommunicationem, & existentes in locis vbi seruatur, si ingrediuntur in aliquo casu putantes sibi licere, excusantur: quia non præsumunt. Et in Decretali prohibente ingressum in monasteria ordi. prædicatorum, ponitur verbum præsumat. In secundo quoq; canone nota quòd non sunt excommunicati detrahentes huiusmodi religiosis, sed detrahentes statui: vt litera clarè dicit.

Excommunicatio potest dinersimodè incurri: vltra canones consideranda.

PARTER has autem excommunicationes inueniuntur multæ aliæ in tria distinctæ genera. Earum namque aliquæ quamuis sint notæ, non tamen sunt consensu vtentium comprobatæ: quales sunt omnes contra non reuelantes simoniam, & contra dantes pro habenda gratia vel iustitia in curia Romana. Aliæ sunt communiter ignotæ: quales sunt multæ quæ dicuntur Ioan. xxij. quæ non possunt esse vtentiū consensu firmatæ, ex quo vt ignotæ aut incertæ fuerunt & sunt. Vidit forte quispiā vnū copiam, & scripsit: quod ex facilitate reijcitur, qua proponitur. Has ego non retuli: quia noto esse doctor simulium. Et hæc duo genera non ligant; quia leges

ges infirmæ seu abrogatæ sunt. Aliæ sunt notæ quidem, sed quia nouæ, & nescio an sint receptæ: ideo ambiguus sum: vt sunt illæ quæ in concilio Lateranesi. vltimo sub Iulio secundo, & Leone decimo cōtinentur: quas glossare præsumere excommunicatum ibi est. Et vna est contra cardinales Roma. Eccles. reuelantes aliquid in consistorio vetitum à Papa: alia est contra impressores librorum: alia contra prædicatores miraculorum. Quarum tenor est:

STatuimus ne quis cardinalium vota in consistorio data: & quæcunq; ibi gesta aut dicta, quæ in odium aut præiudicium aut scandalum alicuius redundare possint, verbo vel scripto, vel quouis alio modo reuelet sub pœna periurij & inobedientiæ. Et quotiescunq; à nobis & Ro. Pontif. pro tempore existente specialiter & expresse vltra præmissa indictum fuerit super aliqua re silentium, si quis contrà fecerit, vltra dictas pœnas excommunicationem latæ sententiæ incurrat: à qua non possit absolui nisi à nobis vel præfato Rom. Pontif. & cum expressione causæ, præterquàm in mortis articulo. Leo x. in ix. sessione concilij Lateranesi.

STatuimus & ordinamus quòd decetero perpetuis futuris temporibus nullus librum aliquem seu aliam quamcunq; scripturam tam in vrbe nostra quàm alijs quibusuis ciuitatibus & diœcesibus imprimere seu imprimi facere præsumat, nisi prius in vrbe per vicarium nostrum & sacri palatij magistrum, in alijs verò ciuitatibus & diœcesibus per Episcopum vel alium habentem peritiam scientiæ libri seu scripturæ huiusmodi imprimendæ ab eodem Episcopo ad id deputandum, ac inquisitorem hæreticæ prā-

uitatis ciuitatis siue diœcesis in quibus librorum impressio huiusmodi fieret, diligenter examinentur: & per eorum manu propria subscriptionem sub excommunicationis sententia grauis & sine dilatione imponendam approbentur. Qui autem secus præsumpserint, vltra librorum impressorum amissionem, & illorum publicam combustionem, ac centum ducatorum fabricæ basilicæ principis Apostolorum de vrbe siue spe remissionis solutionem, ac anni cõmuni exercitij impressionis suspensionem, excommunicationis sententiæ ipso facto incidant. Idem ibidem in 21. sessione.

QVi in suis prædicationibus ad populum nil Oracula falsa aut incerta, vel prophetias quæ ex sacra scriptura non constant, prædicare, seu Episcopis aut suis superioribus (scilicet Ecclesiæ Prælatis) detrahere ausi fuerint: vltra pœnas contra tales à iure statutas, excommunicationis etiam sententiam (à qua non nisi à Roma. Pontifice, præterquàm in mortis articulo constituti absolui possint) eos incurrere volumus. Idem ibidem in 25. sessione.

EXPEDITAE duobus (primo scilicet & quarto promissis superius de excommunicatione tractandis: scilicet in quibus casibus incurritur excommunicatio, & ad quem spectat absolutio eiusdē) occurrit tractandum secundum interpromissa: scilicet quæ sunt vetita excommunicato: quæ si faciat, peccat.

Excommunicato plura sunt illicita, tam diuina quàm humana, à quibus non abstinens peccato aggrauatur excommunicationis.

VBI scito quòd hæc sunt multa tam diuina quàm humana, excommunicatus siquidem exclu

clusus est à participatione sacramentorum, & diuinorum officiorum communione: ita quòd peccat mortaliter sacramentis participando à sine vel passiue. Et si clericus est, & actum alicuius ordinis sacri exerceat, aut ordinem suscipit, efficitur irregularis. Et similiter peccat mortaliter orando cum alijs, siue dicendo, siue audiendo, siue interessendo ad hoc vt diuinis intersit: & hoc tam in Ecclesia quàm extra. Et ratio peccati mortalis in his casibus est præceptum Ecclesiæ sic communiter intellectum: quia excommunicatio directè excludit à diuinorum communione. Est quoq; suspensus ab Ecclesiastico officio & beneficio. Et hinc est quòd non potest conferre beneficia, nec iudicare, nec alia quæ iurisdictionis sunt: imò nec facere fructus suos ex beneficio quod habet, quamdiu est in mora petendi absolutionem. Nullum præterea poterit acquirere beneficium, nec potest eligi aut eligere, nec valent literæ per eum impetratæ à Papa. Et est insuper omnino exclusus à legitimis actibus, scilicet accusare, testificari, constituti in procuratorem, constituere procuratorem, nisi sit reus. Et gesta per eum ratione publici officij etiam ciuilis, non valent. Et demum à conuersatione humana excluditur: scilicet colloquutione, comitatu, & huiusmodi: ita quòd excommunicatus contraria faciens peccat: quia contra rectam rationem legis Ecclesiasticæ facit. Non tamen peccat in quolibet prædictorum mortaliter, sed quandoq;. Discerni autem hoc potest, distinguendo actus vetitos excommunicato in tria genera, duo extrema, & vnū medium. Excommunicatio siquidem separando à communione fidelium, separat primò à sacramen-

torum & diuini cultus cõmunione, quod est primum commune fidelibus. Separat deinde ab Ecclesiasticorum actuum communione: quod secundum est in quo communicant Christiani. Separat demum ab humanorum operum communione: quæ communia sunt Christianis & nõ Christianis. Et quantum ad duo extrema spectat, clara est differentia, in hoc quòd contra primum genus agere, est peccatum mortale: vt prædictum est. Contra tertium autem nõ est peccatum mortale: quia excommunicatio directè excludit à communione hominum quatenus Christiani sunt, & per quandam extensionem à communione hominum. Et ideo illud contra hoc præter inhibitionem Ecclesiæ agitur: illud mortale, hoc veniale.

Sed de medio genere, & de actibus legitimis ciuilibus, non vsquequaq; clarum est. Rationabile tamen videtur, q; si in huiusmodi actibus non se immiscet aliqua iniustitia, aut aliquid aliud ex suo genere mortale, quòd non peccetur mortaliter. Verbi gratia: si excõmunicatus iudicat, est peccatum mortale ex suo genere: quia incidit in iudicium vsurpatum: quia potestas eius ligata, est sicut non potestas durante suspensione seu quasi suspensione. Vsurpatum autem iudicium est mortale ex suo genere: quia iniuriam facit per illum actum & illis quos iudicat, tanquàm potes actu super illos, & communicati cuius actum vsurpat. Similiter si excommunicatus electus acceptat: iniustitiam enim manifestè incurrit. Et similiter si eligit, iniuriatur & electoribus, quorum numerum iniustè auget: & Ecclesiæ, cuius se quasi prouisorem agit. Et multò magis conferendo beneficia, & faciendo fructus

eius suos in casu non confesso: & sic de similibus, vbi iniustitia immiscetur. Vbi autem nec iniustitia nec aliud ex se mortale immiscetur (vt si excommunicatus pro veritate testimonium ferat in Ecclesiastico etiam iudicio, vel aliquid eiusmodi faciat) non video vnde peccetur mortaliter: quam ab his non primò sed secundariò sit exclusus. Petere autem etiam extendo debitum in matrimonio, nõ est magis peccatũ quàm petere pecuniam à debitore. vtrumq; enim potest excommunicatus, licet possit debitor excipere allegando excommunicationem.

Participatio cum excommunicatis quibus casibus impunè permittatur.

CIRCA tertium prouisorum (scilicet de peccatis participantium cum excommunicatis) pro constanti habetur, quod participantes in diuinis cum excommunicato in casu non licito, peccant mortaliter: & quod participantes in alijs in casu non licito, peccant venialiter. Casus autem licitus extra diuina tamen continentur hoc versu: Vtile, dex, humile, res ignorata, necesse: Hæc quinq; faciunt anathema ne possit obesse. Et exponuntur sic: Vtile, hoc est propter vilitatem propriam: quia licitum est ab excommunicato & exigere & recipere quod mihi debet. Rursus propter vilitatem animæ ipsius excommunicati: quia licitum est prouocare, monere &c. ad salutem animę suæ, etiam si alia interponantur, vt facilius aut fructuosè agatur. Lex matrimonij, quia vxor licitè communicat marito excommunicato, vt canon dicit. Et eadem ratione vir communicat vxori excommunicatæ, saltem in ijs quæ debet illi. Humile, propter subiectionem, & canon expli-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cat filios, seruos, ancillas seu mancipia, rusticos seruientes, necnon omnes alios qui non adeò crudeles sunt, vt eorum consilio scelera perpetrentur. & intellige de ijs qui erant antequàm excommunicatus esset, in huiusmodi eius seruitijs. & contrariò superior communicat licitè subdito in ijs ad quæ ei tenetur. Res ignorata ignorantia facti vel iuris quando excusat. & hæc etiã excusat à participatione in diuinis. Necesse, in articulo enim necessitatis cessat peccati ratio.

Sed quia multipliciter dicitur necessitas, scito necessitatem clarè excusare primò violentiæ: vt si quis violenter teneatur etiam in diuinis cum excommunicatis. & talis deberet animo intendere non interesse diuinis: vt sic nullo modo agat ad communionem, sed patiatur quò ad corporalem præsentiam: cui & nõ consensui potest inferri violentia. Secundò, corporalis indigentiæ meæ: vt si non possum necessaria aliunde emere vel habere quàm ab excommunicatis: vt patet in capit. quoniam multos. xj. quæst. iij. Tertiò ratione necessitatis corporalis sustentationis ipsius excommunicati. licet enim dare excommunicatis eleemosynam ad eorum sustentationem, vt ibidem dicitur. & eadem ratione licitum eis medicare in infirmitate. & huiusmodi. Quartò ratione necessitatis damni vitandi ex contractu inito. licitum est enim continuare cum excommunicato executionem contractus, quem excommunicatus non vult rescindere, ne damnum inde ego innocens incurram: vt patet in cap. si verò. de sentent. excommunic. Quintò, ratione necessitatis spiritualis consilij pro me vel alio: vt quia non habeo alium sufficientem ad quem in hac indigen-

tia consilij spiritualis recurram. si enim mihi licet pro salute suæ animæ excommunicato communicare, consequens est vt etiam idem liceat pro indigentia animæ meæ. Sextus verò casus, scilicet ratione metus, quantum ad participationem in diuinis, reprobat à canone. cap. sacris. de ijs quæ vi metúsve causa fiunt: quia participatio in diuinis est peccatum mortale, & pro nullo metu etiam cadente in constantem virum debet quis peccare mortaliter. Quantum verò ad communionem extra diuina, in subitarus est (loquendo de metu cadente in constantem virum) ex ratione finis: quia si secundum iura licitum est cõmunicare extra diuina ratione necessitatis damni vitandi ex contractu inito, multò magis ratione damni vitandi ex metu cadente in constantem virum: quum longè maius sit hoc damnum quàm illud ex contractu inito.

Communicatio seu participatio cum excõmunicato quibus casibus omnino sit illicita.

ILLICITA autem cum excõmunicatis, continentur hoc versu:

Os, orare, vale, communio, mensa negatur:
Si pro delictis anathema quis efficiatur.

Et exponuntur sic: Os, hoc est locutio, siue coràm, siue per literas, siue per nuntium. Orare: hoc est communicare in oratione & diuinis. quod fit simul cum eo orando, vel audiendo Missam vel officium diuinum quodcunque. Nec prædicatio tamen nec lectio quantumcunque theologalis comportatur inter officia diuina in proposito. Vale: hoc est salutare: & loco salutationis dicitur ei, deus te illuminet, aut aliquid huiusmodi. Communio: in quibuscunque actibus specialiter legitimis. Mensa: simul comedere &c.

ita quòd in huiusmodi non attenditur propinquitas aut etiam identitas loci,in quo vterque orat aut comedit: quoniam in eadem camera possunt ambo seorsum comedere & orare absq; eo quòd communicent in comedendo aut in orando:vt contingit quãdo pulsatur ad Aue Maria. & singuli seorsum dicunt,quoniam non pulsatur ad orationem communem,sed priuatam. Et similiter in eadẽ Ecclesia si vnus audit Missam in vna capella,& excommunicatus audit in alta capella,non communicant. Communicarent autem si ambo interessent vesperis,aut vni Misse,aut vni processioni,etiam si vnus esset in capite,& alter in cauda processionis extensæ per duo miliaria. Et hinc sit,vt si excommunicatus transit per Ecclesiam,aut est ibi non vt intersit vesperis,sed propter negotium aliquod licet transeũdo genu flectat,& oret priuata oratione, non propterea communicant dicentes vesperas cum illo,sicut nec ipse communicat cum illis. & ideo nullus in hoc peccat.

Excommunicatio minor diuersimodè consideratur.

EXCOMMVNICATIO minor (hoc est Ecclesiastica censura,qua homo excluditur à passiua tantum participatione sacramentorum,& ex consequenti à passiua electione canonica: quia ius hic disponit.extrà de cleri.excom.)ante concilium Constantiense frequenter poterat incurri: sed post illud cõcilium in duobus tantum casibus participando cum excommunicatis &c.incurritur. Primus,si participatio intercurrit cum nominatim excommunicatis publicè. Secundus est,si cum excommunicatis propter manum violentam in clericum notoriam.

riam. Et intellige in vtroque casu tunc incurri minorem excommunicationem,quando participatio intercurrit extra casus à iure permissos. in casibus enim à iure permissis etiam cum illis participatio non inducit excommunicationem minorem.

Tenor autem decreti Constantiensis relati à sancto Antonino Archiepiscopo Florentino est iste:Insuper ad euitandum scandala & multa pericula quæ conscientijs timoratis contingere possunt,Christi fidelibus tenore præsentium misericorditer indulgemus quòd nemo deinceps à communione alicuius in sacramentorum administratione vel receptione,aut alijs quibuscunq; diuinis vel extrà prætextu cuiuscunq; sententiæ aut censuræ Ecclesiasticæ à iure vel ab homine generaliter promulgatæ teneatur abstinere,vel aliquem vitare,aut interdictum Ecclesiasticum obseruare,nisi sententia vel censura huiusmodi fuerit in vel contra personam,collegiũ, vel vniuersitatem,Ecclesiam,vel locum certum vel certam terram à iudice publicata vel denunciata specialiter & expressè: constitutionibus Apostolicis & alijs in contrarium facientibus, non obstantibus quibuscunq; saluo si quem pro sacrilega manuum iniectione in clericum sententiam latã à canone adeò notoriè constiterit incurrisse,quòd factũ non possit aliqua tergiuersatione celari,nec aliquo suffragio excusari: nam à cõmunione illius,licet denuntiatus non fuerit, volumus abstineri iuxta canonicas sanctiones.

Excommunicatio minor quæ inducat incommoda.

PECCAT igitur mortaliter peccato sacrilegij excommunicatus minore excommunicatione

tione si se ingerit passivè participationi cuiuscunq; sacramenti: quia exclusus ab Ecclesia, indignus accedit: sicut excommunicatus maiore ingerens se diuinis. Participantes autem cum excommunicato minore, nullam ex participio incurrunt censuram: quia excommunicatio minor non transit in tertiam personam. Et reseruatur absolutio ab excommunicatione minore sacerdoti proprio, hoc est sacerdoti qui potest absoluere à peccato mortali: non quia excommunicatio minor habet annexum peccatum mortale, sed quia est vinculum Ecclesiastici cum, ac per hoc soluendum à ministro iurisdictionis Ecclesiasticæ: quam non habet quilibet sacerdos qui potest absoluere seipsū à venialibus ex ratione quia pœnitens se illi submittit in materia non necessaria in sacramento pœnitentiæ: qualis materia est peccatum veniale, quod homo non tenetur confiteri. Ex hoc enim quòd pœnitēs sola peccata venialia confitenda habet, obtinet vt possit se confitendo subijcere cui maluerit sacerdoti: quia nulli tenetur de illis confiteri. Sed ex hoc non est priuilegiatus vt possit à quo sacerdote voluerit absolui à vinculo Ecclesiasticæ censuræ: quia totum oppositum concurrit hic, quoniā tenetur de hac censura quærere absolutionem & obtinere eam ante absolutionem à quibuscunq; peccatis, & cuiuscunque sacramenti susceptionem: & propterea oportet recurrere ad ministrū Ecclesiæ habētem alias potestatem iurisdictionis. Et posset diaconus imo simplex clericus habēs iurisdictionem absoluere à minore excommunicatione multo magis quàm potest absoluere à maiore: quoniā virtuosa absolutio nō spectat ad potestatem ordinis, sed iurisdictionis.

pec

Peccatum falsi multipliciter cōmitti potest.

FALSARIVS tam monetæ, mensurarum & ponderum, quàm scripturarum seu literarum aut sigillorum, peccat proculdubio mortaliter: quia incurrenit ibi factū pernitiosum ex suo genere. Posset tamen propter imperfectionem actus venale tantum intervenire peccatum: vel ratione minimi nocumēti, vel quum loci gratia alieno nomine quis fingit literas. Contingit quoque sine omni forte peccato fingere alieno nomine literas officiosè, dum vtiliter agitur alterius negotiū, nec dubitatur quòd gratum erit illi cuius nomine scribitur. Et in huiusmodi priuatis literis alieno nomine fictis, ratihabitio à falsitate excusat.

Infamiam propriæ personæ negligenter non impedire, peccat in seipsum, & dicit crudelis.

FAmam propriam falsò ereptam negligere, tunc est peccatum, quum alijs hoc nocet seu nocere timetur: nam fama propter alios nobis necessaria est. Et in tali casu dicit Aug. Qui contidens conscientiæ, negligit famam, crudelis est: quia aliorum animas occidit, vel blasphemantium viam Dei audita bonorum infamia, vel imitantium malum quod factum putant, excusando se super reputatos bonos. Verùm iuxta occurrentis necessitatis casus & facultatem prouidendi, iudicandum est in singularibus de peccato hoc. nam quandoq; melius prouidetur proximis cum hilari patientia tolerando infamias nostras quàm obsistendo; nec tunc negligit quis famam propriam, sed optimam curam habet eius offerēdo illam Deo. Vnde nisi charitas

pro

proximi impellat, melius toleraſ infamia quàm pro fama laboretur.

Violatio festorum in honorem Dei sanctificatorum vitiosa est & punibilis.

FESTOS dies in honorem Dei sanctificatos violare, peccatum est sacrilegij: quia iniuria fit tempori sacro quantum ad illud ad quod sanctificatum est. Et quia sanctificatum tempus festiuum est ad exteriorem cultum exhibendum deo, & positiuè vacãdo diuinis, & negatiuè abstinendo ab omni opere seruili, & quibusdam alijs per Ecclesiam adiunctis, extrà de ferijs. idcirco peccatum violationis festorum trifariam committitur, vel omittendo diuina pro tunc præcepta, vel faciendo opus seruile, vel committendo aliquid prohibitorum fieri in festo. Et quantum ad primum, quia sola Missa communiter est in præcepto, ideo sine rationabili causa omittere Missam in festo, peccatum mortale reputatur. Et hic esto prudens, admittendo pro rationabili causa omne motiuum rationi humanæ consentaneum, etiam si non fuerit vrgens: quoniam deficiente, & subsistente ratione quæ illius cõditionis personas libenter ad Missam euntes inducere videtur ad omissionẽ Missæ, in tali casu non incurritur peccatum mortale: quamuis si minus sufficiens est ratio, peccetur venialiter. Et vniuersaliter sic est, quando quis bona fide putat se excusari ab auditione Missæ, & ideo omittit illam. Et simile est si præter intentionem ex aliqua negligentiola Missa omittitur. Et omnium ratio est: quia non formaliter agitur contra præceptum; nec vsque adeo materialiter interuenit transgressio, vt releat peccatum in naturã suæ formæ. Verbi gratia: rationabilis causa omittendi Missam, est occupari in seruitio infirmorũ, custodire ea quæ custodia indigent, quãdo oportet alterum omittere, potius enim omittenda est Missa quàm seruitium infirmorum, quàm custodia rerum. Hinc enim excusantur puellæ non euntes ad Missam, quia sic est consuetum, & sic iubent matres & mulieres per mensem luctus, & per purificationem post partum abstinentes iuxta consuetudinem patriæ à Missa: & sic de similibus. Ex hoc autẽ quod solus exterior cultus cadit sub hoc præcepto, non continetur sub hoc præcepto contritio peccatorum, nec vitatio aliorum peccatorum. Et propterea circunstantia festi diei non est circunstantia necessaria aliorum peccatorum committorum in festo, nisi fiant in contemptum festi. Minus autem sufficiens sed rationem habens ratio est, magnum iter in festo absque vrgente necessitate aggredi, vt cum socijs quis eat tunc euntibus, putans enim propterea se excusari, contra præceptum non agit, quamuis malè faciat.

Intelligitur autem Missa in festo præcepta Christifidelibus, vt intersint sacrificio Missæ, intersint autem corpore & mente: hoc est animo vacandi Deo durante Missa. Et propterea si quis corporaliter præsens sit Missæ, sed mentem aduertenter à Missa diuertat ad alia, non satisfacit præcepto Missæ: quoniam ita ibi est ac si voluntariè ibi dormiret. paria namque sunt longè à Missa fieri per voluntariam somnum, & per voluntariam diuersionem mentis ad alia. Vnde sicut obligatus ad Horas canonicas, non satisfacit si ex proposito mentem ad alia diuertat ab officio: ita obligatus ad Missam, non satisfacit si à Missa mentem ad alia aduertenter

distrahit notabiliter. modicum enim pro nihilo reputatur. Vtrum autē audiatur vel non, vtrum sit Missa propria vel non, sub præcepto non cadit. Sit quamuis dum sacerdos non audiatur, aut non intelligitur, vel secreta dicit, licet aliquam spontaneam orationem dicere ad habendā mentem Deo vacantem tempore sacrificij durante: non tamē videtur vsquequaq; tutū prima facie in Missa de præcepto dicere præceptas Horas canonicas, aut iniunctam pœnitentiam, seu orationem ex voto debitam: quia duo diuini cultus debiti, debent vt duo exoluti, & non confundi sub vno tempore & vna actione. Si tamen de facto oppositum quis fecerit, non damno illum: quia licet forte malē fecerit, satisfecit tamen præcepto vtriq; quantum ad vitandum peccatum mortale omissionis vtriusque, ex eo quod idem tempus compatitur vtrunque simul persoluendum soto interiore actu. Missæ possumus attendere, aut quia secreta dicuntur, aut quia non auditur seu non intelligitur sacerdos. Dixit autem forte malē fecerit: quia non oportet persoluentem intra tempus Missæ præceptæ alias de præcepto quoque orationes peccare: sed tunc tantum quum impedimentum præstatur debitæ attentioni ad Missam. Videmus enim absque vllo scrupulo sacerdotem ipsum qui celebrat, dum chorus cantat, dicere cum ministris Horam aliquam canonicam, ex eo, quòd dixit totum quod chorus cantat: quali tempus illud ei vacet, licet in veritate sit tempus Missæ. Et similiter dum sonant organa, potest ab omnibus fieri eadem ratione semper militante: quia scilicet non impeditur debita Missæ attentio, sed vnus diuinus cultus alterum compatitur. Quo ad

ad secundum verò, quia solum opus seruile seruilitate non mystica sed corporali (quòd solum comprehendit exteriora opera seruis propria, ad quæ scilicet seruos deputatos habemus, intelligitur ad literam. ideo exercere in festo opera seruilia, peccatum mortale est.

Quod vt clarius pernoscas, sciro exteriora opera tripartiam distinguo. Quædam enim sunt ex suo genere seruilia: & hæc sunt propriè seruis: vt opera mechanica, arare, fodere, suere &c. Quædam verò sunt ex suo genere liberæ: vt artium liberalium exercitia: vt pulsare instrumenta musica, discere, scribere &c. Quædam verò sunt communia liberis & seruis: vt itinerari, curam sui agere &c. Sola prima sunt in festo prohibita. Reliqua sunt licita: & tantum licita, vt etiam ipsa opera seruilia quando transeunt in communia fiant licita. Transeunt autem in communia dupliciter. Vel ratione necessitatis: quia scilicet occurrit necessitas eorum ad salutem corporis mei vel proximi: vt sunt opera præparantium medicinalia, & seruitia infirmorum, & huiusmodi.

Vel ratione damni vitandi: vt quia segetes sunt in periculo, aut hostes timentur, oportet laborare: & similia. quilibet enim suæ seruus, suæ liberi tenetur suæ & proximi saluti consulere, & damnum vitare.

Quo ad testiū, quum ab Ecclesia quatuor interdicantur in festo prohibita, quæ opera seruilia non sint (scilicet fieri primò mercatum secundò placitū, tertio iudicium ad mortē vel pœnā, quarto iuramentū nisi pro pace vel alia necessitate fiant vt patet in cap. omnes, extrà de feriis) secundū ac tertium intantum inhibentur, vt non solum iu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicialis strepitus conquiescat, nisi necessitas vrgeat, aut pietas suadeat, sed tam processus habitus quàm sententia promulgata annulletur, in ea conquestus.

Vt autem singula clarificentur confessoribus, aduertẽdum est mercati uomine duo posse intelligi. Primò, nundinas quæ semel aut bis in anno alicubi iuxta diuersarũ patriarum mores fiunt, seu quasi mundinas, quæ vulgariter dicuntur mercata: quæ semel aut bis aut etiam ter in hebdomada alicubi fiũt, dum rustici &c. ad forum deferunt ova, pullos, fructus, vinum &c. ad vendendum. Secundo, actũ mercandi: hoc est emendi, & vendendi. Et siquidẽ nundinæ intelligantur, sus hoc contraria consuetudine præualente, nullibi fortè locum habet. Et quia Prælati iam diu viderunt & vident, nec reprehendunt, pro abrogato haberi potest vbi sic fit. Si verò quod vocatur mercatus intelligatur iuxta vulgare expressum, à consuetudine approbatur: & vbi (quantum memini vidisse) mercatus qui die festo occurrit, in alterum transfertur diem. Si autem actus mercandi intelligatur, & sub actu mercãdi omnia actua vendendi, locandi, conducendi, &c. tũc grano salis esset, quoniã consuetudo populi Christiani i multis oppositũ habet. Panis enim, vinũ, herbæ, fructus, carnes, & reliqua huiusmodi ad minutum (hoc est pro vsu illius diei) passim emuntur & venduntur vbi inueniuntur. Nec est dubium licitè fieri quodlibet horum & similium, nisi Episcopus aliquid horum prohibeat aut reprehendat, vel per totum diem festum vel vsque ad certam horam, puta vesperarum: quod laudabile est fieri, vbi obedientia speratur. Et hinc habes quid de tabernarijs, hospi

hospitibus, lanijs, piscicarolis, & similibus iudicare debes: scilicet iuxta consuetudinem non reprehensam à Prælatis. Placiti nomine iudiciales lites intelliguntur. Quæ duobus sunt tantum casibus concessæ in festo, vel vrgente necessitate, vel suadente pietate. Et hinc excusantur iudices rurales ius dicentes rusticis iuxta patriarum aliquarum consuetudines, pietatis enim causa hoc fit, ne pauperes perdant diurnum laborem necessarium eis ad victum. & eadem ratione causis miserabilium personarum intendere licet. Vrget quandoque ad hoc necessitas: vt quia haberi postea non potest testis aut iudex &c. Iudicium ad mortẽ vel ad pœnam, nisi in flagranti crimine reperius statim puniendus ob necessitatem: fit quia timetur ne impediatur in fuga si differatur, vel quia latronum augmentum hoc exigit: vel quia temporis, puta belli conditio hoc requirit. Hoc enim quod pro reuerentia festi institutum est, non debet contra rectæ rationis iudicium dilationem vertentis militare: quoniam spiritus sanctus est spiritus sapientiæ, intellectus, scientiæ & consilij. Iuramentum demum in festo prohibitum intelligo iudiciale: nisi pro pace aut necessitate, quæ rectæ rationi relinquitur iudicanda.

Sunt autem quinque circa hoc præceptum diligenter considerandi, ne præceps detur sententia de peccato mortali.

Primum est commune huic & alijs præceptis, vt perspiciatur si formaliter (hoc est ex intentione) commisit vel omisit quis vt festum violaret, seu non curans quòd violet festum: nam hoc est peccatum mortale ex suo genere, siue id quod cõmittitur sit opus seruile, siue ab Ecclesia pro-

lubitum. si verò nec intētio fuit violādi festum, nec tā affectus fuit cōmissioni aut omissioni vt nō certament implicitè de violatione festi (rediret enim tunc actus in naturam suæ speciei) non incurritur peccatum mortale: quia non propriè fit contra præceptum. Potest tamen grauius & minus graue & leuius in huiusmodi interuenire venialè peccatum extra excessus modum, considerātis personis, notitia rationes, & reliquis singularibus circūstantijs. Et hinc excusantur à peccato mortali infinitæ commissiones & omissiones, quasi bona fide non credendo agere contra præceptum patratæ. Secundum quoque cōmune, est modicum pro nihilo reputari: ita quòd propter imperfectionem actus (hoc est violationis festi) non requiratur violatio: sicut propter imperfectionem nocumenti, lædere proximum in minimo, veniale est, vt patet in furto, detractione, & cōtumelia. Et hinc excusantur à mortali parum laborantes, vel suendo, tondēdo, vel reparando aliquid &c. & similiter ementes aut vendentes rem vnam minimum tempus in hoc occupando: & similiter qui modicum quid Missæ omittunt. Qui verò communicato sacerdote, à Missa recedunt non expectata benedictione, peccant absque dubio, nō tamen mortaliter: quia nō omittitur pars notabilis doctrina siquidem & sacrificium Missæ iam completum est.

Tertium est, quòd ex causis sex excusantur opera in festo illicita. Primò, ex diuino cultu. Hinc enim licita fiunt opera per se ordinata ad cultum diuinum, quæ scilicet sunt partes diuini cultus: vt gestare cruces & statuas sanctorum in processionibus: & quæ sunt præparatoria quasi simultanea cum diuino cultu: & pulsare cam

campanas. Et quæ debuerunt prius præparari, si tamen tunc supersunt agenda: vt mundare & ornare templum, conficere hostias pro Missis. Hæc enim debent ante festum fieri: sed si ex rationabili causa non potuerint fieri, possunt in festo fieri. Dixi autem per se ordinata: quia opera seruilia quæ accidentaliter ordinari possunt ad cultum diuinum (vt fodere terram, colere agros, ædificare domos, & huiusmodi) non fiunt licita ex hoc quòd sunt propter Ecclesiā: vt consuetudo Christiani populi testatur, & ratio exigit: quoniam hæc quia impediunt diuinum cultum, prohibita sunt. Quòd si alicubi necessitas pauperum Ecclesiæ hoc facit licitum de consensu Episcopi, non damno: non tamen extendendum consuetas: quum ipsi Ecclesiæ seruitores & rustici teneantur non minus quàm alij ab operibus seruilibus in festo abstinere. & si ipsi tenētur seruare, quomodo alijs licet propter ipsas Ecclesias non seruare?

Secūdo, ex pietate. Et hinc licita sunt in festo iudicialia: vt decere, dicit. pro miserabilibus enim personis noluit Ecclesia hæc prohibere. Vnde & toleratur iudices in villis ius rusticis dicentes causa pietatis, quia aliis diebus non possunt sine dāno conuenire: & similia. De pietatis vero operibus, cum supradicta distinctione dicito opera per se pietatis semper esse licita: vt sepelire mortuū, seruire infirmo, & huiusmodi. Seruilia autē opera quæ accidentaliter possunt ad pietatē ordinari, nequaquā ex pietatis ratione fiūt in festo licita, nisi necessitas exposcat: tum quia in ore nō conceditur: sicut opus iudiciale quod esset in festo licitum, nisi Ecclesia prohibuisset, quia nō est seruile, tū quia op⁹ religionis (quale

est obseruare festum) non est prætermittendum, occupando se in seruilibus propter pietatē cessante necessitate. Et ideo ex hoc capite non dicas quòd reficere pontes & vias &c. licitum sit in festo propter pietatem. Et confirmatur: quia hæc non sunt licita propter consanguineos: ad quos vna eademq; pietas est. Noli tamen damnare hæc facientes simplici corde, arbitrantes obsequium se præstare Deo: quia aliunde illis subueniri potest, scilicet ex consuetudine, vel auctoritate maiorū, vel ex necessitate. Tertiò, ex necessitate. Et hæc habet multos ramos: scilicet necessitatem proprij corporis, necessitatem corporis proximi, necessitatem vitandi imminētia damna tam in rebus propriis quàm proximorū, & demum necessitatem publicæ vtilitatis. Ex his enim excusantur in primis non solum indiciaria (vt Decret. expresse docet dicens, nisi necessitas vrgeat) sed etiam opera quæcunque ad subueniendū infirmo opportuna, minutorū, aromatariorum, tonsorū, & breuiter omnium. Hinc quandoq; & tanij tempore æstiuo vel cōtinuorum festorū, & similiter nautores & pistores superueniente multitudine egentiū panes, & similes excusantur. Hinc sub hasta vēdere in castellis authoritate publica, ne damnū incurrant domini rerum, excusantur: quia alijs diebus non comparēt emptores occupati agriculturæ. Hinc bellare, fossas, aggeres, propugnacula facere quandoq; succurrere ruinæ, tollere fruges ab illuuione, ab igne, ab incursionibus, & similia operari, ferrare equos in itinere, cōtinuare mutiones iter, excusantur. Et similiter artifices eorū quæ continuatam exigunt operam (vt decoctio laterum, saponum, calcis, & similia) possunt operas

suas in festis continuare. Et similiter qui sunt adeò indigentes, vt nisi laborent in festis, non possint se suosq; filios sustentare, magna vrgente necessitate ad laborandū in festo: & ideo excusantur, audita tamen Missa, secretò laborādo ob vitandū scandalum. Præcepta siquidē Ecclesiæ, secundum id quod in pluribus inuenitur, intelligenda sunt ligare communiter autem homines cōmunibus Ecclesiæ festis seruatis, prouidere sibi sufficiunt. sed vbi aut tot sunt multiplicata festa, aut tanta vrget necessitas, vt nō possit quis illa seruanda sibi sufficiunt prouidere, cessat legis vinculum: nisi quis dicat quòd tenetur ille mendicare: quod est stultum.

De violentia autem coactis ad laborādum in festo, distinguendum est: quoniam si violētia infertur ideo vt iniuria fiat festis, non est parēdum, sed potius est moriendū: nam sicut tenetur quis mori potius quàm loco sacro iniuriā facere, ita tenetur quoque mori potius quàm tēpori sacro iniuriam inferre: vtrunque enim sacrilegij crimen est. Vnde Machabæi potius mori elegerūt quàm carnes porcinas comedere: quia ad hoc cogebantur vt cōtra legem facerent: tunc enim vrget CHRISTI cōminatio: Qui meos sermones erubuerit coram hominibus &c. Si verò infertur violētia non propter festi iniuriam, sed propter exactionem operis, & nisi serui, famuli, subditi, aut quicunque sic cōpulsi pareant, imminet eis damnum magnum in persona vel rebus, tunc ex necessitate imminentis damni vitandi, possunt audita (si possunt) Missa laborare. Necessitas demum publicæ vtilitatis rationabiliter excusat labores illos, qui nisi absque discretione dierum fierent, magnū respublica sentiret

incommodum. In quo genere sunt cursores, qui non ob priuatum damnum sibi aut alteri imminens vitandum, sed quia ars sua est, omni tempore illam exercent, semper parati. Hos enim aut oportet damnare, aut ex hoc quòd publica vtilitas huiusmodi exigit artem, excusare non solum à labore, sed etiam ab omissione Missæ, in quam frequèter incurrere hos oportet. Et quoniam non damnantur aliæ licitæ artes, quæ festorum violationem inducunt (vt nauigatiua, & quæcunq; cõtinuum exercitium plusquàm sex dierum inducunt) rationi consentaneum est, vt ars cursorum, siue peditum, siue equitum, valde vtilis reipub. excuset dantes illi operam, & inde viuentes: præcipuè, quia nõ spectat ad eos quærere quanta & qualis est necessitas eundi, nec hoc est cõsuetum quærere. Vnde hos & similes ex necessitate publica excusatitia quòd ex consuetudine scita & non reprehẽsa à Prælatis excusatio compleatur. Quarto, ex occursu lucri transitorij. Indulsit enim Ecclesia (vt patet in cap. licet de feriis) vt alecia quæ quodam tempore transeunt, capere liceat in festo. Et pari ratione nõ solum alios pisces trãsitorios, sed quomodolibet repentè occurrat transitorij aliquod lucrum, aggredi licitum est: tanquam huiusmodi lucrum cessans damnum reputetur. Sed memento moderamtnus subiunctã: vt scilicet circumpositis Ecclesijs & CHRISTI pauperibus honesta lucri portio detur. Quinto, ex hoc quòd corporale opus est spiritalis actus exercitium. Et hinc scribere ad docẽdum, vel discendum, vel ad significandum alteri (vt sit per literas) consilium dare verbo vel scripto, & legere in scholis non solum Theologiam, sed Philosophiam,

philosophiam, & quamcunq; aliam licitam scientiam: & concilia ac electiones facere, studere, & reliqua quæ mentis opera ita sunt, vt non ad exteriorem perficiendã materiam sint, vt artiũ mechanicarum exercitia materiã perficiũt, formando lignum, ferrum, lanam, linum &c. procul dubio licita sunt in festo: quoniam nihil horũ est seruile opus, nec inter prohibita ab Ecclesia computantur: imo ex hoc capite excusari videntur ij qui diebus festis picturis inspiciendis vacant discendo & retrahendo, non vt pingãt, sed vt discant: & architectonici qui designant in charta quomodo aliquid sit fabricandum ad instruendũ aliquẽ de futuro opere. Hæc enim spiritalis potius est exercitatio, nõ operis mechanici, sed doctrinæ & disciplinæ. Sexto, ex consuetudine Christianã potuit generali aut speciali in aliqua patria, scita, & non solum tolerata, sed non reprehensa ab Episcopo seu Prælatis. Hinc enim coquorũ, tabernariorum, hospitum, nautarum in fluminibus, vendentium & ementium ad minutum comestibilia, cõducentium equos aut operarios pro die crastina, nundinarum itinerumq; exercitia, & similia cõsueta excusantur. Et meritò: quia sicut consuetudo potest facere de licito opere iuficiũ quantum ad tempus: ita econtrario potest de alias illicito in festo efficere licitum. Quartum est, ne fallaris iudicare volens opus licitum vel illicitũ in die festo ex hoc quòd sit vel non sit mercenariè: quoniam omne opus quod licitum aut ex se aut ex necessitatis articulo aut consuetudine & huiusmodi in festo est, si vernale est, potest mercenariè in festo fieri. nec per hoc redditur seruile: vt in commentarijs super secunda secundæ, quæst. cxxij. diffuse decla

declarauimus, vbi latius de festorũ obseruatione disserimus. Quantum est quòd licet cum abstinentia à seruilibus, solius Missæ cultus sufficiat in festo ad euitandum mortale peccatũ: tenentur tamen fideles diem expendere in diuinis laudibus, saltem eundo ad prædicationẽ & ad vesperas. Vnde qui festos dies post Missam vanè consumunt ludendo, iocando, otioseque vagãdo, aut venando, spectaculis intendendo, & huiusmodi, licet ex ipsis operibus, vtpote non seruilibus, mortale nõ incurrant: ex omissione tamen diuini cultus ad quem festa instituta sunt, grauiter peccant: quia non reddunt quæ sunt Dei Deo: & quia quantũ in se est, ridiculo exponũt Christiana festa: iuxta illud, Viderunt eam hostes, & deriserũt sabbata eius. Et hoc præcipuè tangit viros graues & maiores & dominos cæteri namque eos imitantur.

❧ Festa populo Christiano indicta quæ sunt.

QVAE sunt festa ab omni Christiano populo seruãda, ex cõsuetudine discerne. Nam certa quidẽ sunt omniũ dierũ dominicorũ, Natalis, Circumcisionis, Epiphaniæ, Resurrectionis, cum duobus diebus sequentibus. Ascensionis & Domini, ac Pentecostes cum duobus sequentibus diebus, & corporis CHRISTI: quatuor solennitatum beatæ Mariæ semper virginis, Purificationis, Annũtiationis, Assumptionis, & Natiuitatis: natiuitatis Ioannis Baptistæ, duodecim Apostolorum quò ad festa principalia (quod dicimus propter festa eorum secundaria: vt cathedra Petri, & similia) martyrum duorum Stephani & Laurentij, & festiuitatis omnium sanctorum, & inuentionis sanctæ Crucis. De festis verò sanctorũ Angelorũ, & præcipuè in Septembris

bris fine: de sancto Martino, Siluestro, ac Innocentibus, & similiter de dedicatione Ecclesiæ, & quibuscunque alijs potest cõformare se quisque consuetudini patriæ. Quod ideò dixerim, quia non videtur prædicta vbique seruari, quamuis præcepta dicantur.

❧ Consuetudo in festorũ obseruatione seruanda est.

CIRCA principium & finem festorum, patriæ consuetudo seruetur: ita vt licet communiter festum celebretur de vespera in vesperam: si tamen ars aliqua (puta sutoria aut tonsoria) consuescit à media nocte in mediam nociem celebrare, seruari potest huiusmodi consuetudo: habetur enim pro approbata patriæ consuetudine quantum ad illas artes quæ sic consueuerunt absq; Prælatorũ reprehensione celebrare festa.

❧ Filius potest tripliciter in parentes peccare.

FILII peccata peculiaria sunt tria. Primum est, irreuerentia parentum: quæ si notabilis esset iniuriando, irridendo aut operando, peccatum proculdubio mortale impietatis est. Secundum est, inobedientia quò ad illa in quibus filius subijcitur patri: subijcitur autem & quò ad domesticam gubernationem, & morũ institutionẽ: est enim pater ex naturæ iure gubernator & institutor filiorum & domus: & ideo inobedientiæ crimen filius incurreret paterna præcepta contemnens. Tertium est, omissio subueniendi, & hoc in casu necessitatis: quoniam pater tenetur sustentare filiũ & nõ econtrario, nisi in casu necessitatis: in quo filius peccat plusquam mortaliter non subueniendo patri indigẽti, iuxta vires prouidendo filij de necessarijs. Impietatis enim hæc omnia crimina sunt: quia pietas parenti

rentibus cultum obsequiumque præbet, & sunt contra primum præceptum secundæ tabulæ.

Cõcubitus soluti cum soluta semper est peccatum.

FORNICATIO (hoc est concubitus naturalis soluti cum soluta) peccatũ mortale est: dicente Apostolo quòd excludit à regno Dei. ad Galat. v.

Fraus an semper in peccatum inducat.

FRAVS peccatum sonat, licet & mendaciũ: sed mortale vel veniale iuxta materiã. Nam fraus ad damnum proximi tendens perniciosa est, nisi circa minimum versetur. Si verò iocosa aut officiosa est, venialis est, quia non contra dilectionem Dei aut proximi militat. Excusatur quoque fraus nociua à mortali, si præter intentionem accidit: sed quum illam percipit, tenetur damnum refarcire, & famæ suæ cõsulere, ne scandalum sit de eo tanquàm doloso.

Ablatio rei cuiuscunque inuito domino semper peccatum est.

FVRTVM (hoc est occulta acceptio alienæ rei inuito domino) peccatum est mortale ex suo genere: quia iniustitiam violat cõtra charitatem proximi. Potest tamen esse veniale propter imperfectionẽ actus, vel ex parte primi motus, vel ex parte paruitatis rei: quia modicum pro nihilo reputatur. non enim reputatur quis læsus in rebus ex parua re ablatis.

Sunt autem quatuor circa furti peccatum aduertenda. Primum est, de animo furandi, ne erres intelligendo quòd si quis furripit pomũ, peccet mortaliter quia habet animũ illud pomũ furandi. Error est ille quoniã animus furandi importat animum inferendi nocumentũ proximo: non

non vocatur autẽ nocumentũ si est nocumentũ secundũ quid, quale est nocumentũ in re minima. Et propterea per animũ furãdi intellige solummodo animũ furripiẽdi aliquid notabile. Et ideo si quis furripit aliquid minimũ, habens animum nõ furripiẽdi aliquid notabile, excusatur à furto mortali. Si autẽ parnum furripit, ita quòd si posset, notabile etiã aliquid acciperet procul dubio animo furãdi accipit, & peccat ex furtiuo animo mortaliter. Et hinc habes vnde furta familiũ famulantiumq; excuses, quũ comestibilia domi furripiunt vt comedãt: sunt enim cõmuniter peccata venialia. Et signũ animi nõ furtiui est, quando nõ æstimat quis accipere, quia modicum est, aut pro modico æstimat quod accipit. Secundum est, de inuito domino: quoniã intelligitur respectu rei ad hoc quòd sit furtũ. Potest siquidẽ dominus rei esse inuitus dupliciter. Vel quantũ ad rem quæ furripitur, vel quantũ ad solum modũ accipiẽdi, puta quia displicet ei quòd occultè accipiatur, & non quòd res tollatur: vt sæpe cõtingit in furtis domesticis inter patrẽ & filium. Non enim cõmittit furtum filius occultè furripiens res patris volentis filium res illas habere, sed nolentis quòd occultè acciperet: quoniam tunc propriè loquendo nõ inuito sed non videnti domino accipit. Et hinc multas occultas acceptiones domesticas excusare potes: dum præ verecundia aut respectu tolluntur res occulte non timente domino quòd ad rem. venialia siquidem sunt omnia hæc.

Tertium est, de re aliena, intelligitur namq; in proposito res aliena non solum quantum ad dominium, quia scilicet res est alterius, sed etiã si tantũmodo sit alterius quantum ad custodiã seu deten

detentionem : ita quòd si quis rem proprium quam alius tenet vel in pignus, vel in depositum, vel etiã quia furto illam subtraxit, furtiuè accipit, furti crimen incurrit : quia rem alienam quantum ad custodiã occultè accipit custode inuito : debet enim iuris ordine seruato rem suam repetere, & non sibijpsi ius dicere. Est autem aduertendum quòd licet ita sit regulariter : in casu tamen quo quis nõ potest iuris via rem suam recuperare, aut propter paupertatẽ, aut propter excellentiam detinentis, aut propter defectũ iudicis vel probationũ, aut propter scandalũ &c. & absque scãdalo potest quis secretè rem suam recuperare, non creditur reus furti : quia tunc non propriè ius sibijpsi dicit : sed exequitur naturale ius circa rem suã, ex quo ius ciuile impeditum est ei. Tenetur tamen efficere vt qui detinebat, sciat se non teneri ad restitutionẽ illius rei : ne si ad pœnitentiã cõuersus fuerit, damnũ incurrat ipse aut eius hæres iterum restituendo.

Quartũ est, quòd inter aliena cõputantur inuenta : tenetur enim inuctor nõ sibi sed domino reddẽdã accipere rem inuentã, si bona cõscientia accipere vult illam, alioquin furtũ cõmittit. Et si quidem dominus sciatur, aut diligentia præmissa inuenitur, reddatur illi. Si autem dominus non inuenitur (quia fortè viatori cecidit) debet illi reddi in bonis spiritualibus, ex quo non potest in temporalibus reddi. At si inuenta domino carent, sunt inuentoris : sicut quæcunque in nullius bonis sunt, occupantis sunt. De thesauris tamen vbi ius ciuile disponens in obseruantia est, seruandum est. Naufragorum verò bona iuxta leges quorundam littorum confiscata ex hoc ipso quòd ex naufragio sunt, nescio qua iustitia

stitia occupentur, nisi illa qua affligitio additur afflicto. Vnde non leges, sed legum corruptiones ac tyrannides sunt. Nec excusantur seruantes illas : imò (vt patet extrà de rapt. cap. excommunicationi.) nisi ablata restituant, excommunicationi se nouerint subiacere, qui Christianos naufragium patientes spoliant.

Inanis gloriæ appetitus an semper in peccatum inducat.

GLORIÆ humanæ appetitus licet malus non sit (nam ita licitum est cupere & quærere humana gloriam, sicut licitum est cupere & quærere alia bona humana, scilicet pecunias, agros, & huiusmodi. est enim gloria vanum inter bona humana non parum) inanis tamen gloriæ appetitus peccatum est : quia à recta disso at ratione omne vanum. Est autem gloria vana non solùm quando de falsis est, sed etiã quando de transitorijs, aut à transitorijs expetitur : quia non solùm de falsis vana est gloriatio (vtpote de his quæ non sunt) sed etiam quum transitoria tanti fiunt, vt de illis aut ab illis quæratur gloria, vanitas est. Sufficere debet homini à transitorijs gloria transitoria vt sic, & non qualis gloria absolutè : illa enim parui fit, si cognoscitur, dum autem magni fit, quia vt gloria absolutè æstimatur, vanè appetitur : quia reuera malum quid non est. Non est autem semper mortale peccatum : sed solùm quando amor gloriæ repugnat charitati, vel quantum ad illud de quo est gloria, vel quantum ad intentionem appetentis gloriam. Et primo modo solùm peccat mortaliter, qui gloriatur de aliquo quod est pec-

catum mortale, quicquid sit illud. Secundo verò modo, qui ponit finem vltimum in gloria humana, hoc est qui tantum afficitur gloriæ, vt illam præferat obseruationi præceptorum: vt est ille qui ob amorem gloriæ consequendæ, vel timorem gloriæ perdendæ incurrit aliquod peccatum mortale: vt Lucretia elegit adulterium ne infamaretur: cuius oppositum elegit Susanna, præferens diuina præcepta gloriæ humanæ & vitæ.

Culpa quid dicatur. & an semper sit peccatum.

GVLAE peccatum consistit non in hoc quod Gulus delectabilis delectabiliter sumitur: quo niam hoc nullum peccatum est: nisi quis sit adeò insipiens, vt putet omnem voluptatem delectationem sensibilem esse peccatum. Sed consistit in hoc quòd inordinatè delectatio cibi appetitur aut habetur: puta quia plus aut prius &c. quàm decet, delectatione cibi afficitur homo.

Et tunc solùm est mortale quando delectationem cibi habet quis pro vltimo fine, iuxta illud: Quorum Deus venter est. Hoc autem cognoscitur ex hoc quòd homo ob delectationem in comedendo non curat transgredi præceptũ Dei aut Ecclesiæ: vt si propter hoc furetur, aut contemnat teiunare &c.

Frequenter autem est veniale, & quandoque valde graue: vt cùm delectatio cibi allicit ad comedendum vsq; ad vomitum, aut alia inconuenientia, & similiter quam inducit ad alia peccata: puta ad nimium sumptum, vel ad nocendum propriæ sanitati, & ad quæcunque alia peccata: quæ secundum se sunt iudicanda quanta sint.

Muta

Mutatio habitus debiti & conuenientis vitiosa est, nisi causa rationabilis interueniat.

HABITVS debiti omissio vel occultatio, nisi rationabilis causa excuset, peccatum est: quia contra aut præter rectam est rationem. Quinque autem habitus differentias debitas in communi conuersatione humana inuenimus. Prima est, circa differentiam maris & fœminæ. Et constat peccatum esse marẽ in habitu fœmineo, aut è contrario cõuersari. & in Deutero. cap. xxij. prohibetur vt abominabile domino. & in decretis dist. xxx. anathema sit mulier induẽs vestem virilẽ. Verum hæc intelligunter, quando pro superstitione aut luxuria fiunt. Vnde si in ludis aut comœdijs hæc fiant, transire possunt. Sed in cõmuni conuersatione non est permittendum: quia contra bonos mores & custodiã castitatis communis est. Et nisi ab Episcopo monitus sub pœna excõmunicationis desistat, excõmunicandi sunt & ejciendi de cõuersatione humana.

Secunda est, circa differentiam clericorum & laicorum. De qua vide suprà in verbo, clericus.

Tertia est, circa differentiam religiosorum & aliorũ. Et quantũ ad religiosorũ dimittẽtium habitũ, peccatum, vide infrà in verbo, religiosus. Quantũ ad aliorũ peccatũ, qui religioso habitu in ludis vtuntur, diligẽtiandum est an fiat laudabilis repræsentationis gratia: quia tunc non est peccatum, aut in religionis vel religiosi iudibrium: & tunc ratione iniuriæ notabilis est peccatum mortale, aut sola vanitate: & tunc vana transire potest, si secundum veritatem non irrogatur iniuria alicui notabilis.

Quarta est circa differentiam Christianæ fidei ab alijs sectis: puta Iudæis, Mauris &c. Nam si differentia certa distinctiua Christianorum & aliorum esset, ita vt quilibet vtens tali habitu crederetur suam fidem mortale esse peccatum Christiano deferre habitum Iudæi aut Mauri. Nec sic erat tempore quo beatus Sebastianus sub militari habitu degebat: vita quod ex eius exemplo non licet ex causa quacunque in casu proposito contrauenire, puta Christianum deferre super vestes characterem O. ex aliquo timore, vbi hoc est proprium signum Iudæorum: quoniam hoc nihil aliud est quàm ex timore fateri se Iudæum. Nec est simile de clerico qui ob timorem iter agit in habitu laicali: quoniam etiam explicitè aliter negare se clericum, non nisi officiosum mendacium est. Quinta est, circa differentias statuum personarum, nobilium vel ignobilium &c. Et huius violatio ad immodestiam pertinet. De qua infrà in verbo, ornatus.

Peccatum an possit in hastiludio committi.

HASTILVDIVM (quo pro exercitatione bellica, aut pro solennitate festiuæ alicuius iucunditatis regiæ, armati equites duo contra se inuicem currunt cum lanceis) ex suo genere peccatum mortale non est: quia in eo non interuenit vt in pluribus mors, aut mutilatio, aut quodcunq; notabile personæ nocumentum: huiusmodi enim ludi ex hac sola causa pernicioſi sunt, scilicet ex nocumẽto personali. Et propter ea si verũ est quod supponimus (scilicet q; vt in pluribus non accidat huiusmodi nocumẽti periculum) hastiludium & quicunq; alius ludus militaris habens talem cõditionem, damnandus non est: quoniam actus humani ex eo quod vt in pluribus

ribus inuenitur, iudicantur. In cuius signum torneamentũ damnatur, quia sæpe inde mortes proueniunt: vt patet extrà de torneamẽtis. c. felicis.

Peccatum infidelitatis quibus modis committatur.

HAERESIS crimen est infidelitatis, ex tribus constans: scilicet errore in ijs quæ sunt Christianæ fidei pertinaciter. Et aduerte primò diligenter, q; tertia conditio requisita ad hæresim (scilicet obstinatio) non sic requiritur, tanquam non sit hæreticus nisi qui sit inflexibilis & immutabilis: sed sic exigitur q; homo vult in ijs quæ sunt fidei sic credere, non obstante quòd Ecclesia oppositum decreuerit quantum ad manifesta, aut decreuerat quantum ad ambigua. Verbi gratia quantum ad manifestandi quis vult deliberatè credere quòd spiritussanctus nõ procedit à patre & filio, aut quòd non erit resurrectio mortuorum, aut quòd mortuo corpore moritur etiam anima, non eget alia obstinatione: quia iam est hæreticus ex hoc quòd non dubitat hæc esse contra fidem sanctæ matris Ecclesiæ, & tamen ipse voluntate deliberata credit hæc: est enim satis pertinax qui eligit non exponere intellectum suum sacræ scripturæ, sanctæq; matri Ecclesiæ. Quantum verò ad ambigua, si quis ignem inferni aut aquas quæ super cœlos sunt, credat esse vel non esse similes illis igni & aquæ existentibus apud nos, non propterea est hæreticus: quia neutra pars clarificata est à scriptura vel Ecclesia. Sed si sic adhæreat vni parti, vt etiã si sancta mater Ecclesia decerneret alterã esse necessariò affirmandã, ipse nihilominus vellet deliberatè credere suã partem, hæreticus esset propter hanc pertinacem animi

præparationem adiunctam. Aduerte secundò, quòd licet hæreticus purè mentalis sit verè & perfectè hæreticus, non est tamen excommunicatus: sed ad hoc quòd sit excommunicatus, exigitur aliquis actus exterior: quia Ecclesia non iudicat actum interiorē nudum secūdum seipsum. Vnde talis posset absolui à peccato liberè. Sed si etiam silvipsi dixit exteriori loquela, tam est excommunicatus in cœna domini &c.

Histrionatus exercitium an & quando sit peccatum.

HISTRIONVM peccatū non consistit in exercitio histrionatus: nam licitè potest officium suum exercere, hoc est vacare vt gestibus, verbis, motu, adiunctionibus delectationem alijs præbeat, seruatis debitis circūstantijs. Sed præcipuè consistit in materia: vel inhonesta, vtendo scilicet actibus aut verbis inhonestis. Vel diuina, ponendo res fidei aut Ecclesiæ in iocū. Vel iniuriosa, despiciendo alios. Aut adulatoria &c. Peccāt quoq; secundū locū, tempus, negotia & personas: dum horū aliquid non considerant aut pannifaciūt. Peccant & tertio ex fine, nimis placere cupientes hominibus. Quando autem in huiusmodi peccatis mortale intercedat non facilè dixerim: quia iocosè hæc dicūtur & fiunt. Verūtamen in ijs quæ ex suo genere sunt mortalia (vt iniuriæ diuinorū & hominū, & similia) nisi parvitas offensæ excusset, quia modicum pro nihilo reputatur, peccatum mortale incurritur: quia licet iocosas excusset à tanto, non tamen à toto. Propter huiusmodi autem annexa histrionatui, ab Aug. tantopere damnantur histriones & dantes eis: vt habes in decretis, distinct. lxxxvj. cap. donare. &, qui venatoribus, el primo.

Pecca

Peccatū homicidij dupliciter potest incurri.

HOMICIDIVM (hoc est illicita hominis occisio) peccatum mortale est, contra iustitiam & charitatem. Et quia occidere hominem dupliciter contingit (vel per se, hoc est intentione occidendi: vel per accidens, hoc est præter intentionem) si est ex intentione, est illicita ex triplici capite. Vel ex parte hominis occidendi, quia non meretur mortem. Et hinc semper occidere innocentem est illicitum: nisi per accidens iudex excusetur in casu in quo oportet ipsum secundum allegata & probata damnare innocentem ad mortem. Sic similiter per accidens excusatur carnifex exequens sententiam iniustam non continentem errorem manifestum. Et similiter excusantur milites subditi in bello occidentes ex obedientia ad bellum reputatum iustum, quamuis secundum secretam veritatem sit iniustum, accedente iusta illud Augustī. contra Manichæos: Vir iustus si fortè etiam sub Rege & homine sacrilego militet, recte potest illo iubente bellare, si quod sibi iubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est: vel vtrum sit, certum non est: ita vt fortasse reum faciat Regem iniquitas imperandi, innocentem autem militem offendat ordo seruiēdi. xxiij. quæst. j. quid culpatur. Vel ex parte occidentis: quia scilicet publicam authoritatem non habet supra illius occidendi vitam. Et hinc semper est mortale occidere ex intentione hominem absq; publica authoritate, nec vllam noui exceptionem. Hinc enim homicidij rei sunt nō solùm ex vindicta, rixa &c. occidētes, sed etiam qui seipsos defendendo, alios occidunt: hoc est ideo se defendunt vt occidant, vel non sunt defensione con-

renti nisi occidāt: quum solummodo in foro conscientiæ liceat eis occidere per accidens, hoc est ideo occidere quia se defendunt, quia nō possunt aliter se defendere nisi occidāt. Iuxta hoc capitur (scilicet ex parte occidentis) peccatum accidentaliter intervenit, si mala sit occidētis intentio: vt quāuis iusta sit occisio, occisor tamen ex odio vindictæque liuore mandat aut exequitur. Hoc enim accidentale omnino est: quia ex mala intentione etiam opera misericordiæ polluuntur, & non solum hæc iustitiæ opera.

Vel ex parte modi occidēdi: quia scilicet non seruato iuris ordine. Scriptū est enim: Iustè quod iussum est exequeris. Deuteronomii. xvj. Et hinc homicidij sunt rei occidentes veneno vel aliàs secretò de mādato dominorum non citatos, non auditos, non damnatos, etiam si Iæsæ maiestatis dicerētur rei. Nec excusat authoritas principis, etiam si constaret principi, vt personæ priuatæ quòd meretur quis mille mortes: quoniam scientia & potestas currunt pari passu: hoc est oportet potestatem publicam moueri à scientia publica, & secundum illā regulāri. Nec hoc est de iure positiuo, vt possit princeps legibus solutus non seruare, sed est iuris naturalis exigit nanq; natura actus publici (qualis est iusta occisio hominis ex publica potestate) vt sit ex publica voluntate, & publica scientia; alioquin nec causæ sunt sibijmuicem commensuratæ (dum potestas est publica, & scientia est priuata) nec adhibentur causæ commensuratæ effectui, dum actio potestatis publicæ ponitur exire à scientia priuata. Sunt igitur homicidæ & princeps & cōsulentes & exequentes occisiones hominum indemnatorum ex publica scientia.

Nec

Nec excusat (quam allegaret princeps) ratio scandali vitandi. aiunt enim persuadere necem conantes, quòd illum mortem mereri constat clarissimè: sed vt honor illius & familiæ, & dignitatis seruetur, & vt scandalum vitetur, oportet ipsum sine iudicio occidere cum dexteritate. sunt enim diabolicæ artes ad excusandas excusationes in peccatis. Nec propterea damnamus iudices qui repertos in flagranti crimine notorio (vt latrones in vijs & huiusmodi) statim suspendi iubent, interuenit siquidem ibi notorium factū, loco accusatoris & testium, facientis publicam scientiam, & exercens publicam voluntatem & potestatem ad publicum iustitiæ actum. Et hinc videre potes non excusari officiales & subdominos quibus à Regibus iubētur vt aliquem inauditum sine vllo crimine notorio capiant ac decapitent, si iussa perficiunt. Debent siquidem obedire quantum ad capturam & custodiam (quia hoc ex rationabili causa potest Rex iubere) sed non quo ad occidendum: quia hoc non potest Rex absque scientia publica iubere: scientia autem publica non est nisi tripliciter, scilicet vel ex propria confessione iudiciali, vel ex probatione iudiciali, vel ex notorio facto. Vnde vbi nullus interuenit actus iudicialis, nullumq; extat notorium crimen, non est exequendum principis mandatū ad necem proximi. Nec excusat obedientia tanquam in dubijs, quia non est subditi discernere superioris iudicium: quoniam hoc habet locū in rjs in quibus princeps potest bene & malè iubere: non autem in ijs in quibus certum est eos esse homicidas, quale est mandatum propositum.

Hinc quoq; mortaliter peccant iudices, qui

non seruato iuris ordine damnãt ad mortem alios etiã si morte sunt digni: si tamen aliquid de substãtialibus omittitur, puta sufficientia testiũ; est enim tũc iudex ipse homicidij reus, quoniam occidit hominẽ nõ vt ins seruans & diceus. Ex his demum clarè habes q̃ occidere seipsum, semper est illicitum: quoniam occiditur homo contra naturalem charitatẽ suiipsius, & contra iustitiam: quum nullus sit suiipsius iudex, nec proprię vitę dominus, & quilibet sit pars ciuitatis, & solus Deus sit qui occidit & viuere facit.

Hominis occisio accidentalis dupliciter considerari potest, ad hoc vt in peccatum occidentem inducat.

OCCISIO autem hominis per accidẽs (hoc est prꝛter intentionẽ) illicita ex duplici capite inuenitur, vel ex immoderata actione, vel ex negligẽtia. Et ex primo quidẽ capite infiniti sunt modi iuxta plurima immoderatą opera ex quibus potest occisio hominis prꝛter intentionem operantis euenire. Nam & immoderatꝛ sui aut proximorũ, aut rerum defensio, illicitã reddit inuasoris occisionem: quꝛ si moderata esset, non ei ad peccatum imputarentur mors inuasoris: nam non solum seipsum, sed proximum (vt Ambros. in primo de officijs testatur: & habetur xxiij. quꝛst. iij. in cap. fortitudo. & cap. non inferenda.) tuendo licet occidere iniuriam irrogantem. & pari ratione tuendo libertatẽ membrorum suorum, ne scilicet turpiter patiatur: & similiter integritatem, ne mutiletur aut vulneretur: & similiter necessaria ad vitam & virtutem, ne perdat res suas aut suorum. Quꝛ si vis, vide diffusè in commentarijs nostris super secũda secundꝛ. quꝛst. lxiiij. articu. vij. ad secundum. Et notabis verba Ambrosij, quꝛ vniuersaliter de iniuria loquuntur. Immoderata quoque vectatio seu sagittꝛ emissio, equitatio seu relaxatio equorum calcitrantium, aut animalium malignantium, & quorumcunque ledere valentium, culpabilem reddit mortem inde sequentem. Immoderata demum medicina tanto magis homicidam medicum reddit, quanto minus est prꝛter intentionem: quia non debet tẽtare medicinarũ vim cum periculo vitꝛ alienꝛ: nec vbi certa notitia morbi deest, potest exhibere periculosam de vita medicinam: de cuius medicinꝛ viribus non potest se excusare qui professionem facit medicinꝛ. Comprehenditur sub hoc quoq; genere oppressio tenellorum paruulorum in lecto, ex hoc quòd teneatur simul ad dormiendum: quũ hinc facilè possit talis oppressio sequi. Hoc autem intellige communiter: posset enim in particulari casu hoc licere, in quo scilicet secũdum sensatorum iudicium non exponitur infans oppressionis periculo. Propter frigus autem non video licere: quia non sunt facienda mala, vt eui tetur aliud malum. sed potest aliter prouideri: puta ponendo tabulam aliquam intermediam, ne possit infans opprimi, & huiusmodi: & tanto plus quanto ꝛtas illa patiens est frigoris. Ex secundo verò capite (scilicet ex negligentia) infiniti sunt modi, iuxta infinitos casus in quibus huiusmodi negligentia intervenire potest. Colligendo tamen ad genera, distinguitur negligentia eorum qui possunt & debent ex officio prouidere, à negligentia eorum qui possunt & debent ex articulo occurrentiꝛ necessitatis prouidere: nullus enim negligit, qui licet possit non tamen debet. Exigit enim negligꝛ

gligentia tria: scilicet posse, debere, & non facere. Imputatur igitur homicidij peccatum dominis & officialibus, si ex eorum negligentia occiditur homo. Et hoc siue in casu inuasionis particularis occurrat: siue in casu quo publicis vijs non prouidetur, siue in casu quo ciuitas sine iustitia aut quasi sine iustitia regitur: & quasi cuilibet licet impunè occidere, mutilare, ob fauores aut pecuniam aut ignauiam &c. omnium enim malorum huiusmodi rei sunt, quia tenentur custodire iustum publicum. Sub hoc quoque genere comprehenditur negligentia medicorum, qui curam ægri alicuius susceperunt, quem ob eorum negligentiam in studendo, visitando &c. perit, quoniam ex suscepta cura tenetur. Imputatur denique homicidij crimen ijs qui possunt & ex articulo necessitatis occurrente tenentur occurrere, si non occurrunt. Primò, si non pascit quis fame morientem iuxta illud Ambr. Si non pauisti, occidisti. Secundò, si non occurrit ad tuendum proximum iniustum, si potest cum moderamine inculpatæ tutelæ: iuxta illud Ambr. Qui non repellit à proximo iniuriam si potest, tam est in vitio, quàm ille qui facit. vterq; enim casus est extremæ necessitatis. Tertiò, si non reuelando aut retrahendo aut &c. prouident ne aliquis ex sibi noto tractatu aut proposito &c. interficiatur: quia tenentur adiuuare & eruere quantum in se est à morte proximos. Ad hæc enim tria videntur omnes negligentiæ casuum necessitantium ad occurrendum ne quis pereat, reduci. In primo enim mors naturalis, in secundo mors violenta manifestè, in tertio mors violenta occultè imminens cogit proximum vt occurrat si potest.

Circun

Circunstantiæ quinque in canonicarum horarum celebrationis omissione considerandæ.

HORARVM canonicarum omissio exigit ad sui discretionem peccati, vt tractentur quinque: scilicet qui, quid, qualiter, quando, vbi. Et quantum ad primum (qui scilicet teneãtur ad horas canonicas) quamuis ex præcepto in iure contento soli presbyteri expressi inueniantur: communiter tamen tenetur, quòd quicunque in sacro ordine constitutus absq; rationabili causa (quæ semper subintelligitur) omittit, peccat mortaliter. Et simuliter beneficiati, siue sint in sacris siue non, obligati dicuntur. In his tamen excepto rationabilis videtur, vt scilicet excipiantur nihil percipientes de fructibus beneficij: ita tamen quod ex parte sua non desit percipere fructus: quia cessat ratio obligationis. tenetur enim beneficiatus ad officium diuinum, quia stipendium habet Ecclesiasticum. Et secundum hoc beneficiatus non appellatur quis quantum ad vinculum diuini officij si non potest habere possessionem ac fructus beneficij, nisi fructus ei postmodum dandi sint: quia tunc constat beneficium ei fructificare, quamuis actualis perceptio fructuum pro tunc sit impedita. Dicitur & tertiò obligati religiosi professi. Et certè nisi consuetudo illos obliget (de qua nihil scio) non tenentur ex professione: vt patet ex hoc quòd monachorum ordo cõtra regulares clericos distinguitur, ex eo quòd isti diuinis ministerijs horarum canonicarum & Missarũ mancipati sunt, illi ad contẽplationem abstrahẽdo ab huiusmodi diuinis ministerijs. Hinc enim patet esse professos monachos in Dei Ecclesia absque horis canonicis. vide si vis sanctũ Tho. in vlt. q. secunda secundæ. ar. vij. ad

secun

secundum. & Hiero. xvj. q. j. cap. alia. & cap. sic viue. & ca. si clericatus. Vnde nec cõuersi qui ad seruitia clericorum in religionibus recipiuntur, nec professi in habitu clericali donec in sacris sint constituti, tenentur ex iure aut ratione ad horas canonicas. Victus nanq; religiosis debetur ex eo quòd totaliter Deo dicati in illa religionis obedientia sunt, non minus quàm debetur à temporalibus dominis & hospitalibus victus illis qui eis per totam vitam in ministerium adscripti sunt. Et de professis clericis, vt dixi, sta consuetudini: de conuersis non dubites. Tertianos verò & similes longè ab hoc vinculo esse scito: quia modus tantum quidam viuẽdi est eorum vocata religiositas.

Nec propterea de conuersis & tertianis fluctues: quia in eorum regula seu statutis decernuntur illis quædam orationes pro horis canonicis: quoniam hinc fit quidem vt teneantur ad illas orationes sicut ad alia mandata regulæ, non autem vt teneantur ex Ecclesiæ præcepto ad horas canonicas. Hæc de primo.

Horæ canonicæ sunt iuxta Ecclesiæ propriæ ritum celebrandæ, & de iure septem sunt.

QVO ad secundum (scilicet quid dicere teneatur) ex iure quidem solũ inueniuntur septem horæ canonicæ præceptæ. Ex consuetudine autem quilibet debet iuxta suæ Ecclesiæ seu religionis consuetudinem id dicere pro horis quod ibi consueuit pro horis dici. Et idem reputatur iudiciũ de adiũctis, siue suffragijs, siue psalmis, siue horis beatæ virginis &c. Discernẽdo tamen cõsuetudinẽ habentẽ vim præcepti, à cõsuetudine simplici: ita quòd consueta secundũ vim præcepti seruãtur vt præcepta, & cõsueta vt consueta:

tamen est propterea reus mortalis peccati commutans qualitatem horarum: puta soluẽs de sanctis quas deberet soluere de feria: & similiter soluens iuxta ritum Rouanæ Ecclesiæ, qui debet soluere iuxta monachalem ritum: & similiter cõmutans ordinem horarũ, puta dicens sextam prius, & postea tertiam. Et horum & similiũ ratio est, quia substantia præcepti consistit in hoc quòd canonicæ horæ dicãtur, & non in qualitate aut ordine. Grauiter tamen peccãt qui absq; rationabili causa huiusmodi mutationes ad libitum faciunt. Hæc de secundo.

Diuinum officium deuotè & attentè & integrè celebrandum est.

QVO ad tertium (scilicet qualiter horæ dicẽdæ sint) quãuis diuersi diuersa sentire videantur, plenus tamẽ sensus textus in c. dolẽtes. de cele. Miss. manifestat sub præcepto cadere modũ dicẽdi: quoniam & verba hoc significant clarè, dum dicitur: Districtè præcipiẽtes in virtute obedientiæ, vt diuinum officiũ nocturnũ pariter & diurnum, quantum eis Deus dederit, studiosè celebrent pariter & deuotè. Et ratio textus confirmat: quia iam tunc erat officium diuinum præceptum, & in modo exoluendi illud errabatur: & constitutio illa ad corrigendum defectum qui in modo exoluendi committebatur, facta est: vt ipsa de seipsa testatur. Non ergo ad iterandum præceptum de dicẽdo officio diuino, sed ad præcipiendum modum dicendi, nouum præceptum factum est: vt scilicet studiosè & deuotè quantum Deus dederit exoluatur. Nec propterea quia Ecclesia non iudicat de actibus interioribus, studiositas & deuotio referũtur ad exteriora tantum: quoniã verum quidem est ad Ecclesiæ iudi

iudicium non spectare actus interiores secundum se, hoc est nudos: sed non est verum Ecclesiæ iudicium subterfugere actus internos: vt sunt rationes actuum exteriorum. Excõmunicat namq; Ecclesia eos qui odio vel amore inquirunt, aut mittunt inquirere hæreticos: vt patet cap. multorum, de hæret. in cle. Sic autem est in proposito, quòd licet internam studiositatem & deuotionem nudam Ecclesia non præcipiat, præcipit tamen vtranq; internam vt rationem exterioris cultus. Nec propterea laqueus iniectus est animabus: quoniam facillimum est huic præcepto obedire. nam nihil aliud exigit nisi quòd quis animo vacandi Deo horas inchoet, & in contrarium animus iste non mutetur dum exoluit diuinum officium. Mutari autẽ in cõtrarium est impossibile ex inaduertentia: quoniam non voluntarie ab officio vagatur qui inaduertenter vagatur. Et ideo si quis aduertit se cogitare hæc vel illa quæ debent esse extranea tunc à meditatione sua, sed non aduertit quòd ab officio diuino distrahitur, quamuis voluntarie illa meditetur, non tamen voluntarie animus ab officio diuino distrahitur: ac per hoc animus vacandi Deo à principio officij habitus non est mutatus in contrarium: quia nunquã iste habuit animum recedendi à vacando Deo in illo officio: oportet enim recessum humanum à termino à quo fieri per se, hoc est ex intentione. Tanto autem facilius hoc monstratur, quanto non vna, sed quatuor vijs potest quis officio diuino attendere. Vel quantũ ad verba, ne scilicet dicat vnum verbum pro alio, nec confundat aut colligat verba, vt distinctè ac reuerenter dicat. Vel quãtum ad sensum verborum, vt percipiat mente, & applicet

placet affectum ad id quod verbis significat. vel quantum ad gratiam petitam: puta castitatem, humilitatem, fidem, spem, diuinam amicitiam, cœlestem patriam, & alia huiusmodi: quæ sola (vt patet intuenti) petuntur cõmuniter in diuino officio. Vel quantum ad ipsum Deum, seu Iesum Christum crucifixum &c. Et hæ omnes, secunda excepta, communes sunt doctis & indoctis, maribus & mulieribus: nisi quòd in prima ignorantes possunt materialiter errare: sed non refert ad propositum. sat enim est quòd quis attendit ne erret. Et quia vna istarum attentionum sufficit, ideò inexcusabilis est quisquis officium diuinum dicit non cum animo quantum ex se est vacandi Deo. Qui enim cum hoc animo inchoat, & non mutatur in contrarij (hoc est in voluntatem non attẽdendi diuino officio) celebrat diuinum officium ex parte sua studiosè & deuotè, expectans quantum Deus det in prosequendo tam attentionis, quæ spectat ad studiositatem applicatiuam intellectus: & sensus ad attendẽdum, quàm cuiusq; sanctæ affectionis, quæ spectat ad deuotionem obtatiuam promptæ voluntatis ad ea quæ Dei sunt. Sicut igitur contra Ecclesiæ præceptum agit, ex occultissimo interiori odio omittens inquirere &c. ita cõtra Ecclesiæ præceptum agit ex occulto interiori proposito insudioso, & indeuoto dicens officium diuinum.

Qui verò salvo animo vacandi Deo inuoluntarie vagatur, non peccat. Qui verò negligenter se habet circa exequutionem attentionis & deuotionis, venialiter peccat. Nunquàm enim interuenit transgressio præcepti, quamdiu immutatum manet primum propositum vacandi Deo. Hæc de tertio.

Tempus qualiter sit in horarum canonicarum celebratione considerandum.

QVO ad quartum de tempore, distinguendum est: quia priuatim dicendo officium, tempus est totus dies inchoans à vespere præcedentis diei vsq; ad mediam noctẽ sequentis: dicitur tamen vt solas matutinas liceat in vespere præcedenti dicere. Grauẽ tamen est peccatum sine rationabili causa retardare multũ horas: vt dicere primã horã nonã, vel vesperas ũ. Preuenire tamẽ vt quietius aut deuotius dicatur, cõsulitur à iure in cap. presbyter. vt faciẽs manè dicitur horæ vsq; ad vesperas inclusiuè. Tempus autẽ publicæ celebrationis horarum, est iuxta laudabilem cuiuslibet Ecclesiæ ac patriæ consuetudinẽ. Et licet sancitũ sit in iure, vt horis debitis in Ecclesijs cathedralibus & collegialib⁹ horæ dicãtur, nullum tamẽ ego cognosco peccatũ mortale in huiusmodi, etiamsi quandoque negligentia magna intercedat, dummodo communiter seruetur consuetudo: quia in huiusmodi circumstãtijs non puto incurri mortale peccatum sine contẽptu, quoniam non spectant ad substantialia materiæ præceptæ. Hæc de quarto.

Diuinum officium quocunque in loco priuatim celebrari permittitur: publicè autem vt iura iubent in Ecclesia tantum.

QVO ad quintum de loco, nullus est locus in quo non liceat priuatè diuinũ exoluere officium. Publicè autem in Ecclesia celebrandum esse iura iubent à deputatis ad illud: ita quòd deponendi à cleri consortio sunt qui castigati nolunt interesse, vt in Decretis distin. xcij. cap. vlt. decernitur. Vbi tamen contemptus deest, &

pro

propter meam absentiam non notabiliter lædituir diuini cultus officij: & Prælati dissimulant, parum de ijs quæ Dei sunt curãtes, non incurro mortale peccatum ex hoc quòd desum horis canonicis in Ecclesia mea: quia contra præceptum iuris positiui propriè non venio, nec notabile dãmnum infero diuino cultui. Grauiter tamen pecco, si sine rationabili causa me debitis horis subtraho: quia grauis est ratio diuini debiti.

De totalitate autem diuini officij nocturni pariter & diurni in Ecclesijs cathedralibus & collegialibus tãm singularibus quàm regularibus, debita secundum iura, & minimè soluta in tot huiusmodi Ecclesijs, dicendum est quòd vbi tenuitas fructus in causa est & fuit semper quantum est in memoria hominum, excusantur collegiales seruantes consuetudinem: puta dicendo Missam maiorem, & vesperas in Ecclesia, vel aliquam horam, prout ibi moris est antiquitus: quoniam derogatum ibi videtur iuri communi ex rationabili Prælatorum tolerantia, vbi autem sufficienter habẽt prouentus, & extant templa, ac deputati ad huiusmodi cultum percipientes suas portiones, & parum aut nihil exoluunt diuini cultus in ipsis Ecclesijs ex introducto abusu ipsi viderint si vinculo iuris derogatum est.

De illo autem qui in choro versus sui chori submisse sibi tantum dicit, alterius autem chori versus audiendo tantum exoluit, ratio dictat quòd non satisfacit: quia communis exolutio communicantiũ est: ille autem per se loquendo non communicat alteri choro. Et ita habui seriosius. Si tamẽ intelligerẽ, ip viri timorati consueuerũt sic facere, dicerè quòd cõsuetudo bonorum optima est legũ interpres: & charitas quæ

omnia cõmunia reddit, efficit vt versus auditus sit communis omnibus audientibus, tãto magis quanto maiores in choro non debent cantare: sed meditari quæ ab inferioribus cantantur. Hæc de quinto.

Peccatum hypocrisis dupliciter incurritur.

HYPOCRISIS, (quo homo simulat perso nam iusti vel iustioris) peccatũ est: quia mendacij vim habet. Incurritur autẽ dupliciter. Vel formaliter, hoc est ex intentione: vel materialiter. Sed hypocrisis formaliter non est vna, sed diuersificatur iuxta diuersa intentionis obiecta. Intenditur enim in hypocrisi peccato duo mala, scilicet defectus bonitatis, & simulatio illius. Et propterea hypocrisis altera est, quæ intendit vtrumq; malũ: vt quum homo intendit esse malus, & simulare se bonum. Et hæc est perfecta hypocrisis excludens à regno cœlorũ. Altera intendens vnum malum tantũ: scilicet simulare se bonum, vel meliorem quam sit: vt quum homo scit quidem non esse bonum, aut esse malum, non tamen hoc intendit aut contemit, sed solummodo intendit simulare se bonum seu meliorem quam sit. Et hæc hypocrisis si nuda sit, licet non sit peccatum mortale, est tamen peccatum, quia mendacij vim habet. Si verò hæc hypocrisis sit vestita aliquo alio malo fine, ex illo iudicanda est. Si enim finis ille sit contra charitatem, est peccatum mortale.

Si autem finis ille sit vana gloria, non tamen ita quòd in ea ponatur vltimus finis, peccatum est veniale quidem, sed duplicatum. Si autem finis ille sit bonus (puta ad ædificationem aliorũ) nihilominus peccatum est: quia non sunt facienda mala vt eueniant bona.

Hypo

Hypocrisis verò materialiter est quum homo facit opera naturaliter significantia interiorẽ bonitatem, aut meliorem bonitatem, & tamẽ intus non est: nec homo intendit per illa opera simulare illam interiorem dispositionem bonam: vt quum quis quasi eleemosynaliter aut quasi liberaliter dat alicui rem quam ex debito ei dare tenetur, non quòd intendat simulare se liberalem aut eleemosynariũ, sed vel occultare se debitorem, vel aliquid aliud. Et sic de similibus. Vnde scito, quòd ille qui opera ad Dei seruitiũ naturaliter ordinata (vt sunt ieiunium, oratio, eleemosyna) facit ex intentione non seruiendi Deo, sed ob gloriam humanam &c. hypocrisis peccatum incurrit formaliter, implicitè tamen: quia facit opus significans intentionem seruiẽdi Deo quæ in ipso non est, & intendit reputari eleemosynarius vel deuotus &c. Vnde cõcluditur quod intendit simulare intentionem rectam quæ non est in eo, quantumcunque explicitè non intendet simulare, sed gloriam ex opere illo acquirere humanam: redit enim hypocrisis actus in naturam suæ formæ ex tot concurrentibus. Vnde Matth. vj. hypocritas hos appellat, Quum facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut faciunt hypocritæ.

Peccatum iactantiæ sex circunstantijs quale sit agnosci potest.

ACTANTIA (qua quis verbo plus de se quàm sit aut apparet, eleuando dicit) sex habet capita, ex quibus discerni quantum peccatũ sit, potest. Primum est, mendacium: est enim species mẽdacij. Vt hîc discerno si inter

venit iactando mendacium, pernicioſum: aut officioſum, aut iocoſum. Secundū eſt, inclusa laus: non enim iactator purè narrat: ſed tanquàm laudans narrat. Sic ſimiliter hīc diſcernere oportet, ſi laus eſt perniciosa, officioſa, aut iocoſa. Tertiū eſt, arrogantia, quando eſt illius iactātiæ efficiēs causa. Et hic oportet diſcernere ſi eſt perniciosa. Quartum eſt, inanis gloria, propter quam quis ſe iactat. Et hīc oportet attendere ſi ponitur in ea finis vltimus. Quintum eſt, lucrū propter quod quis quandoq; ſe iactat. Et hic oportet inſpicere ſi eſt in damnū proximi. Sextum eſt, vanitas ex qua multi ſe iactant. Et hoc conſtat eſſe veniale.

Tranſeo autem hæc ſub breuitate, ne repetantur quæ de mendacio, arrogātia, & inani gloria in locis propriis dicuntur. Laus quoq; pernicioſa ſicut adulatio, & inanis gloria diſcernitur, ſi ſcilicet laudatur ſeu approbatur aliquid contra Deum aut proximum: vt quodcunq; peccatum mortale. Ex his enim habes, quòd niſi pernicioſa ſit iactantia, ex intentione aut materia cōtra Deum aut proximum, venialis eſt, & frequēs hui manī generis habes.

Idololatriæ crimē plusquàm mortale dicitur.

IDOLOLATRIA (qua ſcilicet alteri quàm Deo diuinus cultus exhibetur) peccatum eſt mortaliſsimum: quia quantū in ſe eſt, æquiparat creaturam creatori.

IEiunij Eccleſiaſtici omiſsio multiplici eget conſideratione, vt ſanè iudicetur. Et ad quatuor capita cuncta reduci poſſunt. Primum eſt, quid eſt de neceſsitate ieiunij. Secundum, qui ſunt dies ieiunij. Tertium, qui tenentur ad ieiunium. Quartum, quali vinculo adſtringamur ad

ad ieiunium.

Ieiunij neceſsitas tria includit neceſſaria.

QVOad primum, de neceſsitate ieiunij, ſunt tria: ſcilicet qualitas ciborum, hora competens, & vetita comeſtio. Exigit quippe omne Eccleſiæ ieiunium abſtinētiam ab eſu carnium. Sed inter quadrageſimam & alia ieiunia hoc interest, quòd quadrageſima requirit etiam abſtinentiam ab ouis & lacticinijs, in alijs autē ieiunijs potēſt quiſq; vti ouis & lacticinijs vbi conſuetudo eſt: vbi autem non eſt conſuetudo, non licet. Quòd ſi alicubi in quadrageſima conſuetum ſit vti butyro, excuſantur: ex quo tāto tempore Prælati ſciunt & non reprehendunt. Horam conuenientem ad comedendum instantū exigit ieiunīū, vt ab hora nomen acceperit: vt patet ex eo quod dicimur ieiunare, vel vſq; ad nonam, vel veſperā, quali tota vis ieiunij conſiſtat ſin protogatione in dieꝫ vſq; ad horā tardiorem. Et verē ſic eſſe teſtatur Eccleſiaſtica obſeruatio. Propter quod quantò plus tarda hora comeditur, melius ieiunatur: nō enim præcipit Eccleſia manducari hora nona: ſed negatiuā, ſcilicet non manducari ante. Et hora quidem cōueniens ante quam non eſt comedendū, eſt meridies groſſa æſtimatione. Sed vbi cōmuniter non ſeruatur à ieiunātibus, poteſt quis comedere illa hora qua cōmuniter ieiunātes ibi comedunt. Et hoc ideò dico: quia paulatim detractū multū videtur horæ: nam trecenti anni adhuc nō ſunt ex quo hora prandij in ieiunio erat hora tertia poſt meridiem: vt patet in dicti Thom ſcriptis. Nunc autē religioſi etiā multū ante meridiē æſtiuo tēpore in quadrageſima videntur comedere. An autem antequàm comedat dixerit clericus nonam aut

vesperam, ad officij magis quàm ieiunij horam refert: ad neutrius tamē speciat necessitatē. Vnica demum comestio nisi ad ieiunium necessaria sit, mentitur Gregor. à quadragesimali ieiunio, dies dominicos subtrahens: quoniam inter dies dominicos tunc & alios tantum vna vel multiplici comestione absinentiā distinguere experimur. Et hoc testatur Ecclesiastica observatio.

Accidit tamen circa hoc quæstio, tum de vespertino ientaculo vocato, collatione vespertina, tum de dividentibus prandiū, tum de propinam seu credentiam facientibus dominis, tum de pluries bibentibus cum aliqua confectione, tum de comedentibus aliquid propter superfluam ariditatem prandij, tum de sumentibus manè ientaculum, seu collationē serotinam, & prandium differentibus ad noctem: videntur enim omnes hi pluries comedere, & tamen non frangere ieiunium. Sed quædam horū facilè patet non admittari vnicæ comestioni intentæ ab Ecclesia. Interpretamur siquidem comestionē per se, hoc est ex intentione comedendi: ita quòd solus ille vltra ordinariam comestionem māducat, qui ideo manducat vt manducet. In quorū numero non computari constat facientes crotemā, sumentes aliquid ne potus noceat, & hoc modo sumentes ientaculum serotinum, & pari ratione dividentes prandiū: puta quia præaccipiūt aliquid seruitores aut lectores mensæ: vel quia surgunt è medio prandio ad aliquid occurrens, & postea redeunt ad terminandum prandium. In his non est ex intentione nisi vnica comestio: quia per accidens divisio illa accidit. Præsumentes autem aliquid manè propter præuisam longam occupationem retardaturam a prandio, ex eodem capite

capite videntur excusari. Sed quia hora nō videtur admittere quòd ad vitandē prandij speciat quod manè sumitur, ideò ex debilitate illi excusantur quādo excusantur: quia scilicet si hoc nō facerent, quasi deficerent, & inepti essent ad id quod interim facere oportet. Sumere verò ientaculum serotinū ad sustentationem naturæ, est præcaldubio iterū comedere, quia directè manducare ad naturæ sustentationē ordinatur. vnde apud religiosos manducatio vocatur refectio: & locus manducādi, refectorium: quia religiosi non debent vti cibo nisi ad reficiendū. Sumere autem dictū serotinū ientaculum ex cōsuetudine, quia sic consuetū est, piè interpretandum est: vt scilicet fiat ne potus noceat. Sumere autē ipsum vt cōfectum ex cōsuetudine etiā sine siti, tolerabile videtur: quamuis verè secundū inducat cōmestionem paruulam: sed quasi pro nihilo habetur, consuetudine suffragante. Verum serotinū ientaculū manè sumere, & prandiū in vesperti num tempus differre, nulla video ratione licere: quia nec consuetudo excusat, nec ius concedit. Posset tamē persona aliqua vel sic complexionata, vel propter occupationes diurnas &c. dispensari in hoc (licet & in alijs rationabilibus casibus, vt dicetur) ab Epō. Nec sumere in ientaculo serotino parum panis, frangit ieiunium: quia ad hoc videtur serotinū ientaculū reductū, vt nō referat quid quisq; sumat, si modū nō excedit. & recte sibi quisq; cōsulere videt, qui illud sumit quod suæ cōplexioni plus prodest, ex quo medicinæ causa cōcedtur. Hæc de primo.

Iura dies ieiuniorū statuerunt & cōsuetudo. Dies ieiunij non sunt ex consuetudine magis quàm iure. Et propterea cōstat & qua-

dragesimam, & quatuor tempora, & vigilias nativitatis Domini, Pentecostes, Assumptionis beatæ Virginis, & omnium sanctorũ, & Apostolorum (nisi Ioannis euangelistæ ac Philippi & Iacobi) natiuitatis Ioannis Baptistæ, ac beati Laurentij, & non plures communiter esse ieiunio celebrandas: nisi alicubi antiqua cõsuetudo aliter obtinuerit in aliquo dictorum dierum: quoniam consuetudo derogare potest iuri, sicut tenet ius præcepti in ieiunijs quatuor temporum paschalium, & vigilia Pentecostes, quorum nullum ex iure apud diuum Thomam est in præcepto: quia est ieiunium exultationis. Hæc de secundo.

❧ Ieiunium quibus personis inexcusabiliter sit obligatorium.

QVO ad tertium (qui scilicet tenentur ad ieiunium) quum hoc sit præceptum generale commune toti populo Christiano, omnes tenentur quos rationabilis causa non excipit aut excusat. Rationabilis autẽ causa in proposito vocatur tam vera quàm æstimata, quàm authorizata: ita quòd non solum quæ verè ac evidenter est causa rationabilis, vt infirmitas, sed etiã quæ à ieiunare debente creditur absque fraude quòd sit causa rationabilis (pura dolor aut debilitas talis quòd putat se quis excusari à ieiunio) & rursus causa dubia an sit sufficiens ad frangendum ieiunium, ex authoritate Episcopi fuerit ea, pro rationabili habenda est. Igitur sub verè rationabili causa cõprehenduntur tria, scilicet impotentia, necessitas, & pietas melioris boni.

Ex impotentia siquidem excusantur pueri & adolescentes vsque ad finem tertij septennij, in quo communiter finit ætas augmenti: quia egẽt nutrimento multiplicato propter augmentum.

Excu

Excusantur senes: quia senectus morbus est incurabilis. Sed ætas qua incipit senectus non est determinata: quia naturaliter aliqui trigesimo anno senescunt, aliqui quadragesimo, alij quinquagesimo, prout habent naturaliter longiores ætates. Communiter tamen qui sunt sexaginta annorum, senes sunt; quia scriptum est. Dies annorum nostrorum septuaginta anni. Vnde in hac ætate, nisi euidenter constat ex robustiore complexione posse absque læsione ieiunare, non tenentur ad ieiunia: quia ex quo de ætate constat, & de robore est ambiguum, non est expectandus casus amplior virtutis: quæ quum manifestè deficere incipit irreparabilis est.

Excusantur infirmi & debiles manifestè, aut iussu medicorum habentium timorem Dei. mulieres prægnantes & lactantes, quia egent alimento multiplici, sicut illi qui crescunt: scilicet pro se, & pro fœtu seu prole. Et hos quidem excusat impotentia naturalis: illos autem qui hora prandij non possunt habere sufficientem refectionem, excusat impotentia habendi panem &c. Ex necessitate excusatur quis quandocunque aliquid impediens ieiunium oportet facere, quod est necessarium ad salutem seu sanitatem corporis vel animæ, vel ad statum temporalem, vel ad virandum damnum, vel ad acquirendum aliquid de ratò contingentibus: vt si oportet aliquem quantũ potest laborare, cum quo non stat ieiunium (quia aliter non potest se suamque familiam alere, vestire, dotare, tenere filium in studio &c.) non tenetur minuere laborem vt ieiunet. Et hinc excusantur non solum laborantes in agricultura, sed in quacunque arte, qui aut vix sic, aut nec sic acquirere possunt

sunt omnia necessaria sibi familiæque suæ &c. si cum huiusmodi exercitio non possunt simul ieiunare. Excusantur quoq; omnes ex necessitate cuiuscunque debiti operis, si cum exequutione debiti operis nō potest quis ieiunare: quia lex ieiunij sicut nō impedit necessaria opera, ita nō impedit opera debita. Et hinc fit, vt quum longum iter debitū, est impediens ieiunium, absolvat à ieiunio. Similiter si vir non potest ieiunando debitum vxori reddere, non tenetur ieiunare. Et similiter si vxor non potest se gratam viro seruare (puta quia propter ieiunium macilenta aut pallida, despicitur à viro) non tenetur ieiunare. Et vniuersaliter nō tenetur homo omittere opus aliquod ad quod tenetur, ob præceptum ieiunij.

Ex pietate autem maioris boni excusantur à ieiunio quicunq; alicui maiori bono incūbunt, quod non possunt ieiunando efficere: quia ieiunium præcipitur vt promotiuū ad bonum, & nō vt impeditiuum maioris boni. Et hinc excusantur qui pietatis seu misericordiæ corporalis aut spiritualis operibus vacant, si cum his non possunt ieiunare: quoniam opera vtriusque misericordiæ meliora sunt quàm ieiunij: iuxta illud Apostoli. Corporalis exercitatio ad modicum vtilis est: pietas autem ad omnia valet. Verum quia peregrinatio sub genere est corporalis exercitationis, plusquàm ieiuniū (quia ieiunium est actus virtutis, scilicet abstinentiæ seu temperantiæ: peregrinatio verò nullius importat virtutis actū, sed à religione imperatiuè assumitur in peregrinatione ad loca sancta) non audeo excusare à ieiunio propter peregrinationem non necessariam ad loca sancta, nisi in duobus casibus.

Pri

Primus est, si illius personæ peregrinatio ad locum illum esset valde vtilis ad diuinum honorem: puta quia est persona authoritatis, ex cuius peregrinatione multum augetur cōmonis deuotio, & ille non potest simul ieiunare & peregrinari. Secundus est, si feruor deuotionis sic accendit ad peregrinandū, vt vtilius animæ peregrinantis sit peregrinari sine ieiunio, quàm ieiunare sine tali peregrinatione. Et vtriusque ratio est vna: quia ieiuniū non debet esse impeditiuum maioris boni. in primo autem casu impediret maius bonum commune: in secundo verò maius bonum proprium. Hæc de causa excusante à ieiunio verè rationabili & sufficiente. De rationabili autem causa æstimata sufficiente ab ipso debēte ieiunare, vel à suadentibus illi, quæris in veritate sufficiens non fuerit: dicendum est quòd si absq; fraude aliqua credit quia se excusari ob aliquem labore, vel dolore, vel occurrentiam, & propterea frangit ieiunium, ita quòd non frangeret illud nisi crederet se in casu illo excusari à peccato violati ieiunij, non est talis transgressor præcepti: quia nec per se agit contra præceptum (quia ex intentione non præterit obedientiam nec abstinentiam) nec per accidēs seu materialiter sic operatur vt reddat peccatum in naturam suæ formæ: quia nihil hīc ponitur intercurrere faciens hanc reductionē: quum nec scandalū nec nocumentū aut aliquid huiusmodi admiscerī ponatur. Et ex hoc capite innumerabiles personæ timoratæ excusantur sæpissimè à transgressione præcepti de ieiunio dum vel ex multis reputatis secundum ipsos rationabilibus causis soluerunt ieiuniū, aut collationem excessiuam putarunt sibi licere absq; solutione

ieiu

ieiunij propter debilitatem, aut propter somnū habendum &c. omnium enim huiusmodi vna est quam diximus ratio excusans. Et cane nē sis imprudens, & nimis sapiens in oculis tuis, dicendo quòd omnino isti soluunt ieiunium &c. & sis causa quòd isti non teiment iuxta suum posse: nam ipsū sic vt dictum est agendo, nō agunt contra præceptum Ecclesiæ, & fortè quandoq; nec venialiter peccant: & ex tua sapientia aget fortè postmodum contra præceptum: sicut ieiunantes ter in hebdomada in quadragesima, audientes à doctis simplicibus quòd qui vnū diem non seruat, reus est totius quadragesimæ, omittunt etiam illorum trium dierum ieiunium, in damnationē vtrorunq;. si enim cæcus cæcum duxerit, ambo in foueā cadunt. Satisfacit enim Ecclesiæ præcepto, qui impotentem se putans ad ieiunū totius quadragesimæ, alternis diebus ieiunat aut bis aut semel in hebdomada iuxta vires suas. Et similiter qui ieiraculo serotino eget pro sustentatione naturæ, & cum illo potest pertransire, nō est propterea licētiatus vt comedat: moralia enim præcepta moraliter sunt interpretanda in executione, vt mos bonus intentus in executione quantū fieri potest seruetur. De rationabili demū causa authorizata, sciendū est quòd optimū refugium dubitantibus ac timentibus est superioris authoritas. Nam qui causam aliquam habet rationabilem quidem, sed iudicio suo nō sufficientem aut dubiam, exponat negotium suum fideliter superiori, & illius arbitriū potest sequi. Superior autem debet non puro consilio, sed authoritatem suam interponendo dispensare, si videtur sufficiens causa, aut cōmutare in aliquam eleemosynam, vel orationem, seu aliquod aliud opus

opus pium, si de sufficiētia causę dubitat, aut causam minus sufficientem absolutè cognoscit, sed suppleudam per commutationem iudicat in tali casu. Verbi gratia: persona suis commoditatibus assueta iter aggressura est, & difficillimū sibi fore cognoscit ieiuniū cum conditionibus itineris, submittit se superiori: & videtur superiori expedire animæ illius in hoc casu dispensationem: & propterea supplēdo cōmutat in aliud opus pium, & præcipuè eleemosynæ. Vocatur autē superior in huiusmodi casibus Episcopus: & si causa facilis est, aut Episcopus non potest commodè adiri, proprius curatus, & apud religiosos suus Prælatus, quia pro his minimis nulla ratio suadet oportere passim Papam adire. Nec solum hæc potest Episcopus, sed etiam potest & debet transferre ieiunium occurrens in magno festo, in antecedentem diem: vt ieiunia Christiani populi consonent iuris dispositioni: vt si vigilia Ioannis Baptistæ occurrerit in die corporis CHRISTI, debet populus mandante Episcopo ieiunare in vigilia corporis Christi, & in die corporis Christi vesci carnibus sicut in die dominico: & in hoc eodem debēt religiosi conformari quantū ad ieiunij translationem. Idem est autem iudicium si in festo solenni patroni ciuitatis vigilia aliqua occurrerit.

Notanter autem loquor de ieiunio vigiliæ: quia Ecclesia fugit vigilias fieri in festis: & propterea Ioannis Euangelistæ vigiliam non facit in festo sancti Stephani. Non horret autem ieiunium quatuor temporum in festis: vt patet de festis sanctorum Thomæ & Matthæi Apostolorum, quæ sæpe in ieiunijs quatuor temporum celebrat. Hæc de tertio.

Vinculum ad ieiunium astringens quale sit.

QVO ad quartũ (quale scilicet est vinculum quo tenemur ad Ecclesiæ ieiunia) ex cõmuni interpretatione videtur vinculum præcepti obligantis ad mortale transgressores ex inobedientia vel cõtemptu: quia contra obedientiam directè ageretur: & hoc habetur pro certo, vel sine rationabili causa vera aut æstimata, vel authorizata, nõ habita generali aut speciali gratia summi pontificis: quia tunc scienter ageretur contra opus præceptũ. Et hoc ego nõ audeo ex iure scripto asserere: quia nullibi scio scriptum esse præceptũ obligans ad mortale nõ ieiunantem: quamuis inueniatur præceptũ, hoc est statutum obligans: hoc est, inuenitur præceptum vt distinguatur cõtra consiliũ, & nõ præceptum antonomasticè, quod solum obligat ad mortale: vt in verbo præceptũ habes infrà. & propterea quantũ est ex iure scripto, nullum cognosco interuenire mortale peccatum in fractione ieiunij Ecclesiæ, si desit cõtemptus. Dixi autẽ generali gratia summi Pont. propter cõsuetudinem refectorij seu tinelli in curia Romana: ex eo enim quòd cum pontificũ tam diuturna scientia sic seruantur, curiales qui tinello sunt cõtenti, non frangunt ieiunia: quamuis panẽ cum acetario seu statutio comedant vespere, prout sibi dari consueuit: sed ieiunant more curiæ. Frangit autẽ ieiunium aliquo die, non toties quoties comedit, de nouo peccat, quia postquàm illud fregit, nõ facit cõtra præceptum, quod impossibile est amplius obseruari. Et quia quolibet die potest quis seruare præceptũ ieiunij illius diei: ideò de nouo quotidie peccat peccato omissionis, qui quotidie omittit ieiunij quadragesimæ &c. Hæc de quarto,

quarto, & tota materia ieiunij: quam si amplius scrutari vis, videre potes commentaria nostra super quæst. clxvij. secundæ secundæ.

Ignorantia quo casu versetur in peccatum.

IGNORANTIA tunc tantùm peccatum est, quam quis potest & debet scire aliquid siue eius, siue facti, & nõ facit quod in se est, vt sciat illud. Tenetur quilibet scire cõmunia & fidei & iuris, quæ cõmuniter à fidelibus Christianis communiter instructis à parentibus & prædicatoribus & cõuersatione Christiana sciuntur: vt articuli fidei, decẽ præcepta, præcepta de confessione, cõmunione, & ieunijs Ecclesiæ. Non ꝙ teneantur scire verba symboli, aut numerare decẽ præcepta, aut scire discernere præcepta: sed ꝙ nouerint fide, esse vnũ Deum omnipotentem, & IESVM Christũ filium, & ꝙ natus ex Maria virgine &c. similiter sciant ꝙ solus Deus adorandus est, nõ esse perturandũ, seruãda esse festa, honorandos parentes &c. Hoc enim est nosse & credere in actu exercito ea quæ quis tenetur scire. Et nõ consistit in scire verba hæc vel illa quæcunq; sint. Præter hæc autẽ quilibet tenetur scire illa quę debet ex suo officio aut gradu, aut voto &c. facere: quũ aliter nõ nisi à casu rectè se habere possit in occurrẽtibus. Est autem ignorantia tunc tantùm causa peccati, quãdo si quis sciuisset, peccatum illud non fecisset. Nec excusat à peccato, nisi sit inculpabilis. Minuit tamen peccatum: quia minuit voluntarium: nisi sit affectata: quia tunc auget voluntarium.

Superstitiosa imaginum obseruatio damnabilis est.

IMAGINIBVS putè astronomicis vti ad effectus subiectos cœlestibus corporibus, nul-

lum peccatū esse videtur: quia vt res purè naturales habētur, nec debemus secreta naturæ præsertim cœlestis influxus, nostri ingenij viribus metiri, vt priscis astrologis nō deferamus. Dixi autem purè astronomicas, vt nulla superstitiosa obseruatio sit adiuncta, aut suffumigationum, aut characterum: quoniam hæc constat nō pertinere ad cœlestes influxus, sed ad secretos intellectus, quorum societas nobis est interdicta.

Sermo indiscretus in peccatum inducere potest proferentem.

IMMVNDITIA in sermone moralis genera sic peccati est, quo immundus redditur operis illud. Vsurpatur tamē primò specialiter pro peccato inordinatæ seminationis humanæ cuiuscūq; præternaturalis: ex hoc enim homo maximè immundus fit. Et sic cōstat esse peccatum mortale: de quo pluries Apostolus loquitur, docens immundos excludi à regno Dei. Vsurpatur secundò pro peccato inordinatæ emissionis superfluorū: vt cibi per vomitum: & similium ex gula procedentium. Et sic ponitur filia gulæ. Frequenterq; est peccatum veniale: vtpote nec cōtra Dei nec proximi dilectionem: turpe tamē, vtpote etiam corporalem immunditiam inferens.

Corporalis indecentia respectu status potest in peccatum quem inducere.

IMMVNDITIA corporalis pro quanto humanum dedecet vsum, peccatum est: quia rectæ dissonat rationi. Est autem in profanis venialis. Sed in sacris si notabiliter offendit, peccatum est mortale, pro quanto ad diuinū irreuerentiam spectat: & tanto magis quanto à Canonico etiā iure sub præcepto prohibetur huiusmodi immunditia, extrà de custod. cuchar. cap. relinqui. Vbi non

non solum sacra vasa, corporalia & vestimenta ministrorum, sed oratoria ipsa præcipitur munda & nitida (hoc est absq; macula) seruari. Aduertant hæc qui sordidis vtuntur in Missarū sacrificio, ita vt abominabile sit tangere & videre.

Libertatis Ecclesiasticæ violatio semper peccatum est.

IMMVNITATIS Ecclesiasticæ violatio mortale peccatū est formaliter loquendo: hoc est ex intētione ficta, vt scilicet illā quis violet: quia inimicū infert Ecclesiæ in priuilegio Ecclesiasticæ libertatis, vel quò ad locum, vel quò ad personas, vel quò ad bona mobilia vel immobilia. Propter imperfectionem tamen actus inuenitur hic veniale peccatum sicut in cæteris.

Immunitas Ecclesiastica multis modis offenditur.

ET SCITO hic sex. Primò, quòd Ecclesiasticam violare immunitatem non est aliqua vna peccati species, sed est tanquā generale peccatum ad omnes sacrilegij species. Violatur siquidem Ecclesiastica libertas, iniuriam inferēdo & personis, & locis, & rebus sacris: ita quòd violare Ecclesiasticam immunitatem sonat quendam generalem actum vitij quòd sacrilegium vocamus. Secundò, quòd in hoc peccato est aliquid formale, & aliquid materiale. Habet enim se vt forma, ex intentione agere contra libertatem Ecclesiasticam. materia autem est illa res in qua Ecclesia læditur, aut dehonoratur. Verbi gratia: cum clericus iudicatur à laico, quum extrahitur ab Ecclesia qui famulus in illa esse debet, quum bona Ecclesiæ vsurpantur ab aliis, formale in omnibus est quòd tenditur contra id in quo Ecclesiastica persona seu Ecclesia-

sicus locus, aut Ecclesiastica res debet esse libera, materiale autem est exemptio clerici à latrocinalis confugientis ad Ecclesiam, ep res seu bona Ecclesiæ sint Ecclesiæ, & sic de aliis. Tertiò, ep crimen hoc potest referri vel ad pœnas iuris, vel ad naturam ipsius peccati. Et si referatur ad pœnas iuris, nõ est violator Ecclesiæ libertatis qui agit contra priuilegium concessum alicui particulari Ecclesiæ, puta si agit contra libertatẽ concessam Ecclesiæ Mediolanensi, aut ordini prædicatorum &c. sed oportet quòd agat cõtra libertatem communem Ecclesiæ. Et hoc non sic intelligas, vt oporteat illum agere contra totam Ecclesiam: sed quòd quicunq; homo, aut quæcunq; res, aut quicunq; locus offendatur: oportet quòd offendatur in illa libertate non quam habet ex proprio, sed quam habet ex priuilegio communi toti Ecclesiæ, ad hoc vt incurrat pœnas iuris latas contra violatores. Sed si ad naturam criminis spectatur, ita peccat mortaliter qui violat libertatem peculiariter concessam alicui Ecclesiæ, sicut qui violat libertatem cõmuniter cõcessam toti Ecclesiæ. nam vtriusq; peccatum, sacrilegium est, violans personam, rem aut locum cultui diuino deputatum. Quarto, quòd huiusmodi libertates seu immunitates Ecclesiasticæ quæ particulariter sunt alicui concessæ, non subiacent scientiæ: nec cõfessor de his debet esse solicitus: quia ex specialibus priuilegijs pendent, quæ debent promulgare illi quorum interest. Sed immunitates communes continentur in iure. Et licet quidem immunitates valde multæ sunt; præcipuæ tamen sunt, quòd secularia placita (hoc est iudiciales processus) & sententiæ seculares, & maxime in causa

causa sanguinis, conclamationes, seditiones, impetus, publica parlamenta, vniuersitatum conuocationes, negotiationes nundinarum & fori, non possunt in loco sacro fieri: nec possunt ibidem reponi supellectilia, vel hospitari, nisi necessitate cogente. Nec potest illi violentia inferri, aut aliquis vel aliquid violenter aut furtiuè inde abstrahi, aut in confinibus frangi, exceptis casibus à iure permissis. excipiuntur siquidem publici latrones (vt piratæ in mari, & similes in terra) & nocturni populatores agrorum, & occidentes vel mutilantes in Ecclesia suhspe vel ab Ecclesia saluentur. Et idem videtur etiam, si hoc vel quodcunque aliud enorme fiat in Ecclesia etiam sine spe quòd ab Ecclesia defendatur: quia frustrà legis implorat auxiliũ, qui in legem committit. Personales autem immunitates manifestæ sunt, quòd Ecclesiasticæ personæ sunt exemptæ à iudicibus secularibus, quòd sunt liberæ à manibus violentis suadente diabolo, & à pedagijs & angarijs. Reales autem immunitates sunt, quòd Ecclesiasticæ personæ exemptæ sunt à gabellis pro rebus suis vel Ecclesiæ, quas non causa negotiationis deferũt: quòd Ecclesiæ possessiones nõ possunt pro alienis debitis obligari &c.

Quintò, quòd violare Ecclesiasticam quamcunque immunitatem contingit dupliciter. Vel formaliter: hoc est ex intentione agendi contra Ecclesiasticam libertatem, seu contra talem Ecclesiasticam immunitatem. Et sic procul dubio est peccatum mortale violare quamcunq; immunitatem Ecclesiasticam, vt dictum est: quia committitur sacrilegiũ. Vel materialiter: hoc est non animo faciendi contra iura Ecclesiastica, sed ex

aliqua passione seu ratione. Et tunc oportet advertere, si actus ille qui fit, sit talis aut fiat taliter vt redeat in naturam suæ formæ: quia si sic esset, licèt nõ cõmitteretur sacrilegium ex intentione, nihilominus incurreretur sacrilegium formaliter, & esset peccatum mortale, sicut contingit in cæteris vitijs materialiter commissis. Si autem actus ille nõ rediret in naturam suæ formæ, esset peccatum veniale propter imperfectionẽ actus.

Discernendum est autem hoc in proposito ex duobus. Primò, ex natura, quantitate, qualitate &c. iniuriæ seu damni illati. Secũdò, ex vinculo prohibitionis præcepti. Nam si opus sit notabiliter iniuriosum aut nociuum, non euaditur sacrilegium. Vnde qui in Ecclesia fornicatur nõ animo iniuriandi immunitati Ecclesiæ, sed casu quamuis ad locum, non excusatur à sacrilegio: quia dum non curauit continere in illo loco ob reuerentiam loco debitam, redit actus tantæ irreuerentiæ in naturam sacrilegij. Et simile est in alijs notabiliter iniuriosis aut nociuis. Similiter si opus est prohibitum sub tali vinculo, vt appareat vinculum esse ligans ad mortale peccatum (vt est excommunicatio) nõ euaditur sacrilegium: vt si quis exigat gabellas à clericis: dum enim non curat exactor incurrere excommunicationem, vt suæ vel alienæ satisfaciat voluntati in exigẽdo à clerico, sacrilegium incurrit, etiam si illud non intendat. Et per oppositum quando opus nõ est notabiliter nociuum seu iniuriosum, & arcto vinculo præcepti non subest, licèt sub immunitate Ecclesiæ contineatur, si desit contemptus, non est mortale peccatum: quia nec formaliter (quia non ex intentione) nec materialiter sacrilegium inuenitur reddire, vt dictum est

sed

sed velut imperfectum quid in hoc genere relinquitur peccatum veniale. Et de horum numero sunt comedere in Ecclesia absq; necessitate, confabulari, consilia facere, hospitari, nauticas ligna ibi seruare, & similia. Ex quibus parua videtur irreuerentia haberi, in nullius iniuriam, aut damnum. Vnde ad quæstionem de venditione canderarum in Ecclesia aut cœmeterio, dicitur quòd aliud est ibi manere vendentes ad vendendum, & aliud est ibi fieri solam venditionem. Primum esset abusionis, nec scio à peccato excusare: quũ dominus ejecerit vendentes ea quæ opportuna erant ad sacrificia: & non propriè de templo, quia templum propriè non introibant, sed de atrio templi: quod templum appellatur ab Euangelista: existens enim populus in atrijs templi, dicebatur esse in templo. Secũdum autem si auaritia desit, & vt satisfaciat deuotioni populi fit, non vitupero, videns hoc à personis religiosis & doctis seruari. Nec propterea primum damno peccati mortalis, sed venialis, si in cœmeterio fiat (quod non est domus Dei, sed fidelium defunctorum) ex quo pontifices sciunt nec reprehendunt, & non pro notabili habetur irreuerentia. Si autem in templo fieret, nisi imperfectio actus excusaret, nõ auderem à peccato mortali excusare: quia licèt Matthæi xxj. dominus ejiciendo vendentes de templo, allegauerit iniuriam maximam, dicens: Vos autem fecistis illam speluncam latronum. Ioan. tamen ij. allegauit irreuerentiam negotiationis, dicens: Nolite facere domum patris mei, domum negotiationis. Et quia hoc dixit vendentibus minima, scilicet columbas (vt ibi patet) consequũs est vt declarauerit negotiationem omnem

Universidad de Deusto
Biblioteca

in templo iniuriosum esse domui Dei, non ex positiuo sed diuino iure. Nota tamen hic quod imperfectio actus in proposito non attenditur penes imperfectionem venditionis, sed penes imperfectionem sacrilegij, quo iniuria fit loco sacro: ita quod perfectus actus est qui completè irreuerens est templo Dei. Et hic esset quum venditor vteretur templo Dei tanquam officina negotiatoria seu ad vendendum: puta si haberet in templo locum ad vendendum quasi in officina. Et hoc insinuant verba domini, dicentis: Nolite facere domum patris mei domum negotiationis. non enim dixit. Nolite vendere aut negotiari: sed, Nolite facere domum negotiationis. Significauit enim per hoc quod ita vendere vt fiat domus negotiationis, est sacrilegium perfectum: vendere autem citra hoc quod fiat domus negotiationis, quum de genere prohibitorum sit, imperfecti est sacrilegij. Vnde ex hac imperfectione excusantur à mortali tam pauperes qui deferunt vænales candelas per Ecclesiam, quàm ij qui propter accidentem tunc pluuiam suas bancas cum candelis vænalibus trahunt intra templum. neutri siquidem faciunt domum Dei, domum negotiationis: sed quasi per accidens ibi vendunt.

Sextò, quòd cõfundendo vocabula immunitatis & libertatis Ecclesiasticæ, hæc & similia intelligẽda fuit. Sed quum ad discernendũ censuras sacrorum Canonũ & casus reseruatos deueniatur, seruia proprietatem nominum, & distingue inter Ecclesiasticã immunitatẽ & Ecclesiasticã libertatẽ. Et per immunitatem Ecclesiasticã intellige emptionẽ loci sacri: per libertatem verò Ecclesiasticam, intelligẽ exemptionem personæ Eccle

Ecclesiasticæ, non solùm in sua persona, sed in omnibus quibus per liberum arbitrium vtitur, & quæ possidet: ita quod si quis iniuriam loco sacro facit, non est reus violatæ libertatis, sed immunitatis Ecclesiasticæ: nec incurrit censuras latas contra violatores Ecclesiasticæ libertatis. Qui autẽ iniuriatur personæ, libertatẽ eius impedendo vt nõ vtatur suis &c. violat Ecclesiasticã libertatem. Vnde Benedictus xj. in Extra. inter cunctas. ponit distinctiones casus violationẽ libertatis, & violationem immunitatis Ecclesiasticæ.

IMpedimenta matrimonij vide infrà in verbo, matrimonium.

☞ Impius in parentes vel alios quoscunq; vitiosus est, & peccator.

IMPIETAS (qua parentibus & patriæ, consanguineis & cõciuibus debitus cultus subtrahitur, aut iniuria irrogatur) peccatum ex suo genere mortale ac valde graue est, contra primum præceptum secundæ tabulæ. Potest autem sicut & similia peccata dupliciter inueniri, scilicet formaliter, vel materialiter. Appellatur autem & est impietas formaliter, qua ex intentione contra patrem vel patriam &c. omittitur vel committitur: vt quum quis inhonorat patrem vt inhonoret, hoc est animo inhonorandi patrem: aut nocet consanguineo vt noceat cõsanguineo, hoc est animo nocendi consanguineo. offendit conciuem vt offendat cõciuem: detrahit patriæ benevolo, vt detrahat patriæ benevolo. Et hoc est propriè crimẽ impietatis, & est mortale ex suo genere: vtpote contra dilectionem debitam parentibus & patriæ. Contingit tamen peccatum hoc esse veniale propter imperfectionem actus: vel ex parte primi motus, ad omittendum vel

committendum cõtra patrem aut patriã, vel ex parte materiæ: puta minimæ omissionis aut cõmissionis, tanquam pro nihilo computatæ.

Alio modo incurritur impietas materialiter: quando scilicet offenditur pater vel patria, aut cõsanguineus, aut cõcivis, sed nõ contemnendo beneficium seu vinculũ sanguinis & patriæ, sed propter alias passiones, vt accidit. Et sic impietas materialiter inueniatur in multis generibus peccatorum, quibus proximi offendi possunt. Et esi circũstantia illius peccati, quo cõsanguineus aut concivis offenditur, mortalis vel venialis iuxta naturam cõmissi vel omissionis: ex si committum in cõsanguineum est mortale, ipsa quoq; materialis impietas est mortalis. Spectat tamen hæc circunstantia ad speciem illius peccati quo offenditur ille qui est consanguineus &c. quia habet idem motivum. Et idem fac de hac circunstantia iudicium, quod est de ingratitudine: quia eadem est virobiq; ratio.

Peccatum impudicitiæ diuersis actibus committi potest.

IMPVDICITIA, qua homo actibus, tactibus, oculis seu amplexibus vtitur libidinose, hoc est delectationis sensibilis quæ ibi sentitur causa (etiam si nullum intendatur aliud opus) peccatum est: quia huiusmodi delectatio ad generationem ordinata est, sicut & cæteri actus veneri: & propterea nisi propter generationem fiat, peccatum incurritur, ob ordinationem propriæ finis. Sed si horum aliquid sic fiat à non coniugibus, peccatum est mortale: dicente Apostolo ad Galatas v. quòd impudicitiam agentes regnum Dei non consequentur. Et ratio est: quia huiusmodi actus impudici eiusdem sunt moris, cuius

cuius esset coitus consummatus inter illos: ita quòd si fiant inter sanguine iunctos, spectant ad incestum: si inter solutos, ad fornicationem: & sic de alijs. Et propterea inter coniuges veniale est: quia concubitus ipse inter eos propter delectationem venialis esset. Ratio autem quare sunt eiusdem moris cum actu consummato, est quia hæc sit accepta (scilicet vt sunt delectabilia secundum sensum tactus) sunt ordinata naturaliter ad actum consummatũ, multò vicinius, quàm delectatio morosa in sola mente consistens, quanto exterior tactus propinquior est consummationi venereæ. Oscula autem & amplexus quæ fiunt ex benevolentiæ signo, licita sunt: quæ autem ex levitate iocosa, venialia sunt. Et scito non esse simile iudicium de tactu & visu. Delectari enim in visu pulchræ mulieris, nullum peccatum est, nisi otiosè aut ad concupiscendum videatur. Et ratio diuersitatis est: quia tactus suapte natura ordinatur ad concubitum, visus autem minimè. Hinc enim fit: vt consentire in delectationem sensibilem quæ est secundum tactum, sit cõsentire in delectationem veneream. Voluntariè autem delectari de persona quacunq; pulchra visa, licet non sit venereum secundum genus suum, potest tamen & facilè fieri venereum ex affectu videntis illecto, tentato &c.

Dæmonis invocatio manifesta, quæ propriè incantatio dicitur, peccatũ est grauissimum.

INCANTATIO omnis, peccatum est mortale ex suo genere: quia invocatio est dæmonis manifesta vel tacita ex aliqua superstitione adiuncta ad nõnullũ dæmonis cultũ. Et propterea non excusatur exercens incantationẽ quãcũq; à mortali peccato, nisi propter imperfectionem

actus

actus ex parte hominis, non per se (hoc est ex intentione) sed per accidens dæmonem invocatis: puta quia nescit intervenire ibi dæmonū invocationem, & bona fide credit se dare operam rei licitæ.

Sed bene nota hanc ignorantiam tacitæ invocationis habere locū in personis idiotis, quamdiu non sunt moniti vt deserant. Nam post monitionē non excusantur amplius: quia cessat bona fides: & inde conuincūtur quòd nō per ignorantiam peccant, qui postquàm sciunt aut dubitant de invocatione dæmonum, nihilominus faciunt. Et similiter non excusantur de præteritis ignorantes, qui si scirent, nihilominus fecissent: quia ignorantia non fuit causa peccati.

Deprehenditur autem tacita invocatio dæmonum ex multis, & specialiter ex septem.

Primò, ex adiuncta aliqua conditione vana vt necessaria: vt si ponatur virtus in verbis sacris, dū tamē scripta sint in pelle aut tali hora, & similia quæ nec ad Dei cultū specīāt nec ad rectā rationem. Hæc enim vana diabolus apposuit vt sua sacra. Secundò, ex adiunctis rationabilibus vt naturalibus: vt si ad effectus naturales adhibeātur characteres significativi: referuntur enim huiusmodi characteres ad dæmones intelligentes ipsos. Tertiò, ex adiunctis nominibus ignotis, vel absolutè, vel ad quid pertinēt: hoc enim dæmonum est opus quasi manifestum.

Quartò, ex excellentia effectus sperati, quia scilicet excedit virtutem naturalium agentium: vt nosse secreta cordium, sanari statim hominem aut equū, & huiusmodi. Et hoc intellige quò ad medicinalia seu naturalia. Quintò, ex vanitate effectus: puta quia quædam sacra verba dicta mouent

uent annulū super filū: & similia vana. Ex hoc enim ipso quòd vanus est effectus, constat quòd non est virtus diuina, sed diabolica, non assistēs verbis sacris, sed assistēs sacrificio quod sibi fit, honorādo ipsum illis verbis. gaudet enim honorari verbis & rebus sacris. Et sciant lectores, quòd volui non experiri sed cōuincere huiusmodi diaboliçā institutionē ad effectus vanos propter vtilitatem fidelis. Accepto nanque filo & annulo, protestatus sum quòd versum illum sacrum Deo vero (cui à Psalmista dirigitur) dicebam, & non tanquam institutum ad mouendum annulum: & sic dixi versiculū illum, & annulus non est motus. vt hinc cognoscant omnes, quòd tunc diabolus mouet annulū quando versus ille dicitur ei, vt ipse instituit. Dicit autem ei tacita intentione quicunq; dicit etiam iocando illum, vt habentem vim ad mouendum annulum: quia vim illam non habet nisi ex pacto olim inito cum dæmone ab aliquo. Et de similibus idē fac iudicium.

Sextò, ex falsis adiunctis: puta quòd Christus habuit febrē aut spasmum neruorū, & huiusmodi. est enim diabolus pater mēdacij: Deus autem non eget mendacijs nostris. Et hinc modo propinquus est septimus, quādo adiūgūtur apocrypha seu incerta. Mirū est enim q̄ huiusmodi incerta habeāt à Deo virtutē, & certa non. Et rursus quòd sanctis viris quibus deus credidit secreta sapiētiæ suæ, & virtutē potentiæ suæ in miraculis & sacramētis, & curis animarū, quibus promisit notitiā omnis veritatis, secretas has sacrorum virtutes negauerit, & vanitis ac personis qualibuscunq; hæc cōmunicauerit. Vnde huiusmodi incerta sunt falsē vt suspecta cauēda. Et si non

non vis falli, nulli in materia incantationū credas: quia impossibile videtur vt non interueniat aliqua superstitio saltem in modo dicendi: puta dicere Pater noster ad aures equi. hoc enim superstitiosum constat esse. & sic de alijs.

Crimen incendiarij voluntarie commissum mortale est. & ciuili pœna mulctandum.

INCENDIARIVS (hoc est malo animo comburens) manifestum damnū infert, & periculo reliqua exponit. Vnde à crimine maximo non excusatur si ex iuuentione facit. si verò præter intentionem ex negligentia, iuxta modū negligentiæ reus est apud Deum. Quod si absque omni ipsius culpa contingat ab eo incendium processisse, nullum peccatum est: sicut absq; culpa tempore statuto communiter incēduntur cāpi in fine Augusti, vel &c. iuxta patriarum consuetudines diuersas. Sunt autem incendiarij excommunicādi. Et si denuntiati fuerint excommunicati, non possunt nisi ab Apostolica sede absolui: vt habetur extrà de sent. excom.

Coitus carnalis inter cōsanguineos cōmissus dānabilis est, quia naturalem destruit honorē.

INCESTVS (quo inter consanguineos seu affines carnalis fit commixtio absque dispensatione matrimoniali) peccatum est mortale inter grauiora, propter naturalem reuerentiam, naturalēq; fœdus violatum. Et sicut ad incestus crimen spectat etiam sine opere consensus in consanguineam seu affinem: ita ad incestus speciem spectant impudicitiæ & carnales cōmixtiones impuberū personarū, si consanguinitate aut affinitate sunt iunctæ: quoniam & sunt huiusmodi actus vt via ad consummatum incestum, & multò propinquius quàm cogitationes ad incestum ordi

ordinantur quantum in se est consummandum: licet ex impotentia ætatis non consummetur.

Imprudentiæ peccatum ex inconsideratione inductum negligentiæ potest attribui, & ideò damnabile est.

INCONSIDERATIO agibilium humanorum quantum ad eas conditiones quas potest & debet homo talis considerare, peccatum est imprudentiæ, siue sit voluntaria ex intentione, quia scilicet noluit considerare: siue ex negligentia, quia non adhibuit suam diligentiam ad considerandum illa quæ consideranda erant. Potest autem esse peccatum mortale, quādo scilicet est respectu eorum quæ sunt de necessitate salutis facienda, dicenda, appetenda, cauenda &c. Veniale autem, quando respectu aliorum. Et hæc intellige de cōsideratione consummata: hoc est procedente ad voluntarium actum matè consideratum, in quo est incōsideratio cōtrariè, vel non consideratū, in quo est inconsideratio priuatiuè.

Aduerte tamen, quòd si contingat aliquē ex sola incōsideratione actuali facere opus aliquod quod scit esse prohibitum, & si tunc actualiter aduerteret ad id quod scit, non faceret, excusatur à mortali: vt si quis non considerans hodie esse festum, emit aut vendit: vel non considerans esse diem ieiunij, comedit &c. aut non aduertens contractū esse vsurariū, facit illum &c. Et ratio horum & similium est: quia non videtur esse in potestate nostra occursus omnium quæ scimus in ijs quæ quasi sine discussione operamur. Et multo magis excusatur ille, qui meditatus quantum bona fide credidit oportere, inuenit se post factum opus aut datum consilio cōsiderationem omisisse. peccatum enim mortale præter inten-

tio

tionem valde difficile, contra intentionem verò impossibile est accidere: in proposito autem & præter intentionem manifestè est, & contra intentionem videtur esse.

Actus incõstantiæ vitiosi sunt & dãnabiles.

INCONSTANTIA (qua homo à bono ac debito proposito recedit non exequendo illud) peccatũ est: quia à rectæ rationis ordine declinat. Est autẽ mortale vel veniale peccatum iuxta materiam subiectam: nam si inconstans omittit ea quæ sunt de necessitate salutis, peccat mortaliter: si verò alias debita, peccat venialiter. Et si inconstãs ex inordinata aliqua passione amoris vel rancoris omittit propositũ prius bonũ aliquod supererogationis, peccat quoque venialiter, quia inordinatè desinit à bono proposito.

INCONTINENTIA (qua homo rectã habens intentionem vincitur à concupiscentia delectabilium carnalium aut honoris, aut iræ) peccatum manifestè est personarũ non omnino malarum, quæ habituatæ sunt in malo luxuriæ, ambitionis, iræ & huiusmodi: nec omnino bonarum, quę habẽt huiusmodi passiones domitas: sed mediocrium, quæ habeant rectã intentionẽ circa castitatem, mansuetudinẽ &c. & tamen vigẽt in eis passiones, vtpote non domitæ habitibus virtutũ: earundẽ enim personarum est continentia & incontinentia. Cõtingit autem dupliciter. Vel ita quòd passio huiusmodi præueniat rationem pugnantẽ rectè sentiẽdo, ita quòd antequã pugnet, cedit: vt sæpe accidit cholericis propter velocitatẽ choleræ, & melãcholicis propter vehementiã impetuosi motus. Vel ita quòd ratiõe inde (hoc est ex parte superiore) & passione huic (hoc

(hoc est ex parte inferiore) pugnãtibus, tandem multiplicata & augmẽtata passio vincit. Vtroq; autem modo si ad cõsensum deliberatũ alicuius quod est peccatum mortale (puta vindictã, fornicationem &c. homo trahitur, peccatũ est mortale huiusmodi incõtinenti: aliter est peccatũ veniale. Et licet Aristoteles in mulieribus nolit continentiam & incontinentiam recognoscere, quia quasi pueri sequuntur facilè absque pugna passiones: in mulieribus tamen Christianis propter lumen fidei quo spiritus concupiscit aduersus carnem, ac per hoc pugnat contra carnem, recognosco continentiam, quum spiritus vincit, & incontinentiam quum spiritus vincitur.

Peccatum indignationis membrum est superbiæ: quapropter damnabile & mortale ãci debet.

INDIGNATIO (qua ex ira homo afficitur proximo tanquã indigno sua affabilitate, conuersatione & huiusmodi) peccatum est propter inordinatam passionem: & cõmuniter veniale, procedens ex eo quòd indignum reputat se à tali nunc &c. pati seu tractari. Potest tamen esse sine peccato, quando scilicet ex fusio rationis iudicio procedit: iuxta illud Greg. Indignãtur insti, sed non dedignantes, hoc est non habentes affectum inordinatum. Potest & esse peccatum mortale, quando vsq; ad subtrahendum aliquid de necessitate salutis impendendum proximo procederet, aut vsque ad deliberatum contemptum aut odium proximi cresceret.

Contemnens auditum verbi Dei infidelis dicitur, & peccator mortalis.

INFIDELITAS Christianæ fidei opposita, priuatiuè sumpta (hoc est illius qui nunc est ha-

bere fidem quia est homo, non tamē habet) tunc tantum est peccatum, quum negligit audiuit fidei credere: iuxta verbum Domini, Si non venissem, & locutus eis non fuissem, peccatū non haberent infidelitatis. Contrariè autem sumpta, peccatum semper est maximum. Et distinguitur in tres generales species: scilicet paganorum, hoc est eorum qui nullo pacto fidem susceperunt Christianam: Iudæorum, qui profitentur in veritate nostram fidem in figura, & negant illam in seipsa iam claram: & hæretcorum, qui sunt baptizati, sed pertinaciter errant in fide.

Et quāuis infinitæ sint hæresum species, iuxta infinitas erroneas sententias, quæ contra fidem possunt esse: de his tamen non oportet sollicitum esse confessorem quantum ad peccati notitiam, sed solum quantum requirit medicina adhibenda: vt non remaneat in aliquo errore, vt sanus fiat totus, vt non facilè redeat ad vomitum &c.

Incurritur autem infidelitatis peccatum tripliciter. Primò, ex intentione: vt quūm quis in his quæ ad fidei necessitatem spectare novit, ab Ecclesia dissentit deliberatè credēdo oppositū. Et tunc est peccatum mortale maximum. Et si Christianus est, vocatur peccatum hæresis: & est excommunicatus si in exteriorem aliquē actum etiam coram seipso solo exierit; & reservatur absolutio Papæ cum reliquis de cœna Domini. Secundò, per primos seu imperfectos motus: vt quum quis ob tentationes aut rationes auditas &c. quasi vacillat in ijs quæ sunt fidei, non tamen ad deliberatum consensum discernēdi pervenit. Et hoc est peccatū infidelitatis quidē, sed veniale propter imperfectionem actus. Et licet modò sit gravius, & modo minus grave iuxta modum

modum negligentiæ: semper tamen est graue propter genus arduum. & ideo statim abhorrendum est, quum aduertitur quicquid contra fidem occurrit dicendum, aut audiendum, aut cogitandum &c. Tertiò, propter ignorantiam ex parte materiæ: vt quia vel scit materiam spectare ad fidem, sed nescit se errare in illa: vel nescit materiam spectare ad fidem, quæ tamen ad illam verè pertinēt: & in vtroque casu putans se rectè sentire, minus tenet, affirmat atque asserit errorem quem non videt esse errorem, infidelitatis peccatum materialiter incurrit: vt contigit sancto Cypriano martyri: qui cum octoginta Episcopis (vt habes xxxi. distinct. cap. præter hoc) appellauit baptismā hæreticorū lauacrum diaboli: quod beatus Aug. redarguit. Et quia in huiusmodi materialiter tantūm erratur in fide, & non formaliter (hoc est ex intentione: quia omnino intendunt tales stare in fide sanctæ matris Ecclesiæ, imò pro illa pugnare, & intellectum in illius obsequium captiuare) non incurritur mortale peccatum. Sed tamen peccator propter nimiam adhæsionem: quod in Cypriano excusabilius fuit ex sententia tot Episcoporū, & martyrij tandē charitate omnino deleri.

Infidelium conuersationē habere in humanis occupationibus quamuis peccatum non sit absolutè, euitandum tamen est vt occasio peccandi, & scandali pusillorum, vbi scandalum timetur. De Iudæis autem in verbo Iudæi dicetur.

In ijs autem quæ ad infidelitatis cultum spectant, nullo pacto communicādum est. Vnde non licet commodare aut donare aut vēdere illis aliquid pro vsu suorū sacrificiorū, & huiusmodi: quoniā particeps esset quis criminis, vtpote ad-

iuuans illos ad exequēdū infidelitatis fuæ cultū.

INfidelitas vt est violatio promissionis, tractatur infrà in verbo, perfidia.

Gratias pro acceptis beneficijs non referens, aut referre contemnens, peccatum incurrit ingratitudinis.

INGRATITVDO (qua homo pro accepto beneficio gratias non refert opere pro loco & tempore, aut non agit lingua, laudando &c. aut non habet animo, recordando, recognoscendo, & affectum benevolum habēdo) peccatum procul dubio est: quia contra rectam est rationem, violatur enim morale debitum: nam pro beneficio accepto debetur statim gratus animus, gratáq; lingua, & gratum opus pro loco & tempore. Et multò magis ac maius ingratitudinis peccatum est, si aut animum malum rependat quis, aut vituperet, aut offendat illum à quo beneficium accepit. Committitur autem ingratitudinis peccatum dupliciter: scilicet formaliter, & per se, hoc est ex intentione: vt quum quis adeò ingratus est, vt vices non rependat, aut malas vices reddat beneficio seu benefactori vt sic. Et hoc est propriè peccatum ingratitudinis, quod est speciale peccatum ab alijs distinctum: & hoc est esse ingratum ex interiori contemptu beneficij. Et est peccatum mortale ex suo genere: quoniam contemptus beneficij est contemptus non tam effectus quàm boni affectus benefactoris, & contrariatur directè dilectioni debitę benefactori. Contingit tamen hoc esse veniale propter imperfectionem actus, & propter primum motum ad contemnendum, & propter beneficium minimum: quia minimum tāquàm nihilum: ita quòd inde fiat vt contemptus non sit perfectè contemptus propter imperfectionem materiæ: sicut furtum rei minimæ non est perfectè furtum propter imperfectionem materiæ.

Materialiter autem incurritur ingratitudinis peccatum, quando vel omittitur aliquid necessarium ad gratitudinem, vel committitur aliquid offensiuum benefactoris non eo animo vt ingratus sit, sed alia intentione. Et tunc ingratitudo non est speciale peccatum, sed circunstantia peccati in benefactorem commissi. Et si quidem omittitur aliquid de necessitate salutis exhibendum benefactori, aut committitur aliquid de necessitate salutis, cauendum ne fiat in benefactorem, peccati mortalis rationem induit circunstantia illa. Si verò omittitur aliquid aliter debitum, aut committitur aliter vitandum, venialis est. Et quia in omni peccato includitur huiusmodi circunstantia materialis ingratitudinis ad Deum omnium datorem, non oportet scrupulo quenquam moueri de huius confessione circunstantiæ, sed de illius contritione assidua solicitum esse. Verùm quando offensa notabilis in Benefactorem aliquem commissa est, explicanda est, sicut aliæ circunstantiæ aggrauantes infinitæ, non tamen mutantes speciem.

Inhumanus dicatur qui se ipsum nimis contemnit, & peccare in hoc potest.

INHVMANITAS (qua homo hominem se esse quasi oblitus, alienæ miseriæ non se æstimat participem) peccatum est durioris cordis: quia misericordiæ virtutem tollit, qua humani nihil à nobis alienum putamus, & qua si vnum membrum Iesu Christi patitur, reliquum compatitur: sumus enim omnes vnum corpus in Christo, singuli autem alter alterius membra.

Universidad de Deusto
Biblioteca

inquit Apostolus. Habet autem duas malas matres: quoniam ipsa cordis duritia ex superbia nascitur, qua quis se tanti tenet, quasi sit adeò celsus, vt ad ipsum mala vix pertingere possint. exterior verò omissio subuentionis, ex auaritia nascitur. Vnde inhumanus à tribus est vulneribus curandus, vt discat quid est, misericordiam volo.

Iniustitia semper est peccatum mortale.

INIVSTITIA (qua quis iniustum facit in quacunque materia) peccatum est mortale ex suo genere: quia illarum est nocumenti quod charitati repugnat. Et hoc intellige quando homo facit per se (hoc est ex intentione) aliquid iniustum, intendens rem, aut famam, aut honorem, aut membrum &c. tollere. Nam quando per accidens aliquis iniustũ facit (puta quia nec intendit offendere in aliquo proximũ, nec scit per se per actum sum lædere quenquam) nõ est peccatum mortale: nisi magnitudo nocumenti illati, aut negligentia sciendi, reducat actum in naturam iniustitiæ. Exemplum primi: si quis ex loquacitate mulierem communiter habitam pro pudica, lædat notabiliter in eius fama. Exemplum secundi quantum ad ignorantiam facti: si quis faciendo sagittam interficiat hominem sibi manentem: quia non fecit diligentiam suam an ibi posset homo lædi sagitta. Quantum autem ad ignorantiam iuris: vt si quis violenter eiiciat propria authoritate hominem iam olim possidentem agrum suum, quia putat licere sibi rem suam sibi vendicare, in huiusmodi enim redit actus in naturam iniustitiæ. Est autem iniustitia peccatum veniale propter imperfectionem actus ex parte actus, vt primi motus: aut ex parte materiæ, vt in re minima.

Peccatum inobedientiæ dupliciter incurritur.

INOBEDIENTIA (qua suo superiori homo subditus non obedit in illis in quibus illi subijcitur) dupliciter incurritur. Vel per se, hoc est ex intentione. Et hoc est ex suo genere peccatum mortale: quia iniuriũ facit superiori suo, contemnens illius præceptum. Idem namque est contemptus præcepti, & nolle extra intentionem obedire præcepto: quia qui ex intentione inobediendi transgreditur præceptũ, vult non subijci per obedientiam præcepto: quod est nolle subdi præcepto: quum non ad aliud subdatur homo præcepto nisi ad obediendum. Quia ergo paria sunt contemptus præcepti, & nolle ex intentione obedire præcepto, constat peccatum mortale esse non obedire subditum præcepto superioris vt non obediat. Intellige autem præcepti nomine, omne superioris mandatum obligans subditum ad obediendum: ita quòd non exigitur vt sit præceptum autonomastice (hoc est obligans ad peccatum mortale) sed sufficit quòd sit præceptum, hoc est habens vim obligandam subditi ad obediendum, vt præceptum in moralibus distinguitur contra consilium. Et intellige quòd inobedientia formalis (hoc est ex intentione vt non obediat) sufficit ad peccatum mortale inobedientiæ. Contingit tamen interuenire peccatum veniale propter imperfectionẽ actus, vel primi motus, vel materiæ minimæ: vt sæpe dictum est in similibus.

Incurritur autẽ inobedientia materialiter, quãdocunq; non ex intentione inobediendi, sed alia

intentione cõtra præcepta Dei vel superiorum homo facit. Et tunc inobedientia non est specialis peccatum: sed concurrit generaliter cum omni peccato, inquantum in eo est inobedientia Dei: & similiter inobedientia præceptorũ iuris vel Prælati, tanquam generale peccatum omnium transgressionum iuris vel mandatorum à Prælato inuenitur: quando subditus non ideo transgreditur vt non obediat. Et propterea de huiusmodi inobedientia materialiter audiendum est secundum grauitatem peccati cum quo concurrit: nam si concurrit cum peccato aliàs mortali, est mortalis: & si cum peccato aliàs veniali, est venialis. Et hinc fit, vt si superioris præceptum obligans ad mortale subditus transgreditur non eo animo vt non obediat, sed ex alia voluntate, peccat mortaliter: quia materialis inobedientia concurrit cum peccato aliàs mortali, hoc est ex vitalis præcepti constituto inter peccata mortalia.

Mens humana debet ab inquietudine vacare: ne solicitudine nimia labatur in peccatum rationem omittens.

INQVIETVDO mentis peccatum sonat commune multis materijs, prout aliqui inquietam tenent mentem circa negotia secularia ex auaritiæ affectu, alij circa ea quæ sunt Veneris, alij circa ea quæ sunt gulæ, alij circa ea quæ sunt vindictæ &c. Vnde potest esse peccatũ mortale, quando ex mortaliter malo animo est deliberatè. Et potest esse veniale peccatum: vtpote vel ex malo habitu præcedente veniens absque deliberatione, vel circa venialiter malam materiam versata: vt cõtingit negotiatoribus lucrosis auaris absque cuiusquam damno.

Pec

Peccatũ insensibilitatis qualiter cõmittatur.

INSENSIBILITAS, tarissimũ peccatum est: quo quis sine rationabili causa fugit delectationes sensibiles naturales. Et si inuenitur hoc peccatum, mortale est: vt si quis horreret intantum delectationes sensibiles, vt necessaria ad cibandum seipsum subtraheret, aut negaret debitũ vxori, & breuiter necessaria prætermitteret. Aut ex lapidea natura cõstaret homo talis: ita quod fortè non haberet tantum luminis & liberi dominij super suam malam cõplexionem vt mortaliter posset in hoc peccare.

Insipientia inquantum oppositum est sapientiæ peccatum causat.

INSIPIENTIA pro quanto peccatum sonat contrarium sapientiæ, malè affectæ mentis ad affectiuè iudicandum secundum primam causam, crimen est: siue tollat à se Deum vt finem suorum operum, siue vt prouisorem, siue totaliter: iuxta illud, Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. Sed tunc vsqueadeò excæcat vt infidelitatem inducat, qui enim primò operatur tanquam qui putat nõ esse Deum, non multũ distat vt putet & dicat in corde suo nõ esse Deum.

Violatio interdicti Ecclesiastici semper est prohibita.

INTERDICTI Ecclesiastici violatio, peccatum videtur solummodo clericorum, quoniã solis clericis pœna indicitur. Nec etiam est clericorum qualitercunque, sed pro quanto exercent aliquid certo ordini deputatum: ita quod nec ipsi clerici violant interdictum, nisi faciẽdo aliquem actum ordinis. Ex pœnis autem irregularitatis & suspensionis ab officio & beneficio, & inelegibilitate & impositabilitate &c.

quas clericus violans interdictum incurrit, appa
ret peccatū esse mortale: tanta enim multiplicatio tam grauium pœnarum, graue delictū supponit. Nec quantum ad hæc refert, an ipse clericus sit interdictus, an hæc faciat in loco interdicto. Intelliguntur autem in proposito appellatione clericorum non solum qui verè sunt clerici, sed etiā moniales quæ nullius ordinis sunt capaces: vt patet in cap. postulastis. de cleric. excommunic. & cap. ministrante. Ita quòd ipsæ tunc violare intelliguntur interdictū, quando officiarent Ecclesiam vt prius, & breuiter illa facerent quæ clericis intelliguntur prohibita, tanquàm cōperentia ex ordine aliquo. Et quoniam imponitur eis multum grauis pœnitentia (scilicet quòd in arctiori debent retrudi monasterio ad agendum pœnitentiam) apparet similiter peccatum mortale. Verùm huiusmodi apparētia mortalis peccati, siue in clericis, siue in monialibus, non cogit fateri peccatū mortale: quia solæ pœnæ sunt temporales, quas potest homo cum merito incurrere: vt patet in iudice qui meruit irregularitatem iudicando iustè hominē ad mortē: omnes enim huiusmodi pœnas aut maximas inter illas incurrit homo absque peccato. Et propterea sicut excōmunicatio minor potest incurri absq; mortali peccato, & tantūm priuat hominem à maximis mysteriis factis & necessarijs singulis hominibus (quia priuat à perceptione sex sacramentorum) ita interdictum sicut & irregularitas & suspensio incurritur absq; mortali peccato, quantum est ex parte pœnarum. aliūde liquidē potest esse mortale, scilicet ex parte contemptus aut præcepti adiuncti, si contingat aliquid horum adiungi. Dixi autem violationem

inter

interdicti peccatum esse clericorū quatenus clerici: quia laici non propriè violāt interdictum nisi faciendo à clericis illud violari: & tunc nō minus quàm clerici peccant. Et in multis casibus huiusmodi, incurrunt laici excommunicationem: vt habes suprà in verbo, excommunicatio.

Sed si clericis violantibus aut non violantibus interdictum, laicus interdictus aut in loco interdicto audit diuina quæ ibi dicuntur, dicendum est quòd peccat quidē, si ipse laicus est interdictus: quoniā debet humiliter sustinere interdictum, & obedire abstinendo à diuinis. Si tamen ipse non est in culpa, nec est nominatim, sed vt vnus de populo interdictus, & sine scandalo ex deuotione hoc faceret tanquam putans innoxijs pias interpretationes pœnarum subuenire, creditur excusari à tanto. Si autem ipse non est interdictus, sed audit in loco interdicto, non videtur peccare: quia ex quo ibi diuina dicuntur ipso non authore, melius est vt fructum ex illo multo bonus percipiat, quàm quòd absque tamen hoc esset fomentum clericorum ad non seruandum interdictum. Et similiter si celebrās admittit ad diuina aliquem interdictū, non teneor ego exire: quia non est assignatum delictum participi in diuinis cum interdicto sicut cum excommunicato: quamuis celebrans incurrat suspensionem ab ingressu Ecclesiæ: vt patet in cap. Episcoporum. de priuileg. in vj. Aduerte hic, quòd hodie nullus tenetur seruare interdictum à iure vel à iudice positum, si non est contra certum locum aut personam denuntiatum: quia sic in Concilio Constantiensi sub Martino quinto indultum est: vt patet in constitutione superius

reci

recitata in tractatu de excommunicatione minore.

Confessores qualiter se habere debeant circa pœnitentialem interrogationem.

INTERROGATIONES pœnitentium à confessoribus, propter finem huius operis occurrunt hic inserendæ: vt confessor sciat exercere officium suum. Vbi scito primo quòd vt in verbo, confessor tactum est, confessor tenetur ad interrogandum pœnitentem in casu quo putat aut rationabiliter dubitat omitti aliquid necessario confitendum si non interrogat: quia tenetur iudex discernere omnia necessario discernenda ante sententiam absolutionis: alioquin iudicis officio abuteretur. Vnde si ad necessaria discernendum oportet interrogare, tenetur interrogare. Et quia abusus sacramentalis iudicij est sacrilegium, proculdubio peccatũ est mortale nolle interrogare de necessarijs. Et cõfirmatur hoc ex iuris authoritate extrà de pœniten. & remis. omnis vtriusque sexus. Vbi dicitur de cõfessore, diligenter inquirés peccatoris & peccati circunstantias. Vbi autem confessor bona fide putat nõ esse opus interrogatione, nõ peccat: quia præcepta affirmatiua, quale est de interrogando, intelliguntur pro loco & tempore, & secundum omnes prudentiæ circunstantias. Imprudentis autem est interrogare quem, aut quando non putat bona fide interrogandũ. Scito secũdo quòd interrogationum quædam sunt præambulæ ad confessionem, & quædam sunt ipsius confessionis. Interrogationes præambulæ sunt tres. Prima, si audiendas potest sibi subdi quò ad sacramentum pœnitentiæ: iuxta dicta in verbo, absolutio: quia aliter non posset ipsum absoluere. &

& propterea ante omnia oportet nosse si est de sua parochia vel diœcesi &c. Secunda, si est impeditus, ita vt non possit ab ipso absolui: puta si est excommunicatus aliqua reservata excõmunicatione, si est in cõcubinatu, si vsurarius, si perseverans occupator alieni, seu tyrannus, & quæcunq; huiusmodi. Et hoc vt non possit postea pœnitens cõqueri dicendo, quòd voluisti audire & scire facta mea, & non vis me absoluere &c. Similem quoq; cautelam adhibe Ecclesiasticis, qui detestabilem abusum habendi tot beneficia curata incompatibilia absque rationabili causa sequentes confidunt in bullis scriptis, prædicendum est eis. Prouide primùm vt sit tuta cõscientia secundum Deum, & deinde audiam. Præmittendi sunt quoque Ecclesiastici comati &c. ad tonsorem, & deinde audiendi. Et sic de alijs.

Tertia est, si præparatus est diligẽti discussione præmissa ad confitendum. nam impossibile humano more videtur, vt statim quis longi temporis delictorum negligentiarum recordetur: ita vt possit credi illum diligenter discussisse conscientiam suam. Oportet autem præcogitasse secundum suum modũ iuxta fragilitatem humanam, & postea supplementum à cõfessoris inquisitione sperare. Hæc de præambulis.

Ante interrogationes autẽ confessionis, faciat confessor pœnitentem dicere peccata sua modo quo scit: quia hoc recta ratio & iudicij & medicinæ requirit. Nam accusator debet se prius accusare: & similiter æger debet dicere quid sibi dolet, caput, an stomachus &c. Pœnitens autem est accusator suimet, & est æger: confessor autem, iudex & medicus. Nec hoc putes rẽpus perditum: quoniã ex tali spontanea cõfessione quãtus

quamuis crasso modo, habes circa quæ interrogare debes. Memento autem non interrumpere accusantem se: sed postquam compleuit, interrogato ordine qui tibi magis placuerit. Nos aliorum ordinem sequentes, secundū decē præcepta interrogationes quæ videntur necessarię, summatim per capita pro memoriali subiungemus. Circa primum præceptū capita nouem occurrunt. Primum est, de infidelitate. Si recessit à fide nihil credendo: quod est apostasia à fide. Si non credidit aliquid fidei: quod est hæresis. Si verè dubitauit de ijs quæ sunt fidei: quia dubius in fide, infidelis est. Intelligo si deliberato consensu voluit dubitare, & nō credere. Si vacillauit in fide citra deliberatum consensum, est veniale. Si ex timore negauit fidem verbo vel signo, quamuis non corde: quia mortale est. Secundū est, de idololatria. Si adorauit dæmonē: & breuiter aliud quàm verum Deum. Tertium est, de blasphemia Dei & sanctorum. Si blasphemauit Deum aut sanctos. Si maledixit Deū aut sanctos &c. aut iniuriosè impudica membra sanctorū dixit &c. Quartum est, de falso cultu veri Dei: vt si Iudaicum etiā cultum seruauit, aut in cultu Ecclesiastico falsum inseruit: quia perniciosum esset mendacium cultus. Quintum est, de superfluo cultu veri Dei: vt si fiat excessus corporalis apparatus, aut cantus, aut soni: quod communiter veniale videtur. Sed si excessus cōsistat in hoc quòd adiungitur diuino cultui cantilena aliqua (siue in voce humana, siue in voce organi) mortale peccatū est ex suo genere: quia iniuria irrogatur Ecclesiastico cultui ac Deo, dum colitur huiusmodi cantilenis. Sextum est, de inuocatione dæmonum explicita: quia mortale

tale est. Et similiter si familiaritatis aut pactum, aut sociale colloquiū cum dæmone habeat: quia non licet cum eis nisi hostiliter aut dominatiuè diuina virtute se habere. Colloqui autē cum dæmone in arreptitijs & energuminis vanè & curiosè (vt à multis fit) peccatum proculdubio est: quia publicani sunt nobis hostes. Mortale autē nō videō, si nihil aliud peius curiositate aut vanitate occurrit: quia imperfectum quid in genere socialis conuersationis hoc est. Septimum, de incantationibus & diuinationibus per superstitiosa, in quibus dæmonis inuocatio implicitè inuenitur: quoniam mortale est, nisi ignorantia excuset: vt habes in locis propriis. Et his annectuntur diuinationes per astra, somnia, auguria, sortes, quando superstitiosæ sunt: & de portantibus breuia superstitiosa ad collum &c. Octauum, de perfidia votorum. Si non impleuit votum tempore debito. Si vouit facere malum: puta percutere. Si vouit non facere bonum aliquod: puta non mutuare, non fideiubere: quia non solum non valet, sed peccauit vouendo. Nonum est, de tētatione Dei. Si tentauit Deum, volens Deum succurrere sibi miraculo quum posset se pascere: aut &c. Circa secundum præceptum occurrunt tria, iuxta tres comites iuramenti: Iurabitis in iudicio, iustitia, & veritate Hierem. iiij. Quantū ad veritatem. Si iurauit assertiuè, scienter falsum: vel dubitans, assertiuè tamen iurauit. Et similiter si promissoriè iurauit non intendens implere. Et similiter si comminatorie iurauit. Et si quod iurauit se facturum, noluit implere. Quantum ad iustitiam. Si iurauit se facturum malum, præcipuè peccati mortalis. Quantum ad iudicium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cium. Si iurauit indiscretè & sine rationabili causa. Et ad hæc reducitur interrogare, si fuit causa quòd aliquis iuraret falsum aut malũ, aut non impleret iuramentum. Circa tertium præceptum occurrunt quinque: scilicet de tempore sacro, de actibus sacris, de loco sacro, de rebus sacris, de personis sacris. Circa primum. Si festos dies violauit, opera seruilia aut alia ab Ecclesia prohibita exercendo, aut iubendo illa fieri. Si omisit Missam diebus absq; rationabili causa. Si diem festum audita Missa cõsumpsit in ludis vanis &c. Si tempore sacrorum ieiuniorum (hoc est quadragesimæ, vigiliarum, & quatuor temporum) omisit ieiunare absque rationabili causa. Si violauit hæc eadẽ cibis prohibitis. Circa secundum. Si non cõmunicauit in pascha te. Si non est confessus semel in anno. Si confitens mentitus est, vel tacuit aduertẽter aliquod mortale: quia in hoc casu cõfessio vtpote dimidiata esset iteranda. Si non peregit pœnitentiam iniunctam. Si contraxit matrimonium cum personis sanguine iunctis vsque ad quartũ gradum. Si contraxit matrimoniũ clandestinũ. Si neglexit sacramentũ cõfirmationis pro se aut iis quorũ curam habet. Si neglexerit ire ad prædicationem, & scire quæ tenetur scire. Si fecit sacros actus (hoc est actus alicuius ordinis, vt celebrare, facere diaconatũ, & huiusmodi) & breuiter, si dedit aut suscepit sacramentũ aliquod in peccato mortali: hoc est absque illius contritione: aut ad hoc faciendum induxit aliquem. Si excõmunicatus ingessit se diuinis, puta Missæ, officio, processioni. Si cum excõmunicatis participauit in diuinis extra casus concessos. Si excõmunicatus minore excõmunicatione suscepit

pit aliquod sacramentum. Si suspensus aut irregularis, aut interdictus ingessit se, phibitis sibi. Si quis tenetur ad officium diuinum, non dixit illud. Si ex proposito euagata mente illud dixit, in parte præcipuè notabili. Si dixit illud ita colludendo vt non exprimeret dictiones, sed principium & finem versus sonando: quoniam si verè ita est, non satisfit. Si mutauit officium ad libitum. Circa tertiũ. Si violauit locũ sacrum (hoc est Ecclesiam, aut cœmeterium) semine aut sanguine humano. Si violauit loci Ecclesiastici immunitatem, inde furando, rapiendo, vel extrahendo vt inde homines, aut ibidem prohibita exercuit vel exerceri fecit: vt iudicia secularia, parlamenta &c. Si interdictum non seruauit. Circa quartũ. Si abusus est sacramentis, & præcipuè Eucharistia, aut sacramentalibus, puta oleo sancto, & huiusmodi. Si non seruauit formas sacramentorum. Si iniuriam fecit sanctorum reliquijs aut imaginibus. Si vsurpauit aut occupauit res mobiles vel immobiles Deo dicatas: vt sunt res Ecclesiarum.

Circa quintum. Si percussit aut quomodolibet violenter aut clericum seu Ecclesiasticam personam. Si carnale peccatum similiter commissum est per ordinem sacrum, aut religionem, aut votum castitatis. Si libertatem à gabellis &c. Ecclesiasticarum personarum violauit, exigendo ab eis prohibita exigi. Circa quartũ præceptũ occurrunt quinq; scilicet de impietate, inhumanitate, inobedientia, inobseruantia, & ingratitudine. Quantũ ad impietatem. Si parentes non honorauit. Si illis non subuenit. Si sanguine iunctis debitum honorem & subsidium non impendit. Si patriæ, si conciuibus & patriæ benevolis

debita non exhibuit auxilia & officia. Si filios aut nepotes sibi commissos non educauit, instruxit, curauit. Si maledixit illis. Si neglexit corrigere illos verbo & verbere vt expedit, præcipuè in peccatis mortalibus: vt blasphemiæ &c. Si vxorem vel virum malè tractauit. Si famulos famulasq; malè gubernauit: & econtrario si his debitum non fecerunt. Quantum ad inhumanitatem. Si crudus ad pauperes. Si ad opera misericordiæ negligens. Si de superfluo non fecit eleemosynam. Si existenti in necessitate extrema aut magna, non subuenit vt potuit. Si contra pauperes aliquid fecit, aut dixit, aut impedijt aliquam eis conferendam eleemosynam.

Quantum ad inobedientiam. Si ex cõtemptu nõ obediuit: seu si nõ obediuit vt non obediret. Si nõ obediuit in ijs quæ sub præcepto mortalis peccati mandata sunt. Si nõ obediuit in damnũ alicuius. Si non obediuit in ijs quæ sunt notabilis importãtiæ. Si non obediuit in communibus mandatis. Et hic infere de obseruatione legum & statutorũ &c. Quantũ ad inobseruantiã. Si principibus & his qui in dignitate sunt cõstituti non detulit debitũ honorem & reuerẽtiam & subiectionẽ verbo & opere. Si magnatibus &c. non allurexit &c. Quantum ad ingratitudinem. Si ex contemptu beneficij aut benefactoris fuit ingratus: seu si ideò fuit ingratus vt esset ingratus. Si fuit ingratus verbis. Si affectiõ non habuit retribuendi. Si memoriã non replicauit recõpensandi, sed obliuioni mãdauit beneficiũ. Si benefactori detraxit, aut malefecit, aut fieri fecit.

Non occides, quintum præceptum. Vbi de iniurijs personalibus mortis, mutilationis, vulneribus,

tibus, vinculorum, carceris, seruitutis, cruciatus, & exilij, consistentium in facto. Si occidit, aut occidere attentauit. Si infantem tenuit in lecto cum periculo oppressionis. Si procurauit abortum viuificato fœtu. Si etiam procurauit abortum ante viuificatum fœtum, scilicet primo mensequta etiam mortale est, minus malum tamen. Si venenum sterilitatis sumpsit aut dedit. Si aliquid horum fieri fecit, aut dedit consilium, auxilium vel fauorem: imò si non obstitit quum posset, in crimine est. Si mutilauit aut mutilari fecit &c. vt de homicidio interrogatum est. Et sic de alijs sex. Si vulnerauit, si vinculauit, si carcerauit, si cruciauit quacunq; corporali afflictione, si in exitiũ misit, aut aliquid horũ fieri fecit &c. vt suprà. Demum si voluntate deliberata aliquid horum desiderauit vt alicui eueniret. Ad hæc reduc de odio, ira, inimicitia, & bello. Si odio habuit aliquem. Si desiderauit illi malum animæ, vel corporis, vel honoris, famæ rerum &c. Si gauisus est de malo alicuius, & quasi malo. Si vindictam fecit propria potestate, aut similiter fieri fecit, aut optauit fieri. Si noluit parcere inimico quantum ad offensam. Si negauit aut subtraxit communia beneficia. Si inimicitias fouit. Et hic innumera occurrunt de actibus propterea gestis intus & extrà: & de peccatis quorum fuit causa aduocando socios criminis &c. Si fecit bellum iniustum. Si iuit ad bellum iustum fotenter. Si iuit ad bellum dubium de iustitia, absq; mandato superioris: ita quòd obedientia non excuset. Sextum præceptum, Non mœchaberis, de iniurijs venereis: scilicet de adulterio, incestu, sacrilegio, stupro, fornicatione, & crimine innaturali. Si cum persona coniuga-

ra, aut est adulterium. Si cum sanguine iuncta, est incestus. Si cũ persona Deo dicata per sacrum ordinem aut votum solẽne religionis, aut etiam per votum simplex castitatis, semper est sacrilegium. Si cũ muliere virgine, est stuprũ. Si cũ persona soluta, est simplex fornicatio. Si innaturaliter cũ persona sola, est mollities. Si cũ persona alta, est sodomia. In his venereis modus innaturalis, hoc est vt mulier supergrediatur, culpabilis maximè est. Alij verò tolerabiles sunt: & videntur potius cõmentibus relinquendi vt dicãt ipsi. De osculis, tactibus, & alijs huiusmodi interroga summariè inter non coniuges: inter coniuges nulla quasi cura habeatur, nisi vel ad pollutionem extra actum coniugij agatur, aut cum periculo talis pollutionis agatur. Omnis enim extra coniugij actum voluntaria pollutio, peccatum est contra naturam.

Septimum præceptum, Non furaberis. de iniurijs quantũ ad res: de furto, rapina, fraude, vsura, & huiusmodi. Si furatus est. Si rem alienã inuenit quæ nõ habetur pro derelicta, accepit animo retinendi pro se. Si ex naufragio res alienas accepit. Si vendidit aut emit cum fraude: aut circa pretium, aut circa rem, aut circa pondus, aut circa mensuram, aut circa numerum. Si fecit contractus vsurarios. Si imposuit nouam gabellam. Si exegit gabellas à personis Ecclesiasticis contra ipsarum exemptiones. Si violenter abstulit rem alienã, aut etiam suam à quieto possessore, quamuis malè possideret. Si contra actum societatis iniuriæ fecit. Si communia bona vsurpauit. Et de cæteris. Et breuiter hæc melius ipsi qui fecerunt sciunt si volunt se accusare: quoniam conscientia eorum accusat eos intus. Octauum præce

præceptum, Non dices falsum testimonium: habet duo capita magna. Primum, de iniurijs iudicialibus. Et hîc ex parte iudicis, ex parte accusatoris, ex parte rei, ex parte testis, ex parte aduocati, ex parte procuratoris. Secundum, de iniurijs verborum. Et hîc de mendacio, detractione, contumelia, rixa, contentione, litigio, suffurratione, irrisione, maledictione. Et quoniam illa quæ pertinent ad primum caput, non sunt communia, sed aut rara, aut ad statũs spectant iudicum, aduocatorum &c. ideo vide in locis propijs: non prætermittendo circa testes in iudicio, an non solùm verum dixerint, sed etiam an responderint iuxta interrogata absq; sophistica tione. Et similiter si reus in casu quo tenetur, noluit fateri verum, aut mentitus est: & tanto peius si iudex alter (puta actor) infamatus est quasi calumniator &c.

De mendacio. Si mentitus est pernicioſe, hoc est in damnum alterius: siue quò ad scientiam, docendo falsa: siue quò ad res, dicendo quòd res illa non est talis: siue quò ad quodcunq; aliud bonum animæ vel corporis, vel rerum exteriorum. Si mentitus est officioſe vel iocoſe. Hîc annecte de simulatione & hypocrisi, quæ sunt mendacia in facto. Si simulatio aut hypocrisis fuit pernicioſa, hoc est in damnum &c. aut si fuit adeo affectata, vt pro illa seruanda non curauerit incurrere mortalia peccata. Si mendicauit quasi egenus quum non egeret. Si finxit reliquias sanctorum, aut miracula &c. ad quæstum. Annecte & de iactantia, si pernicioſa. Vide in locis suis.

De detractione. Si dixit aliquid ad infamiam alterius animo infamandi. Similiter si audiuit, aut fouit, aut induxit tali animo. Si non animo

detrahendi dixit verba detractoria cum læsione famæ. Si facilè retulit ex auditu mala aliorum. Si non defendit famam proximi iniustè infamati, in casu quo posset, & propterea læsa est proximi fama. De contumelia. Si dixit alicui aliquid criminosum, aut conuitium animæ vel corporis animo iniuriandi. Si sine tali animo dixit: ita tamen quòd notabiliter proximus eũ iniuriatus. Si ad hæc dedit cõsilium &c. Si alias leuiter iniurias aliquas dixit. Si rixatus est, quo animo, & quibus verbis iniuriosis aut minis. Si commiserus est, & quo animo, & quid. Si contentiosa vsus est: & quo animo, an impugnandi veritatem vt impugnaret veritatem, an ex duritia aut apparentia quadam, & an in rebus fidei vel morum &c. Si litigiosus fuit omnibus opponens, semper quasi molestus in colloquijs &c.

De susurratione. Si seminauit discordias, aut fouit eas animo discordiã causandi aut fouendi. Si non eo animo, sed tamen tam notabiliter vt discordia sequeretur. Si leuiter aliqua dixit quæ ingressiua sunt animorum.

De irrisione. Si derisit aliquem animo cõfundendi illum. Et si nõ tali animo, tamen ita turpiter vt confusio sequeretur. Si loco aut leuiter irrisit aliquẽ. De maledictione. Si imprecatus est malum alicui: & quod malum, animę vel corporis, vel damnum rerum, famæ &c. Si hoc dixit animo vt eueniret. Si ex ira sine animo malo. Si maledixit creaturis irrationabilibus. Si male dixit diem natiuitatis suæ aut alterius, detestando hominẽ natũ, ex consensu deliberato volens malè natum aut non natũ. Et sic de similibus. His annecte de verbis turpibus, quæ malè originari habent in consuetudine. Nonum præceptum,

ceptum. Non concupisces rem proximi tui. de peccatis auaritiæ in corde. Si desideranit rem alterius iniustè habere. Si machinatus est ad damnum alterius. Et hũc de propositis & studijs acquirendi per fas & nefas. Si fuit mediator aut cõsultor ad aliquid huiusmodi. Decimum præceptum. Non concupisces vxorem proximi tui. Hic de peccatis carnalibus in corde, & consequenter in loquutione. Si concepinit mulierem alienam, aut consanguineam &c. secundum supradictas species luxuriæ. Si misit ad hoc nuntios, si literas. Si fuit mediator ad hoc aut adiutor. Si oculis aut nutibus prouocauit. Si in Ecclesia aliquid horũ fecit: & præsertim si in Missa &c. Et hic occurrunt innumerabiles actus amantium, quos ipsi sciunt &c.

Confessor qualiter interrogare habeat confitentem circa capitalia vitia.

INTERROGATIONES autem de septem vitijs capitalibus non arbitramur aliter apponendas, quàm remittendo ad ipsa vitia: vt sicut licet confessor viderit in verbo superbia, quæ sunt superbiæ: & in verbo gloria, quæ sunt inanis gloriæ: & in verbo auaritia, quæ sunt auaritiæ: & sic de alijs. ne contingat idem repetere. Similiter circa status diuersos hominum: siue communes, vt coniugatorum: siue speciales, vt Episcoporum, beneficiatorum, clericorum, religiosorum, visitatorum, iudicum, aduocatorum, procuratorum, medicorum, magistrorum, doctorum. Artificum verò diuersorum peccata, in ijs quæ fraudis sunt applicata ad illam materiam maximè videntur consistere: & ideò non duxi replicanda.

Periculum vitæ propriæ non timens, eo ipso est peccatum incurrere, oppositum fortitudini & rationi.

INTIMIDITAS (qua homo non timet pericula vitæ, integritatis membrorum, & bonorum temporalium, quãdo, vbi, cur, & sicut oportet) peccatum est contrariũ fortitudini: quia contra rectam est rationem. Est autẽ peccatum mortale, quando ex consensu deliberato homo nõ timet, contra rectam rationẽ nocendo sibi ipsi, vel proximo notabiliter: sine causetur animus hic impauidus ex minore quàm debeat amore propriæ vitæ &c. siue ex electione animi: vt frequẽtius accidit hominibus putantibus vilis animi esse timere & separare se à cõtentionibus, rixis, armis &c. Veniale autem peccatum hoc est, quando ex stultitia excusabili procedit: scilicet quia quasi stolidus non perpendit pericula, & ideò non ponderans non timet. Tantaq; posset esse stoliditas, quòd nullum esset peccatum. Est etiam veniale & propter imperfectionẽ actus, vt si deest deliberatio (vt in primis motibus) & propter imperfectionem materiæ: vt in paruis periculis seu paruis rebus. Aduerte hîc tam pro hoc nõ timendi peccato, quàm pro similibus peccatis in defectu passionum consistentibus, quòd quia passiones amoris, timoris, tristitiæ, iræ, audaciæ &c. inditæ sunt nobis ad prosequendum nostra bona, vel ad fugiendum mala, non sit tibi curæ si quis quasi Stoicus ex naturali complexione aut vndecunq; animum habeat aut videatur habere sine passione timoris vel tristitiæ &c. si tamen habet illam quantum ad effectum necessarium: puta quòd prosequitur bona prosequenda, fugit fugienda, cauet cauenda, quando,

do, vbi, cur, sicut &c. oportet. in huiusmodi enim voluntarijs omissionibus consistit peccatũ, siue habeat passionem, siue non.

Indebitè procurans beneficium Ecclesiasticum si indebitè intrudatur sibi damnationem acquirit.

INTRVSIO crimen est canonicum: quo scilicet aliquis honorem Ecclesiasticum seu beneficium absq; canonica prouisione acquirit de facto, & intrusus est & dicitur quamdiu sic tenet: & est in statu æternæ damnationis.

Peccatum inuidiæ indubitanter tam à Deo quàm ab hominibus damnatur.

INVIDIA (qua homo tristatur de prosperitate alterius similis seu æqualis vel sub alijs verbis, qua homo tristatur de bono alterius quasi diminuat propriam excellẽtiam) peccatũ est: quia tristatur quis de bono alieno, de quo debet potius gaudere. Et est ex suo genere peccatũ mortale: quia cõtra charitatem, qua bonũ proximorum diligere tenemur. Et propriè inuidia est quum aliquis dolet q; alius prosperetur, nõ propter aliud, sed propter hoc solùm q; ille parum à se distans, bonũ seu melius habet. apprehẽdit enim inuidus quasi illius bonũ sit suæ diminutio excellentiæ. Qui autem tristatur de bono alterius propter aliquam conditionem adunctam (puta propter damnum inde sequẽs, aut quia exaret ipse, aut quia indignus habet) non est inuidus. Et sunt tres, scilicet timidus, æmulus, & nemesius, de quibus in suis vide locis. Et sicut cõtingit in alijs vitijs: ita hîc intellige inuidiam ex voluntatis consensu esse peccatum mortale: sine deliberatione autem esse veniale: vt in motibus passionũ imperfectis, & similiter in rebus

minimis. Nec inuenitur inuidiam humanam habere plures species. Dico autem humanam, propter inuidiam fraternæ gratiæ, qua quis tristatur de diuinæ gratiæ diffusione seu participatione: quoniam hæc inter peccata cõtra Deum est, & ponitur peccatum in Spiritum sanctum, & est grauissimum.

Ira quando sit permissa, & quãdo prohibita.

IRA, passio est naturalis qua appetimus vindictã. Et si ratione reguletur, nõ est peccatum: sed si à recta ratione exorbitet, peccatum est. Potest enim vindicta iusta rectè appeti, sicut etiam potest rectè infligi: vt quum pater aut Prælatus irascitur cõtra filij aut subditi delicta & puait.

Dupliciter autẽ discordare potest à recta ratione. Primò, quantum ad vindictam appetitam: quia scilicet quispiã appetit vindictã iniustam: siue sit iniusta secũdum se puta quia appetit q̃ quis occidatur quum nõ mereatur mortẽ, siue sit iniusta quantũ ad actorem: puta quia licèt mereatur mortem, non tamen ab homine priuato. siue sit iniusta quantum ad intentionem appetentis: quia licèt ille mereatur mortem à iudice, iste tamen appetit illam non vt iusiam, sed vt satisfactiuam sui animi. Et sic ira est peccatum mortale, quia contra charitatem: licet tamen quòd propter imperfectionem actus, vel ex parte irati, quia non ex consensu rationis (vt contingit in passionibus antequam vere consentiamus) vel ex parte vindictæ, quia minima est (vt contingit in punitionibus minimis, quæ si fierent, quasi pro nihilo haberentur) peccatum solummodo veniale intelligas, sicut in cæteris vitijs humanis. Secundò, potest à recta ratione ira discordare quantum ad modum irascendi: puta quia nimis ardenter intus quis irascitur, aut secundum exteriores motus nimis excandescit. Et sic si excessivus modus est, peccatum est veniale. Si autem huic excessui adiaceat aliquid contra dilectionẽ Dei vel proximi (vt blasphemia, aut maledictio ex animo) esset ex adiacenti mortale mortalis.

Vitium ironiæ quod dicatur, & an semper versetur in peccatum.

IRONIA apud morales vitium iactãtiæ contrarium significat, sicut auaritia contrariatur prodigalitati: ita quòd ironia fingit minus de se quàm sit, sicut per oppositum iactantia fingit de se maius quàm sit. Et quoniam ironia aut negat aliquid magnum in se quod quis in se recognoscit, aut affirmat de se aliquem defectũ, quem in se non recognoscit, ideo semper peccatũ est, vtpote mendacij species. Et potest distingui ironia in officiosam, iocosam, & perniciosam: vt perniciosa quæ sola est peccatũ mortale, intelligatur illa ironia quæ cõtra charitatem Dei aut proximi tendit: vt quum quis ad decipiẽdum illa vtitur: iuxta illud, Et qui nequiter se humiliat, & interiora eius plena sunt dolo. Quum autem aliquis prædicat se defectuosum vt habeatur humilis, incurrit simul contraria vitia: & ironiæ, fingendo defectus quos non habet: & iactantiæ, fingendo humilitatem qua caret. Et quia hic est eius finis, ideo magis est reus iactantiæ quàm ironiæ.

Irregularis non semper dicitur peccator, sed pœnam ferre peccati.

IRREGVLARITAS, non culpa, sed pœna est, nec speciãs ad cõfessores: quia pariter absoluũtur à peccatis irregulares & non irregulares.

res. Vnde pertráseundũ censui monẽdo confessorem quòd si alicubi peccatum clerici propter quod incurrisset irregularitatem reseruatum reperit, dicat clerico quòd ipse de seipso rationem reddat: ne oporteat cõfessorem reuoluere omnia iura ad videndum omnes casus quibus incurritur irregularitas. Et sic in similibus (puta in synodalibus & statutis municipalibus) seruare incremento, ne erres, & te exoneres.

Scito tamen irregularitatem non solum à laicis incurri quandoque sine peccato (vt quum iudex occidit maleficum) verùm cum clericos etiam malè operando incurrit irregularitatem, non propterea peccat mortaliter ita quòd actus aliquis habens annexã irregularitatem non inducit peccatum mortale, siue exercẽs illũ actum propterea reddatur inhabilis ad executionẽ sui ordinis, sine non: quia plus est facere illud propter quod homo redditur inhabilis ad susceptionem sacramẽtorum, quàm facere illud per quod inhabilitatur ad exequutionẽ ordinis: quum susceptere sacramentum sit maius exequutione ordinis, & sit magis de necessitate salutis. Sed primum non inducit peccatum mortale, vt patet de excõmunicatione minore: ergo nec secundum. Incurritur quippe excõmunicatio minor absq; mortali peccato: & tamen priuatur per eam homo perceptione omnis sacramenti. Et simile est de suspensionis & interdicti censuris iudicium propter eandem rationem. Scito quoque quòd appellatione irregularitatis homicidij voluntarij non venit irregularitas propter occisionem hominem in bello iusto, aut iudicio iusto: quoniam vbi non interuenit homicidium, ibi nõ inuenitur irregularitas homicidij. Constat autem quòd

quòd quando homo iustè occiditur, non committitur homicidium: quoniam homicidium species est criminis, non enim significat occisionem hominis qualemcunque, sed iniustam, ergo non est ibi irregularitas homicidij siue voluntarij siue inuoluntarij. Cum quo tamen stat quòd interuenit in huiusmodi alia irregularitas, puta cursæ sanguinis vsq; ad mortem. Et hæc ideo sunt adiecta, vt sciant priuilegiati in dispensatione irregularium citra homicidium voluntarium, posse se dispensare in omnibus casibus occisionis humanæ, in quibus non interuenit crimen homicidij. Nec sunt decætero propter hæc soliciti ad petendum dispensationem à Papa: quia ipsi possunt dispensare.

IERISIO. vide suprà in verbo Derisio.

Ceremoniarum superstitiosa obseruatio peccatum est.

IVDAIZARE (siue seruando sabbatum, siue alia Iudæorum custodiendo) peccatum mortale est, ad superstitionem falsi cultus diuini spectans.

Christianorum cum Iudæis conuersatio prohibita est.

IVDAEORVM conuersatio illicita est Christianis in generali quidẽ quantũ ad assiduam seu familiarem conuersationem. In speciali verò quantum ad decem. Primò, ad simul habitandum. Secundò, ad simul cõmeandũ. Tertiò, ad simul balneandũ. Quartò, ad vocãdum illos in infirmitate. Quintò, ad percipiendum medicinas ab eis. Sextò, ad nutriendum infantes eorum in domibus eorum. Septimò, ad seruiendum eis vt illorum famuli. Octauò, ad esse seruũ eorum. Nonò, ad præficiendum, seu

seu permittendum illos in aliquo officio publico inter Christianos. Decimo, ad comedendū azyma illorum: vt videre potes extrà de Iudæis. & xxviij. q. j. in plurib. capitulis. Et quoniã in multis apposita est pœna excõmunicationis (vt in primo, tertio, quarto, quinto & vltimo. in canonibus. xxviij. q. j.) secundū autē dicitur sacrilegū, fexeū verò & septimum cõmittitur Prælatis vt cõpellant per Ecclesiasticã censurã: nonò quoq; censura excõmunicationis tenēda indicit. xvij. q. ij. ca. cõstituit. ideo eam̃ oportet confessorem in huiusmodi nõ ferre vnam de omnibus sententiam, sed quædã nullo pacto pertransire: qualia sunt omnia quæ quasi continuam conuersationem aut multam familiaritatem ingerunt (vt eo habitare, familiari domesticè quouis ministerio &c.) & quòd tolerentur in officijs publicis. Primum enim horum periculum habet annexū subuersionis: iuxta illud Apostoli: Modicum fermentum totam massam corrumpit. & propterea inhibitum est. Secundum autē derogat dignitati fidei, & ideirco est interdictum. Quædam autem si absque contemptu non sunt seruata, ex incuria aut aliqua causa rationabili, saltem secundum transgressorum iudicium, tolerari possunt: vt cœnasse cum eis, aut balneatum simul esse, vocasse ad curam negotiorum, & similia. Spectandum siquidem est ad tria. Primò, ad obedientiã, cui non contrauenitur si desit contemptus. Secundo, ad finem præcepti, qui est ne fides fidelium periculo corruptionis exponatur: contra quem fieret, si familiaritas, aut illorū super Christianos præfectura quælibet permitteretur.

Tertiò, ad alium finem præcepti: scilicet diuitatem fidelium seruandam: contra quam fieret,

vel, & per illorum officia publica, & per azymorum illorum comestionem, & per comunia, ipsis enim tanquam diuina profitentibus, nostra abominantibus, Christiani quasi prophanos se exhiberent, illis detrendo. Et omnibus consideratis secundum diuersitatem temporum, locorum, & personarum est iudicandum, saluando semper tria prædicta.

Iudex potest dupliciter in iudicijs offendere.

IVDICIS peccata sunt in duplici differentia. quædam namque sunt contra diuinum vel naturale ius: quædam contra ius positiuum. Et peccata quidē iudicis prima principalia sunt quinque. Primum est iudicij iniustum in toto vel in parte. Secundum est, iudicium temerarium, quando sine sufficientibus testibus, documentis & iuris ordine quo ad necessaria indicat, etiam si eueniret inde sententia iusta: quia non debet iudicare nisi ex sufficientibus ad iudicium. Tertium est iudicium vsurpatum, quando vel non sibi subditam personam, vel opus non sibi subditum (puta occultum) iudicat. Quartum quasi extraiudiciale est iniusta remissio pœnæ: quādo scilicet iudex etiã si princeps fuerit, relaxat pœnam homicidij, mutilationis, latrocinij, & huiusmodi, in damnum reipublicæ, aut partis. Magnum siquidem reipublicæ nocumentū cõmuniter infertur, quū mali impunes euadūt: quia crescunt mali: & qui sunt mali aut ad malum proni audēt perturbare, vulnerare, occidere &c. Nec excusat commutatio pœnæ in pecuniariam, nec pax à parte habita: quoniã princeps est custos iustitiæ & absq; rationabili causa vtens huiusmodi vocatis clementijs peccat mortalissimũ incur

currit,imò reus est homicidiorum &c. cõsequentium. Quintum est, negatio seu dilatio iustitiæ, præsertim petitæ. Dico autem præsertim petitæ: quia tenetur etiam non petitam iustitiam facere, vigilando & inquirendo,ac purgando rempublicam malis hominibus punitionibus. Sed tanto grauius peccat petitam negando, aut procrastinando iustitiam:& tenetur de expẽsis & damnis illorum quibus negatur vel differtur sine rationabili causa. Et quodlibet horũ quinq; est peccatũ mortale: quia est iniustitia,quæ ex suo genere est mortale peccatũ. Annexa autem peccata sunt innumera nexa multitudinem causarum quæ possunt iudicem inducere ad aliquid dictorum. Potest nanq; ex odio vel vindicta,ex auaritia, ex amicitia alicuius,ex ambitione,ex ignorantia culpabili,ex timore mundano &c. incurrere hæc peccata. Ex posittno autem iure,siue canonico,siue ciuili,siue municipali,tot incurrunt peccata,quot transgrediuntur prohibita. Quæ non tenetur confessor scire,sed ipsi iudices tenentur scire quæ spectant ad officium suum. Et propterea ipse seipsum probet si est iudex ordinarius,si violauit quæ sunt ordinarij. Et si est iudex delegatus,si violauit quæ sunt delegati:puta petere aut recipere præter esculenta paucorum dierum,& expensas in casu:quia Ecclesiasticus tenetur restituere. de rescript.in vj. cap. statutum. & cum ab omni.de vi. & ho. cle. Secularis autẽ non potest præter esculenta plusquàm quatuor aureos recipere,si causa excedit cẽtum aureos:vt ciuiles leges statuũt. Sed hæc sint exempli causa dicta,ipsi de seipsis loquantur.

Temeritas in iudicijs euitanda est,& potest verti in peccatum.

Iudi

IVDICIVM temerarium(quo homo quicunque sine sufficienti certitudine iudicat proximum de animo seu intẽtione)peccatum est:quia nemo debet diffinitiue asserere etiam in suo corde quod nescit,in præiudicium præsertim alterius. Et si sic iudicat proximũ de peccato mortali,peccat mortaliter: quia sine sufficienti causa despicit proximum,& in corde suo dat illi iniuriosum locum absq; rationabili causa. Si autem iudicat de peccato veniali, aut de mortali non assertiuè in corde suo determinat,quamuis credat firmiter & temerariè,non peccat mortaliter: quia non diffinitiuè iudicat,sed venialiter,magis & minus grauiter iuxta qualitatem signorum æstimandi,& affectus malè dispositi. Vbi quoque pro timoratis conscientijs, memento discernere inter iudicium operis,& iudicium personæ. Nam si quis non plus scitẽ audit aliquem maledicentem(puta in mala hora)aut videt aliquem exercentem aliquem turpem actum,& credens actus huiusmodi esse secundum se peccata mortalia,iudicat illos peccati mortalis,nõ incurrit peccatum iudicij temerarij,de quo est communis sermo:quoniam non iudicat personã,sed opus:nec errat in iudicio personali,sed in iudicio rerum. Tũc autem iudicaret temerariè, quãdo esset iudicium personale:ita quòd ex parte intentionis seu animi iudicaret illum peccare mortaliter,audens definire in actibus dubijs aut venialibus intentionem mortalem.

Iuramento licito duo crimina contrariantur.

IVRARE si suos habet comites,iudicium,iustitiam,& veritatem,actus virtutis religionis est:vtpote profitẽs Deum infallibilem omnium notitiam ac veracitatem habere. Propter quod

scriptũ est: Laudabuntur omnes qui iurãt in eo.

Contrariantur autem iuramẽto duo crimina, periurium, & iurare per falsos deos, aut creaturas. Et de periurio quidem in loco suo inferius tractabitur.

De hoc autem crimine quod grauius est nec habet nomẽ proprium, aduerte quòd ad blasphemiam reducitur: quia dum aliquis intendit verè iurare, intendit testimonium infallibile afferre: & dum per creaturã quãcunq; aut falsum Deum iurat, profitetur creaturam illam seu illum æstimatum Deum esse infallibilem testem, quod est propriũ Dei, veritas per hoc attribuit quod est proprium Dei alteri: quod est blasphemare. Est ergo iurare per creaturas, aut falsum Deũ, plusquàm periurium, quia est peccatũ blasphemiæ.

Veruntamen quum Christiani iurare videntur per creaturas (vt per sanctã euãgelia, aut per sanctos &c.) piè interpretandum est: hoc est secundum Christianum morem & sensum: hoc est, vt intentio iurantis sit Deum in creatura afferre in testem, & non ipsam secundum se creaturam. Et iuxta hanc distinctionem discerne diuersa scripta prohibentia & concedentia iurare per creaturas. Nam prohibentia intelliguntur de creaturis secundum se: concedentia intelliguntur de creaturis vt in eis est Deus.

❧ Vsus laruarũ quibus medijs reddat illicitus.

LARVARVM vsus illicitus ex circunstantia aliqua redditur, & non est secundũ se illicitus: vt patet ex hoc quòd in representationibus est licitus. Nec solum redditur illicitus ex malo fine, & ineongruo tempore, loco & modo: sed ex conditione personæ plurimum pẽdus est. Nam quia tempore quo quasi infantire licet, laruæ assumuntur, iuuenilis hæc est licentia: & propterea à grauibus viris aliena cẽsetur. Et licèt magnates etiam Ecclesiastici ad excussandas excusationes in peccatis, dicant se maximè decere vt laruati incedant, vt possint liberè discurrere incogniti, quod non deceret illos manifestos, nihilominus non excusantur. Tum quia tales non egẽt propter graues toto anno occupationes huiusmodi recreatione. Tum quia non ad recreandum animũ, sed ad superfluam agunt delectationem. Tum quia non curãt cognosci, imò plures eorum volunt cognosci. Tum quia scãdalizantur pusilli ex prælatis præsertim Ecclesiasticis Lirgatis. Et meritò, quia personas subeunt leuium & iuuenum secundum morem. Et hoc est valdè pensandum, scriptum est enim: Qui scandalizauerit vnũ ex istis pusillis, expedit ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius &c.

❧ Latrones à quo denominationem sortiantur.

LATROCINIVM (quo obsessor viarum siue publicè, siue occultè per vim aufert res à transeuntibus) species est rapinæ, & manifestè peccatũ mortale: à quo denominantur latrones.

❧ Lenones dicuntur personæ infames & detestabiles ratione peccati.

LENOCINIVM (quo persona mediat, fouet, allicit ad venerea aliena) peccatũ est mortale, tantò grauius, quantò reatum in se habet omnium criminum quæ inde sequuntur. Hinc enim lenones & lenæ personæ infames satis notæ denominantur.

LEX iniusta peccatum est maximi criminis; nec meretur vocari lex, statutum, aut

&c. sed corruptio legis. Consurgit autem iniquitas legis ex quatuor. Primò, ex materia: vt quum mandatur fieri aliquid quod est peccatum & præcipuè mortale: vt sunt leges de sacrificando idolis, de fallendo proximum.

Secundò, ex forma: vt sunt leges grauantes inæqualiter subditos inæqualitate proportionis, quæ constituit iniustitiam distributiuam. Vt quum fit edictum de colligendis decem millibus ducatorum à populo ita quod tales soluant centum, & tales viginti &c. quum tamē secundum proportionalem iustitiam econuerso forte fieri deberet: sed quia attenditur ad fauores vel ad amicitiam, ideò sic iniquè distribuitur onus. Et sic de similibus. Tertiò, ex authore legis, quia scilicet non habet potestatem statuendi, vel non habet potestatem super illos, vtpote exemptos, aut super illam rem seu illud opus. Quartò, ex fine: quia non ordinatur in veritate ad commune bonum, sed ad proprium commodum principis. Et quocunq; horum modorum lex seu mandatum iniustitiam habeat, non solum est iniqua: sed non obligat subditos ad sui obseruantiam. Ad secundum modum spectant omnes gabellæ iniquæ ex forma: vt videtur omnes gabellæ de ijs quæ deferuntur pro proprio vsu, quæ etiam ex ciuili iure fuit prohibitæ. Ad quartum autem omnes iniquæ ex non durante amplius fine: vt si gabella fuit posita ad faciendum muros ciuitatis, perfectis muris iniusta est, si perseuerat exactio.

Grauissimum peccatum committitur in libelli famosi emissione.

LIBELLVS famosus (quo quis proximum infamat exponendo iniuriosum alicui schedulam

dulam vt inueniatur, legatur &c.) ad detractionis crimen spectat, si authoris nomē occultatur. Si verò seipsum nominat, ad contumeliæ nequitiam pertinet, & propterea semper est scelus magnum.

Aperiens literas alienas, inuito domino, peccat.

ITERAS alienas sigillatas aperire inuito domino, peccatū est iniustitiæ & curiositatis. Interuenit siquidem in hoc opere iniustitia: quoniam fit iniuria confodienti literas sub sigillo: ideò enim apponitur sigillum, vt custodiatur scriptura interior per sigillum. Et quia custoditur duobus, scilicet mittenti, & ad quem mittitur (mittens siquidem, custodiam sigilli apposuit, vt sic custodita litera perueniat ad eum ad quem mittit) ideò appellatione domini in proposito venit vterque. Et propterea nisi alter eorum consentiat, aperitur sigillū inuito domino. Et vtrique fit iniuria: quia ius aperiendi quod vtrique soli competit, non solum vsurpatur, sed tollitur: non enim restat quod aperiatur postquàm apertum est. Curiositas quoq; inuenitur in hoc actu: quia ad hoc aperiuntur literæ vt legātur, vt sciat legens id quod scire non decet, aut saltem vnde scire non decet: quia ex alienis secretis nō decet acquirere notitiam. Est igitur peccatum iniustiæ curiositatis aperire literas sigillatas inuito domino. Et quia iniustitia ex suo genere est mortale peccatum formaliter loquendo: ideò actus iste ex suo genere est peccatum mortale si formaliter fiat. Dupliciter nanque cōtingit hoc facere. Primò, formaliter & per se. hoc est ex in-

tentione iniuriam talem faciendi, sicut detrahēs animo detrahendi, & dicens comitum animo iniuriādi &c. Et sic est mortale: quia iniuria ista non est inter paruitas iniurias, quæ quasi pro nihilo ab hominibus habentur: sed est iniuria aestimata ab hominibus: vt patet. Et si quæratur, in quo iniustitia hæc nocet proximo, dicendum est quòd lædituri proximus in proprio iure custodiæ scriptorum suorum: quod cōtra ius gentium violatur, quasi ius legatorū inanimatorum: cum tamen enim fides sigilla literarum credita intelligantur. Alio modo aperiuntur literæ sigillatæ non animo iniuriam hanc irrogandi. Et tūc non propriè incurritur iniustitia: quia nō fit iniustum formaliter, sed materialiter: ac per hoc non est peccatum mortale, nisi actus redeat in naturam suæ formæ alitunde: puta ex nocumento subsequuto in fama, honore, rebus &c. vel fortè ex excellentia personæ offensæ, puta principis, vel ex alio accidente.

Considerandā tria circa literarum sigillatarum apertionem.

EX his autem habere potes tria specialia. Primū est, quòd si quis sigillatas alienas literas legat sub rauhabitionis spē in mittente, vel ad quem mittitur, excusatur: quia non aperit iniusto domino. Secundum est, quòd si quis huiusmodi literas aperiat ex curiosa scitate, putans procerto quòd non sunt ibi scriptæ res importātiæ, paratus tamen ad secretum: si casu ibi inueniretur aliquid secretò tenēdum, peccat quidem sed venialiter tantum: quia nec per se facit iniustum, nec per accidens redit iniustum materialiter in naturam formalis iniustitiæ: quia nullum est periculum nocumenti. Tertium est: quòd

quòd authoritate publica ex causa rationabili aperire huiusmodi literas, non est iniustū, quamuis fiat inuito domino: quia respublica ius habet prouidendi sibi opportunè: ad prouidendam autem cautelam publici boni spectat tempore belli vigilare super insidijs, proditionibus, & tractatibus &c. quæ per literas possent significari. Et ideirco excusantur aperientes huiusmodi literas de mandato publico ex causa belli, aut alia rationabili causa. Et sibijpsi imputet extraneus vel dominus Ecclesiasticus, aut secularis qui mittit literas, si displicet factum: scire enim debet, quòd nulli iniuriam facit qui vtitur iure suo. Et hæc eadem ratione (quia scilicet vtitur iure suo) maritus aperit literas vxoris, seu ad vxorem, & pater filiorum, & Prælatus religiosorum, & sic de similibus.

Litigiosus duplex peccatū incurrere potest.

LITIGIVM duo significat peccata. Alterū, quod vocatur contentio, qua quis contra veritatem ex proposito litigat: de qua superius dictum est. Alterum, quod proprium nomen non habet, quo homo in conuersatione humana omnibus opponit verbo vel motu aliquo: ac per hoc molestam habet conuersationē: vtpote irrisitiam ingerens his cum quibus conuersatur. Est autem peccatum hoc contrarium affabilitati: qua homo conuersatur cum omnibus delectabiliter vt decet. Et potest hoc peccatum incurri dupliciter. Vel formaliter, hoc est ex intentione cōtristandi hominem contradicendo. Vel materialiter, hoc est absq; huiusmodi intentione. Et vtroque modo est peccatum: quia contra rectam rationem exigentē hominē debere conuersari delectabiliter vt decet. Et cōmuniter est

peccatum veniale, propter parvitatē nocumenti intenti seu subsequētis: nam huiusmodi tristitia minimū quid est. Si tamē intēderet aliquis confundere hominē, aut cōtemptibilem reddere per huiusmodi contradictiones, esset peccatum mortale propter notabile proximi nocumentum.

Litigans iudicialiter pro temporalibus quadrupliciter peccare potest.

LITIGARE in iudicio pro tēporalibus rebus sibi iniustē debitis, vt quotidie fit, peccatum est quadrupliciter. Primò ex irrationabili causa: puta si ex cupiditate seu avaritia, aut pertinacia quadā vel opprimēdi aut molestādi causa litigatur. Secundò, ex modo personali: si cōtentiosē & quasi inimicē, non colloquendo &c. litigatur. Tertiò, ex modo iudiciali: si fraudulenter, si perversē producendo, probando, prorogando &c. litigatur. Quartò, ex scandalo pusillorū: vt cōtingit quando frater cōtra fratrē, aut religiosi cōtra laicos graviatos filijs & filiabus, seu aliās indigētes &c. quibus deberent donare, litigant. Deberent enim præpositi proponere capitulo, & cum capituli cōsilio blāda charitate aut donare, aut differre in pinguiorē fortunam (hæc enim est vera fides bonī dispensatoris rerū CHRISTI) & nō scandalizare mūdum litibus, quasi suffocando debitorem (redde quod debes) prætextu Ecclesiæ: quasi CHRISTVS non habeat vnde aliunde cultores suos pascat.

Ludus dupliciter cōsideratur.

LVDERE ex duplici capite inuenitur peccatum, vel ex genere ludi, vel ex circūstantijs. Ludus autem ex proprio genere peccatū est, qui consistit in actionibus turpibus vel iniustis. Et distinguitur in tria genera. Primum genus est, quum

quum ludus assumit turpia verba vel facta. Et si quidem vel verba facta sunt peccata mortalia, ludus est peccatū mortale: si autem verba vel facta sunt peccata venialia, ludus quoq; erit peccatū veniale. Secundū genus est, quū ludus assumit nocua proximo: siue noceant in persona, siue in fama, siue in honore &c. Et sic semper est peccatū mortale: quia nocere proximo est mortale peccatū, nisi propter imperfectionem actus excusetur. Esto tamē hic prudēs interpres quoniam moderata hastiludia, & moderata gladiatoria, & similes exercitationes armorū quæ parū nocumenti periculo exponūt, ob cōmune bonū militaris disciplinæ quæ exercitatione cōparatur, prouocatur & foueatur, nō cōprehendantur sub his dānatis ludis. Tertium genus est, quū in ludū assumuntur sanctorū gesta, tanquàm cōtemnantur, & in derisionē deducantur: hoc enim peccatum mortale est, iniuriam inferens, non homini, sed Deo in sanctis aut sacris suis.

Ludus verò ex circunstantijs malus censetur ex septem. Primò, ex fine: vt si quis ita esset affectus ludo, vt multū tempus cōsumeret in ludis, & hoc esset veniale, vel etiā nō curaret de præceptis Dei vel Ecclesiæ propter ludū: quia hoc esset mortale. Secundò, ex persona: vt si decet personā talem ludere tali ludo: vt Prælatos &c. Tertiò, ex loco: vt si in Ecclesia luderetur: quod esset mortale quo ad ludos theatrales, & similes: veniale autem si sine rationabili causa quis ibi luderet ad scaccos. Quartò, ex tēpore: vt si diebus festis nimis abstraheretur à diuinis propter ludū. Quinto, ex qualitate: vt si talis ludus (puta alearum) sit prohibitus. Hodie tamen solis clericis prohibiti quidā ludi videntur, vide

in verbo, clericus. Laicis enim omnis ludus nō secundū se malus licitus videtur, nisi vbi specia liter prohibitio seruari cōsuevit. Sexto, ex modo: vt si fraudulenter ludatur. Septimò, ex abusu: dum multi ludo qui causa recreationis licitus & laudibus est, abutūtur, vt negotiatione ad lucrum vita quòd nō ludūt propter delectationē principaliter, & pecuniā interponūt quasi finem ad verè ludendū: sed ludunt principaliter propter lucrū. Et hoc semper est peccatū: quoniā est dare operā turpi lucro, si tamē nulla alia deformitas immisceat, nō est peccatū mortale.

Luxuria consideratur respectu venerearum superfluitatum, quæ duplex esse potest.

LVXVRIA apud morales peccatū genera le est animi superfluitatibus vacātis. Appropriatè tamen vsurpatur pro superfluitate in venereis. Et sic ponitur vnū inter septem vitia capitalia.

Potest autē dupliciter superfluitas venereorū inueniri. Primò, secundū solas circumstantias: vt contingit inter conjuges. Et sic communiter est venialis luxuria. Secundò, secundum ipsum speciem actus: vt contingit in fornicatione, stupro, adulterio, &c. & ijs quæ ad hæc ordinātur. Et sic semper est mortale peccatum: vt de quolibet specie in suo loco patet.

Magister scholarū tripliciter peccare potest.

MAGISTRORVM pecca ta circa tria sunt, doctrinam, mores & lucrum. Quantem ad doctrinam peccatur primò docendo noxia animæ, siue contra fidem catholicam, siue cōtra bonos mores. Et hoc siue directè, siue indirectè, hoc est ex modo

modo dicendi, magnificando contraria, & quasi despicendo ea quæ sunt fidei seu bonorū morū: vt contingit doctoribus multis philosophiæ, & poetis arrogantibus sibi philosophiæ authoritatem, libertate ingenij, & cōtemptu fidei, & bonorum morum, quasi non sint veri philosophi, nec veri poetæ, qui boni Christiani sunt. Secundo, docendo falsa vt vera. Et hoc si ex industria fit, incurritur mendacij perniciosum mentiendo in ijs quæ ad perfectionem spectant intellectus: qualia sunt scibilia omnia: nocumentum enim inferre in bonis intellectus, non est minus quàm nocere in bonis corporalibus. Secus autem est mentiri de aliquo singulari: quoniam singularia non sunt scibilia, & illorum notitia non per se spectat ad perfectionem intellectus. Si autem non ex proposito falsum dicitur in scibilibus, non est peccatum mortale: quū non sit mendacium nisi materialiter: nisi forte nocumentū notabile inde proueniens ex incuria aut temeritate doctoris assertis temerè falsum, reducat actū in naturam mendacij: tanquam non curanti mentiri in nocumentum aliorum. Tertiò, negligendo studere vt liceret bene posset &c. Quarto, nolendo docere aliquid egregium ex inuidia.

Quintò, deuiando scholasticos auditores ab alijs doctoribus in damnū ipsorū auditorum, & iniuriā doctoris. Et hoc esset mortale si sic fieret.

Quantum autem ad mores non solum peccat minus corrigendo, vel excedendo in correctione, sed quod magis vrget fouendo aut inuitando ad turpia, seu ludos &c. sunt enim causæ multorum per hoc malorum inde subsequentium in adolescentulis. Quò ad lucrum vero peccatur si exigit plusquàm sibi debeatur, aut à quibus non sibi

sibi debetur.

Malum alicui imprecans agit contra charitatem, & ideo peccat.

MALEDICTIO qua quis imprecatur alicui malum, peccatū est mortale ex suo genere: quia contra charitatē est cupere alicui malum. Aduertenda tamen sunt hīc quatuor. Primum est, quòd est fermo de malo sub ratione mali, & non sub ratione boni honesti vel vtilis: hoc est, ad maledictionem requiritur quòd desideretur homini malum, puta mors aut infamia, damnum rerum, infirmitas, & si quod aliud malum occurrit: ita quòd non desideretur ista illi vt iustitia Dei aut reipublicæ habeat suū locū: sicut lætabitur iustus quū viderit vindictam. Et similiter quòd non desiderentur ista illi vt medicina corrigens illum, & reducens ad sanitatem animæ, aut saltem remocās ab oppressione bonorū. Sed desiderantur ista proximo nō curando plus: hoc enim est desiderare malum formaliter. Secundū, quòd fermo est de creatura rationali, cui soli potest aliquid mali obuenire. Vbi cautè aduertendum, quòd si maledicuntur creaturæ irrationales absque alia adiunctione, peccatum est otiosi verbi. Si verò maledicerentur vt sunt creaturæ Dei, non esset simplex maledictio, sed blasphemia: sicut etiam blasphemia est maledicere sanctos aut Deum. Si autem maledicerentur in ordine ad homines, vel vt sunt res alicuius (vt si quis imprecetur sterilitatem agro alicuius, aut mortem pecudibus alicuius &c.) perinde esset vt imprecari damnum homini qui est dominus. Vel vt sunt cōtentiuæ, & breuiter relatiuæ ad bona humana: vt si quis hac ratione maledicat diē natiuitatis suæ, vel alterius, idem est, ac si maledi-

xisset hominem illum nascentem. Si verò relatiuè ad mala humana, nullum peccatum est: sicut nec maledicere humanis malis. Sic enim Iob maledixit diem natiuitatis suæ, pro quanto continet tot mala culpæ & pœnæ huius vitæ. Et Dauid montes Gelboe, pro quanto ibi occisus est populus domini. Et sic de similibus. Dæmonem demum maledicere absoluè non est peccatum: quia ratione status sui mali intelligitur à Christianis maledici. Tertium est, quòd maledictio dupliciter incurritur: scilicet vel per se, hoc est ex intentione maledicēdi vt malum eueniat. Et sic est peccatū mortale, si homo maledicitur directè vel indirectè, vt declaratum est: nisi propter imperfectionem actus, vel ex parte mali, quia minimum pro nihilo reputatur: vel ex parte affectus, quia non ex consensu rationis capiebat. Et materialiter incurritur maledictio, quum quis maledicit verbo, sed non animo maledicendi, sed ex surreptione vel lapsu linguæ, aut malo vsu huiusmodi profert. Et est veniale peccatum.

Quartum est, vt non fallaris confessor quòd ad duo. Primò, ad discernendum si persona illata maledixit ex animo vel non: nam non oportet inspicere ad tempus quietis, sed ad tempus iræ & furoris. Ex hoc enim quòd post iram persona quieta nollet malum illi cui imprecata est, non habetur signum sufficiens quòd non maledixit ex animo, sed solummodo quòd non perseuerat in malo animo. Sed oportet scire si tunc quando imprecabatur, passio iræ & furoris intantum præualuit quòd fecit voluntatem ad consensum, ita quòd tunc voluisset vt eueniret quod imprecabatur. Nam si sic est: non excusatur à mortali: sicut nec qui ex nimio libidinis ardore

con

consentit vt vellet fornicari, quamuis transacta tentatione nollet, & gaudeat quòd non fecerit: & multum doleret si fecisset. simile est enim hic & ibi. Secundò, ad discernendum animum eius qui maledixit irrationali creaturæ respectiuè ad bona humana: puta maledictus sit dies in quo natus es, aut in quo natus sum, & similia: quoniam ipsimet qui dicunt non intelligũt verborũ proprium sensum, quòd scilicet redundet in maledictũ illum hominem nascentem. Et propterea oportet examinare animum dicentis, si tunc per illam maledictionem optabat aliquid mali notabilis illi homini, siue sit ipsemet, siue alter. Nã si optando illi malum notabile dicit, maledictus dies in quo natus es, quasi optans illum nũ fuisse natum, aut fuisse malè natum, peccatũ est mortale sine dubio. Si verò ex ira maledicit diei illi, & intendit quòd dies sit maledictus, sed non intrõdit per hoc velle vt ille habuerit vel habeat malum ex natiuitate sua, peccatum veniale est: quia intentio maledici non protenditur ad cupiendum malum proximi.

Maleficij crimen qualiter committatur.

MALEFICIVM peccatum est generale, quo quis nocet proximo. Vsurpatur tamen appropriatè pro peccato quo quis nocet proximo per aliquam dæmonis inuocationem. Vnde maleficí dicuntur qui impediunt consummationem matrimonij, pueros lædunt aut etiam occidunt, & quæuis mala alia incantationibus fuis inferũt. Constat autẽ crimen hoc esse mortale ex duplici capite: & quia inuocatio est dæmonũ, & quia nociuũ est humano generi. Cõmittitur tamẽ plerunq; nomẽ maleficij ad inuocationes dæmo

nũm etiam vtiles hominibus, quũ disputatur an liceat maleficium soluere maleficio altero.

Vbi scito, quòd soluere maleficium alio maleficio, peccatum quoque est mortale: quoniam maleficium est secundum se prauum, & nulla potest intentione bene fieri. Et similiter inducere maleficum paratum ad maleficia perpetranda, ad soluendum maleficium alio maleficio, est peccatum mortale: quia nulla ratione licitum est inducere hominem quantumcunq; paratum, ad offendendum Deum. Nec habet locum in proposito distinctio inter inducere ad peccãdum, & vti iniquitate alterius parati ad peccandum, vt distinguitur in vsura, & in iuramẽto infidelium: quoniam illa distinctio non habet locum nisi in illis in quibus actio petita potest ab illo parato fieri sine peccato si vult: & ex iniquitate sua prouenit quòd apponit ipse peccatũ, tunc enim petens petit opus bonum: sed quia ille à quo petitur, non vult nisi cum peccato efficere, ideò petens vtitur iniquitate parati, & non communicat peccato illius. Verbi gratia: petens mutuũ ab vsurario, petit opus bonum, scilicet mutuum: quod vsurarius si vellet posset sine peccato concedere. & similiter petens iuramentum ab infideli, petit opus religionis sanctum, scilicet iurare, quod idololatra potest si vult sine peccato concedere, recognoscendo verũ Deum, & per illum iurando. In proposito autẽ petitur à maleſico vt soluat maleficium, quod ille non potest etiam si vult præstare sine peccato. Et propterea conuincitur quis quòd petit peccatũ, & inducit paratũ ad peccandũ. digni autẽ sunt morte (inquit Apostolus) nõ solũ qui faciũt, sed etiã qui cõsentiũt facientibus. Si autẽ maleficus sciret maleficiũ

factum consistere in laqueo ibi alligato, nullum peccatum esset vt solueret illam alligatam: quia hic nulla interuenit dæmoniaca opera, sed humana tantum actio, quam quilibet actus posset efficere si sciret vbi esset illa alligatio.

Malitiosus quis dicatur? & quando malitia sit vitiosa.

MALITIA peccatum est generale, quo homo ex sola intentione mali eligit malum. Hinc enim distinguendo peccantes ex malitia vel infirmitate, vel ex malo vsu, excusamus illos qui ex passione aut vsu, aut imprudentia peccant, aggrauantes eos qui non nisi quia intendunt malum, eligunt peccare. sunt enim pessimi in quocunq; genere peccent: difficilè enim videntur corrigi posse. Contingit tamen propter imperfectionem actus esse veniale peccatum ex malitia: vt si quis vana mendacia eligit dicere ex intentione huius mali quod est vanè mentiri, & non propter aliud. Et siquidem imperfectio actus ex parte mali, quia non est malè perniciosum.

Contractus matrimonij potest ex septem capitibus dici vitiosus.

MATRIMONIVM tum ad peccata quæ in illius contractu interueniunt, tractãdum est primò: deinde de peccatis quæ in illius vsu occurrunt. In cõtrahendo igitur matrimonium per verba de præsenti, potest ex septẽ capitibus peccatũ incurri. Primò, agendo contra impedimenta dirimentia. Secundò, contra impedimenta non dirimentia. Tertiò, contra modũ. Quartò, contra intentionem sacramenti. Quintò, ex intẽtione finis mali. Sextò, ex præpostera intentione finis. Septimò, ex indignitate personæ.

Quantũ

Quantum ad primũ impedimenta dirimentia continentur in his versibus: Error, conditio, votum, cognatio, crimen: Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas: Si sis affinis si forte coire nequibis: Hæc socianda verant connubialia tractant. Quorũ summaria explanatio est. Primum impedimentũ est error circa substantiam personæ, puta intẽdit quis cõtrahere cum primogenita, & supponitur alia, erratur ibi in persona. Sed si erretur in qualitate (puta quia non est bona, aut diues: aut sana &c. vel ei dicebatur) non suffragatur. Secundum est, conditio: scilicet seruilis. nam si ignorans seruitutẽ, libero datur serua, quam si sciret seruam, non acciperet, non tenet matrimonium. Tertium est, votum: scilicet solenne religionis approbatæ, siue fuerit professio expressa, siue tacita: facit nanq; illius matrimonium nullum est. In quarto impedimento claudentur tria impedimenta tantum tres cognationes: scilicet naturalem, spiritalẽ, & legalẽ. Cognatio naturalis tollit matrimoniũ vsq; ad quartum gradum inclusiuè: ita quòd inter cõsanguineos ac cõsanguineas in primo, secũdo, tertio & quarto gradu non potest esse matrimonium.

Cognatio spiritalis, quæ contrahitur in baptismo vel confirmationis sacramento, tollit matrimonium secũdum tres tantum lineas. Prima est, inter spiritalem patrem & filium seu filiam: hoc est inter tenentem ad baptismũ vel christian. & baptizatum seu confirmatum. Secunda est, inter compatrem & commatrem. Tertia est, inter fratres spirituales, hoc est personam baptizatam seu cõfirmatã, & filios seu filias naturales patris spiritualis. Et aduerte hic duo. Primum, quòd est iudicium de tenente ad baptismum, & bapti-

zante. Secundum, ep idem est iudicium de tenente ad baptismum, & illius vxore, si iam consummatum matrimoniũ erat. Cognatio legalis (quæ contrahitur ex adoptione alicuius in filium seu filiam) tollit matrimonium secundũ tres lineas. Prima est, inter adoptantem & adoptatum, ac illius filium, & iterum filium filij, & deinceps. Secunda est, inter filios naturales ac legitimos adoptantis & adoptatum. Tertia est, inter vxorem adoptantis & adoptatum, & inter vxorem adoptati & adoptantem. Inter quas ponitur differentia, ep tam prima quàm tertia est perpetua: secunda autem temporalis, scilicet quamdiu manet in potestate patris adoptantis: & ideo mortuo patre, aut emancipato filio naturali vel adoptiuo, potest inter eos esse matrimoniũ. Quintum impedimẽtum est, crimen; quod duplex est: adulterium & homicidium. Sed quatuor conficiuntur hinc casus impedientes. Primus est, ex puro homicidio, quando alter coniugum procurat alterũ occidi per aliquã tertiam personam: nam inter coniugem remanentem, & personam illam tertiã consortem in homicidij talis crimine, nõ potest esse matrimonium in perpetuũ: vt patet extrà de cõuersione infidelium. cap. laudabilem. Secundus est, ex homicidio mixto adulterio, quando alter coniugum adulteratur, & per se vel alium occidit alterum coniugũ: nam inter remanentem coniugem & personam illam cum qua adulterium cõmissum fuerat, non potest esse coniugium: vt patet extrà de eo qui duxit in matri. quam poll. per adulte. cap. super hoc. & xxxj. q. j. si quis viuente. Et scito ep multi & forte omnes exponunt hos duos casus limitando cum vna cõditione: scilicet si dictũ homicidium fiat

fiat ea intentione vt sit seu fiat matrimoniũ inter prædictos: ita ep si non propter hanc intẽtionem coniunx occidens per se vel aliũ occidat suum coniugem, nõ incurrit impedimentum dirimens matrimonium. Sed quum hoc spectet ad ius positiuũ: & iura non inueniãtur opponere dictã conditionem (vt patet dicta capitula inuẽti) nec aliquis alius canon allegetur hanc limitationem apponens, nescio qua securitate limitatio hæc asseri possit. Tertius casus est, ex adulterio non puro, sed mixto promissioni fide vallatæ quòd quum alter coniunx morietur, accipiet illum vel illam in coniugem: siue præcedat, siue sequatur adulterium huiusmodi promissio. Nam inter istos adulteros cũ tali promissione in alterum non potest esse coniugium: vt patet extrà de eo qui duxit in matri. quam poll. per adulte. cap. si quis vxore. & xxxj. quæst. j. cap. relatũ. Quartus casus est, ex adulterio quoq; mixto cõtractui secundi mãtrimonij de præsenti: ita quòd illi non solum adulterium commiserunt, sed de facto coniuges se fecerunt stante altero eorum ligato in priore matrimonio: nec refert, an adulterium præcedat aut sequatur huiusmodi contractum secundi matrimonij: nam inter istos sic adulteros non potest vnquam esse coniugium: vt patet extrà de eo qui duxit in matrim. quam poll. per adult. cap. significauit. & cap. ex literarum. & cap. si quis. Et hunc casum intelligo cum grano salis: hoc est, si persona soluta, puta Bertha, sciebat esse coniugatam personam illam cum qua contraxit matrimonium, & commisit adulterium, puta Ioannem. Sciebat inquam aut tunc quando contraxit, aut si tunc nesciebat, & postea scivit, nihilominus postquàm scivit, com-

misit adulterium illud, scilicet cum illa persona coniugata, cum qua ignoranter cõtraxerat, scilicet cum Ioanne. Si verò personam illam, scilicet Ioannem, esse coniugatã nescivit quamdiu vixit alter cõiunx scilicet Ioannis, sed post illius mortem tantùm sciuit: potest si vult matrimonialiter coniungi cum eadem persona, scilicet Ioanne (vt patet in cap. propositum, & cap. veniens. de eo qui duxit in matri. quam poll. per adulte.) quoniam ipsa Bertha nũquam commisit adulterium cum Ioanne formaliter: id est ex intentione, sed materialiter tãtùm: quia putabat se cum proprio marito dormire. Aduerte hîc adiũgi dictis quatuor casibus quintum: scilicet si mulier occiderit vxorem alterius vt illum habeat in maritum, aut econtrario si vir occidit maritum alterius vt illam habeat in vxorem, ita quòd inter talem homicidam sic & illum seu illam relictam non potest esse coniugium. Et allegatur cap. si quis vinente. xxxj. quæst. j. Sed quoniam canon ille loquitur de homicidio coniugis non puro, sed mixto adulterio (vt patet intuenti) & hæc ex positiuo iure robur trahunt, ideò in solis illis casibus qui in iure positiuo sunt, standum videtur. Sextum est, disparitas cultus: ita quòd inter baptizatum & non baptizatum non potest esse matrimonium. Si autem sint baptizati quamuis hæretici & apostatæ, tenet matrimonium. Septimum est, vis: hoc est violentia. Et sub hoc claditur non solùm violentia absoluta, sed violentia per metum cadentem in constantem virum: qui metus in proposito dicitur quadruplex: scilicet stupri, siue status; verberis, atq; necis; ita quòd siue metu mortis, siue verberum, siue status, id est libertatis, siue stupri, consentiens in matrimonium,

nium, non consentit sufficienter ad perpetuum matrimonij vinculum: vult enim Ecclesia matrimonia quæ perpetua sunt, habere consensum non qualemcunq; sed liberum. Potest autem impedimẽtum hoc tolli, si postea liberè vult consentire in quod prius coactus, aut non consensit, aut non liber consensit, sed ex metu cadente in constantem virum: vt dictum est.

Octauum est, ordo, scilicet sacer. Nam ordinatus in sacris non potest contrahere matrimonium: & si contrahit, non valet. Nonum est, ligamen scilicet alterius coniugij. Alligata enim persona alteri coniugi per verba de præsenti, non potest contrahere cum persona alia: & si contrahat & consummet etiam matrimonium secundum, nihil valet, etiam si primum non sit consummatum, sed oportet stare in primo. Decimum est, honestas: hoc est publicæ honestatis iustitia, vetans illos inter quos sunt vel fuerunt sponsalia, posse contrahere cum consanguineis alterius partis vsq; ad quartum gradũ, ita quòd Ioannes mortua sua sponsa non potest cum consanguineis sponsæ olim suæ contrahere. & similiter ex parte sponsi. statuit enim Ecclesia sponsum & spõsam quò ad hoc pares marito & vxori carnaliter commixtis. Vndecimum est, affinitas: hoc est, parentela contracta ex carnali commixtione naturali consummata viri & mulieris: siue sint maritus & vxor, siue quæcunq; aliæ personæ: & durat vsq; ad quartum gradum: ita quòd personis carnaliter sic commixtis, puta Petro & Antonia, non potest Petrus aliquam Antoniæ consanguineam vsq; ad quartum gradum habere vxorem: quia sunt effecti sibi ultimo similiter Antonia nõ potest aliquem

consanguineum Petri vsq; ad quartum gradum habere in maritum: quia sunt sibi effecti affines. Duodecimum impedimentum est, impotentia coëundi: siue hoc proueniat ex natura, siue ex maleficio perpetuo. Et quia hoc impedimentum quum accidit, subiacet speciali examini accidentis facti quod à Prælatis Ecclesiæ fit, ideò sufficiat confessori hoc nosse.

Hæc sunt impedimenta quæ & impediunt matrimonium contrahendum, & dirimunt illud si de facto contra fuum fuerit, etiam si fuerit consummatum, & inde geniti filij & filiæ. Hoc est primum caput, ex quo contingit peccare in contrahendo matrimonium.

Secũdum verò caput ex quo peccatur in contrahendo matrimoniũ, constat ex impedimentis nõ dirimentibus quidem matrimoniũ, sed impedientibus & efficiẽtibus vt de iure nõ possit cõtrahi matrimonium: si tamen contrahatur, valet. Sunt autem impedimenta hæc xj. Primum est, interdictũ Ecclesiæ: si Episcopus vel curatus inhibeat aliquibus ne contrahant propter aliquã rationabilem occasionem, donec conster clarè si est aliquod impedimentũ inter eos. Secundũ est, votum simplex castitatis. Tertium est, sponsalitium cum altera persona. Ille enim qui habet castitatis votum, & iste qui iam promisit alteri, non debet violare fidem suam: sed ille debet seruare fidem Deo, iste homini. Quartum est, si quis iuncius est alteri catechismo, quia tenuit ipsum ad catechismum qui fit ante baptismum. Quintum est, incestus cum affinibus, hoc est cum consanguineis cõiugistita quòd talis punitur vt decedente coniuge non possit contrahere matrimonium cum quacunq; persona. Sextũ est, vxoricidium.

Septimum est, raptus alienæ sponsæ. Octauũ est, proprij filij de fonte vel ad confirmationem susceptio infidelis matrimonio, vt scilicet coniunx priuetur debito matrimoniali. Nonum est, presbytericidium. Decimum est solemnis penitentia. Et vndecimũ coniugium faciet cum monialí. Hæc enim impedimenta ex institutione Ecclesiæ sunt præter secundum & tertium, quæ ex naturæ iure sunt, quia ad fidelitatem spectant. Et primum quantum ad clandestinum: quia contra morem humanæ societatis est.

Et scito peccatum esse mortale, si cum tribus primis impedimentis cõtrahitur matrimonium: hoc est, si contra interdictum Ecclesiæ iudicis prohibentis, si contra votum simplex, si contra sponsalitium alterius cõtrahitur matrimonium: quia matrimonia clandestina totaliter damnata sunt: & Ecclesiæ debetur obedientia omnimoda in re tanta, & fidem tam Deo quàm homini violare in re tanta mortalis offensa est. Non tamen autem dixi contra votum simplex, & contra sponsalitium alterius: quia si quis post votum simplex contraheret, animo tamen ingrediendi religionem antequàm consummet matrimonium, non contraheret contra votum: quia non contraheret cum animo violandi votum, ac per hoc non peccaret mortaliter contrahẽdo: sed teneretur implere votum, imò teneretur ad religionem profitendam, ex quo posuit se in statu in quo non potest aliter implere castitatis votum nisi per religionis professionem. Similiter non cõtraheret cõtra sponsalitiũ, si sponsalitia essent soluta. Cum reliquis autem octo impedimentis contrahere, si contemptus desit, noli iudicare mortale, si nõ est consuetum petere dispensa-

tionem. & reuera si nō est in memoria hominum ꝙ Episcopt dispensent circa hæc, videtur tacitè consensisse. Tutior tamen pars est eligēda, vt habent aliquod horum impedimentorum non diti mentiū, petat dispensationem saltem secretè per terciam personā ab Episcopo, vt licitè cōtrahat. Potest enim omnibus Episcopus dispensare, nisi circa votum & sponsalitium: quia aliūde quàm ex positiuo iure hæc robur habent peccati. Hæc de secundo capite. Tertiū caput vnde peccatur in cōtractu matrimonij, est modus clandestinus. Et hic modus dupliciter intelligitur. Primo, si cōtrahitur omissis bannis, vt sciantur impedimenta si qua sint &c. Et hoc habet locum, vbi hæc cōsueuerunt seruari: vbi autem non consueuerunt hæc fieri, nō incurritur peccatū omittendo hæc quæ ex positiuo sunt iure. Alio modo intelligitur si contrahitur non in facie Ecclesiæ: hoc est occultè sine sufficiētibus testibus qui Ecclesiam repræsentant. Et quia hoc est de iure naturæ, tum ratione publici actus qui exigitur ad hoc vt in sociali vita personæ se habeant vt coniuges, tum ratione scandali, tum ratione periculi quotidiani quo transitur ad secunda coniugia omisso coniuge clandestino: ideò hoc nō potest fieri absq; peccato mortali, niſi per accidēs: vt si post contractum de facto tantum matrimonium in facie Ecclesiæ & consummatum, ad cor redeens alter coniugum qui impedimenti secreti dirimentis est cōscius, obtenta dispēsatione contrahere iterum velit, tunc absq; testimonio sufficit contrahere ad euitandum scandalum: imò debet etiam coniugi occultare, & petere vt pro sua cōsolatione velit iterū acceptare se in cōiugem, & sic contrahere: nam cessant in huiusmodi

casu omnia inconuenientia. Possunt etiam per accidens cōingere multi casus excusantes à mortali contractum clandestinum ad horā, quasi statim publicandum. De quibus vide si vis in commentarijs nostris super tertia parte diui Tho. circa finem. Quartum caput peccati in cōtrahendo matrimonium est intentio contra sacramentum. Et hoc peccatum commune est sacrilegium contra quodlibet Ecclesiæ sacramentū, quando persona exteriori actu simulat sacramentū: quia secundum intentionem interiorē non intendit sacramentum suscipere seu efficere: vt si quis dicat, accipio te in coniugem, & non intēdit quod dicit. Huiusmodi enim mendacium perniciosum & sacrilegium nō solum mortale est peccatum, sed irritum reddit sacramentum: & tenetur talis deceptor satisfacere ipsi parti &c. Simile sacrilegium irritās matrimonium cōmittitur contrahendo matrimonium cum pacto contra aliquod trium bonorum matrimonij, scilicet fidei, prolis, & sacramenti: vt si deducatur in pactū sterilitatis, aut separatio totalis, aut nō reddendum debitum. hoc enim est contra fidem, primum contra prolem, secundum autem contra sacramentum. Et ideò vltra peccatum non tenet matrimonium: vt patet extrà de cōditionibus appo. cap. vltimo. Quintum caput peccati in contrahendo matrimonium, est intentio mali finis. Et hoc quoq; peccatum commune est reliquis sacramētis & bonis actibus exterioribus: semper enim est peccatum exercere illa ad malum finē. vnde contrahere matrimonium ad finem malum (puta ad libertatem adulterandi, ad furandum, ad occidendum, ad lenocinandum &c.) peccatum est mortale manifestum. Sextum caput peccati in

contrahẽdo matrimoniũ, est intentio præposterã respectu finiũ seu bonorũ ex cõiugio expectatorum: expectantur siquidem ex coniugio, primò proles, secũdo vitatio fornicationis, tertiò amicitia affiniũ, vtilitas bonorũ temporaliũ, delectatio carnalis cũ coniuge &c. Quãdo ergo aliquis cõtrahit, & non principaliter propter prolẽ (nisi senes sint) peccatum intervenit veniale. Quando verò nec propter prolem, nec propter vitãdam fornicationẽ mouentur ad contrahendũ, sed propter commoditatẽ temporaliũ bonorũ aut obsequiorũ, præposterus est ordo finium. Et similiter quãdo propter nihil horũ principaliter, sed propter pulchritudinẽ coniugis, & delectationẽ &c. valde præponitur delectatio cæteris bonis; & quia non seruatur debitus rationis ordo, peccatum incurritur. Nunquam tamẽ propter hæc & similia incurritur peccatum mortale, nec interuenit abusus sacramenti, quia non ordinantur propterea sacramentum coniugij ad finem extraneum, sed remanet ordinatum ad suum finem, qui est mutua potestas corporum coniugum, & sanctificatio eorum: vt sciat vnusquisque suum vas possidere in sanctificationem: quoniam intendunt se habere vt coniuges secundum Ecclesiam: sed adaentitius finis delectationis vel diuitiarum &c. ponitur vt est finis non cõiugij, sed vel quare magis cum ista quàm cũ illa contrahat: vt Iacob maluit cũ Rachele pulchra, quàm Lia lippis oculis contrahere, vel mutationis voluntatis ad applicandum se ad contrahendum coniugium: sicut David, quia egebat cataplasmate se, mutauit voluntatem vt acciperet vxorem Abisac Sunamitẽ. sicut etiam sacerdos non celebraturus hodie, mutat voluntatem vt cõplaceat

ceat alicui, & celebret. Non enim propter hæc, sacramenta ordinantur ad hæc, sed mutationes nostrarum voluntatum. In his igitur aut non inuenitur peccatum, si voluntas est ordinata: aut veniale, quando inordinata est intentio præponens postponenda. Septimum caput peccati in contrahẽdo matrimonium, est indignitas personæ. Et hæc est duplex. Prima est, excommunicationis: vt si persona esset excõmunicata siue maiore siue minore excõmunicatione: quia excommunicatio minor excludit à passiua participatione sacramentorum. Conflat autẽ vtrumque coniugem suscipere sacramentum matrimonij quum contrahitur per verba de presenti. Secunda est, peccati mortalis: vt si esset in peccati mortalis statu. Censetur autem quilibet in peccato mortali esse, si postquam commisit mortale peccatum, non est contritus. si autem est contritus, dum non est in peccato mortali. Igitur antequàm contrahant matrimonium, debet vterq; conteri de omnibus peccatis suis. Et si tũc non cõfitetur, & scit aut dubitat se excõmunicationi maiori aut minori subiacere, faciat se absolui, vt dignè possit cõtrahere: nõ cõtrahens cum altera excõmunicatione sciẽter, aut cum peccato mortali sciẽter, peccat mortaliter peccato sacrilegij, notabilem exhibens sacramento irreuerentiam.

Vsus matrimonialis coniugij multipliciter vitiari potest.

MATRIMONII peccata quantũ ad vsum coniugij sunt ex capitibus xiiij. Primo ex fine. Secundo, ex modo. Tertio, ex indispositione. Quarto, ex periculo. Quinto, ex debito. Sexto, ex loco. Septimo, ex tempore. Octauo, ex more. Nono, ex voto. Decimo, ex adulterio.

Vn

Vndecimo, ex abusu. Duodecimo, ex impudicitijs. Tertiodecimo, ex qualitate damnata. Quartodecimo, ex innaturalitate cõtra ipsum matrimonij vsum. Primũ igitur caput peccati in cõiugij vsu est finis: nam causa generandi exercẽdus est, aut in remediũ concupiscentiæ. Si igitur solius delectationis causa fit, peccatum est, veniale tamen. Secundum caput peccati est modus innaturalis. Et quia infiniti sunt modi quos humana delectatio adinuenit, hoc scito q̃ nisi ex rationabili causa mutetur naturalis modus, seruato semper vase naturali, semper est peccatũ. Et nisi modus sit intantũ exorbitans vt impediat posse cõcipere (hoc est posse bene recipere semen, ita vt posset concipere si aliud non obstaret) cõmuniter est peccatũ veniale. Videtur autem valde obstare facultati concipiendi, si mulier super virum sit: & propterea hoc videtur mortale aut prope. Si tamen posset mulier sic concipere, noli damnare. Tertium autem caput ex indispositione menstruorum. Mulier enim mẽstruata peccat petẽdo debitum, reddendo autem excusatur, si viro consulit. Non tamen est peccatum mortale petere aut reddere mẽstruatam: quia nulli facit iniuriam qui vtitur iure suo. Quartum caput est, periculũ aut abortus, aut notabilis nocumenti: hoc enim est manifestè contra charitatẽ proximi. nam vita prolis & sanitas mariti bona sunt non lædenda. Vnde non curare de huiusmodi, est peccatum mortale. Quintum caput est debitum. Nam negare debitum coniugale petenti coniugi, peccatum est mortale ex suo genere: quia est iniustitia. Excusatur tamen coniunx à reddendo debito in duobus casibus.

Primus est, si nõ potest sine periculo vitæ vel ægritudinis: quoniam debitum coniugij intelligitur salua consistentia & sanitate subiecti. De periculo autem infectionis leprę. canonica lex non eripit, dicens authoritate Apostoli Pauli teneri sanum coniugem reddere debitum leproso exigenti: vt patet extrà de coniug. leproso. cap. quoniam. Quod tamen à quibusdam moderatè exponitur: scilicet quando ex redditione debiti non imminet sano periculum infectionis. Et satis rationabiliter: quoniam redditio debiti coniugalis intelligitur salua non solum consistentia, sed sanitate subiecti: quia non tenetur ægritudinem notabilem incurrere propter reddendũ debitum hoc: generãdi enim opus ordinatum est à natura ad bonum speciei sine malo individui. Et ideò sicut non tenetur incurrere ex hoc notabilem debilitatem: ita nec lepram, quæ maius malum est. Vnde in huiusmodi casu videtur standum consilio medicorum de periculo infectionis, consideratis particularibus circunstantijs & qualitatibus. Secundus est, si petens fornicationem commisit: quia ex hoc alteri authoritate domini licet coniugis thorum dimittere. Ad hũc casum reducũtur omnes casus in quibus cõiunx perdit ius exigendi debitum. Nisi ergo rationabile impedimentum adsit, peccat mortaliter negans debitum, etiam si dies Paschæ fuerit in quo debeant communicare.

Sextum caput est locus duplex: sacer, vel publicus. Nam actus polluens locum sacrum, non potest licitè ibi exerceri. Constat autem quod omnis effusio voluntaria seminis humani polluit locum sacrum, sicut effusio sanguinis iusta à iudice facta. vnde committeretur sacrilegium etiã tempore obsidionis in Ecclesia matrimonio vtendo.

do. Nec incōuenit cōiuges teneri ad castitatem ex penuria loci: quū teneantur ex mutua absentia per multos annos viro existente occupato in militaribus &c.

In publico autem loco non patitur honestas humanæ societatis id fieri. Septimū caput est, tempus sacrum duplex: scilicet cōmune, vt sunt dies festi & quadragesimales in quibus (nisi contemptus festorum interueniat) concessus est vsus coniugij. Aliud est sacrum tempus speciale: quo scilicet prohibitæ sunt nuptiæ, de quo in verbo nuptiæ, dicetur. Sed nunc dicetur quantum ad consummationem matrimonij, quòd consummare matrimonium tali tempore, peccatū est: quia contra finem præcepti fit. Non tamen est peccatum mortale, si sine solēnitate nuptiarum, sine traductione vxoris in domum, fit consummatio matrimonij: quia hoc non inuenitur prohibitū: nec cadit sub prohibitione Ecclesiæ vt prohibitum: sed vt finis prohibiti. Aliud autem constat esse quod præcipitur: & aliud quod est finis præcepti: sicut finis præcepti ieiunij est eleuatio mētis: si tamen quis ieiunat, & non eleuatur mente, non est transgressor præcepti. Vbi autem consummato matrimonio, nullum peccatum est hoc tempore, sicut nec alio sacro tempore. Octauum caput peccati est non benedicendi sponsas ante nuptias, & verè peccatum est vti cōiugio ante benedictionem solitam. Si tamē desit contemptus, non est peccatum mortale consummare matrimonium ante benedictionem: quia nec statuti nec consuetudinis violatio ex infirmitate passionum infert peccatum mortale: vt latius declarauimus in commentarijs tertiæ partis circa finem. vide ibi si vis. Nonum caput peccati est,

est, votum simplex castitatis. Contra quod coniunx voto astrictus agit petendo debitum: non autem reddendo, siue expresse, siue interpretatiuè peratur. Et ratio peccati mortalis in petendo est: quia votum castitatis est votū de negatiuo, obligans semper & ad semper: quia obligat se ad non exercēdum actum venereū. Et propterea licèt excusetur reddendo (quia tenetur maiore vinculo ad reddēdum actum illum alteri) non habet tamen vnde excusetur petendo: quum teneatur ex voto ad non exercendum, & in libertate ipsius sit non petere.

Et bene nota, quòd secus est de habente simplex votū religionis. Ille nanq; qui vouit ingredi & perseuerare in religione, & postea absq; dispēsatione vxorē duxit, potest post cōsummatū matrimoniū petere debitū ab vxore, quia votū eius est de affirmatione, scilicet de assumēdo statum religionis, & nō est de castitate, sicut nec de pœnitentia, nisi per viā sequelæ ad statuū religionis. votū autē castitatis (vt dictū est) de negatiuo est. Et propterea ille tenetur ad negatiuam quādocunq; est in sua libertate: & similiter ille tenetur ad affirmatiuā quādocunq; est in sua potestate, scilicet mortua vxore. Vnde sicut habēs votū religionis & postea illicitè vxoratus, non tenetur ad pœnitentiā nisi quādo erit religiosus: ita nec ad castitatem ex suo voto. Et ne hoc tibi videatur mirabile, vide quòd si homo post emissum castitatis votum fornicatur, peccat contra votum. si verò post emissum simplex religionis votum fornicatur, non facit contra votum. Hinc enim perpendere potest dictam differentiam esse in causa, quia scilicet ille vouit negatiuam, ille affirmatiuam: & ideò ille non potest petere debitum,

bitum,ille sic. Decimum caput peccati est adulterium:quod potest intelligi vel de proprio,vel alterius cõiugis.Et si de proprio quidem agitur, quamuis aliter possit ei ob hoc negare debitum authoritate Domini nostri Iesu Christi,non tamen peccat petendo aut reddendo:siue hoc peccatum eius sciatur à coniuge,siue non:quia non est adhuc priuatus,sed priuandus : vt latius in volumine primo responsionum diffusimus. Si verò de coniugis adulterio manifesto agitur, grauis est causa præsertim mariti. Verumtamen (vt in primo quodlibeto nostro diffusissimus diffusè)vxor scitens virum publicum concubinam tenentem,& ob hoc tristis & dolens non sperãs ex hoc quòd contineret se ab illius concubitu, emendationem eius,sciens quod in se est vt maritus corrigatur,potest illius coniugio vti : quia cessat in ea tam ratio scandali(quia nullus putat de ipsius consensu fieri hoc adulterium)quàm ratio patrocinij & participij,ex quo nullam habet vtiam prouidendi. Vir autem sciens vxorem publicè adulterari, quia tenetur ad correctionem eius non solum verbo sed opere vtpote caput, debet omnibus quibus potest modis cohibere ipsam à crimine adulterij,& prouidere scandalo,ne patronus turpitudinis habeatur. Et quia difficile est hæc duo facere,& simul vti cõiugio illius.ideò nisi casus occurrat in quo vtrunq; horum salnum sit vtendo coniugio,non licet ei vti tali coniugio:vtrunque enim est de iure charitatis debitæ. In casu autem quo vtrunq; salnum esset,nõ video quare inuoluatur peccato saltem mortali talis vsus : quum omnis legis ratio cessaret,& contemptus desit. Vndecimum peccati caput est,abusus coniugij,quo quis abutitur actu con

coniugij ad delectationem in opere. ita vt perficiatur opus extra naturale vas : sicut maritus Thamar faciebat. Et hoc est manifestè scelus magnum. Duodecimum est impudicitia consistens in tactibus venereis.Veruntamẽ tactus venerei tripliciter inueniuntur fieri coniuges.

Primo,ratione vsus coniugij:& sic vt liciti & quandoq; vt necessarij transeũt. Secundo,non propter actum coniugalem,sed nihil aliud intenditur quàm sistere in huiusmodi tactibus:& tunc propriè est impudicitia.Et si sine periculo pollutionis in vtroq; cõiuge hæc fiant, tolerabile est, vtpote veniale:quia non nisi superfluitas est delectationis intra coniugales terminos. Si verò cum periculo pollutionis in altero ipsorum fiãt, discendum est sicut de multum bibentibus cum periculo ebrietatis. Et peius hic:quia non est in potestate personæ continere pollutionem,sicut cõtinere decimam potationem ne inebrietur. Vnde si experta persona est se pollui ex similibus tactibus tot & talibus,& aduertit periculum,& non obuiat,nescio excusare à mortali.etiam si non sequatur pollutio. Tertiò,sunt huiusmodi tactus ex intentione aut quasi vt polluantur : & est manifestè peccatum nefandum. Dixi autem aut quasi,propter vacantes huiusmodi tactibus, non cogitando si eueniat pollutio,vel non eueniat:essent autem contenti vt eueniret : dum tamen operam actibus illicitis ex quibus nata est sequi pollutio : & ideo tanquàm intenta imputatur illis sic male affectis. Tertiumdecimum caput est,damnata qualitas:scilicet matrimonij clandestini. Nam & ipsum clandestinum coniugum & ipsius vsus per se loquendo est peccatum mortale:vtpote offendens societatem hu-

manam, scãdalosus & damnatus ad Ecclesiam. Si tamẽ per accidens quandoq; liceat, vide diffusius scripta in supradictis commentarijs. Quar tumdecimũ caput peccati est, innaturalitas, qua naturalis vsus immutatur in eum vsum qui est contra naturam: hoc est cognoscendo vxorem extra vas naturale. Est enim hoc peccatum pessimum, & omnino execrabile.

Medicus potest multipliciter peccare.

MEDICI peccata peculiaria consistunt in temeritate. Nam ante cognitam ægritudinem peccat vel temerè curando (quia morbi incogniti nulla est via curæ) vel temerè tentando, dum ad explorandam naturam morbi adhibet periculosa, & exponit hominem discrimini vitæ vel gravis læsionis. Melius est enim relinquere infirmum regimini naturæ, quàm divinando exponere illum periculo alteri: sed propter lucrũ, aut ne videatur ignorans medicus, aut propter ignorantiam, aut propter negligentiam studẽdi, divinando procedit contra charitatem. Posit cognitum autem morbum peccat temerè curando, dum aut negligit studere, aut visitare, aut consulere, aut perspicere fidelitatẽ medicinarum, vbi hoc vertitur in dubium. Vel quod peius est, erubescit mutare sententiam, & pertinacia sua revocat in dubium rectam curam quam alius adhiberet. Nec est dubium hoc esse mortalissimum crimen. Nec est à temeritate curæ distans quòd medicus cognito morbo experiri vult medicinam non certam quantum ad efficaciam, in periculum vitæ aut gravis læsionis pauperis infirmi. Est enim hoc (sicut quodlibet aliorum quod infirmi vitam aut valetudinem, mortis aut læsionis

sionis gravis periculo exponit) mortale peccatum: vtpote contra charitatem, qua quilibet tenetur diligere proximum sicut seipsum. Sunt præter hæc duo alia medicorum peccata. Vnum contra diuinum ius, quum consulunt aliquid facere contra salutem animæ, quodcunque mortale peccatum consulant. Nam secundum Apostolum, non sunt facienda mala vt eueniant bona, siue sanitatis, siue vitæ. Alterum contra Ecclesiæ præceptum (extrà de pœn. & re. quum infirmitas.) quando omittunt infirmos monere & inducere vt medicos aduocent animarum. Intellige hæc de infirmitate ex qua meritò homo decumbit: quoniam intentio textus clarè patet quòd vult prævenire infirmum ad confessionem, ne exinde concipiat desperationem vitæ corporis, & fortè animæ. Vnde nec in qualibet ægritudine tenetur medicus ad hoc, ne in derisum monitio veniat: nec expectanda est ægritudo periculosa: quia sic non præveniretur infirmus, ac per hoc non sanctit intentioni & verbis literæ: sed media via incedendo, quum infirmitas est talis quòd non ex delicijs, nec ex podagræ impedimento, sed ex se lectum ægritudinis exigit: vt textus etiam sonat. Sic tamen pedem, & ne cito iudices mortale peccatum medici hoc non seruantis nisi posit vitam periculum quasi vicinum morti, & tunc etiam non ob contemptum præcepti Ecclesiæ, sed quia sic consueuerũt medici facere, non per seipsum: sed per cõsanguineos, vel alios monẽtes de confessione. Nam si constitutio hæc sic est consensu vtentium acceptata, & Prælati quibus ibidem committitur exequutio contra medicos transgressores dissimulant, excusantur medici à

peccato mortali: quoniam iuris positivi decreta per non vsum abrogari constat, præcipuè nunquàm recepta adamussim, vt hoc videtur. Et rationabile videtur decretum hoc scriptum tantum fuisse, & nunquàm consensu vtentium comprobatum: quia medicorum officio contrariatur: ac per hoc semper videntur obstitisse. Medici enim habent ex artis præcepto semper ingerere læta, & quæ sunt sanitatis & spei infirmo: & propterea aiunt non spectare ad se huiusmodi tristia inferre si periculum est: & si periculū non est, non debere exponere se aut verba sua ridiculo. Intellige hæc ad excusandam cōsuetudinem bonorum medicorum.

Falsæ vocis significatio cum intentione fallendi peccatum est.

MENDACIVM (hoc est falsæ vocis significatio cum intentione fallendi, hoc est falsum dicendi) semper est peccatum: quia est per se prauū: vtpote rectæ rationi repugnās. Est aut tē triplex. Aliud iocosum, quod nulli nocet, sed delectādi causa dicitur: & hoc est veniale. Aliud officiosum, quod sine alicuius iniuria dicitur vt alicui prosit: & hoc etiam est veniale. Aliud demum pernitiosum, quod iniuriosum seu nociuū est diuinis aut humanis, & hoc est mortale ex suo genere: quia contra charitatem est: vt patet. Potest autem huiusmodi mendacium deficere vt non pertingat ad peccati mortalis perfectionem tripliciter. Vel propter imperfectionem actus ex parte dicentis: vt in primis motibus contingit propter non deliberatè consentire. Vel propter imperfectionem actus ex parte nocumenti: vt in minimis contingit. Vel propter imperfectio

ctionem actus ex parte formæ: vt contingit in detractione non animo detrahēdi, & similibus: ita quòd mentiens in materia pernicioſa (puta in scientificis) non animo nocendi alicui, sed ex loquacitate non putans inde aliquem nocare & concipere falsam doctrinam, quia nō formaliter dicit pernicioſum, non peccat mortaliter: nisi no cumētum sit adeò notabile, vt peccatum redeat in naturam suæ formæ. Et scito pernicioſum esse mendacium, omne mendacium circa sacram scripturam, omne mendacium circa scientificā, pro quanto sunt bona intellectus, & omne mendacium prædicatoris contra veritatem spectantem ad prædicatoris officium. & similiter omne mendacium iudicis contra veritatem spectātem ad iudicis officium: quoniam hæc tantum sunt prædicatoris vt sic, & iudicis vt sic mendacia: reliqua sunt per accidens, & ideò venialia: nisi ratione scandali aliud occurrat censendum.

Mercantia solius lucri gratia exercitata vitioſa est & vituperabilis.

MERCATVRA nuda (hoc est solius lucri gratia) vituperabilis est: vtpote infinita, ac per hoc insanabilis. Ordinata autem ad finem politicum (hoc est ciuitatis bonum) vel ad finem œconomicum, hoc est domesticum bonum, laudabilis est si iniustitia fraudum, mendaciorum & huiusmodi desint.

Meretricium semper est peccatum.

MERETRICIS turpitudo, siue venalis sit, siue non, peccatum est mortale. Et quoniam multas implicat criminum maculas, dum omnium aut multorum libidini patet (quoniam & adulterij, & incestus, & sacrilegij reatus facilè incurrit, præter fraudes extorsiones que, quas

exercent, aut quibus consentiunt) earum pœnitentiæ relinquamus. Quæ quando euenerit, sit confessor prudens, non curans discernere species à speciebus dictorum criminum: ne se & illam in tentationem præcipitet inutiliter: sat est enim confuse tunc hæc dici: vt declaranimus in commentarijs tertiæ partis.

Miles potest tripliciter peccare.

MILITVM peccata peculiaria sunt tria. Concutere pauperes: hoc est extorquere vi vel metu ab eis, & ledere etiã in persona quandoque. Calumniam inferre diuitibus, imponendo illis quòd sunt factiosi, quòd sunt rebelles, quòd sunt hostes &c. Et tertium quod est causa omnium, nõ cõtentari stipendijs suis: hinc enim concussiones, hinc calumniæ, hinc prædæ, rapinæ &c. Præter hæc autem tria quæ à Ioanne Baptista didicimus Luc. iij. ponit Aristoteles luxuriam: tanquàm gens militaris nata sit ad carnis petulentiam. Implicantur quoque hodie multi eorum blasphemiæ vitio.

Vindicatio semper est peccatum: & quid de mina.

MINARI, actus est vindicatiuus: & potest bene & malè fieri. Contingit autem in minis inuenire quintupliciter peccatum. Primò, ex malo comminato: si scilicet non est iussum. Et tunc esset peccatum mortale: quia iniustũ ex suo genere est mortale, nisi minimum quid sit.

Secundò, ex ratione cõminandi: si scilicet minatur non ratione iustitiæ, vel correctionis &c. sed ad vltionem. Et hoc tunc est mortale, quum voluntas vltionis vsqueadeò procedit, vt non curet siue iusta sit, siue non. Tertiò, ex modo: si nimis accenditur ira comminando. Et hoc com

communiter est veniale. Quartò, ex desistõdo ab executione iustarum minarum, præsertim iuramento firmatarũ. Et hic oportet discernere an mutatio aliqua supervenerit, ob quam minæ possint aut debeãt remitti: minæ enim iustæ intelliguntur & sunt secundum præsens demeritũ: quia scilicet tunc quando sunt minæ, ille cõtra quem sunt meretur illam punitionem. Et propterea si ante punitionẽ mutatio aliqua superuenit (puta quia pœnitẽtiam agit, aut petit veniã, aut alij bene meriti rationabiliter intercedunt, aut melius est non punire, quamuis ille deneretur) non peccatur remittendo minas. Repentè, inquit Deus, loquar aduersus gentẽ: si pœnitentiam egerit gens illa, agam & ego pœnitentiam super verbo quod loquutus sum. Et David iurauit extinctũrum se Nabal cum eius domo, & tamen precibus Abigail placatus remisit. Et hoc modo mater quæ iurauit verberare filium vel famulam, postea ne quietam domus pacem turbet, non exequitur, tanquàm executio esset impedita melioris boni. Et sic de similibus. Si autem omnia immutata sunt, exequendæ sunt minæ iustæ: alioquin peccatum incõstantiæ est negligentis iustitiam. Et iuxta naturam causæ, de grauitate eius iudicandum est si iuratæ non sunt minæ iuramentum in hoc casu obligaret sub periurio ad executionem: vt infrà in verbo, periurium, declarabitur. Quintò peccatur ex fictione: vt si quis minatur solo verbo, non animo exequendi quod dicit se facturum. Et tunc committitur peccatum mendacij officiosi, ad terrendum vtiliter delinquentes.

Peccata multa possunt in Missarum celebratione committi.

MISSAE celebratio tot potest habere omissionis peccata annexa, quot sunt requisita ad celebrationem Missæ. Et illa quidē quæ manifesta sunt omnibus (puta quòd celebrās sit ieiunus: quòd adhibeat vestes sacræ necessariæ: quòd altare cōsecratum saltem portatile, quòd calix, patena, & alia huiusmodi) transeunda puto.

Tacendum autem non est multorum crimen valde intolerabile circa immunditiam corporalium & vestium sacrarum, damnatam nō solum à canonico iure, extrà de custod. euchar. sed etiā à naturali iure: quum dedeceat immunditia huiusmodi etiam prophanos: & illimes non vterentur sudariolis ita immundis, nec ad mensam.

Scire quoque decet celebrantes, quòd tota cōmunio reputatur pro vno actu. Et propterea si particula aliqua hostiæ inter sumendum ablutionem post partem ablutionis assumptam sumitur, à ieiunio sumitur: quia mensæ reliquiæ cum mensa cōputantur: vt latius disseruimus in nostro primo quodlibeto. Si contingat quoq; inadvertenter aliquid omitti ex necessarijs ad celebrationem, non est iudicandum mortale: quoniam formaliter & per se non est omissio voluntaria: nisi fortè inadvertentia sit adeò culpabilis, vt redeat omissio in naturam sui criminis.

Peccatum mollitiei diuersimodè considerandum.

MOLLITIES triplex est, & semper mala. Pro quanto nanque est defectus oppositus perseuerantiæ (quo scilicet homo adeò est deditus delectationibus, vt non solum à contristantibus, sed à tollētibus delectationem abducatur, vt viam virtutis deserat) manifestè peccatū est, quum sit contrà rectam rationem.

Po

Potest autē esse mortale & veniale iuxta materiam. Nam si quis ita est mollis animo, vt cedat omitteado necessaria ad salutem, aut incurrendo contraria saluti, peccat mortaliter. Si autem nihil committit aut omittit contra salutem, sed præter illam, peccat venialiter.

Pro quanto verò mollities est vitium infirmū contra naturam (scilicet solius pollutionis voluntariæ) peccatum est mortale: vt patet. Et similiter pro quanto est crimen contra naturam, quo mas patitur vt mulier (vt glossa interlinearis exponit. 1. ad Corinth. vj. vbi molles excludūtur à regno Dei) peccatum est nefandum.

Monachi & moniales possunt multipliciter offendere & peccare.

MONACHORVM & monialium peccata propria, ipsis ex suis regula, statutis ac consuetudinibus scientes discutiant. Circa dorē timen earum quæ recipiuntur in moniales, vide in verbo excōmunicatio. cap. lxxiij. Circa clausuram illis indictam à iure, si nunquam fuit accepta. & Episcopi sic semper gubernarūt dando eis licentiam exeundi, excusantur: quoniam iura non recepta eō tempore, infirma sunt. Nec sufficit esse scripta & inserta in corpore iuris, & esse rationabilia.

Peccata mulieris peculiaria multa sunt & diuersa.

MVLIERIS peculiaria peccata quatenus ad sexum spectant, non egent speciali tractatu: quia proportionaliter sunt cōmunia eis & maribus non solum naturalis carnis peccata, sed etiam quæ contra naturam sunt vsq; ad mollitiem inclusiuè. Peccata autem concernentia ornatum, in verbo ornatus, tractabuntur.

Quæ autē ex positiuo & diuino iure sunt eis peccata, quia prohibita, multa dicuntur: puta quòd non tondeantur, quòd non vtantur veste virili, quòd non prædicēt aut doceant publicè, quòd non tangant sacra vasa & pallas, & non deferant incensum circa altare, quòd non benedicant, quòd nullum ordinis actum exerceant.

Sed aduerte, quod horum quædā sunt omnino mulieri illicita: vt actus ordinum, quia mulier est ex natura irregularis. & similiter publicè prædicare aut docere ex quæ sunt fidei: quoniam hæc ab Apostolis interdicta rationabiliter sunt. Cum quo tamen stat quòd possunt suas subditas prælatæ in suis capitulis instruere, exhortari &c. vt consueuerunt: quoniam hoc non est docere Ecclesiam, sed ad quasdam particulares personas restringitur huiusmodi doctrina: quæ magis materna instructio & exhortatio vocanda est, sicut mater naturalis instruere potest & debet filias suas. Quædam autem horum intelligenda sunt non vt sonāt: nam tonderi, nullum est peccatum, nisi pro superstitione aut aliqua alia mala ratione fieret. nec aliter intelligitur à iure prohibitum: vt patet diligenter intuēti diuinct. xxx. & cap. vxoratus. de conuer. con iug. ibi enim & de superstitionibus hæreticorū agitur: & expressè dicitur quasi resoluens ius subiectionis: vbi notat actum fieri pro superba religionis libertate. Hic autē tonsurare importat mulierem quasi virum tōdere in religiosum: vt plures legitur olim factū: hoc est enim quod lex prohibet: prout etiam in statutis religiosorum prohibitum sub eisdem verbis inuenitur.

Veste autem virili vt mulierem, contra bonos mores est, & scandalosum: & ideò intolerabile est,

est, nisi solatij causa quandoq; fiat, vel necessitas exposcat. Sacra autem scriptura & ius canonicum hoc prohibent vt non superstitiosè fiat.

De sacris autem alijs actibus crediderim ego posse consuetudinem antiquam tolerari: nam alicubi moniales in vesperis cum cappa serica altare thurificant intra clausam Ecclesiā suam, in qua solæ moniales sunt. Et hoc si ab hoc vsu abduci non possunt, quū à tempore Sotheris papæ mandatū sit Episcopis Italiæ vt hanc pestē curent. dist. xxiij. cap. sacratas. & adhuc duret, malè quidem, sed non pernicioſè, si contemptus desit. Prælatæ tamen quæ benedicunt in professione vestes profitentium, in nullo errant. Et quæ lauant corporales pallas postquàm certæ sunt quòd nulla est particula sacramenti in eis, & sunt aliqualiter ablutæ, merētur vitam æternam: nam causa videtur rationabilis: quia ratione maioris munditiæ hoc fit.

Detractionis vitium in quo differat à murmuratione.

MVRMVRATIO vt ad vitiosos actus transfertur, peccatū est coincidens cum detractione: quamuis minus significetur murmurationis nomine: quia magis soni quàm vocis peccatum significat. Vnde sonū querelæ impatientiæ murmur vocare solemus: quasi multū pressus aut pulsus homo sonet. Et tamē secundū rem detrahitur illi contra quem murmuratur, tanquàm iniustè aut irrationabiliter &c. se habuerit vel habeat.

Membri mutilatio potest esse licita & illicita respectu diuersorum casuum.

MVTILATIO siue sui, siue alterius (nisi ex necessitate sanitatis abscissionē membri

bri expoſcentis fiat) peccatū eſt mortale: vtpote contra charitatem, qua & nos & proximos ſicut nos diligere tenemur. Iudici tamen ſecundum iuſtitiæ ordinem ſicut licet occidere, ita licet mutilare malefactorem.

❧ Vſus necromantiæ quo dæmonis inuocatur auxilium, omnino prohibitus eſt.

NECROMANTIA (qua diuinatur per mortuos, ſeu mortuorum perſonas agentes dæmones (vt petente Saule rege mulier ſuſcitauit Samuelem conſulendū de bello Philiſthinorum) peccatum eſt magnum valde: vtpote ad inuocationem dæmonum recurrens. Inchoant ſiquidem tales hic ſocietatem quam perpetuò habituri ſunt cum dæmonibus.

❧ Solicitudinem ſalutis contemnēs, peccatum incurrit grauiſſimum.

NEGLIGENTIA, qua homo deficit à ſolicitudine debiti operis intus vel extrà, peccatum eſt: quia rectæ rationi diſſonat. Eſt autem mortale peccatum dupliciter. Vel ex opere debito de neceſſitate ſalutis, vel ex conceptu. niſi ſi quis ex contemptu diuini amoris negligit, aut negligit illud ad quod de neceſſitate ſalutis tenetur, manifeſtè incurrit mortale peccatum. Extra hos autem caſus venialis eſt negligentia.

❧ Triſtitia de alterius bono vel proſperitate damnabilis eſt, & propriè vocatur nemeſis.

NEMESIS (hoc eſt triſtitia quam homo habet de alieno bono temporali, quia ille habens tale bonū eſt indignus tali bono: vt quum quis triſtatur quia homo malus habet diuitias, eſt bene fortunatus, omnia illi ſuccedunt ad votum

tum &c.) peccatum eſt, pro quanto diuinæ prouidentiæ actionem arguit tanquàm iniuſtè diſtribuentem bona temporalia. Et propterea ſi ad huiuſmodi deteſtationem extēditur triſtitia hæc, proculdubio peccatū eſt mortale. Et ſimiliter ſi triſtitia hæc ita afficit, vt ducat hominem ad imitandum malos, vt proſpererur, mortale peccatū eſt: vt patet. Suppoſita autem debita reuerentia ad diuinæ prouidentiæ diſtributionem, triſtari aliqualiter de temporalibus bonis indignorū, nullum apparet peccatū ex propria ratione, ſed eſſe licitum, ſicut triſtari de monſtris. De his vide commentaria in ſecundæ ſecundæ, ſi profundè vis perſcrutari.

❧ Notarius poteſt ſuum officium exercendo diuerſimodè peccare.

NOTARIORVM peccata peculiaria ſunt, in primis peritiū. ſi inſtrumentū quod fecerunt nō ſeruāt: deinde falſum cōficere inſtrumentū in toto vel in partiēla quacunq;, aut de actu reprobato, aut quomodolibet aliàs illicitū. occultare quoq; inſtrumēta ſeu protocolla, aut lacerare. Horū enim quædā ſunt manifeſtè crimina maxima. Nullū tamē ſcio excuſare à peccato mortali: niſi ſortè deceptus quis faceret inſtrumentū illicitum, credens eſſe licitum, tunc enim iuxta ignorantiæ excuſantis regulas iudicandus eſſet in foro cōſcientiæ: & cum illo ſalis grano, quòd modicum pro nihilo reputatur.

NVPTIARVM peccata duo ſunt. Primū, ſi fiant tēpore interdicto: hoc eſt à principio aduentus vſq; ad Epiphaniam, & à Septuageſima vſq; ad octauas Paſchæ, & à tribus diebus Rogationis qui ſunt ante Aſcenſionē, vſq; ad Pentecoſten: hoc eſt totam hebdomadā Pen-

teco

tecostes. Hæc tempora sunt certa. De octava vero Epiphaniæ, & de die octauo Pentecostes, sermones Ambrosij documentū: vt scilicet conformes sint Ecclesiæ in qua ex cōsuetudine, vt omnia disputationes effugias. Et quoniā nuptiæ tria importāt (scilicet benedictionē sponsi & sponsæ, traductionē sponsæ in domū viri, & celebritatem conuiuij) scito tria hæc intelligi his temporibus interdicta. Et quoniā pœnæ nō sunt extendēdæ, nihil aliud est dictis temporibus interdictū: possunt enim contrahi matrimonia de præsenti, & sponsalia. Vnde putātes euadere violationē legis, & facientes primū tantū (scilicet benedictionem) in sabbato ante aduentū vel septuagesimā, & in dominica reliqua duo, non effugiunt legis iram. plus enim sunt prohibita illa duo, quàm primū, quod non nisi quia simul cum nuptijs fit intelligitur prohibitum: quia illa sunt carnalia, benedictio est spiritalis.

Reputator autem mortale peccatum, violare hoc Ecclesiæ statutum. Et meritò, si scienter fit: quia quum deliberatè & præparate ac publicè hæc fiant, & cum scandalo, nō videtur posse nisi contemptu interueniente transgressio huiusmodi scienter esse. Secundum nuptiale peccatum est, superflua vanitas: & vrinam non admixta turpibus verbis & actibus.

Peccato pertinaciter inhærens tāquam obstinatus damnationis iter ambulat.

OBSTINATIO (qua homo pertinaciter inhæret peccato) dupliciter incurritur. Primò, per se, hoc est ex intentione: vt quū quis intendit pertinaciter perseverare in peccato. Et hic est proximus

ximus statui damnatorū. Alio modo quasi per viam sequelæ: vt quū homo est adeò habituatus in peccādo, & tam delectabile ac cōnaturale factū est ei versari in peccato, vt nullus aut leuissimus inst illi vnquam motus ad resurgendū in veritate à peccato. Et hic parū differt a damnatorū statu. Vterq; tamen potest per Dei gratiā præueniri & cōuerti. Primus tamen nō ita difficile, si nō ex habitu, sed ex accidēte aliquo (puta odio inimici) obstinationē elegit: quoniā trāseunte accidēte illo curabilis est. Habitus autem tanquam cōnaturalis factus, difficillimè abijcit.

Otiositas periculosa est, eo quia vitiorum nutritiua.

OTIVM seu otiosum ad vitia translatū, est quod caret necessitate aut vtilitate, extēso vtilitatis nomine. Et hoc cōstat esse peccatum, quia à recta dissonat ratione aliquam humanam operationē aut omissionem nō regulari ratione recta. Si tamen otiū aut otiosum sit nudum (hoc est nihil aliud deformitatis habēs nisi otij) venia le est. Fugiendū tamen est valde otiū, tanquàm dans aditum malis, præcipuè malarum cogitationum, cupiditatum, machinationum &c.

Scito tamē laudabile esse otiū internū & externum, ad quietem & recreationem naturæ intentum: quoniam & hoc habet recta ratio: vt laſſis detur requies, sicut & somnus.

Odire bonum peccatum est in spiritum sanctum, & omnino rationi & naturæ contrariū.

ODIVM boni, peccatum est: quia actus voluntatis habet materiam repugnantem. odij enim materia est malum, sicut amoris materia est bonum. Summi autem boni (quod est Deus) odium grauissimum est scelus: quum nihil sit in

in Deo, quantum est ex se, odibile, vtpote pura bonitas. Proximi verò aut etiam sui ipsius odium, peccatum est mortale ex suo genere: vtpote directè charitati contrarium: nisi ob imperfectionem actus sit peccatū v. gr. aut leue, vel quia nō est odium deliberatum, vel quia circa minimum bonum. Nec excusatur ab odij crimine qui inimicum odio habet, si ipsum proximum odit: hoc est si illi vult malum corporis, aut damnū honoris, famæ, aut rerum: nisi hæc velit ei iustitia mediante: quia tunc non est odij sed iustitiæ vindicatiuæ affectus. Est autem odio habenda inimicitia proximi, & nō proximus qui est inimicus.

Odij effectus seu signa prohibita, sunt subtrahere proximo debita beneficia eo modo quo sunt illi debita ad hoc: & similiter debita collo quia eo modo quo sunt illi debita ab isto. Sunt autem debita proximo à concine quæ debentur ciuitati in cōmuni, à consanguineo quæ debētur consanguinitati in cōmuni, à Christiano quę debentur sanctæ Ecclesiæ & cōmunioni fidelium in communi. Et propterea nisi casus accidat, in quo debeam huic in particulari: sicet nō teneor actu interiori cogitare de isto in particulari, ita nec teneor illi in particulari benefacere aut loqui. sufficit enim vt in communibus orationibus & communibus Ecclesiæ nō excipiam Christianum inimicum in cōmunibus ciuitatis non excipiam concinem inimicum, in cōmunibus consanguinitatis non excipiam consanguineum inimicum. Sic enim docuit Saluator noster, docens in benefaciendo inimicis imitari Deum, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos: hoc est communia beneficia humano generi (scilicet solem & pluuiam) non subtrahit inimicis. Et hinc tu confessor tollere potes multos scrupulos personarum offensarum, quæ absq; odio cum illo qui offendit notunt particulariter cōuersari aut colloqui: quia non tenentur nisi in casu debiti: vt dictum est, & in commentarijs Secundæ Secundæ tractatum, vbi de dilectione inimicorum agitur.

Secularia officia vendere vel emere turpe est & pernicioſum.

OFFICIORVM secularium venalitas licet speculatiuè loquendo sit licita (quia venditio & emptio habet materiam venabilem) vt tamen ad cōmunem humani generis morem contrahitur, turpis ac pernicioſa reipublicæ non parum est: quoniam viri digni reputant indignum, vt quod suæ virtuti debetur, pecunia emant: & indigni communiter habent officia vbi sunt venalia. Tollitur & ratio studiorum bonorum, & virtutum, ex eo quòd non nisi pecunia habentur officia. Et oportet vt non virtuoſi, sed pecuniosi ibi inueniantur vbi pernicioſi honorantur, imo honorant seipsos emendo officia honorabilia. Præterea qui prius emit officium, quum nō emerit nisi vt lucretur, oportet vt vendat actus officij, & plerunq; iustitiæ, & inhumanus sit in gratijs, tanquam ius habeat vendendi, & quæ sunt iustitiæ, & quæ sunt gratiæ, quia prius emit. Testatur magistra rerum experientia ruinam publicam vbi officia sunt venalia. Et quia actiones humanæ iudicandæ sunt secundum quod in pluribus inuentur, ideo huiusmodi venalitates vt abominabiles exterminandæ sunt.

Sectarum æmulatores vel opinionum sæpenumero reprehensibiles habentur.

OPINIO tripliciter est illicita. Primò, ex eo quòd voluntaria: nam in omni genere scibilium voluntaria est illicita: quia non ex eo quòd magis placet, sed ex eo quòd rationabilior est, non ex voluntate sed ratione amplectenda est opinio. Et hinc errant sectarum omnium latores, opiniones suæ sectæ sequentes non vt rationi magis consentaneas, sed quia nati sunt aut nutriti in secta illius doctrinæ. Secundò, ex non relatione ad suam regulam: omnis enim opinio examinanda est ad suam regulam. Et quia in his quæ sunt fidei & morum, regula est sacra scriptura exposita ab Ecclesia catholica, non excusatur aliquis à quantumcunque rationabili opinione in huiusmodi, si suspecta est communi Ecclesiæ seu Apostolicæ sedi. Et hinc damnantur credentes hæreticorum & antiquorum & novorum, adhærentes doctrinis reprobatis aut suspectis saltem apud sedem Apostolicam. Tertiò, ex modo: dum nimis firmiter inhæretur opinioni: & asseritur vt certum atque inabitatum, quod tamen est extra latitudinem opinabilium. Et hinc sæpe erratur ex nimio affectu ad nostra, & minore quàm opus fuerit examine, resolutione ac iudicio, dum probabilia accipiuntur vt demonstrata.

Opinionis vsus quandoq; licitus, quandoq; illicitus.

OPINIONE vti vt regula operum interiorum & exteriorum, est quandoq; licitum, & quandoq; illicitum. In credendis quidem illicitum est, nisi submittendo opinionem regulæ superiori, scilicet sanctæ matris Ecclesiæ, & Apostolicæ sedis: quoniam ambiguitatis aliquid habens regula, qualis est opinio omnis, resoluenda est

da est in regulam certam: ne error possit in fide inueniri. In operandis verò nisi tutiorem partem eligendo, non licet opinionem cuiuscunque assumere vt regulam operis: quoniam eo ipso quo operatio regulanda committitur opinioni, committitur regulæ ambiguæ: quia opinio omnis ambigua est, vtpote cum formidine alterius partis. Et quia præsupponitur quòd non eligatur tutior pars, consequens est vt operatio committatur regulæ ambiguæ ad casum peccari, ac per hoc exponatur periculo peccandi, quod constat esse illicitum. Et si de peccato mortali agitur, constat esse peccatum mortale, facere scienter operationem dubiam an sit mortalis: quoniam talis operans manult adimplere voluntatem suam in tali opere, etiam si sit mortale, quàm abstinere ab illo: ac per hoc præfert diuinæ amicitiæ opus illud, non curando si contingat perdere diuinam amicitiam ex tali opere. Et hæc intellige de opinione propriè dicta, vt diximus, quæ est cum formidine alterius partis, & per se loquendo. Non enim propterea aliquid opinione tenetur, quia diuersi doctores contraria sentiunt: quoniam cum huiusmodi contrarietate stat quòd vna pars sit ratione sufficiente ad moralem certitudinem sulta: & iam non est opinio apud capientes rationem illam: sed quia nesciunt multi discernere inter certitudinem moralem & mathematicam, omnia quodammodo iocant sub opinionibus. Dixi quoq; per se loquendo: quia per accidens contingit nescientes discernere inter notum opinione, & notum certa ratione morali, errare & excusari, credentes absq; formidine alterius partis vitis probis & doctis dicentibus, facite sic, quia

potest licitè fieri. Non enim exigit Deus ab homine plus quàm conditio hominis habet: quia diuina sapientia disponit omnia suauiter.

Oratio perfecta præsupponit attentionem: & sine attentione orans irreuerentiæ vitium committere dicitur.

ORATIO ex intentione sine attentione illicita est propter irreuerentiam infertã. Oportet enim etiam supererogationis bonum bene agere, aut saltem non malè: constat autem irreuerenter loqui Deo, qui ex proposito loquitur sine attentione. irreuerẽtia autem peccatum est. Et hoc intellige loquendo de oratione per se, vt oratio est. nam si quis oratione vt exercitatione quadam aut quasi cantico delectabili vtatur, ne se occupet vanis, non intendens attendere, sed tempus sic pertransire, bene facit: & non propriè & formaliter orat, nisi extenso orationis nomine, quo dicitur, semper orat qui semper bene facit. Sed materialiter tantùm orat, pro quanto orationis verba pro materia suæ occupationis piæ assumit.

Ordinandi vel ordinati in Ecclesiasticis dignitatibus multipliciter offendere possunt.

ORDINANTIVM & ordinandorũ peccata tot cõtingit esse, quot necessaria contingit omitti volũtariè aut negligẽter. Sed quoniã hæc in pontificalibus habentur, attendẽdum est confessori, si ordinãtes seruarunt ritum pontificalis. Et quoniã põtificalia nõ concordãt adinuicem, nullius Ecclesiæ antiquũ in vsu pontificale damnandũ videtur: ac per hoc non videtur iterandum aut supplendũ alicubi, quod fortè secũdum aliud pontificale iterãdum, aut supplendũ esset. Et de horum numero videtur esse contrarius materiæ:

teriæ: vbi diuersa pontificalia antiqua & in vsu, diuersa ordinant. Propter quod in Concil. Flor. sub Euge. iiij. quum traditur materia ordinis, nunquam fit mentio de tactu ipsius, sed solùm de actu tenente se ex parte ministri: scilicet porrectione, datione, traditione & assignatione. Attendendum quoq; est si ordinantes admiserunt indignos aut inhibitos, si non contulerunt gratis. Et similiter si ordinandi sunt indigni ex parte intellectus, quia ignorantes. ex parte affectus, quia mali: puta in peccato mortali. ex parte ætatis statutæ à iure. ex parte licentiæ sui superioris. ex parte motiui ad suscipiendum ordinem, si ob lucrum &c.

Ecclesiastici qua ratione possint licitè organis in suis Ecclesijs vti.

ORGANORVM vsus in Ecclesia licet sit nouus (in cuius signũ Ecclesia Romana adhuc nõ vtitur eis coram pontifice) licitus tamen est pro carnalibus adhuc fidelibus & imperfectis. Nulla tamen ratione licitum est inter diuina in organis canere seu pulsare seculares cantus, aut plausus: aut quod petius est, turpes & amatorias cãtilenas. Et ratio est: quia sonus organorum appositus est diuinis officijs, vt pars Ecclesiasticæ solennitatis. Inserere autem diuinis vt partem solennitatis prophana & turpia, nihil aliud est quàm coniungere Christum cum Belial, lucem cum tenebris. Vnde per se loquendo, crimen est superstitionis sacrilegæ, & peccatum mortale talis mixtio: cõtraria tam sui diuini cultus (scilicet vt excitetur deuotio) quàm veritati Ecclesiæ, contra cuius ordinationem loco antiphonarum & diuinæ laudis offeruntur ex ipsius Ecclesiæ persona, prophana hæc à falsarijs mi-

nistris. Nec excusantur ex eo quòd sonus abstrahit ab omni materia, & qualibet melodia soni potest ad sacra verba applicari. Tum quia secundum rei veritatem isti soni fiunt vt accommodati ad delectationem auditorum: qui non nouerunt illos nisi vt sonos illorum verborum prophanorum aut turpium. In cuius signum audientes, ex illo sono excitantur ad illa prophana seu turpia, vt experientia testatur: ita quòd non est locus inuitationi. Tum quia cantus etiam abstrahit ab omni materia: & tamen Ecclesia interdixit prophanos cantus in Ecclesia: vt cantus theatrales: vt patet distinct. xciij. cap. Cantantes. Memento hic Apostolicæ sententiæ, Nolite errare, Deus non irridetur aut fallitur. Inuoluuntur autem eodem crimine non solùm pulsantes, sed qui conducunt & consentiunt pulsantibus hæc: vt implentur scriptura, Gloriati sunt qui oderunt te, in medio solemnitatis tuæ. Excusandos tamen illos crediderim, qui simplici corde credentes licere non turpia, sed vana quasi pro recreatione pulsare, pro eo quòd vbique sic videant fieri, errauerunt: ita quòd si scirent esse criminosum esse, non fecissent. tales enim ex ignorantia probabili errauerunt: quia Ecclesiastici pastores nō quæsierunt quæ IESV Christi sunt. Excusantur à tanto, quanis non à toto.

A turpium autem sono nulla ignorantia excusare potest, quia continet statim dissonantiam & contrarietatem ad IESV Christi solennitatem.

Actus exterior præcipuè ornatus an & quando vertatur in peccatum.

ORNATVS exterioris peccatum ex septem capitibus pendet. Primò, ex fine ornantis se. Secundò, ex solicitudine eiusdem. Tertiò, ex consuetudine seu lege. Quartò, ex qualitate ornatus in se. Quintò, ex fuco. Sextò, ex pretiositate. Septimò, ex scandalo.

Caput primum commune est etiam quibuscunque bonis operibus, & propterea manifestum est. Si enim quis ornat se ob superbiam, inanem gloriam, aut ad prouocandum ad malum & ipse ornatus malus est iuxta malitiam illius finis: ita quòd si finis est peccatum venniale (puta vt appareat pulchra, aut ditior, aut superior &c.) vanitas est, ac per hoc veniale peccatum. Si verò finis est peccatum mortale (vt si intendit prouocare ad sui malam concupiscentiam) ipse quoq; ornatus est mortale peccatum. Caput secundum (scilicet affectuosa solicitudo ad ornatum) quandoque similiter facit ornatum venialem: vt si affectus & solicitudo habeat superfluitatem. Quandoque mortalem: vt si sit tantus affectus, aut tanta solicitudo, vt propterea quis non curet de necessarijs ad salutem: vt si ob ornandum se non curet de Missa in festis, & huiusmodi. Caput tertium (consuetudo scilicet vel lex) duo considerandæ inducit. Primò, qualitatem legis, si obligatiua est ad mortale: quod ex pœna cognosci potest: vt si esset ibi pœna excommunicationis, & ita seruaretur. Secundò, si desit contemptus ex parte transgressionis. si enim lex tenuis est, & contemptus deest, non incurritur mortale. Consuetudo autem nisi in legem transierit, communiter inducit peccatum veniale: quia non legale, sed morale debitum habet. Si autem in legem trāsierit sine pœna aliqua, venialem quoq; inducit transgressionē, si contemptus desit. Lou-

gè tamen grauius peccat qui primus est consuetudinis violator, nouitatem ornatus inferens patriæ, citra mortale tamen (vt dictum est) si sola vanitas in causa est violandæ consuetudinis. Et ad hoc caput spectat stulta præsumptio vtentium habitu maiorum: vt si vestiatur idiota vt doctor, aut plebeius vt eques, & similes exorbitationes à more politicæ modestiæ.

Caput quartũ (qualitas scilicet ornatus) communiter peccatum inducit veniale, si indecens est ac minus castus: vt ornatus mulierum monstruosum media habuerat. Veruntamen vbi consuetus tam est, sine peccato videtur: & in remedium ne peiora fiant fortè introductus. Caput quintum ex fuco, communiter cõstituit peccatũ veniale: quia in simulatione & fictione vana consistit. Caput sextũ ex pretiositate ornatus: quia quod pretiosum est vni, nõ est pretiosum alteri, quem decet sumptus magnos in vestibus & annulis, & monilibus &c. facere. ideo si ornatus relatus ad personam est excessiuus in pretio, sine peccato non est. Communiter tamen videtur venialis huiusmodi excessus, superfluus, stultus & vanus: non enim propterea æquantur maioribus quæ ornatu pretiosè sicut maiores. Caput septimũ ex scandalo, hoc est ex occasione peccandi: quia ornata superfluè mulier mouet ad sui concupiscentiam. Sed si ex parte mulieris nõ est intẽtio prouocandi, nec sibi placet qp prouocetur aliquis ad sui libidinosum amorẽ, licet placeat ei qp laudetur vt pulchra, & vana superfluitate, & fuco se ornet, non propterea peccat mortaliter: quia alij peccant mortaliter ipsam adamando: est enim occasio accepta, nõ data: quum longè pulchriorem Deus naturaliter proponat aliquam mulierem,

lierem, quæ nulli dat occasionem peccandi, si exhibet se conspectui publico, ac per hoc multorum adamantium illam. Si vis diffuse hæc discernere, vide cõmentaria nostra in quæst. clxix. secundæ secundæ.

Osculum potest esse honestum vna de causa, & vitiosum altera.

OSCVLVM benenolentiæ, bonum ac laudabile est iuxta morem patriæ, inter quascunq; personas sit.

Osculum verò libidinis, nisi inter coniuges sit, est peccatum mortale: iuxta superius dicta de impudicitia.

Actus aliquis quare dicatur mortalis, vel peccatum mortale.

PECCATVM mortale est quòd priuat in præsenti animã vita spiritalis amicitiæ, quæ est seu esse debet inter hominem & Deum. Homo enim qui est in gratia Dei, amat in veritate Deum plus quàm quãcunq; rem crearam, & econtrario amatur à Deo vt charus amicus. Quia ergo priuat hominem spiritali hac vita, quæ cõsistit in charitate, ideo dicitur & est peccatum mortale, & etiã quia facit hominẽ dignum morte æterna, hoc est perpetua separatione à vita cœlestis patriæ, adiuncta simul perpetua miseria. Consistit autem omne peccatũ mortale in offensa diuinæ amicitiæ: quia quilibet peccans mortaliter, vel expressè, vel interpretatiuè refutat Deũ pro vltimo fine suo, & pro amico suo: dũ mauult implere voluntatẽ suã quàm Dei: & ideò Dauid dicebat Deo, Tibi soli peccaui. Et si hoc non penetras, vide ex contrario

quòd existens in charitate præfert in amore suo Deum omnibus amabilibus, delectabilibus, honorabilibus, horribilibus &c. & sic videbis qꝫ peccans mortaliter, ac per hoc amans aliquid aliud plus quàm diuinã facere volũtatem, remouet Deum à loco suo quem in corde illius habere debet: quia non præfert amplius eum omni amabili &c. sed illud in quo peccat mortaliter, pluris facit pro tunc quàm diuinam voluntatem.

Peccatũ veniale quare sic dicatur, & in quo differat à mortali.

VENIALE autem peccatum non infringit diuinam amicitiam: vtpote non contra sed præter diuinam existens voluntatem, non cõtra sed præter charitatem, non contra sed præter diuina præcepta, & ideò veniam à Deo amico meretur: quemadmodum in humanis amicitijs si quid displicens amico, saluo tamen amicitiæ fœdere acciderit, facilè remittitur.

Pedagium illicitum, vide in verbo, vectigal.

Statutorum pœnam obseruare an sit obligatorium.

POENAM subire statutam licet non teneatur aliquis in foro conscientiæ, antè postquàm ad illam damnatus est à iudice: quia tamẽ hoc fallit in duobus casibus, scilicet in censuris & testamentarijs, ideò & excommunicatus, & suspensus, & interdictus & irregularis est quisquis contra latam à canone de huiusmodi sententiam facit, absq; alia declaratione iudicis. Et rursus ideò vidua non castè viuens, cum mala conscientia perseuerat donna & domina & vsufructuaria vt relicta fuit à marito cum conditione si castè vixerit. Vnde tenetur de consumptis postquàm non vixit castè, etiam si nullus index huma-

humanus ad hoc compellat. Et hoc subtiliter consideratum non ideò est, quia pœna testamentaria infligitur sine executore: sed ideò est, quia euenit casus in quo voluntas testatoris sic disposuit. Et propterea sicut reliqua à testatore disposita in diuersis casibus non egent declaratione iudicis, cùm casus illi eueniunt, ita disponẽte testatore quòd vxor sua sit domina &c. quamdiu castè vixerit, adueniente casu castitatis omissæ desinit succedere mẽrito in illis bonis sic sibi dispositis. Simile est enim hoc alteri casui, quo maritus relinquit illam vsufructuariam, nisi transierit ad secundas nuptias. contingit enim quòd siue etiam, siue publicè nubat, desinit esse vsufructuaria, etiam si nullus iudex, nullus executor inhibeat. Horũ enim omnium vna communis est ratio: quia scilicet vtrum est ad casum in quo testator noluit bona sua ad illam transire ne per hoc nullum tale habet ius mulier in illis bonis quæ ex testatoris voluntate sola habebat, quicquid iuris in illis habebat.

Verberatio proximi dupliciter cõsideratur.

PERCVSSIO, (qua proximus verberatur) peccatũ est mortale ex suo genere, quia iniuriosa est, & nocet proximo. Propter imperfectionem tamẽ actus si minima est, venialis est. Quòd si authoritatiuè fiat, vel à iudice, vel à Prelato, patre, magistro &c. non est peccatum, sed opus iustitiæ & charitatis, modò non sit immoderata, nec malo animo fiat.

Promissum non obseruans an semper peccatum committat.

PERFIDIA, qua homo non facit quod promisit, peccatum est: vtpote contra virtutem

tutem fidei, qua fiunt dicta: quia promissione facit se homo debitorem implendæ promissionis. Inuenitur autem triplex: scilicet perniciosa, officiosa, & iocosa. Et iocosa quidem ac officiosa, venialis est: quoniam ex simplici promissione non nascitur maius debitū quàm sit naturale debitum non mentiendi: nam vtrunq; debitum est debitum morale, sine quo morū honestas saluari nequit: & ad eandē virtutem reduci creditur, scilicet ad virtutē veracitatis: & vtrunque ad alterum est, pro conuictu, vtilitate & conuersatione humana. Perniciosa autem (quæ scilicet nocet proximo, siue quò ad animam, siue quò ad corpus aut res) peccatum est mortale, sicut mendacium perniciosum. Et hęc de perfidia simplici dicta sint. Nam quum promissio trāsit in debitum legale (vt quum quis promittit ita quòd potest quantum est ex vi promissionis cogi in iudicio humano) tūc supra debitū morale adūgitur debitum legale, ac per hoc debitū iustitię. Et si non seruātur promissa, incurruntur duo crimina: scilicet perfidiæ, & iniustitiæ, quam cōstat ex suo genere esse peccatū mortale. Cum quibus omnibus memēto hīc quòd propter imperfectionem actus sæpe actus excusatur à mortali: siue imperfectio sit ex parte affectus, vt in primis motibus, siue ex parte materiæ, vt in nocumentis minimis, siue ex parte formæ: hoc est quia non per se, seu ex intentione peccatum illud fit, putà non intendit quis violare fidē, sed ex obliuione aut ignorantia facti, aut ex fiducia quam accipit de eo cui promisit, aut ex causa quæ sibi videtur rationabilis. & breuiter quando non per se est perfidus, non incurrit mortale, nisi per accidens: hoc est propter notabile nocumentum aut scandalum.

lum. & si quod aliud eiusmodi esset accidens. Et hinc habes claritatem infinitorum casuum contingentium in non seruata fide de tacendo, de fauendo, de eundo, faciendo &c.

Exponere se periculo corporis vel animæ an sit licitum.

PERICVLO peccandi se exponere, dupliciter euenit. Primò faciendo scienter opus dubium an sit licitum vel illicitū. Et hoc modo exponere se periculo peccandi, est peccatum: & si agitur de licito aut illicito mortaliter est peccatum mortale. Et ratio est, quia voluntas ex hoc ipso exorbitat à recta ratione & diuino amore, quòd manult opus illud cum dubio incurrendi trangressionem diuini præcepti, quàm abstinere in opere illo cum certitudine non errādi: ac per hoc voluntas magis amat opus illud quàm Deū in suo præcepto. Et sic verificatur sententia illa: Exponens se periculo peccati mortalis, peccat mortaliter. Secundo, eundo ad locum siue societatem vbi est periculum peccādi mortaliter, propter aspectum, persuasiones, commoditates, aut aliquid huiusmodi. Et hoc quidem si sine vrgente necessitate fit, ad incautelæ peccatum spectat. Non est autem ex suo genere peccatum mortale: quia in suæ libertatis arbitrio restat peccare mortaliter etiā præsentibus talibus occasionibus peccandi. Ex conditione verò personæ fragilis, mensurare se tenetur qui fragilitatis propriæ conscius dubitat de casu. Et si experientia teste didicit se non subsistere in huiusmodi, sed statim aut quasi statim cadere, nulla necessitate vincatur vt illuc eat, aut ibi moretur. Scriptum est enim: Si pes tuus scandalizat te, abscinde eum, & proijce abs te. Si verò con

stantem se putat futurum, & necessitas eundi vt
get, peccatum non, video. Non vrgente autem
necessitate, peccatum est incautelæ (vt dictum
est) magis vel minus iuxta conditiones singula-
res periculi vndiq; pensatas.

Iuramentum falsum semper est peccatum mortale.

PERIVRIVM propriè (hoc est iuramẽtum falsum) peccatum est mortale, quia Deo in-
uocato in testem iniuria fit. Contingit autem in-
currere periurium & in iuramento assertorio, &
in iuramento promissorio, & in iuramento com-
minatorio. Ad quorum clariorem notitiam duas
præmota distinctiones: alterã de formali vel ma-
teriali: alteram de perfecto vel imperfecto. Quæ
distinctiones licet in omnibus huiusmodi mora-
libus habendæ sint ante oculos: in peccatis ta-
men linguæ (de quorum numero est periurium)
sunt multũ necessariæ. Discernẽdum est enim
periurũ si est ex intentione, quod vocatur forma
le: vt quũ quis aduertit se falsum iurare, & vult
falsum iurare. Et hoc semper est peccatum mor-
tale. Aut si non intendit iurare falsum, & tamen
iurat falsum: quod vocatur periurium materiali-
ter. Et rursus si periurium ipsum exit ab homine
vt actus perfectus (puta quia sciens & prudens
periurat) quia sine dubio semper est mortale pec
catum. Aut vt actus imperfectus (puta ex lapsu
linguæ, aut aliàs inaduertenter seu ignoranter)
nam periurium materialiter tantum, hoc est non
ex animo iurandi falsum, non est peccatum mor
tale: quia non est periurium: quoniam nullus a-
ctus bonus vel malus est talis sine sua forma.
Memento tamẽ hic & semper in similibus illius

exce

exceptionis: nisi actus redeat in naturam suę for
mæ: quod in proposito contingeret, si quis non
intenderet iurare falsum, & tamen non curaret
adhibere curam ne iuret falsum. Tunc enim ta-
lis iurans falsum, incurreret periurium mortale:
quia propter talem negligentiam in tanta re, re-
diret actus in naturam suæ formæ: committur
enim ille quod maluit incurrere periurũ, quàm
discutere vt debuit an iuret falsum.

Inchoando igitur à periurio assertorio (hoc est
iuramento mendaciter affirmante vel negante)
scito omne huiusmodi periurium esse mortale, in
quacunque materia sit, & quibuscunque verbis
dicatur, & quacunque coactione, metu, loco, leui-
tate, consuetudine, vtilitate, aut excusatione fiat
quia Deo fit magna irreuerentia inducendo
ipsum in testem quasi mendacem. Nulla enim
admittitur in hoc excusatio nisi (vt dictum est)
ex imperfectione actus: puta quia inaduertenter,
vel vt primus motus: ex lapsu linguæ, & si quid
est aliud reddens actum imperfectum.

Periurium promissorium duobus potest committi temporibus.

PROMISSORIVM autem periurio duo-
bus incurritur tẽporibus. Vel præsenti quan
do fit: vel futuro quando non adimpletur. Et
in præsenti quidem (hoc est quando iuramen-
tum promissorium fit) incurritur dupliciter per-
iurium. Primò, ex mendaci animo: vt quum sub
iuramento promittitur aliquid bonum vel ma-
lum sine animo seruandi, aut sine animo promit-
tendi seu obligandi se, aut sine animo iurandi.
Et hoc semper est mortale; quia deest veritas

præ

præsens. Idem est enim iudicium de hoc periurio quantum ad præsentem veritatem, & de periurio assertorio. Secundò ex materia mala: vt quum quis vero animo sub iuramento promittit aliquod malum, puta interficere ralē, vel adulterium perficere &c. Et tunc si iuratur super patrando peccato mortali, incurritur iurando periurium non solum quia firmatur voluntas ad peccatum mortale, sed etiam quia applicatur iuramentum ad materiam quam oportet omnino falsificare: quia est contra charitatem. Si verò est malum venale, incurritur periurium non simpliciter (quia non deficit veritas præsens iuramento: nec de necessitate salutis oportet deficere veritatem futuram, quia non est contra, sed præter charitatem) sed secundum quid: quia firmatur voluntas ad malum, veniale tamen: & irreuerentia quædam fit iuramento, applicando illud ad materiam non obligabilē: apponitur enim per hoc impedimentum effectui iuramenti, qui est obligare ad faciendō. Vnde graue videtur & est hoc peccatum, non tamen mortale. Idem est quoque iudicium, si iuramentum promissorium est de omittendo bonum supererogationis: vt quum quis iurat se non iugressurum religionē, non mutaturum, non fideiussurum, & similia. Huiusmodi enim iuramenta veraci animo facta, peccata sunt quando fiunt: quia irreuerentiā fit iuramento, vtendo illo ad materiam non obligabilem ad verificandum: & propterea periurium secundum quid incurritur, sicut de iuramento ventalium operum dictum est. Non tamen est periurium absolutè: quia nec deest præsens veritas, nec oportet deficere veritatem futurā, quæ esset non contra charitatem. Et hæc intellige quando huiusmodi

modi iuramenta fiunt cum animo non faciendi hæc communiter, nam si intenderet quis non facere hæc etiam in casu quo de necessitate salutis accideret ipsum teneri ad illud, iam non iuraret omittere bonum supererogationis, sed bonum necessarium ad salutem, & peccaret mortaliter: vtpote iurans peccare mortaliter. Sunt autem communiter & non sic extentē ad casus de necessitate salutis interpretanda huiusmodi iuramenta: quia iurātes super sua libertate se fiindant, dicentes: ego non teneor mutuare, fideiubere &c. & ideo nolēs incidere in foueā iuramenti. Vnde manifestum iudicium est intentionis communis, & non ad casum de necessitate salutis, qui in huiusmodi quàm rarissimus videtur. In futuro verò tempore (hoc est si iuramentum promissorium non adimpletur) incurritur periurium semper quando iuramentum obligatiuum est: quia deesset veritas iuramento, ac per hoc peccaretur mortaliter. Ex quatuor autem capitibus contingit iuramentum promissorium non adimplere absque peccato. Primo, ex parte materiæ. Secundo, ex parte euentus. Tertio, ex parte modi. Quarto, ex parte relaxationis.

Primū caput ex parte materiæ, intellige quando materia non est capax vinculi obligatorij. Talis autē est triplex. Primo, omnis actus mortaliter malus, siue sit peccatū mortale, siue ventiale. & ideo qui cum iurauit occidere, aut dicere verbū otiosum, non obligatur ad exequēdum iuramentū, sed peccat exequēdo. Secundo, omnis omissio boni supererogationis. nā licet nō teneatur ad illud bonum, tenetur tamen non ponere obicē spiritui sancto. Et ppterea qui iurauit nō mutuare, aut non fideiubere, aut aliquid huiusmodi

modi,non obligatur ad implendū iuramentum: sed liber remanet,& potest mutuare & non mutuare sicut prius antequam iuraret. Tertio,actio indifferēs salua sua indifferētia: vt si quis absq; vlla ratione boni vtilis,honesti vel delectabilis iurauit trālire extra muros ciuitatis,aut aliquid eiusmodi,non tenetur seruare,si nulla sit ratio sic transeundi: quia iuramentū non est vinculum ad otiosum aliquid: constat autē quòd salua indifferentia actus otiosum est exercere illū. Secus autē est si actus in seipso indifferens iuratus esset ad cautelā seu vtilitatē spiritalem vel temporalem sui vel alterius: quia tunc tenetur implere iuramentum: vt si quis iurauit non intrare in talem domum,aut non transire per talem viam ad cauendum sibi à tentatione talis mulieris &c.

Caput verò secundum ex parte euentus,intelligе primò si euentus sit malus: vt patet de iuramento Herodis quū iurasset dare puellæ saltanti quicquid petijsset,tolerabile enim erat iuramentum sanè intellectū: sed malus fuit euentus, quando puella petijt caput Ioannis Baptistæ. Non enim astringebatur Herodes ex iureiurando facere tantum scelus: quia euentus malæ petitionis excludebat vim iuramenti. Et hinc qui iurauit reddere depositum ensem,nō tenetur reddere furioso. Et sic de similibus.

Intellige secundo, si euentus sit impeditiuus maioris boni: vt si quis iurauit cōtrahere matrimoniū, & postea inspirāte Deo vult in veritate cœlibē vitā ducere,non tenē adimplere iuramēntum: quia in euentu illo iuramentum esset vinculum ad impediendum meliorem statum, scilicet continentium,quem constat esse meliorem statu coniugatorum. Et sic de similibus.

Ca

Caput tertium ex parte modi,intelligе primò quātum ad consuetū modum subintelligendi,vt quum aliqui honorare se volentes, iurant,non præcedā per Deum &c. In his enim & similibus secundū communē & sanum sensum subintelligitur,quantū est ex merito: vt in Petri apostoli verbo quum dixit,Non lauabis mihi pedes in æternum. & propterea absq; peccato periurij facient statim oppositū,permittēdo se vinci. Intellige secūdo quātū ad modū iurandi violentū, in materia tamē matrimonij: quia sicut matrimonium coactū timore cadente in constantē &c. non valet,ita iuramentū metu extortum de contrahendo,videtur relaxatū ipso iure. Tutius tamen est relaxationem à superiori habere,sicut in cæteris iuramentis vi vel metu extortis.

Caput quartum ex parte relaxationis clarè patet. nam siue relaxatio fiat ab illo cui promissio facta est cum iuramento (qui potest liberè quod in sui fauorem factum est relaxare)siue fiat à superiore qui possit relaxare,cessat obligatio iuramenti promissorij.

Iuramentum comminatorium quando periurium inducere dicatur.

COMMINATORIVM deniq; iuramentū inducit periurium in duobus quoq; tēporibus. Vel in præsenti. Et hoc dupliciter. Primò, si fiat mendaci animo. Et tunc semper est periurium mortale: quia deficit iuramēto præsens veritas,siue comminatio sit iusta,siue iniqua. In quacunq; nanq; materia bona vel mala iuramentum cadit super mendacio,inexcusabile est à peccato mortali. Secūdo,si fiat veraci animo super materia mala: hoc est si quis non comminetur facere opus aliquod quod est peccatum mortale

vel veniale. Et idem est tunc iudicium de comminatorio quod de promissorio: ideo non replico. Vel in futuro: hoc est tempore exequutionis. Et siquidem comminatio facta est de aliquo malo culpæ siue mortali siue veniali, potest & debet iuramentum comminatorium non adimpleri: vt si quis cõminatus est percutere aliquẽ, aut diripere bona eius, aut impedire eum ab aliquo assequendo &c. tenetur non exequi: vt patet. Si verò comminatio facta est de iusta inflictione aut procuratione mali pœnæ, siue quantum ad corpus, siue quantum ad bona temporalia, grauo salis opus est: quoniam hinc est vinculum iuramenti ad opus iustum adimplendum, hinc verò est malum proximo infligendum, ad cuius cessationem misericordia inuitat. Tria igitur hic considera. Primum, commune, quòd sicut iuramẽtum non est vinculum iniquitatis, ita nec impedimenti melioris boni. Et hinc fit, vt quando melius est parcere aut abstinere à comminati mali iusti exequutione, non teneatur quis ad iuramenti exequutionem, exemplo Dauid, qui licet iurasset percutere Nabal cum domo eius, postea ad preces Abigail abstinuit. Secundum appropriatum comminationi, quòd cõminatio intelligitur secundum præsentem iustitiam: testante hoc verbo Domini apud Hierem. Repentè loquar aduersus regnum & gentem vt disperdam. si pœnitentiam egerit gens illa, pœnitentiam agam & ego super verbo meo. Et hinc fit, vt qui iurauit iustam punitionem, postea petẽti veniam parcat absque periurio: quia cessauit illa tunc præsens iustitia secũdum quam iurauit, ex quasi cessatione demeriti: quia ad pœnitentiam conuersus est qui peccauerat. Et hoc est etiam perspice

spicere in dicto exemplo Dauid: qui non ad pœnitentiam Nabal, sed ad merita & preces Abigail innocentis pepercit ipsi Nabal: tanquã cessauerit ratio præsentis iustitiæ ex aliquorum innocentia & supplicatione humili præuenientes. Tertium proprium materiæ cõminatæ, scilicet quod pœnæ in hac vitæ non sunt appetibiles nisi vt medicinæ, vel personæ puniendæ, vel boni communis. Et propterea quando comminata pœna cessaret habere rationem vtriusque medicinæ, non teneretur quis ex vinculo iuramenti ad implendum iuratam comminationẽ. Quando autem hoc accidat, relinquitur iudicio prudentiæ, quæ est circa singularia occurrentia. Ex his autem habes, quare mater quæ iurauit verberare filium, aut dominus qui iurauit verberare seruum, & postea parcit (vel ne turbet pacem domus: vel quia amplius non opus est medicina talis pœnæ, & breuiter quia iudicat melius esse vt parcat) non tenetur ad implendam comminationem iuratam. Et sic de similibus.

De periurio autẽ largè sumpto (hoc est quum absq; necessitate iuratur super veritate) constat esse veniale tantum peccatum esse. Periculosum tamen peccatũ est si sit frequens. scriptũ est enim: Iurationi non assuescat os tuum: multi enim sunt casus in illa.

Mali alicuius actum permittere quando sit peccatum.

PERMISSIO ex suo genere peccatum non est: vt patet ex hoc quòd Deo cõuenit permittere mala culpæ, quæ sunt maxima mala. & propterea tunc tantum peccatum est, quando absque rationabili causa fit. Est autem rationa-

bilis causa permissionis, vel vitatio maioris mali, sicut meretricum permittitur ne ciuitas adulteriis & incestibus repleatur) vel deductio maioris boni, sicut Petrus præsumptuosus permissus est labi in negationem Christi & periurium, vt esset humilior. Vnde superior qui potest obuiare ne subditus peccet, & sine rationabili causa non obuiat, peccat. Et similiter qui potest punire, & sine rationabili causa permittit impunitas, peccat. Quando autem mortaliter vel venialiter, oportet ex singularibus occurrentijs considerare & iudicare in eo qui vigilare debet super gregem suum. De illo autem cui cura non est an oues errent, non oportet solicitum esse: quia iam iudicatus est.

Actus permutationis potest tribus concurrentibus esse vitiosus.

PERMVTATIO illicita est tripliciter. Primò, ex communibus, si iniusta est: puta quia non seruatur æqualitas rei ad rem: & similiter si cum fraude aut dolo fiat. Secundò, ex materia repugnante: vt si permutentur spiritalia, quasi æstimata pretio aliquo. Tertiò, ex materia prohibita, seu limitata ex iure humano. Et hæc ponuntur triplex: scilicet mancipia Ecclesiæ, quæ permutari si debeant, oportet seruari quæ de illis iura disponunt. Serui fugitiui quãdiu in fuga sunt, qui prohibentur permutari. Et tertiò beneficia ecclesiastica quæ non licitè permutantur communiter: si aut pacta firmantur sine authoritate superioris, aut si fiat sine authoritate superioris, aut si detur aliquid temporale pro spiritali, aut, omnibus his seruatis si permutando nulla cura est cui Christi oues committantur. Sit hoc coram Deo est crimen maximum.

Sen

Sententiæ vel opinioni propriæ pertinaciter inhærens peccare potest.

PERTINACIA (qua homo in propria perseuerat sententia plus quàm oportet) peccatũ est: vtpote à recta ratione dissonans. Oportet autem secundum subiectam materiã iudicare an sit mortale vel veniale peccatum. Nam si pernax quis est circa plantandam arborem, aut aliquid eiusmodi, hoc non perniciosum est, sed veniale. Si autẽ circa aliquid perniciosum (vt sunt ea quæ sunt fidei, & quæ nocent homini) mortale est, propter iniuriam quæ fit Deo aut homini gratiæ materiæ. Et hoc intellige de sententia cõsummata in opere voluntario interiore (puta credere) vel exteriore, puta colere, emere &c. secundum erroneam pertinaciam. Quod ideò dico: quia si in solo nudo paroque intellectu quæcunque pertinacia consistat, credat autem, speret, diligat, operetur quæ secundum communem Ecclesiæ traditionem, nullum video peccatum mortale.

PIgnus accipere, illicitũ redditur tripliciter. Primò, si ad lucrũ non cõputandum in sorte accipitur: quia hoc est cõtra naturalẽ iustitiam.

Secundò, ex materia prohibita: vt si homo liber accipiatur in pignus pro debito: aut si vasa sacra & huiusmodi ecclesiastica contra iuris dispositionẽ impignerãtur. Tertiò, ex adiectis pactis prohibitis à iure: quæ tria ponuntur. Primum, si debitor obligat se dare pignus insolutũ. Et ad hoc reduci dicitur, si fiat pactũ vt si die certo nõ soluerit, pignus transeat in feudũ. Secundum, si debitor obligatur ad non redimendum pignus absolutè, vel ante talem diem. Tertium, si creditor obligatur ad non vendendum pignus

post legitimam interpellationem debitoris.

Et hæc omnia pro quanto cum damno partis siue debitoris (vt duo prima) siue creditoris, vt tertium, tendunt, peccata sunt iniustitiæ: ac per hoc mortalia, vltra furis positiui transgressionē quæ ex concurrentibus conditionibus singularibus personarum &c. pensatur.

Homo piger & pusillanimis potest in delicta varia cadere.

PIGRITIA (qua homo tardus metu laboris, passionis, aut difficultatis apparentis redditur ad opportuna exequēda) peccatū est: quia rectæ discordat rationi. Iuxta materiam autem subiectam iudicandum est de mortali: si scilicet contra aliquid necessarium ad salutem trahit & ducit iuxta regulas de negligentia.

Prædo marinus grauissimo peccatorum vinculo tenetur.

PIRATA (hoc est prædo marinus) cōtra humani generis pacem manifestè agit: & est in statu damnato. Quomodo autē sint piratæ excommunicati, habes suprà, excommunicatio.

Hominibus placere studere an sit vitiosum.

PLACERE hominibus peccatum tunc solum est, quum propterea à recta ratione diffeditur. Mortale autem est tunc tantum, quum propterea dilectionem Dei aut proximi postponimus. Quod tunc tantum incurrimus, quum propterea diuina aut humana præcepta trāsgredimur: vt quum ministri principis vt placeant illi non curant offendere proximos: vt placeāt iuuēo sanguine vel amicitia, negant iustitiam, aut opprimunt alios faciendo vel loquendo, vel tacendo: & sic de alijs. Frequensque hoc videtur

tur vitium, paruipendentium illud Apostoli: Si adhuc hominibus placerem, CHRISTI seruus non essem.

Pollutio dupliciter consideratur: scilicet vt voluntaria, & est peccatum: & vt inuoluntaria, & non est peccatum.

POLLVTIO (qua semen humanum solitariè fundituꝛ) si nō est voluntaria, siue in somno, siue in vigilia sit, peccatum non est. Si autem est voluntaria, peccatum inortale est, & est vnum de peccatis contra naturam, & vocatur mollities. Est autem voluntaria non solum si sit procurata, sed etiam si ex se venienti consensus præbetur, & etiam si quum potest & debet persona prohibere, non prohibet. primis enim duobus modis est voluntaria directè: tertio autē est voluntaria indirectè. Dixi autem si potest & debet: quia ad indirectè voluntarium culpabile, requiritur vtrunq; simul scilicet quòd possit & debeat. Nam si non potest prohibere, quia natura facit opus suum, constat non teneri. & similiter si possit impedire tollendo occasiones, & tamen non tenetur illas tollere, non est in culpa.

Et hinc doctores & confessores vacantes cogitationibus vel auditionibus operum turpium intuitu pietatis, non peccant subsequētibus corporalibus pollutionibus contra eorum voluntatem: quia licet possint, non tamen debent subtrahere se ab operibus sanctis, propter huiusmodi quæ sequuntur ex necessitate materiæ. Et de similibus idem est iudicium. De hoc diffusè scripsi in quodlibeto primo.

Personæ verò quæ sine rationabili causa manent voluntariè in cogitationibus turpibus aut conuersationibus ingerentibus sibi huiusmodi

commotiones, quia possunt & debent tollere tales occasiones, incurrunt voluntariam pollutionem, nisi inadvertentia excuset: quia volendo illas illicitas, periculosas & sibi notas causas pollutionis propriæ, committuntur velle culpabiliter ipsam pollutionem earum naturalem effectū.

Transgressio cuiuslibet præcepti licite & honesti peccatum est.

PRAECEPTI transgressionem peccatum esse constat. Sed quia præcepti nomen vt distinguitur contra consilium, confusum inuenitur (dum quandoque propriè secundum suam significationem sumitur, vt imponit necessitatē obediendi, ita quòd peccatur si non impletur, iuxta illud xiij. quæst. j. Quod præcipitur, imperatur: & quod imperatur necesse est fieri &c. Quandoque autem antonomaticè, vt imponit necessitatem talem scilicet mortaliter peccandi si non pareatur: iuxta Clemen. exiui de paradiso. de verb. signific. Et vtroque modo in omni iure inuenitur) ideò obscura redditur discretio transgressionis præceptorum quando est mortalis, & quando venialis.

Communè est autem vtriusque generis præcepto, quòd transgressio tam ex contẽptu quàm ex per se impeditione finis, est peccatum mortale. Et horum primum clarum est: quia cõtemptus siue præcepti siue præcipientis iniuriā infert ex propria ratione. Secundum autē declaratur, ex eo quòd finis præceptorum cõmunium est dispositio animi virtuosa necessaria ad salutem, ad hoc enim ordinantur præcepta naturalia, diuina & Ecclesiastica, iuxta illud apostoli j. ad Timot. j. Finis præcepti est charitas de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta. Et declaratur. Nam aut sunt de necessarijs ad salutem: qualia sunt quæ spectant ad peccata mortalia, aut de necessarijs ad munditiam: qualia sunt, quæ sunt peccatorum venialium quæ disponunt ad mortalia, & ad illa ordinantur vt imperfecta ad perfecta, ac per hoc præcepta contra venialia sanitatem animæ perturbantia, ad vitā animæ quæ per mortalia tollitur, ordinātur: sicut sanitas corporalis ad vitam corporis.

Existente autem cõmunium præceptorū fine necessario ad salutem, consequens est vt si huiusmodi præcepta transgrediatur quis vt impediat finem: vel (& in idem redit) propter aliquid cui annexa per se est impeditio finis, peccet mortaliter. Qui enim hoc modo præceptum transgreditur, proportionaliter se habet ad finem præcepti, sicut qui transgreditur ex contemptu, se habet ad præceptum seu præcipientem: nam ille respuit finem, sicut ille respuit præceptum. Verbi gratia: circa præceptum de audiendo Missam, non solum peccat mortaliter qui omittit audire Missam, quia nō vult subijci præcepto, sed etiam si ideo omittit quia non vult mente vacare Deo.

Præter hos verò duos modos mortalis transgressionis præceptorum, sunt alij quatuor modi discernendi huiusmodi transgressiones seu præcepta: scilicet ex materia, poena, verbis, & intentione. Diuinorum enim & naturalium præceptorum antonomaticè materia est necessaria ad vitam animæ: vt sunt, Non occides, non mœchaberis &c. & propterea eorū transgressio est mortalis. Præceptorum autem aliorum materia necessaria, est ad sanitatem animæ: vt sunt, non dices verbum otiosum, iurationi non assuescat os tuum

tuum &c. & propterea eorum transgressio non occidit, sed ægram reddit animam. In iure autē humano ex sola materia discernere præcepta impossibile videtur: quum inueniantur minima quædam præcepta sub mortali peccato: vt patet de concidentibus cadauera vt transferant ad alia loca: quod ex se nullum est peccatum &c.

Pœna præceptorum antonomasticè, est excōmunicatio vel aliquid simile quod non stat cum vita animæ. & propterea vbicunque apponitur excommunicatio, incurritur peccatum mortale transgrediendo. Pœna autem aliorum præceptorum est aliquid stans cum vita animæ: vt suspensio, interdictum, irregularitas, vel aliqua pœna pecuniaria, & huiusmodi. & propterea non oportet in transgressione horum incurrere peccatum mortale. Dixi tamen hic pedē, & aduerte quòd inter excommunicationem latæ sententiæ & cōminatam excōmunicationis pœnam, differentia est etiam quantum ad peccatū transgressionis. in hoc quòd transgressor præcepti cui lata excommunicationis sententia, peccat mortaliter: quia solum peccatum mortale dignum facit excōmunicatione. Transgressor autē præcepti sub comminata pœna, non peccat mortaliter, quousque transgressio non peruenerit ad hoc quòd ille dignus sit excommunicari. Quod ideo dico, quia si debet præcedere monitio ante quàm ille excommunicetur, non peccat mortaliter antequàm monitorio resistat: quia non est adhuc dignus excōmunicari. Verbi gratia clericus si nutrierit comā, excōmunicetur, si nutriēs comam non debet excōmunicari nisi monitus generaliter vel specialiter, non peccat mortaliter quousque monitus perseueret, tunc enim vtpote excommunicatione dignus, peccat mortaliter. Verba distinctiua præceptorum non sunt certa, quum ipsum præcepti nomen incertū sit. Vtpote cōmune vtrisque præceptis. Et propterea de præceptis iuris cōmunis incerta est sententia. In qualibet autem Ecclesia seu religione, illa tantum verba vim præcepti antonomasticè obtinēt, quæ cōsueuerūt intelligi apud illos pro præcepto antonomasticè: & quæ non consueuerunt sic intelligi, nō habent vim huiusmodi præcepti: quia nominibus vtimur iuxta vsum. Intentio demū potest referri vel ad hominē vel ad legem. Et intentio quidem hominis præcipientis si fieri potest, sufficit: quoniam ex intentione præcipientis pēdet præcepti vis, intentio autem legis in communi certa est, quoniam est facere homines virtuosos. Et legis Ecclesiasticæ intentio est non iniicere laqueos animabus, sed ad ædificationem corporis CHRISTI mystici promouere. Et hinc fit vt non tam lata multitudo præceptorum obligantium ad mortale in iure interpretanda sit, ne laqueus multiplicatus contra animas censeatur.

Hinc etiam fit vniuersalis regula, quòd in ijs quæ sunt positiui iuris, si absque contemptu ac refutatione finis ex ignorantia pura, aut ex apparente sibi excusatione transgressio fiat ab eo qui animū habet nullo pacto consentiendi contra præceptum obligans ad mortale, non incurritur mortale peccatū: quando non est intentio pīæ ac iustæ matris Ecclesiæ horas huiusmodi animas illaqueare tam hostili vinculo. Et propterea talis apud Deum non incurreret excommunicationem: absoluendum tamen ad cautelam crediderim ignorantem.

Præ

Præceps in suis actibus tã interioribus quàm exterioribus periculo ruinæ se exponit.

PRÆCIPITATIO (qua homo ad similitudinẽ præcipitationis localis secundũ actus interiores animi præceps ruit) peccatum est consilio contrarium. Maturitas enim cõsilij gradatim procedit ex memoria præteritorum, intelligentia præsentium, auscultatione aliorum, circunspectione obuiantiũ &c. præceps antè omissis huiusmodi statim concludit, deliberat, facit: & propterea peccat contra prudentiam. Quando autem mortaliter, & quando venialiter, ex materia discernitur. Si enim præcipitatio huiusmodi periculosa est, vt pote cõtra præcepta, mortalis est. si autem præter, venialis est: vt in alijs peccatis prudentiæ oppositis contingit.

Prædicatores in quibus communiter peccare dicuntur.

PRÆDICATORVM peccata peculiaria sunt sex. Primum est, sine authoritate prædicare. Oportet enim vel ex pastorali officio vel superioris authoritate prædicare iuxta Apostoli sententiam, & iura in cap. excommunicamus extrà de hær. Et quia hoc sub pœna excõmunicationis interdicitur, ad mortale peccatum spectat. Secundum est, indignè prædicare, hoc est in peccato mortali sibi noto incõtrito: iuxta illud, Peccatori dixit Deus: quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meũ per os tuum? Et hoc mortale videtur: quia iniuria fit prædicationi à CHRISTO institutæ, euacuans quantũ in se est authoritatẽ prædicatorũ Christi: quali verbo & non facto prædicatores fuerint instituti velut declamatores quidã. Vnde &

& in prædicto Psalmo subditur: Ad iustificandi autem quòd ergo tui similis: scilicet dicens bona, & non faciens bona. Et hoc intellige in eo qui sic indignè prædicat vt prædicatione tãquam declamatione abutatur (quoniã hic directè iniuriatur officio prædicationis Christi) & in cõtemnente. Qui autẽ prædicat indignus nõ vt prædicet indignus, sed vellet prædicare mũdus, licet per accidẽs ex humana passione, inconstantia & huiusmodi indignus prædicet: quamuis peccet (quia non se exhibet Dei talem ministrum qualis esse debet) mortale tamen peccatũ nõ video: quia prædicare nõ est secundũ se actus alicuius sacramenti. Et licet prædicans nõ furandũ, prædicet contra seipsum si furto maculatus est: nouam tamen inde damnationẽ nõ incurrit: plusquam adulter inde ex cõdemnans alterũ adulterũ, quem nõ dubito excusari à nouo peccato mortali. Tertium est, mãdacia prædicare. Et hoc cõstat esse peccatum mortale grauissimũ: quoniã euacuat quantum in se est vniuersam Ecclesiæ authoritatẽ ac Christi fidem per prædicationẽ propagatã, siue mendaciũ dicatur cõtra doctrinã fidei aut mortem, siue circa gesta sanctorũ, aut miracula, aut prophetias, siue quodcunq; aliud quod ad docendum, instruendũ, persuadendum, monendumque auditorẽ tanquam verbũ Dei prædicatur: quia quicquid à prædicatore vt sic dicitur, oportet esse verũ: & si est incertũ, debet dici vt incertũ: & sic non recedit à vero, dum ita dicitur vt scitur. Sed si dubium prædicatur vt certum, hoc est assertiuè, peccatum est mortale eadem ratione qua mendacium. Quòd si is qui prædicat, impertinentia inserat, non peccat mortaliter mentiendo, nisi fortè ratione scandali: sicut nec

nec index de impertinentibus ad iudiciũ mentiens peccat mortaliter, quamuis sedens pro tribunali illa mendacia dicat. Quartum est, prædicare inutilia: vt speculatiuas quæstiones, & leges ciuiles, poëtas vulgares vel Latinos, Philosophos, gesta Romanorum, & similia. Hoc enim est abuti prædicationis officio, dicente CHRISTO: Prædicate Euangelium, sunt enim huiusmodi prædicationes solo nomine. Et propterea si aduertenter in his excedit, grauissimũ peccatũ incurritur: imò tanquam falsarij sunt apud Deum, adulterantes prædicationis officium, annuntiantes in persona CHRISTI & Ecclesiæ quæ nec CHRISTVS nec Ecclesia sibi commisit prædicanda. Quintum est, affectus mercenarius, siue pecuniæ, siue laudis humanæ, gloriæ &c. Et ad hoc si oculus dexter prædicatoris speculatoris, peccatum esset manifestè mortale quidem si finis vltimus in huiusmodi poneretur, aut si affectus pecuniæ in effectum procederet simoniæ vendendo prædicationem. Veniale autem si vanè propter gloriam aut spem quæstuariæ elee-mosynæ prædicaretur. receperunt enim mercedem suam.

Si autem oculo sinistro (hoc est non principaliter sed accessoriè) hæc expetuntur, mensuret seipsum apud se prædicator quid plus sibi displiceat, minui auditores, aut animarũ fructũ. de quo est magis solicitus si fructuosè an si gratiosè auditur. Et sic cognoscet quanta rectitudine vel peruersitate affectus tenetur, ac per hoc quantũ peccat: quia quantò magis sinister oculus ipsum solicitat quàm dexter, tantò magis sibimet homo mentitur, tribuens sinistro oculo illud in quo dextri solicitudo superatur.

Ad

Ad hoc autem caput spectant quæcunque gesticulationes, cantilenæ & huiusmodi quæ fiunt vt placeant hominibus. Sextum est, immiscere prædicationi sacras fabellas delectandi gratia. Quod beatus Ambrosius reprehendit: quia non debent in tam graui actione de rebus tam arduis quales sunt diuina verba, immiscere iocosa & ridicula. Communiter autem est hoc veniale: cauendum tamen ob reuerentiam diuini verbi.

PRAELATORVM peculiaria peccata, vide in verbo, Episcopus.

Præscriptio quandoq; licita, quandoque illicita est.

PRAESCRIPTIO legitima, (hoc est cum bona fide possessio tanto tempore vt iura canonica approbant &c.) ius patris in foro conscientiæ ita vt sine peccato possit retineatur etiam si postea sciatur fuisse alienum: quia authoritate legum rationabilium (vtpote pro communi bono sanctarum) factus est dominus præscripti rerum legitimè rerum.

Opus vltra suam facultatem aggrediens tam quàm præsumptuosus maximũ incurrit vitiũ.

PRAESVMPTIO (qua homo actu interiore vel exteriore aggreditur opus excedis suam facultatem, quasi non excedat sed sit sibi cõmensuratum) peccatũ est, vtpote cõtra rectam rationem. Et qui facultas quandoq; consistit in scientia (vt in medicina, & in cura animarum, & vniuersaliter in artibus) præsumptio est ignorantem medicinam velle medicare corpora: & nescium sacrarum literarum velle medicare animas: sicut in cæteris artibus accidit ignorantibus similis præsumptio. Quãdoque verò con-

sistit in potestate ordinis vel iurisdictionis: & sic præsumptio est diaconem velle dicere Missam: aut non iudicem velle iudicare, aut laicum iudicem velle iudicare clericos. Quandoq; autē consistit in habitibus virtutū, seu dispositionibus eiusdem. Et sic præsumptio est in peccato communicare, aut incipientem velle facere ea quæ sunt perfectiorum: vt quotidie celebrare, arguere alios, conuersari securè cum mulieribus, velle vacare assiduæ contemplationi, nōdomitis adhuc passionibus, & similia. Est autem peccatum præsumptionis quandoq; veniale: quum scilicet nulli est perniciosa seu iniuriosa. Et quandoq; mortale, quum scilicet iniuriosa est alteri: qualis est præsumptio medici in damnum corporis: & similiter præsumptio confessoris ignorantis, & iudicis, & similium.

☞ Peccatum præsumptionis grauissimum est.

PRÆSVMPTIO rursus qua homo sperat aliquid posse consequi à Deo quod impossibile est secundum diuinam legem ab illo consequi, peccatum est contrarium secundæ virtuti Theologicæ, quæ vocatur Spes: & contrarium desperationi: vt quum quis sperat consequi peccatorum veniam sine pœnitentia, aut æternam gloriam sine meritis. Et hoc est peccatum mortale: vtpote derogans diuinæ dispositioni, qua decretū est nō dari veniam perseuerantibus in peccato, nec gloriam sine merito. Et est vnū de peccatis in spiritū sanctum: vtpote continens spiritussancti auxiliū ad pœnitendum & merendum.

☞ Officium proprium corrumpens præuaricator est iustitiæ.

PRÆVARICATIO (qua homo à debito officio seu certamine variat ad oppositum fouendum vt actor ad fouendum reū, aut econtrario, & sic in similibus) peccatū est: quia contra rectam rationē. Et si in iudicio iusto hoc fiat, aut alias in præiudicium diuini vel communis boni aut cuiusq; proximi, peccatum est mortale: quia iniustitia ipsa peccatum est mortale ex suo genere. Secluſa autem omni iniuria, pensanda est ratio declinandi: & secundum illam iudicanda est præuaricatio an sit mortalis.

PRÆCVRATORVM crimina, vide superius in verbo, aduocatus.

☞ Res proprias superfluè dissipans & prodigaliter consumens viam ambulat perditionis.

PRODIGALITAS (qua homo superfluè erogat res suas) peccatū est, vtpote liberalitatis virtuti contraria. Non est autē mortale peccatum si pura est, quia minus peccatum est quàm auaritia liberalitati contraria: quum si pura est, constat non esse mortalem. Et vtriusq; ratio est: quia neutra agit cōtra charitatem Dei aut proximi, sed præter illam.

Si vero mixta est iniuriæ diuinorum præceptorum, & breuiter cuicunq; alteri vitio (puta impietati filiorum aut filiarum: aut intemperantiæ, vt filius prodigus dissipauit substantiā suam cum meretricibus) iudicanda est iuxta qualitatem vitij cui admiscetur: ita quòd si prodigus agitur ab appetitu mortali, prodigalitas ipsa mortalis est: vt patet de filio prodigo, & de patente ob prodigalitatem impio versus filios effundendo bona debita filijs. Si verò agitur ab appetitu veniali (vt quum superfluè dat ob vanam gloriam) liberalis est.

PROMISSIONIS violatio, vide suprà in verbo, perfidia.

Mediator inter negotiatores potest iniquita tem multipliciter committere.

PROXENETA (id est mediator inter negotiatores) hoc habet familiare peccatum vt fallat vtrunq; inter quos mediat, neutri dicendo integram veritatem, & vtrig; sæpe mentiendo. Et quia damnificare est ex suo genere mortale: ideo proxeneta non contentus sua mercede, fallens vtrunq; aut alterum, & peccat mortaliter, & tenetur restituere si quid sibi appropriauit ex huiusmodi fraude: vt si dixit vni puta venditori quòd non inuenit pretium nisi centum, & sic accipit licentiam vendendi pro centum: & dicit emptori quòd non potest minus solui quàm centum & viginti, & sic appropriat sibi illos viginti, tenetur restituere illos viginti venditori. Tenetur enim ex officio mediatoris fideliter agere vtriusq; negotium.

Animi mollities vitiosa est & pusillanimitati attribuitur.

PVSILLANIMITAS (qua homo ex pusillitate animi retrahit se à magnis operibus & honoribus suam facultatem non excedentibus, tanquàm si excederent) peccatum est, vtpote contraria virtuti magnanimitatis. Et est maius peccatum præsumptione, vtpote magis contraria virtuti: quia dissimilior est magnanimitati, vt patet. Est autem peccatum mortale quando retrahit à magnis quæ sunt de necessitate salutis, vel simpliciter: vt si quis ex timore peccandi posl baptismum nollet baptizari aut communicare, vel in casu: vt si quis ex timore deficiendi nollet præceptũ sibi oblatũ pastorale acceptare. Nec excusatur, sed accusatur ex huiusmodi tiqore & ignorantia propriæ virtutis, quam non discutit: quoniam ex his causatur pusillanimitas. Vnde Dominus in euangelio seruũ pusillanimem qui talentũ non expoſuerat lucro, damnauit. Quando verò retrahit ab alijs vtilibus proximo & præcipuè saluti animarum, licet vt male sit, graue tamen est: & tanto periculosius, quanto sub humilitatis specie detinens animum imbibitur & radicatur perseverans.

Rei alienæ iniusta detentio rapina est, & peccatum iniustitiæ.

RAPINA (qua homo violentia iniusta accipit alienas res) peccatum est mortale: quia iniuriã infert proximo & quantum ad res & quantum ad modum. Dicitur autẽ iniusta: quia si violentia iustè inferatur, non est rapina: vt quũ in bello iusto præda tollit: & similiter quũ authoritate publica, iustitia exigẽte puniunt in rebus ciues. Sed si iustitia desit, rapina cõmittitur tã in bello quàm in ciuitate res ciuiũ auferẽdo, publica authoritate abutẽdo ad rapiendũ.

Rapina differt à raptu in eo quòd raptus respicit personam, rapina verò rem.

RAPTVS quo personæ rapiuntur iniustè, maius crimen est quàm rapina, quantò persona nutior est rebus exterioribus. Et specialiter appropriatur ad raptum puellarũ: quæcunq; tamen persona rapiatur, habet in se crimen raptus, & ad mixtam iniquitatem pro qua rapitur: quæ iuxta genus suum iudicanda est.

Religiosi communiter solent in tribus offendere & peccare.

RELIGIOSORVM peccata specialia sunt in triplici differentia. Nam quædam sunt

communia eis & clericis: quæ vide in verbo, clericus. Quædam sunt communia omnibus religiosis, vel ex tribus votis communibus omnireligioso (vt sunt vota castitatis, paupertatis, & obedientiæ) vel ex sacris canonibus concernentibus specialiter religiosos: vt quæ sunt in clem. religiosi. de priuile. videlicet. Quibus etiam (scilicet religiosis) in virtute sanctæ obedientiæ & sub interminatione maledictionis æternæ districtius inhibemus, ne in sermonibus suis ecclesiarum prælatis detrahant, aut etiam retrahant laicos ab ecclesiarum suarum frequentia vel accessu, seu indulgentijs promouendi indifferentes: néve quum confectionibus sanctorum intersint, à restitutionibus debitis aut legatis matricibus Ecclesijs faciendis retrahant, testatores: nec legata vel debita aut malè ablata incerta, sibi aut alijs singularibus fui ordinis fratribus, vel conventibus in aliorum præiudicium fieri seu erogari procurent. Nec etiam in casibus sedi Apostolicæ aut locorum ordinarijs reseruatis quenquã absoluere, aut personas Ecclesiasticas præsertim corã iudicibus delegatis à nobis sub contra eos iustitiã prosequẽtes vexationibile, aut ad loca plura & præsertim multum remota conuenire præsumant. Multa quoq; recitata sunt supertina in tractatu de excõmunicatione, quæ sunt sub excõmunicationis latæ sententiæ pœna religiosis specialiter inhibita. Quædam verò sunt propria istis religiosis ex propria sibi regula aut cõstitutionibus, & hæc quilibet de seipso sciat.

Reprasalia species est belli particularis: & in ea potest frequenter iniquitas committi.

REPRAESALIARVM iniquitas frequẽs fortè est, vel quia iniuste decernũtur: vtpote non propter constituram culpam præsidentium negligentium facere iustitiam. Nam si non constet illos puta Florentinos culpabiles esse negligendo facere iustitiam Populo Romano creditori Florentiæ, iniquæ essent repræsaliæ à Romanis contra Florentinos: sicut esset iniustum bellum contra Florentinos sine culpa communitatis propter culpam alicuius particularis ciuis. Repræsalia enim est species belli particularis. Contingit quoq; iniquitatem in executione interuenire, vel in quantitate plus exigendo: vel in qualitate clericorum res accipiendo, clerici enim intelliguntur exempti à repræsalijs: vel in substantia, vt si facerent repræsalias nõ solùm res sed personas accipiẽdo: quia in persona, nec pater portat iniquitatem filij, nec filius patris.

Capita octo sunt in materia restitutionis consideranda.

RESTITVTIO confessoribus sæpe occurrit discutienda, & necessaria est (quia non remittitur peccatum nisi restituatur ablatum) nec facilè potest quilibet discernere casus eius multos, & ex multis capitibus contingentes. ideò diffusiore opus est doctrina. Sunt igitur octo capita in restitutione considerãda: scilicet quis, quid, quantum, cui, vbi, quando, quomodo, & quo ordine.

Restitutionis faciendæ duplex est ratio.

CAPVT primum est quis teneatur ad restitutionẽ. Et quantum ad hoc notãdæ sunt duæ radices restitutionis omnis: scilicet acceptio, & res ita q; omnis restitutio aut est debita ratione acceptionis præcedẽtis, aut ratione rei acceptæ. Et extenditur hic acceptionis & accepti nomen

ad omnem actionem qua alienum accipitur, siue verè accipiendo, siue damnificando: ita quod accipere dicitur non solum qui mutuò accipit, aut emit, aut furatur, aut rapit, sed qui comburit, qui detrahit, qui consiliatur: & sic de alijs. Et quoniam acceptio duplex est (scilicet vel iusta: vt per mutuum, aut emptionem, aut depositum, conductionem &c. vel iniusta: vt rapina, vsura, detractio &c.) omissa prima, vtpote clara confessoribus, de secunda habendum est pro regula generali restitutionum, quòd quicunq; est causa iniustæ acceptionis, tenetur ad restitutionem: ita quòd ex prima radice oritur hæc regula: Ad cognoscendum quis teneatur restituere, responde & dic, quicunq; fuit causa iniustæ acceptionis: ita quòd si vna acceptio iniusta eodem vel diuerso modo à multis causata est, quilibet illorum tenetur restituere.

Et ne vageris quærendo quot modis causare quis possit iniustam acceptionem vt teneatur ad restitutionem, suscipe laborem patrum nostrorum in his versibus positum: Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus: Participans, mutus, non obstans, non manifestans. In his enim decem modi ponuntur quibus aliquis cooperatur iniustæ acceptioni quam alius exequitur: ita quòd cõputato executore qui ipsam actionem iniustè exercet, inueniuntur decem genera personarum quæ tenentur ad restitutionem ratione iniustæ acceptionis: quarum septem directè, tria verò vltima indirectè ad causandam iniustam acceptionem concurrunt. Inchoando igitur ab executore (qui non computatur in dictis versibus, sed præsupponitur: quia

quia de cooperatoribus tantùm loquuntur versus) scito quòd executor iniustæ actionis, hoc est ille qui exercet per seipsum illam (vt est ille qui furatur, qui occidit, qui dat ad vsuram, qui detrahit &c.) siue hoc faciat motu proprio, siue ex præcepto domini, siue pro proprio siue pro alieno lucro, tenetur ad restitutionem: quia est verè causa proxima efficiẽs iniustam actionem: vt clarè patet. Et hinc patet, quòd sicut vulnerator aut occisor proximi ad domini sui mandatum & vtilitatem tantummodo, tenetur satisfacere vulnerato vel occisi hæredibus: ita minister vsurarij qui ad mandatum & vtilitatem domini sui tantùm exercet vsurariam prauitatem, tenetur ad restitutionem. & sic de alijs. Nec obstat quòd si ille minister non faceret, quòd per alium omnino fieret: sicut non obstat vulneranti quòd si ipse non vulneraret, quòd omnino per alium vulneraretur. Scriptum est enim: Necesse est vt veniant scandala, verumtamen ve homini illi per quem scandalum venit. Et hoc intelligẽ secundum veritatem iustitiæ propter rationem dictam. nam secundum quandam humanam æquitatem ministri vsurarum ad aliorum tantùm vtilitatem excusari videntur à debito restitutionis: veritas tamen iustitiæ præferenda est huic humanitati. magis tamen tenetur ad restitutionem dominus quàm minister.

Ingrediendo autem expositionem versuum ordine quo numerantur, occurrit primò iussio, hoc est præcipiens fieri actionem iniustam. Iubens enim habet rationem principalis causæ mouentis suo imperio ad patrandam actionem iniustam, & ideò tenetur ad restitutionem. Consili-

lium: hoc est dans consilium efficax ad perpetrandam actionem iniustam, causa est directè mouens suo consilio ad illam: & ideò tenetur ad restitutionem. Notâter autem dixi efficax: quia si consilium non peruenit ad hoc quòd sit causa rapinæ, non tenetur qui dedit consilium iniquitatis, ad restitutionem: quamuis peccauerit mortaliter. Consensus: hoc est ille qui suo consensu causat aut concausat actionem iniustam.

Vbi nota quòd de consensu oportet distinguere inter consensum qui est causa, & inter consensum qui solummodo est consensus, & non causa, verbi gratia: tractant aliqui de bello iniusto: requiruntur ij ad quos spectat: consentiunt. Horum consensus non solum est cõsensus, sed causa belli iniusti, quia ex horum consensu pendebat negotium. Audiunt plerique alij huiusmodi negotium, placet eis, consentiunt: dicunt fiat. Horum consensus est solummodo cõsensus, & non causa belli iniusti: quum ex ipsis voluntas volentium bellum iniustum facere, non pendeat, non mutetur &c.

Attende ergo si consensus fuit causa seu concausa actionis iniustæ. Et si fuerit causa seu concausa, scito ex tali consensu teneri ad restitutionem ex hoc ipso quòd fuit verè causa iniustæ acceptionis. Et hinc habere potes quòd si in communitate aliqua plura vota vincunt, & dum dantur vota aperta, aliquis ex vltimis videns vana vota præcedentium iam vicisse, & videns quòd suum votum in contrarium nihil prodesset, consentit ob aliquem humanum respectum iniusto facinori, peccat quidem mortaliter (quia consentit iniquitati) non tenetur tamen ad restitutionem: quia consensus eius nec est causa nec

nec concausa. Secus autem est de præcedentibus: quia licet præuideant subsequentes consensum daturos, non propterea consensus eorum à causarum numero excluditur: tum quia consensus omnes antecedentes sunt & tandunt verè ad integrandam causam: tum quia in instanti homo mutatur, & propterea possent subsequentes dissentire: quorum nullum locum habet in primo casu. Et hinc fit vt si indigno secundum Deum canonicè tamen electo alij consentiant, peccent quidem mortaliter, non tamen tenentur in conscientia de damnis spiritalibus & temporalibus subsequentibus: quia consensus eorum non est causa quòd eligatur, sed consensus concurrens vt consensus tantum: nisi consensus eorum esset concausa vt confirmaretur: quòd tunc non habet locum quando scitur quòd electio omnino erat confirmanda. Et sic de similibus. Palpo: hoc est laudator criminis sub specie boni: puta quia sic oportet adulare stultos &c. Sed hic etiam opus est discretione an adulatio sit causa acceptionis iniustæ an non, si enim pura est adulatio, non tenetur ad restitutionem, quamuis peccet mortaliter. si vero est non solum adulatio letificatiua, sed causatiua iniustæ actionis, tenetur ad restitutionẽ adulator. Recursus: hoc est receptator refugiumq; iniustè agentis. Est enim huiusmodi complexus causa iniustæ actionis: & antequam fiat, tanquam præbens seu adiuuans securitatem iniustè agendi, ac tanquam conseruans hominem in perseuerãdo ad iniustas actiones: & postquam facta est, tanquam saluans illam quasi proprius locus eius, & breuiter sicut patronus iniquitatis patrocinium illi præstans. Et propterea ad resti

restitutionem tenetur. Participã: hoc est qui particeps est criminis, siue vt socius, siue vt mediator, siue vt explorator, & vniuersaliter quomodolibet particeps est criminis illius iniustæ actionis. Particeps enim quicunq; si sic est particeps criminis vt sit etiam causa seu cõcausa iniustæ actionis, tenetur ad restitutionem ratione ipsius actionis. De participe autem rei acceptæ dicetur infrà in secunda radice restitutionum: nunc enim de debito restituendi ratione actionis tractatur. Mutus: hoc est qui & potest & tenetur loqui consulendo, reprehendendo, præcipiendo &c. & tamen tacet. Tunc enim quia est causa non directè seu politiuè, sed indirectè & priuatiuè iniustæ acceptionis (sicut incuria seu somnus nautæ est causa subuersionis nauis) ideo tenetur ad restitutionem. Notanter autem dixi, qui potest & tenetur: quia licet aliquis possit, si tamen non tenetur, computatur extra causas actionis sequentis. ad priuatiuam enim causam iniustæ actionis exigitur quòd debeat seu teneatur impedire: alioquin non ei imputaretur: vt patet ex hoc quòd Deus potest quidem obuiare cuilibet peccato hominis: quia tamen non tenetur, non ei imputatur peccatum aliquod nostrum. Qui ergo potest & debet præcipere aut consulere, & tacet, quia non impedit iniquam actionem quam tenetur & potest impedire, causa est illius, ac per hoc tenetur ad rationem. Et ne vageris quærendo quis est qui tenetur, scito illos solos esse quibus ex officio incumbit præcipere, consulere &c. & idem intelligo in duobus sequentibus.

Non obstans: hoc est non præbens auxilium impeditiuum actionis iniustæ, si tamen potest & tenetur: quia sic esset indirectè priuatiua causa iniquæ actionis. Et propterea domini temporales qui non obstant latrociniis crebrescentibus in terris suis, tenentur ad restitutionem damnum passis: quia possunt & tenentur ad hoc ex officio: quia sunt custodes iusti.

Non manifestans: hoc est non manifestans inuaforem vel tunc vel post factum ita quòd non manifestatio sit causa vel iniustæ actionis vel iniustæ detentionis. Et hoc tunc tantum est quãdo aliquis potest & debet manifestare: alioquin nõ esset causa iniustæ actionis vel detentionis. Et propterea reus non manifestãs quod potest quia ex officio ei incumbit, tenetur ad restitutionem eius damni quod patitur alter ex ipsius non manifestatione. Et sic de similibus. Aduerte quòd in his tribus immediatè præcedentibus capitibus (scilicet mutus, non obstans, non manifestãs) quamuis verũ sit regulariter quòd soli illi quibus ex officio incumbit loqui, obstare aut manifestare, comprehendantur, verum tamen quoque est comprehendi illos qui ex occurrenti articulo necessitatis vrgentis, manifestè tenentur & possunt absque suo damno & periculo: vt si quis sciat inuasurum aliquem domum alterius, & raptarum seu furaturum: & nisi ipse præsignificet, sequetur furtum, & potest absque periculo & damno prouidere, reus est sorti: sicut reus esset homicidij, si eodem modo sciret homicidium futurum, & posset prouidere & non curaret. Et quia est causa iniustæ actionis quãuis indirectæ, ad restitutionem tenetur. Hæc ergo decem personarum genera teneri ad restitutionem intelligo cum duplici adiectione. Prima est, si effectus est subsequutus: hoc est iniusta actio inferẽs damnum

num proximo. Nam si actio iniusta non est subsequuta, aut si esset subsequuta, non tamen damnificasset proximum, nullus tenetur ad restitutionem: quia restitutio non est necessaria nisi vt alteriùs damnum recompenseturiac per hoc vbi nullum fuit damnum, nulla est opus restitutione. Secunda est, quòd quilibet supradictorum tenetur ad restitutionem insolidum, hoc est ad restituendum totum damnum quod contulit seu concaufauit: quia fuit causa actionis quæ intulit totum illud damnum: quamuis enim non fuerit solus in cmfundo fuit tamen concausa totius actionis quæ damnum illud intulit. Et hæc quo ad primam restitutionum radicem (scilicet actionem iniustam) pro nunc sufficiant ad discernendum ex hac radice quis teneatur ad restituendum. Secunda verò radix restitutionum est res accepta: & iuxta hanc ponitur generalis regula, quòd quilibet habens rem alienam teneatur eam restituere. Et in promptu causa est: quia res illa non est ipsius, sed alterius: ac per hoc non detinenda, sed danda illi cuius est. Si enim non redderetur illi, minus haberet de suo: & damnum pateretur: quod constat esse iniquum.

Aduerte circa hanc regulam, quòd res aliena dupliciter haberi potest, scilicet vel bona vel mala fide: & rursus vel in scipsa, vel in aliqua re seu effectu loco illius rei: puta quia habetur illius pretium, vel habetur res propria conseruata quæ consumpta fuisset nisi assumpsisset vsus rei alienæ. Et siquidem mala fide res aliena habeatur: quomodolibet habeatur, tenetur restituere. Si autem bona fide habeatur in scipsa tenetur eam restituere: quia aliena est. Et hinc

hinc fit, vt qui bona fide emit rem alienam quam putabat esse vendentis, teneatur restituere eam domino rei absque pretio aliquo: quia restitutio illa oritur ex re aliena, & non ex culpa acceptionis. Si autem bona fide habetur non in scipsa, sed in suo vel pretio vel effectu, vel quocunque alio simili aut quasi simili modo, tenetur restituere id in quo factus est ex re illa locupletior & non plus: & si in nullo factus est locupletior, ad nullam tenetur restitutionem. Et hinc primò fit, vt si quis bona fide rem alienam filii dono datam vendidit, teneatur restituere domino rei pretium: quia factus est ex re aliena locupletior in illo pretio. Fit secundò vt si ipse emisset, & vendidisset absque lucro eandem rem, ad nullam restitutionem ipse teneretur, sed totus ille apud quem res est: quia aliena est, & alter non est ex ea factus locupletior. Tertiò, vt si quis bona fide inuitatus ad cœnam de alieno vitulo comedit, si omnino consectos sumptus in domo sua cœnæ propriæ currit, non tenetur ad restitutionem: quia non est factus ex vsu rei alienæ locupletior. Si verò propter conuiuium peperit sumptus quem fecisset pro cœna propria, tenetur ad restituendum non quantum valent comesta in conuiuio, sed quantum factus est ex rei alienæ vsu locupletior.

Et hæc ideò sunt specialiter dicta: vt ex his similia scias dijudicare de vsu alienæ vestis, aut cuiuscunque alterius rei alienæ quando bona fide assum est: aduertendo quòd nulla est quo ad restitutionem differentia inter rem alienam, & fructus rei alienæ: quia fructus ipse est res aliena si fructus est rei alienæ, secus autem si esset fructus industriæ ex re aliena.

Ex

Ex his regulis & exẽplis reliqua omnia iudicari posse puto de restitutione ex parte rei consurgente: sicut ex antedictis potest iudicari de restitutione ex parte actionis iniustæ consurgente, & sciri quis teneatur ad restituendum. Quando verò aliquis tenetur ad restituendum ex parte vtriusq; scilicet actionis iniustæ & rei acceptæ (vt quum is qui iniustè accepit, habet rem apud se vel pretiũ eius), non oportet occupare librum: quia ex simplicibus consurgunt cõposita: & applicando data de vtraque restitutionis radice, & regulas earum, facillimũ est nosse hoc compositum: scilicet obligatum ad restituendum ex vtraque vel altera radice.

Restitutionis effectus est circa quidditatem considerandus.

CAPVT secundum, quid restituendum est. Vbi distingue de rebus vel damnis restituendis. & scito quòd si res aliena extat, illa restituẽda regulariter est. si verò non extat, aut ex aliquo singulari casu occurrẽte non potest reddi, restituendum est æquivalens. Damna verò vitæ, membrorũ, sanitatis, libertatis, honoris, famæ, diuturnũ, fructuum, seminum, damni emergentis, vel lucri cessantis, & similium, restituenda sunt vt possibile est in bonis aliquibus loco damnorũ, ita vt boni viri arbitrio satisfactum reputetur quantum ad quid pro quo, de quantitate enim nunc dicetur.

Quantitas est in materia restitutionis considerãda.

CAPVT ergo tertium, quantum est restituendum, constat oportere restitui æquale. Vt autem discernatur & perueniatur ad restituendum æquale, oportet distinguere de certa vel incerta quantitate rei seu damni. Si namque quantitas rei seu damni est certa, opus est vt tantundem restituatur quantum ablatum, seu in quanto dãnificatus quis est. Si verò incerta est quantitas (vt contingit in damnis iniuriarum, percussionum, iurium pendentium, seminum, lucri cessantis, & similium) restituendum est tãtum quantum vir bonus arbitrabitur cõsideratis singularibus negotij, temporis, loci, personarum &c. Debet autem vir bonus arbitrari tantum quantum ad æquivalens exigitur si fieri potest: quod si fieri nequit, conetur appropinquare ad æquale quantum fieri potest.

Restitutio cui sit facienda.

CAPVT quartum, cui restituendum est. Distingue de causa restitutionis, an sit accepto iniusta, an solum res accepta. Nam si ex sola re aliena consurgit restitutio, reddenda est regulariter domino rei: & appellatione domini intelligo illum cui debetur: siue perseueranter dominium apud eum, siue translatum sit, siue sit verus dominus, siue dispensator, vt Prælatus Ecclesiasticus. Dixi autem regulariter: quia in aliquo casu (puta si Prælatus est dilapidator rerum Ecclesiæ, & experientia reste dilapidabit etiam hæc) non ei, sed illi Ecclesiæ quæ est vera domina, restitutio in foro conscientiæ fieri potest & debet, conuertendo restituendas res in vtilitatem illius Ecclesiæ, habito (si fieri commodè potest) vt seruetur etiam omnis iustitiæ modus, consensu superioris. Simile autem est iudicium in casibus in quibus domino rei fieri re-

stitutio non potest propter aliquod aliud accidens: puta quia est omnino ignotus, debet enim restitui tunc Christo, qui est hæres vniuersorum. Si autem restitutio consurgit ex acceptione iniusta, discernendum est an acceptio illa iniusta fuerit ex datione prohibita (ita quòd non solum obligatus ad restituendum accepit iniustè, sed etiam ille qui donauit, donatione iniqua dedit) ita quòd ipsa datio fuerit mala: vt quum datur pecunia pro corrumpendo iudice, vel ingressu monasterij, vel quocunque spiritali, & breuiter quando ipsum dare est prohibitum: quia in huiusmodi casibus restitutio facienda est, sed non illi qui male dedit, sed Ecclesiæ in cuius iniuriam datum est: & eadem ratione homini in cuius iniuriam corruptus est iudex: aut Christo hæredi vniuersorum. Si vero sola intercessit acceptio iniusta, restitui debet damnificato ex illa acceptione iniusta, ita quòd duæ conditiones oportet quòd simul concurrant. Prima, quòd ille damnum habeat: alioquin nulla esset restituendi eidem ratio. Secunda, quòd damnum passus fuerit ex illa acceptione iniusta: alioquin etiam si damnum haberet sed non illatum ex illa iniusta acceptione, non esset illi ab hoc restitutio facienda: vt patet quum quis furatus esset à mercatore aliquod pignus, tunc enim licet damnum sit duorum, scilicet domini pignoris, & mercatoris qui tenebat pignus: sur tamen tenetur restituere non domino, sed mercatori: quia actio furti mercatorem damnificauit, qui tenetur domino de pignore reddendo. Ita quòd in huiusmodi restitutione persona cui debet restitui, non ex dominio rei, sed ex damnificatione sibi illata discernitur & definitur.

Et

Et ratio est, quia ipsius interest saltem custodire seu reddere rem illam domino si non est sua. Et hoc in tantum iura exigunt, vt etiam prædo in possessione tuenda sit: quia prædo etsi non est prædonis simpliciter, est tamen ipsius ad custodiendum vt reddatur domino: tenetur enim ipse reddere. Verumtamen quando sine scandalo potest publicè vel secretè res reddi domino sine alterius iniuria, damno vel periculo reali, hoc est quo ad rem, potest in foro conscientiæ restitui domino, tanquam exequendo ius naturale dormiente iure scripto: vt si restituenda sit ablata res aliena deposita apud suspectum depositarium, aut ablata à fure aut latrone, aut vsurario qui non creduntur vnquam restituturi: potest restitui vero domino, cum illo salis grano quòd prouideatur ne ipse alio communiter fiat restitutionem si quandoque veniant illi occupatores ad pœnitentiam.

Quacunque autem ex causa contingat restituere alicui mortuo, ignoto vel absenti, seruandum hoc est quòd mortuo succedit hæres: ignoto veto post exactã diligentiam ad cognoscendũ succedit Christus, de quo scriptum est quòd hæres est vniuersorum. Absenti autem si fideliter & facilè mitti potest, mitti debet, vel saltem significari vt disponat de tali re sibi debita in tali loco: si forte res tam parua sit, & absentia tam à remotis, vt arbitrio boni viri censeatur ratum habendum à domino si sciret, quòd detur Christo pro salute domini. Verum quando res mittenda esset non sine sumptibus, debet mitti sumptibus eius qui iniustè accepit: quantũ ipse semper fuit in mora & in causa iniqua quòd dominus rei non potuit vti re sua antequàm perueniat.

retur ad hunc articulum necessitatis vt oporteat illi mitti.

Restitutio vbi fieri debeat.

CAPVT quintum, vbi restitutio est facienda. Differne, si restitutio consurgit ex sola re aliena, restitutio est exercenda vbi res illa aliena habetur: vt possessor bonæ fidei ex restitutionis opere iusto non reportet damnū, quum non fuerit in culpa. Si verò restitutio consurgit ex actione iniusta, restituendum est vbi acceptio iniusta patrata est si locus congruit restitutioni: vt sic restituatur in pristinum statum in quo inuenta est tam res accepta quàm possessio domini. Si verò locus ille restitutioni non congruit, restituendum est vbi est dominus, seu illic quo tunc dominus translaturus rem suam erat: & breuiter debet dominus seruari indemnis, & grauari occupator qui semper fuit in mora.

Restitutio non debet differri, sed citius quo fieri possit incipienda.

CAPVT sextum, quando restitutio fieri debet. Certum est oportere fieri statim: quia restituere licet pertineat ad præceptū affirmatiuum obligās pro loco & tēpore, habet tamen annexum præceptum negatiuum, scilicet non detinebis alienum inuito domino, negatiuum autem præceptum obligat semper & ad semper: & propterea statim oportet restituere. Quod intellige cum grano salis: hoc est quòd quantum ad præparationem animi statim habēdus est animus non detinendi alienum inuito domino, sed paratus restituere cuiq; quod suum est: quātum verò ad executionem restitutionis

tempore congruo reddere: non enim oportet surgere media nocte ad restituendum, sed cum prudentia actum restituendi exercere, seruando congruas circunstantias loci, temporis &c.

Aduerte hoc in loco, vt quū de restitutione iudicas, habeas semper præ oculis præceptum negatiuum, scilicet non detinebis alienū inuito domino: quoniā hinc videbis quòd sola aut voluntas domini, aut ignorantia, aut impotentia excusat à statim restituendo. Voluntas quidem domini sicut excusaret totaliter à restitutione si donaret debitori liberē: ita excusat à nūc restituendo si consentit dilationi. tunc enim cōsentiente domino ad exatū tempus. Ignorantia quoque siue facti siue iuris (quæ tamen ratione aliter excusat talem hominem) quamdiu manet sicut excusat à restituēdo, ita excusat à tempore restituēdi. Impotentia autē si verè est impotentia nunc restituendi, excusat à statim restituēdo: quia reddit detentionem alieni inuito domino, involuntariā. tunc enim voluntas restituendi parata sufficit coram Deo, & sufficere debet hominibus velint nolint. Est autem verè impotens ad restituendū statim, non solum cōstitutus in extrema necessitate, sed etiā cōstitutus in necessitatis articulo tali quòd magnum damnū honorum proprioru incurreret ex præsenti restitutione alienorū, quod magnū damnū vitaretur ex dilatione non damnosa illi cui restituendū est. nam impotens non solum dicitur qui non potest omnino, sed qui vix potest. In huiusmodi autem humanis vix posse, est cum magno suo damno posse. Et hoc quōdo restituere quis tenetur ex sola aliena re, & non ex iniusta acceptione propria, impium quippe videtur,

vt is qui sine culpa est damnificetur in suis ex restitutione alieni. Quādo verò aliquis ex propria iniquitate tenetur ad restituendum, quia seipsum posuit in tali casu sibi damnoso, sibi imputet. multum tamen æquitati inuiti videtur dilatio restitutionis etiam in hoc ad tantum damnum euitandum. Notanter verò dixi damnum magnum proprijorum: quia si damnū magnum esset non in proprijs, sed quia magna sunt quæ restituenda sunt, non excusaretur ad statim: quia damnum hoc non est in proprijs, sed in rebus alienis. Et similiter si damnū magnū est lucri cessantis: para quia si restituit, non potest amplius lucrari, hoc enim non est damnum in proprijs, sed in non posse vti alieno. Notanter quoque dixi ex dilatione non damnosa illi cui restituendum est: quia si dilatio esset damnosa illi cui debet fieri restitutio, oporteret aut statim restituere, aut illum seruare indemnem. Est rursus verè impotens pro tunc, qui non potest tunc sine famæ suæ detrimento tunc restituere: quia non vult occultum peccatum detegere, sed expectat personam idoneam, qua mediante secretè fiat restitutio: quoniam non teneatur incurrere damnum in rebus superioris ordinis (qualis est fama) ob vinculum ad statim restituendum.

Et ne præcepti hoc de statim restituēdo, confitentes & confessores reos simul inuoluat, non sunt absoluendi pœnitentes antequam eam effectu restituant, si in alia confessione absoluti neglexerunt restituere. dicentibus enim, hac vice pater restituam verè &c. respōderi debet, credo tibi: & propterea modo in illa bona dispositione vade ad restituendum, & postea absolueris. Debet enim confessor credere pœnitenti pro se, & contra se: sed tamen cum hoc debet etiam cauere ne mora pariat delictum, sicut aliàs peperit.

Modus est in restitutionibus obseruandus.

CAPVT septimum, quomodo est restituendum. Modus restituendi habet difficultatem vnam vniuersalem, multas autem in quibusdam particularibus: scilicet incertis, occultis, priuilegiatis, fama & bonis animæ. Communis enim quæstio est an sufficiat restituere rogādo sibi remitti à creditore, subsequente remissione. Dubitant enim de hoc quidam pro eo quòd nō videtur omnino libera remissio illius qui si rem habere non donaret. Oportet autem in casibus istis non respicere ad præsumptiones, sed ad veritatem animi illius qui remittit. Si enim in veritate & ex corde intēdit remittere (quod si ipse affirmat, credendum est: quum solus ipse possit esse certus testis sui cordis) procul dubio tutus est in foro cōscientiæ ille cui remissio facta est: siue intercesserit ipsius rei oblatio, siue solū verbalis oblatio (hoc est paratus sum reddere) siue solæ preces, hoc est, rogo vt remittas: siue intercesserit intercessores: & breuiter quomodocunq; ad liberam ex corde remissionē veniatur: quia inde pendet totum negotium. Et hoc intelligo si ille potest ad libitum donare: vtpote verus dominus debiti sibi restituendi.

Et scito quòd quando pauper obligatur ad restituendum diuiti, expedit non offerre diuiti rem restituendam, sed rogare & interponere intercessores ad remittendum, ne affectus ex præsentia rei durior fiat ad remittendum. Facilius

enim remittimus non habita quàm possessa. Sed hoc non obstat libertati remissionis, sed prodest ad tollendã tentationẽ inhumanitatis. Ad particularia verò descendendo, de restitutione incertorum difficultas mouetur an per se vel aliũ &c. Veritas tamen est quòd totus homo per seipsum restituit CHRISTO. Potest tamẽ per fide dignam personã restituere confitendo quòd melius dabit indigentibus &c.

Occulta quoq; occultando personæ crimen, per se vel alium fidedignũ reddenda sunt. Priuilegiata autẽ, hoc est ex de quibus lex statuit, quomodo restituenda sunt (vt quũ publicè vsurarij restitutio agenda est) iuxta cap. quãquam, de vsur. in sexto seruanda est lex. Famam falso ablatã tenetur restituere dicẽdo se falsum dixisse. Si autẽ non falso ablata est debet restitui dicẽdo se iniustè infamasse. Esto tamẽ hic prudẽs quæri si coram populo aut vulgaribus restitutio hæc facẽda faciẽda est, debet sic fieri. Sed si corã sapientibus tantũmodo restitutio esset cõfirmatio infamiæ; quia intelligẽtes penetrant quòd licet malè & iniustè, verũtamen dixit detrahẽdo. De bonis autẽ animæ, si pertinent ad partẽ intellectiuam vt si quis damnificauit aliquem docendo falsa, tenetur restituere docẽdo vera, vel saltem significando illi quòd falsa sunt quæ docuit. Si autem pertinent ad partẽ affectiuam (vt sunt illa quæ ad mores spectant, quæ non possunt ab inuito tolli, nec ab altero possunt restitui) tenetur dare operam ad reducendum eundem ad bonos mores si potest, vel saltem orationibus, ieuniijs, eleemosynis iuuare illum vt resipiscat. Et hæc propriè habent locum quãdo damnificatio in huiusmodi bonis animæ fuit per se: quoniam

si fuit per accidens (puta quia doctor putauit se vera dicere: & fuit causa occasionis prouocauit ad similes libidines non vt illi noceret, sed delectationis libidinis, & huiusmodi causa) satisfaciendum est magis Deo quàm hominibus: vt experientia testatur pœnitentium. Satisfacere enim intelligitur vtique ex hoc quòd verè pœnitẽs est: & plus ædificat pœnitentia quàm læserat peccantia, vt in Maria Magdalena & alijs similibus videmus.

Ordo debet in restitutionibus obseruari.

CAPVT octauum, quo ordine restituendum est. Nullus est ordo in restitutione necessarius, si potest omnibus restitui. Sed vbi facultates ad restituendũ non sufficiunt vt omnibus satisfiat, seruandus est ordo ille vt certa prius restituantur quàm incerta: quia illa possunt absq; humano damno omitti, certa autem non. Constat enim omnia restituenda, ad humana damna restauranda ordinari. Et hinc habere potes quàm grauis sit eorum error, qui quum omnia restituere nequeant, componere quærunt pro incertis cum Prælatis Ecclesiæ, quasi proprium decextero possessuri quantũ æquiualet incertis restituendis, & sic certos creditores eludere. His quippe dicendum est, Nolite errare, Deus nõ irridetur. Nisi incerta extarent in sua adhuc specie: puta quia numerus aut furto subtractus calix adhuc extat, & non potest inueniri dominus. Nam in tali casu, reddendo prius CHRISTO rem Ecclesiæ seu pauperum, nulli fit iniuria creditori certo: quia debitor non tenetur creditoribus satisfacere de re aliena. Constat autem rem illam in tali casu nunquam fuisse suam, sed adhuc perse-

uerare alienũ. & propterea idem est de illius restitutione iudicium: vt nunc de similibus certis subiungetur. Inter certa igitur prius restituenda sunt quæ adhuc in sua specie extant & aliena sunt: qualia sunt depositæ res, & similiter res furto aut rapina occupatæ: quia res huiusmodi non computantur inter bona restituentis: vtpote quarum dominiũ nunquam fuit in eum translatum: & ideo res ipsæ ante omnia restituendæ sunt dominis. Similiter etiã si res emptæ & possessæ sed non solutæ adhuc in sua specie extant, reddendæ sunt illi à quo emptæ sunt: quoniam licet translatũ fuerit dominium in eum qui emit, subiecta tamen obligationi ipsamet res manet quousq; soluta eli: & propterea tanquam nõ tuit inter bona restituentis computanda est.

Postquàm autem res extantes alienæ simpliciter vel propter penditem solutionem ipsarum restitutæ sunt, seruanda videntur statuta municipalia si extãt & iniqua non sunt, circa restituendi ordinẽ in huiusmodi: vt in multis locis dicuntur esse circa mummularios qui decoxerunt. Si verò nullum extat statutum, ius ciuile seruandum videtur. & vbi diuersitas opinionum occurrit, tutior pars eligatur si vera nescitur. Ideo ergo cautus in huius iudicio, interrogando si illi extãt statuta aliqua de hoc: & si nescis, consule peritos an iustificata sint. Si namque contra supradicta pugnarẽt, tuta non viderentur multa circa vltimum dictorum aliter disponere: quia pro communi bono creditorum certorum quos oportet aliquid perdere de suo, tolerabile videtur vt res emptæ & possessæ extantes licet non solutæ inter bona debitoris computarentur sicut alia: quia hoc etiam pro cõmuni bono ciuitatis videtur,

tur, & non contra ius naturale, sed ciuile. Sed quòd res extãtes alienæ in veritate & indubiè, computarentur pro illo, licet alia debitoris bona, contra naturale ius est, quo aliena bona turnda non occupanda, non minuenda sunt vt alteri bene fiat. Circa quæstionẽ verò illam, an quum bona vsurarij non sufficiunt ad satisfaciendum debitis licitè contractis (puta emptionis, cõductionis, mutui honesti, & similiũ) & vsuris, prius satisfaciendum sit debitis licitè cõtractis, & de residuo vsuris quantũ potest, an econtrario. Naturalis ratio dictat quòd restituenda sunt integrè debita licitè cõtracta, si duæ adsint conditiones. Prima est, quòd res vsurariæ non extent in propria specie, vt si exãt pignora per vsuram acquisita. Nam quia huiusmodi res sunt alienæ (hoc est domini pignoris) debẽt hæc prius restitui dominis reddentibus quod mutuo acceperant super illis pignoribus, & postea restitui debita licitorum cõtractuum: hoc enim patet sic oportere fieri ex superius habita regula, quòd res extantes alienæ debent ante omnia restitui dominis earum. Secunda conditio est, si ex huiusmodi contractibus licitis, non est factus pauperior ad reddenda priora vsurarum debita: vt contingeret in dote promissa, & in conditionibus infructuosis, & similibus: quia huiusmodi contractus superuenientes vsurariæ debitis non debent tollere aut impedire ius illorum quibus debent vsuræ restitui, constat autem quòd ius illorum tolleretur ex huiusmodi superuenientibus contractibus, eo ipso quòd ex illis contrahẽs redditur impotens aut magis impotens ad restituendum vsuras: quia in restitutiõ hæc id quod debebatur pro vsuris, oporteret dari pro illis contractũ

tractibus. Non sic autem est in contractibus mutui, emptionis, & huiusmodi: ex quibus nihil fit quo minus vsuræ possint restitui vt prius. nam ex mutuo accrevit in bonis tantum quantum accepit mutuo: & si emit, res empta accrevit: & sic restituendo mutuum, & soluendo rem emptã, non fit pauperior ad restituendum. Ratio autem quare regulariter prius restituenda sunt debita ex licitis contractibus quàm vsuræ, est quia non sunt accipienda aliena inuito domino vt restituatur alias male accepta aliena. si autem debita ex licitis contractibus nõ redderentur, eo ipso quòd inciperẽt detineri inuito domino: acciperentur aliena inuito domino, quæ vsque in illam horam accepta & possessa erant volente & expectante domino.

Et si instetur quòd si ista ratio efficax est, cõcluderet etiam quòd quando esset factus ad restituendum pauperior ex licito contractu, adhuc prius restituenda sunt debita ex licito cõtractu quàm vsuræ: quia nunc si debita ex licito contractu non redduntur, incipit detineri alienũ inuito domino. Soluitur hæc instantia, intelligendo quòd in tali casu quo ex contractu debiti licitifactus est ad restituendum priores vsuras pauperior, nõ incipit detineri alienum inuito domino: sed incipit detrahi ex debito talis cõtractus tantum quantum damnificauit talis contractus præexistentia debita ex reddendis vsuris.

Non enim diximus quòd prius restitui debẽt omnes vsuræ quàm aliquid debitum ex tali contractu licito: sed quòd debitum ex contractu licito superueniente debito vsurarum, pro quanto fecit pauperiorem ad restituẽdum vsuras, pro tanto non debet proponi debito vsurarum: pro quanto autem non damnificauit, debet proponi debito vsurarum: alioquin acciperetur alienum inuito domino, eo ipso quòd inciperet detineri inuito domino.

Restitutionis casus quasi infiniti sunt.

QVIA verò restitutionis casus infiniti sunt, & innumeræ accidunt quæstiones, an oporteat restituere, an non, reducendum ad mentem duxi, vt confessor qui iudicare debet, habeat ante oculos mentis duas restitutionis radices, ex quibus consurgit omnis necessitas restitutionis, vt ad illas semper examiner an sit restituendũ.

Sunt duæ hæ radices, acceptio & res. Omnis namque restitutio consurgit aut ex acceptione (puta quia accepit mutuo, deposito, conducto, pignore, furto, rapina, fraude, combustione, excidio, & similibus) aut ex re: puta quia res aliena est apud eum in seipsa, vel in suo effectu, fructu, seu æquiualente. Aut ex vtraque scilicet acceptione, & re simul: vt quia accepit & habet rem alienam. Et posito quòd seclusis licitis cõtractibus, acceptio obligans ad restitutionem est duplex. Quædam iniusta propriè (hoc est secundum propriam rationem iniustitiæ) quia scilicet damnificans proximum: vt acceptio furtiua, rapitiua, vsuraria, fraudulenta, violenta tam absolutè quàm mixtum involuntarium inducens (vt meretricũ blandæ valde extorsiones supra debitam mercedem, & cupida attractio quasi compellens ad iudendum, est siquidem omnis similis actio ex suo genere damnificativa proximi, continens involuntariam datione rei suæ: quia non minus necessitatur ex huiusmodi humanus animus ad dandum sua, quàm ad subeundas vsuras: passio

passiones enim nostræ ab extrinseco suasore illatæ quasi vim faciunt) detractiua, contumeliosa, vexatiua iurium, rerum, proximorum &c. & similes quæ proximum lædunt. Quædam verò est iniusta, hoc est mala, quia acceptio ipsa prohibita est: vt acceptio simoniaca, vel ad faciendam iniustitiam vel iniustitiam: vt si iudex vendat sententiam, aut testis veritatem. Vide ergo quãdo occurrit casus aliquis, si aliqua restitutionis radix inuenitur, an non. Verbi gratia: si quæritur an meretrix seu adultera teneatur restituere, cõsideranda est quòd licet personis istis causa accipendi (scilicet concubitus malus) cadat sub prohibitione, & sit peccatum, ipsa tamen acceptio non est peccatū, non enim peccat meretrix accipiendo mercedem, ac propterea non tenetur ad restituendum ratione acceptionis: nec ratione reliquia voluntariè ei data est, si fraudulenter accepisset, teneretur ratione acceptionis. Similiter videre potes in lucratis ex ludo. nam dato quod ludere sit peccatum, accipere tamen quod ex ludo euenit absque fraude, non est peccatum: nisi hoc alicubi esset prohibitum, & esset in obseruantia: quia tunc acceptio ipsa esset peccatum.

Perspice quoq; exempla de actionibus iniustis. Si quæritur an impediens proximi à consequutione alicuius boni, teneatur restituere, vide si impediuit ius illius, aut gratuitum beneficium. Nam si impediuit ius proximi, tenetur restituere: quia actio impeditiua terminatur ad iniustum: & propterea tenetur restituere ad æqualitatem iusti reducendo. Et hinc consurgit quòd impediens clericũ dignum à consequendo ecclesiasticum beneficiũ, tenetur ad restituendũ: quia impediuit iustum distributuum, quo illi digno erat

erat debitum &c.

Si verò impediuit gratuitum beneficium (puta donationem, legatum, testamentum procurando quòd donator reuocet legatum, testamentum aut donandi voluntatem) non tenetur restituere, quamuis mortaliter peccauerit si ex odio fecit: quia actio impeditiua nõ terminatur ad iniustũ: quia nullum ius adhuc habebat proximus, voluntate existente ambulatoria. Et vt sis capax rationis, considera quòd si testator ipse ex odio reuocet testamentum, quãuis peccet mortaliter, nullius tamen ius violat, ad nullam restitutionẽ tenetur. Si igitur ipse testator ex odio reuocans non tenetur restituere, quia nullius ius tollit, multo minus inducens testatorẽ ex odio tenetur restituere: quum sit causa remotior. Radix ergo non restituẽdi est, quia actio non terminatur ad iniustum. Ex istis ergo regulis prudens confessor consuleret & iudicet, vt nõ oporteat scribendo singulos casus implere libros.

Casus sunt speciales multi à confessoribus in materia restitutionis non negligendi.

QVAMVIS autem non sint omnes scribendi casus sigillatim, quidam tamen qui quasi dubij videntur, tacendi non sunt. Primus est, circa restitutionem famæ indirectè læsæ. Verbi gratia: Petrus accusatur vel denuntiatur de furto à Ioanne. & licet verè Petrus fecerit furtum illud, negat tamen affirmando in iudicio se non fecisse furtum illud: ac per hoc indirectè Petrus facit Ioannem mendacem mendacio perniciosо, vt patet. Dubitatur an Petrus teneatur ad restitutionem famæ Ioannis.

Si respondeo distinguit de obligatione accu-

sati

fari Petri, vel est obligatus secundum iuris ordinem fateri veritatem, vel non: & rursus vel Ioannes potest probare, vel nō; & dicatur quòd in casu quo non potest Ioannes probare, aut in quo Petrus non tenetur confiteri: sibi ipsi imputet Ioannes suam infamiam: quia nō debuit temerè accusare. Si sic inquam dicatur, aduerte quòd erratur: tum quia non licet maleficium maleficio cōpensare: tum quia non agitur nunc de culpa, sed de fama. Vnde supposito quòd Ioannes temerè de vero tamen crimine accusasset, si propterea à Petro accusato fuisset percussus, constat quòd deberet ei à Petro satisfieri de iniuria & dāno. & si pro quia sic est, cōsequens est quòd si est ab eodem percussus in fama, debet ei restitui fama: quanto damnum famæ maius est damno rerum. Vnde non est attendēdum in huiusmodi restitutione si Ioannes potest probare vel non: aut si Petrus tenetur confiteri vel non: quoniam hæc omnia per accidens cōcurrunt ad percussionem Ioannis in sua fama.

Dicendum est autem ad casum, quòd quia nō directè Petrus accusatus tollit famam (quia non animo detrahendi Ioanni Petrus negauit, sed accusandi sui gratia) ideò secundum regulas detractionis misericorditer tantum respondendum est, quòd si ex huiusmodi negatione subsequuta est læsio famæ ipsius Ioannis (puta quia inde reputatur mendax pernicioſè) tenetur Petrus restituere illi famam. Si verò ex hoc Ioannes nō minus bonus haberur, sed creditur quòd ille omni quo potest modo se excusat siue verè, siue falsò, non tenetur ad restitutionē; quia nō est illi ablata fama, neque secundum rem, neque secundum affectum: quia vt dictum est, non animo detrahendi

hendi negauit. Secundus casus est circa restitutionem etiam famæ: an falsò confitens se homicidium aut aliud crimen patrasse, ob dolorem seu timorem tormentorum, teneatur ad restitutionem suæ famæ. Si dicitur quòd si potius vult mori in illa sua infamia quàm experiri iterum tormenta, quæ oporteret experiri iterum si postquàm ratificauit retractaret restituendo sibi famam, non tenetur ad restitutionem famæ. Aduerte quòd erratur: quoniam detinere alienam famam non restituendo illam, multò grauius est quàm detinere æs alienum. non minus autem tenetur homo ad restituēdum sibipsi IESV Christi membro famam quàm alteri. est igitur in peccato detentionis famæ quamdiu illam non restituit. Vnde sicut tormenta non excusant à negatione veritatis necessariæ ad salutem, ita nec ab huiusmodi omissione restitutionis famæ mēbri CHRISTI: quō sit necessariū ad salutem non detinere famam nō minus suam quàm proximi à se læsam. Quia igitur iste infamando seipsum ob tormenta, peccauit mortaliter, vt patet (quoniam commisit deliberatè actum ex suo genere peccati mortalis, detractionem scilicet falsam) consequens est vt detinendo quoq; famam quam detrahendo abstulit, peccet mortaliter: ac per hoc sicut tormentorum metus aut dolor non excusant detractionem, ita nec excusat detentionem famæ. Tenetur igitur restituere sibi CHRISTI membro famam.

Tertius casus est de restitutione rerum an vxor, filia, serua hominis nihil aliud habentis quàm bona aliena seu ad restitutionem obligata, peccet victum sumendo, & teneatur restituere? Ad hoc dicitur immiscendo ex quæ sunt per acci-

dens: quòd & personæ istæ consumentes hæc bona inducunt personas vtiliter gerentes negotium creditorum (puta quia dant operam vt maritus, pater, dominus &c. restituat) vel si tantum operarum suarum impêdunt ad bonificãdum bona illa, & huiusmodi: aut si sunt in extrema necessitate in qua sunt omnia communia: non tenentur restituere. Manendo autem in casu seclusis his accidentibus, dicendum est quòd non est dubium personas istas quæ aliena consumunt in suo victu, teneri ad restitutionem: quia alienas res consumunt.

Sed an peccent sic vtendo quasi coactè (quia oportet vxorem, filias, & huiusmodi personas sub aliena potestate constitutas vesci ijs quæ in mensa sunt, vestiri vestes quas maritus, pater &c. dat) non facilè patet. Crediderim ego has & similes personas posse absq; peccato vti rebus huiusmodi alienis, non tanquàm inuito domino: sed sub rationabili ratihabitionis spe quòd ego innocens vescar, induar, restituturus de meo si habeo: aut si habuero, tantundem: ita tamen quòd si non habeo in præsenti vnde restituere possim, solis necessarijs cum timore domini vtar: quia rationabile est vt quisq; velit alteri quod sibi vellet fieri: constat autem quòd quilibet innocens sub patria potestate, vellet sibi hoc concedi: igitur rationabile est quòd quisq; hoc velit alteri in tali articulo constituto. Quum primùm autem persona sui iuris est, tenetur potius mendicare quàm de alieno viuere. Si autem habeo in præsenti vnde & possum & volo restituere æquivalens, possum etiam non subditus vti re aliena absq; mea culpa acceptat: quia hoc non est vti re aliena inuito domino, sed

sed hoc est emere rem alienam ad vtilitatem potius domini, qui ex hoc pro quanto ego vtar nihil perdet. Verùm oportet in huiusmodi casibus prouidere vt non eueniat alicui scandalum ex hac mea libertate & voluntate bona latente. Quartus casus est de restitutione rerum ex fictione: an fingens se bonum aut pauperem, aut oratorũ, teneatur restituere eleemosynaliter sibi collata. Et breuiter distinguendum occurrit si fictio talis concurrit per se (hoc est ex intentione) ita quòd propterea ille fingat vt habeat eleemosynam: aut si concurrit per accidens, hoc est si non propter habendam eleemosynam fictio illa fit, sed propter alium finem. Nam si primo modo cõcurrit fictio, consequens est vt lucrum hoc fraudulentum sit: & iste simulator reus sit fraudulentæ actionis acquisitiuæ & propterea tenetur ad restitutionem, sicut quilibet alius ex fraude & dolo acquirens. Non est tamen restituendum illi qui eleemosynaliter dedit, sed CHRISTI pauperibus, seu operibus talibus qualibus ille qui dedit putauit se dare: quia ex quo dator eleemosynæ principaliter dedit CHRISTI bonis seruis seu pauperibus, seu pro Missis & orationibus expositis, iam ius quæsitum aut quasi quæsitum est CHRISTO qui mercedem reddidit (iuxta illud: Qui dederit calicem aquæ frigidæ alicui in nomine discipuli, nõ perdet mercedem suam) tam non est suum quod dedit CHRISTO in nomine discipuli, siue ille sit verè discipulus, siue non. Si verò fingit quis se bonum aut sanctum non ratione lucri, non tenetur restituere, sed satisfacere deuotioni eleemosynam dantis: quia licet dãs decipiatur in opinione bonitatis ab isto

hypocrita, non tamen decipitur ab eodem quæ tum ad actionem dandi eleemosynã, sed ad hanc ex propria deuotione ducitur.

Contentio contra proximum qua quis nequiter proximum inuadit, peccatum est mortale.

RIXA (hoc est contentio ad facta perueniens ex inordinato animo: vt quum propria authoritate vnus alterum inuadit) peccatum est mortale ex proprio genere: quia nociua est proximo. Et si ex vtraque parte rixa se tenet (hoc est quòd mutuò contra se pugnant irati) vtrinq; est peccatum mortale. Si autem altera pars soli defensioni operã dat, non est ex parte eius rixa.

Aduerte tamen si seruata est moderatio inculpatæ tutelæ & quantum ad factum & quantum ad animum deliberatum, passiones nanq; nisi ad deliberatum consensum vindictæ inducant, venniales sunt. & similiter modicus excessus moderatæ tutelæ venialis est.

Sacrilegij crimen tripliciter consideratur.

ACRILEGIVM peccatũ est mortale ex suo genere: quia violationem, hoc est irreuerentiam seu iniuriam rei sacræ ponit. Est autem triplex sacrilegij species. Vna, qua fit iniuria personæ sacræ vt sic: vt si clericus percutiatur, aut à seculari iudice puniatur: si contra votum personale (puta castitatis vel abstinentiæ) peccetur: & sic de similibus. Alia, qua fit iniuria loco sacro: vt si de loco sacro extrahatur ibi saluatus, aut inde furto vel rapina res accipiatur, aut sanguine vel semine humano voluntario locus sacer violetur. Tertia

tia species est qua fit iniuria rebus sacris seu dicatis Deo: ita quòd non solùm iniuria quæ fit sacramentis & vasis sacris & reliquijs sanctorum ac imaginibus eorum, sed etiam quæ fit rebus Ecclesiæ mobilibus vel immobilibus, quia Deo dicatę sunt, dum ad vsum ministrorum Dei mancipatæ sunt, sacrilegium committitur. Et si vis cognoscere quando propriè committitur sacrilegium in omnibus eius speciebus, considera ad quid persona, locus, vel res sanctificata est: & vide si contra illud ad quod sanctificata dicitur actum est. Verbi gratia: ager ecclesiæ est sanctificatus quo ad hoc quòd est exemptus à secularibus oneribus & iurisdictionibus. Committitur ergo sacrilegium si grauetur seculari authoritate &c. non autem si quis ibi fornicetur: quia non est ab hoc emptus per hoc quòd est Ecclesiæ. & similiter sacrilegium est si quis in loco sacro fornicetur, non autem si quis ibi detrahat: quia loci sanctitas est ad exemptionem ab effusione seminis humani, non autem à detractione. Similiter sacrilegium est si sacerdos fornicetur, quia sanctificatus est ad castitatem, non autem si blasphemet: quia non est ad eius oppositum directè sanctificatus. & sic de similibus. Ex his nanq; habes vnde potes discernere quæ sint sacrilegia ab his quæ non sunt sacrilegia, etiam si sint peiora sacrilegio.

Ars vel officium sagittarij an & quando sit illicita.

SAGITTARII ars seu officium, quamuis secundum se non minus liceat quàm aliorum armorum vsus, quia tamen ab Ecclesia prohibetur contra Christianos (vt patet in capitul.

artem. extra de fagit.) sub pœna excommunicationis inter prohibita cõputatur. Sed quia glossatur inhibitio hæc, & restringitur ad bellum iniustum contra Christianos, promiscuè pro nihilo haberi videtur canon iste, dum quilibet bellum suum vt iustum habet.

Satisfactio vt pars pœnitentiæ diuersimodè consideranda.

SATISFACTIO sacramentalis (quæ scilicet est tertia pars sacramenti pœnitentiæ quam distinguitur in tres partes, scilicet contritionem, confessionem, & satisfactionem) quæ vulgariter vocatur pœnitentia iniuncta à confessore, consideranda est primo à confessore si imponenda est, & quæ, quanta, qualis, & quando. Regulariter siquidem in omni confessione sacramentali imponenda est satisfactio aliqua, vt sacramentum pœnitentiæ omnes materiales suas partes habeat. Dico autem regulariter: quoniam in tribus casibus omitti potest. Primus est, si constaret pœnitentem satisfecisse integrè: nam tunc nulla satisfactio iniungenda: quia sacerdos debet Dei iudicium imitari, vtpote CHRISTI minister: ac per hoc pœnitentem, coram Deo non amplius obligatum ad satisfaciendum pro confessis peccatis, debet non ligare ad satisfaciendum pro peccatis illis. Secundus est, quando impotentia pœnitentis excusat: vtpote qui in extremis constitutus tantam non potest satisfactionem exoluere. Potest enim tunc absolui, & satisfactio indicari tali infirmo, & diuino relinqui iudicio, adiuuanda tamen suffragijs Ecclesiæ: vt habentur xxvj. quæst. vij. ab infirmis.

Tertius

Tertius est, indispositio pœnitentis, quia nullam vult pœnitentiam hic peragere, sed offert se in purgatorio subditurum. Talis enim videtur absoluendus & relinquendus purgatorio ad satisfaciendum, si casus sit possibilis: quia saltem semel signare se signo Crucis, nullus refutaret. Quid autem imponendum sit, constat: scilicet vel ieiunium vel oratio vel eleemosyna, extenso ieiunij nomine ad omnes corporales exercitationes propter Deum &c. Quanta autem & qualis debet esse, considerandum est vt sit commensurata tribus: scilicet peccatori, peccato, & finihoc est sanitati animæ: sicut medicina debet esse proportionata primo infirmo, secundo infirmitati, & tertiò sanitati. Oportet enim videre fortem vel debilem infirmum secundum animam, & qualiter dispositus seu promptus est ad satisfaciendum. nam sicut infirmo secundum corpus forti & bene disposito potest dari fortis medicina, debili autem minimè: ita pœnitenti bene præparati & robusti animi satisfactio quam meretur imponenda est. debiliter autem dispositis detur satisfactio paruula iuxta debilitatem sui animi, & paruulus ignis foueatur apposita palea, & non suffocetur appositis magnis lignis desuper. Similiter considerandum est quali morbo laboratur. Nam luxuria ieiunio, auaritia, eleemosyna, blasphemia diuinis laudibus &c. curatur. Oportet & plurimum aduertere, vt sanitas animæ conseruetur, iniungendo pœnitenti vt excidantur causæ peccatorum: puta tollere talem conuersationem, manere in tali modo, & sic de alijs. Quando denique imponenda est, nihil refert imponere ipsam ante vel post absolutionem: sufficit siquidem præ-

paratio pœnitentis ad illam.

Caueat autem confessor ne illorum vsum fe-
ciant qui dant pro sacramenti pœnitentia se-
mel Pater noster, aut aliquid parum tunc im-
plendum, vt pœnitentia fiat in gratia, & nihilo-
minus multa imponunt pro satisfactione. No-
cua est hæc cautela pœnitentibus: quia tota
illa reliqua satisfactio imposita non est sacramen
talis, ac per hoc non tantum valet sicut si esset
absolutè imposita. Timetur quoq; plus quàm
oportet: quia non oportet iterare cõfessionem,
vt isti forte putant aut dubitant, si pœnitentia
quæcunq; facta est in peccato mortali: vt alibi
declaratum est. Est & secundò satisfactio exe-
quenda à pœnitente necessario in charitate: to-
ta, quando, vbi, & sicut imposita ac acceptata
est. Vbi scito quòd regulariter exequutio pœ-
nitentiæ seu satisfactionis fructuosæ, omnes di-
ctas conditiones requirit. Et licet varia videa-
tur opinio circa hæc, vt diffusè scripsimus in fi-
ne commentariorum super tertia parte, conclu-
sio tamen est quantùm ad necessitatem, quòd o-
mittere satisfactionem est peccatum sed nõ mor
tale, si desit contemptus: quia non omittitur ali
quid necessarium ad salutem: quia satisfactio
est solutio pœnæ temporalis omissæ debitæ, quę
si hîc non soluatur, in purgatorio soluetur.

Quantùm verò ad charitatem, quòd si non fit
in charitate, licet valeat in foro Ecclesiæ (sicut
valent horæ canonicæ dictæ in peccato mortali
à sacerdote) non tamen tunc valet ad expia-
tionem pœnæ debitæ coram Deo pro peccatis:
quia sine charitate nihil mihi prodest, inquit
Apostolus: Valebit tamen quo ad hoc quando
redibit peccator ad cor, quia sacramentalis pars
est,

est, sicut confessio informis &. baptismus in-
formis incipit valere postea. Vide ibi si vis. Quan-
tum verò ad integritatem, tempus, locum &c.
nulla est ambiguitas. Si tamen debito tempo-
re pœnitens non impleuit orationem aut ieiu-
nium, impleat post: quoniam principale in sa-
tisfactione est ipsum opus, non circunstantia
temporis.

Satisfactio sacramẽtalis an possit per alium
exolui.

POTEST demum satisfactio sacramentalis
exolui per alium ad hoc voluntarium: siue
ille alter à confessore sibi impont acceptet, siue
acceptatam à pœnitente suscipiat in se, de con-
sensu tamen confessoris qui imposuit, vel alte-
ries: vt mutatio sententiæ quantum ad perso-
nam satisfactricem à iudice fiat. Posset tamen in
articulo necessitatis sub ratihabitione hoc fie-
ri. Exiguntur autem ad fructuosam satisfa-
ctionem vnius pro alio, duo, scilicet charitas, qua
opera vnius communicantur alteri, & compu-
tantur vt vnum in CHRISTO. & causa ra-
tionabilis: quoniam declinare à bono ad mi-
nus bonum non debet quis absq; causa ratione-
bili. satisfactio autem per alterum, est minus bo-
na pœnitenti: quia non est nisi pœnæ solutio: si
autem ipse per seipsum satisfaceret, esset & pœ-
næ solutio, & sibi ipsi meritum & remedium seu
medicina.

Vitium scandali dupliciter committitur.

SCANDALVM (hoc est dictum vel factum
minus rectum occasionẽ spiritalis ruinæ præ-
bens) peccatum est: quia charitati (qua spiritale
bonum proximi amare ita debemus vt non in
periculum ruinæ ponamus) opponitur. Com-

mittitur autem dupliciter. Vel per se: hoc est ex intentione vt alter peccet. Et sic est speciale peccatum: & est mortale, nisi intendat vt alter imperfectè, hoc est venialiter peccet: quia tunc esset veniale. Vel per accidens: hoc est non ex intentione vt alter peccet. Et hoc duobus modis fit. Aut committendo aliquid quod habet speciem mali. Et sic enam est speciale peccatum: quia ad scandali speciem hoc peccatum reducitur. sicut detractio præter detrahendi intentionem reducitur ad detractionis speciem. Aut committendo aliquod verè malum: puta adulterij publicum, vnde alijs præbetur malum exemplum, non intentum ab adultera. Et hoc non est speciale peccatum, sed circunstantia peccati, puta adulterij: quia grauius est si est publicum. Vtroq; autem modo scandalum per accidens potest esse peccatum mortale & veniale. Nam vltimo modo si peccatum publicum est mortale, constat scandalum esse mortale: si verò est veniale, scandalum quoq; est veniale. Sed primo modo non est ad qualitatem actus in se spectandum (quia sola apparentia mali in illo ponitur) sed ad periculum ruinæ alterius, consideratis conditionibus personarum, locorum, temporum, & causarum. Si enim ex facto meo habente mali speciem audio à fide dignis ignorantes aut infirmos scandalizari (hoc est dispone ad ruinam peccati mortalis) abstinere debeo donec informentur & clarificentur de veritate & bonitate operis: ita quod peccarem mortaliter non curando de pusillorum ruina. Videte (inquit CHRISTVS de hac materia loquens) ne contemnatis vnum ex his pusillis. & Apostolus ad Romanos xiiij. Noli cibo tuo perdere pro quo

quo CHRISTVS mortuus est. Si verò venialis tantum peccati periculum est in proximo, constat non esse mortalem incuriam talis periculi. Et similiter non est mortale si ex ignorantia facti latet me talem meum actum esse occasionem ruinæ alijs. Et hæc de actiuo scandalo intellige. Nam de passiuo scandalo nihil dicendum est, nisi quòd est generale peccatum. Est namque quodlibet peccatum in quod homo ex alterius minus rectè dicto vel facto ruit. Vnde nec circunstantiam aggrauantem peccatum, sed monstrantem infirmitatem peccantis addit. De perfectè siquidem firmis in charitate scriptum est. Non est illis scandalum.

Schismatis crimen dupliciter incurritur.

SCHISMA (hoc est separatio ab Ecclesiæ vnitate ex intentione) peccatum est mortale: vtpote contra vnitatem catholicæ Ecclesiæ. Incurritur autem schismatis crimen dupliciter. Primo, si quis ex intentione non se habeat vt pars vnius vniuersalis Ecclesiæ: ita quòd operationes suas (credere, sperare, ministrare sacramenta, dare eleemosynas, orare, ieiunare &c.) nolit facere vt pars vniusf anctæ Ecclesiæ, sed ipse velit habere tãquã sit quoddam totum seorsum: ita quòd non sit alterius, id est vniuersalis Ecclesiæ pars. Sumus enim omnes membra vnius corporis Christi mystici, quod vocatur Ecclesia catholica. Et similiter iuxta hunc quoque modum incurritur schisma, si quis non se habeat ex intentione ad Christi vicarium in terris Romanum Pontificem indubitatum vt caput vice Christi illius corporis: quoniam hoc est subtrahere, se ab vnitate corporis

poris in ordine ad vnum caput.

Et aduerte perspicaciter quòd horum vtrũq; dupliciter incurrere homo potest. Primo stando infra limites voluntatis præcisè, hoc est quia non vult recognoscere vnitatem Ecclesiæ seu capitis, quamuis credat illam, & tunc est schismatis crimen purum. Altero modo extendendo malam hanc voluntatem ad actus fidei: ita quòd non solùm vult vnitatem Ecclesiæ scindere, aut vnũ caput non recognoscere, sed etiam credit non esse vnam omnium fidelium Christianorum Ecclesiam: aut si credit vnam Ecclesiam in seipsa, non tamen vnam etiam secundum vnum caput Christi in terris vicarium. Et sic est non schisma purum, sed admixtum hæresi contra illum articulum, Et vnam sanctam Ecclesiam catholicam. Et si quidem vnitatem Ecclesiæ non credit, manifesta est hæresis. Si verò vnitatem capitis, hoc est Papæ non credit, quamuis in dubium forte reuocetur an sit hæreticus propterea quia non inueniri videtur à sacris Cõciliis damnata hæc hæresis, communis tamen doctrina hæreticum reputat.

Alio autem modo incurritur schisma, quum aliquis mauult voluntatem suam implere, seu opus aliquod efficere vel perficere, quàm seruare vnitatem Ecclesiasticam: vt contingit ijs qui vniuersales synodos cõtempto capite celebrant aut celebrare volunt, quasi ipsi sint Ecclesia catholica. Tunc enim secundum effectum schisma incurrũt, sicut homicidiũ secundum effectum incurritur ab illo qui etsi nõ intendit occidere, intendit tamen potius suam implere voluntatem fugiendo in loco non deserto, quàm homicidij periculum vitare: dum enim vsurpant isti Ecclesiæ

clesiæ nomen, ab vnitate veræ Ecclesiæ catholicæ quæ secundum vnitatem capitis est, seipsos separant. Vtroque autem modo schismatis crimen cum suis pœnis incurritur, sicut homicidij crimen vtroque simili modo incurritur. Si autem tempore dubiorum pontificum incertitudo veri pontificis hominem dubium reddat de certo Christi vicario, teneatur primò quod certum est: scilicet vt quilibet se reputet & habeat vt vnius Ecclesiæ catholicæ, & ad vnum ipsius caput in cœlo Christum, & dubios vicarios Christi habeat vt dubios, nulli vt certo & indubitato pontifici inhæreat, quoniam errandi periculo non se tenetur exponere: nec dubia tenetur habere pro certis: imò temerè ageret inhærendo dubio pontifici tanquàm certo. Deinde consulat peritos viros simul ac bonos: à quibus si certum consilium sibi habendi habere poterit, sequatur illud: si verò in ambiguo consilium manet, eligat tutiorem partem. Et hoc ideo summatim pertranseo: quia longo opus est tractatu de modo se habendi quò ad obedientiam tempore schismatis propter multitudinem dubiorum ex vario facto causante schisma emergẽtium: quem si Deus concesserit, intendimus seorsum condere.

Aduerte tamen perspicaciter quòd schismatis peccatum tendit contra vnitatem siue Ecclesiæ siue capitis formaliter, & non contra vnitatem cum ista vel illa persona determinatè. Et propterea si rationabiliter dubitatur has personas esse partes seu membra Ecclesiæ, & similiter si rationabiliter dubitatur hanc personam esse caput Ecclesiæ, & propterea non habetur hic pro papa certo, aut non habetur totaliter pro papa

ratione ad hoc ducente, non incurritur crimen schismatis, etiam si error interueniret: quia non interuenit schisma formaliter. Et ratio probabilis excusat vt schisma materialiter non redeat in naturam suæ formæ, hoc est in formale schisma in casu quo sic erraretur.

Gratia Dei curantur scrupulosi.

SCRVPVLOSORVM medicina diuina, Dei est gratia Dei non solum intus habitans, sed exteriori assistentia custodiens: quæ precibus & aliorum orationibus, ieiunijs & eleemosynis continuè quærenda est humiliter, deuotè & cum fiducia diuinæ largitatis ex ipsius misericordia immensa. Humana autem medicina est consulere & acquiescere, rursus vitare principia scrupulorum, hoc est vitare cogitationem de illis in quibus est scrupulosus: quoniam in hoc videtur consistere naturalis causa scrupulorum, scilicet quòd mota vna phantasia oportet multos consequi: ita quòd non est in potestate sua compescere sequentes commotiones: sicut in lateribus ordinatè hærentibus est videre quòd moto vno cæteri sequantur cadendo vnus post alium. Ipsa siquidem attentio ad scrupulum vitandum, scrupulum parit: quia mouet phantasiam impedientem liberè incipere vel prosequi.

Medicina autem particularis contra præteritorum peccatorum reconfessionem, est habere credulitatem propriam quòd de illo peccato confessus sit pro certitudine, ita quòd non amplius confiteatur. Et in hoc acquiescant consilio meo omnes scrupulosi timorem Dei habentes, qui confessionem suam diligenter perfecerunt. Nec hoc dico voluntariè, sed rationabiliter: quia quæ apud istos est credulitas, apud ipsosmet si non essent impediti, haberetur pro certitudine. In cuius signum multi horum fatentur se pluries de eisdem oportere confiteri: quia pluries post confessionem occurrunt vt dubia, timor enim facit eos dubios, sed consilium hoc rationabile reddat eos quietos vt certos.

Medicina rursus vniuersalis scrupulosos sanans aut quasi sanans est quotidiana examinatio cum diligentia & contritione propriæ conscientiæ, morando commissa & suas inclinationes seu passiones cum frequenti confessione.

Est & magna ac vtilis medicina solicitudo cum facilis ad cauendum ea quæ sunt manifestè peccata: qui enim parum curat committere venialia (ita quòd quum scit aliquid non esse mortale, paruifacit incurrere) solicitus non est ad curam animæ suæ vt fructum reddat in tempore suo. Et propterea mirum non est si Angelica deest custodia ad præseruandum illum qui sibijpsi deesse paruipendit.

Scurræ infames dicuntur, & per consequens vitiosi.

SCVRRILITAS (qua homo ad risum prouocat inuerecundè non habita ratione dignitatis, locorum, temporum &c.) peccatum est: vtpote honestæ vrbanitati opposita. Sunt autem huic negotio diditi quasi infames: & vocantur scurræ, ex scurrilitate viuentes. Qui verò opus hoc raro exercent, licet peccent, ab infamiæ tamen nota excusantur. Et quia scurrilitas non est mortalis ex suo genere, cõsiderabis si admixtum habet aliquid contra dilectionem Dei aut proximi.

ximi, ad hoc vt discernas si in aliquo casu est mortalis: nam ex sola tali admixtione potest effici mortalis.

Seditiosi vnitatem bonam dissoluentes peccato mortali se obligant.

SEDITIO (qua vnitas multitudinis dissoluitur, discordantibus contra seinuicem partibus illius multitudinis) peccatum est mortale: vtpote contra pacem multitudinis vnitæ. Vnde seditiosi sunt non solum authores discordiæ, sed etiam sequaces scindentes ciuitatem, regnū, exercitium, aut etiam domum. Et si vtraq; pars hoc malo gaudet (quia neutra ad commune bonum sed proprium tendit) vtrique seditiosi sunt. Si verò vna ex parte conatus est ad commune bonum, & ideo resistunt seditiosis, non inuoluntur seditionis vitio, sed tuentur laudabiliter commune bonum pugnando contra seditiosos. Sicut enim cum persona vna inuaditur, licitè pugnat ad sui conseruationem illæsam, ita quum commune ciuitatis bonum præcipuum (quod est vnitas, pax, libertasque) inuaditur, aut inuasio præparatur à seditiosis, licitè ciuitatis pars bona tuetur commune bonum, & præparando se & alios, & pugnando vt illæsum seruetur commune bonum.

Capita tria circa simoniam examinanda.

SIMONIA (hoc est emptio vel venditio spiritalis rei) peccatum est mortale: quia iniuria fit religioni, vilipendendo res spirituales dum sub pretio ponuntur. Vt autem clara casuum notitia habeatur, tria sunt capita pertractanda, scilicet res spiritalis, emptio vel venditio extrinseca: & rursus emptio vel venditio interior seu mentalis tantum.

Cir

Circa caput primum (quid appellatione rei spiritalis intelligatur in proposito) scito hic appellari rem spiritalem à spiritu sancto: vt est spiritalis ratio vitæ qua in Christo viuimus, sentimus, intelligimus, & operamur, in cuius signum simonia vitium est Ecclesiasticum non habens locum in prophanis.

Sunt autem res spiritales multis modis. Vel quia sunt merè spiritales: vt dona Dei gratuita quæ ad vitam Ecclesiæ spectant: virtutes, gratiæ gratis datæ, potestas spiritalis tam ordinis quàm iurisdictionis, sacramentales effectus, ius spiritale quodcunque etiam viuendi ex altari, habendi decimas, beneficia Ecclesiastica, & similia. Vel quia sunt compositæ ex spiritali & corporali, sed formaliter ac principaliter sunt spiritales: vt sacramenta Ecclesiæ omnia, & similiter sacramentalia: vt consecrationes virginum, benedictiones nubentium. Missæ, orationes vocales, ecclesiasticus cultus, prædicare, oleum sanctum, chrisma, Ecclesiastica beneficia, & alia huiusmodi. Vel quia compositæ sunt ex spiritali & corporali, sed principale in illis est corporale: vt calices, cruces, officia Ecclesiastica, vt officium iudicis, doctoris, sacristæ, œconomi.

Multis igitur modis quum inueniantur res spiritales, notandæ sunt regulæ sex, vt non erretur in istis.

Prima regula est. Nulla res spiritalis quatenus spiritalis, est licitè venalis, aut ratio maioris pretij: itaque ex hac regula habes tria. Primo, quòd res purè spiritalis non potest emi aut vendi. Secundo, quòd res compositæ ex corporali & spiritali, non potest emi aut vendi ex ea

parte qua spiritalis est, quantumcunque spiritalitas illius sit minima. Tertio, quòd si aliqua res composita ex spirituali & corporali vendi aut emi licitè potest (vt calix consecratus, aut officium docendi &c.) non tamen potest pluris æstimari, nec pluris vendi aut locari &c. ratione spiritalitatis, sed solummodo tanti quantum valet ratione rei corporalis: alioquin simonia committitur.

Secunda regula est. Nulla res composita ex spirituali & corporali sic vt principale illius sit spirituale, potest vendi vel emi absolutè: quia ex quo principale in istis est spirituale, si simpliciter & absolutè sub pretio ponitur, intelligitur vendi spirituale. Vnumquodque namque quum absolutè tractatur & judicatur, intelligitur tractari & judicari secundum suum principale: vt quum tractatur de homine, tractatur de homine secundum quòd est rationabilis: & quum tractatur de auri, tractatur de illa secundum quòd quid artificiale: & quum tractatur de Episcopo, tractatur de illo secundum quòd pastor ouium Christi: & sic de alijs. Et ex hac regula habes, quòd non licet prædicatori pro prædicatione, sacerdoti pro celebratione, vel pro officio mortuorum, ordinatori pro collatione ordinum, & cæteris similibus pro similibus pactisi, aut quouis modo hæc sub pretio ponere absolutè.

Tertia regula est. Res quæcunque composita ex spirituali & corporali sic vt principale in illa sit corporale, potest absque simoniæ vitio vendi vel emi absolutè, nisi ex positiuo iure inhibeatur. Ratio regulæ est: quia ex eo quòd principale est corporale, non intelligitur vendi nisi corporale quum absolutè venditur, & seruatur ante-

antedictum moderamen quod nō pluris æstimatur ratione spiritalitatis, sed purè tanti venditur quantum corporalis res valet. Addidi autē nisi ex positiuo iure inhibeatur: quia quantumcunque res secundum se venalis sit, si iura disponunt ibi interuenire simoniam, non quia secundum se sit, sed quia prohibita, oportet parere iuri: vt de multis officijs canonica iura sic disponunt: vt sunt œconomi, castaldi &c.

Quarta regula est. Stipendium sustentationis exercentium spiritalia licitum est velle & accipere, & in articulo necessitatis etiam pacisci.

In hac regula dicuntur duo. Primum, quòd pro sustentatione ministrantium spiritalia licitum est accipere temporalia. Et hoc satis, clarè patet ex doctrina Domini in euangelio, & Pauli Apostoli. Et ex ratione: quia hoc non est vendere spiritalia, nec locare operas pro mercede, sed est velle habere necessaria ad vitam corporalem, sine qua nō possumus spiritalia exercere.

Secundum est, quòd in articulo necessitatis licitum est deducere in pactum stipendium sustentationis. Hoc namque articulus necessitatis tunc supplet, quod & iustitia deberet efficere apud populum recipientem spiritalia (quia tenetur sustitare ministros spiritalium) & ad quod superiorum authoritas deberet cogere populū. Et licet hoc licitum sit: quia tamen habet speciem mali, & prohibitum regulariter est ex iure positiuo pacisci in huiusmodi, ideo non est faciendum. Habes tamen ex hac regula, quòd licitum est cogere ad subuentiones statutas authoritate superiorum vel consuetudine exhibendas in consecratione Ecclesiarum & virginum, in benedictione nubentium, in visitatio-

nibus & alijs huiusmodi: quia hæc in subsidium ministrorum intelligitur statuta vel consuetudi-cit decimæ & proventus alij Ecclesiastici. Debẽt tamen Prælati & eorum officiales prius exhibere gratis spiritalia hæc, & pòst cogere ad seruandas laudabiles consuetudines: ne nomen clericorum blasphemetur tanquam auarũ, & quasi vænalia spiritalia reputans.

Quinta regula est. Locare operas suas ad exercitia spiritalia quæ principaliter sunt spiritalia, non est licitum nisi per accidens. Vbi scito quòd tribus titulis res qualitercunque spirituales contingit afficere. Primus est, venditionis & emptionis: secundus est, sustentationis ministrorum: tertius est, locationis & conductionis non spiritalium sed operarum suarum. Primus, qui (vt infrà declarabitur) comprehendit sub se omnem contractum debiti legalis, est totaliter prohibitus: vt in primis tribus regulis declaratum est. Secundus est secundum se totaliter licitus: vt in quarta regula explanatum est. Tertius autem qui secundum rem speciem est venditionis & emptionis (quia locare est quoddam vendere, & conducere est quoddam emere) & qui non refertur ad spiritale nec vt rem locatam, nec vt rationem locandi, sed refertur ad operas humanas concurrentes ad exercitationem spiritalium, venit in quæstionem, vtpote medius. & de ipso dicuntur duo in hac regula.

Primum est, quòd locatio operarum non habet per se locum in exercitationibus spiritalibus quæ principaliter sunt spiritales: vt sunt Missæ, prædicationes, cõsecrationes virginum, Ecclesiarum, collationes sacramentorum, orationes, & huiusmodi. Et ratio iam dicta est: quia quum illa quę sunt secundũ suum principale spiritalia, tractantur absolutè, intelliguntur tractari secundum suum principale quod est spirituale: ac per hoc intelligitur locari & conduci spirituale vel vt res conducta, vel vt ratio conducendi: & consequenter appretiantur opera ex spiritali: quod constat esse simoniacum.

Secundum est, quòd per accidens, hoc est propter adiunctum vinculum, locum habet in istis locatio operarum consueta & approbata ab Ecclesiæ consuetudine. Multi enim sacerdotes locant operas suas ad officiandum aliquam Ecclesiam per annum vel menses, toties celebraturi in hebdomada &c. Quamuis enim non liceat sacerdoti locare operam suam ad celebrandum Missam (quia hoc esset locare spiritale: quia Missa secundum suum principale est spiritalis, vt dictum est) licet tamen eidem locare libertatem suam, contra quam toties debet occupatum se tenere, & impedimentum ab operibus alijs. & breuiter tot concurrunt temporalia in istiusmodi annuis, mensirnis, hebdomadarijs &c. obligationibus, vt intelligatur non spiritalem rem aliquam, sed temporalia locari & conduci.

Sexta regula est, Locatio operarum in illis exercitijs spiritalibus quæ principaliter sunt corporalia, locum habet absque scrupulo conscientiæ: vt patet de officio vicarij, sacristæ, iudicis, doctoris etiam in theologia, & alijs huiusmodi de quibus debentur certa stipendia.

Et possunt in istis intervenire conventiones ac pacta de quantitate stipendij: quia de corporali ac venali opere pactio fit, non de spirituali iustitia, veritate &c. Et hæc intelligę ex arte operarij: ita quòd ille qui in vicarium

aut iudicem &c. petitur', potest locare operas suas ad huiusmodi officia. Et similiter is cuius est dare officium illud, potest illud conducere sub certo stipendio. Et non intelligas hoc ex parte Prælati, quasi ipse possit locare huiusmodi officia sub certo pretio: quoniam hoc est vendere officia spiritalia, & est expressè prohibitum, ne Prælati committant vices suas sub annuo censu &c. Circa secundũ caput (scilicet extrinsecam emptionem vel venditionem, in qua consistit ipsa simonia) scito tam emptionem quàm venditionem ex tribus constare: scilicet intentione, connexione, & exequutione. Ex eo enim quòd humanus actus est, intentionem sui requirit ad hoc vt per se fiat: hoc est vt intendat quis vendere seu emere. Ex eo verò quòd commutatio voluntaria est, oportet conuenire vtrinque de pretio. Nec refert vtrũ tunc disceptando conueniant, an primo verbo conueniant: an sciendo pretium seu mutuum affectum detur & accipiatur pretium: semper enim interuenit conuentio vel prius statuta aut scita aut tunc facta, etiam si subitò & imperceptibiliter fiat, & breuiter explicita vel implicita: alioquin resiliretur ab altera parte, & non subsequeretur emptio & venditio: vt patet in quotidianis venditionibus & emptionibus.

Ex eo autem quòd actus talis exterior ad alterum est, exigitur ad sui consummationem datio & acceptio rei quæ venditur, & pretij: non enim consummata est venditio, nisi detur res quæ venditur: & similiter non est consummata emptio, nisi detur pretium: quia neutrum ab altero consummatè transfertur nisi tradatur: & simi-

liter neutrum consummatè acquiritur nisi habeatur: constat autem per emptionem & venditionem consummatam debere transferri hinc rem, inde pretium: & similiter acquiri hinc pretium, inde rem. Vnde iuxta hæc habeto pro regula, ad simoniam quæ ab Ecclesia punitur, exigi duo. Vnum, ex parte venditoris: scilicet venditionem consummatam rei spiritalis. Alterum, ex parte emptoris: scilicet conuentionem implicitè vel explicitè de pretio, aut traditionem pretij. Vbi nota quinque. Primò, differentiam partium penes hoc quòd ex parte rei spiritalis exigitur actus consummatus ad hoc quòd Ecclesiæ censuris subsit: ex parte verò pretij non exigitur actus cõsummatus, ita quòd si simoniaca conuentio inter aliquos sit de ordine, beneficio, sepultura, Missa &c. pro tali pretio, si ordo, beneficium, & breuiter res spiritalis non datur, etiam si pecunia pro pretio fuerit data, non incurritur simonia subiectæ censuris Ecclesiæ: quamuis incurratur crimen simoniæ. Et ratio est: quia non est consummata venditio rei spiritalis, sed inchoata & in mente & in conuentione. Pœnæ siquidem restringendæ sunt ad consummatos actus. Secundo, disiunctiuam seu alternatiuam æquiualentem ex parte pretij penes conuentionem vel traditionem pretij: ita quòd ex parte emptoris æquipolleant pactio vel traditio pretij: ita quòd licet simonia punita ab Ecclesia exigat conuentionem seu pactum, si tamen concurrit traditio pretij, æquipollet conuentioni. Imò (vt melius loquar) inuenitur plusquam pactio: quia ipsa traditio pretij claudit in se conuentionem, vtpote consummatio illius, nam

consummata emptio conventionem explicitam vel implicitam adimplet. Et propterea non fallaris inspiciendo solum ad pacta explicita: sed intuere si interuenit solutio seu traditio pretij, & perspice pessimè ibi simoniam. Tertiò formalem loquutionem de pretio. quũ enim dicimus traditionem pretij includere pactionẽ loquimur de pretio inquantum pretium: hoc est sub ratione pretij. Potest siquidem multis modis tradi aliquod temporale: scilicet vel per modum liberalis doni, vel per modum sustentationis, vel per modum reuerentiæ, vel per modum obsequij, vel per modum debiti ex lege aut laudabili consuetudine, vel per modum pretij. Et hoc solo vltimo modo vocatur pretium, & vocatur traditio pretij. Quartò nota qui timoratam habes conscientiam, quòd licet facere dos minus bene faciat exigendo id quod secundum laudabilem consuetudinẽ solet dari, si ante collationem spiritalium exigat, aut si negat aut differt spiritalium collationem vt illud habeat, non tamen propterea simoniacum iudices: quoniam si vt conferuet se indemnem cognoscens præcipuè quòd postea oportebit illum litigare, hoc facit, simoniacus non est secũdum rem, quia non vendit spiritale. Nec huiusmodi exactio inducit modum pretij, quoniam non mutat modum debiti: quamuis speciem quasi simoniæ habeat huiusmodi præuentio & cautela: & propterea reprehenditur. Quintò nota quòd triplex muneris genus (scilicet à manu: vt pecunia & alia bona mobilia vel immobilia, ab obsequio: vt seruitia, & à lingua, vt laus, adulatio, preces &c.) ad hoc vt simoniam ab Ecclesia punitam constituas, exigitur quòd pretij rationem habeat: alioquin ad venditionẽ spiritalem non spectabit vt emptio. Et propterea si laus, adulatio, preces non nisi per modum laudis, per modum adulationis, per modum precũ concurrunt, quantumcunque sint nephariæ & carnales, ac pro indigno, & efficaces ita quòd inducãt Prælatum ad dandum beneficium, ad conferendum ordinem &c. simonia verè propriè non incurritur, quamuis crimen aliud incurratur: quia nulla est hîc venditio aut emptio nisi mentalis, si intentio adulantis aut Prælati est adulationem vt pretium ponere: & sic de alijs. Circa tertium caput (scilicet emptionem seu venditionem mentalem) scito simoniam mentalem consistere in intentione pretij: ita quòd ex hoc ipso quòd homo intendit sub pretio ponere siue emendo siue vendendo rem spiritalem, aut vt venalem rem, aut vt rationem appretiandi, simoniã mentalem incurrit. Et hoc est quandocunq; intendit pro spiritalibus temporalia habere aut econtrario, ita quòd ly pro, pretium denoter: & similiter quandocunque principalis intentio ad temporale habendum ex collatione spiritalis aut econtrario tendit. Qui enim temporalia ex spiritalibus intendit non vt pretium, sed vt sustentationem necessariam ministrorum Ecclesiæ liberaliter seu eleemosynaliter, aut statutam seu laudabiliter consuetam, simoniam mentalem non incurrit. Et similiter econtrario qui ex temporalibus spiritalia intendit non vt ex pretio debita, sed vt ex his excitata ac prouocata aut expedita (vt contingit in eleemosynis, oblationibus, legatis, & quasi stipendijs sacerdotum & orantium ac prædicantium, & in seruitijs honestis quæ Prælatis exhibentur, & alijs huiusmo-

di) simonia nulla in animo est: quia gratis dandum spiritale expectatur, & temporalia non vt pretium intenduntur. Potest autem mentalis simonia tripliciter inueniri. Primò ex eo quòd in solo actu interiori consistit: vt sicut homicidium mentale est deliberatus animus occidendi, ita simonia mentalis sit deliberata voluntas emendi vel vendendi rem spiritalem. Secundò ex eo quòd exterius imperata latet intus: vt quum aliquis seruit aut munus offert pro spiritali consequendo, vel econtrario spiritale dat pro temporali consequendo, non tamen declarat prauam suam intentionem, scilicet quòd intentione emendi seu vendendi hoc facit. Est siquidem tunc simonia non solum intus, sed in exteriori actu imperata & exercita, sed latente intus veneneso semine: & propterea inter mentales simonias locatur. Tertiò, ex eo quòd non est consummata ex parte rei spiritalis: vt quū conueniunt simoniacè aliqui, & postmodum aut pœnitentia ducti, aut propter impotentiā aut quāuis aliam causam recedit à pacto, & breuiter non mandatur executioni promissum spirituale. Hæc etiam simonia quò ad crimen, non mentalis, sed exterior est, sed quò ad pœnas censuratum inter mentales collocatur: quia non est simonia consummata. Quòd si pecunia in hoc casu vt pretium recepta fuisset, restituēda procul dubio est. Et quāuis prima facie appareat quòd danda esset Ecclesiæ, & non emptori, quia datio fuit contra legem, rationi tamen magis consonat vt reddatur illi qui dedit, vtpote adhuc ipsius: quia non plenè abdicata ab eo intelligitur pendente consummatione cōtractus simoniacæ emptionis & venditionis: vt sic & pœnæ simoniæ

niæ non amplientur, sed restringantur ad consummatam simoniam: & fides naturalis qua venditor receptum ab emptore pretium tenetur illi si non sequitur executio venditionis restituere, seruetur: quasi perfidus namque haberetur si promissum spiritale non dans, nec acceptū pretium redderet sub Ecclesiæ vel pauperum obtentu. Et hoc intellige quantum est ex parte illius qui accepit: nam si authoritas iudicis interueniret, non crederem ei restituendam, sed in pœnam ab illo tollendam, & pro CHRISTI honore exponendam. Aduerte simoniacos non teneri ad relignationem tam spiritalium quàm temporalium quæ nullo pacto sed affectu animi præcedente vtrinq; acquiruntur: quoniam pro huiusmodi simonia sufficit delinquentibus per solam pœnitentiā suo satisfacere creatori. Textus est clarus & vniuersalis ac vniuersaliter intelligēdus extrà de simonia. cap. vltim. Et hinc habes vnde infinitas quæstiones de seruitoribus, de precibus carnalibus &c. solues: quia hinc clarè patet non teneri ad relignationem beneficiorum sic adeptorum absque pacto aliquo, nulla facta differentia inter manum, obsequium, linguam, & quicquid aliud temporale interuenire potest, & similiter nulla facta differentia spiritalium.

Mendacium & simulatio æquiparantur.

SIMVLATIO qua homo mentitur facto, peccatum est: sicut mendacium quo mentimur verbo. Est autem peccatum venale si iocosa aut officiosa est, mortale autem si perniciosa: sicut de mendacio dictum est, & eadem ratione.

Mer

Mercimonialis societas duobus casibus est illicita.

SOCIETAS mercaturæ seu artificij illicita redditur duobus modis. Primus, si capitale vnius subsistet lucro & nō damno: hoc enim constat iniquum esse. Secundus est, si lucrum aut damnum non respondeat proportionaliter sociis vnicuique pro rata sua. interueniret siquidem manifesta iniquitas, dum non redderetur vnicuique quod ei debetur secundum æqualitatem iustitiæ. Et quoniam in huiusmodi societatibus frequenter contingit diuersarum rationum concurrere socios (dum vnus ponit pecuniam, & alius operas seu industriā) nec par est vtriusque periculum: ideo aduerte & nota diligenter quòd societas huiusmodi, ex sua natura hoc habet, quòd ponens pecuniam subsistet duplici periculo: scilicet perditionis pecuniæ, & perditionis negotiatorij vsus eiusdem pecuniæ. qui verò ponit industriam seu operas suas, subsistet vni tantùm periculo, scilicet perdendi vsum industriæ seu operarum suarum. Quod vt melius intelligas, considera triplicem euentum societatis. aut enim in fine inuenitur lucrum, aut fine lucro capitale tantum, aut damnum capitalis in toto vel in parte. Et siquidem inuenitur damnū capitalis in parte vel in toto, sentiet quicquid damni est dominus pecuniæ qui illam posuit. Si verò capitale tantum inuenitur, saluum erit domino eius qui illud posuit. nam ex eo quòd posuit pecuniam in societatem, non desinit esse illius dominus. Si autem lucrum inuenitur, reddetur ante omnia capitale domino, & diuidetur deinde lucrum æquis portionibus: supposito quod pecunia posita in societate & industria æquiualeant.

Et omnium horum vna est ratio: quia scilicet qui posuit pecuniam, subsistat duplici periculo, scilicet perdendi substantiā pecuniæ, & perdendi negotiationis vsum, tenendo scilicet vanè tanto tempore suam pecuniam occupatam tali negotio: ex hoc enim fit vt iustitia exigente ei capitale saluum sit, si saluatur in toto vel in parte, cui deperderetur si periret. Ponens autem industriam vel operas, quia solum potest perdere vsum industriæ vel operæ suæ (scilicet in vanum laborando) ideo nihil de capitali saluo ei debetur. substantia nanque operarum suarum non ex negotiatione sed ex necessitate materiæ perit, quia scilicet est res successiua in motu cōsistens. si enim res permanentes essent, ei essent saluæ. De societatibus autē in materia animalium quæ occidæ appellantur, tam varia est materia & consuetudo, vt fortè scribi completè nō possit. Et propterea in qualibet patria vide vt ibi fieri consueuit à viris probis, vel secundum morem approbatum à viris probis.

Peccatum Sodomiticum grauissimum est.

SODOMIA, qua contra naturam venerea exercentur (vel dum commiscentur personæ eiusdem sexus: puta mares inter se, aut mulieres inter se, vel dum commiscentur mas & mulier, sed non in loco naturali, aut consummando innaturaliter) peccatum grauissimum est.

Obseruatio somniorum diuersis respectibus est illicita.

SOMNIORVM obseruatio quadruplici peccato explicitè, & quinto periculo afficitur Prima duo peccata sunt in opinione, dum somnium

nium vel temerè attribuitur alicui certæ causæ, puta cœlo: quia quū possit à multis causis prouenire, temerarij erroris est vnam determinatè inferre. Vel temerè determinatur ad futurum vnum aliquid significandum: ex eo enim quòd nascitur causa somnij, incertum oportet restare an somnium illùd futurum significet: quoniam ex causa pendet significatio, & nullum videtur somnium procedens ex certa causa quod non possit ab alia causa prouenire: & propterea semper temerarium inuenitur iudicium si vt certum fiat. Vtrinque autem peccatum veniale est: vtpote iudicium temerarium de re singulari in nullius damnum. Tertium peccatum est in vsu, quum quis propter somnia committit vel omittit contra necessaria ad salutem: & hoc est peccatum mortale, vt patet. Quartum peccatum in vsu quoque est, quum quis tantam fidem dat somnijs vt propterea omittat vel cōmittat contra aliquid ad quod tenetur, quamuis non sit de necessitate salutis illud. & hoc est peccatum veniale quia non contra, sed præter charitatem, & erratur in intellectu, & peccatur in affectu.

Periculum autem quod imminet omnibus his, & præcipuè secundo, tertio & quarto, est cadere in crimen superstitionis diuinatoriæ per somnia: quoniam vanis ac incertis opinionibus seu coniecturis vtens quasi certis ad cognoscendum vel operandum, aut omittendum circa futura contingentia, meretur vt diabolica illusio se immisceat, ac de vanis fiant perniciosa, & sic in tacitam dæmonum societatem incidatur, dum paulatim tūtum homo credit somnijs vt somnijs vtatur pro regulis suarum actionum: aut incidat in scelera quæ diximus de obseruatione astro

astrorum.

Sors dæmonum societati innixa semper damnabilis est.

SORS triplex quum sit (diuisoria, consultoria, & diuinatoria) tertia damnata est, vtpote dæmonum societati innixa: & propterea peccatum est mortale ex suo genere. Secūda autem qua consulimus quid agendū sit, tot exigit conditiones ad sui rectitudinem vt raro sit licita. Exigit siquidem primò articulum necessitatis, ne tentetur Deus vbi opera humana potest prouideri. Secundo, reuerentiam: ne irreuerenter cōsulatur Deus. Tertiò proportionatū modum: ne scilicet diuina oracula aut sanctorum reliquiæ ad secularia negotia conuertantur: quod Augustinus reprehendit. Quartò debitam materiam: ne pro electionibus spiritalibus hoc fiat. Prima verò qua determinatur quid ab hoc vel illo habendum sit boni, aut patiendum mali in temporalibus bonis & malis, illicita inuenitur duplicitèr. Primò si imprudenter fit omnis enim humanus actus prudenti circumspectione, cautela rationeque formandus est. Secundò, si cum periculo communis boni, aut iustitiæ fit: vt si fortè reginiinis officia fiant admissis ad sortes tam idoneis quàm ineptis. Ex hoc enim periclitatur respublica, vt patet: & rationabilis homo dignitatem sibi rationis adimit sic prouidendo reipublicæ de rectoribus. Secus autem si admissis tantum idoneis, sortibus officia committantur, ne pax turbetur. Quando autem sortiū illicitus vsus mortale peccatum est, ex admixtis contrarijs ad religionem & iustitiā accipiendis est. Diuinatoria enim ideò mortalis est, quia cōtra religionem est. Diuisoria verò, si cōtra iusti-

tiam,

tiam,in præiudicium scilicet proximi vel cõmunis boni est,mortalis est. Consultoria quoq; si altero dictorũ criminũ polluitur,mortalis est. Verùm aduerte nõ omnem irreuerentiã esse mortalem. Ex hoc enim quòd Euangelia ad secularia negotia consuluntur,nõ incurritur mortale:quia non contra diuinam est hoc reuerentiam: sed quia præter eam videtur, ideo Augustino displicet. Posset tamen (vt puto) tali fide & reuerẽtia ac necessitate fieri,vt nullum esset in hoc peccatum. Ex materia quoque electionum spiritalium ministrorũ si inhibitio positiui iuris secludatur, non video peccatum aliquod si fortibus committeretur super aliquos præelectos æquè idoneos, vt factum est in electione Apostoli Mathiæ. Et breuiter quia vti fortibus non est ex suo genere malum, ex admixta irreligiositate aut iniustitia aut imprudentia, vel econuerso ex admixta religione prudentia & pace iudicandum est.

Peccatum sortilegij grauissimum est & hæresi simile.

SORTILEGIVM (quo explicitè vel implicitè ad dæmonis auxiliũ seu consiliũ sorte recurrit) peccatũ mortale est ad superstitionẽ spectãs:vt quũ quis per sortes inquirit quis fecerit furtum, aut aliquid huiusmodi ad diuinationem pertinẽs:& simile est si sorte quæratur quid agendum. Sortilegij enim crimen, & diuinatoriã & consultoriam sortem cõprehendit quum ad dæmonem recurritur nõ solum explicitè sed etiam implicitè:vt contingit inquirentibus per sortes occulta, & vniuersaliter ea quæ à sola intellectuali natura sciri aut fieri possunt. Ex eo enim quòd non quærũt à Deo,nec à natura nec à fortuna

tuna hoc expetunt,coguntur velint nolint fateri quòd ad dæmonem recurrunt. implicitè quidem,dũ ad sortes vt institutas ad hunc effectum recurrunt. explicitè autem sicut in alijs diuinationibus & incantationibus contingit.

Spectaculum diuersis modis & causis prohibetur.

SPECTACVLA impudica, crudelia, aut irreligiosa, absq; peccato non fiunt. Et si notabiliter admixtum horum aliquid habeant,mortale peccatum sine dubio incurritur à facientibus & præcipientibus illa. Spectantes autem si delectantur huiusmodi malis, proculdubio peccant mortaliter: delectatio enim de peccato mortali peccatum est mortale. Si autem præter opinionem occurrit hæc spectare quæ non placent, quilibet de seipso rationem reddat quare non recesserit. & communiter videtur venialè in huiusmodi casu,secluso ratione scandali.

Sponsalitia tripliciter possunt esse vitiosa.

SPONSORVM per verba de futuro, peccatum triplicia sunt. Primo,in ipso contractu sponsalium. Et tunc peccatur, aut quia fictè contrahuntur,scilicet intentione nõ contrahendi sponsalia, seu non seruandi fidem: & est peccatum mortale pernicioſi mendacij. Aut quia clandestinè fiunt: & videtur etiam peccatum mortale, sicut de contractu matrimonij dictum est: quamuis minus graue quàm contractus clandestinus matrimonij. Aut quia pœna apponitur quasi pœna conuentionalis,contra prohibitionem iuris canonici.in capitul. gemma. de sponsal. & est peccatum venialè, si desit contemptus præter hoc quòd pœna appolita nulla est: quia comu-

gia debent fieri liberè. Secundo, in dissolutione sponsalium. Et tunc peccatur peccato perfidiæ: quum scilicet absque sufficiente causa promissa fides non seruatur. Et est perfidia huiusmodi mortale peccatum, etiam si periurium non interueniat: quia est iniuriosa proximo. Tertio peccatur in vsu: vt si impudicis actibus vacet sponsus & sponsa. Sunt enim inhonestitiæ mortalia peccata in ipsis in omnibus casibus in quibus apud coniugatos sunt mortalia: & tanto grauiora quãto adhuc neutrius corpus est alterius, sed promissum tantum. Oscula tamen & amplexus inter sponsos benevolentiæ causa non sunt peccata: vt patet. Si verò delectationis causa sunt affectu maritali inchoante, absq; impudicitia tamen, venialia sunt: quia sicut sponsa inchoatiuè est sponsi, ita delectatio venerea coniunctionis carnalis inter eos, inchoatiuè permittitur inter eosdem. constat autem osculà delectationis causa facta, non nisi inchoationem veneræ delectationis importare.

❧ Peccatum stupri quid dicatur, & quòd semper peccatum est mortale.

STVPRVM quo quis liber virgo extra matrimonium defloratur, peccatũ mortale est propriam cõstituens speciem. Notanter autem dixi mulier: quia licet virginitatis virtus cõmunis sit vtriq; sexui, stupri tamen proprij est mulieris. vir enim virgo extra matrimonium primo concumbens, nõ peccat peccato stupri: quia nõ additur specialis deformitas sicut in muliere.

❧ Exaltans seipsum supra id quod est, superbiæ peccatum incurrit.

SVPERBIA, qua quis seipsum exaltat seu supra seipsum it, peccatũ est, quia contra rectã rationẽ est, vt aliquis supra id quod est seipsum habeat, tam in actu æstimandi quàm eligendi. Inuenitur autem superbia dupliciter; vel consummata, vel imperfecta. Superbia consummata est, quum quis adeo seipsum magnificat vt ad hoc perueniat quòd nolit seipsum subijci diuinæ regulæ. Et hoc est peccatum mortale maximum, vt patet: quoniam nolle subijci diuinæ regulæ, contemptus diuinæ dispositionis est. Spargitur autem huiusmodi consummata superbia per quatuor ramos quæ species eius vocãtur: quarum tres per bona quæ quis habet, tripliciter diuersificantur: scilicet aut quum quis ita se extollit ac si non haberet bona à Deo, aut ac si ex suis meritis à Deo haberet, aut si singulariter despectis alijs haberet, & demum si per bonum quod non habet ita extollitur ac si illud haberet. Contemnit nanq; superbia in primo contemnit Deum benefactorem: in secundo, diuinam gratiam: in tertio, multiplicationem diuinæ largitatis in alijs: in quarto, diuinã miserationem, dum ex fastidio subiectionis ad diuinam dispositionem in hæc ducit.

Superbia verò imperfecta, qua se homo magnificat in suo affectu, non tamen vsque adeo vt velit se non subditum Deo & omnibus quibus oportet de necessitate salutis se subijci, in hæc eadem imperfectè tamen ducit: quod melius ex effectibus discernitur quàm ex propijs actibus. Nam qui ita irreligiosum & ingratum se exhibet acsi non accepisset à Deo omnia quæ habet, superbum habet iuxta primam speciem affectum, ex simili quippe effectu Apostolus inquit: Quid habes quod non accepisti? quid gloriaris quasi non acceperis? vbi ex effe-

ctu gloriæ superbia interior monstratur, quasi non acceperit. Similiter quum quis affectum quasi securum de bonis quæ habet, aut querulum de bonis perditis, aut admirativum quòd non exaudiatur à Deo habet, in secunda est superbiæ specie: quoniam quasi deberi sibi hæc existimat talis. Qui verò alijs seipsum præfert, & pronus est ad videndum imaginatione vel mente aliorum defectus, ad sua mala excusandum, ad aliena ponderanda, in tertia est superbiæ specie, qua magnum se vult quasi solum magnum. Qui demum parum solicitus de cœlesti patria, de membris CHRISTI, de satisfactione peccatorum, dies suos pertransit quasi somnians aut parum vigilans, superbus est iuxta quartam speciem: est enim quasi existimãs imo præsupponens se ciuem cœlestem, Dei amicum, filium, membrum: quum negligentia & incuria huiusmodi non sint testimonia talium donorum in animo, operatur enim magna Dei amor si est. Et similiter in ordine ad proximos cruditas animi, incompassio ad alios, intolerantia iniuriarum, impatientia, ægrè ferre se despici, indignatio, & huiusmodi monstrant hominem plus de seipso sentientem quàm sit: pro quanto tantum se quis habet malorum pœnæ participem esse quasi non posse aut debere.

Sunt autem hæc & multa alia quæ imperfectæ sunt superbiæ, communiter venialia peccata propter imperfectionem actus, dum per modum passionum occurrunt absq; iniuria Dei & proximorum. Impediunt tamen huiusmodi peccata valde vitam spiritalem: vtpote ex genere superbiæ existentia: quum scriptum sit, Superbis Deus resistit. Et hæc dicta sint non solùm

lùm ad discernendum inter superbiam consummatam & imperfectam, sed pro confessoribus personarum volentium proficere ad vitam spiritalem: quandoquidem redeuntibus ad Deum quod vltimò relinquendum superest peccatum, superbia est: difficillimè enim eradicatur.

Cultus diuinus debet omni superstitione carere.

SVPERSTITIO qua circa diuinum cultum erratur, peccatum est: vt patet. Sed quia quatuor specierum ipsius duæ sunt tractatæ (scilicet diuinatio & idololatria) nunc reliquæ duæ, quæ sunt indebitus cultus veri Dei, & obseruatio quarundam rerum, actuum, temporum, locorum &c. tractandæ sunt. Superstitio igitur exhibens vero Deo indebitum cultum, dupliciter inuenitur. Aut enim exhibet cultum indebitum quia perniciosum, aut quia superfluum. Scriptum est enim, Veri adoratores adorabunt in spiritu & veritate. Cultus perniciosus est contra veritatem: cultus superfluus recedit à spiritu. Rst autem cultus perniciosus contra fidei veritatem, non solùm si quis Iudaicis ceremonijs modo coleret Deum significantibus CHRISTVM incarnandum: aut Mahumetano ritu coleret Deum (vtpote in persona Ecclesiæ faciens contra ordinationem Ecclesiæ, ac per hoc falsarius in cultu) sed etiam si quis falsas sanctorum reliquias colendas proponit. Offerentes quoque votiuas statuas seu imagines miraculorum seu beneficiorum falsorum Crucifixo seu beatæ Virginis imagini lucri gratia (vt scilicet inde prouocati alij ad offerendum similia concurrant aut emant) superstitionem falsi cultus diuini incurrunt: quia fal-

sus est huic cultus, vtpote significans quod non est. Et peccant mortaliter: quia irreuerentiam notabilem Deo inferunt in actu colendi Deum, quantum est ex natura actus. Quamuis enim ex intentione offerentium non fiat machinatio contra diuinam reuerentiam, sed ad lucrum vel aliquid huiusmodi, ex natura tamen operis contra diuinam agitur reuerentiam. Sicut enim in periurio inducitur ex natura actus Deus, quasi testis falsitatis, quamuis periurans non credat Deum testificari falsum, nec intendat quòd Deus attestetur (quia attestaretur contra ipsum periurum) ita hic superstitiosus vtitur Deo tanquam colendo falsitate seu falso cultu, quantum est ex natura cultus: quamuis sciat quòd Deo non placet, nec intentat Deum sed homines fallere. Et propterea sicut ibi est peccatum mortale ex suo genere, ita & hic.

Superstitio autem diuinum cultum indebitum quia superfluum exhibens, si obtemptus & scandalum det, peccatum est communiter veniale: quia non contra, sed praeter diuinam reuerentiam hoc est. Et appellatur cultus superfluus secundum se quicquid in eo fit non ordinatum ad interiorem cultum qui est cultus spiritus. Vnde actiones aut iucunditates quae solum ad exteriora vtiles essent, ad superfluum cultum spectant. Secundum vero statuta Ecclesiastica quicquid in eo dicitur aut fit supra rubricas seu statuta: vt si dicatur bis alleluia vbi semel scriptum est: & si fit in Missa crucis signum vbi non mandatur fieri: & si plures acolythi aut cantores quàm consuetum sit parentur.

Obseruationum superstitio potest esse quadruplex.

Super

SVPERSTITIO autem obseruationū quadrifariam partita est. Et prima est superstitio obseruationum artis notoriæ: qua certa iejunia & orationes fiunt secundum instituta illius artis ad acquirendam scientiam per infusionem. Et haec superstitio est peccatū mortale propter initam societatem cum dæmone, de cuius institutione haec seruantur, & inutiliter: quia dæmonum non est infundere scientiam animabus nostris. Secunda est superstitio obseruationum, vtendo lapidibus, herbis, lignis, animalibus, imaginibus, carminibus, ritibus ad faciendum aliquid: puta sanandum dolorem capitis, curandum caballum, sistendum sanguinem, medendum vulnus &c. Et de hac dictum est superius quum de incantatione dictum est. vide ibi. Tertia est superstitio obseruationum ex praesagijs futurorum bonorum vel malorum cōceptis propter incidentia: vt si sternutare contingit surgentem, redire ad lectum: si offendere ante hostium exeuntem, redire domum: & sic de inanitatis huiusmodi vanitatibus. Et si haec quidem fiant aut vitentur vt communiter videtur fieri: quia scilicet timent homines significari aliquid mali ex nescio qua causa, peccatum veniale communiter videtur: quia licet appareat multa horum ad gentilitatis superstitiones olim spectasse, quia tamen nunc non vt institutа religionis haec sumuntur, sed tanquàm quasi experta aut solita ex maiorum traditione haec habentur, inter alias hominum vanitates computanda haec sunt: & tolerari possunt, quum nulla adest comes sinistra intentio. Et scias quòd potest homo quādoq; absq; omni peccato ex aliquo praesagio cauere prudenter ab imminentibus, du-

bitando ne præsens occursus sit signum futuri, ex communi vtriusque causa cœlesti, vel etiam diuina prouidentia: sicut de somniorum obseruatione & diuinatione dictum est: vt si quis cadens corporaliter timeat aliquem casum sibi futurum in statu vel honore &c. propterea tamen non desistat ab operibus prudenter agendis, sed cautus vigilet &c. potest enim esse vt iste casus effectus sit causæ futuri casus. & propterea significet illum. Quarta superstitio est obseruationum in verbis, aut rebus sacris portandis, dicendis, vtendis, adiunctis aliquibus conditionibus non malis quarum ratio nescitur: vt patientes spasmum nervorum, primo carnino oblato CHRISTI cruci in parasceue vtuntur pro remedio, confitio ex illo annulo: & sic de similibus. Quantum enim apparet, in huiusmodi superstitio interuenit: quoniam vanæ conditiones apparent. Si tamen ex mera deuotione fiant, & non nisi à Deo intendant & expectent effectum, putantes Deum inspirasse alicui sancto viro huiusmodi conditiones, non audeo damnare, sed tolerabile mihi videtur.

Suspensio à diuinis officijs nō semper est peccatum, sed pœna peccati vel alicuius viri.

SVSPENSIO vna ex censuris ecclesiasticis (qua homo à iure seu à iudice excludatur ab exequutione ordinis vel officij ecclesiastici) pœna est, non culpa: incurritur tamen communiter propter culpam. Non oportet autem peccare mortaliter ad hoc vt incurratur suspensio, sed potest ex solo veniali peccato incurri suspensio. Quod ex eo patet, quòd excommunicatio minor potest incurri ex solo veniali peccato. Constat autem excommunicationem minorem à maximis

ximis excludere: scilicet susceptione sacramentorum omnium, quæ sunt maxima bona spiritalia & maximè necessaria ad humanā salutē &c.

Suspensio igitur ab exequutione ordinis vel beneficij, vel ab ingressu ecclesiæ, vel à solēnitate diuinorum, vel ab omnibus his & similibus excludens, non est tantæ malignitatis vt supponat vel ferat secum peccatum mortale, sicut excommunicatio maior. Et potest suspensus absolui ab excommunicatione maiore & minore & à peccatis, & communionem sumere, & postea absolui à suspensione: quia suspensio non operatur nisi ad limites ipsius. hoc est, quia si suspensio est ab ordine, non excludit nisi ab ijs quæ sunt ordinis: si est à iurisdictione, non excludit nisi ab ijs quæ sunt iurisdictionis, & sic de alijs. & propterea reliqua sunt licita. Casus autem quibus incurritur suspensio, multi valde sunt. Et quia solos clericos propriè tangunt, ipsi de seipsis lo quantur.

Iudicans leuiter & per suspicionem peccare potest.

SVSPICIO, qua ex leuibus iudicijs malam de proximo opinionem habemus, peccatum est: quia actus est voluntarius à recta ratione dissonans. Non enim ex leuibus moueri in animo nostro debemus contra nostros proximos. Est autem nonnulla iniuria, mala opinio absque rationabili causa. Et quoniam suspicio ambiguitatem quandam in seipsa claudit: ideo quamdiu intra ambiguitatis latitudinem manet, quantumcunq; crescat, nunquàm est iudicium, quod definitiuam determinationem sonat: ac per hoc quantumcunq; suspicio sit temeraria & vehemens, & æstimatio firma, nunquàm est pecca-

tum mortale: quia non est iudicium temerarium, sed æstimatio temeraria: quia non interuenit tunc completè contemptus proximi, dum non prorumpitur in desinitionem. Si enim proximum completè despiceret, prorumperet in desinitiuam sententiam, & diceret in seipso, Ioannes est peruersæ mentis. & non diceret in seipso, Quantum mihi videtur, Ioannes est peruersæ mentis. Hoc enim est suspicantis, aliud iudicantis. Vnde iudicium temerarium de scelere personali proximi, est peccatum mortale: suspicio autem temeraria quantumcunq; vehemens, est peccatum veniale.

Obloquutio amicitiam inter amicos minuës vel destruens, peccatum est.

SVSVRRATIO (hoc est obloquutio ad amicitiam tollendam inter aliquos) peccatum est mortale ex suo genere: quia tendit ad nocendum proximo, vtpote tollere volens maximum bonum, scilicet amicum. Et est grauius peccatum quàm contumelia & detractio, quanto amicitia melior est fama & honore. Contingit tamen susurrationem esse peccatum veniale propter imperfectionem actus, vel ex parte intentionis, quia non intendit contra amicitiam, licet materialiter dicat aliquid prouocatiuum contra amicum. Et hoc nisi ex grauitate nocumenti actus redeat in naturam suæ speciei: quia tunc esset peccatum mortale: vt de detractione materiali dictum fuit. Vel ex parte eius quod dicitur: puta quia minimum est ad prouocandum contra amicum. Vel ex parte modi, quia iocose dicitur, & non serio. Communiter enim hæc sunt venialia.

Teme

Temeritas dupliciter considerari potest.

TEMERITAS (qua absq; ratione regulante opera fiunt) manifestè peccatum contra consilij rationem est.

Et dupliciter inuenitur consuetur. Vel ex impetu appetitus passione affecti: vt apparet in iratis. Vel ex contemptu regulæ directiuæ: vt patet in superbis despicientibus aut quasi despicientibus subijci alienæ regulæ, & temerè propterea agentibus ea quæ fecisse postea pœniter.

Est autem peccatum veniale vel mortale temeritas secundum subiectam materiam. Si enim iocosa aut officiosa est materia, veniale peccatum est. Si autem perniciosa, peccatum mortale est: quia contra dilectionem Dei aut proximi est.

Deum tentans præsumens explorare suam naturam, peccat grauiter.

TENTATIO Dei (qua homo explorat diuinam potentiam, scientiam vel voluntatem) peccatum est mortale ex suo genere: quia irreuerentiam exhibet diuinæ excellentiæ dubitando de illa. Et hoc intellige formaliter: hoc est de tentatione Dei ex intentione tentãdi Deum: quemadmodum de cæteris vitijs formaliter doctrina intelligenda est. Aduerte tamẽ hîc duo. Primum est, q̃ circa voluntatem Dei aliud est quærere humiliter à Deo instructionẽ quid circa aliquid particulare velit, ex aliqua rationabili causa: & aliud est quærere à Deo instructionẽ sed nonnullam eiusdẽ absq; rationabili inquirẽdi causa. Primum enim ad charitatem, humilitatem, ac prudentem religionem spectat: & propterea lice

ret

ret petere signum ad hoc opportunum. Secundum autem ad irreuerentiam diuinam spectat. Si enim diuinæ excellentiam voluntatis homo reuereretur, non nisi ex rationabili causa præsumeret quærere secretum illius velle nosse: vt experimur in hominibus, nullus enim absque irreuerentia principis quærit absque rationabili causa à principe quid ipse velit, sicut nec quid sciat aut quid possit. Secundum est, quòd tentare Deum materialiter (hoc est non intentione explorandi diuinum posse, nosse aut velle) non est peccatum mortale, nisi magnitudo seu qualitas tentationis reducat actum in naturam suæ formæ: sicut de alijs peccatis dictum est. Est tamen Dei tentatio materialiter tantum, imperfectum quid in specie tentationis: & ideo venialis est propter imperfectionem actus ex parte formæ. Potest etiam esse venialis propter actus imperfectionem ex parte actus: vt in primis motibus.

Falsum in iudicio testimonium proferens grauissimè peccat.

TESTIMONIVM falsum in iudicio, peccatum est ex suo genere mortale: quia iniustum. Negare quoque testimonium si articulus necessitatis vrget, peccatum est mortale: vtpote in damnum proximi vel communis boni cedens, præceptum enim affirmatiuum de ferendo testimonio, pro loco & tempore obligat: & propterea si tunc non vult homo parere prohibendo testimonium necessarium, non excusatur à mortali. Extra iudicium autem falsum testimonium iudicatur sicut mendacium.

Timor potest multipliciter effici peccatum.

Timor

TIMOR nullum est secundum se peccatū. Potest tamen multipliciter fieri peccatum. Et ex modo timendi, puta si plus aut minus timeatur quàm oportet. Et ex collatione vnius timendi ad aliud timendum. Et hoc est quandoq; mortale: vt si plus timeatur occisio corporis quàm mors animæ: plus timeatur ira principis quàm ira Dei: & sic de similibus.

Ponitur quoque speciale peccatum timor pro tristitia de bono alterius, quia nocumum est mihi aut alijs, si temerarius est timor. nam si veritati aut rationabili æstimationi innititur, nullum est peccatum moderata tristitia de alterius prosperitate ex qua bonorum oppressio venit.

Ludus ad virium ostentationē in quo mors corporalis sequi possit, prohibitus est.

TORNEAMENTVM (hoc est ludus quo ad ostentationem virium & audaciæ milites multi ex condicto conueniunt & congrediuntur temerè, ita vt sæpe mortes hominū inde proueniant) peccatum esse mortale constat ex admixta pernicie vitæ humanæ, siue in effectu siue in periculo frequenti, absq; rationabili causa. Vnde tales ibi vel propterea mortui carent Ecclesiastica sepultura, etiam si ad pœnitentiam conuersi fuerint: vt canonica iura disponunt.

Rempublicam tyrannicè occupare peccatum est grauissimum.

TYRANNIS qua respublica occupatur (vel quantum ad dominium: vt contingit ijs qui se vi dominos constituunt, siue immediatè siue mediante coactio consensu subditorū. Vel quantum ad effectum modumque regiminis: vt contingit ijs, qui quāuis veri sint domini, non quærunt publicum bonum sed proprium) est peccatum

tum mortale grauissimum: vtpote cõtra bonum publicum: & tanto peius quanto remotius est à pœnitentia. Regnãdi siquidem amor tantus est, vt non permittat tyrannum quò ad dominium, conuerti ad pœnitentiã. vtilis quoque boni proprij amor radicatus, difficillimè euelli potest.

Sed numquid gubernãte tyranno (qui scilicet non habet legitimè dominium sed tyrannicè occupat illud) peccent illi qui recurrit ad ipsum pro iustitia? quia inducunt illum ad actũ quem non potest licitè exercere.

Respondetur quòd excusantur à peccato inducendi tyrannum ad actum & opus sibi illicitum, petentes ab illo iustitiam: quia non petunt actum illicitum, sed iustitiam actus illi illicitã. Sicut enim luxurioso sanctè consulitur vt non adulteretur sed fornicetur, hoc est minus malum committat: quia subintelligitur si luxuria vti vizirta occupatori dominij sanctè suadetur quòd minus malè vtatur dominio illo. constat autem quòd minus malè vtitur qui vsurpato dominio vtitur in actibus & operibus alias iustis, quàm si in actibus aut operibus aut etiam omissionibus iniustis & perniciosis reipublicæ aut particulari personæ vteretur. Eadem autem ratio est de suadente & petente. Et propterea piè interpretandæ sunt petitiones tam iustitiæ quàm honestæ gratiæ quæ offeruntur tyrannis: scilicet si vis, seu ex quo vis desinere & exercere hoc dominium, vtere illo iustè, vtere honestè, vtere piè, vtere ad vtilitatem publicam & priuatorum prout deceret dominum. Attestatur quoque hoc esse licitum communis vsus omnium qui sub tyrannis & dubijs dominis degunt: dum absque conscientiæ scrupulo passim omnes ad tyrannos

&

& dubios dominos recurrunt ac si essent domini. Hoc enim signum est licitum esse hunc ad tyrannos recursum: quia alienum à ratione est, vt omnes (inter quos sunt viri probi) errent, & peccent absque remorsu conscientiæ. Attestatur etiam supradictæ piæ interpretationi intentio recurrentium ad tyrannos. constat namque quòd non intendunt ipsi petere vt tyrannus vtatur tyrannide, vt vsurpet actum iudicij: quoniam mallent vt cederet tyrannidi & iudicio: sed ex quo vsurpat sibi dominium ac iudicium, intendunt vt iuste vt piè vtatur vsurpato dominio & vsurpato iudicio. Et quod intendunt, hoc petunt: ita quòd nec intendunt nec petunt actum vsurpatum, sed qualitatem sanctam in actu vsurpato exercendo.

Vectigal diuersis respectibus dici potest iniquum.

VECTIGALIA iniqua non solum sunt quæ imponuntur à non habentibus potestatem, vtpote tyrannis, sed quæ ex forma vel ex fine aut ex abusu, aut ex materia cõstat esse iniqua. Et ex forma iniusta vectigalia sunt, quæ æqualitati proportionali non cõtinent, sed plus grauãt minus grauãdos. sicut enim cõmunes honores æqualitate proportionali distribuendi sunt, vt digniores plus honorẽtur &c. ita onera cõmunia sic distribuẽda sunt, vt secundũ rationẽ à qualibet toleretur: & propterea iniusta ex forma sunt vectigalia quæ onerãt improportionaliter: hoc est plus grauant minus grauandos. Et hoc manifestè videntur quæ pro ijs quæ vehũtur ad vsum proprium exiguntur: quoniã radix vsus est

indi

indigentia : ita quòd quanto homo magis indiget, magis vtitur, qui enim plures habet vsus, plus indiget, ac per hoc plus vtitur, & sic consequenter plus soluit vectigalis : ac per hoc de primo ad vltimum qui plus indiget, plus grauatur vectigali, quod est iniquum. Gabellæ igitur pro ijs quæ deferuntur pro vsu proprio, iniquæ sunt: & secundum leges ciuiles (C. de vectigalib. l. vniuersi.) pœna capitis plectendi sunt exigentes tam pro ijs quæ deferuntur pro vsu, quàm ijs quæ deferuntur pro seminando, quàm ijs quæ deferuntur ad fiscum. Vnde huiusmodi vectigalia non tenentur homines soluere. Sūt quoque iniqua ex fine vectigalia, quæ non pro publica vtilitate, sed pro bono proprio principis imponuntur. Nec obligantur subditi ad soluendum huiusmodi vectigalia : quoniam tyrannica non politica sunt huiusmodi vectigalia ex proprio fine. Sunt etiam violenta ac iniqua ex abusu vectigalia impolita ritè pro tempore ali necessitate, puta pro muris ciuitatis construendis, si post completa mœnia perseuerat illorum vectigalium exactio, quia princeps sic vult. Violentæ nanque rapinæ sunt manifestæ : & propterea non obligant in foro conscientiæ. Similiter non obligant ii impolita sunt pro construendis muris, & tamen non applicantur ad muros construendos nisi pro forma, sed imbursantur à principe aut rectoribus. Et breuiter si non fit id pro quo impolita sunt vectigalia, iniqua sunt ex abusu, & fraudes aut rapinæ sunt : nec tenentur subditi soluere in foro conscientiæ.

Reputantur quoque ex ciuili iure iniqua vectigalia ex materia, quæcunque imponuntur super alijs quàm super ijs quæ causa negotiationis

tionis vehuntur. C. de vectigalib. l. omnium. Et extenditur negotiationis nomen in proposito ad vænalitatem : ita quòd quæ deferuntur ad vendendum, sunt materia vectigalium. reliqua quæ pro vsu suo & familiæ suæ deferuntur, exepta sunt à vectigalibus licitis. Vnde non ligant in foro conscientiæ huiusmodi illicita vectigalia ex materia.

Iustorum autem vndique (scilicet ex agente, forma, fine, vsu, ac materia) vectigalium fraus peccatum est mortale ex suo genere: vtpote nocumentum inferens reipublicæ : & ad furti vitium spectat : ita quòd peccatum mortale interuenit in hac subtractione, non ex inobedientia præcepti obligantis ad mortale, nec ex vinculo pœnæ appositæ contra transgressores, sed ex natura debiti reipublicæ non soluti, quomodocunque sonet statutum : quia eoipso quòd vectigal iustum est, tollit homo fraudulenter reipublicæ quod suum est. Nec refert an respublica per suos ministros sibi exigat, ac per eos quibus ipsa vendidit : quia vectigal reipublicæ soluitur, cuicunque soluatur : & à republica tollitur, quandocunque non soluitur : & nihilominus iniuria fit illi qui emit, tanquàm subrogato. Nec excusat fraudem à peccato mortali, quia institutores vectigalium & emptores præcognoscunt quòd fient multæ fraudes absque restitutione, nisi comperiantur in facto fraudis, sicut non excusantur dispensatores rerum communitatis aut dominij aut ciuis à crimine furti, ex hoc quòd communitas aut dominus aut ciuis præscit huiusmodi suos dispensatores fraudulentos esse: sic nec Iudas excusatur à furto ex locullis, ex eo quòd Dominus præcognoscebat

quòd fur erat. Institutio enim & venditio & emptio vectigalis intelligitur secundum id quod debitum est. Et licet necesse sit vt fraudes eueniant, væ autè homini illi per quem fraus venit.

Notanda sunt plura in materia vectigalium.

OCCVRRVNT circa vectigalia adhuc quinque notanda. Primum circa authores. Num secundum canonica iura extrà de verbsig. super quibusdam, declaratur illa esse pedagia, salinaria ac guidagia interdicta, quæ non apparent Imperatorum, vel Regum, vel Laterranen. Concilij largitione concessa, vel ex antiqua consuetudine à tempore cuius non extat memoria introducta: ita quòd quantum est ex parte authoris, quatuor numerantur legitimi authores: scilicet Imperatores, Reges, vniuersale concilium, & antiqua consuetudo sine memoria initij.

Et scito quòd sub appellatione concilij claudi tur Papa etiam solus, quia ab ipso concilia authoritatem habent. Et similiter sub appellatione Regum comprehendi videntur ciuitates habentes merum & mixtum imperium, non recognoscentes superiorem aliquem in temporalibus sub quo sint: quia eadem ratio videtur de istis & Regibus. Imponentes autem noua pedagia vel augentes antiqua sine legitima authoritate, peccant mortaliter rapinæ crimine. Secundum circa exactores, quòd exactores iniustorum vectigalium, si sunt iniusta manifestè vel ex parte authoris vel formæ vel finis, vel materiæ, vel abusus, & breuiter quomodolibet sint iniusta manifestè, non excusantur ab iniquitate mortali. Si autem non sunt manifestè iniusta, sed in dubium ab aliquibus vertitur, aliis affirmantibus

tibus iusta, excusari videntur subditi exactores: quia in dubijs obedientia excusat. Qui verò non sunt subditi, aut non ex obedientia faciunt, non debent se periculo iniustæ exactionis exponere. Et nihilominus memento excommunicationis contra exactores pedagiorũ prohibitorũ. Tertium circa exemptos à vectigalibus. Nam à clericis & personis Ecclesiasticis pro se aut rebus suis quas non negotiandi causa deferunt, exigi nequeunt vectigalia. cap. quanquam. de censib. lib. vj. Vbi habes censuras Ecclesiasticas, scilicet excommunicationis contra singulares personas, & interdicti contra communitates, donec extorta restituerint. Quartum circa præsumptionem iuris de vectigalibus: quia in cap. quanquàm. de censibus. in vj. dicitur: quãquam pedagiorum exactiones tam iure canonico quàm ciuili regulariter meritò sint damnatæ, ex hoc namque texm apparet, quòd communiter vectigalia quæ & pedagia vocantur, sunt damnata. Et intelligo hoc verificari propter materiam, quia limites negotiationis excedunt: & propter formam quantum ad immoderatum valde grauamen: & propter nouitatem: & propter iniustam causam aut in principio, aut in prosequutione, tot namque conditiones exiguntur ad iusta vectigalia, vt difficile forè sit inuenire vectigalia iusta: & propterea meritò damnata regulariter dicuntur vtroque iure humano. Exigitur siquidem ad iustitiam vectigalium primò legitima authoritas imponentis: de quo dictum est.

Secundo, iusta causa finalis, quæ est solum bonum publicum. Tertio, iusta forma, & vt non violetur iustitia distributiua, & vt non sit immoderatum grauamen. Quarto, iusta mate-

ria: quæ solum comprehendit res negotiatorias. Quintò, iustus vsus: vt scilicet fiat illud publicum bonum pro quo imposita sunt: & demum quòd temporalia non prorogentur vltra suum tempus. Vbi nota quòd quia defectu authoris censentur illicita, si non apparet aliquis quatuor supradictorum authorum (ita quòd non præsumitur pro iustitia vectigalium ex parte authoris, sed contra illam si non apparet: vt in dicto cap. super quibusdam clarè patet) similiter præsumendum videtur contra iustitiam vectigalium secundum alias conditiones si non apparent, tanto magis quanto regulariter dicuntur damnata. Et hæc dicta sint, vt prudens confessor in ijs quæ non apparent iusta, non cogat pœnitentes ad restituendum exactoribus vectigalium. Quintum est circa collectas. Prouerbium est: Facta lege, inuenta est malitia. Quia vectigalia quæ pedagia dicuntur, & vulgò appellantur gabellæ vel doanæ &c. tot laqueis ac damnationibus subsunt, & de facto exiguntur gabellæ non solum pro mercaturæ rebus, sed rebus ad vsum, miserti doctores multarum animarum, adiunxerunt quòd licet non possint per modum vectigalium imponi gabellæ pro vsu, possint tamen per modum collectæ imponi à communitatibus, hoc adiecto moderamine, quòd imponant suis subditis tantum, ita quòd forenses non teneantur. Sed distinctione hîc opus est. Nam hac in re aliquid est iuris, & aliquid est facti. Spectat siquidem ad ius, an collectæ huiusmodi sint licitæ. Et si quidem verum est quod dictum est (scilicet quòd distributio onerum communium commensurata ijs quæ vehuntur ad vsum, est iniqua ex forma, quia plus indigens plus

plus vtitur, ac plus grauatur) collectæ istæ iniquæ sunt. Apparet quoq; alia iniquitas in istis: quia pro eisdem rebus non negotiatoris æquè grauatur pauper sicut diues. Collectæ nanque pro communi bono grauantes singulos, deberent commensurari personis iuxta earum facultates, & non quòd tantum soluat pauper, quantum diues. Si tamen cõmunitates sibijpsis imponentes collectas, non ad commensurandum solutiones rebus pro vsu vel non vsu, sed pro expedienti ad quietem & pacem ciuium modo colligendi pecunias opportunas, approbarent talem modum collectarum, vt quilibet ipsorum soluat in porta secundum ea quæ defert per portam, non video damnationem aliquam: quoniam si pro communi bono quietis & pacis seipsos tali modo grauare eligunt, nulli iniuriam facium, Et ad hoc, vt arbitror, tendunt doctores excusantes huiusmodi collectas etiam pro ijs quæ deferuntur ad vsum. Essent quoque in collectarum impositione & duratione causæ suprà dictæ considerandæ ex parte finis & vsus: quia sine illis non sunt iustæ, nec obligant in foro conscientiæ ad soluendum illas. Ad factum autem spectat an secundum veritatem istæ exactiones sint collectarum, an solo nomine ab excusantibus dicantur per modum collectæ. Differentia siquidem inter collectas & vectigalia est, quòd vectigalia imponuntur omnibus per portam aut passum &c. vehentibus, siue sint subditi, siue peregrini: collectæ autem cantant quòd soli ciues aut subditi &c. Et propterea quum constet, quòd omnes transeuntes oportet soluere, constat quòd non collectam sed gabellã per modum gabellæ impositam exigunt. Et quid

adhuc egemus testibus, si etiam ab omnibus gabellæ vocentur? ita quòd & nomen & rem gabellæ habeat, ac per hoc iniquitatem. Non est igitur ingerendus conscientiæ scrupulus non soluentibus huiusmodi vectigalia tam male excusata ex colore collectarum.

Venationis vsus an & quando peccatum inducat.

VENATIO secundum se nullum est peccatum: quia est vsus naturalis dominij hominis præsiti super animalia. Per accidens autem est peccatum multipliciter. Primò ex circumspectione in actu venandi: vt si fiat cum periculo aut damno proximi, non considerando si homo percuti possit, aut si damnum inferatur agris seu vineis &c. Et tunc iudicandum est peccatum secundum temeritatem, periculum, & damnum si emersit.

Secundò, ex conditione personæ cui prohibitum est venari: vt si sit clericus, nam cuilibet clerico interdicitur venatio & syluaticæ fangatio cum canibus, & accipitres aut falcones habere. cap. omnibus. extrà de cler. vena. Et constitutis in sacris pœna suspensionis imponenda statuitur, si quis talium personarum in hac voluptate venationis sæpius deprehensus fuerit. ibidem cap. Episcopū. Tertiò, ex cōditione tēporis, quia scilicet venatio impedit à debito cultu Deo tūc exhibendo: vt si quis propterea omittat Missam, aut seruitores suos ad hoc occupando impediat audire Missam. Et similiter est iudicium de alijs diuinis quibus interesse debet: iuxta doctrinam Ambr. quæ habetur xcvj. dist. cap. an putatis.

Quartò, ex immoderato affectu, ex quo capite facilè omnia humana opera fiūt peccata. Exo si

sa autem inuenitur venatio sanctis Hieronymo & Ambrosio, quia ad peccatum implicat: & fortè specialiter, quia abducit dominos à necessarijs expeditionibus, dum propter venationes minorē gerunt curam subditorum, subtrahuntq; seipsos reipublicæ, aut quia animum quasi ferocem facit, aut fouet in prosecutione & persecutione animalium cum delectatione. Ex quocunq; autem accidente fiat mala venatio, certum est non esse malam ex suo genere: ac per hoc constat esse illam debitis adhibitis circumstantijs. Efficitur quoque quintò illicita venatio, si propterea dominus priuat populum libertate capiendi animalia syluestria quæ in nullius sunt bonis, in loco vbi cōsueuerunt esse capientiūm: ita quòd nec ex parte animalium possessor aliquis damnificetur, nec ex parte loci alicui fiat iniuria. Huiusmodi enim priuatio tyrannica est: vtpote cōtra bonum communis libertatis & vtilitatis propter bonum propriæ delectationis: & pernitiosa est si poenam notabilem adijciat. Secus autē est si ab antiquo cuius initij non extat memoria, venationes reseruatæ sunt domino. Et tunc etiā debet pœna moderata esse.

Venditio potest multis respectibus esse vitiosa.

VENDITIO licet nullum sonet peccatum, multis tamen modis peccatum sit. Primò, ex quantitate pretij: vt si vēdatur res pluris quàm valeat, vel in se secundum cōmunem æstimationem seu vsum, vel vendēti. nam licitū est vēdenti pluris vēdere si plus valet sibi, nō quia pluris emit, sed quia cōmoda sibi tantū est, vt licet valeat decē, sibi tamen valet viginti. Secundò, ex fraude in substantia rei: vt si quis vnam rem vendit pro alia: vt aquā pro vino: vt faciūt infectes

vinum in vegete, aut mel pro zucharo, vel fumũ terræ pro reubarbaro &c. vt faciunt mali aromatarij in confectionibus & medicinis &c. Et hinc in multis artibus fraudolenta ac iniqua redditur venditio vendendo vnam rem in toto vel in parte pro alia. Et est ex suo genere fraus hæc mortalis. Tertiò, ex fraude in qualitate rei: vt si vitiosam rem vendit pro nõ vitiosa. Est enim hic fraus & iniquitas manifesta. Secus autem si vendit rem (puta caballum) vt est, explicans se nolle pro defectu teneri: nunc enim si non pluris vẽdit quàm in veritate valeat omnibus defectibus consideratis, non peccat: quamuis emptor fallatur à seipso, sic quòd si sciret tot defectus, non emeret. Sed si vendit pluris quàm valeat in veritate, peccatum est iniustitiæ in foro cõscientiæ. Et est mortale ex suo genere: quia nocumentum infert proximo iniustè. Quarto, ex fraude in quantitate mensuræ, ponderis, aut numeri: quod constat esse mortale. Quintò, ex monopolio augmentativo pretij. nam & monopolium est prohibitum: & quantum de pretio augetur ex monopolio, tantum iniquitatis apponitur pretio. Nec excusantur huiusmodi mercatores ex concessione dominorum: quia nec ipsi domini excusantur à rapina, dum emptores coguntur emere tanto pluris, quia non possunt aliunde emere. Est enim monopolium huiusmodi non solum in priuatorum hoc damnum, sed communis libertatis offensiuum: & ideo non est tolerandum. Sextò, ex temporis expectatione: vt si pluris vendat quàm valeat, quia non nunc, sed post annum pretium expectat. Est tamen hic grano salis opus, primo ratione latitudinis pretij. Non enim consistit iustum

stum pretium in puncto, sed distinguitur trifariã, aliud siquidẽ est pũ, aliud moderatũ, aliud rigorosum. Hinc enim fit, vt res eadem in eodẽ loco ac tempore vendatur decẽ, vndecim, & duodecim: ita quòd intra huiusmodi latitudinem reputatur pretium iustum. Et propterea si venditor soluenti nunc dat pro decem, & soluturo ad annum non vult dare nisi pro duodecim, iniustus non est: quia non exit terminos iusti pretij. Sed si vellet quatuordecim, iniustè venderet, & ad vsuram reducitur: vt infrà de vsura patebit. Ex dicta autem pretij latitudine contingit vt in eodem die prudens negotiator multum lucretur, emendo in pretio mitj, & vendendo in rigoroso. Secundo ratione dubij. Nam si quis merces suas non esset in veritate nunc venditurus, sed seruaturus in tempus aliud in quo creduntur verisimiliter plus valituræ quàm nunc, non intelligitur vendere pluris iusto pretio, si pluris vẽdat quàm nunc valeant. Quod potest dupliciter fieri. Primò, vt vendat nunc pro illo pretio quod tunc valebunt communiter siue plus siue minus. Et hoc caret omni scrupulo. Secũdo, vt ex nũc determinetur pretium. Et sic oportet pretiũ esse moderatum, ita quòd stet intra limites dubij futuro illo tempore pretij. Verbi gratia: seruãdum frumentum ad mensem Maij, verisimiliter creditur quòd valebit decem, & quòd poterit plus aut minus valere, nunc verò valet octo. licitum est mihi qui seruaturus ad illud tempus erã, vendere nunc decem, ex quo verisimiliter dubitatur quòd plus aut minus tunc valebit: vt patet in cap. nauiganti. extrà de vsur. Septimò, ex pacto de retrouendendo, si minoris quàm valeat: quia palliatur sub venditionis nomine

mutui acceptio. Et nunc in venditore peccatum est, pro quanto participat in crimine cum vsurario si inducit eum ad hoc. Verùm si iusto pretio venditor, & adiungitur pactum de retrouendendo & interim locando eidem qui vdit sub annuo censu honesto, censetur venditio licita cum omnibus adiectis pactis. Et sit frequenter huiusmodi venditio à constitutis in aliqua necessitate, nolentibus tamen abdicare à se vsum illius agri seu domus quam vendant. Et si rationem quæris, vide commentaria nostra in secunda secundæ. Octauo, ex loco vel tẽpore prohibitis: vt sunt tempus sacrum, & locus sacer. Diebus namque festis Deo dicatis non licet vendere nisi ad minutum quæ ad cibum & potum ac medicinam vel articulum aliquem occurrentis necessitatis necessaria sunt. Toleranturque quoque illa quæ ex consuetudine nundinarum aut aliter currunt: vt diffuse in verbo, festi dies, habes. In locis quoq; sacris (vt in verbo immunitas, habes) prohibitum est vendere, ejciente domino vendentes de templo.

❧ Actus vindicationis quandoque virtuosus, quandoque vitiosus esse potest.

VINDICATIO duplex inuenitur. Prima, quæ exercetur per principem seu iudicem contra malos. Et hæc est opus iustitiæ sanctum.

Altera est quæ fit seu appetitur ab homine priuato. & hæc licèt possit esse iusta, frequẽtissimè tamen est mala, & quantum ad affectũ, & quantum ad exercitium. Nam quantũ ad opus, vindicare se vel alios, est illicitũ cuilibet priuato, nisi quòd ad actionẽ defensiuam, qua vim vi repellere licet cum moderamine inculpatæ tutelæ: quia punire est actio habẽtis potestatẽ super eum qui punitur: ac per hoc est illicitum, imò vsurpatũ, si à non habente superillũ potestatẽ vindicta fiat.

Quantum verò ad appetitũ, nullum est peccatum appetere vindictam, hoc est iustam punitionem: quia hoc est appetere iustitiam. & scriptum est, Lætabitur iustus cùm viderit vindictam. Sed causa appetendi, peccatum ingerere potest: vt si ex odio, ex satiandi animi mei gratia vindictam affectem. Est igitur in appetitu vindictæ peccatum, tum si quis vult per seipsum facere vindictam: tum si ex malo animo contra hominẽ vult per iudicem vindicta fieri. Oportet enim hoc fieri & appeti cum dilectione hominum, & odio vitiorum, pro bono iustitiæ, pro bono pacis: vt alij non audeant contra bonos insurgere, & ne impunitas delictorum pariat incentiua vitiorũ. Sic enim licet non solum appetere, sed quærere per officium iudicis vindictam illorũ qui se vel alios offenderunt.

❧ Consecratio virginum quando sit illicita.

VIRGINVM consecratio illicita redditur si in veritate virgo non est quæ consecratur. Nec excusatur ex hoc quòd occulta est virginitatis amissio, & scandalum esset si non consecraretur; quia in sacramentalibus Ecclesiæ actionibus non debet intercenire fictio, sicut nec in sacramentis. Et quia fictio ista qua vt virgo se ingerit consecrationi, quæ virgo non est, iniuriosa est sacramentalibus Ecclesiæ, peccatum est mortale ex suo genere. De remedio autẽ à multis dato occultè violatis virginibus consecrandis ad euitandum scandalum: scilicet vt nomen virginitatis in nomen castitatis aut continentiæ mutetur, dicendũ videtur quòd vanũ est: quia si osti

officium consecrationis virginum perspiciatur, apparebit quòd aut oportet virginem consecrare per illud officium, aut illud omittere: sicut per officium quo cōsecratur Episcopus, oportet Episcopum consecrari: & similia. Nec puto doctorem aliquem qui officium huiusmodi viderit, hoc consuluisse: sed solummodo quòd aliquæ cerimoniæ illius officij & aliquæ illius orationes, mutato virginitatis nomine in nomen castitatis, fieri vel dici possunt: vt vel sic appareat illam benedici ad vitandum scandalum: quod à ratione alienum non est. Sed aduerte quòd virginitas sumitur in proposito vt est nomen status: ita quòd sufficit ad consecrationem quòd sit virgo secundum carnis integritatem. Tum quia Ecclesia vtitur nominibus vt plures vtuntur. Virginitas autem communi vsu est nomen status: vt patet ex vsu. Et in Euangelio virgines distinguuntur in fatuas & prudentes. & Paulus virgines distinguit in castas & non castas denotatsdum dicit, Despondi vos vni viro virginem castam exhibere. Et confirmatur: quia aliter Ecclesia daret occasionem fallendi. nam & mulieres & puellæ cum toto mundo vocant virgines quæ carnis retinent integritatem. Et propterea si aliud quàm hoc Ecclesia exigeret quasi ponit à puellis consecrandis si virgines sunt, falli oportet Ecclesiam: & tamen puellæ non decipiunt Ecclesiam dicentes se esse virgines quādiu carnis retinent integritatem: quia hoc intelligunt per esse virginem. Et confirmatur adhuc quia in Pōtificali Romano posquam dictum est quòd Pontifex diligenter inquirat ante consecrationem de ætate xxv. annorum, & proposito seruandi virginitatem, subiungitur: Et insuper

per seorsum cum qualibet consecranda, de vita & conscientia & carnis integritate. Vbi clarè patet explicari quòd per virginitatem intelligat Pontifex inquirens, scilicet carnis integritatem. Et hæc sine dicta ne putet quis puellas integras carne, mente autem & negligentia seu complacentia pollutionum delectabilium corruptas, à consecratione repellendas esse, quia irreparabiliter perdiderunt virginitatis virtutem. Possunt enim consecrari: quia sunt veræ virgines secundum statum, licet non secundum virtutem.

Prælati possunt peccare suum gregem visitando.

VISITATIO qua Episcopi seu Prælati visitant gregem suum, illicita redditur si non conformetur sacris Canonibus, & specialiter formæ præceptæ in lib. vj. de censi. cap. Romana.

Contemptus extremæ vnctionis peccatum est.

VNCTIONEM extremam quamuis non teneatur homo accipere vt necessariam ad salutem, contemptus tamen illius peccatum est mortale, non minus quàm quilibet alius cōtemptus aliorum mandatorum Ecclesiæ.

Violatio votorum semper damnabilis est.

VOTI violatio peccatum est mortale: quia est perfidia contraria fidei Deo debitæ ex promissione ipsi Deo factæ. Est nanque votum promissio Deo facta de bono. Est autem promittere, constituere se debitorem eius quod promittitur. Et propterea sicut ad virtutem fidei seu veracitatis pertinet vt seruetur promissio facta homini: ita ad virtutem fidei religiosæ spectat vt

vt seruet promissio facta Deo de re illi grata. Et consequenter irreligiosæ perfidiæ est violare promissionem factã Deo de re Deo grata: quam promissionem vocamus votum. Et scito quòd quando factum est votum de illo bono ad quod quis nõ tenebatur, perfidia voti est speciale peccatum mortale. Quando verò factum est votum de illo bono ad quod omnino tenebatur, perfidia voti est circumstantia mutans speciem, & necessaria ad confitendum: vt si quis vouit nõ fornicari, si postea fornicatur, crimen illud est & in specie fornicationis, & in specie perfidiæ irreligiosæ.

Materia voti diuersis respectibus est considerãda.

QVONIAM frequenter contingit confessores de votis iudicare, ideo difficilorem oportet sermonem facere. Primò, ex parte materiæ. Secundò, ex parte vouentis. Tertiò, ex parte impedimentorum occurrentium. Quarto, ex parte dispensationis seu commutationis. Quum enim materia voti sit solummodo bonum aut sub præcepto, aut sub cõsilio diuino contentum, alienũ à voti materia scito omne illicitũ, omne quod est cõtra consiliũ diuinũ, & omne indifferens: ita quòd si quis vouerat aliquid illicitũ (puta occidere hominẽ, aut dicere verbũ otiosum) vel aliquid cõtra diuina consilia (puta non ingredi religionẽ, nõ mutare, nõ fideiubere, nõ facere eleemosynã) vel aliquid indifferẽs ad morale bonũ vel malum, vt nõ ire ad talem domũ, vestiri veste alba, non est validum votum: quia non est votum: quia promittitur Deo quod Deo non placet. Sed occurrunt hic multa declaranda. Et in primis quòd qui de facto vouet aliquid illici

illicitum aut contra consilium aut indifferens, peccat vouendo, quia abutitur voto, & quandoque quidem mortaliter, quandoque autem venialiter. In tribus siquidem casibus peccat mortaliter vouendo. Primus est, si vouet committere aliquod opus quod est mortale: vt occidere, mutilare &c. Secundus est, si vouendo non facere ea quæ sunt consilij, habet animum ita pertinacem vt intendat obligare se voto etiam in casu in quo consilium habet vim præcepti: puta non mutare patienti extremũ necessitatẽ: & sic de alijs. Tertius est, si vouẽdo huiusmodi vota stulta & displicentia Deo cognoscat quid facit, hoc est quòd attribuit Deo id quod Deo non conuenit: scilicet acceptare huiusmodi vincula voto rum, & tamen vult hæc vouere. Nam esset peccatum blasphemiæ huiusmodi votum: vtpote quod sciens & prudẽs attribuit Deo quod Deo non conuenit. Secus autem esset si crederet Deo displicere hæc vota, sicut peccata venialia displicent Deo, & nihilominus credens votum valere aut saltem quòd valeat quantum valere potest, faciat huiusmodi vota. nam tunc venialiter tantum peccat excusante illum ignorantia communi, & existente intentione non mala, sed promissione stulta. Venialiter autem semper peccat vouens quodcunque horum: quia displicet Deo stulta promissio: qualis est tam indifferentium quàm oppositorum consilijs, quàm venialium promissio Deo exhibita. Circa illicitorum deinde vota, nota contingere hæc sex modis.

Primò, promittendo opus in se illicitum: vt si quis vouerat occidere aliquem. Secundò, promittendo opus bonum vestitum malo fine: vt si quis vouerat dare eleemosynam ob inanem gloriam.

riam. Et neutrum horum est votum: sed peccatur vouendo & implendo. Tertiò, promittendo licitum ob illicitam petitionem obtinendam: vt si quis vouerit offerre Deo mille aureos ad occupandum ciuitatem non suam. Et hoc votum blasphemia est, non votum: quia est facere Deũ actorem seu patronum criminis. Quartò, promittendo Deo licitum pro obtento illicito quasi recompensationem seu gratiarum actionem: vt si quis vouerit se sacrificium Deo oblaturum pro obtenta aliena vxore. Et hoc quoque blasphemia, non votum est. Quintò, promittendo licitum pro petitione licita, ex turpi tamen causa pendente: vt si quis habens concubinã vouerat Deo centum aureos si concesserit sibi ex illa filium. Et hoc votum est verè votum, & obligat si conditio exstat: quoniam votum non cadit sit per illicito coitu, sed super dono filij, præsuppositio illicito concubitu. Non tenetur tamen retinere concubinã, vt faciat quod in se est ad implẽdum votũ: quia præsuppositum est malum & illicitum. Sextò, promittendo licitum non pro aliqua petitione obtinenda, sed purè cõditionaliter apponendo euentum illicitum: vt si quis vouerat se ingressurum religionem si committet adulterium, ad hoc vt caueat ab adulterio, vel vt pœnitentiam faciat de adulterio, vel absolutè intendit in tali euentu obligare se ad tale votum. Et huiusmodi vota sunt verè vota conditionalia: & obligant euenientè conditione, & non aliàs. Circa indifferentium vota aduerte, quòd promittere Deo indifferentia (vt sunt ea quæ nec bona nec mala sunt) est stultum. Prouenit enim ex stulta de Deo imaginatione, quasi Deo placeant humana, hoc est voluntaria opera quæ

quæ non sunt moraliter bona: vt non stare in sabbato, non pectere caput &c.

Verùm hoc intelligendum est de operibus indifferentibus manentibus in sua indifferentia. Nam si opera indifferentia ex aliquo respectu fierent bona vel mala moraliter, tunc cadere possent sub voto. Verbi gratia: tam ire quàm non ire ad domum Ioannis, est opus secundum se indifferens: sed si in Ioannis domo sit vel fiat aliquid attractiuum mei ad malum (puta ludus, vel mulier attrahens &c.) tunc ire ad domum Ioannis non est indifferens, sed declinat ad malum, & non ire declinat ad bonum. Et propterea si in huiusmodi casibus vouerit quis non ire ad Ioannis domum vt caueat sibi, votum est validum. Si tamen ex Ioannis domo cessaret ludus aut mulier, & breuiter ratio mali, cessat obligatio voti: quia cessat voti materia. Ex hoc ipso enim quòd non ire ad domum Ioannis non habet amplius rationem cautelæ seu præseruatiui à periculo, redit in naturam indifferentis: & sic non est amplius materia voti. Hæc de materia voti.

Conditiones quatuor ex parte vouentis examinandæ.

EX PARTE autem vouentis quatuor conditiones occurrunt: scilicet fallacia, imperfectio actus, imperfectio ætatis, & subiectio. Inuenitur igitur fallacia quandoq; in voto, vel quia non intendit vouere, sed simulat se vouere. Et quoniam hoc est decipere Ecclesiam cui fit votum solẽne, aut homines testes coram quibus aliquis emitteret publicum votum, & dolus ac fraus nulli debet patrocinari: licet votum in veritate nullum sit, compelli tamen debet ad

implendum quod ore proprio Deo promittere se dixit: sicut compelli debet quilibet ad seruandum contractum cum homine, licet non intenderit promittere. Et nihilominus peccauit mortaliter pernicioſum incurrēdo mendacium, qui ſolenne aut publicum votum cum animo non vouendi fecit & ratione irreuerentiæ diuinæ coram hominibus, & ratione ſcandali ſequentis cui dat operam efficacem, dum vouere ſe promulgans intendit monſtrare ſe facto contemptorem voti. Vel eſt fallax votum: quia licet intendat homo verè vouere, non intendit tamen ſeruare promiſſum. Et huiuſmodi vota vera quidem ſunt (quia ibi interuenit intentio vouendi cum promiſsione facta Deo de bono illi grato) peccat tamen mortaliter ſic vouens. Nec minus tenetur coram Deo adimplere votum, quàm ſi vouiſſet cum intentione ſeruandi promiſſum: quia ex ſuo iniquo proposito nihil reportat exemptionis à vinculo voti cui ſe ſubiecit.

Imperfectio actus in voto dupliciter inuenitur. Vel per modum primi motus, quando ſcilicet votum (hoc eſt promiſsio Deo facta) non eſt actus deliberatus, ſed eſt promiſsio imperfecta: ſicut in tentationibus fidei vacillatio abſque cōſenſu, non eſt deliberata infidelitas: & affectus ad occidendum inimicum abſq; conſenſu rationis, nō eſt mentale homicidium completè: & ſic de ſimilibus. Et huiuſmodi promiſsiones votiuæ non ſunt verè vota, ſed inchoationes votorum, ac per hoc non obligant.

Alio modo inuenitur imperfectio actus voti ex defectu plenæ ac diſcuſſæ deliberationis: vt contingit in votis quæ fiunt ex timore repentinorum

norum malorū, aut ex magno dolore, aut ex leuitate animi, aut pronitate ad vouendum, & ſimilibus. Et talia vota ſunt quidem vera vota, ſed minus plena.

Quod vt clarè intelligas, diſtingue deliberationem dupliciter intelligi. Primo, vt ſufficit ad conſtituendum actum deliberatum abſolutè: ſicut quodlibet peccatum mortale eſt deliberatum: ita quòd niſi eſſet deliberatæ voluntatis, non eſſet mortale peccatū. Alio modo vt conſtituit actum deliberatum ex modo deliberandi: ſicut actus cum meditatione & diſcurſu diſcuſſi concluduntur, acceptantur, eligūtur. Et ſic nō omne mortale peccatum ſit ex deliberatione: ſed multa homicidia, ſacrilegia, luxuriæ &c. committuntur ex paſſione abſq; huiuſmodi deliberādi modo. Vota ergo quæ ex deliberatione primo modo (hoc eſt abſolutè) fiunt, vera ſunt: quia deliberatio quæ ſufficit ad conſtituendum ſeipſum ſeruum diaboli, multò magis ſufficere debet ad ſeipſum debitorem Deo conſtituendum. Sed quia quantum ad modum vouendi non interuenit deliberationis modus, dicuntur quòd ſunt vota hæc minus plena: vtpote quibus plenitudo modi vouendi (ſcilicet per exactam deliberationem) defuit. & propterea abſque difficultate huiuſmodi vota commutantur vel diſpenſantur.

Imperfectio autem ætatis (hoc eſt ætas ante pubertatem) tollit voto religionis ſolenni ſuam vim: ita quòd profeſſus ante completum annum quartum decimum, poteſt liberè redire ad ſeculū: vt habetur extrà de regu. cap. is qui. in ſexto. Et ratio huius eſt authoritas Eccleſiæ irritantis votum religionis ſolenne intra talem ætatem.

Et hoc sive persona sit doli capax, sive non: quia sic statuit Ecclesia. De alijs autem votis secus est, quia non tam ad ætatem quàm ad rationis plenum vsum spectatur. Nam in quacunq; ætate habeatur rationis vsus liber: ita quòd persona est doli capax (hoc est ad propositum vt discernat quid importat facere Deo votum) potest homo voto alio quocunq; se obligare, ita quòd votum est validum quantum est ex parte sui: quoniam tunc ætas non tollit aliquid eorum quæ necessaria sunt ad votum: vt patet. Subiectio demum vouentis reddit vota conditionalia: hoc est si pater, maritus, dominus, Prælatus &c. permiserit: ita quòd subditorum vota non sunt ipso facto invalida, nec sunt absolutè obligatoria, sed medio modo se habent: quoniam obligant stante conditione subintellecta, scilicet si superiori placet, aut non displicet. Dico autem placet aut non displicet, propter diuersam materiam voti: quoniam si votum sit de prohibitis subdito, subintelligitur si superiori placet. Et tunc tenetur requirere bona fide superioris beneplacitum, explicando ei suum votum, ad hoc vt integra fide agat cum Deo cui promisit. fortè enim concedet superior intellecto voto, quod negat nescius subditi votum. Et si illi placet, tenetur exequi suum votum: si non placet, irritum est votum, vt patet si Episcopus vouerit ingredi religionem, subintelligitur enim si Papæ placet. Vnde tenetur requirere si Papæ placet, vt impleat votum: an non, si placet, implere: si non, irritum est votum: quia Episcopo prohibitum est ingredi religionem. Et sic de similibus. Si quis tamen subditus in communibus votis petat licentiam

tiam in opere quod promisit vt liceat sibi illud facere pro Deo, & non indicet quòd hoc vouerit, putans sibi hoc sufficere: excusamur pro tunc ab exequutione voti superiore negante licentiam. Non tamen propterea votum est irritatum: quoniam ad irritationem voti requiritur voluntas superioris ad irritandum: quæ in proposito non intervenit. Vnde remanet obligatus ad petendum iterum quando prudentia suadebit petere licentiam operis promissi, donec irritetur votum. Si verò votum sit de non prohibitis subdito, subintelligitur conditio, si superiori non displicet: ita quòd tenetur exequi votum, quousq; superiori notificatum sibi votum displiceat: vt patet si religiosus vouerat dicere quotidie psalmos pœnitentiales. Tenetur enim illos dicere quousq; superior sciat & reprobet obligationem votiuã quam debet reprobare, vtpote Prælato præiudicialem.

Et scito quòd hæc quæ de votis subditorum dicuntur, intelligenda sunt quantùm ad illa in quibus sunt subditi: ita quòd si aliqua sunt in quibus non sunt subditi, de illis possunt vota facere absolutè valida: vt si Episcopus vouerat dicere septem psalmos, aut dare eleemosynam: quoniam in his non habet manus ligatas. Et similiter si vxor vouerat non petere debitum conjugale: quoniam in hoc non est subdita sed par marito. Et sic de alijs similibus. Habes igitur hinc vnde discernas peccata transgressionis votorum in ijs qui sub alterius sunt potestate constituti: vt sunt pueri, puellæ, vxores, serui, ac religiosi: & vniuersaliter illi qui vouent de alieno, hoc est de eo quod sine alterius licentia licitè dari aut fieri nequit: vt si filiusfamilias vo-

neat dare eleemosynam, quum nihil habeat nisi patris. Et sic de similibus. De religiosorum votis speculatiuè vide commentaria in Secundæ Secundæ.

Votorum omissio quandoq; vitiosa est, quandoq; non.

EX PARTE deinde impedimentorum occurrentium, discernere oportet quandoq; votorum omissionem quãdo est peccatum, & quando non. Sunt autem occurrentia impedimenta votorum duplicia. Nam quædam se tenent ex parte materiæ votiuæ, quædam ex parte intentionis personæ vouentis. Et ex materiæ quidem parte, impedimentum executioni voti præstat quicquid impediret votum quando fit: scilicet si materia voti facta est impossibilis, aut illicita, aut impeditiua melioris boni, aut indifferẽs. nam quodlibet horum impediret votum ne fieret. nullus enim potest vouere aliquid impossibile, aut illicitum, aut impeditiuum melioris boni, aut indifferens: vt patet ex antedictis.

Et vt rudiores intelligãt, ponamus exempla. Vouit Rex ædificare, dotare, ornare; monasterium: ejicitur postea à regno, & fit ei impossibilis huiusmodi eleemosyna. Vouit alter ieiunare singulis sextis feriis, perdit sanitatem, ita quod abstinere est ei illicitum. Si quis etiam post votum Hierosolymitanũ vult ingredi religionem, adimplere votum esset impedimentum melioris boni: & propterea potest ingredi religionẽ non curando de priori voto. Si quis demum vouisset non transire per aliquem vicum, quia ibi manet mulier attractiua &c. mortua muliere illa, transire per illum vicum, factum est indifferẽs: & ideo non amplius ligat. Aduerte tamen hic circa casum

sum superuenientis impossibilitatis seu iniquitatis, si impossibilitas superuenit toti materiæ promissæ, aut parti: quoniam si impossibilitas venit super totum, non tenetur ad votum durante impossibilitate, sed si venit super partem, tenetur etiam tunc ad reliquam partem tunc sibi possibilem seu licitam. Et propterea persona habens votum castitatis & postea coniugata, consummato matrimonio non tenetur vinente cõiuge ad castitatem totam: quia tenetur reddere debitum coniugi: sed tenetur seruare partem sibi possibilem & licitam, scilicet non petere debitum. Et tenetur habere voluntatem implendi totaliter votum, quãdo erit sibi possibile seu licitum, scilicet mortuo cõiuge. Ex parte autem intentionis vouentis quando certa est, vota possunt quæcunq; impedimenta recipere: quoniam intentio vouentis sufficit ad quamcunq; conditionem apponẽdam voto. Et propterea nullum votum obligat vltra seu extra limites intentionis personæ vouentis: hoc est quia præcisè ad illud tantum obligat ad quod vouens intendit se obligare, & non ad aliud. Sed quando vouens intẽtio nihil apposuit limitationis, sed votum fecit simpliciter, oportet casus occurrẽtes secundum sacros canones & veritatis doctrinam piè interpretari. Vnde qui vouit triduo ieiunare, aut aliquam eleemosynam dare absque præfixo tempore, tenetur adimplere illo tempore quo ipsum non remordeat conscientia quòd fuerit in mora: quoniam quamdiu ei videtur quòd nõ sit in mora, interpretandũ est quòd non sit elapsum tempus intentum ab ipso vouente. Hinc enim intentio vouentis discerni potest.

Caue autem ne fallaris, putans in variis casi-

bus & eventibus occurrentibus votum non ligare: quia persona quando vouit si hæc præuidisset non fecisset votum. Falsa est hæc imaginatio & destructiua omnium humanorum contractuum. Multi namque coniugati non obligarentur ad coniugium: quia si præuidissent quæ euenerunt, non contraxissent tale matrimonium. Et similiter multi professi non tenerentur ad religionem: quia si tunc quæ post occurrerunt cogitassent, non fecissent professionis votum. Et sic de alijs. Cane ergo ne fallaris: sed de efficacia intentionis vouentis senti, vt antè dictum est.

Voti dispensatio seu irritatio cui competat.

EX PARTE demum dispensationis, commutationis, irritationisq; vota quãdoq; oportet confessorem iudicare.

Vbi scito quòd quia irritare votum, pertinet non ad Ecclesiasticam authoritatem vniuersaliter, sed directè spectat ad potestatem dominatiuam seu quasi dominatiuam rei votiuæ, ideo ad irritandum votum subditi, sola potestas dominatiua cum voluntate irritandi sufficit: ita quòd persona subdita non est rea fracti voti, si is qui habet dominium super re voto promissa non vult votum valere. Et ratio est: quia quilibet dominus potest vti sua libertate. Et hinc fit vt vxorum, puellarum, seruorum, puerorum, & religiosorum vota, si irritentur à maritis, parentibus, dominis, Prælatis, non obligent. Et quod plus est, si semel maritus aut dominus audito subditi voto consenserit, & postea reuocauerit licentiam, non peccat subditus non adimplendo votum: sed peccat qui semel concessit & postea pro libito reuocat: vt habet ex xxx. cap.

cap. Numeri, adiuncta glossa Augustini, & diffuse in commentarijs nostris prædictis.

Ad dispensandum verò votum exigũtur duo, authoritas Ecclesiæ, & causa rationabilis. Et de authoritate quidem Ecclesiæ satis patet. De causa verò rationabili quòd requiratur supponimus hîc: vtpote discussum in dictis commentarijs: ita quòd si Prælatus etiam Papa pro libito dispensaret, non esset audiendus: quia non habet potestatem nisi in ædificationem Ecclesiæ, nec est dominus sed dispensator: quod non potest absq; ratione intelligi.

Rationabilis autem dispensandi causa est honor CHRISTI, & vtilitas Ecclesiæ: & vt vno verbo dicatur, maius bonum quàm sit votiua exequutio: quoniam si ob maius bonum fit dispensatio, saluatur & maior CHRISTI honos, & maior Ecclesiæ vtilitas spiritalis. Contingit autem oriri huiusmodi maioritas boni ex aliquo horum trium, hoc est si exequutio voti reddita esset illicita, vel inutilis, vel maioris boni impeditiua. Et propterea oportet magna vti ratione in dispensando vota: quia dispensatio tollit votum & quantum ad materiam, & quantum ad vinculum. Ad commutandum verò vota licet regulariter exigatur authoritas Ecclesiæ, quando tamen euidenter constat in melius & gratius Deo commutari, non est reus fracti voti qui sic cõmutat proprium votum absq; alia authoritate: vt si habens votum terræ sanctæ commutet in votum religionis: & sic de similibus. Et ratio est: quia Deo cui promissio facta est, satisfit plenius dando maius & acceptius ei bonum. Fit quia commutatio non tollit vinculum voti, sed mutat voti materiam, & commuta-

tio de rigore iuris sufficiens videtur si fiat in aliquid æquale: ideo ad commutationem voti vltra authoritatem Ecclesiæ exigitur ad minus æqualitas materiæ: vt scilicet illud in quod commutator, æquivaleat exequutioni debitæ ex voto: & propterea si est votum peregrinationis, habenda est ratio non solùm laboris, sed expensarum quas fecisset peregrinando: quoniam hæc omnia cadunt sub voto concomitanter. & sic de similibus. Ex parte autem causæ cõmutandi vt rationabiliter fiat, quamvis debeat aliqua imporetia aut difficultas aut maioritas materiæ aut vtilitas aut aliquid eiusmodi moueresi tamè gratiose condescenditur in persona Dei à commutante, omnis occasio sufficere videtur: ex quo à gerente vices CHRISTI commutatium habente potestatem acceptatur: quõ sola materia commutetur, & semper concurrat petentis commutationem promptior voluntas ad exequendũ commutatam quàm promissam. Vt tamen commutans tutior sit, commutet semper in aliquid melius quantumcunq; parum melius.

Memento quoq; confessor q; omissio votorũ non purgatur sola pœnitentia, sed vltra pœnitentiã de voti fractione, exigitur exequutio voto promissa: quia promissio Deo facta remanet semper vinculo donec exoluatur, nisi reddita sit impossibilis: aut illicita &c. vt antè dictum est. Et propterea qui vouit aliquid efficere aliquo tempore, & non seruauit promissum intra tempus, & tenetur ad pœnitentiam de fracto voto, & tenetur adimplere promissum quàmprimum potest. Et hæc intellige, nisi votum fuerit onus temporis: quia tunc sufficit sola pœnitentia. Appellatur autem onus temporis, quando votum est factum propter illud tempus præcisè: vt si quis vouisset ieiunare in vigilia sanctæ Mariæ Magdalenæ propter honorem Magdalenæ, si non ieiunat in vigilia illa, sufficit sola pœnitentia: quia ieiunium illud votiuum erat onus tẽporis, scilicet vigiliæ illius: sicut ieiunia Ecclesiæ in vigilijs, sunt onera illorum dierum præcisè. Si vero vouisset ieiunare triduo intra mensem præsentem, si non ieiunauit, tenetur & ad pœnitentiam, & ad ieiunandum triduo quàmprimum potest: quia tale ieiunium votiuum non est onus alicuius temporis, sed tempus est appositũ vt mensura intra quam debet impleri. Et sic de similibus iudica.

Lucrum ex mutuo an semper sit iniquum.

VSVRA (hoc est lucrum ex mutuo) iniqua est: quia aut bis venditur idem, aut venditur quod non est: hoc est, quia aut pecunia bis venditur, semel pro sorte, & iterum pro lucro: aut vsus pecuniæ qui non est præter pecuniam, venditur. Et propterea est peccatum mortale: vtpote contra iustitiæ charitatem. Et quia vsura distinguitur in vsuram mentalem tantum & in vsuram extrinsecam, & vsuræ peccatum ex proprio genere est peccatum in exterion opere consistens, quia est ad alterum iniustitia, ideo tractandum est de vtraque, sed prius de vsura exteriore, quæ consistit in hoc quod est lucrari ex mutuo, intercueniente pacto explicitè vel implicitè.

Lucrum vsurarium præsupponit duo ad hoc vt licitum reddatur.

VBI nota primò quod ad lucrum vsurarium requiruntur & sufficiunt quatum est ex parte ipsius lucri duæ conditiones. Prima est, quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

quòd sit aliquid pecunia æstimabile. Secunda est, quòd non sit suum. Vnde ex his conditionibus redditur ratio & declaratio multorum casuum. Primus est. Si quis mutuat ad hoc vt ille sit sibi amicus, non est vsura: quia amicitia non est pecunia æstimabilis. Nulla tamen potest hîc conuentio ciuilis intermenire: quia amicitia est res cui repugnat obligatio ciuilis: quia amicitia est interior amor spontaneus, obligatum autem ciuiliter est necessitari subiectum ámta quòd velit nolit tenetur exhibere illud. Vnde ridicula esset obligatio ciuilis ad amicitiam, quæ pecunia æstimari non potest. Secundus est. Si quis mutuat vt redhibeat suum apud petentem mutuum quomodolibet occupatum aut detentum, non est vsura, quia nihil lucratur, sed suum recuperat. Tertius est. Si quis mutuat vt redimat vexationẽ suam, non est vsura: quia nihil lucratur non suum, sed quod suũ est seruat: vt si quis mutuat alicui cominanti sibi aut suis, & hinc exuit se à multis sumptibus quos oportet ad sui tutelam facere: & sic de qualibet alia redemptione vexationis suæ. Quartus casus est. Si quis ex hoc quod mutuat incurrens damnum, deducit in pactum vt soluatur sibi vltra sortem suum interesse quod incurrit ex mutuo. Verbi gratia: quia accepit sub vsuris vt mutuet illi, vel quia minoris vendit rem suam vt habeat pecuniam quam illi mutuet: & sic de similibus. Nulla siquidem hîc interuenit vsura: quia nullum ex mutuo lucrũ est, sed sola vitatio proprij damni: decet enim mutuantem seruare se indemnẽ. Et hoc quò ad dãnum emergens. Quintus casus est quò ad damnum lucri cessantis. Si quis pecuniam pro parata in promptu negotiatione expositurus in veritate

ritate, vt occurrenti casui necessitatis proximi ex charitate subueniat, mutuat, ac damnum cessantis lucri sibi persolui vltra sortem deducit in pactum, vsura non est, si duæ adsint conditiones. Prima est, quòd mutuãs ex hoc mutuo impediatur verè à lucro: quod tunc non est quando mutuans habet aliam pecuniã, quam potest mutuare: quia si aliam habet, non impeditur ex mutuo à lucro. Secũda est: quòd non totum lucrum speratum ex illa negotiatione, deducatur in pactum: quia lucrum in potentia non est adhuc, & potest multipliciter impediri: ac per hoc non valet tantum quantum si esset in actu. Et propterea si exolueretur totum, solueretur plus quàm debet solui. Vnde potest aliqua pars lucri cessantis ad arbitrium boni viri taxari vt sit contractus licitus. De quo diffusè vide in commentarijs nostris super secundam secundæ. q. lxxviij. art. ij. ad primũ. Sextus est. Si quis mutuat alicui eo pacto vt remutuet sibi quando ipse indigebit, vsura est: quia obligatio ista pro quanto est ciuilis, est pecunia æstimabilis. Quãuis enim accipiens mutuum teneatur ex debito morali ad remutuandum quando opus erit & poterit, non tenetur tamen ex debito ciuili: quale debitum oritur ex pacto. Vnde quum obligatio ista sit pecunia æstimabilis, nõ potest ex mutuo in lucrum duci absque vsura. Septimus est. Si quis mutuat alicui eo pacto vt veniat ad molendum in mola sua, aut ad emendum ab officina sua, aut aliquid huiusmodi, vsura est: quia obligatio ista ad molendum in hac mola, ad emendum ab isto, & huiusmodi, vendibilis est: & ideo non licet ex mutuo hoc lucrum alienæ obligationis reportare.

Octauus similis est isti. Si quis mutuat alicui

domi

domino temporali eo pacto vt concedat sibi officium prætoris, vel aliquod aliud officium, vsura est: quia concessio ista vendibilis est. Et propterea non licet ex mutuo lucrum talis concessionis exigere. Discerne tamen in his casibus duo lucra. Alterum, vsurarium: & alterum, licitum. Nam vsurarium lucrum est obligatio ad remutuandum, obligatio ad molendum in hac mola, obligatio ad emendum ab hac officina, obligatio ad concedendum tale officium: & sic de similibus. Licitum verò lucrum est merces debita pro mola, pretium rerum venditarum, stipendia & proventus officij, & sic de similibus: quia ista lucra non sunt ex mutuo, sed ex alijs contractibus, seruitijs, industrijs, operis, officijs &c. Et propterea in istiusmodi vsuris non tenetur qui sic mutuauit ad restituendum mercedem molæ, pretium venditarum rerum, stipendia proventusque officij, & similia. sed vltra pœnitentiam de peccato vsuræ tenetur primò ad relaxandum vinculum obligationis de continuanda mola aut officina, de continuanda manutentione in officio: quia huiusmodi obligatio est lucrum vsurarium: & tenetur secundo ad recompensandum illi pro ista obligatione quæ vendibilis erat, quamis ille noluisset vendere ipsam. Ad arbitrium autem boni viri spectat determinare quantum pro huiusmodi obligatione restituendum sit vt satisfiat secundum æqualitatem iustitiæ. Nonus est. Si quis mutuat domino vel communitati eo pacto vt donec restituatur sibi mutuatum non soluat gabellas, vsura est: quia ex mutuo lucrum reportat exemptionis à debita solutione gabellarum. Constat enim quòd hæc exemptio pecunia æstimabilis est: & tenetur

tur iste ad restitutionem communitati seu domino gabellæ de toto retèto quod soluere deberet, quia lucrum vsurarium est. Decimus casus est. Si quis mutuat alicui centum ex ratione vt emat à mutuante quædam sua iura desperata aut inutilia, aut agrum sterilem, aut aliquid huiusmodi, vsura est pessima. Tum quia mutuum, damnum infert proximo annexæ malæ emptionis. Tum quia etiam si res quæ venales proponuntur essent vtiles valde, contra naturam contractus mutui est quòd is cui mutuatur obligetur ciuiliter ad emendum seu quodlibet aliud: vt dictum est.

Vndecimus est. Si quis mutuat super pignora ea ratione vt habeat tres pro centenario: non quasi lucrum ex mutuo, sed quasi subsidium ac stipendium necessarium ad custodiam pignorum & executionem, & alia huiusmodi, vsura est: quoniam in veritate iste non mutuaret nisi lucra hæc ex hoc quod mutuat expectaret. Ex hoc autem non sequitur errare illos qui pignora onerosa bona fide accipientes, volunt indemnes se seruare: sicut enim non debent ex pignore fieri locupletiores, ita nec pauperiores: & sicut fructus pignoris sunt cõputandi in sortẽ, ita expensæ qualitati pignoris annexæ imputandæ sunt domino pignoris. Duodecimus est. Si quis mutuat alicui nauigãti mille ea ratiõe vt cum ipso eodem mutuante fiat contractus assecurationis dictorum mille, soluendo eidem mutuãti tot pro centenario, vsura est: verà quidem iniquia mutuãs vltra sortem vult obligationem ad subeundum contractum assecurationis, præsumpta autem: quia mutuum ad hoc lucrum tendere videtur. Et ideo damnatur in cap. nauiganti. de vsuris.

No

Nota secundò, quòd quia lucrum vsurarium est ex mutuo, ideo si quis non mutuat sed accommodat, seu locat aut vendit pecuniam cum pacto recipiendi aliquid plus, non est vsura: sed liciti sunt huiusmodi contractus, dummodo pacta sint moderata iuxta qualitatem temporum &c. Et similiter si aliunde quàm ex mutuo lucrum superuenit.

Et hinc habes claritatem plurium casuum. Primus est. Si quis accommodat pecuniam alicui ad ostentationem faciendam (vt numularij solíti sunt mõstrare publicè quasi aceruos nummorum aureorum) & exinde vult sibi lucrũ aliquod, nõ est vsura: quia nõ ex mutuo, sed ex accõmodata & quasi locata pecunia lucrũ habet.

Secundus est similis. Si quis locat pecunias aureas ad ponendum in balneo, vel brodio & huiusmodi, si inde vult moderatum lucrum, nulla est vsura.

Tertius. Si quis nummos aureos vendit pro argenteis, & inde moderatum lucrum exigit, nulla est vsura. Et ratio horum & similium casuum est: quia pecunia in istis cõtractibus non mutatur, sed quasi res quædam accommodatur, locatur, venditur: sicut licitè in similibus casibus aurum non monetatum, gemmæ, iocalia, & alia huiusmodi possent accommodari, locari, aut vendi cum honesto lucro. Quartus casus est cùm lucrũ venit ex mora debitoris: ita quòd postquàm debitor non soluit tempore debito, potest creditor duo lucrari: scilicet pœnam cõuentionalem, & aliquid pro interesse tam damni emergentis quàm lucri cessantis. Nullum siquidem excrementum huiusmodi est vsurarium: quia non ex mutuo prouenit, sed ex mora debitoris. Et hæc intel

intellige si & quamdiu contra voluntatem creditoris contracta est & durat mora. Nam si creditor prorogasset terminum, aut esset contentus de mora continuanda, vsura esset: quia ex mutui continuatione seu cõseruatione lucrum prouenisset, & non ex mora. non enim est in mora qui cõsentiente creditore moratur, sed solus qui inuito creditore differt solutionem. Et hæc dicta sint de vsura ex mutuo explicitè.

Vsura implicitè commissa diuersimodè consideranda.

De vsura autem consurgente ex mutuo implicitè (hoc est ex incluso seu interpretato mutuo in alijs contractibus, puta emptionis & venditionis &c. dicendum nunc est. Primus ergo casus est. Si quis vãdendo, pluris non pio & moderato sed rigoroso pretio vendit, quia expectat tempus quo sibi soluendum est, vsuram committit: quia quasi mutuum est expectatio temporis. Quando tamen venditor seruaturus erat res in aliud tempus vãdendas: potest, vt suprà dictum est, vendere pluris quàm nunc valent iuxta ambiguum verisimile pretium futuri temporis.

Et similiter si quis expectans tempus futuræ solutionis, vendit pluris iuxta verisimile medium seu dubium pretium tempore solutionis futurum, excusatur: vt si piper nunc valet sex, & in Iulio creditur valiturum octo, aut plus vel minus, si vendo nunc pro solutione ad Iulium pro octo, excusor à decretali. cap. in ciuitate. tanquàm emptio non consummata intelligatur vsque ad Iulium, quo emptio erit in opere quæ nunc est in solo contractu: quasi venditio cum correspondente sibi emptione nunc inchoetur, & in Iulio consummetur. Secundus casus

est. Si quis emit minoris pissimo pretio pro eo quòd nunc solvit, vsura est: quia ex tempore pecuniæ solutæ plus habet quàm pecunia valeat.

Tertius casus est. Si quis debitor alicnius ad annum, minus solvit nūc qua anticipat solutionem (vt si debet cētum, det nunc octoginta pro tota summa) sine dubio vsura est: quia ex tempore solutionis anticipato lucrum reportat.

Quartus casus est. Si quis emendo frumentum assignandum sibi tempore collectionis frugum, quia prius dat pecuniam minoris emit quàm æstimetur honestum pretium tempore assignationis frugū, vsurā est manifesta ex superdicta radice.

Quintus casus est. Si quis emit minoris iusto pretio cum pacto de retrouendēdo, interim quasi locans vēditori, & recipiens ad rationem quinque pro centum pretij dati, vsura est: quia non est ib vera emptio: sed mutuum palliatum sub dictis contractibus: quod patet ex eo quòd emitur longe minoris quàm sit iustum pretium. Secus autem esset si super domo vel agro constitueretur perpetuus census ad rationem tot pro centenario iuxta patriæ morē, cum pacto quòd possit debitor census se liberare: quoniam contractus iste determinatus est licitus per sedem Apostolicam pluries. Sextus casus est. Si quis pecunias suas dat artifici seu mumulario, volens capitale saluum, & tantum lucri absolutè: aut si lucratur, etiam si verisimile aut quasi pro certo habeatur quòd mumularius seu artifex multò plus inde lucrabitur, vsura est, non societas, nec innominatus contractus: quia & capitali saluo statur lucro, & non damno, & quasi ex mutuo lucrum expectatur. Septimus. Si quis rem non extantem tanquàm extantem (puta agrum, domum aut armentum) & locat venditori vt det quasi pretium locationis seu censum singulis annis tot aureos, vsura est: quum sint contractus ficti ad palliationem mutui & vsuræ. Octauus similis antedicto est. Si quis egens Romæ pecunijs accipit à numulario mille aureos ad rationem cambij pro Lugduno, & tamen Romæ reddendi sunt, vsura est: quia cambium est fictum ad palliādum mutuum sub vsura. Decimus similis est. Si quis cum egente pecunijs palliat multos contractus simultaneos (puta dicit se vendere tot pannos mille aureis reddendis octauo mense: & se emere illos ab eodem pro octingentis aureis nunc soluendis, & sic dat nunc octingentos, & sit contractus pro mille hinc ad octo menses) vsura est palliata sub multis contractibus. Nec excusatur ex eo quòd ipse non est deterioris conditionis quàm alter qui emeret illos pannos pro octingentis, tum quia interuenit pactum de retrouendendo sibi perdendo ducentos, quod non interuenit cum alio, tum quia iste in veritate non venderet illi nisi propter hoc lucrum.

Vsura mentalis dupliciter consideranda.

De mentali autem vsura duo dicenda occurrunt, scilicet peccatum, & restitutio. Et peccatum quidem consistit in hoc quòd speratur ex mutuo lucrum absque conuentione aliqua implicitè vel explicitè. Vbi diligentissimè distingue inter speratum seu desyderatum lucrū, vel ex mutuo, vel ex vera gratitudine animi. Nam si quis mutuat sub spe quòd ex mutuo aliquid lucrabitur, vsuræ crimen incurrit,

& restituere tenetur quicquid lucri ex mutuo sibi prouenit. Si verò mutuat quis sub spe quòd ille cui mutuat erit gratus: ita quòd iure grati animi de suscepto mutui beneficio gratuito mittet munera aliqua, non est vsura, nec tenetur ad aliquam restitutionem huiusmodi munerũ: quia non ex mutuo sed ex gratuito beneficij collati recompensatione, ad quam beneficiatus ex morali debito tenetur, lucrũ reportat. Verùm quia quãdoq; animi non chordãt hinc & inde, oportet discernere distinguẽdo quòd si vtriusque (scilicet mutuantis & mutuum accipientis ac aliquid plus dantis) intentio est pia: ita quòd nec mutuans sperat ex mutuo, nec dans dat ex mutuo, sed sponte gratus de beneficio recepto, nulla est vsura, nulla est opus restitutiõe. Si verò vtriusq; intentio tendit ad mutuum (hoc est quod mutuans sperat ex mutuo lucrum, & dans aliquid plus dat malè libenter quasi patiens vsuram, seu redimens vexationem suam) mutuans vsurarius mentalis est, & tenetur restituere quicquid sic lucratus est: quia vsurarium lucrum est. Si autem claudicat intentio tantum ex parte accipientis (quia scilicet qui accipit mutuum, dat quasi inuitus quasi soluens vsuram aut redimens suam vexationem, mutuans tamen optima intentione mutuauit & accepit munera bona fide credens ex gratitudine sibi dari) nullum interuenit vsuræ peccatum. Ad restitutionem tamen tenetur quãdo scit non liberè sibi hæc donata, si ex illis factus est locupletior. alioquin non tenetur ad restitutionem: quia bona fide ad omnia se habuit, & sibi imputet qui mala opinione concepta dedit. Si autem claudicat intentio tantum ex parte mutuantis (ita quòd mu

mutuans corrupta intentione mutuat & accipit aliquid plus: sed qui accipit mutuum, gratiosè donat ex animi gratitudine & beneuolentia ignota ipsi mutuanti) mutuans inuoluitur peccato mẽtalis vsuræ: & non potest retinere quod turpiter ex parte sua accipit: sed quantum est ex parte suæ conscientiæ teneretur restituere illi qui dedit. Verùm si postea nouit gratiosè sibi donatum, potest acceptare vt donatum: nec tenetur restituere, sed pœnitentiam agere de suo peccato.

Aduerte quoque circa mentalem vsuram ex parte mutuantis, quòd si quis non vult mutuare alicui quem putat aut nouit ingratum, & libenter mutuat alicui quem videt gratum, non propterea inuoluitur peccato vsuræ mentalis: sed sequitur naturalem inclinationem qua actiones nostras ad eos qui digni sunt dirigimus. Et similiter ex parte accipientis mutuum, si quis est gratus, & multa impendit obsequia ac munera alicui, vt ille ad ampliora beneficia mutui exhibendi gratiosè ac beneuolè prouocetur, ad nullum peccatum prouocat mutuantem.

Accipere ad vsuram an & quando sit prohibitum.

AD VSVRAM accipere, nullum peccatum secundum se est: quia nihil aliud est quàm ad mutuum accipiendum agere, & ad vsuram patiendam; quorum neutrum habet mali culpæ rationem. Potest tamen peccatum esse: vt si absque rationabili causa quis subeat hoc damnum, & alterius vtatur iniquitate. Nõ est tamen mortale peccatum, sed veniale, absque rationabili causa hoc facere. Esto tamen hic cautus lector

& penetrator dictorum: quoniam aliud est loqui de accipiendo sub vsura, & aliud de inducendo hominem ad faciendum vsuram. Primum enim nullum sonat peccatum, vt dictum est: & ideo ex causa rationabili licet. Secundum autem semper est peccatum mortale: ita quòd nulla necessitate excusatur aliquis à peccato mortali quum inducit per se (hoc est ex intentione) aliquem ad peccandum mortaliter: dicente Apostolo. Digni sunt morte non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Minus autem est consentire quàm inducere. Et propterea dicitur & bene, quòd licitum est mutuũ accipere sub vsura à parato vsuram facere, non autem ab imparato: quia non licet inducere ad faciendam vsuram, sed vti iniquitate parati. Hoc est, licet mihi petere ab homine mutuum, & pati quòd ille ex hac mea petitione accipiat occasionem apponendi suam malam voluntatem vsurariam. Sic enim nec ego induco illum ad vsuram, nec consentio ipsius malæ voluntati: sed induco illum ad mutuandum, & consentio meæ passioni qua patior vsuras.

De mediatoribus quoque idem est iudicium: scilicet quòd non licet illis inducere aliquem ad faciendum vsuram, nec etiam esse quasi negotij vsurariorum gestores: puta inquirendo egentes pecunijs sub vsuris: aut prouocando vt accipiant à suo fœneratore: quoniam tunc quis esset velut minister vsurarij, & participaret in crimine & vinculo restitutionis. Circa participantes autẽ cum vsurarijs in vsu rerum vsurarij, distinctione opus est. Primo, an res illa in seipsa sit aliena: quia tunc idem esset iudicium sicut de participantibus in re rapta aut furto ablata: quam

quam constat nullo titulo posse contrectari licite ab alio: quia res aliena est. Si autem res ipsa aliena non est, distinguendum est an ex illo vsu efficiatur vsurarius impotens ad restituẽdas vsuras. Nam si non efficitur inde impotens ad restituendum, sed æquè potens remanet ad restituendum vsuras quas lucratus est, potest licitè homo cum vsurario negotiari, & dona ab eo accipere & dotem, & breuiter quomodolibet contrahere. Si verò efficeretur minor ad restituendum vsuras, non liceret contractus huiusmodi cum vsurario inire. Et in prõptu ratio est: quia cum periculo iacturæ proximi negotiaretur, dum fieret quòd vsurarius quãtus nũc pertinax, si erat rediret ad cor, non posset satisfacere quibus teneretur. Vnde ab huiusmodi vsurario non licet accipere dona nec dotẽ, aut aliquid simile: quia per hoc efficeretur impotẽs ad restituendũ: quamuis licitum esset illi vendere, & ab eodem emere: quia per hæc non redderetur impotentior ad restituendum: quoniam tantundem recipit ab alio quantum dat de suo. Et iuxta hanc distinctionem regulandi sunt casus qui occurrũt de victu vxoris & filiorum ac familiæ vsurarij. Si enim hinc sit non soluendo (puta quia nihil habet nisi vsuras, nihilque lucratur, nisi vsurarie) consequens est vt non liceat illis inde victũ sumere. Et hoc regulariter loquendo intelligo. Nam per accidens posset esse licitum: puta si essent in necessitate extrema, aut si vtiliter agerent negotium creditorum, vel spiritaliter (puta suadendo restitutionem) aut corporaliter, puta bonificando eorum bona pignorata.

Vide de hac materia diffusius scripta superius in verbo, restitutio. De dominis quoque tem-

poralibus accipientibus ab vsurarijs componentibus cum eisdem vt vsuras impunè facere possint, non solum idem est iudicium quantum ad res quas ab eis accipiunt, sed peius si illicita concedunt.

Pagas certas montis Genuensis emere an sit vsura.

COGITA hoc in loco respondere quærentibus an sit vsura emere pagas certas montis Genuensis hinc ad triennium recipiendas, ita quòd casus est iste: Ioannes habet in monte Genuensi loca decem, ex quibus iam computatum est quòd debentur ei centum libræ: sed quia non sunt ipsi exoluendæ ante triennium, ideo vocantur acerbæ pagæ, & tertio anno vocabuntur maturæ, & Ioannes eget nunc pecunia, venditq; istas decem pagas acerbas pro septuaginta libris nunc habendis: numquid si ego sic emo, committo vsuram? Respondeo omissis disputationibus, quòd hic nulla intervenit vsura: quia est cõtractus non palliati aut impliciti mutui, sed emptionis & venditionis: quoniam Ioannes vendit ius suum quod habet super illas decem pagas, & non vendit ipsas pagas, nec aliquod mutuum accipit. Declaro singula. Quòd nõ vendantur pagæ sed ius pagarum, ex eo patet quòd Ioannes non tenetur mihi assignare pagas, sed ius suum quod habet super pagas illas. Quòd nullum accipiat Ioannes mutuum ex eo patet, quia ad nihil restituendum obligatus est, sed solum ad assignandum mihi ius pagarum. Et rursus quia quicquid periculi hic est, apud me emẽtem restat: quod est contra naturam mutui. Est igitur hic vera emptio & venditio iuris pagarũ illa

illarum. Et propterea si iusto pretio emitur, iustus erit contractus. Iustum autem pretium constat esse quod communiter inuenitur: absque fraude &c. & propterea si pagæ huiusmodi venditur pretio communiter tunc currente, nullum peccatum committitur. Est autem rationabilis causa minoris pretij, ex eo quòd res vxnalis inutilis per triennium, minor est scipsa vtili ab hodierna die. Vnde quum ius pagarum acerbarum inutile sit vsque ad tempus maturitatis, rationabiliter minus valet, ac minoris venditur, quàm ius pagarum vtile nunc: sicut terra sterilis vsque ad biennium, minus valet quàm ipsamet si esset vtilis hodie. Nec hoc quod diximus de venditione & emptione iuris pagarum ex monte Genuensi, est singulare in illo mõte, quoniam hoc est cõmune omni alteri iuri quorumcunque creditorum. Possum enim licitè emere ius tuum, quo tibi debentur ab altero mille aurei hinc ad annum, & licitè emendo dabo tibi minus mille aureis, præsuppositio debito liquidissimo & absq; difficultate ac labore exigibili: quoniã ius recipiẽdi ad annum mille aureos, minus est secundũ rem, & secundum humanũ vsum ac humanam ẽstimationẽ quàm mille aurei: quia potentia etiam proxima minor est actu: & inter os & ostam multa intercidere posse, prouerbiũ vetus est. Non enim qui hoc ius emit, facit mutuum palliatum, nec emit mille ducatos post annum, vt ratio temporis expectati constituat vsuram: sed emit ius alterius ad habẽdum post annum ducatos mille, & ipsius ementis periculo ius illud derelinquitur: quod est cõtra naturam mutui, vt dictum est de iure pagarum.

Quanto autem minoris mille ducatis emere

debeo, relinquitur arbitrio boni viri, consideratis conditionibus temporum, copiæ pecuniarum vel penuriæ &c. De monte autē ipso Genuensi & similibus, quia consistunt in facto, loqui nescio, nisi factum certum mihi proponeretur. Sed in communi loquendo, certum est quòd si sunt annui census constituti super prouentus ciuitatis, liciti sunt. Nec aliquid obstat quin communitas possit se redimere. Et quoniam quomodolibet inceperint montes ibi, hodie vt annui census communiter haberi videntur: ideò si sic est, scilicet quòd in naturam transiere census, disputationes superfluæ videntur.

Et sic sit omnipotenti Deo laus, & gloria, pro perfecta vtcunq; hac Summula, inter Hungaricæ legationis discrimina. Posonij in die sanctæ Cecilie. Anno salutis M. D. XXIII. ætatis autē meæ quinquagesimo quinto. Amen.

LAVS VNI ET TRINO.

LECTORI S.

¶ Ne aliquot pagellæ vacarent, Lector beneuole, hoc tibi sequēs opusculum ab eodem authore (nempe Reuerendiss. DN. CAIETANO) cōtextum, exhibere voluimus, tum quòd eiusdem argumenti cum præcedētibus planè videretur, tum quòd tibi lectu non iniucundum ac summoperè profuturum fore prospeximus.

De integritate Confessionis quo ad peccata omnia.

CONFITERI peccata mortalia omnia quæ quis admisit. Lutherani nō solum negant esse necessarium, sed affirmant repugnare sacræ scripturæ, & esse impossibile, quia scriptum est, Delicta quis intelligit? Nos autem dicimus haberi ex Euangelio confessionem peccatorum mortalium omnium, & non obstare Prophetæ sententiam allatam. Quòd enim peccata omnia confitenda sint in sacramentali confessione, ex ipsa forma ministrandi sacramentum pœnitentiæ tradita à CHRISTO quando instituit hoc sacramentum, manifestatur. Ait enim CHRISTVS apostolis. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. In quibus verbis datur à CHRISTO ministro

nistro sacramenti facultas duarum actionum: videlicet remittendi vel retinendi peccata quorumcunque. Et ex hoc ipso quòd ministro committitur facultas discernendi, an remittenda, an retinenda sint peccata cuiusque pœnitentis, manifestè sequitur quòd oportet ministrum (nisi cæcus ministrare velit) nosse si in pœnitente est aliquod peccatum retinendum: quod est nosse si in pœnitente est aliquid impediens remissionem. Nam omne peccatum retinendum impedit remissionem cuiuscunque peccati hominis confitentis: quia non potest simul vnum peccatum remitti & aliud retineri. Nam mortalia peccata quæcunque vnius hominis connexa esse tam quo ad remissionem, quàm quo ad retentionem, & relatiuè ad Deũ, & relatiuè ad CHRISTI ministrum, perspicuum est. Et relatiuè quidem ad Deum, patet ex eo quòd ille cui remittitur à Deo peccatum, amicus Dei constituitur: iuxta illud, Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum. Ille autem cuius retinet Deus peccatum, & manet in peccato vnico, inimicus Dei est: vtpote omnium reus: iuxta illud, Qui in vno offendit, reus omnium factus est. Ex hoc autem quòd tam remissio quàm retentio diuina est peccatorum mortalium omniũ quæ quis habet, manifestè sequitur quòd etiam tam remissio quàm retentio quæ fit à CHRISTI ministro, debet esse non aliquorum peccatorum mortalium confitentis, sed omnium: quia tam remissio quàm retentio ministri debet esse talis, vt remissioni assistat diuina remissio, & retentioni assistat diuina retentio: alioquin non verificarentur CHRISTI verba, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis,

retenta sunt. Non vendicaret autem sibi remissio ministri assistentiam remissionis diuinæ, si discordaret à remissione diuina. Discordaret autem, si Deo remittente omnia, vel retinente omnia, minister quoque non remitteret omnia, vel non retineret omnia. Ad hoc autem vt minister vel remittat omnia, vel retineat omnia, opportet ministro innotescere omnia, nisi cæcus ac temerarius remissor vel retentor sit: & quoniam ministro CHRISTI peccata pœnitentis per ipsius confessionẽ propriam innotescunt, consequens est, vt oporteat confitentem confiteri omnia sua mortalia peccata. Vide, examina & libra prudens lector quæ diximus: & perpendes ex ipsa institutionis forma in Euangelio scripta, haberi confessionem omnium peccatorum.

SVPEREST diluere obiecta à Lutheranis: distinguendo de confessione, vel absolutè, vel vt est actus humanus. Est autẽ confiteri omnia absolutè, nullum peccatum inconfessum relinquere: confiteri verò omnia vt confessio est actus humanus, est confiteri omnia quorum confessio subest humanæ facultati. Vnde ex hoc quòd delicta nullus ad plenum intelligit, esto quòd impossibile sit hominem confiteri absolutè omnia peccata sua (quoniam ignota relinquit inconfessa) non tamen hinc sequitur, quin cõfessione humana possit quis confiteri omnia peccata suæ quoniam sub integritate confessionis humanæ non comprehenduntur omnia peccata absolutè, sed duntaxat nota & quorum quis memoriam habet: nam oblita & incognita confiteri non subest facultati humanæ. Et quia perspicuum est sub lege tam diuina quàm humana actionẽ nullam

lam exigi ab homine quæ nõ sit in hominis potestate, ideò quum ex Euangelio habetur confessionem omnium peccatorum requiri ad sacramentum pœnitentiæ, non est sermo de confessione omnium peccatorum absolutè, sed de cõfessione omnium peccatorum, vt subest facultati humanæ: quod est dicere, vt pœnitens confiteatur omnia peccata sua non ignota, nec oblita. Hæc de confessione omnium peccatorum.

FINIS.